

MONUMENTA ESTONIAE ANTIQUAE

VANA KANNEL

EESTI REGILAUD

ESTONUM CARMINA POPULARIA

XI

EESTI KIRJANDUSMUUSEUM
EESTI RAHVALUULE ARHIIV

MONUMENTA ESTONIAE ANTIQUAE

I

VANA KANNEL

CARMINA POPULARIA

XI

TARTU 2014

EESTI KIRJANDUSMUUSEUM
EESTI RAHVALUULE ARHIIV

VANA KANNEL
XI
KODAVERE REGILAUDUD

KOOSTAJAD
LIINA SAARLO, EDNA TUVI

TARTU 2014

Avaldatud tekstid pärinevad Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi, Eesti Keele Instituudi eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiivi ning Tartu Ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiivi kogudest.

Toimetajad: Janika Oras, Kristi Salve

Keeletoimetajad: Janika Oras, Kadri Tamm

Toimetaja assistent: Annika Kupits

Küljendus: Maris Kuperjanov (tekstid), Siret Roots (illustratsioonid)

Kaas: Paul Luhtein

Raamatu ettevalmistamist ja väljaandmist on toetanud Eesti Haridus- ja Teadusministeerium (Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi sihtfinantseeritavad teadusteemad SF0032470s03, SF0030180s08; institutsionaalne uurimistoetus IUT22-4; riiklikud programmid „Eesti keel ja rahvuslik mälu“, „Eesti keel ja kultuurimälu“); Eesti Kultuuriministeerium (Eesti kirjanduse toetusprogramm, Peipsiveere kultuuriprogramm); Eesti Teadusfond (grandid 2158, 2743); Eesti Kultuurkapital.

Autoriõigused:

autorid (sissejuhatused, registrid)

AS Regio (kaart)

EKM Teaduskirjastus

ISBN 978-9949-490-95-0

ISSN 1406-2267

SAATESÕNA

„Vana Kannel“ (Monumenta Estoniae Antiquae I: Estonum Carmina Popularia) on regilaulude teaduslik sariväljaanne, mille iga osa sisaldab ühe (*resp.* kahe) kihelkonna kõiki temaatilis-tüpoloogiliselt korraldatud regilaule. Väljaande algatas eesti rahvusliku ärkamise suurkuju dr Jakob Hurt, kes jõudis ise koostada kaks esimest osa: „Vana Kannel“ I, 1875–1886 (Põlva kihelkonna laulud) ja VK II, 1884–1886 (Kolga-Jaani). Nüüdseks on ilmunud veel: VK III, 1938 (Kuusalu); VK IV, 1941 (Karksi); VK V, 1985 (Mustjala); VK VI: 1 ja VK VI: 2, 1989 (Haljala); VK VII: 1, 1997 ja VK VII: 2, 2003 (Kihnu); VK VIII, 1999 (Jõhvi ja Iisaku); VK IX, 2009 (Lüganuse); VK X, 2012 (Paide ja Anna). Käesolev „Vana Kandle“ XI osa sisaldab Kodavere kihelkonnast kogutud regilaule.

„Vana Kannelt“ koostades on lähtutud põhimõttest avaldada esmajärjekorras laulukirjanduse piirkondade laulud. Kuidas jõudis järg Kodavere kihelkonna regilaulude avaldamise kätte? Põhjuseks on kõigepealt Kodavere regilaulutraditsiooni omapära ja teiseks piirkonna läbikogutus.

Kodavere on kihelkond, kus läheb piir (ja samas toimub segunemine) põhja- ja lõuna-eestiliste nähtuste vahel, teisalt kohtab paljusid Kodaveres esinevaid idaeestilisi jooni Kirde-Eestist Kagu-Eestini välja. Kunagised seosed vadjalastega on siin jätnud omalaadse vadjasubstraadi nii murdesse kui folkloori.¹

Kodavere regilaulutekstides on valdavalt kohal põhjaeestilised jooned, viisides on palju lõunaeestilisi mõjusid. Laulutraditsioonis on jooni, mis ulatuvad Kagu-Eestist läbi Kodavere Kirde-Eestisse ja sealt Vadjamaani välja (lõikuslaulud, kaasikute laulud), mõned laulud on ühised Lõuna-Eestiga („Lemmikibu laul“). Täheldada võib arhailisi loitsulisi ja itkulisi jooni vaeslapse- ja orjuslaulude sajatusmotiivides ning surma ja leinaga seotud lauludes.

Ääremaises ja vaeses Kodaveres, mis jäi uuemoelise linliku kultuuri keskustest kõrvale, oli rahvaluule kogumise kõrgajal veel vana regilaulu oskajaid. Siin olid säilinud laulude vanemad jooned, vanamoelised tavad ja nende toetusel ka tavandilaulud.²

¹ Herbert Tampere sõnavõtt rahvaluule kogumise küsimuste arutamise koosolekul 11.04.1955 Keele ja Kirjanduse Instituudi folkloristikaosakonna, Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna ja TÜ eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedri esindajate osavõtul. EKM arhiiv, n 1, s 196.

² Kristi Salve, Põhja-Tartumaa töö- ja tavandilaulud. – Kristi Salve, Ingrid Rüütel, Põhja-Tartumaa regilaulud I. Töö- ja tavandilaulud. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn 1989, lk 8–11; Herbert Tampere, Mõningaid eestlaste etnilise ajaloo küsimusi suulise rahvaloomingu valgusel. – Eesti rahva etnilisest ajaloost. Tallinn 1956, lk 257.

Esimesed, pastor Jakob Wilhelm Everthi kogutud Kodavere regilaulud avaldati baltisaksa estofiilses ajakirjas „Beiträge“ 1825. aastal. Pärast seda on Kodavere regilaulutraditsiooni lisaks juhuslikele kirjapanekutele jäädvustatud mitme rahvaluule kogumisaktsiooni käigus. Jakob Hurda stipendiaadid Mihkel Koik ja Johannes Härms (1887), Eesti Üliõpilaste Seltsi stipendiaadid August Liiv ja Johannes Raja (1905) ja Eesti Rahva Muuseumi stipendiaat Arnold Simson (1920) jäädvustasid suurema osa meieni jõudnud Kodavere vanemast regilaulupärandist, kokku üle 300 laulu ja 59 viisi. Pärast Teist maailmasõda, kui vanema rahvaluule, sh regilaulu kogumine ja uurimine oli raskestatud, sai huvi Peipsi-äärse piirkonna vastu põhjendada vajadusega uurida eestlaste ja venelaste kokkupuuteid. Nii tegigi Erna Normann Kirjandusmuuseumis 1948. aastal ettepaneku uurida eesti–vene suhteid Peipsi rannikul.³ Selle ettepaneku tulemusena toimusid 1954.–1955. aasta suvel (pärast mõningaid eeltöid) ekspeditsioonid Kallaste rajooni. Lisaks poliitilise tellimuse täitmisele – eesti–vene suhete uurimisele – koguti ka väga palju klassikalist folkloori. Juba ainuüksi kirjapanekuid on sellest perioodist kokku tuhatkond lehekülge, lisaks tehti helisalvestusi ja noteeriti viise. Idamurde tuumikalana on Kodavere olnud ka murdeuurijate tähelepanu keskpunktis.

Suurkogumiste tulemusena on Kodavere jäädvustatud ligi 1500 regilaulu ja nõiasõna. Sellele lisanduvad 2000 lastelaulu ja salmi Andersoni lastelaulude kogumisaktsioonist 1920.–1930. aastatel. „Vanas Kandles“ avaldatavad tekstid on läbinud valikusõela.

Kodavere regilaulutraditsiooni iseloomustab töö- ja tavandilaulude rohkus, need moodustavad veerandi 1528 väljaandes avaldatud laulust. Rohkem kui veerandi jagu on väljaandes lastelaule ja loitse. Nn üldist lüürikat ja lüroepikat esindab alla poole lauludest. Üldise lüürika seas on silmapaistval kohal noorrahva elu kajastavad ja kosjateemalised laulud. Hoolimata sellest, et lüroepiliste laulude osakaal on üsna väike, nagu eesti regilaulus üldiselt, leidub nende hulgas siiski huvitavaid, mitme variandiga esindatud laule.

Kodavere laulutraditsioonile on iseloomulik üksikute silmapaistvate lauluoskajate esilekerkimine 20. sajandi keskpaiku. Nende juurde pöördui korduvalt tagasi ja seetõttu on 20. sajandi teisel poolel üles kirjutatud ja helisalvestatud laulude liigilis-tüpoloogiline valik üsna napp, eriti võrreldes varasema perioodiga, mil lauluoskus oli üldisem ja selle tulemusena ka kihelkondlik repertuaaripilt tunduvalt mitmekesisem. 20. sajandi teisel poolel on tuntud peamiselt kalendri- ja pulmatavanditega seotud üksikuid laulutüüpe ning lastelaule. Sama ainese korduvast jäädvustamisest tuleneb ka mõne laulutüübi ülisuur teisendite arv – 26 laulutüübil 459st on 10–54 teisendit ja need moodustavad kolmandiku avaldatavatest lauludest.

³ EKM arhiiv, n 1, s 67.

Kodavere regilaulude väljaandmine võeti „Vana Kandle“ tegijate plaanidesse alles 1973. aastal.⁴ „Vana Kandle“ Kodavere kõite sihipärase koostamisega hakkas tegelema Urmas Oras, kes noore regilaulu-uurijana 1987. aastal Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonda tööle asus. Toona oli „Vana Kandle“ koostamine üks regilaulu-uurijate enesest-mõistetavaid tööülesandeid. Piirkonna valiku tingis teadmine, et Kodavere on huvitava ja rikkaliku lauluvaraga, korralikult läbikogutud kihelkond. Oma rolli mängisid ka Urmas Orase Kodavere juured. 1995. aastal võttis koostamisjärje üle Liina Saarlo, tollal veel TÜ üliõpilane. Toonane käsikiri koosnes kahest mapitäiest tüpologiseeritud laulutekstide masinkirjakooptiitest. Muutunud tehnilised võimalused tingisid selle, et uue koostaja esimeseks tööks oli laulutekstide arvutisse sisestamine. Edna Tuvi töö Kodavere regilauluviiside osa koostamisel algas 2006. a. Mitmesugustel põhjustel venis „Vana Kandle“ käsikirja ettevalmistamine pea kahele aastakümnele.

Pärast Kodavere laulude täiendavat väljaotsimist käsikirjadest ja helisalvestustelt oli tulemuseks väga mahukas algkäsikiri 3500 rohkem või vähem regivärsilivormilise laulu ja nõiasõna, lastelaulu ja -salmiga. „Vana Kandle“ koostamise põhimõtete väljatöötaja Herbert Tampere on avaldanud veendumust, et regilaulude akadeemilises väljaandes peaks kajastuma regilaulu kogu eluiga, regilaulueelsetest vormidest siirdevormiliste lauludeni.⁵ Kodavere laulude puhul oleks äärmuste rohkus jätnud regilaulude tuumiku vähemusse, varjutades nii Kodavere omapärase arhailise regilaulutraditsiooni. Seetõttu otsustasid koostajad ja toimetajad avaldatavaid laululiike piirata, lähendades Kodavere kõite koostamispõhimõtteid „Vana Kandle“ seeria esimestele, Jakob Hurda poolt välja antud osadele.

Otsustati mitte avaldada karjasehukeid, labajalavalsilaule ja loodushäälendeid, küll avaldatakse aga mõningaid kohalikus traditsioonis kinnistunud siirdevormilisi laule (nt „Hobune varastatud“). Tõsiselt piirati ka Kodavere rikkaliku loitsuvara avaldamist, väljaandes ilmuvad loitsud, kus esineb nii alliteratsiooni kui parallelismi.⁶ Kuna Walter Andersoni kogus on väga palju Kodaverest pärit lastelaule, otsustati nende liigivalikut piirata, jättes väljaandesse ainult hällilaulud, hüpitus- ja mängituslaulud, ahellaulud ja regivärsilised lastelaulud. Välja otsustati jätta mitmes eelnevas „Vana Kandle“ köites ära trükitud lastesalmikesed ning liisutuslugemised. Kuna mõne Kodavere lastelaulutüübi teisendite hulk on äärmiselt suur (nt laulutüübist „Sõit-sõit sõtsele!“ on 54 teisendit), ei peetud otstarbekaks kõiki minimaalsete erinevustega teisendeid eraldi trükkida. Igast

⁴ Herbert Tampere esitas 1973. a 31. mail peetud „Vana Kandle“ kolleegiumi koosolekul väljaande avaldamise perspektiivplaani, kus Kodavere kuulus alles n-õ teise ringi plaanidesse (nagu ka Viru-Jaagupi, Peetri ja Anna, Kose, Hanila, Tõstamaa ning Vigala). Esimeses järgus kavatseti välja anda Haljala, Helme, Jõhvi, Karula, Mustjala, Muhu ja Kihnu kõited. Ingrid Rüütel, „Vana Kandle“ kolleegiumis. – Keel ja Kirjandus nr 8, 1973, lk 512.

⁵ Herbert Tampere, „Vana kandle“ koostamise põhimõtetest. – Keel ja Kirjandus nr 9, 1960, lk 515.

⁶ Vrd ka Ingrid Rüütel, „Vana Kandle“ kolleegiumis. – Keel ja Kirjandus nr 5, 1973, lk 319–320.

redaktsioonist trükitakse vaid iseloomulikum variant, mille juures esitatakse teisendite loendid pisierinevuste märkimisega. Sama põhimõtet on rakendatud laulutüübi „Kolmed püksid“ Andersoni kogu teisendite puhul.

Omaette keeruliseks probleemiks on kirjandusliku taustaga, omal ajal populaarses kalendri- või õpikukirjanduses avaldatud laulude sekundaartraditsioon. Võimaluse korral võrreldi laule trükiallikatega. Kohe jäeti kõrvale need laulud, mille kirjanduslik taust on väga silmatorkav – laulud, mis vaatamata regivärsitunnuste kasutamisele siiski regulaaru olemusest ja maailmast väga kaugele jäävad (nt „Rõõmus nekrut“). Välja jäid ka sellised vormiliselt ja sisuliselt traditsioonilised laulud, mille tekstid vastasid sõnasõnalt trükiallikale (nt „Hunt ja kits“ mõned teisendid). Tekstide puhul, mis trükitud versioonist teatud määral erinevad, võib eeldada suulise traditsiooni läbimist (vahepeal on tekst pähe õpitud), mistõttu selliseid laule on mõõndustega sisse võetud, viidates nende arvatavale trükiallikale.

Teiseks probleemiks osutusid omaloomingulised laulud. Kuigi regulaar on oma loomult varieeruv ja improvisatsiooniline, ei ole akadeemilises väljaandes asjakohane avaldada laule, mis sisaldavad vormilt ja sisult väga ebatraditsioonilisi värssse. Kui selliste värsside osakaal oli suur, jäeti laul välja, üksikute omaloominguliste värssidega laulud ilmuvad väljaandes. Kahtlemata on kirjeldatud probleemide lahendamine kohati subjektiivsete otsuste tulemus, otsustada tuli iga lauluteksti osas eraldi.

Väljaandest jäid välja ka need laulud, mille esitajad polnud pärit Kodaverest. Erandiks on lastelaulud, mille puhul leidsime, et laste traditsioon on pigem elukoha(kooli)-põhine.

Laulude liigitamisel on arvestatud žanri, teemat ja funktsiooni. Väljaande esimeses osas on tavakohaselt lüroepilised laulud. Lüürika peatükis on püütud leida kompromissi laulude funktsionaalse ja temaatilise liigituse vahel, reastades laulurühmad temaatilist loogikat ja inimese elukaart järgides. Lastelaulud ja nõiasõnad on jäetud väljaande lõppu.

Laulutekstide nummerdamisel on jätkatud „Vanas Kandles“ varem kasutatud süsteemi. Laulutüübid ja -tekstid on nummerdatud jooksvalt läbi terve köite (tekstide numbrid on marginaalil). Tüübi piires on variandid järjestatud kronoloogiliselt. Kui samalt laulikult on eri aegadel jäädvustatud mitu varianti, siis on need paigutatud kõrvuti kronoloogilises järjekorras ja märgitud tähtedega *a*, *b* jne. Kõik lauluteksti või viisi juurde kuuluvad andmed, samuti liitlaulude koostisosad on esitatud iga vastava lauluvariandi juures.

Laulutekstide redigeerimisel on üritatud säilitada murdejooni, vältides samas murdekeelsemaks parandamist (vt ka lk 41–61). Lihtsustatud on Jakob Hurda korrespondentide, Priidu Tammepuu ning murdeuurijate transkriptsiooni ja muudetud vana kirjaviisi. Parandatud on ilmsed kirjavead ja interpunktsioon on enamasti kohandatud tänapäevaste reeglitega. Kohati on tulnud väga segaseks jäänud, arvatavalt valesti mõistetud ja kirja pandud sõnu parandada ning regulaartraditsiooni arvestades (ümber) tõlgendada. Mitmeti tõlgendatavatel juhtudel on lühendi *Kk* järel esitatud teksti originaalkuju. Murdekeelsete ja haruldaste sõnade seletamiseks on väljaande lõpus sõnastik.

Väljaande koostasid Liina Saarlo (laulutekstide osa) ja Edna Tuvi (viiside osa), toimetasid Janika Oras ja Kristi Salve. Murdetekstide redigeerimisel ja muude murdealaste küsimuste lahendamisel andis järjepidevalt nõu Ellen Niit, kes on koostanud ka regilaulukeele ülevaate. Kihelkonna ajaloost kirjutas ülevaate Ülle Tarkiainen. Laulude ingliskeelsed sisukokkuvõtted tõlkis Katrin Hakkinen. Annika Kupits osales lastelaulude osa ettevalmistamisel, korrastas laulude viitesüsteemi ja koostas osa registritest, toimetas ja täiendas laulude ingliskeelseid kokkuvõtteid. Keeleliselt toimetas sissejuhatuse ja registrite osa Kadri Tamm. Murdesõnade tähenduste selgitamisel abistas Timo Kalmu. Resümeeide korrektuuri luges Aivar Õepa. Väljaande küljendas Maris Kuperjanov, illustratsioonide lehed Siret Roots. Kaardi laulikute elukohtadega joonistas Triin Laur (AS Regio). Helisalvestused on litereerinud Erna Tampere, Liina Saarlo ja Edna Tuvi. Edna Tuvi on noodistanud kõik laulud helilintidelt ja teinud noodigraafika. Laulutekste sisestasid arvutisse TÜ üliõpilased rahvaluulepraktika käigus, Kairika Kärsna, Madli Oras ja Riina Tobias, tehnilist abi osutas Tuuli Otsus. Lastelaulude valikut aitas piiritleda Veera Pino.

Täname kõiki, kes käsikirja trükiks ettevalmistamisel on kaasa aidanud – kolleege Eesti Rahvaluule Arhiivist ja Kirjandusmuuseumi naaberosakondadest, mitmest teisest muuseumist ja arhiivist ning mujalt.

Rahvaluulekogujate ja laulikute elulooliste andmete ning kohanimede täpsustamisele, samuti mitmesuguste muude väljaande ettevalmistamise käigus tekkinud küsimuste lahendamisele aitasid kaasa Toomas Anepaio, Inge Annom, Anne Elken, Mall Hiimäe, Andreas Kalkun, Krista Karro, Helmi ja Lembit Kukk, Kanni Labi, Maris Leponiemi, Inge Liiv, Aado Lintrop, Maie Malt, Vello Mäss, Tiiu Mürsepp, Urmas Oras (temale tänu ka töö alustamise eest), Ingrid Rüütel, Mari Sarv, Rein Saukas, Krista Sildoja, Jaan Tamm, Eevi Treial, Arvo Tuisk, Igor Tõnurist, Helgi Vaga ja Jüri Viikberg.

Andmete ja fotode leidmisel teistest arhiividest ja muuseumitest on aidanud Vilve Asmer, Leili Punga ja Irma Pilt Eesti Kultuuriloolisest Arhiivist; Liis Raasik ja Mari-Liis Kalvik Eesti Keele Instituudi soome-ugri keelte ja murrete osakonnast; Siret Saar jt Eesti Rahva Muuseumi arhiivist ja kogude osakonnast; Reet Pulk-Piatkowska Tartu Kunstimuuseumist; Mari Mae Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumist; Sirley Kodasma Tartu Ülikooli arhiivist; Grethe Juhkason TÜ eesti murrete ja sugulaskeelte arhiivist.

Kodavere „Vana Kandle“ valmimise kannatliku toetamise eest soe tänu ERA juhatajatele Anu Korbile, Ergo-Hart Västrikule ja Risto Järvele, samuti regilaulusõbralikele Kirjandusmuuseumi direktoritele Krista Arule ja Janika Kronbergile. Täname väljaannet rahastanud institutsioone ja rahastamisotsuste tegijaid isiklikult.

Tahame tänada ka eelmiste „Vana Kandle“ köidete tegijaid suunanäitamise, eeskuju ja nõuannete eest. Sügav kummardus ja tänu kõigile Kodavere inimestele, kes kunagi regilaule on laulnud ja lugenud, samuti neile, kes laule kannatlikult on üles kirjutanud, helisalvestanud ja tulevastele põlvedele säilitanud.

Liina Saarlo

SISSEJUHATUSEKS

Külad, kus elasid Kodavere kihelkonna laulikud.

KODAVERE KIHELKONNA AJALOOST

Ülle Tarkiainen

Looduslikud olud. Kodavere kihelkond asub kitsa vöötmena Põhja-Tartumaa idaserval, põhjast, läänest ja lõunast piiravad teda Torma, Maarja-Magdaleena ja Tartu-Maarja kihelkond, idast Peipsi järv. Pinnaehituselt moodustab kihelkond üleminekuala Vooremaa idaservalt Peipsi nõoks. Kagu-Eesti lavamaa tungib Vooremaa poolt neemikuna Peipsi läänerannikule, ulatudes Kodavere ja Kallaste juures otse Peipsi kaldale. See on Peipsi muust rannikuvööndist mitte ainult kõrgem ja paremate vee äravoolutingimustega, vaid oma läbiuhtumata pinnase tõttu suurelt jaolt ka viljakama mullastikuga piirkond, kus on levinud karbonaatsel lähtekivimil tekkinud parasniisked leetunud mullad. Kodavere neemiku parema mullastikuga osa eraldavad Vooremaast Saare ja Vara vahel asuvad väiksemad sood ja laialdasem okaspuumetsaga kaetud liivane ala. Teine, väiksem liivik on rannas Nina ja Varnja vahel. Kodavere neemikust lõuna poole jätkub madal liivmuldade ja kõrge põhjavee seisuga rannikuvöönd, mis Emajõe suudme ümbruses läheb üle laialdaseks soiseks madalikuks. Peipsi-äärne madalik on tasane. Tasase reljeefi tõttu on äravool väike ja valdav osa maadest soode ja metsade all. Mullastiku poolest on Peipsi rannavöönd põllumajanduseks märksa ebasobivam kui sealt põhja ja lääne pool olevad alad. Peipsi-äärsel madalikul on parasniiskeid muldi vähe, enamiku moodustavad soostunud mullad.¹

Siinses maastikus on mõjukaim tegur Peipsi järv, mis kihelkonda terves pikkuses uhub ja veerikastel aastaaegadel ka madalamad maismaa alad üle ujutab. Kodavere piires ei moodustu sügavamale maasse ulatuvaid lahti, on ainult väiksemaid lahesoppe ja ninasid. Peipsi lähedus avaldab mõju ka kliimale. Järve lähemas ümbruskonnas on kevaditi mõnda aega õhutemperatuur suhteliselt madal, sest suure järve jää püsib võrdlemisi kaua ja jahutab õhku. Kuna Peipsi rannikuvööndis on kevadel ka põhjavee seis üsna kaua kõrge, siis hilinevad siin kevadised külvid sisemaaga võrreldes keskmiselt ühe nädala võrra.

Rahvastik ja asustus kuni 17. sajandi lõpuni. Hilisema Kodavere kihelkonna alal on märke inimasustusest nooremast kiviajast, mil elatust hangiti peamiselt kalapüügi ja jahiga ning asulad olid koondunud eelkõige veekogude äärde. Alates varasest rauaajast hakkas maaviiljelus muutuma tähtsaimaks elatusallikaks ja asustuse levikut määravaks teguriks. Vanemal rauaajal jäi asustamata või äärmiselt hõredasti asustatuks ulatuslik

¹ Põllumajandusmaastik Eestis. Koost. L. Aasalo. Tallinn 1980, lk 37–44.

Peipsi ja Pihkva järve madalik, ainult Alatskivi kohal kiilus sellesse sisse maaviljeluspiirkond. Seega oli Kodavere neemik tunduvalt varem asustatud kui muu Peipsi-äärne vöönd. Kodavere alal on olnud üks linnus: Alatskivi Kalevipoja säng, mis asub Peatskivi külas Alatskivi jõe ääres. Linnus oli kasutusel 8.–11. sajandil, kuid selle kultuurikihi varaseim ladestus kuulub juba eelrooma rauaaja keskpaika.²

Kodavere kihelkonna ala oli kultuuriliselt ilmselt Peipsi järve kaudu kõige vahetumalt seotud eelkõige Kagu-Eestiga, aga ka Virumaaga.³ Alatskivist lõuna poole jäävas piirkonnas omandas kohaliku rahva keel arvatavasti 14.–17. sajandil lõunaeesti murdele omaseid jooni. Seda on seletatud uute asukate juurdevooluga Tartu poolt. Kihelkonna põhja- ja keskosas säilitas aga rahva keel ja aineiline kultuur rohkesti vajapärasusi, mida on seotud I aastatuhande teisel poolel sinna asunud vadja siirdlastega. Kohalike elanike hulka segunes ka 12.–15. sajandil vadja ja vene asunikke.⁴

On oletatud, et esiaja lõpul moodustas Kodavere kihelkonna ala omaette Soopoolitse nimelise väikemaakonna, mille keskuseks oli Alatskivi.⁵ 13. sajandi alguseks, kui Saksa vallutajad maale tungisid, oli asustus koondunud piirkonna kõrgemasse ossa. Võib arvata, et ka Kodavere sisemaa suurematest ja olulisematest küladest koosnenud asustusrühmitus oli oma põhijoontes välja kujunenud. Rannikul oli Raatvere ilmselt juba viikingiajal kasutusel olnud vana sadamakoht. Peipsi-äärse liivase rannaala asustamine jäi siiski enamasti juba tunduvalt hilisemasse aega ja toimus eelkõige mõisate toel, kes oma väheviljakad rannaosad järk-järgult alatiste kaluritega asustasid.⁶

Kodavere piirkond jäi oma põllumajanduse arengu ja rahvastiku arvulise kasvu poolest muust Eesti alast märgatavalt maha. 13.–16. sajandil kuulus Kodavere ala Tartu piiskopkonda, arvatavasti alates 14. sajandist Uue-Kastre ametkonda.⁷ Kodavere kujunes juba Tartu piiskopkonna ajal omaette kihelkonnaks kirikuga Kodavere külas ja kabeliga

² EEA, lk 198, 315; Valter Lang, Baltimaade pronksi- ja rauaaeg. Tartu 2007, lk 88–90; Martti Veldi, Keskustest ja kommunikatsioonist Kagu- ja Ida-Eestis rauaaja esimesel poolel. – Etnos ja kultuur. Uurimusi Silvia Lauulu auks. Muinasaja teadus 18. Tartu, Tallinn 2006, lk 83–85; Ain Lavi, Kesk-Eesti idaosa linnamägedest. – Keskus, tagamaa, ääreala. Uurimusi asustushierarhia ja võimukeskuste kujunemisest Eestis. Muinasaja teadus 11. Tallinn, Tartu 2002.

³ Krista Karro, Kodavere Parish by Lake Peipus: The Development of the Cultural Landscape during the Iron Age. – *Archaeologia Baltica* 14. Klaipeda 2010, lk 185.

⁴ Aliise Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost. Ajaloolis-etnograafiline uurimus Eesti–Vene suhetest. Tallinn 1964, lk 32.

⁵ Samas, lk 405.

⁶ Samas, lk 51–52.

⁷ Uue-Kastre (Warbeck) linnusmõis oli rajatud Tartu piiskopi poolt peamiselt oma valduste sõjalise tugipunktina 14. sajandil. Asukoht oli valitud strateegilisi vajadusi silmas pidades, piirkond oli madal ning hõredasti asustatud. Uue-Kastre oli ühtlasi ka halduslikuks keskuseks. Linnusmõisate ülalpidamine nõudis suurt kulu, mida üksnes lähiümbruse talurahvas ei jõudnud katta, seetõttu kuulus nende alla palju laiema ala maaelanikkond. Uue-Kastre ametkond hõlmas muu hulgas kogu Kodavere ala.

kihelkonna jõukamas osas Alatskivil. Varaseim säilinud teade Kodavere kihelkonna kohta pärineb 1443. aastast.⁸ Ometi oli ja jäi Kodavere Vana-Liivimaa üheks väiksemaks ja vaesemaks kihelkonnaks.

Nii kirikute kui ka mõisate rajamise ajad ja kohad aitavad teataval määral täiendada asustuse kujunemise pilti. Nii mõisa kui ka kiriku asutamine eeldas vastavas kohas küllaldast asustuse tihedust ja vajalikku majanduse arenemisastet. Kodaverele, nii nagu ka kogu Peipsi-äärsele vööndile oli iseloomulik, et kuni 17. sajandi alguseni leidis seal vaid üks mõis, Alatskivi, kuna kesketel, viljakatel ja tihedama asustusega aladel oli selleks ajaks mõisaid jõudnud tekkida juba suurel arvul. Esimesed teated Alatskivi mõisa kohta pärinevad 16. sajandi keskpaigast.⁹ Sel ajal kuulus mõis Wrangelli suguvõsale. Alatskivi mõis asus Kodavere kõige viljakamas ja rahvarikkamas osas, kus juba muinasajal oli ainuke Peipsi piirkonna linnus.

Seoses 16. sajandi keskpaigas alanud sõdade perioodiga sai Kodavere piirkond raskelt kannatada, ka kirik hävis. 1582. aastal läks Lõuna-Eesti ja sealhulgas ka Kodavere Poola võimu alla. Lühiaegse Poola valdusaja jooksul tekkis Kodavere neemikule veel üks mõis. Selleks oli Tullistvere küla asemele loodud Ranna mõis.

Kodavere kihelkonnas saab 17.–19. sajandil asustuse arengu poolest eristada kahte piirkonda: ühe moodustab Peipsi-äärne ala, teise kihelkonna sisemaa, vastavalt sellele võib ka külad jagada rannaküladeks ja sisemaaküladeks. Külad erinevad tekke, välisilme, rahvusliku koosseisu, elulaadi jm poolest.

Esimesed põhjalikumad teated Kodavere kihelkonna külade, talude ja nende elanike kohta pärinevad 1582. aastast ja sellele järgnevast ajast 16. sajandi lõpul Poola võimude ja 17. sajandil Rootsi võimude poolt korraldatud revisjonide materjalidest.¹⁰ See oli Vene-Liivi sõjaga alanud sõdade perioodile järgnenud keeruline ja muutusterikas periood. Vaatamata sõjaga kaasnenud maa laastamisele oli Kodavere kihelkonna küladest suur osa säilinud ja püsis ka edaspidi, moodustades omal moel Kodavere asustuse selgroo. Sellised külad olid Naelavere, Haapsipea, Torila, Lahepera, Savastvere jt. Siiski olid külad eelnud sõjaaja tõttu väikesed, enamikus oli alla viie talu. Paljudes külates oli alles jäänud vaid üks või kaks talu. Kokku oli 1582. aastal Kodavere kihelkonna alal 67 talu. Sõjaaja tagajärgi kajastab asjaolu, et ligi pooled adramaadest olid tühjad. Asustus hakkas siiski

⁸ Tartumaa. Maateadusline, majandusline ja ajalooline kirjeldus. Tartu 1925.

⁹ Herbert Ligi, Eesti talurahva olukord ja klassivõitlus Liivi sõja ajal (1558–1561). Tallinn 1961, lk 355.

¹⁰ Polnische Akten, Bd. 1. 1582–1591. Hrsg. O. Roslavlev (Hefte zur Landeskunde Estlands; Heft 5). München 1970; Die Revision Livland 1601: Estnisches Siedlungsgebiet. Hrsg. O. Roslavlev (Hefte zur Landeskunde Estlands; Heft 3). München 1967; Das Dorpater Land 1624/27. Hrsg. O. Roslavlev (Hefte zur Landeskunde Estlands; Heft 1). München 1965; Die Revision Livlands 1638: Estnisches Siedlungsgebiet, 2. Hrsg. O. Roslavlev (Hefte zur Landeskunde Estlands; Heft 4). München 1967.

kiiresti taastuma, 1601. aastaks oli talude arv kasvanud juba ligi kahekordseks, tühjade adramaade arv aga märgatavalt kahanenud.

Rannaküladest oli osa juba 16. sajandi lõpuks olemas. Neid ei saa küll võrrelda hilisemate suurte ja rahvarohkete küladega. 1582. aasta revisjonis on nimetatud Kasepää küla, kus asus 3 popsi ehk kalurit, Varnja küla viie adratalupoja ja üheksa maata kaluri ehk popsiga ning Lahe küla, kus oli 13 kalurit. Lahe kõrval on kaluriasulana märgitud ka Purna küla kuue kaluriga. Eraldi oli mainitud kalamees Thoc.¹¹ 1592. aastal on Kodavere kihelkonna alal mainitud 8 küla, kus kalurid, nii vabadikud (pobulid) kui ka adratalupojad, õiendasid maksu nootadelt. Mõnede pärastiste külade (Rootsiküla, Pusi ja Kallaste) kohal oli 16. sajandi lõpul ja 17. sajandi algul küll peresid, kuid need ei moodustanud veel ühiseid külasid ja seetõttu nimetati neid alles vastava rannaosa järgi.¹² Rannatalupoegade nimed olid eestipärased, üksnes Purna e Purmeranna külas oli mitu vene nime. Seega oli Peipsi läänerrannik tol ajal asustatud eesti talupoegade poolt.

Uue olulise tagasilöögi asustuse arengus põhjustas Poola–Rootsi vaheline sõda ja sellega kaasnenud nälja- ning katkuaeg 17. sajandi alguses. 1627. aastaks oli talude arv jälle märgatavalt kahanenud (42% võrra), seega 1601. aastaga võrreldes olid ligi pooled taludest jäänud tühjaks, asustatud oli vaid kolmandik adramaadest. Mitmed külad on kadunud. Nii on Võhma küla eksisteerinud ajavahemikus 1582–1627, hilisemal ajal sellist küla enam ei mainita.¹³ Sama lugu on Komo külaga (1584–1601). Lisaks neile on kadunud mitmed väiksemad külad, mida varasemates allikates oli mainitud vaid korra või paar, kusjuures selliste külade ja talude asukohti ei teadnud 1627. ja 1638. aasta revisjoni ajal isegi kohalikud talupojad.¹⁴ Mitmel juhul põhjustas küla kadumise mõisastamine. Juba eespool on mainitud, et Ranna mõis asutati Tullistvere küla asemele, hilisemal ajal on mitme küla (Kokora, Rupsi) asemele loodud karjamõis.¹⁵

1627. aastal oli märke ka juba maade taasasustamisest. Suhteliselt palju oli uuesti kasutusele võetud talusid, millele oli antud maksuvabasid aastaid, ühtlasi oli hakanud tekkima uusi külasid: 1627. aastal on esmakordselt mainitud Raatvere küla, 1638. aastal Kodosoo, Sääritsa ja Pusi küla. Asustuse taastumine oli aga pikaajaline protsess. 1638. aastaks oli talude arv 1627. aastaga võrreldes kasvanud 37% võrra, kuid 1601. aasta tasemest oli see veel kaugel.

Kodavere ala taasasustamisel oli suur osa sisserändajatel. 1627. aastal korraldatud revisjoni andmetel olid vaid pooled talupoegadest pärustalupojad, ülejäänud moodustasid sisserändajad. Suhteliselt palju talupoegi oli Kodavere alale tulnud Kirde-Eestist, Narva ja Rakvere kandist, samuti Venemaalt. Üksikud talupojad olid saabunud Soomest, Leedu alalt ja mitmetest Põhja-Liivimaa kihelkondadest (Laiuse, Rāpina, Tarvastu, Karksi jt).

¹¹ A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 57.

¹² Samas, lk 56.

¹³ Valdek Pall, Põhja-Tartumaa kohanimed I. Tallinn 1969, lk 280.

¹⁴ Ülle Liitoja-Tarkiaainen, Hajatalud ja külad Põhja-Liivimaal 17. sajandil. Tartu 2000, lk 73.

¹⁵ EAA, f 2072, n 5, s 816.

Virma Murel oletab, et 17. sajandi esimese veerandi tulnukate seas oli rootslaste poolt vallutatud Vene alade (Ingerimaa, Oudova) asukaid, keda tühjade adramaade kiiremaks täitmiseks sundkorras ümber asustati.¹⁶ Venemaalt saabunute seas oli ka kohalikke talupoegi, kes olid sõja ajal sinna pagenud ja pöördusid rahulikumate aegade saabudes tagasi. Sisserändajad elasid hajutatult, 1627. aastal oli neid suuremal hulgal vaid Alatskivi mõisale kuulunud sisemaa külates.

1638. aastal oli 14% neid peresid, kuhu oli saabunud sisserändajaid Venemaalt, lisaks oli inimesi tulnud Narva ja Tallinna ümbrusest ning Laiuselt. Eriti palju oli sisserändajaid Ranna mõisa külates, 1638. aastal moodustasid enamiku selle mõisa Raatvere ja Sääritsa külade elanikest venelased.

Aliise Moora on rõhutanud, et neid sisemaa küladesse tulnud vene asunikke on tarvis vaadelda teataval määral lahus vene rannaasustusest. Venelaste tulek sisemaaale toimus üldiselt ühekordselt, sõdade tagajärjel, enamasti juba teises põlves sulasid nad ühte eesti talurahvaga. Järverannas aga kujunes hilisemal ajal toimunud venelaste juurdevool pidevamaks ja vene elanikkond seega püsivamaks nähtuseks.¹⁷ Veel 17. sajandi alguse sõja-, nälja ja katkuaja järel moodustasid kalurid seal ainult kümnendiku rannakülate elanikest, valdava osa peaelatusalaks oli maaharimine.¹⁸ Sõdade tulemusel oli rannaküladesse tulnud juurde küll vene talupoegi, eriti kaluriperesid, kuid enamuse kogu ranna ulatuses moodustas siiski eesti talurahvas.

17. sajandi keskel kasvas Kodavere kihelkonna talude arv märgatavalt. 17. sajandi 80. aastatest pärit revisjonimaterjali¹⁹ ja kaartide põhjal ilmneb, et Kodavere kihelkond oli selleks ajaks juba üsna tihedasti asustatud.²⁰ Aadratalusid oli kihelkonna alal kokku 111. Perede arv oli siiski tublisti suurem (135), kuna paljudes taludes asus mitu peret, kes pidasid talu koos.²¹ Seega oli Kodavere kihelkonnas levinud nn poolemeeste nähtus. Poolemeesteks olid tavaliselt vennad. Poolemehed võisid olla eraldi leivas ja ka nende eluasemed võisid olla eraldi, kuid nad harisid maad koos ja vastutasid koos ka koormiste täitmise eest. Tavaliselt oli talus kaks poolemeest, vaid ühel juhul oli poolemehi kolm. Lisaks taludele oli kihelkonnas arvukalt ka vabadiku- ja kalurikohti.

1680. aastate algupoolel on uuesti asutatud talusid, mis on vahepeal seisnud tühjana. 1688. aastal oli kihelkonnas kokku 12 talu, kuhu oli hiljuti asunud uus peremees. Osal juhtudest on tegemist vaid peremehe vahetamisega, kuna eelmine peremees oli kas surnud või viletsaks jäänud ja langenud vabadiku seisusesse. Enamasti siiski oli talu olnud

¹⁶ Virma Murel, Vene asustusest Peipsi läänerrannikul XVII sajandil. – Tartu Ülikooli Toimetised, vihik 128, 1962, lk 146–148.

¹⁷ A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 60.

¹⁸ V. Murel, Vene asustusest Peipsi läänerrannikul XVII sajandil, lk 146.

¹⁹ RA, Östersjöprovinsernas jordrevisionhandlingar, vol. 37, l 586–651.

²⁰ EAA, f 308, n 2, s 68.

²¹ Poolemeeste kohta vt Enn Tarvel, Aadratalupoegade olukorrast Lõuna-Eestis XVI sajandi lõpul ja XVII sajandi algul. Tallinn 1964, lk 22–23.

aastaid tühi: üks talu näiteks 6 aastat, seal puudus isegi elumaja. Tühja tallu asunu on saanud kas kaks või kolm maksuvaba aastat. 1688. aasta revisjonis oli tühjana märgitud talusid väga vähe.²² Põhjuseks oli ka see, et osa kaua tühjana seisnud maadest olid naabrid kasutusele võtnud ja oma maadega liitnud.

Ka oli 17. sajandi 80. aastateks tunduvalt kasvanud suuremate, viie-kuue taluga külade arv, kuigi Kodaveres oli suhteliselt palju ka väikesi, kahe kuni kolme taluga külasid. Suurimaks külaks oli Sassukvere 14 taluga. Hajatalude osatähtsus Kodaveres oli väike.²³

Elanikke oli 1688. aastal Alatskivi ja Ranna mõisas ning Assikvere külas 933 (osa külade elanike arvu kohta andmed puuduvad). Mehi oli rohkem kui naisi, ühe mehe kohta tuli 0,84 naist. Enamiku Kodavere kihelkonna elanikest moodustasid 17. sajandi 80. aastatel pärustalupojad, sisserännanuid oli väga vähe. Kihelkonna peremeeste seas oli vaid üks Venemaalt saabunu ja üks Helsingist saabunu, viimase puhul on märgitud, et ta oli kihelkonnas elanud juba 20 aastat. Lisaks neile elas kihelkonnas ka üks soomlasest kingsepp. Talus elas 1688. aastal keskmiselt 7,1 inimest.

17. sajandil leidsid aset ulatuslikud muudatused rannakülades. 1688. aasta revisjonis on Kodavere kihelkonna alal kaluritena märgitud kokku 47 popsiperet. 1680. aastatest pärit viiendikukaardil on märgitud lisaks varem olemas olnud küladele Nina ja Rootsiküla, kuid puuduvad Kallaste ja Sohvia.²⁴ Ainult üks 17. sajandil tekkinud küla – Nina – kujunes ja jäi hiljemgi vene külaks. Nii selle küla 2 talupoega kui ka 12 popsi olid Venemaalt tulnud ja kandsid, peale ühe, vene nimesid.²⁵ Teistes rannakülades oli etniliselt segatud elanikkond, vene elemendi osa neis oli kõikumam. Mõnes kohas, nagu nt Purmaranna piirkond, oli venelaste osa elanike seas püsivam, sealt põhja pool asuvais külades toimus aga venelaste eestistumine. Kogu ranna ulatuses moodustasid enamuse siiski eesti talupojad. 17. sajandi lõpul pakub Kodavere ala rannalõik noore, kujuneva asustuse pilti. Külad on enamasti veel võrdlemisi väikesed. Seal elasid vähese maaga talupojad ja ka suur hulk maata kaluriperesid. Mõnel külal oli rohkesti tühje adramaid, mis näitab, et kehva liivase mullastikuga Peipsi rannas tekkis tühjaksjäänud maadele uus asustus väga aeglaselt.

Mõisamajanduse äärmiselt aeglase edenemise tõttu jäi see piirkond muust Eestist tunduvalt maha. 17. sajandil lisandus vaid karjamõisaid: 1688. aastal oli Alatskivi mõisal juba kolm karjamõisat.²⁶ Siiski oli mõisa ja talumaade suhe Kodaveres samalaladne kui Tartumaal keskmiselt, kus talupõllud ületasid mõisapõlde suuruselt 2,5 korda.²⁷ Seega oli mõisamajanduse areng – vaadeldavale ajale iseloomulikul tasemel – vastavuses kihelkonna talumajanduse arenguga.

²² RA, Österjsöprovinsernas jordrevisionshandlingar, vol. 37.

²³ Ü. Liitoja-Tarkiaainen, Hajatalud ja külad Põhja-Liivimaal, lk 222.

²⁴ EAA, f 308, n 2, s 68.

²⁵ Gustav Ränk, Peipsi kalastusest. Õpetatud Eesti Seltsi kirjad II. Tartu 1934, lk 24–25.

²⁶ Otto Liiv, Die wirtschaftliche Lage des estnischen Gebietes am Ausgang des XVII Jahrhunderts I. Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 27. Tartu 1935, lk 125.

²⁷ Herbert Ligi, Põllumajanduslik maakasutus Eestis XVI–XVII sajandil. Tallinn 1963, lk 119.

Rahvastik ja asustus 18.–19. sajandil. 17. sajandi lõpp ja 18. sajandi algus kujunesid Kodavere kihelkonnas – nagu kogu Eestiski – nälja, sõja ja katku tõttu raskeks. Suure nälja ajal, 1695.–1697. aastal Kodavere kihelkonnas surnute arv ei ole teada. Küll aga kõnelevad rahvamälestused näljaaja viletsusest: „Nälg olnud nii suur, et inimesed söönud isegi rotte, konne, kasse ja koeri. Isegi surnud loomad söödud kõik ära. Leiba ei ole enam sugugi olnud, heinad raiutud peenikeseks, pandud natuke sõkleid sisse, küpsetatud üle ja söödud. Ka puu ja taimede juuri kraabitud metsast üles ja püütud sellega suvel hinge sees hoida.“²⁸

Olulise jälje Kodavere ajalukku jättis Põhjasõda, mille tulemusel Eesti ala läks Vene riigi koosseisu. Rahvatraditsiooni järgi pagenud inimesed Põhjasõja ajal metsadesse, teinud hagudest ja mullast onne ning elanud seal. Põhjasõja-aegsed laastamised olid olnud ulatuslikud: külad olid hävitatud ja põletatud, ka kirik ja kirikumõis olid tuleroaks langenud.²⁹ Suurt hävitustööd tegi 1710. aastal sõjaga seoses levinud katk. Sellesse suri Tartumaal kokku 13 566 inimest, Kodavere kihelkonnas 409 inimest.³⁰

Sellest, milline oli olukord pärast sõda, on säilinud erinevaid pärimusi. Ühe järgi olnud pärast Põhjasõda Kodavere kiriku ümbruskond tühi, sinna tulnud Venemaalt kaks meest nimedega Kras ja Kriska, kes olevat abiellunud eesti naistega ja kelle järeltulijad olevat eestistunud.³¹ Teise jutustaja teatel olnud vaadeldavale alale pärast Põhjasõda järele jäänud kolm küla.³²

On selge, et Suur näljaaeg, Põhjasõda ja katk tegid Kodaveres suurt hävitustööd. Kõige rohkem kannatasid tihedamini asustatud piirkonnad. Hävinud olid Kodavere kirik ja Alatskivi kabel, ka suurem osa ümberkaudseid talusid oli elamiskõlbmatuks muutunud. Alatskivi mõisas oli sõjaeelsest 34 1/4 adramaast asustatud 23 1/2 adramaad, Ranna mõisal 9 1/8 adramaast 4 7/8.³³ Säilinud arhiiviandmed siiski ei tõesta, et häving oleks olnud oma ulatuselt nii suur kui seda on kujutanud rahvasuu. Kui Kodavere naaberkihelkondades võib täheldada tõepoolest talude ulatuslikku tühjenemist, siis ajalooallikate valguses on Kodaveres olukord pigem vastupidine. Nimelt on seal vaid kümme aastat peale katku ja sõjategevuse lõppemist Eesti alal, täpsemalt 1721. aastal, mainitud kõiki varem eksisteerinud külasid, kus oli kokku 204 talu (211 peret).³⁴ Seega oli 1688. aastaga võrreldes talude arv tunduvalt kasvanud – isegi sel juhul, kui lugeda 1688. aasta poolemeeste pered omaette taludeks. Kodavere külad olid Põhjasõja järel muutunud tunduvalt rahvarohkemateks,

²⁸ Otto Liiv, Suur näljaaeg Eestis 1695–1697. Ajalooline Arhiiv 3, Akadeemilise Ajaloo Seltsi toimetised 9. Tartu, Tallinn 1938, lk 381.

²⁹ M. Ehrlich, Ajalooline traditsioon, lk 31.

³⁰ Juhan Kõpp, Andmed viimasest suurest katkust Lõuna-Eestis aastail 1710–1711. – Ajalooline Ajakiri 1929, lk 15–23.

³¹ M. Ehrlich, Ajalooline traditsioon, lk 44.

³² Samas, lk 36.

³³ A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 66.

³⁴ VARKA, f 274, n 1, s 171.

erinevalt naaberkihelkondadest oli külade suurus märgatavalt kasvanud, valdavas osas küladest oli 6–12 talu. Ilmselt oli neil segastel aegadel suurtest liiklemisteedest eemale jäänud ja suhteliselt hõredamini asustatud Kodavere kihelkond olnud sobivaks asupaigaks paljudele, kes olid sunnitud oma eelmisest elupaigast lahkuma. Võib-olla meelitas ka võimalus kalapüügi abil toidulisa hankida.

Seega taastusid sõja möödudes rahvastik ja majandus lühikese ajaga. Sõjategevuse eemaldumise ja katku lakkamise järel tuli oma kohtadele tagasi osa põgenenud või sõjakeerises eemale viidud talurahvast. Nagu eelnevatelgi aegadel, tuli nüüdki tühjaks jäänud kohtadele talurahvast ka mujalt. Vaatamata hävitusele ja sellele, et rahvast lisandus ka väljastpoolt, jäi katku- ja sõjaeelne põhirahvastik ometi alles. Kohaliku elanikkonna edasine etniline koosseis kujunes sel alusel. Asustuse arengut võimaldavad jälgida 18. sajandil koostatud adramaarevisjonide aruanded ja 18. sajandi lõpust alates ning 19. sajandil hingeloendid.³⁵

18. sajandil aset leidnud rahvastiku tihenemisele ja majanduse arengule viitab ka uute mõisate tekkimine. 1725. aastal moodustati päranduse jagamisel Alatskivist kaks mõisat: Vana- ja Uue-Alatskivi. Alatskivi mõisa omanikud olid 17. sajandil mitu korda vahetunud, kuid lõpuks läks mõis v. Stackelbergide suguvõsa kätte ja hiljem naissoost pärijate kaudu v. Nolckeni suguvõsale, kelle kätte see jäi kuni võõrandamiseni.³⁶ 18. sajandil tekkis lisaks varasematele neli mõisat: Kadrina, Kokora, Pala ja Halliku. Pala mõis on eraldatud Jõe mõisast 1701. aastal, ta oli v. Strycki suguvõsa käes alates 1716. aastast kuni võõrandamiseni. Kadrina mõis eraldus Ranna mõisast 1791. aastal.³⁷ Kokora oli olnud osa Alatskivi mõisast ja esines juba 1688. aastal karjamõisana, 1734. aastal eraldati ta iseseisvaks mõisaks. Nii Kokora kui ka Kadrina mõisates vaheldusid 18. ja 19. sajandil mõisaomanikud sageli. Halliku oli Luua mõisa (Palamuse khk) alla kuuluv maatükk, mis ühendati 1738. a Saare mõisaga (Maarja-Magdaleena khk) ja kuulus selle alla kuni 1757. aastani. Hiljem nimetati Halliku küll rüütlimõisaks, kuid jäi võõrandamiseni Saare mõisa omaniku kätte.³⁸

Kui Kodavere naaberkihelkonnad, mis olid looduslike olude poolest põlluharimiseks soodsamad, olid juba 17. sajandi 80. aastatel jõudnud asustuse poolest peaaegu maksimumaalse täitumiseni, siis Kodavere kihelkonna asustuse kasv hoogustus hiljem. Kodavere kihelkonna jaoks oli kiire arengu periood 18. sajand. 18. sajandi algusest kuni 19. sajandi alguseni kasvas talude arv 70% võrra ja kujunes mitmeid uusi külasid.

Oli tavaline, et hajatalust või väikesest talude grupist kujunes looduse poolest soodsamates paikades aja jooksul küla. Kodaveres, kus harimiseks sobiv maa paiknes väiksemate laikudena, oli eriti iseloomulik uute väikeste külade tekkimine pika aja jooksul. Külade

³⁵ VARKA, f 274, n 1, s 171, 174, 189, 200, 210, 224, 238; EAA, f 1865, n 2, s 23–28.

³⁶ Ilme Mäesalu, Alatskivi lossi omanikud. – Alatskivi loss ja park. Balti Villa Rustica I. EPMÜ Keskkonnakaitse Instituut, Toimetised 1. Tartu 2003, lk 43.

³⁷ Eesti mõisad. Tallinn 1994, lk 93.

³⁸ Tartumaa, lk 201.

kujunemise käik on olnud ühesugune. Tavaliselt on külale aluse pannud talu esmakordselt mainitud juba 16. sajandi lõpus või 17. sajandi alguses üksiktalu või kahetalulise rühmana, mis seejärel on tühjenenud. 17. sajandi 80. aastateks on paik uuesti asustatud ja seal on olnud jälle üks-kaks talu, kuid küla tõeline tõus on jäänud Põhjasõja-järgsesse aega 18. sajandil. Põhjasõja keerises otsisid paljud inimesed uut elupaika ja endised väikesed külad sobisid selleks, teisalt on külade kujunemist soodustanud elanike arvu kiire kasvamine 18. sajandil. Näiteks Paabsi küla on 1627. aastal koosnenud kahest talust, mis 1638. aastal olid tühjad. 1688. aastal oli seal uuesti kaks talu. See küla on oluliselt suurenenud just Põhjasõja-järgsel ajal, nii et 1721. aastal oli seal juba kaheksa talu, hilisemal ajal kõikus talude arv kuue ja kaheksa vahel. Samalaadne oli ka Peatskivi, Metsakivi, Pärsikivi ja Tõruvere küla kujunemise käik. Kirepi küla, kuhu 18. sajandil asus mitmeid vene uusasunikke, on kujunenud 1601. aasta revisjonis mainitud üksiku Kirepi Hansu talu kohale. Kuid mitte kõikidest hajataludest ei ole aja jooksul kujunenud küla. Hajataluks on läbi aegade jäänud näiteks Haavakivi, mida on mainitud juba 1584. aastal.³⁹

On huvitav märkida, et Kodavere kohanimed on olnud eriti elujõulised. Mõnel juhul on talu nimi olnud pikka aega kadunud, hiljem on aga sama nime all välja ilmunud küla. Nii on 1582. aastal nimetatud Meoma talu, samanimeline küla on märgitud 1839. aastast pärinevale Rückeri kaardile.⁴⁰ Kuningvere küla esines 16. sajandi lõpul revisjoniprotokollis, 17. sajandi alguses jäi see tühjaks, 1638. aasta revisjonis küla enam ei mainitud, kuid 1688. aastal oli see uuesti olemas ja eksisteeris seejärel pidevalt.

Peipsi rannas kasvas 18. sajandi lõpuks tunduvalt põhiliselt kalastusest elatuvate vabadike arv, kes kandsid oma koormisi nootadelt kalas või rahas. Vene elanikkond kasvas seoses vanausuliste pagemisega Vene aladelt Peipsi läänerrannikule, kuhu venelasi oli elama asunud ka varem.⁴¹ Pagemine hoogustus eriti 18. sajandil, pärast Eesti ala liitmist Venemaaga, mil venelaste migratsioon randa kujunes pidevamaks ja vene elanikkond seal püsivaks. Vanausuliste venelaste tugeva juurdevoolu tõttu kujunesid mitmed senised segaelanikkonnaga külad ülekaalukalt vene rahvastikuga küladeks. Alates 18. sajandi lõpust Peipsi-äärsetesse vene küladesse asunud vene talupojad olid suuremas osas vabatalupojad, kes olid vabaks lastud või endid teatava rahasumma eest vabaks ostnud ja elasid mõnest linnast saadud passiga. Alatskivi mõisale kuulunud rannakülades elasid ülekaalukalt venelased. 1782. aastal oli sealsetes rannakülades (Rootsiküla, Nina, Lahe, Väike-Kolkja, Suur-Kolkja, Sohvia, Vene-Kasepää) 526 passiga vene talupoega ja 85 vene pärustalupoega.⁴² Peale Nina küla, mis oli Peipsi läänerrannikul vanim puhtvene

³⁹ Polnische Akten, Bd. 1, lk 154.

⁴⁰ Samas, lk 115.

⁴¹ Vanausulised, kes ei tunnustanud patriarh Nikoni kirikureformidega vene õigeusu riituses ja liturgilistes tekstides tehtud muudatusi, mõisteti 1666.–1667. a kirikukogu otsustega ja 1685. a tsaari ukaasiga jälitatavaks. Pärast vanausuliste kuulutamist lindpriiks pagesid paljud neist teistele aladele, sealhulgas ka Peipsi läänerrannikule.

⁴² A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 99.

küla, kujunesid mitmed seni segaelanikkonnaga külad (Kallaste, Varnja) 18. sajandi lõpu poole ülekaalukalt vene rahvastikuga küladeks, seda peaaesjalikult vanausuliste venelaste tugeva juurdevoolu tõttu. Kallastel elas 1782. aastal 125 vene vabatalupoega ja üks vene pärustalupoeg.

18. ja 19. sajandil kasvas tunduvalt Kodavere kihelkonna maakülade elanike (pärustalupoegade) arv (vt tabel 1). Perioodil 1721–1795 kasvas talupoegade arv 2,7 korda, ajavahemikul 1795–1881 veel 2,5 korda. 1881. aastal oli Kodavere kihelkonnas 10715 elanikku.⁴³ Selle perioodi vältel oli ka palju ebasoodsaid aastaid, mil iive oli negatiivne, suremus ületas sündimuse. Selline oli näiteks aasta 1808.⁴⁴ Suure suremuse põhjuseks oli tavaliselt nakkushaiguste levik. 1799. aastal suri Kodavere kihelkonnas rõugetesse 60 inimest.⁴⁵ 1821. aastal suri läkakõhasse 36 last.⁴⁶ 1824. aastal suri Kodaveres leetritesse 40 inimest.⁴⁷ 1840. aastal laastasid Kodavere kihelkonda rõuged, 101 inimest suri selle haiguse tagajärjel.⁴⁸ 1845. aastal levisid Lõuna-Eestis leetrid. Ohvrite hulk Kodaveres oli 166.⁴⁹

Tabel 1

Pärustalupoegade arv Kodavere kihelkonna mõisates aastail 1721–1858.⁵⁰

Mõis	1721	1723	1731	1744	1751	1758	1782	1795	1816	1826	1834	1850	1858
Alatskivi	1050	971	1325	1049	1346	1226	1569	1211	1350	1603	1855	1964	2270
Halliku								667	734	851	947	972	946
Kadrina							341	288	273	306	335	383	394
Kokora				457	520	468	716	744	717	834	1051	1093	1166
Pala	248	254	239	301	312	310	479	552	688	792	896	951	909
Ranna	249	260	349	434	438	547	757	747	750	823	1021	1034	1134
Kirikumõis			4				38	33	33	42	45	54	58
Kokku	1547	1485	1917	2241	2616	2551	3900	4242	4545	5251	6150	6451	6877

Oli ka mitmeid raskeid aastaid, mil kimbutas toidupuudus. Ajaloolise traditsiooni järgi oli 1854. ja 1855. aastal põud, metsad ja sood põlesid, suvivili ei jõudnud idu välja ajada,

⁴³ E. Oehern, Biostatik dreier Landkirchspiele Livlands (Rappin, Wenden, Kodafer) in den Jahren 1834–1881. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doctors der Medicin. Dorpat 1883, lk 96.

⁴⁴ Herbert Ligi, Lõuna-Eesti demograafilisest arengust aastail 1780–1819. – TRÜ Toimetised, vihik 784. Tartu 1987, lk 45.

⁴⁵ Lemming Rootsmäe, Nakkushaigused surma põhjustena Eestis 1711–1850. Tallinn 1987, lk 93.

⁴⁶ Samas, lk 131.

⁴⁷ Samas, lk 115.

⁴⁸ Samas, lk 97.

⁴⁹ Samas, lk 116.

⁵⁰ Perioodi 1721–1758 andmed pärinevad Herbert Ligi artiklist „Talurahva arv ja paiknemine Lõuna-Eestis aastail 1711–1816.“ – TRÜ Toimetised, vihik 371, Tartu 1976. Kadrina ja Kokora mõis olid Alatskivi mõisa osad, nende talupojad on loetud Alatskivi alla. Andmed Halliku mõisa kohta puuduvad tabelist, kuna Halliku oli Saare mõisa osa (Maarja-Magdaleena khk).

karjamaad olid paljad. Õlgkatused kisti maha ja anti loomadele söödaks ette.⁵¹ Heina ja põhu puuduse ning suvivilja ikalduse tõttu tekkis raske näljahäda.

Elanike arv kasvas 18. ja 19. sajandil tunduvalt kiiremini kui talude arv, mille suurenemist pidurdas sobiva maa vähesus. See tingis vabadikukohtade arvu ulatusliku kasvu alates 18. sajandist. Kehvikute õued asusid tavaliselt väikeste hõredate rühmadena. 19. sajandi alguses on seniseid popside maakasutusi likvideeritud ja nende maad on läinud talude kasutusse. Nii oli see näiteks Pala külas 1810. aastal, mil enamik vabadikukohti mõõdeti hajatalude kruntide sisse, osa arvestati mõisamaa hulka ja ainult paarile popsile eraldati oma iseseisev maavaldus. Seevastu 19. sajandi teisel poolel asutati hulgaliselt väikekohti ja ka Alatskivilt on andmeid talumaa äravõtmise kohta, et sinna asutada vabadikukohti.⁵²

Rannakülade elanike arv kasvas ka 19. sajandil jõudsasti. Varnja külas koos selle läheduses asuvate Liivanina, Rehemetsa, Kargova (Kargaja), Kusnetsova hajataludega ja Kõnnu külaga oli 1820. aastal kokku 789 elanikku. Varnja külas elas kõrvuti nii venelasi kui ka eestlasi, kusjuures venelased moodustasid elanike üldarvust umbes 3/4, eestlased 1/4.⁵³ Kohaliku rahvatraditsiooni järgi olevat venelasi siia tulnud teistest rannaküladest, eriti Nina külast.

Mitmes külas oli 1851. aastal rohkem kui 500 elanikku: Nina külas 481 venelast ja 50 eestlast, Suur-Kolkja külas 543 venelast ja 13 eestlast, Vene-Kasepää külas 595 venelast ja 17 eestlast.⁵⁴

Vene rahvusest elanikkonna levikuga Peipsi järve kaldal on seotud tänavkülade tekkimine. Selle 18. sajandil kujunema hakanud külavormi juures ilmnevad tugevad etnilised erijooned. Kalastuse ja ulgtööde kujunemine vene sisserändajate peamisteks elatusaladeks põhjustas rahvastiku põhimassi koondumise küllaltki kitsale rannaribale ning soodustas tänavkülade tekkimist. Ranna lähedusse koondunud kalurikülad asusid eraldi oma väikestest põllumaadest. Kaugemale sisemaale siirdunud vene sisserändajad segunesid kohaliku rahvastikuga, nad tõid nende majandusse ja materiaalsesse kultuuri mitmeidki idapoolseid elemente, kuid asulastiku areng kulges põlluharimise vajadusi ning looduslikke tingimusi arvestades üldiselt samalaadselt kui mujal Eestis.⁵⁵

Vene elanikkond on jätnud oma jälje ka kohanimedele. Valdek Pall on Kodavere kihelkonnast leidnud 78 talu- või lisanime, mis on arvatavasti vene päritoluga. Kodavere kihelkonnas esineb suhteliselt rohkesti hiliseid vene päritolu talunimesid, ka on seal üsna palju üksnes selles kihelkonnas esinevaid nimesid. Siiski on mitmete külanimede päritolu jäänud ebaselgeks.⁵⁶

⁵¹ M. Ehrlich, Ajalooline traditsioon, lk 38.

⁵² Gea Troska, Eesti külad XIX sajandil. Ajaloolis-etnograafiline uurimus. Tallinn 1987, lk 52–53.

⁵³ A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 99.

⁵⁴ Samas, lk 89, 98.

⁵⁵ G. Troska, Eesti külad XIX sajandil, lk 72.

⁵⁶ Valdek Pall, Vene elemente Põhja-Tartumaa toponüümikas. – Emakeele Seltsi Aastaraamat 16. Tallinn 1970, lk 168–169.

19. sajandi alguses kaotati pärisorjus, talurahvas vabastati ilma maata. Rahulolematus ilmnes massilise talurahvaliikumise näol 1840. aastatel. Kodavere kihelkonnas leidis laia kõlapinna 1840. aastatel alanud väljarändamisliikumine. See oli Eestis kõige tugevam aladel, kus maade viljakus oli alla keskmise. Madalad saagid teravdasid kriisi, sundisid „liigseid inimesi“ suuremal hulgal ja lühema aja jooksul lahkuma. Ka Kodavere vähemsoodsad olud olid üheks põhjuseks, miks paljud lootsid leida lahendust väljarändamises. Levisid kuulujutud, et Samaaras ja Krimmis saab poolmuidu maad, keiser ise jaotavat. See jutt mõjus eriti Kavastul ja Alatskivil, kus paljud lootsid, et saavad „kõigest vaevast lahti“, rikkaks ja õnnelikuks. Juhan Weitzenbergi luuletuse läbi tunduks saanud Alatskivi talumees Laksi Tõnis on kujunenud omamoodi väljarändaja võrdkujuks. Kõigepealt saadeti teele maakuulajad, kuid nende teated olid vastukaivad.

Alatskivi inimesi oli juba esimeste ümberasujate hulgas.⁵⁷ Ümberasumisliikumine hoogustus eriti 1854. ja 1855. aasta põua järel, 1857. aastal rändas palju talupoegi Samaarasse.⁵⁸ Ümberasumist püüti kõigiti piirata. Seati sisse nõue, et iga vallaline mees, kes välja rännata tahtis, pidi kubermanguvalitsusele maksma 400 rubla, pereisa aga 600–1000 rubla. See asumiskapitali nõudmine oli mõjukaks abinõuks ümberasumisliikumise vastu. Talupojad kirjutasid palvekirju, kus taotleti luba ümberasumiseks ilma asumiskapitali sissemaksuta. Paljude muude suurvürst Mihhailile saadetud palvekirjade hulgas oli ka Alatskivi 100 talupoja nimel kirjutatud palvekiri.⁵⁹ Mitmete kasutusele võetud abinõude tõttu vähenes peremeeste hulk nende seas, kes soovisid välja rännata.

Väljarändamine siiski jätkus, uueks sihtkohaks oli Krimm. Ka Kodavere inimesi oli 43 perekonna hulgas, kes 1861. a Odessasse jõudsid.⁶⁰ 1862. aasta kevadel väljarännanute sihtkohaks oli Samaara. 1862. a mardipäeval teatas oma soovist järgmisel jüripäeval vallast lahkuda rekordarv talupoegi, nimelt 107. Tõuke olid selleks andnud ilmselt Krimmi asunud sugulaste ja tuttavate kirjad Alatskivi ja Kavastu talupoegadele. 1863. aastal siirdus talupoegi omavoliliselt Krimmi, nende seas vähemalt 6 peret Alatskivilt.⁶¹ Samal aastal hakkas ümberasumisliikumine vaibuma, mitmed perekonnad tulid kodumaale tagasi ja rääkisid kohatud raskustest.

Paljud Tartu- ja Võrumaa inimesed otsisid ümberasumise võimalusi ka lähemalt, ida poolt Peipsi järve. Seal oli tol ajal kerge maad saada, asumine sinna nõudis vähe kulu ning ka olud olid tuttavamad. 1861.–1862. aastal siirdus Alatskivilt ning mujalt Kodavere ja Lohusuu aladelt ümberasujaid Oudova piirkonda.⁶² Ajaloolise traditsiooni järgi lahkus

⁵⁷ Artur Vassar, Uut maad otsimas. Agraarne ümberasumisliikumine Eestis kuni 1863. aastani. Tallinn 1975, lk 39.

⁵⁸ M. Ehrlich, Ajalooline traditsioon, lk 47.

⁵⁹ A. Vassar, Uut maad otsimas, lk 122.

⁶⁰ Samas, lk 144.

⁶¹ Samas, lk 162–167.

⁶² Samas, lk 169.

veel 1866. aastal Ranna külast Oudova kubermangu 50 perekonda. Oudovas olevat olnud seitse küla, kus ainult sisserännanud eestlased olevat elanud.⁶³

Oluliseks etapiks 19. sajandil oli talude päriseksoostmine, mille tulemusel tekkis talupoegade väikeomand.⁶⁴ Kodavere kihelkonnas algas see 1853. aastal ja lõppes Esimese maailmasõja eel. Esimene ostetud talu oli rahvatraditsiooni järgi Alliku mõisa Krongi talu ja selle eest maksti 100 rubla taalrist (taaler oli tol ajal maa ja koormiste võrdsustamise mõõdupuu).⁶⁵ Pala mõisas algas talude ostmine 1866. aastal, hind oli juba 130 rubla taalri kohta ja tõusis hiljem veelgi. Rahvasuu pajatab talupoeg Jakob Villemsonist, kes ostis Pala mõisalt talu hinnaga 130 rubla taalrist ja kellel oli nii palju sularaha, et ta maksis kogu talu hinna korraga välja.⁶⁶ Hulgalisem talude ostmine algas 1862. aastal ja kõige intensiivsem oli see 1870.–1880. aastatel. Talude ostmise käiku mõjutas asjaolu, et talude majanduslik seis on Kodavere kihelkonnas olnud keskpärane. Pala ja Alatskivi ümbruses on põllumaa suhteliselt viljakas, kuid mitmetel aladel kogu kihelkonna ulatuses on põlluharimine halbade mullastikutingimuste tõttu olnud vähetasuv. Põhja-Tartumaa teiste kihelkondadega võrreldes toimus talude päriseksoostmine Kodavere kihelkonnas suhteliselt intensiivselt, keskmiselt oli 1881. aastaks Põhja-Tartumaal ostetud 46,2 %, Kodavere kihelkonnas aga 48,5% taludest (talude koguarv 324).⁶⁷

Majanduselu. Kodavere rannakülade ja sisemaa külade majandus on alati olnud teataval määral erinev. Sisemaa külates on läbi aegade põhiliseks elatusalaks olnud põlluharimine ja sellega tihedalt seotud karjakasvatus, mõningates kohtades 19. sajandil ka käsitöö, seevastu rannakülades on kõige olulisemal kohal olnud kalapüük, millele on peamiselt 19. sajandil lisandunud veel mitmeid kõrvalelatusalasid, millest tuleb allpool lähemalt juttu. Ainult Ranna mõisa piirkonnas, kus rannakülade rahvas juba vanast ajast saadik elatus niihästi põllumajandusest kui ka kalapüügist, ei olnud ranna- ja sisemaa rahva majanduselu vahel selgemat piiri. Üldiselt püsis Kodavere ranna- ja sisemaakülade vahel selge vahe. Rannast sisemaale asumist ja ühes sellega siirdumist põllumajanduslikule tegevusele on olnud märgata vaid Nina külas.

Maaviljeluse seisukohast on olulise tähtsusega harimiskõlbliku maa olemasolu. Kodaveres oli harimiskõlblik maa peamiselt kihelkonna keskosas, kus leidub suuremaid ja ühtlasemaid põllumassiive. Kihelkonna lääneala on rikas metsade poolest, harimiskõlblik maa paikneb seal laikudena. Ka mujal leidub viljelemiseks sobivat maad väikeste ja killustatud saarekestena. Kindlad teated kolmeväljasüsteemi kasutamise kohta Eestis

⁶³ M. Ehrlich, Ajalooline traditsioon, lk 51.

⁶⁴ Mati Laur, Väikemaomandi teke. – Eesti ajalugu V. Pärisorjuse kaotamisest Vabadussõjani. Tartu 2010, lk 104–109.

⁶⁵ Enn Tarvel. Adramaa. Tallinn 1972, lk 196–198.

⁶⁶ Samas, lk 107.

⁶⁷ EAA, f 3724, n 1, s 851.

pärinevad alles 16. sajandist, mil see oli juba üldlevinud ja tavaline.⁶⁸ Põlispõllud olid Kodaveres, nagu mujalgi Eestis, kuni talude kruntimõõtmiseni 19. sajandi teisel poolel kolmes väljas. Üks väli oli talivilja, teine suvilja ja kolmas kesa all. On võimalik, et mõnes rannakülas, kus põllumaad oli vähe ja põllundus oli vaid kõrvaliseks elatusalaks, peeti põllumaad veel kuni 19. sajandini kahes väljas. Peipsimaal, kus enamasti olid liigniisked väheviljakad liivased mullad, püsis uue maaviljelussüsteemi kõrval laialdaselt ja kaua ka vanem ja algelisem viljakasvatusviis – aletegu (sõõrutegemine). See oli põliseks viisiks maad metsa alt üles harida, mis ühtlasi andis maale tuha näol väetist. Hilisemal ajal ei olnud tegemist tõelise korduva aleteoga, vaid ühekordse metsa mahapõletamisega uudismaa tegemiseks. Alatskivil on olnud kasutusel Eestis omalaadne aletegemise moodus.⁶⁹ Vanimaks abinõuks puhastada söödimaad umbrohost ja väetada tuhaga oli kütisetegemine. Korrapärane aletegu lõppes juba 17.–18. sajandil, kütisetegemine jätkus hilise ajani.⁷⁰ 17. sajandi teiseks pooleks oli Kodaveres aletegemise ja kütise tähtsus jäänud juba väheseks.

Kasvatatavate kultuuride seas oli olulisel kohal rukis, eriti piirkondades, kus olid kõrgemad ja paremad maad. Vanimaks leivaviljaks oli oder. Põllumajanduse kui elanikkonna põhilise elatusallika edasiarenemisest annab tunnistust asustuse areng. Kodaveres püsis põllumajanduse arenemine üldiselt samal tasemel kui Kesk-Eestis, kuigi see ala – nagu kogu muu Peipsimaa – paistab silma vanade viljakasvatusega seotud tööriistade ja -võtete esinemise poolest. See näitab, et maaviljeluse areng siin oli aeglasem, sest piirkondades, kus põllumajanduse areng oli kiire, uuenesid vanad põllutööriistad kiiremini.

Talupoegadest moodustasid kõige olulisema grupi adratatalupojad. Talupojaperede kasutada olev adramaa oli koormiste suuruse määramise aluseks. Sellest ka nimetus adratatalupojad. Talurahvas diferentseerus kasutada oleva maa suuruse järgi. Maata või vähese maaga talupojad olid vabadikud ehk, nagu neid Kodaveres kutsuti, pobulid, popsid, ka saunikud ehk saunamehed. Vabadike ja adra- ehk täistalupoegade arvuline suhe eri külates olenes kohalikest oludest. Üldiselt oli vabadike osatähtsus sisemaal, puhtpõllumajanduslikes külates väiksem, käsitööga tegelevates piirkondades ja rannakülates suurem. Erilise talurahvakihi moodustas sulasrahvas ehk sulased ja teenijatüdrukud.

17. sajandi teisel poolel on Kodavere talud olnud suhteliselt suured. Kui naaberkihelkondades oli 17. sajandi lõpul talu keskmine suurus adramaades 0,19, siis Kodavere alal oli see 0,25. Põhjuseks on siin asjaolu, et Kodaveres olid levinud poolemeestega talud. Kuna talus oli sageli kaks peret, siis oli seal ka enam ressursse. Talude adramaade arv ulatus 1688. aastal 1/16 adramaast kuni 3/4 adramaani, kuid enam kui pooled taludest olid 1/4 adramaa suurused.⁷¹

⁶⁸ Valter Lang, Baltimaade pronksi- ja rauaaeg. Tartu 2007, lk 261; Inna Põltsam-Jürjo, Anti Selart, Ivar Leimus, Maamajandus ja külaharvas. – Eesti ajalugu II. Eesti keskaeg. Koost. ja toim. Anti Selart. Tartu 2012, lk 185.

⁶⁹ Eesti talurahva ajalugu 1. Tallinn 1992, lk 329.

⁷⁰ H. Ligi, Põllumajanduslik maakasutus, lk 57–62.

⁷¹ RA, Östersjöprovinsernas jordrevisionshandlingar, vol. 37, l 586–651.

1680. aastatel on palju kurdetud selle üle, et maa on vilets, liivane või märg. Mitmel juhul on see olnud põhjuseks, et paluda koormiste vähendamist. Koormiste väljalunastamine rahas ei olnud Kodaveres tavaks, nii nagu see oli hajatalude poolest rikastes piirkondades. Siin on vaid üks talupoeg maksnud rahamaksu, küll on aga mitmed varasematel aegadel kandnud koormisi ainult teravilja näol.

Osali taludest oli raskusi ka loomade vähesuse tõttu. Keskmiselt oli talus 1688. aastal 2 rakendit.⁷² Peamiseks tööloomaks oli hobune. Enamikus taludest oli kaks või kolm hobust. Hobusteta talusid oli väga vähe, härgadeta talusid oli tunduvalt rohkem. Talus oli tavaliselt üks või kaks härga, suurim härgade arv talus oli neli (kaks rakendit).

19. sajandi algusest on Kodavere kohta olemas maamõõtmiste materjal, mille abil on võimalik saada ülevaadet talude maade suurusest ja ka tükeldatusest.⁷³ 19. sajandi alguses olid Kodavere talud võrreldes Põhja-Tartumaa teiste kihelkondadega (Laiuse, Maarja-Magdaleena, Palamuse, Torma, Äksi) väikesed. Talude arvu olulise suurenemise ja maaharimiseks soodsa ala piiratuse tõttu oli Kodavere taludel vähe põllumaad. 19. sajandi alguses oli seal talu põllumaa keskmiseks suuruseks 17,6 vakamaad ja heinamaa suuruseks 26,9 vakamaad (vt tabel 2). Võrdluseks olgu mainitud, et Põhja-Tartumaal oli talul põldu keskmiselt 24,3 ja heinamaad 35,7 vakamaad.⁷⁴ Seega, teiste Põhja-Tartumaa kihelkondadega võrreldes oli Kodavere talude kõlvikute pindala suhteliselt väike.

Tabel 2

Talumaade keskmine suurus (vakamaades) Kodavere kihelkonnas 19. sajandi 20. aastatel.⁷⁵

Mõis	Talude arv	Aiamaa	Põllumaa	Võsamaa	Heinamaa
Alatskivi	105	0,8	19,0	34,2	30,0
Halliku	19	1,4	20,0	23,6	26,9
Kadrina	22	0,7	19,5	13,8	28,0
Kokora	101	0,5	12,4	17,2	19,6
Pala	43	1,0	21,4	43,9	28,6
Ranna	58	0,9	20,8	9,6	32,5
Kokku	348	0,8	17,8	24,5	26,9

Põllumaa vähesust Kodaveres näitab ka see, et seal oli mõisakülvi 100 meeshinge kohta veidi vähem, talupõldu aga tublisti vähem kui vastavas maakonnas keskmiselt.⁷⁶ Ka talu keskmine taalriväärtus, mille arvestamisel võeti lisaks maa suurusele arvesse ka selle kvaliteeti, oli Kodaveres väiksem kui teistes kihelkondades. Kodaveres oli see 13,5

⁷² Rakendiks on loetud kas kaks härga või üks hobune.

⁷³ EAA, f 567, n 2, s 132, 137, 141.

⁷⁴ Ülle Liitoja, Põhja-Tartumaa talud 1582–1858, I–IV. Tallinn 1992, lk 30–31.

⁷⁵ EAA, f 567, n 2, s 132, 137, 141, 144. 1 vakamaa = 0,37 ha.

⁷⁶ Herbert Ligi, Talupoegade koormised Eestis 13. sajandist 19. sajandi alguseni. Tallinn 1968, lk 285.

taalrit, Põhja-Tartumaa teistes kihelkondades 19,1 taalrit.⁷⁷ Seega olid siinsed kõlvikud väiksemad ja ka halvema kvaliteediga kui naaberkihelkondades.

Kodavere kihelkonnas oli talude põllumaa osakaal kõlvikute seas suhteliselt väike ja rohumaade osakaal suur. Seega olid siin head võimalused loomakasvatuseks. 19. sajandi algul oli Kodavere kihelkonnas kõlvikute struktuur (põllu-, võsa- ja heinamaa suhe) 1:1,4:1,5 ja see erines Tartumaale tüüpilisest, mille puhul põllumaa osakaal oli suur ja esines tendents, et põllu-, võsa- ja heinamaid oli võrdselt.⁷⁸ Vähem erines Kodavere kihelkond Põhja-Tartumaa keskosa kihelkondadest, kus samuti põllumaa osakaal oli väiksem (põllu-, võsa- ja heinamaa suhe 1:1,2:1,3).⁷⁹

Nagu kogu Eestis, valitses ka Kodavere kihelkonnas talumaade üleribasus. Ühele talule kuulunud maad olid nõõrimaade või ribadena laiali küla territooriumil ja olid üksteisest eraldatud teiste talude nõõrimaade ja ribadega. Üleribasus tingis väljasunni – põllutööd tuli alustada ja läbi viia üheaegselt. Kõrge maade tükeldatuse aste nõudis talupoegadelt palju lisatööd ja -vaeva. 19. sajandi algul oli Alatskivi mõisa külades talupõld keskmiselt 27,4 tükis, võsamaa 36,2 tükis ja heinamaa 11,8 tükis. Mõnes külas (Pusi) oli kõigil taludel 38–44 põllutükki, neile lisandusid veel võsa- ja heinamaatükid. Haapsipää külas ulatus kõigi talude võsamaatükkide arv üle 60.⁸⁰ Nii nagu tavaliselt, oli ka Kodaveres põlluribade keskmine pindala väike, heinamaatükid olid tunduvalt suuremad. Ühe põllutüki keskmine pindala oli Alatskivi mõisa taludel 0,72 vakamaad, ühe võsamaatüki pindala 0,99 ja ühe heinamaatüki pindala 2,6 vakamaad.

19. sajandi teisel poolel toimus talude kruntimõõtmine, et korrastada ja kaasajastada talude maavaldusi. Kuna kompaktsetes külades ei olnud võimalik kõigile taludele eraldada terviklikke krunte, tuli osa talusid külast välja viia. Selle tulemusel muutus asustus hajusamaks. Kruntimisega vähenes tunduvalt ühele talule kuulunud maatükkide arv. Kuigi kruntimisel püüti igale talule eraldada võimalikult terviklikku krunti, ei olnud see looduslike tingimuste tõttu võimalik. Ainult vähem kui kümnendiku talude maa oli kruntimise tulemusel terviklik, koosnedes ühest tükist. Kui Alatskivi mõisa taludel oli enne kruntimõõtmist keskmiselt 75,5 maatükki, siis pärast kruntimist oli vastav arv 3,6. Enamiku talude maa koosnes 2–6 osast.⁸¹ Üks neist oli tavaliselt hoonete juures asuv põllumaatükk, ülejäänud heina- ja karjamaatükid asusid eemal küla endistel karja- ja heinamaadel. Kruntimine võimaldas talutöid ümber korraldada, neid intensiivsemaks muuta ja uuendusi läbi viia.

Pärast talude kruntimõõtmist jagati talu põllumaa tavaliselt 4–5 väljaks, hakati kasvatama nisu ja ristikheina. Ristikheina külvati Kodaveres rohkesti alates 19. sajandi lõpust

⁷⁷ Ü. Liitoja, Põhja-Tartumaa talud, lk 722–724.

⁷⁸ Юхан Кахк, Херберт Лиги, Об экономическом потенциале крестьянского двора в Эстонии в начале XIX века. Таллин 1975, lk 26.

⁷⁹ Ü. Liitoja, Põhja-Tartumaa talud, lk 722–724.

⁸⁰ EAA, f 567, n 2, s 132, 137, 141, 144.

⁸¹ EAA, f 3724, n 5, s 2565.

seoses karjakasvatuse laienemisega. Kodaveres kasvatati peale otrade rohkesti ka kaera ja lina. Oluline oli kartuli tulek kasvatatavate kultuuride hulka.

19. sajandil leidis aset kiire areng, mis tõi kaasa ülemineku raharendile, talupoegade väikeomandi tekkimise ja kaubatootmise laienemise. Algas uus ajajärk talurahva majandusel. Ilmusid uued põllukultuurid, maaharimisriistad ja -viisid. Kui varem oli küla majanduslikult seotud kohaliku mõisaga, siis nüüd seostus talurahvamajandus üha enam turuga. Kodavere kihelkonna elanike läbikäimist Tartu linnaga kergendasid teed, mis tehti aastatel 1826 ja 1830.⁸² See tõi endaga kaasa ka kultuuriliste ja etniliste suhete märgatava tihenemise. 19. sajandil leidsid aset suured muudatused nii majanduslikes kui ka sotsiaalsetes suhetes. Tekkis palgaliste mõisatöölise – moonameeste – kiht. Üleminek raharendile oli Kodaveres, nii nagu kogu Põhja-Tartumaal, aeglane. Selles piirkonnas oli takistuseks turustuspaikade puudumine, talupoegade harjumatus raharendiga ja asjaolu, et mõisnikel oli nappus kapitalist, sest teorendi kaotamine tingis ülemineku sulastega majandamisele.⁸³

19. sajandi teisel poolel oli Kodavere kihelkonna talude keskmine suurus võrreldes teiste Põhja-Tartumaa kihelkondadega endiselt väike. 1881. aastast pärit andmetel oli Kodavere kihelkonnas talumaa suurus keskmiselt 32,4 tiinu, kusjuures põllumaa suurus oli keskmiselt 10,5 tiinu (talude arv 324).⁸⁴ Ka taalriväärtuse järgi otsustades olid talud väikesed ja viletsate maadega. Ainult Torma-Lohusuu kihelkonnas oli talude taalriväärtus veel väiksem.

19. sajandi lõpus hakati Eestis erilist rõhku panema piimamajandusele. Karjakasvatus edenes sedamööda, kuidas arenes karjasaaduste turustamine. Kuni meiereide võrk polnud veel välja arenenud, kasvatati müügiks lihaloomi ja müüdi kodutehtud võid. Karjapidamise võimalused olenesid heinamaade rohkusest. Karja eest hoolitsemises erinevusi ei olnud. Neis külates, kus pärast maade kruntimist talud endiselt kas sumb- või ridaküladena kokku jäid, karjatati loomi ühiselt kauem kui mujal Viru- ja Tartumaal.

Kodavere rannapiirkonnas, aga ka osas sisemaa küladest ei võimaldanud põllumajandus küllaldase elatuse saamist, seepärast olid olulised ka kalastus ja käsitöö. Viimaste kõrval levisid ulgtööd ja kaubitsemine. Võrreldes eesti pärustalupoegade või hilisemate teorentnikega olid vene kalurid selles osas soodsamas olukorras. Peipsi läänerranna vene elanikest moodustasid 18.–19. sajandi vahetusel suure osa passi omavad vabatalupojad. Vene talupoegadel olid seetõttu hoopis avaramad võimalused liikuda ja mitmesuguse töödusega tegeleda kui eestlastel. Maakasutamise või kalapüügiõiguse eest tasusid vabatalupojad mõisatele renti.

⁸² Kodavere-Alatskivi kihelkonna ajalugu, lk 12.

⁸³ August Traat, Ankeet talumaade raharendi leviku kohta Liivimaal 1847. aastal – ENSV TA Toimetised. Ühiskonnateadused, 1957, nr 2, lk 199.

⁸⁴ Тийт Розенберг, О социальном расслоении крестьянства в Южной Эстонии в конце XIX века. Таллин 1980, lisa 4.

Kuigi põlluharimise ja karjakasvatuse tähtsus Kodavere rannakülades oli väike, väärivad märkimist mõned mujal vähemlevinud tegevusalad. Peipsi rannakülades, eriti läänerranniku vene külates, on 19. sajandil peetud ka kitsi. Karja- ja heinamaade rohkus lubas Peipsimaa taludes rohkesti lambaid pidada.

Peipsi läänerranniku vene külade asukad on aegapidi oma liivased maalapid muutnud viljakateks juurviljaadeadeks. Eesti talurahvas kasutas varem köögivilja väga vähe. Peipsi läänerrannas kasvatati 19. sajandi teisel poolel peamiselt sibulaid ja sigureid. Kolkja ja Vene-Kasepää kohta öeldi, et need on „vanad sibulakasvatajate külad“. Sigurit olevat hakatud Vene-Kasepää külas kasvatama 19. sajandi 70. aastatel.⁸⁵ Peipsi-äärsete vene külade elanikud kasvasid ka kapsaid, kaalikaid ja porgandeid, mida nad sügiseti Tartus Emajõeel paatidest müüsid.

Kodavere kihelkonna majanduselus on olnud olulisel kohal kalapüük. Selle areng on aja jooksul läbi teinud mitu etappi. Peipsist kaugemal asunud külakondade kollektiivsest hooajapüügist 13.–14. sajandil kujunes see järve äärde asunud vähese maaga või maata talurahva peamiseks elatusandjaks, 19. sajandil juba tööduseks. Kalastus Peipsil on olnud nii tehnika kui ka korralduse poolest vahetus ühenduses naabruses asuvate venelaste kalapüügiga. Kalapüük Peipsil erines väiksematel sisemaa järvedel ja jõgedel toimunud väikeseulatuslikust, enam-vähem juhuslikust püügist. Väikestel siseveekogudel kasutati kaua lihtsaid traditsioonilisi püügivahendeid nagu õngi, ahinguid, mõrdu jne. Sellel püügil ei olnud mainimisväärtet majanduslikku tähtsust. Peipsil toimunud suurpüügil kasutati täiuslikumaid püügivahendeid, eelkõige nootasid, mis tingisid kalurite kollektiivset tegevust ja hinnaliste püüniste ühisomandust. 19. sajandil tulid nootade asemele suured mõrrad ja teised täiuslikumad püügivahendid.

Varasematest rannaasukatest, keda kohtame 16.–17. sajandi vahetusel Peipsi põhja- ja läänekaldal, püüdsid paljud väiketalupojad kala maaharimise kõrvalt. Aegapidi tuli randa järjest rohkem ka maata talurahvast, kellele kalapüük oli ainsaks või peamiseks elatusallikaks. Oma maksud õiendasid nad nootadelt ühiselt. Mõnes kohas oli talupoegi, kes maksid makse nii talve- kui ka suvepüügi eest. Järelikult püüdsid nad kala aasta ringi ja elatusid üksnes sellest. Koormised õiendasid rannatalupojad suuremalt jaolt raha ja kalaga, kehvade puht-kaluriperede maksud on revisjoniaruandeis näidatud sageli mitme pere kohta ühiselt. 16. sajandi lõpus nõuti rannakülade talupoegadelt maksuna soolatud rääbiseid, soolatud säinaid, latikaid, havisid ja lisaks ka rahamaksu. Näiteks maksid Lahe küla kalurid 1582. aastal 4 rubla ja 200 latikat, Purna küla kuus kalurit aga 2 rubla, ühe vaka soolatud rääbiseid ja ühe vaka soolatud säinaid.⁸⁶

Ainult kalapüügist elatuvate kalurite tekkimise üheks eelduseks oli see, et nad said oma saagi kas vahetada sisemaal vilja vastu või müüa selle ülesostjatele ja kaubitsejatele. Seejuures oli olulise tähtsusega asjaolu, et sisemaa talupojad ei saanud loomuskohtade kaotamise ja teokohustuste suurenemise tõttu enam ise kalapüügil käia. Peipsi läänerran-

⁸⁵ A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 160.

⁸⁶ Samas, lk 56–57.

nikul asunud vene kalurid maksid vanast ajast saadik vastavale mõisale oma maa eest ainult maksu, mida nimetati venepäraselt obrokaks. Varnja küla venelased maksid Kavastu mõisale obrokat, mõni 7, mõni 10 rubla, nii nagu kellelgi maad oli.⁸⁷

Kalurite hulk kasvas eriti 18. sajandi teisel poolel seoses suure hulga vene kalurite juurdetulekuga Peipsi äärde. Talvel püüti kala peamiselt Peipsil, aga ka Pihkva ja Peterburi kubermangu järvedel, suvised kalapüügiretked hakkasid 19. sajandi 20. aastatel ulatuma võrdlemisi kaugemale. Püügiks renditi mõisatelt sisemaa järvi Viljandi, Karksi ja Hallisteni välja. Nõudluse kasvamisega Peterburi turul 19. sajandil hakkasid paljud Peipsi kalurid käima suviti kaugpüügil Soome lahel, samuti Pärnu lahel ja isegi Laadogal.

Vanast kogukondlikust nootkonnast võtsid teatavad pered osa võrdsete õiguste alusel ja said ka võrdse osa saagist. Vene kaluriartellid olid teist laadi, kuid kõrvalistes kohdades, nagu oli Kodavere piirkond, säilitasid artellid veel 19. sajandi keskel ja hiljemgi vanade kogukondlike nootkondade traditsioone. Alates 19. sajandi keskpaigast omandas kalastamine üldiselt üha enam tööndusliku iseloomu, tekkisid ettevõtjad, kes palkasid endile püüdjateks vaesemaid rannatalupoegi.

Siiski etendas kalapüük Peipsi läänerannikul Varnjast kuni Lohusuuni majanduses väiksemat osa kui mõnes teises Peipsi ranniku piirkonnas. Kuigi siin oli töönduskalureid nii eestlaste kui ka venelast seas, siit käis rohkesti kalamehi kaugpüügil ja arenes kaubanduslik tindipüük, oli siiski näiteks Kallastel venelaste seas väga palju müüritöölisi. Eestlastest tegeles töönduskalastusega peamiselt maata rannarahvas. Eesti talupoegi takistas ainult kalapüügiga tegelemast ka see, et kohalikud mõisad nõudsid neilt peale maksude ka teolkäimist. Teokohustusest olid vabad üksnes mõisa enda kalurid, kes püüdsid kalu mõisa tarbeks. Rannas elavast eesti talurahvast läks ainult väike osa täiesti üle töönduslikule kalapüügile, suurem osa aga ühendas vanal viisil kalapüügi maaviljelusega: nad tegelesid kalapüügiga vaid kõrvaltööna ja käisid kalal enamasti ainult talviti. Maa-Kasepää ja sellest lõuna poole jäävas Peipsi rannapiirkonnas kuni Kallasteni oli 18.–19. sajandil valdavaks eesti elanikkond. Kuna selles rannalõigus ulatub kõrge Kodavere neemik peaaegu Peipsi kaldani, elatas selle piirkonna rannalähedaste külade elanikkond end põhiliselt põllumajandusest. Kalapüügiga tegeles eeskätt ainult Maa-Kasepää, Omedu ja mõnevõrra ka Sääritsa küla rahvas. Kuigi Maa-Kasepää ja Omedu küla asetsevad madalas rannikuosas, oli nende külade peredel siiski veidi rohkem maad kui vene rannaküladel ja see oli üheks põhjuseks, miks seal püsis ülekaalus eesti elanikkond. Eesti töönduskalurid (Maa-Kasepää jm) käisid samuti nagu venelased kaugel püügiretkedel, mis sageli ulatusid kuni Laadoga järveni.

Seoses röövpüügi suurenemisega vähenes Peipsi kalasaak märgatavalt juba 19. sajandi esimesel poolel. Selle põhjusi asusid uurima valitsusvõimude poolt asutatud komisjonid, kelle soovitusel keelati teatud aastaajaks kalastamine tihedasilmaliste võrkudega.⁸⁸

⁸⁷ Samas, lk 168.

⁸⁸ Samas, lk 182.

Järvest kaugemal olevate külade elanikkond pidi oma kehvale põllusaagile lisa otsima eeskätt metsast ja metsatööst, mitmesuguste metsaandide kasutamisest ja töötlemisest. Osa neist tööst nõudis erilisi oskusi. Kuna Baltimaadel kujunes kogu oskuslikum käsitöö linnade tsunftimeistrite ja -töölise eesõiguseks, siis siin jäi külakäsitöö kuni 19. sajandi teise pooleni kodukäsitöö tasemele. Mõisad kas pidasid ise käsitöölisi, kasutasid linnameistrite tööd või palkasid rändavaid käsitöölisi, teiste seas vene plotnikuid (nii kutsuti puuseppi), müürseppi ja pottseppi. 17. sajandi 80. aastatest on andmeid erinevate käsitöölise olemasolust Kodavere kihelkonnas. Alatskivil oli kasuksepa ametis adratalupoeg, seal töötas ka vaba kingsepp. Ulatusliku koduse puutööoskuse tõttu oli selle ametiala käsitöölise arv suhteliselt väike. Sellegipoolest leidis Kodaveres ka mitmeid puutöömehi, Alatskivil oli püttsepp.⁸⁹ Vabu käsitöölisi oli Kodaveres üksikuid: 18. sajandil läbi viidud adramaarevisjonide andmeil üks ja perioodil 1782–1858 koostatud hingeloendites kuus, enamik neist sakslased.⁹⁰ Kallaste ja Varnja vahelises rannalõigus oli venelaste seas rohkesti müürseppi. Vene ehitustöölised töötasid sageli artellidena. Peipsi müüritegijad leidsid tööd mitte üksnes maal, peamiselt mõisates, vaid ka linnades.

Kodavere kihelkonna, nii nagu kogu Peipsimaa majanduselu üheks iseärasuseks oli see, et siin omandasid mitmesugused käsitööharud teataval määral tööduse iseloomu ja esinesid tihedasti koondunult kitsas piirkonnas. Kohaliku käsitöö arenemise eelduseks oli asjaolu, et see rahaldas laiema ümberkaudse maa-alala rahvastiku tarbeid. Talumajanduse arenemisega, iseäranis karjakasvatuse laienemisega suurenes nõudmine mitmesuguste puust tööriistade, aga ka majapidamisriistade ja nõude järele. Samuti nagu tööriistad, valmistati ka vajalikud puunõud harilikult kodusel teel, kas oma peres või mõne vabadiku poolt. Kuid teatud esemete, sealhulgas vankrirataste, regede, aga ka vitsikute, pangede, püttide, lähkrite, toobrite jne valmistamine nõudis siiski rohkem oskust ja vilumust, kui seda oli igal tavalisel talumehel. Tekkis osavamaid meistreid, kelle tööriistad olid paremad ja kellelt kas telliti või osteti ja vahetati vilja vastu riistu ja nõusid. Vajalikke esemeid hakati ostma üha sagedamini ka laatadelt, kuhu käsitöömeistrid oma tooteid müüa tõid.

19. sajandil kujunesid mitmest külast käsitöökeskused. Kõige suuremaks käsitöökeskuseks kujunes küll Kodaverest põhja pool asuv Avinurme piirkond, kuid ka mitmes Kodavere metsakülas oli käsitöö olulise tähtsusega. Regesid ja vankreid tehti müügiks Ranna külas ja Sookülas, kusjuures Ranna oli tuntud ka kangrute poolest. Alliku külas valmistati vankrikeresid ja vooke. Assikvere oli tuntud reemeistrite poolest, seal tehti ka vankreid ja 19. sajandi lõpus hakati seal valmistama Eestis seni vähe levinud vitsrattaid saarepuust painutatud rattaringiga.⁹¹ Rahvapärimuse kohaselt ongi Kodavere esimene vitsrataste tegija olnud Venemaalt soldatist koju tulnud mees. Kodaverest viidi

⁸⁹ Jüri Linnus, Maakäsitöölised Eestis 17. sajandi lõpul. – TRÜ Toimetised, vihik 784. Tartu 1987, lk 98, 101.

⁹⁰ Jüri Linnus, Vabade käsitöölise etniline päritolu Eestis XVIII sajandil. – TRÜ Toimetised, vihik 454. Tartu 1979, tabel 5.

⁹¹ Ants Viires, Puud ja inimesed. Tallinn 1975, lk 28.

vankrirattaid müügiks Peipsi idarannikule Oudovamaale. Siiski püsis puutööndus tehniliselt kaunis algelisel tasemel. Nõudmine muutus kiiresti ja vastavalt sellele muutsid käsitöölised sageli oma toodangu koostist.

Üheks laialt levinud käsitööharuks oli nahkade, peamiselt lambanahkade töötlemine ja parkimine. Alates 19. sajandi teisest poolest tegeles sellega kogu Kirepi küla. Kunagise Kirepi talu kohale oli tulnud 18. sajandil või hiljemalt 19. sajandi algul vene asunikke ja sinna tekkis vene käsitöölise küla. Kirepi parkalid olevat õppinud oma ameti isadelt, kes selle tõenäoliselt juba Venemaalt kaasa tõid.

Nahaparkimisega oli alguses vahetult seotud jalatsite valmistamine ehk kingsepatöö. Üks vähem levinud käsitööharu oli riidetrükkimine, millest on teateid Kolkja külast.⁹² Lihtsama kodukäsitöö, nagu võrgukudumise, lõngaketramise, kangakudumise, kinnaste ja sukkade kudumise, viiskude ja pastelde valmistamise eesmärgiks oli peamiselt oma pere vajaduste rahuldamine.

Lisaks käsitööle omandasid Kodavere alal olulise tähtsuse mitmed teised elatusalad, nagu metsatöö, parvetamine, kaubavedu, tõrvapõletamine, marjade ja seente korjamine ja ulgtööd.

Metsa oli Kodavere kihelkonnas palju. 17. sajandil olid kõige suuremad metsaalad Peipsi ääres Kavastu–Taabri–Alatskivi vahel. Peamiselt oli tegu liigniiskete metsadega, kuid Alatskivi mõisal oli umbes 37 ruutversta suurune palgimets. Näiteks 1758. aastal oli sel mõisal rikkalikult nii ehitus- kui ka küttepuid. Peipsi-äärsetelt metsaaladelt on viidud puid ka Tartusse.⁹³ 19. sajandil leidsid paljud Kodavere talupojad olulist kõrvalteenistust, käies talvel raietöödel ja kevadtalvel metsamaterjali välja vedamas. Metsatöö sobis hästi talurahva kõrvaltööks – eriti seepärast, et hooaeg langes talvele ja kevadtalvele, kui oli põllumajanduslike tööde vaheaeg ning vedudeks sai kasutada üle soode ja järvede viivaid taliteid. Nõnda käisid Kodaveres metsatöödel ja -vedudel eelkõige põllumajandusega tegelevate sisemaakülade mehed. Neist küladest, kus lisateenistust andsid kalapüük, käsitöö või ulgtööd, harilikult metsatöödel ei käidud.

Lisaelatust hangiti ka tõrvapõletamisega ja palkide parvetamisega. On teateid selle kohta, et rannakülade mehed Alatskivi ja Varnja ümbrusest on käinud parvetamas.⁹⁴ Paljud Peipsimaa talupojad püüdsid leida kõrvaltööd ja -teenistust vooriskäimisega, mis toimus harilikult talviti põllutööst vabal ajal. Mõisate vooride vedamine kuulus talupoegade korraliste teokohustuste hulka, seetõttu ei olnud kuni 19. sajandini eesti talupoegadel võimalusi kaubavedudega teenida. 19. sajandil tegelesid Kodavere mehed kaubavedudega sagedamini kui Eesti keskosa talupojad. Kodaverest käidi peaaesjalikult vilja- ja linavooridega Tartu, Tallinna ja Peterburi vahet.⁹⁵ Seoses raudteede ehitamisega

⁹² A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 250.

⁹³ Karin Lippus, Metsade paiknemine Eestis 17. ja 18. sajandil. – Eesti NSV TA Toimetised. Ühiskonnateadused, 1983, nr 3, lk 234–235.

⁹⁴ A. Viires, Puud ja inimesed, lk 31.

⁹⁵ A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 258.

vähenes alates 19. sajandi viimasest veerandist järk-järgult vooriskäimise tähtsus. Peipsi piirkonnas etendas loomulikult erilist osa veetransport, see andis teenistust järveäärseile paatide ja lotjade omanikele ja laadijatele.

Peipsi vene rannakülades, kus elanikel oli vähe maad või kus põllumaa hoopiski puudus, jäi sageli mõnevõrra naiste tööjõudu üle. Vene naised ei käinud teenimas ka ümbruskonna suuremates taludes nagu samalaadses olukorras olnud eesti tüdrukud, sest nad ei olnud põllutöodes vilunud. Seepärast tegelesid nad niisuguste töödega, mida eesti külas kohatas vaid juhuslikult või mida seal üldse ette ei tulnud. Üheks selliseks tegevusalaks oli marjade ja seente korjamine. Kallaste ja teistegi Kodavere rannakülade naised korjasid marju ja seeni ümbruskonna rohketest metsadest ja soodest. Emajõe Suursoo on tuntud Eesti kõige suuremate jõhvikavarude poolest.⁹⁶

Kuigi Peipsimaa elanikud leidsid teenistust käsitöödest ja mitmesugusest juhuslikumast kohapealset majanduslikust tegevusest, pidi osa neist siiski oma elatusele väljastpoolt lisa otsima. Siit käis nii mehi kui naisi igasugustel lihtsatel töödel linnades, eeskätt Peterburis ja mujal. Kallastelt ja Varnjast on rohkesti naisi käinud tööl tellisetehastes.⁹⁷

Peipsi-äärses piirkonnas kujunes ka kaubitsemine oluliseks lisaelatusalaks. Peipsimaa elanike – kalurite, aedviljakasvatajate ja mitmesuguste käsitööliste – toodangu turustajateks, aga ka rannakülades vajaliku vilja ja teiste põllumajandussaaduste sissetoojateks olid enamasti väikekaubitsejad. Kõige varasemad teated Peipsi ääres tegutsenud kala-kaubitsejatest pärinevad 17. sajandist. Ka varasematel aegadel oli maal liikunud väikekaubitsejaid, nende tegevust oli püütud korduvalt piirata, kuid tulemusteta. Kodaverest on kaubitsejad käinud isegi Peipsi järve idakaldal, 17. sajandil olid sealsetele elanikele soola ja toiduaineid müünud ka Alatskivi talupojad.⁹⁸ Alates 19. sajandist tekkis Peipsi järve äärde järjest rohkem eeskätt venelastest kaubitsejaid, kes kala üles ostsid ja Tallinna, Pihkvasse, Tartusse, Riiga, Peterburi ning teistesse linnadesse edasi toimetasid. Mitmesuguste kaubitsejate arv kasvas eriti 19. sajandi lõpul, kusjuures esirinnas olid vene talupojad. Kallaste ja Varnja vahel asuvatest vene küladest käis sibulate ja muu aedvilja müüjaid kuni Võru- ja Viljandimaani. Samal viisil käisid maad mööda ka eesti külade mehed. Nii on Maa-Kasepää talupojad käinud põllutööde vaheajal kalu, sibulaid, juurvilju või käsitöösaadusi müümas.⁹⁹ Sageli külastasid Kodavere kihelkonda ka vene harjuskid.¹⁰⁰

Igasugused kaubitsejad, harjuskid ja loomade ostjad, aga ka käsitöölised tulid kokku laatadele. Suureks laadaks oli Kallaste jää- ehk märtsilaat. Seda peeti järve peal, sellest ka laada nimi. Kallaste laadale pääses talvel üle Peipsi ning siia toodi kaupu kogu Peipsi-

⁹⁶ Maris Paju, Emajõe Suursoo. – Peipsi piiril, Alatskivil. Koost. Anne ja Karl Elken. Tartu 2000, lk 24.

⁹⁷ A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 263.

⁹⁸ Otto Liiv, Vene asustusest Alutagusel kuni XVIII sajandi esimese veerandini. Akadeemilise Ajaloo-Seltsi toimetused 5. Tartu 1929, lk 65, viide 5, 7.

⁹⁹ A. Moora, Peipsimaa etnilisest ajaloost, lk 270.

¹⁰⁰ Mall Hiimäe, Kodavere pajatused. Tallinn 1978, lk 22.

lähedaselt alalt. Kaubitseti nii tarbeesemete kui toiduainetega. Laadale tuli ühelt poolt rannikul elavaid kaubitsejaid ja käsitöölisi, teiselt poolt lähikonnas asuvaid sisemaa talupoegi oma saadustega ja ka ida pool Peipsit elavaid eesti asunikke.

Nii kalapüügi kui ka kauplemise tõttu puutusid Kodavere vene ja eesti rahvusest elanikud sageli kokku, nende vahel kujunesid vastastikused majanduslikud ja kultuurilised sidemed. Siiski jäid venelaste ja eestlaste elatusalad ning elulaad väga erinevaks. Kuna vene külade elanikel ei olnud põldu, siis on talupojad neid pidanud linnainimesteks ja antvarkideks. Kujukalt kajastab sellest tingitud vastuolusid Alatskivi peremeeste poolt kirjutatud palvekiri mõisahärrale 1864. aastast. Mõisnik oli andnud Peipsi ääres asunud heinamaad rendile kolme küla kalameestele, talupojad aga kurtsid heinamaade vähesuse üle ja soovisid, et mõisnik oleks heinamaad neile kasutada andnud. Talupojad väitsid, et kalamehed on heinamaad hooletusse jätnud: „Need linna-inimesed on kalamehed ja antvergid, aga mitte põllomehed, ei moista ise õigel viisil heina niita, ja ei ole ka see ajal kodu, vaid on müirisepa, kivitegija ja plotniku töö peal väljas, sellepärast heinamaad lähvad nurja, aasta aastalt ikka enam.“¹⁰¹

Kultuurielust. Nagu eespool seoses asustusoludega juba mainitud, ulatub kiriku olemasolu Kodaveres kaugesse aega. Sealne Püha Mihkli kirik on olnud suur ja ilus kirik, kuid see hävis 16. sajandi lõpus.¹⁰² Alatskivil oli kabel juba ordu ajal, seal peeti jumalateenistusi alalise vikaari poolt. Arvatavasti Poola valitsuse ajal ehitati Alatskivi mõisniku M. Mahleri poolt mõrva lepitamiseks kirik, mis allus Kodaverele.¹⁰³ Poola võimu ajal 16. sajandi lõpuaastatel tegutsesid Kodaveres ka jesuiidid.

17. sajandi algupoolel oli Kodaveres vaid väike kabel. Alles 1638. aastal ehitati sinna uus puust kirik, mis pühendati taas Pühale Mihklile. Aastal 1627 oli Kodavere juba Alatskiviga ühendatud ja 1636. aastal mainiti kindralkuberneri konsistoriaal-käsikirjas peale Kodavere ka Alatskivi kirikut.¹⁰⁴

Rootsi aja alguses, 17. sajandi 20. aastatel, jõustus usuelus jälle protestantlik suund. Liivimaal oli väga vähe luterlikke kirikuõpetajaid, neid tuli Saksamaalt ja Soomest. Esimesed Kodavere kirikuõpetajad, kelle kohta on teated, on tulnud Soomest – nii 1628. aastal kirikuõpetajaks olnud Lars Michelson kui ka Bartholomaeus Eriki (Bartholdus Eriki), kes oli Kodavere kirikuõpetaja ajavahemikul 1634–1642.¹⁰⁵

Cyriacus Henne oli Kodavere kirikuõpetaja ametis alates 1671. aastast, ta oli ka Tartu alamkonsistooriumi kirikunõunik. 1688. aastal palus ta oma vabastamist kirikunõuniku

¹⁰¹ EAA, f 1441, n 1, s 197, 12.

¹⁰² Die Evangelischen Prediger Livlands bis 1918. Hrsg. M. Ottow, W. Lenz. Köln, Wien 1977, lk 112; C. E. Napiersky, Beiträge zur Geschichte der Kirchen und Prediger in Livland. Riga 1843, lk 91.

¹⁰³ Eesti evangeeliumi luteriusu kirikud. Tartu 1939, lk 90.

¹⁰⁴ Tartumaa, lk 194.

¹⁰⁵ Die Evangelischen Prediger Livlands bis 1918, lk 112.

kohustustest, sest reisimine oli talle raske ja isegi jumalateenistuste pidamine Alatskivi kirikus koormav. Aastal 1693 anti talle abiks abiõpetaja Jacob Günterhack. Viimane oli Kodaveres adjunkt aastail 1693–1696 ja kirikuõpetaja aastail 1697–1723. Kui vana kirikuõpetaja 1695. aastal Tartus suri, võttis Günterhack koguduse juhtimise enda kätte, ilma et konsistoorium oleks teda ametisse pannud. Konsistoorium määras hoopis Nõo õpetaja Joh. Svenske Kodavere õpetajaks. Günterhack ei olnud sellega nõus ja reisis Stockholmi. Seal saavutas ta enda määramise Kodavere õpetajaks kuninga käsuga. Svenske pidi kohalt lahkuma ja temast sai Võnnu õpetaja.

Rahvasuus on säilinud mälestusi kirikuõpetajast Jacob Günterhackist just seoses Põhjasõjaga. Sõjas hävisid kõik kirikuhooned. Nälg oli olnud nii suur, et tolleaegne õpetaja Günterhack oli elanud nälja ja haiguste pärast Tartus ja käinud ainult iga kahe nädala järel kuskil külarehes jutlust pidamas. Sõjapäevil ei olevat õpetaja oma kogudust maha jätnud, vaid põgenenud nendega ühes metsadesse. Seal tehtud hagudest ja mullast onne, neis elades julgustanud pastor kogudust jumalasõnaga.¹⁰⁶ Katku ja sõja ajal pidas Kodavere õpetaja jumalateenistust ka Maarja-Magdaleena, Torma, Laiuse, Palamuse, Äksi ja Kursi kogudusele ja oli 1709. aastal kogu Tartumaa jaoks ainus hingekarjane.

Pärnust pärit olev Nikolaus Gotthard Ucke kutsuti Kodavere õpetajaks 1724. aastal ja oli ametis kuni surmani 1769. aastal. Ta oli range kirikuõpetaja, kes piitsutas koguduse üldisi paganlikke kombeid. Temalt pärineb üleskirjutus juhtumuse kohta, mil valvurid, kes olid välja pandud selleks, et kindlaks teha kalaparvede rännaku algust, andsid teate „latikad rannas“ keset jutlust. Selle peale hakkas rahvas kirikust välja tungima. Pastori käsul ukSED lukustati, kuid märatseva rahvahulga ähvardusel need avati. Seejärel tungis rahvas juubeldades randa oma paatide ja püüniste juurde ning püüdis hea saagi.¹⁰⁷ Pastor Uckel olid head arstiteaduse-alased teadmised ja ta õpetas oma koguduse noori ka lugema. Tema ajal pandi ametisse kirikuvõõrmündrid ja anti valjud käsud korrahoidmiseks jumalateenistusel. Joobnult kirikusse tulijaid karistati karmilt. Püüti piirata ka prassimist pulmades ja varrudel.

Kuna Kodavere kirik oli ilma tornita ja kellata ning kirikumõisa majad lagunenuD, siis otsustati 1766. aastal alustada uue kiriku ehitamist. Ucke surma järel valiti Georg Simon Everth Kodavere ja Alatskivi õpetajaks. Tema ajal ehitati praegune Kodavere kirik, mis pühitseti 1777. aastal. Ka püüti kihelkonnas sisse seada korralikku kooliskäimist. Everth on teinud ülestähendusi, mis heidavad valgust tolleaegsetele kirikukommetele. Näiteks maeti surnuid kohe pärast jumalateenistust. Leerilaste õpetamine kestis mardipäevast jõuludeni. Kõikide armulauale minejate käest küsiti enne pihti katekismust. Et kirikus jumalateenistuse ajal jutuaJamist ja magamist kaotada, seadis Everth ametisse nn unekoputajad, kes igale magajale kepikesega pea peale koputasid.¹⁰⁸ 1797. aastal pandi

¹⁰⁶ M. Ehrlich, Ajalooline traditsioon, lk 36.

¹⁰⁷ L. S. Körber, Beitrage zur Kirchenchronik von Koddaffer und Allatskiwi. EAA, f 1256, n 1, s 76, l 6p–7; G. Ränk, Peipsi kalastusest, lk 6.

¹⁰⁸ Kodavere-Alatskivi kihelkonna ajalugu, lk 9.

Everth Tartu maakonna praostiks. Georg Simon Everthi surma järel 1803. aastal sai tema järeltulijaks ta poeg Jakob Wilhelm Everth. Oma isa eeskujul kandis ta koolide eest suurt hoolt. Tema ajal püstitati krahviproua Stackelbergi kulul praegune Alatskivi kirik, mis pühitseti 1812. aastal. Alatskivi kirik oli Kodavere abikirikuks.

Võrust pärit Eduard Lossius valiti kirikuõpetajaks 1837. aastal. Ta hakkas oma kihelkonna koolides õpetama väikest „maailmateaduse“ kursust, mille jaoks ta oli ka koostanud ja välja jaganud õppevahendi.¹⁰⁹ Nii Lossiuse kui ka ta järeltulijate ametiaeg kujunes keeruliseks nii vene õigeusku minemise kui ka vennastekoguduse liikumise tõttu.

Seoses venelaste asumisega Kodavere kihelkonda oli seal levinud eeskätt vanaõigeusk. Vene vanausulised käisid koos Kallaste, Varnja, Kasepää ja Kolkja palvemajades ning mujal. 19. sajandil lootsid talupojad vene õigeusku üleminekuga saada maad ja vabandada mõisnike võimust. Vaatamata pastori ähvardustele ja mõisnike repressioonidele oli usuvahetusliikumine eriti intensiivne aastail 1846–1847. Kodaveres oli õigeusku siirdunud Lõuna-Eesti teiste kihelkondadega võrreldes siiski suhteliselt vähe. Õigeusklikud moodustasid 1848. aasta kevadel Kodavere kihelkonnas alla 10% talurahvast.¹¹⁰ Nina külas oli õigeusu kabel ja surnuaed. Märkimist väärib ka vennastekoguduse liikumine 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul. Lümatil oli vennastekoguduse palvemaja.

1852. aastal läks Eduard Lossius Võru linna kirikuõpetajaks. Tema asemele kutsuti Kodaveresse Wilhelm Carlbom, kirikuõpetaja poeg Eestimaa kubermangust. Ta oli siin ametis üle kümne aasta. 1864. aastal kutsuti Carlbom Moskva ringkonna kindralsuperintendentiks. Tema asemele valiti Kodavere õpetajaks Võnnu kihelkonnast pärit Immanuel Aleksander Voss, kes oli sellel ametikohal kuni 1899. aastani.

Kooliõpetus algas Kodavere kihelkonnas 1687. aasta sügisel. Kui Forseliuse seminari lõpetas uus lend, alustasid noored koolmeistrid tööd paljudes Lõuna-Eesti kihelkondades. Kool avati ka Kodavere kihelkonnas.¹¹¹ 1688. aastal oli seal 15 õpilast.¹¹² Puhkenud Põhjasõda, nälg ja katk lõpetasid rahvahariduse paariks aastakümneks täielikult.

18. sajandi teisel poolel algas külakoolide asutamine ja selle kaudu kooliõpetuse osakaalu suurendamine. 1765.–1766. aastal oli Kodavere kihelkonnas üks köstrikool 32 õpilasega ja kuus mõisa- ehk külakooli 179 õpilasega.¹¹³ Koolide arv kasvas veelgi, juba üheksa aasta pärast tegutses kaks 24 õpilasega köstrikooli ja kaheksa 250 õpilasega külakooli.¹¹⁴ Kodaveres ja Alatskivil peeti kooli rehe kõrvale ehitatud kambrites. Et Kodavere suur koolituba ei olnud küllalt soe, õpetas köster koolilapsi oma toas. Kooliõpetuse kaudu

¹⁰⁹ Eesti kooli ajalugu I. 13. sajandist 1860. aastateni. Tallinn 1989, lk 368.

¹¹⁰ Ea Jansen, Eesti talurahva rahvusliku teadvuse kujunemisest XIX sajandil. – Eesti talurahva sotsiaalsed vaated XIX saj. Tallinn 1977, lk 80.

¹¹¹ Lembit Andresen, Eesti rahvakooli vanem ajalugu. Tallinn 1991, lk 38.

¹¹² Eesti NSV ajaloo lugemik I. Valitud dokumente ja materjale Eesti ajaloost kõige vanemast ajast kuni XIX sajandi keskpaigani. Koost. J. Kahk ja A. Vassar. Tallinn 1960, lk 194.

¹¹³ Eesti kooli ajalugu, lk 234.

¹¹⁴ Samas, lk 242.

levinud lugemisoskus oli küllaltki laialdane. 1782. aastal oskas Tartumaal lugeda 59,5% lastest ja 57,5 % täiskasvanutest.¹¹⁵

1814. aastal oli Kodavere kihelkonnas koole juba 19, neis pidi käima 1108 last.¹¹⁶ Koolid olid Naelaveres, Laheperal, Suurlahes, Savastveres, Koosal, Sassukveres, Hallikul, Palal jt külates. Suur osa lastest ei käinud koolis korrapäraselt. Vabandava põhjusest puudujatele olid Kodaveres ette nähtud kõrged trahvid. Kõikjal ei olnud koolimajasid, seetõttu õpetati paljudes külates lapsi talumajades, Hallikul koguni koolmeistri rehes. Koolis õpetati lugemist, laulmist ja katekismust. Koolmeistrid pandi mõisaomanike ja kirikuõpetaja poolt ametisse ning nad said mõisast palka. Kuna koolmeistri palk oli väike, siis määrati, et iga peremees pidi oma lapse eest maksma 20 kopikat aastas, vabadike lapsed võisid maksuta koolis käia. Ka pidid talupojad veel iga lapse eest ühe koorma puid koolmeistrile koju vedama.¹¹⁷

Kihelkonnakool asutati Kodaveres 1829. aastal, see püsis küll esialgu ainult lühemat aega, kuni aastani 1832. Kihelkonnakoolide üheks ülesandeks oli valmistada ette õpetajaid külakoolidele. Kodavere kihelkonnakooli õpetajaks oli järgemööda mitu Valga Cimze seminari kasvandikku. Üks neist oli Johann Jürgenstein-Lill. Temast on rahva hulgas säilinud mälestus kui progressiivsete vaadete ja hea kõneanniga koolimehest, kes sattus vastuollu mõisnikega ja pastor Vossiga, viimase pealekaebamisel ta vallandati. Johann Jürgenstein-Lill kirjutas ise ja õhutas ka õpilaste kirjanduslikke kalduvusi, tema õpilasteks olid ka Jakob ja Juhan Liiv.

Kihelkonnakoolidesse võeti õppima eelkõige poeglapsi, õpilaste hulgas leidsid vaid üksikuid tütarlapsi. Tütarlaste kihelkonnakool asutati Kodaveres 1881. aastal. 1885. aastal läksid kõik kohalikud koolid Tartu kooliinspektori võimu alla, kohalikud koolivalitsused pidid oma töö lõpetama. 1844. aastal avas kõster Paukson oma kulul Alatskivil kihelkonnakooli õppekavaga erakooli, mis aga venestamise tõttu suleti.¹¹⁸

Koolimajad olid enamasti kehvast seisukorras. 19. sajandil paranes koolide materiaalne olukord siiski tunduvalt. 1834/35. õppeaastal olid Kodavere kihelkonna koolidel head, korstnate ja klaasakendega majad.¹¹⁹

Seoses 1840. aastate usuliikumisega ilmusid seniste koolide kõrvale uued, mis seisisid üldisest koolide korraldusest väljaspool: vene õigeusu rahvakoolid. Nendes õpetati usuõpetust, lugemist, kirjutamist, rehkendamise algreegleid ja iseäranis kirikulaulu. Õigeusu kihelkonnakool asutati Ninal 1847. aastal. Venestamise ajal 1885. aastal avati Nina vene õigeusu kihelkonnakoolile Laheperasse abikool, mis paar aastat hiljem viidi Rootsikülla, 1886. aastal avati Nina külas teine abikool, mis jäi 1898. aastal seisma õpilaste vähe-

¹¹⁵ Samas, lk 286.

¹¹⁶ Samas, lk 317.

¹¹⁷ Kodavere-Alatskivi kihelkonna ajalugu, lk 10–11.

¹¹⁸ Tartumaa, lk 196.

¹¹⁹ Samas, lk 372.

suse tõttu ja ühendati Nina kihelkonnakooliga. 1890. aastal avati Varnjas vene õigeusu koguduse kihelkonnakool.¹²⁰

Kodavere kihelkond jäi küll rahvusliku liikumise keskustest veidi eemale, kuid ka siin jälgiti pingsalt tolleaegset poliitilist elu, tehti kaastööd Jakob Hurdale rahvaluule kogumisel, loodi laulu- ja mänguselts. Seltsiliikumine kujunes maarahva kultuurilise tegevuse põhiliseks vormiks. 19. sajandi lõpul oli laulu- ja muusikaselts asutatud nii Alatskivil kui ka Palal.¹²¹ Kuna Kodavere jääb suurematest linnadest kaugemale, oli sealsetel seltsidel eriti suur hariduslik tähtsus. Kodaveres ei kujunenud ühtset vaimse ja majanduselu keskust. Üksikud kihelkonna osad on üksteisest metsadega eraldatud ja on seetõttu elanud suhteliselt omaette. Seltsiliikumine muutus hoogsamaks 19. sajandi lõpus, mil algas haridus-, karskus- ja tuletõrjeseltside asutamine. Kodavere esimene karskusselts „Kevade“ loodi Alatskivil 1893. aastal, hiljem asutati karskusselts „Haridus“ Palal (1902. a) ja „Päikene“ Nina külas (1905. a).¹²²

Kodavere kihelkonnast on võrsunud mitmeid silmapaistvaid kultuuri- ja haridustege-lasi, siit pärineb Eesti üks väljapaistvamaid luuletajaid Juhan Liiv, kirjanik ja koolimees Jakob Liiv ja luuletaja Anna Haava. Jakob Liiv sündis Alatskivi mõisa kandimehe neljanda pojana 1859. aastal, Juhan Liiv aga kuuenda pojana 1864. aastal. Nende isa Benjamin Liivi esivanemad olevat rahvatraditsiooni järgi koos teiste talupoegadega 18. sajandi algul toodud katkust laastatud Alatskivile Saaremaalt, nende järglased elasid pikemat aega Kassiveski veskikohal. Kuna 1861. aastal mõisastas parun veskikoha maad, tuli Liivide perekonnal asuda Riidma kandikohale, kust nad 1866. aastal asusid Rupsi külla Oja tallu.¹²³ Jakob Liiv lõpetas Kodavere kihelkonnakooli ja töötas mitmel pool õpetajana ja vallakirjutajana. Juhan Liiv õppis Naelavere külakoolis ja vaheaegadega Kodavere kihelkonnakoolis. Kodukoha loodus ja olud olid Juhan Liivi loomingu olulisteks lähte-kohtadeks ja ta jäi Alatskivi kandiga kogu oma elu jooksul tihedalt seotuks. Anna Haava sündis 1864. aastal Haavakivi veskitalus. Tema kooli- ja elutee suundus juba varakult väljapoole Kodavere kihelkonna piire.

Kodavere kihelkond on Eesti kihelkondade hulgas üks omanäolisemaid. Ühelt poolt on Kodavere olnud läbi aegade tugevalt seotud Kesk-Eestiga, teiselt poolt aga ka vadja ja vene rahva ja kultuuriga. Paljud keele- ja rahvakultuuri jooned ühendavad Kodaveret Eesti idaosaga Virumaalt Setumaani. See on olnud suhteliselt kõrvaline kant, mida suured ajaloosündmused on riivanud rohkem mõõdamannes, samal ajal aga ka piiriala erilaadsete rahvuslike olude ja elava suhtlusega ida suunas. Suurematest teedest ja keskustest eemal asunud Kodavere asustus kujunes põlluharimiseks sobivate maade vähesuse tõttu

¹²⁰ Samas, lk 108, 197.

¹²¹ Ellen Karu, Muusikaseltside asutamisest Eestis 19. sajandi teisel poolel. – Eesti talurahva majanduse ja olme arenguajooni 19. ja 20. saj. Tallinn 1979, lk 56.

¹²² Tartumaa, lk 116.

¹²³ Aarne Vinkel, Juhan Liivi elu ja looming. – J. Liiv, Teosed. Tallinn 1954, lk 8–9; Aarne Vinkel, Juhan Liiv. Tallinn 1964.

tunduvalt pikema aja jooksul kui Eestis keskmiselt. Suurema hoo sai nii mõisate kui ka talupoegade arvu kasv alles Põhjasõja-järgsel perioodil. Suurt rolli on seejuures mänginud Vene aladelt saabunud talupojad ja seda just Kodavere rannakülade kujunemises ja arengus. Kodaveres kohtus traditsiooniline eesti talupojakultuur venelaste poolt toodud uute kultuurinähtustega, kõrvuti eksisteerisid sisemaakülad ja rannakülad, kusjuures tavaliselt jäid nende elatusalad erinevaks ja ka rahvastik ei segunenud. Peamiselt kalapüügi ja kaubitsemise tõttu tekkisid eesti ja vene rahvastiku vahel tihedamad majanduslikud ja kultuurilised sidemed. Kuigi 19. sajandil leidsid Kodaveres, nii nagu mujalgi, aset olulised muudatused, oli sellele piirkonnale iseloomulik vanade traditsioonide pikaajaline püsimine.

KODAVERE RAHVALAULUDE MURDELISEST TAUSTAST

Ellen Niit

Kodavere murrak, mida kõneldi kihelkonna suuremas osas, kuulub põhjaeestilise idamurde alla. Kihelkonna lõunaosa kuulus lõunaeestilise Tartu murde levialasse. Oma mõju keele arengule on jätnud ajaloolise Tartumaa varasem administratiivne jaotus: maakonna põhjapoolne osa oli Liivi ordu valduses, ala Kullavere (Omedu) jõest lõunas kuulus aga Tartu piiskopile. Selline jagamine piiras suhtlust maakonna kummagi osa vahel, soodustas aga läbikäimist põhjapoolsete ja lõunapoolsete naabritega.

Tähtsat osa idamurde kujunemises on etendanud vадja keel. Teisalt esineb idamurdes ühisjooni kirderannikumurdega. Paljud kirderannikumurdest lähtunud keelendid on levinud kaugele üle selle piiride, ka idamurde aladele.¹ Idamurde uurija Aili Univere sõnutsi: „Vanas Kodavere murrakus olid põhja- ja lõunaeeesti ning rannikumurde ja vадja keele jooned kokku sulanud omapärase struktuuriga keelekujuks.“²

Selline murdetaust peegeldub ka rahvalauludes, kuigi laulude keel võib mõnevõrra erineb kõneldud murdekeelest. Põhjus võib olla laulude päritolus ja kulgemisteedes. Lauludes esineb vanu keelendeid, mis kõnekeelest kadusid ammu. Neid on kindlasti aidanud säilitada värsimõõt. Kindlaskujunenud värsi(rühma)d, mida on tihti paigutatatud ühest laulust teise, on liikunud ka ühest kihelkonnast ja ühelt murdealalt teise, keeleliselt ainult osalt kohandatuna. Rahvalaulu keel sõltub ka lauliku murdevaldamisest või ettekandmissituatsioonist. On ilmne, et uemate kirjapanekute keel on lähemal kirjakeelele ja sageli kõikuv isegi ühe lauliku erinevate esituste puhul. Vähem tähtis pole ka üleskirjutaja roll – kas koguja suutis üles kirjutada temale tihtipeale võõrast keelt või siis – kohalike rahvaluulekogujate puhul – vältida kirjakeele mõju.

Lühiülevaates ei ole võimalik käsitleda kõiki hääldust puudutavaid jooni, käänamis- ja pöörastüüpe ning vorme – neid esitatakse valikuliselt. Rohkem tähelepanu pööratakse erinevusele põhjaeestilisest keelekasutusest, jättes teinekord käsitlemata selle, mis on kirjakeelega sarnane.

¹ Mari Must, Kirderannikumurre. Häälikuline ja grammatiline ülevaade. Tallinn 1987, lk 356 (vt ka joonis 2, lk 357).

² Aili Univere, Idamurde tekstid. Tallinn 1996, lk 15.

Kodavere rahvalaulukeele kirjeldamisel vaadeldakse algul häälikulisi (vokalismi ja konsonantismi), seejärel morfoloogilisi jooni (noomeni käänamist ja tegusõnade pööramist).

Kodavere v o k a l i s m i e r i j o o n i

1. Idamurde vokalismi üks iseloomulikumaid jooni on paljude sõnade esisilbi *õ*. See on nähtus, mis on idamurde ühenduslülilis Kirde-Eesti murrakutega. Muidugi on selliste sõnade hulgas nii üld- kui ka põhjaeestilisi *õ*-sõnu, kuid ka lõunaeestilisi *õ*-sõnu, nt *kõrd*, *kõdar*, *kõllane*. Nende kõrval on aga hulk sõnu, kus *o* on muutunud *õ*-ks vaid idamurdes (nt *kõda*, *õma*, *õks*, *õtse*, *õtsi*, *õli*) ja nii on ka rahvalauludes (nt *kes one õllud õdradenna* (laul nr 379); *sulle tulid kõsilased* (783)).

2. Kirjakeelega võrreldes esineb naabermurrete mõjul *a ~ ä* vaheldust, nt *kivistikun*, *kannastikun* (92); *kaelajatkust kaebamaie* (993); *taha küla tanuville* (124); *märt one tulnud kaage'elta* (229).

3. Täishääliku *e* puhul on sõnuti muutusi. Vana *er*-ühend on püsinud *ida-*, *kirderanni-* ja *lõunaee*sti murdes nii *oma-* kui ka *laensõnades*, nt *eräkä* 'ärgake', *küläemändäd* (344); *vemmelid ree perana* (919); *peris valda piinatasse* (526); *paater Paide herra kätte* (834). Vana *en*-ühendi püsi ühendab ala rannikumurde ja vadja keelega: *tenä* 'täna' *õma nennekesta* (870). Häälik *e* esineb *h* ees *i*-na, nt *rihavarstile valusa* (913).

4. Täishääliku *i* asemel on sõnuti *e*, nt *meks siis musta meie leeva* (426). Hääliku *r* mõjul üksiksõnades tekkinud muutus *ir > er* on levinud läänesaartelt pideva vööna läbi Põhja-Eesti mandri kuni Peipsini, nt *emä kerstu kaanelauda* (402); *viisi kervesta käena* (4). Idapoolne keeleala lõunast kirderannikuni kasutab sõnakuju *kerik*: *koame jo kume keriku* (348).

5. Täishäälik *u* madaldub *j*-i naabruses (*u > o*), nt *kuidas peab ori ojuma* (550); *laalad jo sia sõnust* (347). Nii kujunenud *o* allub ka idamurdelisele muutusele *o > õ*: *ehk sa õõnula õjussid* (762). Teisalt on lõunaeestilisi keelendeid, kus *u* asemel kohtab *o*-d (nt *mustakolmo kumardate* (764); *kohe sii tamm jäe?* (1255)) või *ü*-d, nt *saagu salve rükki'ida* (233).

6. Pikkade täishäälikute hääldus annab lauludele erilise mündi. Murde üks silmapaistvamaid jooni on lõunaeestipärane kolmandavärtlaliste täishäälikute kõrgenemine (*ee > ii*, *oo > uu*, *öö > üü*), kuid teisevärtlalistes vormides on sama täishäälik diftongistunud.

Nii esineb ülipikk *ee* kujul *ii*, nt *kui te käätä tiidä müüädä* (647); *meie ärra rikas miis* (459). Ka kirderannikumurdelise diftongistumise (*ee > ie*) kohta leiab lauludest näiteid: *kivi vieri vette* (1295). Teisevärteline *ee* on idamurdele omaselt muutunud *iä*-ks: *kirja kiisa kiälessä* (116); *käib mu piäni pistu* 'peeni pihtasid' *müüda* (1011).

Ülipikk *oo* on muutunud *uu*-ks, nt *vihasale viinad juudi* (1006); *sõna tuudi jo minole* (867); *kodu uutab uksekene* (356); *juuskvad sinnä, juuskvad tännä* (765). Pikk (vahel ka ülipikk) *oo* on muutunud *ua*- ~ *oa*-ks: *nutma nuared sõsared* (874); *tunnusse juadike hobessä* (212); *randale raheje-oagu* (357). Pika *oo* puhul leiab ka kirde-eestilist muutust *oo* > *uo*, nt *et süü sõlge suola piäle* (900).

Ülipikk *öö* on kõrgenenud (*öö* > *üü*), nt *kui sa lüüd neid orjalapsi* (497); *tiidä müüidä tädile* (1051); *süü sedä söödirohto* (349); *kinnitä viü kõvaste* (875). Kohtab ka kirderannikumurdes ja keskmurde põhjaosas levinud diftongistumist (*öö* > *üö*) nii II kui ka III välte sõnades, nt *sitasüödike südamed* (829). Teisevältelise *öö* asemel esineb diftong *üä*: *meskä lüanud meie lasta* (819); *unti süägu siigi siga* (379); *küämelin* 'köömnetega' *ma kütin ahju* (78).

Pikk *õõ* on üldiselt idamurdes säilinud, kuid sõnuti on see allunud laiale põhjaeestilisele muutusele (*õõ* > *õe*), mis ulatub saarte murde idaosast läbi läänemurde ja keskmurde põhjaosa idamurde põhjaosani: *võeras emä, võegas emä* (601); *näeb mõega läigatama* (77).

7. Ülipikad *ii*, *üü* ja *uu* eriti ei varieeru. Pikk *ii* sõnas *viima* esineb kujul *ee*, mida lauludest arusaamisel tuleks arvestada, nt *õtse veegä, ku te veetä* (877). Pikk (ja ülipikk) *üü* võib lauludes püsida nagu idamurde põhjaosas, kirderanniku- ja lõunaeesti murretes (nt *säält saab süüä, säält saab müüä, / säält saab trilli-trilli lüüä* (459)) või selle asemel on põhjaeestiliselt järjend *üi*, nt *sino süüstä süädetässe* (884); *lutikaga lusti lüüä* (791). Sõnuti võib *üü* asemel olla *öö*, nt *katel külmä köörimätä* (400).

8. Pikad madalad täishäälikud (*aa*, *ää*) kas püsivad või on diftongistunud alal, mis ulatub laialdaselt üle mandri keskosa Saaremaa idaosani välja. Kodaveres esinevad pika *aa* variantidena *ua* ~ *oa*, nt *karu läks luande* (1295); *oavakanno ja aleda* (1009). Samas laulus võivad olla kõrvuti nii *ua* kui ka *aa*, nt *tõuske karja suatemaie* [---] *küla karjuke karjamaala* (344). Harva on märgitud *aa* > *uä*: *muele muale muäsikille* 'maasikatele' (783).

Pikast *aa*-st tekkinud labiaalvokaaliga diftongi *oa* ~ *ua* ette on sõna algusesse idamurdes ja laialdaselt keskmurdeski tekkinud kaashäälik *v*, nt *väräväd tii vuagiss lasti* 'haagist lahti' (599).

Murdeomased on pikast *ää*-st arenenud diftongid (*ää* > *iä* ~ *ia* ~ *ea*), nt *vävi täkko viänäb piädä, / iää sälgo siädenesse* (874); *äessänuud kliäpäljalga* (380); *viävelin ma aasin vihad* (78).

Vanapärases keeles on pikk *ää* sõnades *pää* ja *hää* ning nende vormides, nt *pää panin perve pääle* (44). Pikk *ää* on ka sõnas *seal(t)*: *sääl vaaksid vardija emändäd* (138). Lauludes esineb *pea*-tüvi (nt *lina alla, lina peale* (673); *ilus näidu pealta näha* (757)), kuid selle kõrval ka murdeline *iä* ning samuti *ia* (nt *pia puutub sealihale* (921); *tõuska üles tuali piäle* (524)).

Nagu sõnuti keskmurdeski, võib sõnaalgulise pika *ää* või diftongi ette tekkida *j* (*ää* > *iä* ~ *eä* > *jää*), nt *assub aia jääri müüdä* (176); *aia iäre allitama* (723).

9. *i*-lõpulised diftongid püsivad peamiselt kolmandavärtelistes vormides, kuid teises vältel kaldub *i* madalduma (*i* > *e*) või esiosaga assimileeruma. Nähtus iseloomustab jällegi laia ala Saaremaa idaosast läbi läänemurde ja keskmurde lõunaosa idamurde lõunaossa välja.

Algupärane diftong *ai* on kas püsinud (nt *kadiki kaindla alla* (198); *karinaida karjaõnne* (233)) või madaldunud (*marjake, sa muele maele* (884); *vao jooksis naene vaene* 1001)).

Diftong *äi* võib esineda nagu keskmurdeski kujul *ei* (nt *mul õli veike veljekene* (17)) või – eriti teisevärtelistes sõnades – assimileeruda (*äi* > *ää*), nt *jäta käägid* ‘käigud’ *muide kääda* (872s); *näeb ta mõõka läägätämä* (78).

Diftong *ei* võib assimileeruda (*ei* > *ee*), nt *küll õli veedike verevät* (924); *pimedaje peeda peeled* (902). Lõunaeestilistes murdesõnades on *ei* asemel *äi* (nt *siis jostsin* ‘juhtusin’ *nelja näiu piäle* (19)), *ai* või selle assimileerunud kuju *ae* (nt *saisa üles saani pääle* (526); *lehte kulda, arule aenale* (450)).

Keeleajalooliselt *ü*-lõpuline diftong esineb kujul *ei* ~ *öi*: *kasuleini* ‘leili’, *karjaleini*; *kuum löin* ‘leil’ (1448); *käänän külje, löiän külmä* (791). Sõnuti on diftongi *öü* järgosis assimileerunud, nt *hundisõnad löösin* ‘leidsin’ *viil tõissmuudu* (1481).

Diftong *oi* võib nõrga astme vormides kaduda, nt *poosid* ‘poisid’ *kannukarvalised* (357). Sõnas *poeg* on diftong (keeleajalooliselt **oi*) muutunud, nt *mis sa itked puegatani* (19).

Diftongi *ui* teine osis madaldub, nt *purin nenne puusalueda* (620); *õde tunneb tuemad neiud* (738). Madalduda võivad ka mõlemad osised (*ui* > *oe*), nt *soetso ajal sulase särgid* (933); *õde tunneb toemad neiud* (739).

Diftongi *öi* variandiks võib olla sõnuti madaldunud kuju *öi* > *öe* (nt *liha lõegid* ‘lõikasad’, *luu sa jätid* (884); *kelle kõevud kõllendava* (400)) ja ka assimileerunud kuju (*öi* > *öö*), nt *öötsilised* (344); *noored sõõdid* ‘sõitsid’, *aerud nõtkid* (563). *öi*-sõnade hulka on enamasti läinud ka sõna *teine*, nt *kuni tõuseb tõista rohto* (349); *tõene tõesele kõneleb* (448).

Diftong *öi* kas püsib (*metsatondid tõinavad* (564)) või on delabialiseerunud (*öi* > *ei*), nt *ja peial pihku pehässätä* (495).

10. *u*-lõpuliste diftongidega toimuvad samalaadsed muutused kui *i*-lõpulistegagi. Nõrga astme vormides lõpuosis kas madaldub (*u* > *o*) või Kodaveres ehk enamgi assimileerub esikompendendiga.

au-diftongi lõpuosis võib madalduda (nt *palangite paogutaja* RKM II 48, 107/8 (21)) või assimileeruda *aa*-ks, nt *aada põhja aagutusi* ‘haua põhja haugutusi’ (497); *ehk ka raadisse* ‘raudset’ *raheta* (354).

Algupärane *iu*-diftong on enamasti püsinud, nt *kihelkonda kiusatakse* (483); *lööb su niuded nika-naka* (559). *iu*-diftong võib tekkida ka sõna muutmise tagajärjel, nt *läksin mina tiule* (72).

ou-diftongi on vähestes sõnades, nt *tere, tere, prouakene* (1466). Diftong võib assimileeruda: *kuldakruuni provvakene* (523).

eu-diftong tekib laadivahelduse tagajärjel: *tillukese teuruuna* (54).

Algupärast *äu*-diftongi on vähe (nt *saba*, *sii tiib viuh ja väuh* (206)), rohkem tekib seda laadivahelduse tagajärjel, nt *kuku*, *kuku*, *käukene* (335).

õu-diftong kas püsib (nt *külanaeste põuku* 'pesu' *pesta* (899); *tõutas raidu ratsu piada* (866)) või on assimileerunud (*õu* > *õõ*), nt *tõõseb tõõraste ajaja* (1916); *piästis õhjad õõnapuusta* (853).

Vadja keele ja lõunaeesti murretega seovad idamurde ala *u*-lõpulistest diftongidest lähtuvad *v(v)*-lised sõnakujud, nt *isa õvve kõsta josta* (640); *tõvvumuad tõssemata* (64); *see lõvvend taht lõhkumist* (90).

11. Sõna muutmisel tüves olevate *g*, *b*, *d* ja *s*-i kao tõttu tekkinud nn hilisdiftongides on sõna algvormi esimeses ja teises silbis olevad täishäälikud kas muutunud või säilinud. Kodaveres nagu idamurdes üldisemalt ja keskmurde lõunaosas on kõrged vokaalid madaldunud, nt *Liisu linalosse* (38); *päev soeb sulaste päida* (360).

Hilisdiftong *äe* on assimileerunud (*äe* > *ää*) idamurde põhjaosas, nt *araka äästama* (316). Mujal, nagu ka põhjaeesti lõunaosa ja lõunaeesti murretes ning rahvalauludes, on *äe* harilikult säilinud, nt *linamäe sisse* (1297); *joodikul ma näen nälga* (1003).

12. Rahvalaulukeele üks erinevusi kirjakeelest on see, et sageli on täishäälik sõna lõpus säilinud. Sellele aitas kaasa nõue säilitada kindel silpide arv värsis. Täishäälik on alles sõnuti näiteks nimetavas käändes (*mis sina iked*, *poega noori* (36)), osastavas (*ei te enne naesta saa* (764)); seesütlevas (*kalad kuldased jõena* (161)); seestütlevas (*kuri mees tuli kuusikusta* (44)); alaltütlevas (*tuleb tilluke teolta* (601)); saavas käändes (*sua, sulge, suuremasta* (921)). Sõnalõpuline täishäälik püsib kohati ka tegusõna vormides, nt *vat*-vormis (*laane taga laalevata* (601)) ja mujal.

13. Rahvalauludele (ja ka kirderannikumurdele) on iseloomulik, et vokaalide sisekadu ei ole enamasti toimunud, st sõna seest teisest silbist ei ole täishäälik kadunud, nt *sialauta võttemita* (884); *ära sina kaeba kubijalle* (548). Ka kõigist *ne-*, *line*-liitelistest omadussõnadest ei ole vokaal kadunud, nt *kalad kuldased jõena* (109); *savissite suabastegä* (1296). Vokaal on alles ka näiteks *a*-tüvelistes või *ele*-liitelistes tegusõnades: *üles lehmi lüpsamaie*,/ *üles karja saatamaie* (345); *sõrmeotsad sõitelevad*,/ *varba'ad valutelevad* (233).

14. Sisekaolised vormid, kus esimese ülipika silbi puhul teise silbi vokaal on kadunud, iseloomustavad idamurret. Kodaverale ja lõunaeesti murretele on see ühine näiteks *i-* ja *u*-tüvelistes tegusõnades ning ka noomenites, nt *kisksin mina kivistiku* (44); *meid sina sundsid surma kätte* (37).

15. Vokaalharmoonia puhul määrab sõna esisilbi vokaalide laad ära järgsilpide vokaalide laadi. Kodavere murrak on selle eesti keele jaoks arhailise nähtuse enamasti säilitanud. Vokaalharmoonia on esmajoones tüvenähtus, mida ei pruugi olla liidetes ja morfoloogilistes tunnustes (nt *äbärikud alla õlma* (910); *siit om lännu sirgu jälle* (842)) ega liitsõna osades, nt *äessanud kliäpäjalga* (380).

ä-harmonia on suhteliselt järjekindel, nt *sii käsib su käed mädätä/ ja sõrmed lülini lüheta* (495). Iseloomulik on ä-harmonia tagavokaalsete sõnade 3. ja 4. silbis (eriti *ma*-tegevusnimes ja kaasäütleva käände lõpus), kui eelnevas silbis on *e* või *i*, nt *ehk kõnelejad kõrgemad* (116); *oh te, mehed, ju õletä,/ mõtletä naista minnä võtma* (733); *panga nõike, nõtketäga* (909).

16. Murraaku eripäraks on *o* esinemine sõnuti erinevail põhjustel järgsilbis, vanemas keelepruugis eriti esisilbi *ä*, *e*, *i*, *u* korral (nt *jalad kangasta kudovad,/ kõrvad lõngoje keriväd,/ saba viipsib villosida* (212); *sõna tuudi jo minole* (867)), samuti esisilbi *o* korral (valla varsade ojoda (601); *kuni tõuseb tõista rohto* (349)) või esisilbi *a* või *õ* korral *j-i* järel, nt *alta pajo partsi jälle* (842).

17. Läänemeresoome keeltes – ja nii ka rahvalauludes – on teatud sõnatüüpide järgsilbis toimunud muutus *a > e*, nt *siin om sirgu seisatennu [---] kus me kõrvi kõiguteme,/ linalakka liiguteme* (842); *siis jäi hobu ostemata,/ naene noor jäi võttemata* (834).

18. Vana ja harva nähtusena püsib järgsilbis *ke*-liitelistes sõnades diftong: *teretasin kubijakeist* (73); *puud õlid täis küll putukeisä* (109).

19. Kodavere erijooneks on sõnas häälduse kergendamiseks lisavokaali (švaa) tekkimine *h* ja helilise kaashääliku vahele, nt *teil põle tühijä tareda* (733); *lehem mulle pippi* (1243); *mehed leibo ahajo panid* (190); *egä viäri vihima piäle* (1521).

Kodavere konsonantismi erijooni

1. Üldiselt alluvad sulghäälikud sõna sees silbi algul laadivaheldusele nii kirjakeeles kui ka idamurdes. Nii on *d* sõnatüvest kadunud, nt *jo toodi sõasõnada* (74); *kuke koa ukse alt* (14).

Kodavere erijooneks on aga *d* kohatine säilimine nõrgas astmes, st laadivahelduse puudumine. Nii on lugu ka rahvalauludes: *kas paessab padapesija* (356); *sidu siidirätku [---] kana tõi karjatii radalta* (14); *suvel suetsona pidetud* (116); *liiguta liiva sidadä* (585). Ka *vesi-*, *viis-tüüpi* sõnatüvedes on *d*, nt *metsä mede* ‘mee’ *karikad* (1001); *sa õled viidessa vigane,/ kuudessa kurjala tõbela* (762). Ka tegusõna tüves on *t* säilinud, nt *kuhu poisid matetakse* (776).

Vana **t* asemel on eesvokaalsetes sõnades hilistekkeline *h*, nt *süsi > sühed*, *lüsi > lühed*, *käsi > kähena* (nt *kuul kudrussed kähena* (179); *küll oli sehen sitikida* (763), *vrđ küll one siden sipelgida* (757)).

u-lõpulise diftongi ja pika *uu* järel on *d* püsinud vaid vanas Kodavere keeles;³ ka rahvalaulust leiab selle kohta näiteid, nt *tõõse haadass* ‘hauast’, *oma armu* (584); *ku et jõõda jalula joassa/ egä raadakabjula karata* (381).

³ Aili Univere, Idamurre. – Sõnavara teemadel. Emakeele Seltsi aastaraamat 32 (1986). Tallinn 1988, lk 59–93.

Selle kõrval on sama tüüpi sõnades nii idamurdes (ja rahvalauludes), kilderannikumurdes, keskmurde lõunaosas kui ka lõunaeeesti murretes vokaalainesega kokkusulanud vv, nt *miks su hobu uvves ravvas* (21); *kelle sirp siin ette sõvvab./ selle peigmees vasta jõvvab* (383). Silbipiiril võib olla ka üksik v, nt *vedab vetta veikstel juuva* (21); *pingipikkus, lauvalaius* (932).

Kohta, kus vanasti on sõnas olnud sulghäälik, näitab *j*: *isa vasta küsijes* (43); *katsu kapale valgejeda!* (953).

2. Sulghäälik *b* on kas idaeestiliselt püsinud (*pojast saab tuba tegija* (10); *sa õled kurjana tõbena* (854)), kadunud või asendunud, nt *ma õpisin kodu tuana* (89); *mis tuub juovenud külassa* (681). Kaashäälikuühendis võib esineda astmeüldistust või *b* kadu, nt *märdi varvad valutavad* (237); *saagu salve sammelida* (233).

3. *ht*-ühendi muutumine *st*-ks pearõhulises silbis on Kodavere eripära, nt *kui kostu ette lähäd* (1464); *leste laia leeva piäle* (900); *pese puused pusta'assa* (448); *sul lähäb aega estidenna* (874). Selle vana murdejoone kõrval on ka tavalisi, muutuseta vorme, nt *kõhtu juokseb müüida kõrta* (913). Vana lõunaeeestilisust näeb arvsõnades: *kali katessa taluda* (767); *hobusilla ütesalla* (8).

4. Kodavere erijooneks on ka muutus *st > ss* nii sõnatüves kui ka morfoloogilistes tunnustes ja tuletusliidetes: *mussakurve muaduline* (867); *kas paessab padapesija* (356); *lapse söädin, silmä pissin* (628); *assin niid sammud sagedad* (787); *valusass neid vae-sidlapsi* (497).

5. Ühend *sk* ühelt poolt püsib (nt *kiisk õless kinnasta kudunud* (632)), teiselt poolt võib ta assimileeruda või alluda astmevaheldusele, nt *kiissuke kivi vilula* (490); *kirju kiisa keele alta* (110).

Tegusõna *laskma* vormistikus on *h*-lisi vorme, nt *kui ei lahe, ei palugi* (492); *lahe käsi laagi piäle* (840).

6. Kunagine **tk*-ühend esineb idamurdes mitut moodi. Püsinud on *tk* põhjaosas ja ka lauludes, nt *üeldi näio pilvepitkus* (867); *kaelajatkust kaebamaie* (993). Lõunaeeestiline on muutus *tk > kk*: *k*, nt *kos ma istun, säääl ma iken* (601); *neljan nõtken nõkutelid* (576). Esineb ka muutus **tk > t*: *pitergused, pienikesed* (1029).

7. Sulghääliku kao tõttu helilise kaashääliku eest (nt **kl-*, **kr-*, **kj*-ühendist) on tekkinud täishäälikujärjend, mis võib nagu kirjakeeleski olla *ae*, nt *kõit tal kaela kiäreteda* (787); *kaeramaid mina katsumaie* (19). Ei puudu ka lõunaeeestiline kuju *aa*: nt *karu kaalarätikesta* (361); *särg õleks tehnu siärepaalad* (634); *kes one kaaranna karanud* (379); *mesiläse naalamise vassa* (1498). Kirde-eestilise esinemusega seostub *u*-lõpuline diftong, nt *lapi sõula* 'sõela' *savile* (330). Esineb assimilatsioon, nt *siga rikob sõõla põhja* (884). Põhja-Viljandi- ja Põhja-Tartumaa murrakutes ja idamurdes on *raiuma*-tüve tugevasse astmesse tekkinud sekundaarne *d*: *laia tamme raidumaie* (4).

8. *ks* on pearõhulises silbis põhjaeestiliselt püsinud. Muutust *ks > s(s)* on harvem, nt *massa ära orja palka* (550); *et ta joosess vetta tooma* (601). Järgsilpides esineb – nagu keskmurde idaosas, kirderannikumurdes ja Tartu murdes – assimilatsioon morfoloogilistes tunnustes, nt *saava käände lõpus (suad suuress, kasvad pikäss* (1018); *pese puused pusta’assa* (448)), samuti tingiva kõneviisi tunnuses, umbisikulise tegumoe olevikus jm.

Sama kehtib ka algvormis *s-lõpuliste* vanade **kse*-noomenite puhul, kus tüve konsonantühend on kas säilinud (nt *karjusid kuldakannuksid* (295)) või assimileerunud, nt *vanad nurjatud nõgessed* (777); *päeval künnin kütsised* (531); *raksub ranna rääbissidä* (400). Idamurdes on selles tüübis nii nimetavas kui ka muudes käänetes pikk *ss*, v.a Kodavere, kus üldiselt on nimetavas lühike *s*.⁴

9. Üksikud *ne*-noomenid käänduvad *ts*-iliselt, nt *verevatse kriidiga* (167); *nüüd ma kukun karjatselle* (334); *temä lapsed süitsed mustad* (807).

10. Kolme kaashääliku järjenditest on sulghäälik eeskätt teisevältelistes vormides kadunud, nt *meie Maie kersomuada* (920); *mõiska ärä külänaesed* (463); *kes mu õppas õmlemaie* (582).

11. Sõnaalgulise *h* esinemine on lauludes kõikuv. Üldiselt Põhja-Eesti murretes sõna alguses *h-d* ei ole. Rahvalaulude üleskirjutajad on tihti pannud sõnaalgulise *h* sulgudesse, nt *(h)abe alla (h)aavavetta* (347), mis tähendab, et seda ei hääldatud. Sõnaalguline *h* on noteeritud näiteks järgmistes värssides: *isandal oli hiirehalli* (834); *heitke noota, noored mehed* (313). Enamasti aga sõna algul *h-d* ei ole, nt *panga älle, ällitägä* (909).

Sõna sees on *hv*-ühendist *h* kadunud, nt *neitsi javab kivi kallal* (1297). Selline esinemus seob Kodavere murrakut kirderannikumurde idiosa ja ka vadja keelega.

Tüvedes, kus täishäälikute vahel on vanasti olnud *h*, on selle asemel kas *v, j* või silbipiir, nt *kirivasta kindavesta* (76); *märdid tulnud taeva’asta* [---] *tagant taevaje punase* (240); *mis ma annan võõra’alle* (829). On jälgi vanas muutemorfeemis **-hen* oleva *h* asendumisest *j*-ga ka sisseütlevas käändes ja lihtminevikus, nt *mes viin mina küläje* (568); *üeldije, üteldije* (748).

Säilinud on *h* tegusõnade *tegema* ja *nägema nud*-kesksõnas, nii nagu ka Virumaa murrakuis ja kirderannikumurdes, nt *õless ma unena nähnud* (1001); *kiiss õleks tehnu kindaida* (634); *kessi tehnu selle linna* (181).

12. *n* võib teatud sõnades kaduda, nt *ma paaks ‘paneks’ ärrad ärgädesta* (501); *kõrvale paan kõrvi ruuna* (822); *anel oo saba sinine* (6).

Sulghäälik *d* kaob *n-i* järelt, nt *siin one künnud küüräselgä* (379); *kihilkonda kiili kanma* (525). Erandlikult võib *d* kaashäälikuühendisse lisanduda, nt *kadiki kaindla alla* (918).

Silbilõpulisel *nt*-järjendis ei pruugi *n-i* olla, nt *ütlid südat süüdaneva* (620).

⁴ Samas, lk 63.

Üksik *n* täishäälikute vahel on mõnikord kahekordistunud, nt *katsu kalu lännikusta* (228).

Asesõnades on *n*-i esinemus kirju. Näiteks sõnades *mina* ja *sina* on *n* kadunud (*mia pesen su manteli ormasta* (78); *kas puhud miu punada* (290); sõna *muu* mitmuse tüves võib *n* esineda, nt *munde mullikad murula* (346).

13. *m* on püsinud üksikutes murdesõnades (nt *põrmandud punakivista* (4)), *tu*-omadussõnade kõrvalkäändeis, nagu on ka Virumaa keelepruugis (nt *hualetumad huune'eta* (733)), ja ka järgarvsõnade käändevormides (nt *kolmandama laulu kodosa* (90)).

Üksiksõnades võivad *m* ja *mm* vahelduda, nagu *laiad latakad emmised* (238); *siidiga ja sammetiga* (167).

14. Kirjakeelest erinevalt kohtab laensõnas *kelder* pikka *ll*-i (nt *astu alla kellerisse* (237)) ja laensõnas *kult* lõunaeesiliselt *l*-i asemel *n*-i (nt *kundi kometitegusid* (128)). Pikk *ll* tuleb esile järgsilbis alale- ja alalütleva käände lõppudes. *tulema*-tüübis on *nud*-kesksõnas toimunud assimilatsioon (*ln > ll*), nt *kes one õllud õdradenna* (379); *tulest tullud, tulde mingi* (1434).

15. Ühendid *lj*, *rj*, *sj* on idamurdes üldiselt püsinud, kuid nende assimileerumisega (nt *lj > ll*) võib kaasneda peenendus, mida on aga laulutekstides märgitud harva. Seetõttu on tekstide ühtlustamise käigus peenendusmärk eemaldatud, nt *veli ella, vellekene* [---] *siit on lännu sirgu jälle* (842); *avid allid, küüdnud sellad* (523); *üle aia illukeste* (902).

Häälikuühend *hj* tavaliselt püsib, nt *ohjad puudid õõnapuije* (852), kuid mõnikord on nende häälikute vahel häälduse hõlbustamiseks täishäälik (švaa).⁵

16. Tüves *ajama* on mõni koguja *j* asemel kirjutanud silbipiiriks ülakoma või on silbipiirgi kadunud ja tekkinud pikk vokaal. Väljaandes on selline üleskirjutus ühtlustatud enam levinud pika täishääliku kasuks, nt *kolmas aab minu habeme* (23); *mina kassi taga aama* (1).

17. Üks tähtsamaid häälikulisi erijooni vanas murdes ja rahvalauluski on *v* esinemine huulhäälikute *o* ja *u* ees, nt *lahe lõevud lõenedella* (633); *arvu avi amba'asta* (116); *et ei ulvu uvved uksed* (847).

Teisalt aga on kogu idamurde alal ja lauludeski *v* kadunud sõna seest, nt tegusõnade *kasvama* ja *kuivama* vormides: *muru kasnu piäle mulla* (582); *kos ma näen kuinud kuuske* (1008). Sõna *vaatama* vana tüvi (**valva*-) esineb kujul *vala*:- *ära sa maha valata* (748); *silmad süäväd, suu valatab* (212).

Sõna *au* ja selle käändevormide esinemus on kirju, nt *astka aujärje piäle* (483); *ammu avvu kannetie* (866). Sõna *sau* käänetes on rahvalaulus *v*: *siis toon sauivad saanina* (919).

⁵ Vt vokalism, p 19.

18. Kodaverele iseloomulikult kaashäälikud (v.a *h*) enamasti gemineeruvad, nt ainsuse sisseütlevas (sõnades *tarre*, *sülle* jt) ja lõunaestimõjulistes lihtminevikuvormides (*ja lassin obu vallale* (49); *pannin piä perve piäle* (51)).

19. Murdekirjelduse järgi sarnaneb konsonantide peenendus idamurdes üldiselt keskmurde idaosaga, kuigi kuuldalise mulje järgi on mõnevõrra tugevam.⁶ Mõned kogujad on seda oma üleskirjutustes märkinud. Väljaandes peenendusemärgi ei kasutata, v.a lihtmineviku 3. pööre, kus see on morfoloogiliselt oluline, nt *võtt' kingult kirjud kaerad* (289).⁷

Kodavere käändsõna morfoloogiast

Morfoloogias on palju üldeestilist. Käänded on enamikus samad, kuid erinevusi on käändelõppudes ja ka teistes morfoloogilistes tunnustes.

1. Rahvalaulukeel on säilitanud laiemalt kui kirjakeel *i*-mitmuse, nt *vai tiin õliss* 'õlgedest' *õluta* (568); *võtab põlvista põdeda*,/ *siäremarjusta magada*,/ *labaluista laigutada* (860); *pannass padjule magama* (359).

e-mitmust kohtab nii murrakus kui ka lauludes: *pange ratsud range'esse* [---] *kõrvid karunahke'essa* (842); *alli paneme aise vahele* (50); *rinde piäle rissikrostu* (584); *õksest saied sakste tuolid* (4).

a-mitmuse näiteid on lauludes peamiselt osastavast käändest (nt *kõik lehed linda täis* (641); *kuulin poissa puudaneva* (787)).

Pikemates sõnades on diftongilise mitmuse kõrval *i*-lisi vorme, nt *ma lään kulla maasikille* (450); *sulasila sõidusaani* (731). Sagedamini näeb seda mitmuse osastavas käändes, nt *süda virsub viidikida* (356).

Laia levikuga on *de*-mitmus, nt *kes one õllud õdradenna* (379); *veegä sii suude taha* (877). Ka murde seisukohalt on eripärane lauludes kohatav *de*-mitmuse moodustamine nõrga astme tüvest tugeva asemel, nt *ma paneks ärrad ärjadeks* (507); *valla varsade ojoda* (601); *all ju alvude aseta* (593).

Maa-tüüpi sõnade vanu mitmusevorme esineb ka rahvalauludes, nt *poosid suurte puie varjust* (688).

Mõnes sõnas võib olla kahekordne mitmuse tunnus (*i + de*), nt *aned süöma-aegudella* (490); *jäta käägid muide kääda* (872).

Harva on näha omapärast, ainult rahvalauludes esinevat *s(s)i*-elementi, mis võiks olla analoogiavorm *ne-*, *s*-sõnade mitmusest,⁸ nt *aruheina härgisille* (582); *prügisista prägisista*,/ *pilliruu pinnussista* (4).

⁶ A. Univere, Idamurre, lk 66.

⁷ Vt tegusõna morfoloogia, p 13d.

⁸ Juhan Pöeg, Eesti vanade rahvalaulude keel. Tallinn 2006, lk 38–40.

2. Mitmuse nimetava käände puhul on kahesugust esinemust – põhjaeestilist *-d* (nt *kalad kuldased jõena, / avid laiad, laagid otsad* (161)) ja lõunaeestilist tunnusetat vormi (nt *kõrva kooleva kuulelenna, / silma väsive vaate'enna* (842)).

3. Sõnal võib olla kirjakeelest erinev kuju. Näiteks on *eda*-omadussõnade nimetava käände kuju sarnane omastavaga, nt *tii one pitka ja pimedä, / taevas laia ja lagedä* (912); *kas one sirbile sibeda* (913).

Kodaveres, ka kirderannikumurdes ja keskmurde põhjaosas ning paiguti lõunaeestis on säilinud vana järgarvude tüvetäishäälik, nt *seitsmendes sa 'asõnumid* (786); *kääsin ma sadanded suajad* (931). Ei puudu siiski ka *nda*-vormid, nt *kõlmandad kivised kingad* (818); *kolmandama laulu kodosa* (90).

4. Osastava ajaloolise *-*ta* jätkajaks on kas täishäälikuga või kaashäälikuga käändelõpp. Murdes ja rahvalaulukeeles ainsuse osastavas tavaline *-da ~ -dä* esineb:

a) 1-silbilise tüvega sõnades, nt *tiidä müüdä, muada müüdä* [---] *siis lüü poosil pooli piädä* (647);

b) 2-silbilistes astmevahelduseta ja pikemates sõnades, nt *õtsi märdile õsada, / katsu märdile kalada* (228); *kui ei õle piirguda tubana* (233). Sama lõpp on ka asesõnades, nt *sud* '(< *suda* sind', *tuisupüks, ei tunne ma* (772); *läks ta vesile mod* 'mind' viimä (14); *kohe tädä maeti* (1297). Selline eripärane moodustustüüp on levinud järjekindlamalt Kodaveres ja ka kirderannikumurdes. Mujal idamurdes on peamiselt *d*-lõpp, mida leiab ka lauludest, nt *mina tänan pereisad, / pereisad, pereemad* (401).

5. Mitmuse osastav rahvalauludes on kirju.

1-silbilistele tüvedele on liitunud käändelõpp *-d(a/ä)*, nt *purin nenne puusalueda* (620); *sääl ma raidsin rattapuid* [---] *sõsarale sõrmuspuida* (402).

2-silbilistel tüvedel on üldiselt vokaallõpp, nt *nopid täiu vammusesta* (313); *ma olen nisi* 'nisasid' *niperdanud* (994). Selles tüübis esineb vähesel määral analoogilist *sid(a)*-lõppu, nt *ega karjund kaerasid* (295); *sid*-lõpu kõrval on *-si*, nt *kops täis kurjasi sõnuda* (763). Murraku erijooneks on *sid*-lõpu liitmine *e*-tüveliste sõnade nimetavale käände, nt *Virus õli palju mägisida* (5).

Kontraheerunud ning 3- ja enamasilbiliste sõnade lõpuks on tavaliselt *-id(a)*, mis liitub konsonandile nagu keskmurde lõunaosas ja lõunaeestis, nt *vellele vesiväravid* (402); *mul on, pürjel, püüdejid, / roositaime tahtejid* (772); *et sul ei sua sunnikida* (497). Lõpu täishäälikut võidakse venitada (nt *karjussiida vaesiida* (351); *sial mina sööksin sõsteriida, / paugutaksin pähkeliida* (454)).

Kontraheerunud *i*-tüveliste noomenite mitmuse nimetav ja osastav on samakujulised, nt *mehed kallid* 'kalleid' *kuabusida* (181).

Idamurde põhjaosas, nagu keskmurdes ja lauludeski, on diftongilist lõppu: *kimmel viab kindaida* (840); *rumalida mõtteida* (1001).

Pikemates *s*-sõnades on (*i*)*si*-lõpp, nt *aada* 'haua' *põhja aagutusi* (497).

Lauludest leiab topeltlõpuga mitmuse osastavat, nt *saksa asjuda ajava* (33); *noored nädissid nugesid* (67); *kutsub kuivida kaluda* (356); *kops täis kurjasi sõnuda* (763).

6. Rahvalaulukeelt ja idamurret iseloomustab ning ühendab kirderannikumurdega *je-* (~ *i*)*je-* (~ *ie-*)sisseütlev, mis on lähtunud vanast lõpust *-*hen*. Laialdaselt on *je-* (~ *he-*)lõppu 2-silbilistes esmavätelistes tüvedes (nt *kerso kinnitän regeje* (920); *kui one poega, tuu tareje* (13); *võined hukata ubaje* (549); *ligeda lina sideje* (582)), mõnevõrra ka 2-silbilistes pikavätelistes ja pikemates sõnades, nt *põrsad põhkuje kadugu* (258); *oovije obeste õnne* (233); *silmi siidirätikuhe* (643). Lauludes esineb ka *je-*lõpu liitumist pika pearõhulise silbi järel *i*-mitmuslikule tüvele, nt *Õhjad puutsid õõnapuije* (852).

Vanast **hen*-lõpust tulnud käändelõpu *-ha* ~ *-hu* ~ *-ho* ~ *-hä* liitumisel pika täishäälikuga tüvele see enamasti lüheneb (nt *kurg läks maha – kupsti* (316); *suuremad ma suhu pistan* (107)), kuid lõunaeeestiliselt ei pruugi tüvi alati lüheneda, nt *suurde soohu rampa alla* (776). Sõnuti võib olla kaks käändelõppu, nt *suuremad pistad suhuje* (313).

Geminatsioonilist sisseütlevat esineb enamasti teatud 2-silbilistes esmavätelistes tüvedes nagu kirjakeeleski, nt *võenud minu merre viädä* (634); *tohin tõkked jõkke panna* (405).

Tüvekonsonandi geminatsiooni kõrval leiab ka *sse-*lõpu, nt *pisemad pillud meresse* (313), mida on ka pikemates sõnades, nt *kipi, kapi kammerisse, / astu alla kellerisse* (237).

Ainsuse sisseütlev 2-silbilistes pikavätelistes ning 3- ja enamasilbilistes sõnades on lõputa, nt *vei metsa kannu otsa* (334); *merekalda kallata* (634); *sidu siidirätiku* (14). Siia kuuluvad ka *uus-*, *laas-*, *tõrs-tüüp*, nt *mine laande luusimaie* (1481); *tõise puade 'paekivisse' põrutas* (14).

keel-tüüpi sõnades on kas *de-* või klusiilita häälikuseaduslik lõpp, nt *tuulest tulnud, tuulde mingu* (1435); *Luigenõmmest Luunja piiri ääre* (184). *Ida-* nagu ka keskmurdes leidub analoogilist *de-*lõppu *meri-tüübis*, nt *sülde võtan süüalused* (591). Pikemates sõnades on Tartu murdele iseloomulikku *de-*lõppu, nt *viin ma viinakelderide* (692).

ma-tegevusnime tunnusel on rahvalauludes sageli *maie-*, *maje-kuju*.

7. Seesütlevas käändes on tavaliselt Kodavere murrakus lõunaeeesti lõpp *-n*, mujal idamurdes põhjaeeestiline *-s*.

Lauludes võib mõlema käändelõpu puhul esineda lõpukaota vorme. Samas laulus võivad põhjaeeesti *s-*iline ja lõunaeeestiline *n(n)a-*line vorm vabalt vahelduda.

Näiteid põhjaeeestilise *s-* ~ *ssa-*lõpulise seesütlevaga: *väljä õtsas väsinenud* (599); *param põlv one põrgussa* (524). Sama käändelõpp on ka määrsõnades, nt *kiina oli eessa külläkille, / mees õli seessa selläkille* (1009).

Näiteid lõunaeeestilise lõpu *-n(a/ä)* ~ *-nn(a/ä)* kasutusest, nt *kadakane kapp olli kainlan* (1025); *õmad kindad käena* (78); *sa õled kurjana tõbena* (784); *kes one õllud õdradenna, / kes one kaaranna karanud* (379). Sama lõpp on ka kaas- ja määrsõnades, nt *südä õli serviti seena* (362); *vaskivankuri perännä* (26).

Peale noomeniparadigama esineb seesütlev kääne ka *ma-* ja *da-*tegevusnimes.

8. Seestütleva käände *st*-lõpu kõrval esineb lõpukaota *-st(a/ä)*. Lõpukaota vormid on sagedasemad lõunaeeesti lauludes.⁹ Näiteid nimetatud lõpu kohta: *otsin kodust lunastajad,/ venest välja võttijaid* (9); *nopid täiu vammusesta* (313); *ja Narva alt neist allikissa* (858).

Kõrvuti eelmisega esineb assimileerunud lõpp *-s(s) ~ -ss(a/ä)*, nt *õlekõrressä varrekene* (819); *ammu sina tulid aia tagass* (128); *siis tuli veli sõdassa* (75); *haganiss tiin happu tuari* (568).

Samad keelendid esinevad ka *ma*-tegevusnimes.

9. Alalütlevas käändes kohtab murdes ja lauludes lühikese pearõhulise ja pikemates tüvedes kaasarõhulise silbi järel *lle*-lõppu, nt *üvä memme tütterille* (957); *katt tiib jäljed kannikulle* (884). Peale idamurde leiab seda ka keskmurde idapoolses osas, kirderannikumurdes ja Võru murdes. Pika pearõhulise ja rõhutu silbi järel on *le*-lõpp (nt *piä puutus sialihale,/ käed kuevile kalule* (873); *kana tiib jahule jäljed* (884); *tii õli pikka teele* 'teile' *tulla* (852).

10. Alalütleva käände lõpuks on murdes *-l* ja rahvalauludes *-l(a/ä)*, kaasarõhulises silbis *-ll(a/ä)*, nt *ehavalula heidab lõnga* (902); *munde mullikad murula* (346); *kääsin parmu matusella* (1339); *tõõseb üles ommikulla* (497). *la*-lõppu on ka kaassõnades, nt *õma isä õvve piäla* (873).

Kohakäänete käändefunktsioonid võivad segi minna. Murdekirjelduses¹⁰ on märgitud, et puhuti on alalütlev seestütleva tähenduses eeskätt Kodavere lõunaosas, kus käandelõpu *n* asemel võib olla *l*. Vastavat kasutust on ka lauludes, nt *taga tarel laalemaie* (599); *kalad kuldesed jõela* [---] *ei aset unel magada* (523); *kuube seljäl veljেকে* (870).

Alalütlev võib olla vahendit näitavas funktsioonis kirjakeele kaasaütleva asemel: *Egä neiut püssil püütä,/ püssil püütä, võrgul võetä,/ neiu viinul viädäesse* (729); *õbearjula arida,/ kuldakammila kasida* (543).¹¹

11. Alaltütleva käände lõpuks on *-lt(a/ä)*, üksikjuhtudel *-lda*, nt *tooga älli Äksimualta* (909); *kaage' elta, kõrge' elta* (229). Samad lõpud on ka kaassõnades, nt *meri teil juokseb pealta metsa,/ jõgi juokseb alta juure* (523).

Haruldasem on alaltütleva käändega tegija väljendamine, nt *obud juodada veljilda* (872).

12. Saavas käändes on kas põhjaeestiline *ks(a)*-lõpp (nt *siis minu kiil saaks kergemaksa* (94)) või üldisemalt idaeestiline kirderannikumurdest Setuni ulatuv *-st(a/ä)*, mis langeb vormiliselt kokku seestütleva käände lõpuga. Mõlemad käandelõpud võivad assimileerunult esineda kujul *-s(sa) ~ -s(sä)*. Näiteid idaeestilisest lõpust *-st(a/ä)* ja assimileerunud lõpust: *nüüd lään suista soldatista* (523); *isä ütél iire süistä* (624); *mere liiva lindudesta,/*

⁹ Samas, lk 91.

¹⁰ A. Univere, Idamurre, lk 83.

¹¹ J. Peegel, Eesti vanade rahvalaulude keel, lk 99 jj.

mere ennast heenamuasta (106); *ärä võtelga vihassa,/ ärä pannelga pahassa* (867); *maga kavva, kasvad pitkäss* (1020). Sama lõpuga on ka määrsõnalised keelendid, nt *siis ma laalaks lahkemassa,/ kõrrutassin kõvemassa* (116).

13. Rajava käände lõpp on *-ni*, murdepäraselt ka *-nni*. Käändega väljendatakse kas ruumisuhet (nt *sõrmed lülini lüheta* (490); *põld suab põhjani vägevä,/ ait suab arjani teridä* (903); *täis õlen otsani õluta* (984)) või ajalist intervalli, nt *kündsin õndsani õdakuni* (68).

14. Olevat käanet on lauludes vähe. Käandelõpp on *-n(a)*. Probleemiks idamurdes ja ka lõunaeesis on käände vormiline kokkulangemine *n*-ilise seesütlevaga, mistõttu on raske käändefunktsiooni määratleda. Juhan Peegel arvab,¹² et lõunamurdeis ja idamurdes – eriti Kodavere murrakus – on olev kääne olemas olnud ja eksisteerib praegugi. Seda esineb kas koha- (nt *põll tal põegite edena* (562)) või ajamäärsõnas (nt *lahe tuleb hommen uusi päävi* (919); *tuled siis jõuluna emale* (907)). Kääne võib näidata ka olukorras olemist vms, nt *talvel jalatallukana* (467).

15. Ilmaütleva käände lõpp *-ta* on lauludes sama kui murdeski, nt *tõotas naeseta elädä,/ abivaimuta vanata* (2); *siäl suab saksata eläda, isandita õlla ilma* (8). Sama lõpp esineb ka *ma*-tegevusnime ilmaütlevas käändes.

Rahvalauludest leiab mõned näited ka *lta*-lõpuga, mille põhilevila on Võru murre, nt *elä isesi ellätagi* (497); *istub tanuta tarena,/ ilma viiülta vuudienna* (562).

16. Kaasaütleva lõpp on *-g(a/ä)* (~ *-kä*), nt *sii mingu müüda ikuga* (999); *kõik läävad õmaga magama,/ isa lääb õma emaga,/ veli nuore nuorikuga* (790); *meskä peksäd meie neiod* (909).

17. Rahvalauludes on viisi väljendavaid mitmusetüvelisi määrsõnu, mida on peetud käändevormideks, nt *küli külmana vedena,/ niid seesid seli merena* (490); *laadu 'laudade viisi' langeda väravid,/ pulge huuned pudedä* (466); *miks sa seisad servi lauda* (860); *kõlme kiili nad kõnelid* (762). Viisiütleva käandelõpu kadumist saab jälgida järgmiste värsside abil: *sie oo tütar elli oetud,/ elli oetud, piimi pietud* (757), vrd *elli hoitud, piimal pietud* (847). Haruldane on käandelõpu *-n* säilimine:¹³ *siis mine äte aada piäle,/ rinnun nenne risti piäle* (840), vrd käandelõputa värssi: *rinnu nenne risti piäle* (583).

18. Keskvärde tunnus nimetavas käändes on *-m*, teistes käänetes *-m(m)a* ~ *-m(m)ä*, nt *minu kõige nuorem poega* (43); *kelläkoti kergemäksä* (1501); *kasva, sulge, kangemasta* (921). Laulurütmi tõttu võib esineda tunnuse vokaallõpuline ja kas ühe või kahe *m*-iga kuhu, nt *kelle varju valge'emma,/ kelle ihu ju ilusam? / Luuja varju valge'emma* (179).

Lauludes on ka idamurdelist tunnust *-mb*, nt *ennemb see kivi lõheku* (10); *veel paremb paneb mehele* (871); *enamb elmekandijida* (30).

¹² Samas, lk 116.

¹³ Samas, lk 125.

19. Vanas keeles näitas sõna lõpus olev possessiivsufiks, kellele midagi kuulus. Lauludest võib leida näiteid vaid *ni*-st, mis algselt näitas asja kuulumist esimesele isikule (siin laulikule), nt *vaatan kodoni puule* (567); *mis sa itked, poegadani* (58). Laulutekstidest selgub aga, et liite tähendus on hämardunud, nt *itked isäni sängid*,/ *itked emäni sängid* (874); *kuni meeldid äiäleni*,/ *kuni meeldid ämmäleni* (904).

Kodavere tegusõna morfoloogiast

1. *da*-tegevusnime vorm ühtib rahvalauludes osalt kirjakeelega, osalt idamurde ja lõunaesti murretega.

Ühesilbilistes pika vokaaliga tüvedes esineb kirjakeelepäraste vormide (nt *vesi viia veljenaestel* (872)) kõrval lõunaestilisi (nt *teele minna, maale saia* (842); *sealt suab süvva, sealt suab juvva* (458)) ja idamurdelisi: *sirgu söödä, värvu veedä* (376); *meskä saksu põrgu viädä* (520); *lubasid tuada kõlmed kingäd* (819).

nägema-tüübis on nii põhjaestilist (nt *piält one näha näiukene* (761)) kui ka lõunaestilist esinemust (nt *ilus poiss oli päält nätä* (763)).

2-silbiliste astmevahelduslike tüvede *da*-tegevusnimi on tunnuseta, nagu ka lõunaesti murretes ja keskmurde lõunaosas, nt *nenn võtt' siss õiku tüteriida* (33); *tõõtas raido ratsu piädä* (867); *ei või laske* (167).

ele-liitega tegusõnade *da*-tegevusnimes on varieerumist, nt *Sead süödelda sõsarde* (872); *kavaldella kuasukesta* (41); *võtab hallik aagutelle* (30).

Pika vokaalainesega *l*-i, *r*-i või *d*-ga lõppevatel tüvedel esinevad kolmandavärteliste *da*-vormide kõrval (nt *õhjad hoida, paelad kõita* (823); *ei ma tõhi tõdest laalda* (115)) lõunaestilised teisevärtelised *ta*-kujud, nt *ärä kuolta kõsimata* (2); *märti ei või ükski kiälta* (230); *tõene viirta võerusille* (8); *siis annin jalule tiäta* (679).

Idamurdele iseloomulikult on tunnus *-ta ~ -tä* ajalooliselt konsonanttüvelistes tegusõnades (nt *käsib so käed mädätä*,/ *sõrmed lülini lühetä* (497)) ja keskmurde idaosaga sarnanevalt pikemates tüvedes kaasrõhulise silbi järel, nt *kübäräta kummardata* (714); *võtab kohe kolletata*,/ *silmanäul närvitata* (860).

Rahvalaulukeele uurimuses¹⁴ on juhitud tähelepanu harukordsele vormile, kus *da*-tegevusnimele on liitunud *-kse-*, millele tingimata järgneb possessiivsufiks. Sellise näite leiab ka Kodaverest: *annid aned hoedasseni*,/ *laglelinnud lastasseni* (62), (vrd soome keeles *da*-tegevusnime käändevorm *kertoakseni*).

2. *des*-vormis on analoogiat seesütleva käände lõppudega. Põhjaestilised vormid on *s*-ilised (nt *küsis vaates poisi peale* (707); *õbesuga õerudessa*,/ *vaskivarvo veeretessa* (89)), lõunaestilised *n*-ilised, nt *mulle tullen, mulle õllen* (810); *karaten ma karja saadin*,/ *lennaten ma lehmad lüpsin* (562); *ürg läks unnatena*,/ *perse pilli puhkudena* (926); *estidenna, itketenna* (874).

¹⁴ Samas, lk 156–157.

Vanas keeles *des*-vormis olnud possessiivsufiksi asemel on tihti *gi*-liide, nt *singud sinna suadenagi* (900); *tii õli pitka tullanagi* (847).

Lauludes kohtab arhailist *da*-tegevusnime viisiütlevat käänet, mida tänapäevakeeles asendab *des*-vorm, nt *jooste jooksin joodikulle* (1001); *juussin juoste, kääsin kääde* (787).

3. *ma*-tegevusnime tunnused rahvalauludes on *-ma ~ -mä, -maie*. Viimane neist on üheks silmapaistvamaks ja tuttavamaks rahvalaulude erijooneks, nt *luulemaie, laalemaie, / siis tuleb küla kuulamaie, / valda viisi vaatamaie* (89); *läksin metsa hulkumaie, / pühapääva pidamaie* (316).

Tunnus võib lüheneda, ilmselt esituse rütmieripära tõttu, nt *jäägu sa kodo kopitum, / aia jääre allitum* (725); *laalemaie, laskemai* [---] *kihelkond tuleb kuulamai* (85).

ma-tegevusnimel, mis vastab sisseütlevale käände, on veel sees-, seest- ja ilmaütleva käände vormid oma variantidega. *ma*-tegevusnime seesütleva käandel on põhjaeestilisi *s*-ilisi variante (nt *kääsid katsmas karjalapsed, / valatamas vaemulapsed* (760); *kos oo küljed küpsemässa, / kõverikud kõrvemassa* (243)) ja lõunaeestilised *n*-ilised vormid (nt *kääsid kuuda katsumanna, / päävida valatamanna* (179); *muud vereväd viinä juuman* (290)).

ma-tegevusnime seestütleva käände lõpu *-mast(a)* kõrval (nt *minu, kurba, kutsumasta, / ane ulka arvamasta* (984)) esineb assimileerunud kuju *-massa* (nt *leisin kured künde-masta, / arakad äessamassa* (317)).

ma-tegevusnime ilmaütleva käände lõppu *-ta* võidakse hääldada kaasrõhulise silbi järel kirjaipildis mittekajastuva pika *t*-ga (nt *sest jäi naene võttemata, / hobo uus jäi ostemata* (833); *mitu süöki süömatagi* (629)), harvem ka *dä*-ga: *jätke minda märkimädä, / mino nahka parkimädä, / veri alla kärpimädä* (1498).

4. *nud*-kesksõna esineb kas põhjaeestiliselt klusiililõpuga (*-nud ~ -nod, -nd ~ -nt*) või lõunaeestilisel klusiililõputa kujul *-(n)nu*. Kodavere on ainuke põhjaeesti murrak, kus tunnus esineb kujul *-nud (~ -nod)*. Kesk sõna esinemine vokaallõpulisena nii kirderannikumurdes kui ka Eesti lõunamurretes on üks keelenähtusi, mis seob neid alasid omavahel ja annab tunnistust Ida-Eesti omavahelistest tihedatest hõimusuhetest.¹⁵

Näiteid konsonandiga lõppevast tunnusest: *siin one künnud küüruselgä* [---] *selle arviku ajanud, / selle kihud keerutanud* (380); *lehm toonod tuhkru täko* (186); *siis oleks saand ma saksal naiseks* (1000); *ei sa suant linnast naista* (769).

Näiteid *(n)nu*-tunnusest: *esid tiädnu meie mehed* (179); *tuonu roosa Ruotsimualta* (902); *siin om sirgu seisatennu* (842); *kessi tehnu selle linna* (181).

Laulus võivad eri tunnused olla kõrvuti, nt *võenu oitu uputada, / vesi õless viäretanud* (632).

Tunnuses olev *n* võib *e*-tüvelistes tegusõnades assimileeruda tüve kaashäälikuga, nt *Kadri tullud kauge'elta* (230); *mis on koolu kotikuna* (905).

¹⁵ J. Peegel, Eesti vanade rahvalaulude keel, lk 159.

Kodaveres ja ka Harjumaal väljendab konstruktsioon *saama* (minevikuvorm) + *nud-* kesksõna minevikus lõppenud tegevust, nt *sai ta Tuonest tuonud naese* (2).

5. *tud-*kesksõna kuju lauludes on üldiselt murdepärane, mistõttu on kahesugust esinemust:

a) põhjaeestipärane klusiiliga lõppev *tud-* ~ *dud-* tunnus, nt *mes one meele annetud* (13); *ei pandud kangasta kuduma* (928); *hõbetud õlid õtsa lõngad* (931); *kääsin, kõrditud kädised, / õlanukad nipeldetud* (1011). Lõunaeeetilisel on *-tud* ka *tulema-tüübis*, nt *pantud unepalangad* (445); *kui sain orjast ärä mintud* (554);

b) vokaallõpuline tunnus *-tu* ~ *-du*, mis on iseloomulik ka lõunaeesti- ja kirderannikumurdele, nt *arjutetu aspelie* (757).

Tavaliselt on *tud-*kesksõna tegusõna liitvormi osa, kuid ta võib esineda ka täiendina, nt *lääme seda testud tiida, / seda raiutud radada* (787); *ära süön sülitud leivad, / põvve pistan põltud leivad* (827). Täiendina esinedes on *ta-*liitelistes tegusõnades tunnus kujul *-(te)t*, nt *see on võil võõrutet / ja kanamunal kasvatet* (752). Lühikest *t-*tunnust võib siduda ka lõunaeesti mõjuga.

Ida- ja laialdaselt ka keskmurdes on kasutusel *tud-*kesksõna konstruktsioon *saama-*verbiga, millega antakse edasi tegevuse lõpetatust, nt *suab siis uasta käädut* (77).

6. Oleviku kesksõna tunnus on *-v(a)~ -vä*, aga koos umbisikulise tegumoe tunnusega *-tava* ~ *-tävä*, *-dava* ~ *-dävä*, nt *teota tüdruk tegevä* [---] *minu naarab naaretäva* (643); *õitsi lähäb ällin oietava, / karja sülen kannetava* (1021).

7. Umbisikulise tegumoe tunnus esineb mitmel kujul. Mainimist väärivad *olema-tüüpi* tegusõnade lõunaeeetilised *t-*lised tunnused, nt *mis sääl alla pantakse* (776); *mis mu teol tegema panti* (44). Olevikus liitub tegumoe tunnusele formant *-kse* (nt *kuhu poisid matetakse* (776)), kuid idamurdes ning ka laiemalt Eesti ida- ja lõunaosas on muutus *-kse* > *-ss(e)*. Tunnusevariandiks on ka *-tse*, nt *Siis tõmmatse lõng* (1422).

Umbisikulise tegumoe minevikus on *-di* ~ *-ti* ja vanem tunnus *-di(j)e* ~ *-ti(j)e* (< *-*ti-hen*), mis esineb peamiselt neljasilbilistes tüvedes, kusjuures *i-(j)-*le langeb kaasrõhk,¹⁶ nt *üeldije, üteldije, / kõneldije, naeratije, / üeldi mu sulase sõbra* (748); *sõna tuudije minule* (866).

Murde erijooneks on metateetilised impersonaali vormid, nt *Siis laatite veel lai rätik üle* (838).

8. Kindla kõneviisi ainsuse 1. pöörde tunnuse *-n* kõrval (nt *liän müüdä, värissän piädä, / käin kaadu, kirissan hammass* (729)) esineb lõunaeeetilisi tunnusetat vorme (*ma pane ette halli hiiru* (23)).

Ainsuse 2. pöörde tunnus on nagu kirjakeeleski *d*, nt *pealt oled nägus neiukene* (868); *vana hall, tuled hallikalle* (31).

¹⁶ Samas, lk 232.

Ainsuse 3. pöörde tunnuse *-b* (ja lõunaeeetilise *-p*) kõrval (nt *suu sul jooseb soolavetta* (347); *mis tiänep sõsar sõdana* (77)) on ka tunnusetä vorm *ele*-teguõnad, nt *vaene*, *ennast valmistelle* (872); *Suome silda nõtkatelle*,/ *aluspalki paagatelle* (656).

Teguõna *olema* ainsuse 3. pöörde vormi on kõrval esinevad Kodaveres ka *one* ja *oo* ning lõunaeeetiline *om*: *kui one noori teie neio* (909); *teil one kodo kõlmi kuube* (733); *üks oo kulla kuusemetsa* (181); *anel oo saba sinine* (6); *siin om sirgu seisatennu*,/ *siin om parti paigal jäänu* (842).

Mitmuse 1. pöörde tunnus on kirderanniku- ja idamurdeliselt *-ma* ~ *-mä* tavalise *-me* kõrval, nt *liämä juanil keriku* (584).

Mitmuse 2. pöörde põhjaeeetilise tunnuse *-te* ~ *-de* (nt *kui te kääde tiida müüda* (646)) kõrval on kirderanniku- ja idamurdeline *-tä* ~ *-dä*, nt *õtse veegä, ku te veetä* (877); *mõtletä naista minnä võtma* (733); *mis teie sala sohitä*,/ *nägemätä näpissitä* (1469).

Mitmuse 3. pöörde puhul torkab silma *-vad* ~ *-väd* kõrval ka tunnuse lõunaeeetilise *-va* ~ *-vä* ja lõunatartulise redutseerunud *-ve* kasutus, nt *kõrva kooleva kuulelenna*,/ *silma väsive vaate'enna* (842). Laiemalt idaeetiliselt, kirderannikumurdest lõunaeeesti murreteni, on samad tunnused ka lihtminevikus, tingivas ja kaudses kõneviisis. Lauludest on näiteid lihtminevikust, nt *laulsivad peiupoolsed* (855); *käisin, linad läikisivad*,/ *palapooled paistasivad* (624); *naesed ulivad ukse suuna* (524).

9. Tingiva kõneviisi tunnus on, nagu üldiselt põhjaeeesti murretes, ka idamurde põhjaosas *-ks-*, lõunapoolsetes murrakutes on lõunaeeetiline *-s(s)-*, Kodaveres üksik *s*. Samas laulus kohtab tunnuse eri variante: *piäss ma piisa viina suama* [---] *siis ma laalaks lah-kemassa* (116); *muedu muedu ma elaksin*,/ *muedu tunnid tuegerdaksin* (790); *et ta jooses vetta tooma* (601); *õless viil Riiasta lindi tuudu* (117).

10. Kaskivas kõneviisis on üldiselt põhjaeeetilised tunnused, v.a mitmuse 2. pööre, kus ka ida- ja kirderannikumurdes on tunnus *-ga* ~ *-gä* ja *-ka* ~ *-kä*, nt *tooga näädu, me näeme* (913); *tõuska üles tuali piäle*,/ *astka auu järje piäle* H I 2, 385 (3); *laska sisse sandimärdid* RKM II 57, 387 (8). Keeldkõnes on tunnus ainult põhiverbil, st tunnus ei liitu eitussõnale, nt *ärä minga joodikulle* (683); *ärä piskä pingi alla*,/ *ärä laska laada alla* [---] *ärä te, küdid, küsigä*,/ *ärä te, nadud, nuriska* (930); *ärä võtelga vihassa*,/ *ärä pannelga pahassa* (867). Ainsuse 2. isiku keeldkõne ei erine kirjakeelest, nt *ärä karda kardatsida* (903).

11. Kirjakeelest on kadunud tegevuse võimalikkust näitav kõneviis – potentsiaal, mille tunnus on *-ne*. Rahvalauludes esineb selle kõneviisi vorme vaid teatud teguõnades. Ka paradigma on puudulik, mistõttu näitematerjali napib. Potentsiaali ainsuse 1. pööre: *mis viänen mina külaje* (1011); 2. pööre: *kui sa lüõned orja lasta* (490); *miska lüõned meie nuuru* (846); 3. pöörde vorme leiame nii jaatavas kui ka eitavas kõnes, nt *es suane seda minussa* [---] *huur suaneb uutajassa*,/ *lits suaneb linutajassa*,/ *varas suaneb vastijassa* (748); *mis tiänep sõsar sõdana* (77).

Verbi *olema* potentsiaali tüvi on olevikus **lee-*, nt *siäl liäneb sudela aega* (578).

Üle Eesti on levinud vormid, kus potentsiaali tunnus liitub passiivi tüvele ja koos *kse*-olevikuga moodustab impersonaali.¹⁷ Siinkohal näiteid lauludest: *kueda siäl õdran õldanese, / kaerakõrren kaedanese* (306); *mis siäl tiul testanessa, / abivaemul andanessa* (1011); *tuuli sulle tuudanessa, / padjad alla pandanessa* [...] *küsid tuari juudanessa* (907).

Esineb *-ne*- liitumist isikulise tegumoe tüvele, nt *jooja kurku kõrvenessa* (122); *siis jo orja erkānesse* [...] *siis jo orja karganessa* (554); *kui ta süitines põlema* (117).

Järjend *ne*-tunnus koos kesksõnavormiga võib liituda nii isikulise (nt *kes minu kuuleb laaleneva, / kägu kurva kukuneva, / sii ütleb ilun elaneva, / kana rõõmun kasvaneva* (117)) kui ka umbisikulise tegumoe tüvele (nt *ütlid südä süüdaneva* (620); *kuulin poissa puudaneva, / mehi merre viädaneva* (787)).

12. Rahvalaulukeeles esineb teatud tegusõnades vana olevikutunnus *-kse* (nt *juba näikse tulevad* (781); *ju kuuluks tibu tulema* (599); *niso tuuma jo tunnukse* (291)). Kodaverele iseloomulikult on ka selles tunnuses toimunud muutus *-kse > -sse ~ -ssa*, nt *padriku paju põlessa* (114); *õnnis õhtuke õjusse, / videviku viärenesse* (872); *kangas suetsune suresse, / piäli piäle vajusse* (30); *mu põvven tuli põlessa* (177); *siis kuulussa kurika hiäli* (902).

13. Lihtmineviku jaatusvormides on mitu tunnust olenevalt verbitüübist. Mõnikord (ehk ka rütmi tõttu) esineb samas värsis kõrvuti nt *i-* ja *si-*minevik: *kohe viisid, sinna viirid* (884). Kodavere, kirderannikumurde ja lõunaesti põhiline minevikutunnus on *i*. Tunnuse liitumisel võib kaasnedä tüvegeminatsioon ja ainsuse kolmandas pöördes tunnuse *i* kao tagajärjel tekkinud tüvekaashääliku peenendus.

Lauludest leiab *i*-minevikku järgmistes verbitüüpides:

a) pika täishäälikuga ühesilbilised (*saama*-tüüp) tüved, nt *koe sii karu jäe* (1297); *katki lein* 'lõin' *mina kuldse kuodi* (398); *siis vein velje vihtelemä* (78);

b) 2-silbilised esmaväitelised *e*-tüved, nt *purin nenne puusalueda* (620); *varas tuli varvikust* (45). Tüves täishäälikute vahel olev kaashäälik võib lõunaestiliselt gemineeruda, nt *pedäkāne pütt olli seljän* (1025). Tegusõna *minema* puhul kohtab nii põhjaestilist (*neioid läksid vetta tuuma* (26)) kui ka lõunaestilist tüve (*Mari läts kesvä lõikamaie* (166));

c) 2-silbilised astmevahelduslikud tüved, nt *lugi luavitsan rahada* (902); *pääval künnin kütissed* (50); *meil seisi kangas kamrisa* (90); *katkin nenne kaalasuunta* (620); *kutsin oma ella velje* (853); *noored sõõdid* 'sõitsid', *aerud nõtkid* (523). Tegusõnade *tahtma* ja *laskma* minevik on *hi*-line, nt *ku tahime, siis lahime* (887); *kohe tahid, sinna tantsid* (873);

d) pikemad, sh *ele*-liitelised tegusõnad, nt *kõlgutin kõdarapuid* (402); *jalad jumpsule juhatin* (1001); *see mu targast tantsiteli* (143); *seda leeni liigutelli* (576), kuid esineb ka *si*-minevikku: *leeväkikud kirjuteles* (603); *mo veli vihastelles* (867).

Ainsuse 3. pöördes on *i*-tunnus lõunaestiliselt kadunud, seejuures vanemas keeletarvitus es sageli tüvelõpu kaashäälik ei peenendunud, nt *tä iss* 'istus' *pruudi velje süüle* (838); *isä ütäl iire süüsta* (873); *kes ois* 'hoidis' *aita alli kuue* (870). Rahvalaulu üleskirjutuses ei

¹⁷ Samas, lk 172 jj.

pruugi *i*-tunnusest arenenud lõpukaashääliku peenendus alati kajastuda. Peenendusmärki on käesolevas kogumikus kasutatud juhul, kui see on laulu üleskirjutuses olemas: *varast' minu tillu täku* (44); *saen minä seie, võtt' sadada* (839); *vana tuim lätt' tuuverille* (34).

Lõunaeeesti idapoolsetele aladele, harvem Kodaverele, on väga iseloomulik *i*- ja *u*-verbides *i*-minevikust tulnud *e*-minevik, nt *iste maha itkemaie* (576).

Vanast minevikutunnusest *-*ihen* on kujunenud *-(j)e*. Seda esineb ühesilbilistes pika täishäälikuga (*saama*-, ka *tegema*-tüüp) ja 3-silbilistes tegusõnades kõigis pööretes. Häälduslikult on vorm *-ije*, kuid rahvalaulu üleskirjutustes on ka *ie*-kuju, nt *sõie mino verevorste* [---] *kubjalt saien kuusi kõisi* [---] *löien kassi vasta seina* (1); *ma seien sinu südata* (620); *säält ma tõien puida kodu* (184); *mina vasta kostelije* (1008); *salu kulda kuivetije, / meie metsa närvetije* (7).

Kodaveresse ulatub ka lõunaeeestipärane uuenduslik *se*-minevik, nt *veli kõndse kosja tiida* (36).

si-minevikku esineb põhjaeestilises keelekasutuses ja lauludes enamikus verbitüüpides, nt *ise müüsid tüterida* (1002); *aned laalsid alla õlma* (524).

Lõunaeestiliselt võib *-si*- liituda ka sisekaolisele tüvele, nt *lehmad lüpsin, piima pilsin* [---] *lapse söädin, silmä pissin* 'pistsin' (629); *irnsid selgaistujid* (295); *naesed raidsid* 'raiusid' *rataspuida* (188).

Kontraheerunud verbid on Kodavere murrakus, nagu ka lõunaeeesti idapoolses osas, ainsuse 3. pöördes tugevas astmes, teiste isikute vormid on moodustatud nõrgast tüvest (murdes ka *ss*-iga). See seaduspära kehtib üldiselt ka lauludes, nt *linnud lõhki lõegassime* (590); *vanemad inimesed näedassid* (963); *emä kaevas kati süista* (622); *karas õma kannusjalga* (853).

Analoogiline (*s*)*is*-lõpp ainsuse 3. pöördes on ilmselt põhjaeestiline mõju lõunaeestilistele vormidele. Seda esineb ka Tartu murde põhjaosas. Nt *müüdä lätsis* 'läks' *mürgitütär* (400); *pagan pessis* 'peksis' *peapadjad* (562); *tüdrukud rege tegesid* (188).

14. Eitussõna *ei* asemel on ajalooliselt olnud eitusverb, mis muutus kõigis isikutes olevikus (1. isiku vorm *en*, 2. isiku vorm *et*, 3. isiku vorm *ei*; mitmuses vastavalt: *emä*, *etä*, *eväd*) ja minevikus (1. isiku vorm *esin*, 2. isiku vorm *esid*, 3. isiku vorm *es*; mitmuses vastavalt *esimä*, *esitä*, *esid*). Eitusverbiga koos esineb põhiverbi oleviku tüvi, seda ka minevikus. Tegu on kirjakeelest kadunud nähtusega. Vanas murrakus oli see süsteem säilinud. Rahvalauludest leiab näiteid vaid mõne vormi kohta.

Ainsuse 1. isiku eitusvorm on *en* 'ma ei', nt *tiiksin tüüdä ehk en tiiksi, / näeksin vaeva ehk en näeksi* (584); *kui et maksa, en palugi* (552).

Ainsuse 2. isiku eitusvorm on *et* 'sa ei', nt *kui et lõpe, ei palugi* (376); *ehk et võta, nee vähäneb, / ehk et katsu, nee kahaneb* (884); *mis sa laalad, kui et mõista* (127); *kui et lahe en palugi* (493).

Mitmuse 3. isiku eitusverbiks on *eväd* 'nad ei', nt *eväd ikke tiedä meie mehed, / kos käisid nende kuasad* (839).

Lauludes tavalisim on *ei*-eitus (nt *kos ei kuule kuke laalu* (877)), kuid *ei* kõrval on ka vana oleviku eitussõna *ep*, nt *ep õle kodo* (27). Saab jälgida ka *pole* ~ *põle* kasutust, nt *neil pole, raipedel, rahada* (671); *teil põle tühüjä tareda* (733). *Pole*-tüvele võib liituda ka *nud*-kesksõna tunnus, nt *polnud koitu viil kusagi* (564).

Näiteid mineviku eitusverbi kasutusest. Ainsuse 1. isiku vorm: *ehk esin võta, nee vähäsi,/ ehk esin katsu, nee kahasi* (624); *esin saa neida ande'eda* (932).

Ainsuse 3. isiku eitusvorm (ka lõunaeesti murretes) on *es*, nt *kirp õli kõrki, es kõnele* (790); *Ann es lähe lüpsenaje* (316); *es ju kudu pojanaene* (30). Seda vormi on kasutatud ka teiste isikute puhul.

Eituse *es* täishäälik *e* ja eelneva sõna lõpu täishäälik võivad sulanduda, nt *küla_s kiida kerveida* (828).

Mitmuse 3. isiku eitusverbi *esid* 'nad ei' lõpuhäälik võib tõenäoliselt olla sulandunud järgmise sõna algushäälikuga, nt *esi tiädnu meie mehed* (179).

Eituse moodustamisel on mõnikord kasutatud mitut eitussõna, nt *ei ta es tihka teretäda* (400).

KODAVERE REGILAUUDE KOGUMISLUGU

Liina Saarlo

Ülevaade Kodavere regilaulude kogumise ajaloost järgib kronoloogiliselt tähtsamate organisatsioonide ja nendega seotud isikute toimimist. Ülevaate kirjutamisel on kasutatud eelkõige käsikirjalisi allikmaterjale, olulisim info pärineb rahvaluulesaadetistega kaasnevaist kogujate kirjadest ja ülevaadetest, millele lisandub folkloristide poolt registritesse ja kartoteekidesse märgitud metaandmestik. Täiendavaid biograafilisi andmeid kogujate kohta on saadud peamiselt väljaannetest „Rahvapärимuste Selgitaja“ (1936–1940), „Rahvapärимuste koguja“ (1961–1976), „Rahva ja luule vahel“ (1997) ja Rein Saukase uurimusest „Eesti mõistatuste allikalugu“ (2005–2009) ning mitmesugustest võrguväljaannetest.¹

Vanimad Kodavere laulude kirjanekud

Eesti regilaulude kogumine on alguse saanud valgustuslikest ideedest ja seotud esto-filsete baltisaksa haritlaste tegevusega. Huvist kohaliku talupoegkonna kultuuri vastu loodi Tartus 1838. a Õpetatud Eesti Selts (ÕES) ja Tallinnas 1842. a Eestimaa Kirjanduslik Ühing (EKÜ). 19. saj edenedes, kui (kõrg)hariduse juurde pääsesid ka eestlased, tõusid rahvapärимusega tegelejate etteotsa eestlastest (alguses saksakeelsed) haritlased. Sajandi lõpuks sai vanavara kogumisest üks rahvusliku liikumise ja rahvuse ühendamise tähtsamaid üritusi. Regilaul oli rahvapärимuse väärtustamisel erilisele kohale tõstetud.

Varasemad regilaulude üleskirjutused on seotud kohalike baltisaksa haritlaste huviga rahvaluule vastu. Vanimad Kodavere regilaulud on ilmunud 1825. aastal Pärnu aja-

¹ Rahvapärимuste Selgitaja. Eesti Rahvaluule Arhiivi väljaanne. Tartu 1936–1940; Rahvapärимuste koguja. Kirjandusmuuseumi kogumistöõ juhendaja. Tartu 1961–1976; Mari-Ann Remmel, Rahva ja luule vahel. Kogumispäevikuid aastaist 1878–1996. Paar sammukest. Eesti Kirjandusmuuseumi aastaraamat 14. Toim. ja kommenteerinud Kadri Tamm, Astrid Tuisk. Tartu 1997; Rein Saukas, Eesti mõistatuste allikalugu I–IV. Reetor 5–8. Eesti Kirjandusmuuseum, Folkloristika osakond, Eesti Kultuuriloo ja Folkloristika Keskus. Tartu 2005–2009; Kreutzwaldi sajand. Eesti kultuurilooline veeb – kreutzwald.kirmus.ee (15.11.2013) jt.

kirjas „**Beiträge**“.² Need 10 laulu on Rosenplänterile saatnud Kodavere pastor **Jakob Wilhelm Reinhold Everth** (1775–1837), Kodaveres sündinud ja Jena ülikoolis õppinud mitmekülgne kultuuritegelane. Laulude käsikiri asub Eesti Kultuuriloolises Arhiivis Kreutzwaldi fondis.³

Oluline on juhtida tähelepanu asjaolule, et pastor Everthilt on 1914. a „Beiträges“ ilmunud neli laulu Jõhvi kihelkonnast,⁴ mille käsikiri asub Eesti Kultuuriloolises Arhiivis Õpetatud Eesti Seltsi fondis ja kannab dateeringut 1913.⁵ Käsikiri sisaldab nelja laulu „aus der Kochtelschen Gegend“ – „Kohtla ümbrusesest“ (Jõhvi khk). Neist lauludest on korduvaid ümberkirjutusi ÕESI, EKÜ ja Jakob Hurda kogudes. Kopeerijatel on tähelepanuta või aru saamata jäänud kohamääratlus, mistõttu on ka neid esitatud Kodavere lauludena. Nüüdseks on segadus selginenud ja laulud avaldatud „Vana Kandle“ VIII, Jõhvi ja Iisaku regilaulude köites.⁶

Eestimaa Kirjandusliku Ühingu rahvaluulekogu (EKÜ) sisaldab Alexander Heinrich Neusi mitmest allikast kopeeritud regilaule aastaist 1818–1863.⁷ Kodavere lauludena on Neus kopeerinud pastor Everthi poolt nii Kohtlast kui Kodaverest kogutud ning Beiträges ilmunud laulud.⁸ Kogus leiduvad ka mõned Friedrich Reinhold Kreutzwaldi kogutud või tema(lt) kopeeritud laulud.⁹

Õpetatud Eesti Selts (ÕES) oli 1838. a eesti ajaloo, keele ja kultuuri uurimiseks loodud baltisakslastest haritlaste selts, mis pühendus ka rahvaalgustuslikule tegevusele. Seltsi kuulusid eesti päritolu haritlased Friedrich Robert Faehlmann (asutaja) ja Friedrich Reinhold Kreutzwald. ÕESis esitleti Kalevipoja eepose ideed, mis kindlasti innustas haritlasi rahvaluulet koguma. Lisaks otseallikast kogumisele kopeeriti rahvalaulude tekste sageli oma tarbeks ka trükistest ja teiste käsikirjadest ning nii sisalduvad needki tekstid seltside rahvaluulekogudes. ÕESI eestikeelse materjali seerias leiduvad pastor Everthi Jõhvi laulude koopiad.¹⁰

Käesolevas väljaandes avaldatakse 11 laulu ja nõiasõna aastaist 1860 ja 1861 **Juhan Weitzenbergilt** Alatskivilt, kelle isik on arvatavasti ka nimekujude J. Weitzenberg ning

² Poesien der Ehsten. Gesammelt von hrn. Pastor J. W. Evert zu Koddäfer. – Johann Heinrich Rosenplänter, Beiträge zur genauern Kenntniss der ehstnischen Sprache. Siebzehntes Heft. Pärnu 1825, lk 119–128.

³ EKLA, f 63, m 3: 1.

⁴ Vier ehstnische Lieder, aus der Kochtelschen Gegend. Eingesandt von der herrn Pastor J. W. Everth zu Koddäfer. – Johann Heinrich Rosenplänter. Beiträge zur genauern Kenntniss der ehstnischen Sprache. Drittes Heft. Pärnu 1814, lk 104–106.

⁵ EKLA, f 192, MB 9: 35.

⁶ Vt VK VIII, lk 84.

⁷ Volkslieder der Ehsten. Gesammelt in den Jahren von 1818 bis 1863.

⁸ EKÜ, F 232 f¹.

⁹ EKÜ, F 232 i. Aus d. Kirchsp. Koddäfer, aufg. v. Fr. R. Kreutzwald dems.

¹⁰ ÕES, EK 150 (1–4).

Johann Weizenberg taga.¹¹ Juhan Weitzenberg (1838–1877~1878) oli kirjanik, luuletaja, kes töötas Alatskivil aastail 1858–1861 mõisa- ja vallakirjutajana. Ta oli üle-eestiliselt tuntud luuletuste „Tõnnis Laks ehk Eestlase Isamaa“ (1862) ja „Vana hopmanni Nutulaul Mõisavalitsust käest ära andes. Jüripäeval 1861“ autor.¹²

Tartus tegutsenud **Eesti Kirjameeste Seltsi** (EKS, 1871–1893) eesmärk oli rahvahariduslik, eestikeelse kirjanduse väljaandmine ja levitamine. Jakob Hurda presidendiks oleku ajal (1872–1881) alustati hoogsalt ka rahvaluule kogumist.¹³

EKSi kogudes on üsna vähe Kodavere laule. 1871. aastast pärineb kuus laulu **Jakob Elkenilt** Alatskivilt.¹⁴ Veel on väljaandes üks laul **Juhan Weitzenbergilt** Alatskivilt 1876. aastast¹⁵ ning **Friedrich Reinhold Kreutzwaldi** üleskirjutatud joodikulaul pealkirjaga „Des Knechts Schenkenlied“.¹⁶

Jakob Hurda rahvaluulekogu (H)

Jakob Hurt (1839–1907) oli Eesti rahvusliku liikumise juhte, kirikuõpetaja, rahvaluule suurskogumise organiseerija ja keeleteadlane. Pärast Tartu Ülikooli usuteaduskonna lõpetamist 1865. a töötas ta kodu- ja gümnaasiumiõpetajana. 1872. a valiti Hurt pastoriks Otepäälle, 1880. a siirdus ta Peterburi suure eesti Jaani koguduse õpetajaks, kus töötas surmani.¹⁷

Jakob Hurda suurimaid teeneid ja saavutusi oli ülemaalse rahvaluulekogumise aktseptsiooni algatamine 1880. aastail. Eesti Kirjameeste Seltsist lahkumise järel korraldas Jakob Hurt rahvaluule kogumist stipendiaatide ja vabatahtlike kaastööliste abil.

Ühed esimesed Hurda stipendiaadid olid matemaatikatudeng **Mihkel Koik** ja meditsiinitudeng **Johannes Härms**, kes käisid 1887. aasta juunis Kodaveres kolmenädalasel kogumisretkel. Nad alustasid Varnjast ja liikusid piki Peipsi äärt Alatskivile. Sealtnkandist panidki nad kirja enamuse oma lauludest. Reisi jätkasid kogujad Kodavere ja Kallaste ümbruses ning lõpetasid Pala ja Halliku vallas.

Retkest kirjutasid nad ülevaate (kiri Jakob Hurdale, veebruar 1888),¹⁸ tehes tähelepanekuid kihelkonna eri nurkade-valdade elanike kohta. Nagu mitmedki rahvaluulekogujad

¹¹ ÕES, SK 384, 3/5 (1–8); ÕES, EK 178, 1/3 (1–4); EKS 4° 4, 56 (2).

¹² Vt Kreutzwaldi sajand. Eesti kultuurilooline veeb.

¹³ EKSi kohta pikemalt vt Väina Mäik, Eesti Kirjameeste Seltsi osa eesti folkloristika arengus. Tallinn 1963; R. Saukas, Eesti mõistatuste allikalugu I, ptk IV.

¹⁴ EKS 8° 2, 805/11 (1–6).

¹⁵ EKS 4° 4, 56 (2).

¹⁶ EKLA, f 63, m 4: 1.

¹⁷ Jakob Hurda kohta vt lähemalt Mart Laar, Rein Saukas, Ülo Tedre (koost.), Jakob Hurt 1839–1907. Tallinn 1989; Mart Laar, Raamat Jakob Hurdast. Tartu 1995; Rudolf Põldmäe, Noor Jakob Hurt. Tallinn 1988.

¹⁸ EKLA, f 43, m 10: 4.

pärast neid, ilmutavad nad sümpaatiat inimeste vastu, kes nende kogumistööle kaasa aitavad. Ülevaates on seostatud haridustaset ja rahvalaulude oskamist: „Rahvas, mis Peipsi ranna ääres elab, on hoopis enam haritud, sellepärast ka võeraste vastu lahkem; rahvas, mis rannast eemal elab, koguni harimata ja toores. Ka mõistsivad ranna elanikud rohkem laulusid kui teised“. Mõnes kohas ei võetud kogujaid sugugi sõbralikult vastu, ei mõistetud nende töö olemust: „Kodaverest läksime Pala ja Halliku poole. Seal ei leidnud meie mitte ühte laulu, rahvas ei teadnudki sugu, mis vana laul on. Ülepea on rahvas seal väga harimata, vargust ja kaklemist tuleb palju ette, iseäranis Halliku vallas. See ei ole ka sugugi imeks panna, et meie seal laulusid ei leidnud, sest kurjadel inimestel ei olegi laulusid.“

Koik ja Härms pörkuvad oma retkel hilisemategi rahvaluulekogujate jaoks tavaliste probleemidega – kunagised suured laulikud olevat surnud: „Mitme vana inimestelt, kelle käest laulikute järele küsisime, saime vastuseks, et küll mitu inimest olnud, kes väga palju laulusid mõistnud, aga juba mitme aasta eest ära surnud.“ Juhatatud lauluoskajad ei mäletavat enam: „Inimesi, kes laula mõistsivad, oli küll rohkem, kui ülemal nimetud on, aga need ei mõistnud mitte uusa laulusid, vaid neid samu, mis meil juba kirjutud olivad ja hoopis puudulikult. Meie käisime mitmete juures, kellest kuulnud olime, et nad laulusid mõistavad, aga nad ei mõistnud mitte ühte laulu täielikult, vaid paljalt paar rida mõnest laulust, mida nad joonud peaga teistele mitu korda ette laulsivad.“; „Mees oli juba vana ja suur joodik, sellepärast oli ta suurema hulga laulusid ära unetanud.“

Oma retke tulemuste kokkuvõtmisel kasutavad Koik ja Härms tollasele ajale iseloomulikku „tühjakogumise“ kujundit – kõik on kätte saadud, rohkem pole: „Tagasi tulles käisime Kodavere kihelkonna veel teist ringi läbi ja kirjutasime veel mitmed laulud, mis laulikutel selle aja sees meele olivad tulnud, ülesse. Uusa laulikid meie enam ei leidnud. Ega neid ka vist rohkem seal ei ole, sest meie ei jätnud mitte ühte, kellest kuulsime, et ta laulusid mõistab, üles otsimata.“ Muuseas juhivad nad tähelepanu regiviiside kogumise vajadusele: „Minu arvates on üks asi veel väga tähele panemise väärt, mis aga veel tähele panemist ei ole leidnud, see on nimelt „rahva laulude viisid“. Laulda küll enam palju keegi ei mõista, aga siiski leidsime meie ühe, kes kõik omad laulud meile võis ette laulda. Mõned viisid on väga kenad ja saaks tõeste, kui keegi neid üles kirjutaks, tähele panemist äratama.“

Stipendiaatide retke tulemuseks oli 173 kirja pandud rahvalaulu (sh 171 regilaulu) ja mõned mõistatused.¹⁹ Nende informantide hulgas oli üks Kodavere suurema repertuaariga laulikuid, Kadri Kriit Alatskivi vallast (51 regilaulu), samuti Krõõt Anask, Kadri Allik ja Leena Polakene. Kahjuks pole Hurda stipendiaadid laulikute kohta märkimisväärselt infot talletanud. Kadri Kriidi kohta on vaid mäрге, et ta elas Kriidi talus (vt lähemalt lk 88).

Kui Jakob Hurt järgmisel aastal avaldas üle-Eestilise kogumise algatanud üleskutse, oli Kodavere seal tõenäoliselt just Mihkel Koiki ja Johannes Härmsi kogumisretke tule-

¹⁹ H II 4, 529/694.

musena „kõige täielikumalt läbi uuritud“ kihelkondade nimekirjas.²⁰ See kajastus omakorda Hurda üleskutsele Kodaverest saadetud vastuste suhteliselt väikeses hulgas. Kuna ajastule omaselt nähti rahvaluule kogumist ühekordselt teostatava „saagikogumisena“, tundus, et stipendiaadid on juba töö ära teinud, kihelkonna „tühjaks kogunud“ – sellele viidatakse kaastööliste poolt Hurdale saadetud kirjades.

Jakob Hurda korrespondendid

Jakob Hurda kaastööliste-korrespondentide tööst on palju kirjutatud, mistõttu ei olegi otstarbekas siinkohal hakata kordama rohkem kui põhilist. Üleskutses „Paar palvid ...“ kirjeldas Hurt punkthaaval, millist ainekogu ta ootab, kuidas seda üles kirjutada ja mis plaanid tal saadud materjaliga on. See oli isamaaline töö, mis haaras esmakordselt inimesi igalt elualalt igast Eestimaa nurgast.

„Paar palvid“ ei olnud esimene üleskutse, mille Hurt ajakirjanduses avaldas. Juba tudengipõlves, aga eriti EKSi juhina kutsus Hurt oma kõnedes, kirjades ja artiklites üles rahvaluulet koguma. 1876. a märtsis ilmus „Eestirahva ajaraamatu“ ilmumise plaan ja põhjalik rahvaluule kogumise juhend,²¹ mille peale on juba aprillis saatnud materjali **Aleksander Thomson**, Alatskivi valla kirjutaja. Väljaandes on temalt kaheksa laulu, millest mõned on väidetavalt kuulnud aastakümneid tagasi.²²

1888. a alanud suurt rahvaluule kogumisaktsiooni juhtis Hurt ajakirjanduses (Olevik, Postimees) avaldatud aruannetega, kus ta märkis ära kõigi kaastööliste panuse, kannustas ja innustas, tunnustas, õpetas, vastas kõigile küsimustele jne. Kaastöölised ei saatnud üksnes rahvaluulelist materjali, vaid ka kirju, milles väljendasid oma isamaalisi tundeid seoses kogumisaktsiooniga, küsisid nõu ja abi, innustasid nii Hurta kui ka teisi kaastöölisi ning otsisid kaudselt ka oma tööle tunnustust ja innustust.

Kuna Hurda eriliseks huvialaks olid eesti keele mured, esitas ta üleskutse esimeses osas haritumatele kaasmaalastele palve kirjutada murdetekste ja murdeülevaateid. Üleskirjutamise kohta andis ta punktide kaupa konkreetseid näpunäiteid.²³ Tänu sellele on ka Kodaverest saadetud ülevaateid kohalikust murrakust.

Kodaveres ei läinud korrespondentide kogumistöö lahti kuigi kiiresti. Esimene siinne kaastööline kajastub alles Hurda neljandas aruandes 1888. a maikuus.²⁴ See oli Pilistvere

²⁰ Jakob Hurt, Paar palvid Eestimaa ärksamaile poegadele ja tütardele. – Postimees nr 23, 23.02; nr 26, 1.03.1888.

²¹ Eesti Postimehe Lisaleht nr 13, 31.03.1876. Vt <http://dea.nlib.ee/> (28.11.2013).

²² H I 4, 705/14.

²³ Kadri Peebo, Jakob Hurt ja tema korrespondendid murdekogujatena. – Kodumurre 21. Tallinn 1989, lk 11–18.

²⁴ Neljas aruanne Eesti vanavara korjamisest ja keelemurrete uurimisest. 18. mail 1888 – Postimees nr 58, 21.05.1888. Selle ja järgnevad aruanded leiab hõlpsalt digiteeritud eesti ajalehtede andmebaasist DEA. <http://dea.nlib.ee/> (22.11.2013).

kihelkonna kooliõpetaja, Kodaverest pärinev **Samuel Käär** (1863–?), kes saatis Hurdale muuhulgas ka lühikese ülevaate Kodavere murraku iseärasustest.²⁵ Väljaandes on temalt kaks laulu.

Viiendas aruandes (1.06.1888)²⁶ on kodaverelastest ära märgitud Joosep Liiv. Alatskivilt pärinev põllumees **Joosep Liiv** on oma esimese kaastööna kirja pannud vanasõnu. Kokku saatis ta aastatel 1888–1889 neli korda jutte, rahvaluule lühivorme jm.²⁷ Ta on Hurdale saatnud ka isamaalise töö vaimustusest kantud kirju. Väljaandes on üks tema kogutud regilaul „Must naine“.

Kuuendas aruandes (22.06.1888)²⁸ nimetatakse oma esimese katsetuse saatnud Joosep Kooki. **Joosep Kook** (1864–1933) Haapsipäält saatis Hurdale 1889. a veel teisegi saadetise ja kokku on ta kirja pannud 33 lk materjali, mis sisaldab regilaule, jutte, usundit, lühivorme ja keelelist ülevaadet.²⁹ Siin väljaandes on Koogilt 12 regilauluüleskirjutust.

Kuueteistkümnendas aruandes (10.11.1888)³⁰ vastab Hurt kooliõpetaja **Villem Kirikule** (1845–1920) Pala vallast Mokult, julgustades teda veel koguma, hoolimata juba teiste poolt tehtud tööst. Villem Kirik saatis Hurdale aastail 1888–1889 kaks kaastööd: regilaule, jutte, usundit, kombestikku jm,³¹ millest väljaandes avaldatakse 21 keeleliselt tähelepanuväärselt head laulu.

Kahekümnendas aruandes (15.12.1888)³² on Hurt tunnustanud **Joseph Tubinat** Kokora vallast „13 vana laulu kohalises murdes“ saatmise eest. Tubin kirjutas Hurdale, et Kodavere on vanavara kogunud juba nii kohalikud kui ka tudengid (Koik ja Härms).³³ Ehkki Hurt julgustas teda sellest hoolimata veel koguma, rohkem kaastöid ei järgnenud. Küll aga on Joseph Tubin saatnud 1880. aastatel kolm viisi Eesti Postimehe toimetusse Karl August Hermannile.³⁴

Kahekümne viiendas aruandes (16.02.1889)³⁵ tänab Hurt Otepää koolipoissi **Otto Grossschmidt** (1869–1941), kes oli hiljem õpetaja, ajakirjanik ja kirjanik ning töötas ka Kodavere Punikvere ja Rõngu Raigaste vallakooli õpetajana (1890–1906). Oma mitme kaastöö hulgas saatis ta Hurdale 1889. a laule, usunditeateid, lühivorme ja keelenäiteid Kodavere murrakust.³⁶ Viis Grossschmidt kogutud regilaulu leiab siinsest väljaandest.

²⁵ H II 27, 848/9 – S. Käär (1888).

²⁶ Postimees nr 65, 06.06.1888.

²⁷ H II 27, 885/920 (1888–1889); H III 9, 309/18 (1888).

²⁸ Postimees nr 71, 28.06.1888.

²⁹ H III 9, 319/351 (1888).

³⁰ Postimees nr 131, 15.11.1888.

³¹ H II 27, 921/36; H III 9, 353/68 (1888).

³² Postimees nr 146, 20.12.1888.

³³ H I 2, 384/91, kiri: H I 2, 383.

³⁴ EÜS IV 947/8.

³⁵ Postimees nr 23, 25.2.1889.

³⁶ H II 31, 401/10, 419/23.

Kahekümne kuuendas aruandes (22.02.1889)³⁷ tervitab Hurt Kose valla taluperemeest **W. Leppa**, kes on 1889. aastal saatnud Hurdale muu materjali seas viis laulu Kodaverest,³⁸ „mis enam kui paarkümmend aastad unesuinunud, mille läbi endine värv pleekinud, ning kulla väärtus vähenenud, aga ehk heljub ometi, mis „Vana Kandle“ kullase keelel kõliseb.“³⁹

Kahekümne üheksandas (16.03.1889)⁴⁰ aruandes tänab Hurt **C. Hermann**, kihelkonnakohtu notarit Suure-Rõngust, kes saatis 1889. a ülevaate Kodavere keelest ning kaks saadetist Kodavere rahvaluulet,⁴¹ millest väljaandes avaldatakse kolm laulu ja üks nõiasõna. Hermann oli üks vähestest kaastöolistest, kes saatis andmeid ka laulude esitaja Kadri Kuusiku kohta.

Kolmekümne neljandas aruandes (26.04.1889)⁴² tunnustab Hurt kooliõpetaja Joosep Moisat. Palalt pärinev kooliõpetaja **Joosep Moisa** (1870–1937) saatis Hurdale aastail 1889–1891 kolm kaastööd, mis sisaldasid laule, jutte, lühivorme, usundi- ja kombestikualast ainet.⁴³ Esimene saadeti tuli Jõe vallast, kus Moisa oli nooremõpetaja, järgmised Oudova kreisist Lomovast, kus elas tollal palju Kodaverest pärit väljarändajaid. Väljaandes on Moisa kogutust avaldatud üheksa laulu ja kohtusõnad.

Põllumees **Karl Eduard Martinson** Maarja-Magdaleena kihelkonnast alustas kaastööd Hurdale samuti 1889. a. 1889.–1902. aastate viiest saadetisest on väljaandes kümme 1894. aastal saadetud Kodavere regilaulu.⁴⁴

Neljakümne viiendas aruandes (24.08.1889)⁴⁵ on tänusõnad **Paul Rättsepale**: „Kaunis kaastöö. Täname lahkett saatjat. Palume veel, et Teil ei saa tagavara puuduma. Siis jälle Kodavere murdes.“ Paul Rättsepp Palalt saatis Hurdale kaks saadetist, mis sisaldasid nii jutte, laule kui lühivorme.⁴⁶ Väljaandes on avaldatud 16 tema kogutud laulu ja nõiasõna. Rättsepa saadetud laulud on kohati üsna traditsioonist hälbiva ja/või arusaamatu sõnas- tusega, omaloominguliste arendustega ja kindlasti ka kirjandusliku algupäraga. Viimast võimalust kinnitab tõik, et need laulud on kohati ülisarnased teise Hurda kaastöölise, Leena Lepp-Wiikmanni poolt Haljalast saadetud teisenditega, mis on avaldatud „Vana Kandle“ VI köites.⁴⁷

³⁷ Postimees nr 26, 07.03.1889.

³⁸ H II 16, 267/9, 272/3.

³⁹ H II 16, 244c.

⁴⁰ Postimees nr 36, 30.03.1889.

⁴¹ H III 10, 430/8.

⁴² Postimees nr 50, 06.05.1889.

⁴³ H II 27, 937/56 (1889); H II 33, 361/76 (1889); H II 45, 407/28 (1891).

⁴⁴ H II 50, 601/16.

⁴⁵ Postimees nr 98, 29.08.1889.

⁴⁶ H II 27, 961/1027.

⁴⁷ Leena Pruul (Lepp-Wiikmanni) Hurdale saadetud vanasõnade kirjanduslikke allikaid on kajastatud vanasõnade kogujate registris (EV IV: 439).

Viiekümne neljandas aruandes (14.12.1889)⁴⁸ leiab mainimist **August Schulbach**, kes pärineb Maarja-Magdaleenast, kuid saatis Hurdale ka Kodavere materjali.⁴⁹ Segaseks jääva päritoluga materjali hulgast on väljaandes neli laulu.

1890. aastal saatis **Jaani Räni**⁵⁰ Tartu-Maarjast, Ropkast, muu rahvaluulematerjali hulgas ka ühe obstsöönse laulu, märkusega: „Kodaverest“.⁵¹

1900. aastal on **Joosep Sori** Oudova ligidalt saatnud Hurdale 13 regilaulu.⁵² 1941. aastal on ERAsse jõudnud Joosep Sori poolt 1887. aastal Oudovas ühelt Alatskivi päritoluga taluperenaistelt üles kirjutatud pikk kontaminatsiooniline pulmalaul.⁵³

Hurdale saatsid laule veel mitmed isikud, kes elasid Kodaveres või kelle saadetud laulud pärinesid Kodaverest, kuid erinevatel põhjustel ei saanud neid laule „Vanas Kandles“ avaldada. Hurda rahvaluulekogus leiduvad ka Anton Suurkase poolt 1895. a Hurdale Kodavere laulude pähe saadetud ümberkirjutused pastor Everthi Jõhvist kogutud regilauludest.

Matthias Johann Eiseni rahvaluulekogu (E)

Matthias Johann Eisen (1857–1934) on tuntud rahvaluule suurkoguja, uurija ja publitseerijana. Pärast Tartu Ülikooli lõpetamist teoloogina 1885. aastal töötas ta kirikuõpetajana Ingerimaal ja Aunuses, aastatel 1888–1912 eesti-soome-rootsi koguduses Kroonlinnas. Pensioneerumise järel töötas Eisen 1912–1919 Tartus kooliõpetajana ja literaadina. Alates 1919. aastast oli ta erinevais ameteis seotud Tartu Ülikoolis rahvaluule õpetamisega ja alates 1920. aastast oli eraprofessor.⁵⁴

Eisen alustas rahvaluule kogumist paralleelselt Hurdaga, 1880. aastatel, tõsisemalt alates aastast 1887. Sarnaselt Hurdaga avaldas ta kogumisüleskutseid ja aruandeid ajakirjanduses. Kohati viimasega konkureerides ja võisteldes saavutas ta korrespondentide arvuks 1478.⁵⁵ Esimeste kogumisüleskutsete teemaks ei olnud üldse mitte regilaulud, vaid mõistatused, hiljem ka muistendid jm. Seetõttu pole ka Kodavere regilaule Eiseni kogudes palju, leidub vaid 11 juhuslikumat üleskirjutust.

Ainuke varasem üleskirjutus Kodavere regilauludest on 1894. aastast **Karel Ostralt**, kes saatis ühel korral Alatskivilt materjali, mille hulgas on kaks regilaulu.⁵⁶

⁴⁸ Postimees nr 16, 08.02.1890.

⁴⁹ H III 8, 195/210.

⁵⁰ Saatja ei kajastu ajakirjanduses avaldatud aruannetes ega ka Hurda peetud kogujate nimestikus (EFAM, Hurt, M 2).

⁵¹ H I 3, 535/6 (5).

⁵² H II 64, 337/47. Saatja ei kajastu ajakirjanduses avaldatud aruannetes, kuid esineb nimekirjas „Vaheaja korjandused“ (EFAM, Hurt, M 2, 176).

⁵³ ERA II 292, 17/9.

⁵⁴ Eiseni elust ja tegevusest vt lähemalt R. Saukas, Eesti mõistatuste allikalugu II, ptk VI.

⁵⁵ EFAM, Eiseni korrespondentide registri lõpus: saatjaid 1478, saatja teadmata 153 saadetist.

⁵⁶ E 19167/78.

Ülejäänud Kodavere regilaulude üleskirjutused pärinevad kõik Eiseni Tartu- perioodist. Temalt endalt on üks Kodavere regilaulu üleskirjutus 1921. aastast, kelleltki Duhmbergilt.⁵⁷ Kõige rohkem, kolm regilaulu, on saatnud **Aino Tubin** 1930. aastal.⁵⁸ Täpsemat infot pole kahjuks nende laulude juurde lisatud. Eiseni korrespondentide registri järgi on Aino Tubin saatnud materjali ka Maarja-Magdaleenast, Tarvastust, Räpinast, Nõost, Rõngust, Rannust ja Põlvast. 1927. aastal on **Lydia Karlson** saatnud muude kirjapanekute hulgas kaks regilaulu.⁵⁹ 1930. a on Tartu Tehnikagümnaasiumi õpilane **K. Kurss** saatnud ühe laulu Ranna vallast Joosep Martinsonilt.⁶⁰ 1931. a on Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Eragümnaasiumi õpilane **Aino Värvi** Alatskivi vallast saatnud ühe laulu Anna Nahkurilt.⁶¹

Eesti Üliõpilaste Seltsi rahvaluulekogu (EÜS)

Eesti Üliõpilaste Seltsi egiidi all kogutud rahvamuusika üleskirjutused pärinevad peamiselt aastaist 1904–1916. Kogumistöid juhendas Oskar Kallas (1868–1946), esimene eesti rahvaluuledoktor, hilisem diplomaat.⁶² Põhiosa EÜSi rahvamuusikakogust moodustavad üliõpilastest stipendiaatide jäädvustused. Peamiselt käidi kogumisretkedel paarikaupa: viise kirjutas muusikaõppija (enamasti Peterburi Konservatooriumist), sõnu sageli mõni Tartu Ülikooli tudeng. Stipendiaadid lähetati kindlasse piirkonda, kust püüti ammendavalt koguda. Eelistati vanemat muusikatraditsiooni (regilaul ja vanem pillimuusika), vähemal määral jäädvustati uuemaid rahvalaule, pillilugusid, koraale ja tantse.

EÜSi stipendiaadid, Peterburi konservatooriumi viiuliõpilane **August Liiv** ja Peterburi Annakooli õpetaja **Johannes Raja** käisid oma kodukihelkonnas Kodaveres 1905. a 15. juunist 18. juulini, läbides pea kogu kihelkonna. Kogumisaktsiooni nõudeid täites saatsid ka nemad Kallasele reisikirja „Tagasivaade Eesti rahvalaulude korjamise töö peale Kodavere-Alatskivi kihelkonnas 1905 a. suvel.“⁶³

Liivi ja Raja reis algas 15. juunil lõunapoolses Kodaveres. Alustades Varnjast ja peatudes pikemalt Koosal, käisid nad korduvalt läbi külad kuni Kavastu piirini. Seega olid nad ühed vähesed, kes lõunapoolse Kodavere regilaulu kogusid. Edasi läksid nad Alatskivi valda, Kokora ja Pala valda. Reis lõppes 18. juulil Nõva külas.

Liiv ja Raja tegid oma reisikirjas tähelepanekuid kihelkonna eri nurkade rahva kohta, väljendades sümpaatiat Kavastu kandi lauluoskajate suhtes: „Üleüldse jäi Kavastust häa mälestus järele: rahvas lahke, rohkem elava loomuga ja töö vastu osavõtlik ja töö eesmär-

⁵⁷ E 52450/1.

⁵⁸ E 70425/41.

⁵⁹ E 60087/107.

⁶⁰ E 66239/42.

⁶¹ E 75780/8.

⁶² Vt lähemalt R. Saukas, Eesti mõistatuste allikalugu II, ptk VIII.

⁶³ EÜS II 450/4.

gist arusaaja. “Seevastu põhjapoolne Kodavere, Pala vald, kinnitas Hurda stipendiaatide Koiki ja Härmsi kogemusi: „Põhjapoolses Kodavere jaos oli töö väheste järeldustega: rahvas on sääli vähem haritud ja umbusklik töö eesmärgi kohta. Ka ei leidnud nii mõndagi vanakest kodust, sest ümbrus on metsa- ja marjarikas – ja ju enne koitu kaovad vanad metsa marjule ja seenile.“ Liiv ja Raja märgivad ka alkoholiprobleemi oma töö takistajana: [Varnjas] „suurem osa arvas ainult siis laulda võima, kui pää purjus.“ Kogujad märgivad sisserrännanute suurt osa lõunapoolses Kodaveres: „Suurem osa Kavastu laulikute on Mulgimaalt pärit, sest õige palju Kavastu peremehi on Viljandi poolt sisserrännanud. Siiski: suurem Kavastu laulik, Mari Poks, oli uhke selle päale, et ta tartlane, süda kavastlane on. „Mulkide laulud pole midagi,“ ütles ta otsekohe.“ Nagu eelnevad ja järgnevad kogujadki, tunnevad nad hiljaksjäämise nukrust: „Kahju, et Kavastu suurem laulik, nimetud Mari Poksi vanem õde, n. n. Suure Tõnise naene, paari aasta eest ära olla surnud [allmärkus: „See ja see suurem laulik surnud!“ – harilik kaebtus.]; kõik laulud ütles Mari Poks õe käest õpitud olema.“ Ja reisi kokku võttes kordavad ka Liiv ja Raja tühjaskorjamise kujundit: „Kõike kokku võttes, võime ütelda, et Kodavere-Alatskivi kihelkond hoolega läbi sai sõelutud ja säält suurt enam loota pole.“ Oma töö põhieesmärgi, rahvaviiside kogumise kohta märgivad nad: „Alatskivi on viisi-vaene; tervest vallast käib üks, n. n. Vede- (Heina-, Loo-) viis (N 80) läbi ja ulatab oma kurva kõlaga kuni Jõe valda. Suurem osa sõnu lauldakse Alatskivil selle viisi pääl; selle viisi teisendid on 107, 74 ja 120 ja muud; isiäranis sagedasti Alatskivil ettetulev teisend on N 62.“⁶⁴

Eesmärgi koguda regilaule ja -viise täitsid Liiv ja Raja hästi. Oma retkel kirjutasid nad üles 180 laulu, millest 106 on regilaulud.⁶⁵ Käesolevas väljaandes avaldatakse nende korjandusest 59 viisi. Liivi ja Raja suurim laulik oli Mari Poks Koosa külje alt Truiult, samuti leidsid nad mitmeid suure repertuaariga laulikuid, kes pärinesid mujalt.

Samal aastal, 1905. aasta juunis, käisid pikal kogumisretkel Simititsa asunduses ja Virumaal Peterburi konservatooriumi üliõpilane **Peeter Penna** ja TÜ õigusteaduse üliõpilane **Karl Luud**. 14. juunil kohtasid nad Jõhvi kihelkonnas Puru külas Kodaverest pärit Krõõt Anaskit ning kirjutasid temalt kuue laulu sõnad ja kaheksa viisi.⁶⁶

EÜSi rahvalaulude kogumisest võttis aastail 1910–1916 osa ka **Gustav Vilberg (Vilbaste)**. Ta käis matkadel peamiselt koos Karl Viljakuga, kirjutas üles sõnu ja tegi reisi-märkmeid. 1913. aastal Kosel Liebwerthi karjamõisas on Vilbaste kohanud Kallastelt pärit Leenu Ernitzat, kellelt kogutud kolm regilaulu lisandusid ka käesolevasse väljaandesse.⁶⁷

EÜSi koguga on liidetud **Karl August Hermann**i (1851–1909) viisikogu 1880.–1890. aastatest ning annetusi vabatahtlikelt kaastöölistelt. Hermannile Postimehe toimetusse on

⁶⁴ Juttu on viisidest, mis väljaandes on laulude nr 750, 14, 698 ja 552 juures. 107. viis (kogujate numeratsioonis) ei ole väljaandes avaldatud, kuna esitaja ei olnud pärit Kodaverest.

⁶⁵ EÜS II 275/454.

⁶⁶ EÜS II 456/89; 752/3.

⁶⁷ EÜS X 2188/9.

kauaaegne Assamalla kooli õpetaja, ärkamisaja tegelane **Johannes Elken** saatnud 1888. ja 1915. a ka kaks laulu Kodavere. Ühe laulu on ta hiljem, 1931. a saatnud ERA kogusse.⁶⁸

Eesti Kirjanduse Seltsi rahvaluulekogu (EKS)

1907. aastal eesti haritlaste asutatud Eesti Kirjanduse Seltsi eesmärgiks oli eesti kultuuri arendamine ja säilitamine. Rahvaluule kogumine ei saanud küll seltsi põhieesmärgiks, küll aga osutati suurt rahalist abi EÜSi rahvaviiside kogumisele. Seltsil oli tähtis osa murdekeele ning arheoloogilise ainese, aja- ja kultuurilooliste materjalide kogumisel. Samuti tegi selts koostööd Eesti Rahva Muuseumiga rahvaluulelise materjali, nt lastefolkloori kogumisel.⁶⁹ Väljaandes on EKSi kogust üheksa laulu, mis **Eduard Mäso** kirjutas üles 1912. aastal Raatvere külast Ranna vallast.

Eesti Rahva Muuseumi rahvaluulekogu (ERM)

Jakob Hurda mälestuse jäädvustamiseks 1909. aastal asutatud Eesti Rahva Muuseumi esmaülesanneteks said ainelise vanavara korjamine, eestikeelse ja eestlastesse puutuva raamatukogu korraldamine ning Jakob Hurda ja teiste teaduslike seltside rahvaluulekogude hoidmine. Rahvaluule talletamine jäi ERMi tegevusest kõrvale ja rahvaluulekogude koondamine lükkus edasi, kuna põhieesmärgiks kujunes etnograafiliste esemete kogumine. Kogumistöös osalesid eelnevalt instrueeritud õpilased, üliõpilased ja kooliõpetajad, kes esemelise materjali kõrval kogusid mõnel määral ka rahvaluulelist materjali – nii kogujate kirjanepunkte kui ka annetustena saadud käsikirjadena.⁷⁰

1920. aastal hoogustus vanavara kogumine taas ja ERMist saadeti stipendiaate Lõuna-Eesti kihelkondadesse.⁷¹ Kodavere kihelkonda saadeti **Arnold Simson** (1899–1982), kunstiõpilane, kes oli ise Kodavere, Peatskivi külast pärit. Ta oli Alatskivi kooli vilistlane,⁷² kogumise ajal elasid ta vanemad Alatskivi valla vaestemajas.⁷³ Hiljem oli ta joonistusõpetaja ning tunnustatud akvarellist.⁷⁴

⁶⁸ EÜS IV 479 (1061); EÜS XII 7/8 (8); ERA II 33, 205 (1).

⁶⁹ R. Saukas, Eesti mõistatuste allikalugu II, lk 161–164.

⁷⁰ R. Saukas, Eesti mõistatuste allikalugu II, lk 168–169.

⁷¹ Samas.

⁷² <http://www.alatskivi.edu.ee/index.php/ajalugu-ja-traditsioonid> (22.11.2013).

⁷³ Arnold Simson ei kajasta päevaraamatuis kuidagi oma Kodavere päritolu. Lausepoolik tema vanemate vaestemajas elamise kohta on mustandi tekstis maha kriipsutatud. Kuid juba Simsoni kirjaviis viitab kohalikule päritolule – tema kirjakeel on üsna nõrk, kuid murdekeelt on ta üles märkinud oskuslikult.

⁷⁴ Eesti kunsti ja arhitektuuri biograafiline leksikon. Tallinn 1996, lk 477.

Arnold Simson käis Kodavere kogumismatkal 14. juunist 10. juulini 1920. a. Tema kogutud esemeline materjal asub ERMis, käsikirjaline materjal asub ERMi ja KM ERA käsikirjakogudes. Simsoni 53-leheküljeline päevaraamat⁷⁵ sisaldab kombekirjeldusi, etnograafilisi kirjeldusi, usundilisi ja rahvameditsiinilisi teateid-kirjeldusi ning 35 regilaulu. Teine, 38-leheküljeline säilik⁷⁶ sisaldab enamvähem sama materjali (v.a pulmakirjeldused ja 1 laul) puhtaks kirjutatult. Kuna laulud on samad, samas sõnastuses⁷⁷ ja samas järjekorras, on teine eksemplar loetud käesolevas väljaandes dubletiks.

Eesti Rahva Muuseumi käsikirjade kogus säilitatakse samuti kaht vihku Arnold Simsonilt. Esimene, 12-leheküljeline pliiatsikirjas mustandilaadne päevaraamat sisaldab kuupäevalist lühikest, kuid faktirohket ülevaadet reisist, käidud kohtadest, küsitlud inimestest, saadud ja saamata esemetest.⁷⁸ Teine reisikirjeldus koosneb 23 tindikirjas lahtisest lehest, see algab päevikuvormis, kuid jätkub pikkade looduskirjeldustega, tähelepanekutega kihelkonna inimeste kohta, rõivastuse ja vanemate ehitiste kirjeldustega, pulmakommete ajalooliste võrdlustega, külvikombestiku kirjeldamisega jmt. Tundub, et see käsikiri on lõpetamata.⁷⁹

Arnold Simsoni retk Kodaverre kestis pea kuu. Ta käis hämmastava kiirusega läbi terve kihelkonna. Päevaraamat on üsna pessimistlik, paljud külad käis ta läbi talu-talult, saamata midagi: „Peale lõuna olin juba Alasu külas. Kõiki majasid läbi käies ei leidnud rohkem kui ühe palve raamatu. Vastuseks oli igalt poolt et on juba korjatud mitmele kohale.“⁸⁰ Simsoni kogumisretke esemeline „saak“ oli napp, koosnedes vaid kirvest, haamrist, pandlast, tuhatopsist ja helihargist.⁸¹ Põhiülesande täitmise luhtumine õnnestus tal kompenseerida regilaulude kogumisega. Mitmel päeval külastas ta Alatskivi mõisas asuvat vaestemaja, kus küsitles 95-aastast Krõõt Annastit⁸² ja kogus temalt 29 laulu. Vaestemajas kohtas ta ka Maali Korit, kes elas sel ajal Kolkja külas, ja kirjutas temalt „Leena Viigo kaasabiga viiskümmend rida rahva laulu“ (5 laulu). Oma päevaraamatus viitab Simson ka mujalt saadud regilauludele, nt „18. VI 20. /---/ siis Lümäti külas, kus Leeno Nõmme käest 14 rida rahvalaulu sain mis Ranna kui ka Kadrina külas lauldu“,⁸³ kuid käsikirja laulude-osas ei ole neile viiteid – võimalik, et nende esitajad on jäänud eraldi tähistamata.

⁷⁵ ERM 5.

⁷⁶ ERM 154.

⁷⁷ Pisierinevustega: ERM 154 tekstid on enamasti kirjutatud murdepärasemaks: *maasta~muasta, pealta~piältä*.

⁷⁸ ERM, TAp 188.

⁷⁹ ERM, TAp 189.

⁸⁰ ERM, TAp 188:1.

⁸¹ ERMi korjamisraamatu sissekanne nr 1728.

⁸² Krõõt Annasti~Anaski isiku(te)st vt lk 87–88.

⁸³ ERM, TAp 188:2.

Eiseni stipendiaatide kogu (E, StK)

1920. aastail organiseeris Matthias Johann Eisen Tartu Ülikoolis tudengite rahvaluule välitööpraktikat. Eiseni stipendiaadina käis 1926. a Kursi kihelkonnas rahvaluulet kogumas toonane filoloogiatudeng **Paul Berg** (Ariste).⁸⁴ Ta kogus Puurmanni mõisas elanud, Palalt pärit 86-aastaselt Leena Abramsonilt 22 juttu ja 18 laulu,⁸⁵ millest üheksa regilaulu leidub siin väljaandes. Kolm aastat hiljem, juba ERA töötajana, käis Ariste rahvaluulet kogumas Peipsi rannikul ja ühtlasi ka Kodaveres.

Walter Andersoni lastelaulude kogu (A)

Walter Anderson (1885–1962) oli baltisaksa-eesti haritlasperest pärit folklorist, kellest sai 1920. aastal iseseisvas Eesti Vabariigis esimene Tartu Ülikooli rahvaluuleprofessor. Ta oli üks ajaloolis-geograafilise koolkonna silmapaistvamaid esindajaid, keda lisaks klassikalistele rahvaluulenähtustele huvitasid ka kaasaegsed rahvaluule ilmingud nagu nt kettkirjad ja lastefolkloor. Walter Anderson algatas 1921. aastal lastefolkloori kogumise, mille eesmärk oli kõikide võimalike variantide fikseerimine. Saamaks andmeid üle maa, pöördus ta koolide poole, saates neile vastavad küsitluskavad. Lisaks alg- ja keskkooliõpilastele rakendas Anderson lastefolkloori kogumisel ka üliõpilasi. Kogumisaktsioon toimus aastatel 1921–1939 ja sellest moodustus Andersoni rahvaluulekogu.⁸⁶

Kodaverest pärinevaid lastelaule on Andersoni kogus väga palju. Kokku tuli Kodaverest 21 saadetist, neist seitse on üksikisikuilt. Üksikisikute saadetised on filoloogiatudengite poolt proseminaritöödeks kogutud laulukogud. Paul Hamburg on 1926. aastal Pala vallas lastelt kogunud umbes 80 laulu ja salmi,⁸⁷ Salme Königsberg on kogunud 22 laulu (täpsemate andmeteta).⁸⁸ 1930. a on Hella Vendelt laekunud 30 laulu, mis ta oli kuulnud oma emalt Liisa Steinilt Narvas 1910. a.⁸⁹ 1931. a on Jakob Luka saatnud ühe laulu⁹⁰ ja 1931. a August Kull kolme saadetisega neli laulu.⁹¹

Kodavere koolid võtsid Walter Andersoni aktsioonist osa väga aktiivselt. Saadetised tulid kahe lainena, 1923.–1924. ja 1926. ning 1931.–1932. aastal. Laule kirjutasid lapsed ise, juhendasid õpetajad ja koolijuhatajad. Üleskirjutatud materjal koguti kokku ja saadeti üheskoos, õpetajate või filoloogiatudengite vahendusel Tartusse Andersonile. Esimeses laines saatsid materjali õpetajad ise, teise laine ajal, 1926. ja 1931. a, on aktiivselt kogu-

⁸⁴ Vt Paul Ariste, Mälestusi. Tartu 2008, lk 140–144.

⁸⁵ E, StK 34, 179/85, 193/207, 228/36.

⁸⁶ Andersoni kogumistöö kohta vt lähemalt ka VK VIII, lk 95; VK IX, lk 78; VK X, lk 59.

⁸⁷ A 8592.

⁸⁸ A 8590.

⁸⁹ A 11478.

⁹⁰ A 12079.

⁹¹ A 11631, 11636, 11650.

mist organiseerinud tudengid (eriti Paul Hamburg ja August Kull). Koolilaste saadetiste puhul on lapsed, kes ise oma laulud üles kirjutasid, loetud kogujateks ja siinses väljaandes loetletud nii kogujate kui esitajate registris.

Alatskivi Kõrgemast (6-klassilisest) Algkoolist saabus Andersonile 1922.–1923. ja 1931. aastal kokku üle 300 laulu (1922.–1923. a juhendajat pole mainitud, 1931. a juhendas kooliõpetaja hr Maasik).⁹² Torila algkoolis koguti 1923. ja 1931. aastal kokku üle 660 laulu (juhendajaiks 1923. a koolijuhataja Kartetschnikoff, 1931. a koolijuhataja hr Rosin ja üliõpilane August Kull).⁹³ Halliku (Alliku) 4-klassilisest Algkoolist saadeti 1931. a 139 laulu (koolijuhataja Jakob Luka ja August Kull).⁹⁴ Koosa Algkoolist (hiljem Koosa 6-klassilisest Algkoolist) on aastatel 1924 ja 1931 kogutud kokku ligi 500 laulu (1924. a koolijuhataja hr Laumets, 1931. a Laumets ja August Kull).⁹⁵ Mäeotsa Algkoolist saadeti 1926. a 36 laulu (Paul Hamburgi ja Hilda Konso ärakirjad).⁹⁶ Punikvere Algkoolist saadeti 1926. a 83 laulu (Paul Hamburg).⁹⁷ Varnja 4-klassilisest Algkoolist saadeti 1926. a 225 laulu (Paul Hamburg).⁹⁸ Ranna 6-klassilisest Algkoolist saadeti 1931. a kokku 390 laulu (koolijuhataja hr Paju ja August Kull).⁹⁹ Pala 6-klassilisest Algkoolist saadeti 1931. a 169 laulu (koolijuhataja Osvald Rootsi ja August Kull).¹⁰⁰ Nõva 6-klassilisest Algkoolist saadeti 1932. a 175 laulu (kooliõpetaja ja üliõpilane Fernande Org).¹⁰¹

Kõigi saadetiste peale kokku on tulemus tohutu: 2818 laulu (ja salmi), sh 1979 lastelaulu, 37 regilaulu, 493 lõppriimilist laulu, 265 mängulaulu, 5 tantsulaulu, 66 loodushäälendit, 30 nõiasõna, lisaks veel sõrmenimetusi, rahvaluule lühivorme, salakeelt jm. Kohati, eriti 1931. aasta saadetistes, on lapsed vastanud otse küsitluskavale: klasside kaupa on laulud samas järjekorras kirjutatud. Kõige selle tulemusena on tänu Andersoni kogule olemas suurepärane ülevaade Kodavere kihelkonna lastetraditsioonist. Kuna „Vana Kannel“ on eelkõige akadeemiline regilaulude väljaanne, otsustasid koostajad käesolevas väljaandes lastelaulude osakaalu piirata. Esiteks on piiratud üksnes vanemate lastelauludega, nagu hällilaulud, ahellaulud, lastelaulud ja hüpitused-mängitused. Välja on jäetud ennustamised, liisutuslugemised, loodushäälendid jms. Kokkuvõttes avaldatakse Kodavere „Vanas Kandles“ 390 lastelaulu, neist 276 laulu on pärit Andersoni kogust ja kirja pandud 163 kooliõpilase poolt.

⁹² A 1428/93, 11914/29.

⁹³ A 2105/53, 3580/5, 11785/818. Õpilased on kirjapanekutes kooli kohta kasutanud erinevaid nimekujusid: Kokora Algkool, Kokora Kõrgem Algkool, Torila Kõrgem Algkool (1923), Torila 6-klassiline Algkool (1923, 1931).

⁹⁴ A 11930/44.

⁹⁵ A 5410/40, 11717/56.

⁹⁶ A 8971/8.

⁹⁷ A 8593/601.

⁹⁸ A 8629/39.

⁹⁹ A 11757/84.

¹⁰⁰ A 11666/703.

¹⁰¹ A 12269/82.

Teiseks ei peetud otstarbekaks kõiki arvukaid minimaalsete erinevustega teisendeid eraldi trükkida, vaid esitatakse redaktsioonid, millele järgnevad sarnaste teisendite loendid pisierinevuste märkimisega.

Nagu öeldud, tuli Andersoni kogust arvestatavat lisa „Vanas Kandles“ avaldatavatele regilauludele – kokku 72 lauluteisendit (siia pole arvestatud lastele lauldavaid laule) ja ühed nõiasõnad.

Eesti Rahvaluule Arhiivi kogud (ERA)

Eesti Rahvaluule Arhiiv moodustati ERMi allüksusena 1927. aasta sügisel. ERA juhatajaks sai noor ja energiline Oskar Loorits (1900–1961), kelle ümber koondus noor tegus meeskond: Herbert Tampere (1909–1975), Paul Berg (Ariste, 1905–1990), Rudolf Põldmäe (1908–1988), Richard Viidebaum (Viidalepp, 1904–1986) ja Olga Jõgever (1896–1989). Arhiivi esimeseks ülesandeks sai erinevate institutsioonide ja isikute rahvaluulekogude koondamine ja korraldamine, sellele lisandus rahvaluule kogumine („järelkorjamine“), avaldamine ja uurimine.

1928. aastal loodi uus rahvaluulekogu tähisega ERA, kuhu koondati juurdetulev materjal. Kogujateks said lisaks professionaalsetele folkloristidele ka ERA ajutine tööjõud ja üliõpilastest stipendiaadid, Walter Andersoni juhendatavad tudengid ning korrespondendid, keda juhendas Richard Viidalepp.

ERA kogus on Kodavere kihelkonnast üsna juhuslik regilaulumaterjal – ERA töötajad ei ole Kodavere kihelkonnale otsest tähelepanu pööranud. Erandiks on Paul Ariste retk Peipsi rannikul 1929. aastal ning Herbert Tampere üleskirjutused ja fonograafisalvestused Anna Lindverelt rahvamuusika heliplaadistamise raames (vt helisalvestuste alapeatükki). Suurem osa ERA kogudes sisalduvast Kodavere rahvaluulest pärineb kooliõpilaste kogumisaktsioonidest (lastehirmutised, mängud, kohamuistendid jm) ja materjal on saadatud koolide kaupa.

Akadeemik **Paul Ariste** (1905–1990), laialdaste huvidega keeleteadlane, alustas oma teadlaseteed Eesti Rahvaluule Arhiivis 1927. aastal. Rahvaluulet oli ta kogunud juba tudengipõlves, näiteks 1926. a juulis Eiseni stipendiaadina Kursi kihelkonnas (vt eespool). ERA töötajana käis Ariste kogumas rahvaluulet 1929. a suvel Peipsi rannikul, eesmärgiga koguda andmeid segaasustusega piirkondadest. Ta alustas oma retke 20. juulil Varnjast, liikus edasi piki Peipsi äärt (vene külad Kasepää, Suur-Kolkja, Väike-Kolkja ja Sohvia, edasi Alatskivi, Peatskivi, Kodavere, Ranna asundus) kuni Omeduni välja. Sealt siirdus ta Tormasse. Ariste reisikiri sisaldab olustikukirjeldusi ja muhedaid-elavaid jutustajate iseloomustusi ning muidugi keelelisi tähelepanekuid ja rahvastevaheliste suhete kirjeldusi.¹⁰²

¹⁰² ERA II 14, 475/95, Kodavere kohta 479/88. Vt ka Paul Ariste, Mälestusi. Tartu 2008.

Kodaverest kirjutas Ariste üles 119 lehekülge laule, jutte, lühivorme ja usundit-kombestikku,¹⁰³ millest käesolevas väljaandes avaldatakse kolm regilaulu ja neli nõiasõna. Lisaks eesti materjalile kogus ta ka vene laule, jutte ja kombestikku.¹⁰⁴

Teine professionaalne kogu sellest perioodist on **Herbert Tampere** kogutud materjal 1937. aastast. Tampere üleskirjutused on seotud rahvamuusika heliplaadistamise aktiivis aastatel 1936–1938 Riigi Ringhäälingu stuudios. Käsikirjaline köide ERA II 172 sisaldab Tampere kirjanekuid heliplaadistamisel osalenud laulukutelt-pillimeestelt. Anna Lindverelt on kirjutatud 40 lk mitmesugust materjali, nii laule, jutte kui lühivorme, millest 20 laulu ja ühe nõiasõna leiab käesolevast väljaandest. Kolme üleskirjutatud regilaulu esitajaks on märgitud Kulli Sohvi (s.o Sohvi Sepp), keda helisalvestatud pole. Üleskirjutuste asjaolud on teadmata. ERA 1937. aasta aruandes on kirjas, et Tampere käis muuhulgas ka Mustvees rahvalaulikuid külastamas, mis viitab tõenäoliselt Anna Lindvere külastamisele.¹⁰⁵ Tampere on Anna Lindverelt fonografeerinud kuus regilaulu. Järgmisel aastal plaadistati Riigi Ringhäälingu stuudios Lindverelt 21 laulu, 2 juttu ja 5 nõiasõna, millest käesolevas väljaandes on 21 pala (vt lk 95–96).

Selma Lätt (1909–1969) on ERA töötajana 1938. aastal Palal Kavastust pärit 94-aastaselt Mihkel Reililt kirjutanud pulmakombestikku, mis sisaldab ka üht „Lemmkibu laulu“.¹⁰⁶

Ülejäänud regilaulud ERA kogus on kogunud tudengid ja õpilased kogumispraktika ja kogumisaktiivide käigus. **Vera Fuchs** (1904–1981), hilisem etnograaf, on filoloogiatudengina kogunud Kodaverest 1933. a 23 lk materjali, sealhulgas viis regilaulu.¹⁰⁷

August Kull (1904–1941), Kokora vallast pärit üliõpilane, on Kodaveres kogunud korduvalt. Temalt pärineb paarkümmend lehekülge mitmesugust materjali,¹⁰⁸ millest siinses väljaandes avaldatakse kaks regilaulu. ERA kogus on ka 10 tema kirja pandud uuemat rahvaviisi.¹⁰⁹ August Kull oli ühtlasi üks aktiivsemaid lastefolkloori kogumise vahendajaid 1931. a, Walter Andersoni kogumisaktiivide ajal.

Üliõpilase **Helmi Vindi** 1941. a saadetud usundilise ja kombestikulise materjali seas on üks mardilaul Pala vallast Assikvere külast.¹¹⁰

Elly Luigla (sünd 1905. a) Pala vallast Pala külast Karjuse talust on saatnud materjali neljal korral (1937–1939), osaledes mängude kogumisaktiivis, pannes kirja laule, jutte,

¹⁰³ ERA II 14, 477/595.

¹⁰⁴ ERA, Vene I.

¹⁰⁵ Richard Viidalepp, Seitsmes aruanne rahvaluule kogumisest (1. VI – 30. IX 1937). – Rahvapärимuste Selgitaja nr 3, lk 101.

¹⁰⁶ ERA II 259, 129.

¹⁰⁷ ERA II 85, 311/31, 353/5.

¹⁰⁸ ERA II 41, 389/90 (1931), 411/27 (1932),

¹⁰⁹ ERA III 7, 19/33.

¹¹⁰ ERA II 295, 349/51 (5).

usundilist ainet, lühivorme jm.¹¹¹ Tema veerandsajaleheküljelist kogust on väljaandes avaldatud 11 pala – nii regilaule, nõiasõnu kui lastelaule. Andmeid koguja kohta on napilt, „Rahvapärimeste Selgitajas“ avaldatud aruandes märgitakse, et ta sai 1937. aasta kogumistöö eest 10-kroonise ergutuspreemia.¹¹² Elly Luigla on materjali saatnud ka ERMile.

Pala vallast Nõva külast pärit õpetaja **Friida Tunkar** (snd 1905. a) on 1933. a registreerunud korrespondendiks ja 1934. a saatnud 25 lk materjali, kus leidub uuemaid laule ja tantsukirjeldusi.¹¹³ Hiljem ta kahjuks loobus koostööst. Väljaandes avaldatakse tema korjandusest üks regilaul.

Pala vallast Kodavere külast Otsa talust saatis **Hermine Õunap** (snd 1920. a), Pala algkooli 6. kl õpilane, 1935. a materjale mängude kohta.¹¹⁴ Väljaandes leiduva „Lamba-mängu“ ja kaks regilaulu on ta kirjutanud oma 1864. a sündinud vanaemalt Liisa Allalt.

Kohamuistendite kogumisaktsiooni ajal 1939. aastal on Mustvee reaalkooli õpilased õpetaja Pärja Palgi juhendamisel pannud kirja terve köite (ERA II 249) jagu kohajutte jm folkloori. Õpilaste hulgas oli palju Kodaveres elavaid lapsi, mistõttu on üles kirjutatud ka käesolevas väljaandes avaldatavaid regilaule.

I klassi õpilased, naabritüdrukud **Hermiine Siider** ja **Elsa Ots** (snd 1924), on laule kirjutanud Anna Lindverelt ja Miina Siiderilt (Hermiine Siideri vanaema). Üleskirjutustest jääb mulje, et need on tehtud üheaegselt, kuigi laulud on esitatud erinevas järjekorras ja kumbki on kuulnud murdekeelt interpreteerinud erinevalt. Dublettideks pole neid laule siiski loetud. Nende kirjanekutega on seotud veel üks probleem: Hermiine Siider on Miina Siideri lauludena esitanud laule, mida teised kogujad on kirja pannud Anna Lindverelt. Nende klassivend, Pala vallas Assikvere külas Peedo talus elanud **Avo Saar** (snd 1925), saatis muu materjali hulgas neli regilaulu, mille esitaja, 66-aastane Anna Lepik, pärines Kodaverest.

Kaks laulu ja üks mängukirjeldus on ERAsse jõudnud mängude kogumisaktsiooni käigus Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse kaudu. Saadetise juures pole koguja nimi selgelt loetav.¹¹⁵ Allkirjast võib aimata, et tegemist on August Laursoniga (hiljem Hallisto), Nõval 1912. a sündinud Kodavere-Alatskivi Maanoorte Ühenduse aktiivse liikmega, kes oli 1940. aastail kooliõpetaja Maarja-Magdaleenas.¹¹⁶

Muu materjali seas on üksikuid regilaule saatnud veel Johannes Elken Assamallast (1), Virve Jürgenson (1), Pala algkooli õpilane Raiissa Otterklau (1 mängulaul). Hurda korrespondendilt Joosep Sorilt Oudovast pärineb üks 1887. üles kirjutatud pulmalaul (vt eespool).

¹¹¹ ERA II 156, 41/78 (1937); ERA II 179, 491/548 (1937); ERA II 257, 235/66 (1939).

¹¹² Rahvapärimeste Selgitaja nr 1, lk 139.

¹¹³ ERA II 84, 183/202 (1934); ERA II 119, 151/3.

¹¹⁴ ERA II 106, 61/71.

¹¹⁵ ERA II 119, 255/70.

¹¹⁶ EAA, f 1256, n 1, s. 656, l 50; <http://jvmaarja.edicypages.com/et> (10.06.2013).

Veel on ERA kogudes palju murdetekstide kogumise käigus saadud regilaule, nende kogujatest on lähemalt kirjutatud allpool.

Eesti Kultuurilooline Arhiiv (EKLA)

Eesti Kultuuriloolise Arhiivi käsikirjakogus leidub arsti ja kirjaniku **Andres Alveri** (1869–1903) käsikirjade seas kaustik rahvalaulude, luuletuste ja bibliograafiaga.¹¹⁷ Kausiku on 1958. a arhiivi toonud Juhan Alver. Seitsme regilaulu juurde pole lisatud muid märkmeid kui pärinemine Kodaverest.

Riikliku Kirjandusmuuseumi rahvaluulekogud (RKM)

1940. aasta sügisel, Nõukogude okupatsiooni esimestel kuudel, lammutati muude teadus- ja kultuuriasutuste seas ka Eesti Rahva Muuseum. Arhiivraamatukogu, Eesti Kultuuriloolise Arhiivi ja Eesti Rahvaluule Arhiivi baasil moodustati Riiklik Kirjandusmuuseum, ERAst sai RKM-i rahvaluule osakond (RO). Pärast sõjaaegseid segadusi, võimuvahetusi ja kogude evakueerimist-reevakueerimist, jätkus sisuline töö endisel moel. Kogu nõukogude aja oli RKM RO ametlikuks ülesandeks rahvaluule kogumine, säilitamine, korraldamine ja avaldamine. Samal ajal loodi uus teadusasutus (Keele ja Kirjanduse Instituut, 1947) ja Kirjandusmuuseumi arhiivid degradeeriti (uurijaid) teenindavale positsioonile.

Käsikirjaseerias RKM on palju Anna Lindverelt kogutud materjali aastaist 1948–1950: ligi 500 lehekülge kirjapanekuid RKM RO töötajatelt Salme Lõhmuselt, Selma Lätilt, Hilda Nõult ning Erna Normannilt köidetes RKM II 27 ja RKM, Normann 3.¹¹⁸ Kahjuks pole materjali juurde märgitud, kus täpselt ja mis asjaoludel see on kogutud. Tundub, et üleskirjutused on tehtud siis, kui Lindvere toodi Tartusse helilindistamisele.¹¹⁹ Pole selge, kes millal midagi üles kirjutas – üleskirjutatud laulud ei kattu täielikult. Materjali hulgas on kokku 68 laulu. Samast ajast pärinevad ka Eduard Laugaste, Udo Mägi ja Udo Kolgi kirjapanekud KKI kogudes.¹²⁰

Ühed esimesed magnetofonilindistused eesti folkloristikas tehti tollal samuti Anna Lindverelt – nende salvestuste saatus pole selge (vt allpool).

¹¹⁷ EKLA, f 191, m 1: 6.

¹¹⁸ RKM II 27, 9/128 – S. Lätt (1949), 129/310 – H. Nõu (1948–1950), 311/425 – S. Lõhmus (1948); RKM, Normann 3, 44/112, 147/67, 235/267 (dateerimata).

¹¹⁹ Sellele viitavad ka tema tütre Leili Savastveri mälestused 2006. a tehtud intervjuus (ERA, DH 16).

¹²⁰ KKI 9, 403/6 – U. Mägi, 423 – E. Laugaste; KKI 43, 25 – U. Kolk (heliülesvõtetest noodistanud 1951).

Ekspeditsioonid 1954–1955

Kirjandusmuuseumi rahvaluuleosakonna suured ekspeditsioonid Kodaverre (toona Kallaste rajooni) toimusid 1954. ja 1955. aastal. Eeltööd nendeks algasid varem, Peipsi-äärse rahvaluule kogumise vajadus tõstatati KMi koosolekul juba 1948. aastal.¹²¹ RKM-i käsikirjalise materjali hulgas on 1953. aastast 23 laulu, kogutud **Udo Mägi** poolt, kes sel ajal töötas ajutise lepingu alusel rahvaluule osakonnas. Laulud on esitanud Sohvi Sepp Torilast ja Rosalie Tark Kallastelt. Materjali juures pole mingeid viiteid selle saamise asjaoludele.¹²² Aastatel 1947 ja 1948 oli Udo Mägi kogunud Kodaveres üliõpilasena, kuid need materjalid asuvad KKI rahvaluulekogus (vt allpool).

1954. ja 1955. aasta ekspeditsioonid toimusid koostöös teiste asutustega, nagu Muusikaühing, Eesti Raadio, ENSV Rahvaloomingu keskmaja. Nende eesmärgiks oli selgitada etnogeneesi ning eestlaste-venelaste etnilisi suhteid. Nii koguti lisaks Kodavere lauludele ka vene laule.

Esimesel aastal osalesid ekspeditsioonil **Herbert Tampere**, **Selma Lätt**, **Erna Normann** (1904–1978) ja **Olga Jõgever**, teisel lisandusid **Olli Niinemägi** (Otilie-Olga, hiljem Kõiva, snd 1932), **Helgi Sirmas** (hiljem Palu, snd 1931) ja **Anatoli Garšnek** (1918–1998). Kahjuks pole ekspeditsiooni asjaolude kohta säilinud kuigipalju infot, üksnes Niinemäe päevik 1955. aasta juunikuust.¹²³

Ekspeditsioonidel koguti sõltuvalt kogujate huvialadest mitmesugust materjali, nii proosat kui rahvalaule, kahel aastal kokku tehti tuhatkond lehekülge üleskirjutusi,¹²⁴ lisaks üle 200 viisinodeeringu, fotosid jm. Sellest materjalist lisandub „Vanasse Kandlesse“ 109 regilaulu ja 15 nõiasõna, ja mis olulisim, 42 regiviisi.

Ekspeditsioonil kirjutati rahvaluulet mitmelt säravalt pärimusetundjalt, nagu Sohvi Sepp, Rosalie Tark, Leida Laasma, Anna Viljus, Saamuel Mesipuu jt.

Hilisemad aastad toovad Kodavere regilauludele vähe lisa. Aastatel 1957–1960 on kooliõpilasena Kodaveres rahvaluulet kogunud **Jaak Põldmäe** (1942–1979), hilisem kirjandusteadlane. Tema kogutust avaldatakse väljaandes kaheksa pala Naelavere külast.

Eraldi peab tähelepanu pöörama Eesti süvenenuimale Kodavere-uurijale **Mall Hiie-mäele** (Proodel, snd 1937), kes aastail 1966–1967 ja hiljemgi käis Kodaveres mitmel individuaalsel retkel. Viimased Hiie-mäe üleskirjutused pärinevad 1999. ja 2001. aastast.

¹²¹ RKM-i arhiiv, n 1, s 67.

¹²² RKM II 43, 453/72.

¹²³ RKM II 48, 217/45.

¹²⁴ RKM II 48, 11/120, 381/463, 465/93 – S. Lätt (1954/5), 121/213 – O. Jõgever (1954/5), 217/378 – O. Niinemägi (1955); RKM II 57, 369/425, 427/53 – H. Tampere (1954); RKM III 3, 43/88 – A. Garšnek ja H. Sirmas (1955).

Süvenenud peamiselt küll kodaverelaste omapärase stiiliga pajatusterepertuaari,¹²⁵ kirjutas ta üles ka regilaule, lastelaule ja nõiasõnu, millest käesolevas väljaandes on ära trükitud 26 pala.

Vähemal määral on laule üles kirjutanud RKM RO töötajad Tiiu Tammo (Palm) 1983. a (4 laulu ja nõiasõna) ja Anu Korb 1985. a (1 lastelaul).

Korrespondentide osa pärastsõjaaegses regilaulude jäädvustamises on väike, kuigi RKM-i rahvaluule osakonnal oli Kodaveres mitmeid väljapaistvaid kaastöölisi. „Vanas Kandles“ on avaldatud viis **Marie Villemsoni** üleskirjutatud laulu. Oma ajastu säravate jutustajate, õe-venna **Leida Laasma** ja **Oskar Treiali** saadetistest on väljaandes kokku kolm nõiasõna. Leida Laasma on saatnud muuseumile ka andmeid Kodavere tuntuima lauliku Anna Lindvere elust. Kaks laulukest on saatnud **O. Kruusa**.

Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulesektori kogud (KKI)

Keele ja Kirjanduse Instituudi algusaegadest, aastaist 1948–1949, pärinevad **Eduard Laugaste** ja **Udo Mägi** poolt kirja pandud seitse laulu Anna Lindverelt ning ühe Lindvere laulu litereering **Udo Kolgilt**.¹²⁶ Ilma lisaandmeteta materjal on saadud arvatavasti koostöös Kirjandusmuuseumi folkloristidega.

KKI rahvaluulesektori folkloristid pole Kodavere rahvaluule vastu otsest huvi tundnud – olid ju instituudi „tööpiirkonnaks“ ja ühtlasi „Vana Kandle“ piirkonnaks Alutaguse, Jõhvi ja Iisaku, Lügane ja Vaivara kihelkond.¹²⁷ Küll aga on KKI rahvaluulesektori käsikirjakogus Tartu Riikliku Ülikooli filoloogiaüliõpilase, hiljem folkloristi ja raamatukogutöötaja **Udo Mägi** (1917–1973) poolt kogutud materjal. Mägi kogus Kodaveres 1947. aastal kuu aja jooksul rahvaluulet, mille tulemuseks oli rikkalik, 370-leheküljeline käsikiri mitmesugust materjali koos üksikasjaliku esitajate registri ja kogumispäevikuga.¹²⁸

Mägi päevik¹²⁹ ei ole reisi kuupäevaline ülevaade, vaid pigem kogumismeetodite tutvustamine ja analüüs. Päevikus on tutvustatud ka laulikuid-jutustajaid. Mägi esitab põhjuseid, mis ei lubanud üksikute paikkondade tühjendavat läbitöötamist (juulikuus kibe heinaaeg), näidates nii üles taktitunnet ja arusaamist informantide eluolust. Ta kirjeldab mitmeid põhjalikke ettevalmistusi ja teadmiste kogumist enne informantide külastamist: „Peale võimete ja nii füüsiliste kui vaimsete omaduste on vaja tunda ka tema elutingimusi ja -viise. [...] Ei saa kedagi sundida jutustama või laulma. Inimesed tuleb jutustada või laulda tahtma panna. Kuidas seda teha, seda õpetab paremini kogemus ise. Ei saagi

¹²⁵ Vt Mall Hiemäe, Kodavere pajatused. Kujunemine ja koht rahvajutu-traditsioonis. Eesti NSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum. Tallinn 1978.

¹²⁶ KKI 9, KKI 43.

¹²⁷ VK VIII, lk 6.

¹²⁸ KKI 1, 9/379.

¹²⁹ KKI 1, 20/48.

anda kõigi kohta kehtivat kohtlemisviisi. Kõnetatava ettevalmistamisel on tavaliselt kaks etappi: kaotada varitsev ja valvas umbusk või vastumeelsus, et külastajast pole karta mingit isiklikku kahju, ja muuta ta uuesti aktiivseks – seekord rahvaluulekogujale soovitavas suunas.“

Eelinfo saamiseks on Mägi kasutanud keeleuurijate päevikuid: „Kahe kuu jooksul esines ainult viis juhtumit, kus kategooriliselt keelduti mind jutule võtmast. Ei ole juhus, et neli seesugust inimest oli Kirtsu päritoluga. Keeleuurijate kogemused kinnitavad seda.“ Kodaveres toob ta esile kaks eriomast kogumist soodustavat tegurit võrreldes paljude teiste paikkondadega: eelnenud aastate elav keeleuurimistöö ja mõne kohaliku rahvalauliku suur populaarsus. Siin viitab autor murdekogujate Aili Univere ja Salme Tanningu tööle ning Anna Lindvere tuntusele. Udo Mägi oli üks esimesi, kes „avastas“ Sohvi Sepa, Torila küla rahvaarsti ja regilaulude tundja.

Järgmisel, 1948. a suvel käis Mägi taas Kodaveres kogumas, kuid ülevaadet kogumisest ei kirjutanud. Käsikirjaköites KKI 9 on ligi sada lehekülge materjali, eelmise aastaga võrreldes osaliselt samadelt informantidelt.¹³⁰ Köite lõpus on paarkümmend lehekülge laule ja jutte Anna Lindverelt ja Sohvi Sepalt, lisaks Anna Lindvere foto allkirjaga: „Tartus det. 1948“. Lisaks on köites ühe Lindvere laulu üleskirjutus Eduard Laugastelt, märkusega: „Üles kirjutatud 2. II Tartu linnas E. Laugaste“. Võimalik, et nii Anna Lindvere kui ka Sohvi Sepp toodi Tartusse, kus erinevate institutsioonide folkloristid neid koos küsitlesid (vt eespool, lk 79).

Murdekogujate üleskirjutusi

Murdekogujate eesmärgid on rahvaluulekogujate omadest küll erinevad, kuid mõneti ka sarnased. Juba Jakob Hurt kutsus oma üleskutse „Paar palvid ...“ esimeses osas harrastajaid kaasmaalasi murdetekste üles kirjutama. Nii mõnedki Kodavere kaastöölised saatsid Hurdale murdeülevaateid ja näiteid Kodavere murrakust ning püüdsid rahvaluuletekste murdekeeles üles märkida. Hilisemad institutsioonid korraldasid rahvaluule ja murdekeeles kogumistööd eraldi.

1920. a loodud **Emakeele Selts** korraldas murdekogumisi (esialgu sõnavarakogumisi Wiedemanni sõnastiku¹³¹ järgi) 30 kihelkonnas. 1937. aastal alustati sõnavara tihendatud kogumist veel mitmes kihelkonnas, sh Kodaveres. Kodaveres kogusid murret Aili Univere ning Salme Tanning. Kogumistöö jätkus siin ka sõja-aastatel 1941–1943.¹³²

¹³⁰ KKI 9, 119/218; 399/422.

¹³¹ Ferdinand Johann Wiedemann, *Ehstnisch-deutsches Wörterbuch*. St. Peterburg: Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 1869.

¹³² Helmi Neetar, Aili Univere kui murdekoguja. – *Keel ja Kirjandus* 2001, nr 11, lk. 779; Aili Univere, *Eesti murdekogud rändamas* (I). – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 43, 1997. Tartu 1999, lk 132.

Murdekogujate kogutud materjalid asuvad Tallinnas Eesti Keele Instituudis Eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiivis (EMSUKA), Emakeele Seltsi murdekogudes (ES MT, ERAs on ennesõjaaegseist tekstidest masinkirjakoopiad) ja KKI murdetekstide kogus (KKI MT ja KKI KT) ning Tartus TÜ juures asuvas Eesti murrete ja sugulaskeelte arhiivis (TÜ EMSA).

1932. aastal kogus **August Tamm** murdematerjali Sassukvere, Omedu ja Tossumetsa külast,¹³³ siinses väljaandes avaldatakse sellest korjandusest 25 pala.

Aili Univere (1901–1994) oli Eesti tuntumaid idamurde uurijaid. Tema tutvus idamurdega algaski 1930. aastate lõpus Kodavere ekspeditsioonidel. Aili Grünvald-Univer on juba aastatel 1936–1937 saatnud ERAsse murdekogumise käigus lisamaterjalina kogutud lõunaeestilist ainekogu ja saanud sellele väga kiitva hinnangu – ühtlasi on tal tungivalt palutud veel materjali saata.¹³⁴ Ka esimene Kodavere saadeti 1939. aastast leidis äramärkimist, eriti fotod.¹³⁵ Aili Univere kogus murdekeelt põhiliselt Assikvere külast.¹³⁶ Eesti Rahvaluule Arhiivi on ta saatnud väga mitmesugust materjali: jutte, laule, lühivorme jm.¹³⁷ Väljaandes avaldatakse 36 Univere kogutud laulu ja nõiasõna.

Salme Tanning (1904–1962) oli üks produktiivsemaid murdekogujaid Eestis ja Mulgi murde spetsialist. Kodaveres kogus ta murret sõja ajal, aastatel 1940–1942, töötades Sassukveres ja Assikveres.¹³⁸ Tanningu materjalidest¹³⁹ on väljaandes 14 pala. Univere ja Tanning koos kogusid Kodaverest murdeainest ka 1960. aastate alguses idamurde kogumiku koostamiseks.¹⁴⁰

Pärast sõda koondus murdekogumine ja -uurimine ning murdekogud ise **Keele ja Kirjanduse Instituuti**, kus murdematerjalid jagunesid professionaalsete kogujate materjaliks (KKI MT) ning kaastöölise materjaliks (KKI KT). Instituudi kolimisega Tallinnasse viidi sinna ka Akadeemilise Emakeele Seltsi (Emakeele Seltsi nimetus aastail 1925–1952) murdekogud.

1948. a kogus Mustvee kooliõpetaja **Kersti Kuuse** (1916–1997) murdematerjali Kallastel, Sääritsas ja Hallikul.¹⁴¹ Kogutust on väljaandes 10 pala. Sadala kooliõpetaja, kogenud ja teenekas rahvaluule- ja murdekorrespondent **Priidu Tammepuu** (1896–1976) on külastanud aastatel 1938, 1942 ja 1948 korduvalt Anna Lindveret. KKI murdearhiivis

¹³³ ES MT 88.

¹³⁴ Rahvapärismuste Selgitaja nr 2, lk 35, 48.

¹³⁵ Samas, lk 36, 38.

¹³⁶ Piret Norvik, Salme Tanning Kodavere murde talletajana. Ettekanne Kodavere murdepäevaldel Sääritsas 27.–28. juulil 2012. Käsikiri autori valduses, lk 1.

¹³⁷ ERA II 266, 237/459 (1939); ERA II 285, 381/412 (1940); ERA II 300, 111/142 (1942); ES MT 206, 234, 284, 288, 289 (1937–1940).

¹³⁸ P. Norvik, Salme Tanning Kodavere murde talletajana, lk 1, 3.

¹³⁹ ES MT 282, 283 (1940); 294 (1942).

¹⁴⁰ P. Norvik, Salme Tanning Kodavere murde talletajana, lk 3.

¹⁴¹ ES MT 48.

säilitatavad kaustikud,¹⁴² ligi 300 lk, sisaldavad suures osas rahvaluulelist materjali, millest väljaandes avaldatakse 57 laulu ja nõiasõna. Tammepuu materjal sisaldab rohkesti andmeid ka esitaja ning laulude päritolu kohta (Anna Lindvere enda sõnastuses).

Helisalvestused

Kodaverest helisalvestatud regilaule pole kahjuks kuigi palju. Esitajate valik on napp ja sellest tulenevalt on ka repertuaar üsna kitsas. Aastate jooksul on korduvalt tagasi pöördutud tuntud informantide Anna Lindvere ja Leida Laasma poole.

Vanimad Kodavere helisalvestused on seotud rahvamuusika heliplaadistamisega. Aastail 1936–1938 toimus Riigi Ringhäälingu stuudios rahvamuusika heliplaadistamise aktsioon, mille eestvedajateks olid Herbert Tampere Eesti Rahvaluule Arhiivist ja August Pulst Muusikamuseumist. Üle Eesti kutsuti heliplaadistamisele vanema põlve pillimehi ja laulikuid. Kodaverest on selle ettevõtmise käigus ainsana helisalvestatud Anna Lindvere repertuaari. 1937. a fonografeeris Herbert Tampere Anna Lindverelt viis regilaulu.¹⁴³ Järgmisel aastal plaadistati temalt Riigi Ringhäälingu stuudios 21 laulu, kaks juttu ja viis nõiasõna.¹⁴⁴

Esimesed magnetofonilindistused eesti folkloristikas tehti 1948. a, üks esimesi salvestatuid oli Anna Lindvere.¹⁴⁵ Paraku pole nende salvestuste sisu ega saatus teada. KKI fonoteegis on Anna Lindverelt 1949. aastal tehtud helisalvestus,¹⁴⁶ millel on kaks laulu ja kaks juttu, märkusega „saadud Eesti Raadiolt“ (vt lk 79, 82, 97).

Magnetofonisalvestusi tehti ka Kirjandusmuuseumi Kodavere ekspeditsioonidel. 1955. aastast pärinevad Herbert Tampere helilindistatud üheksa pala Leida Laasmalt, Rosalie Targalt ja Anna Viljuselt.¹⁴⁷ Lindistatu hulgas on nii regilaule kui ka nõiasõnu ja lastelaule. 1955. ja 1957. aastast pärinevad RKM RO ja Eesti Raadio ühised lindistused, mida tegid Selma Lätt ja Aino Strutzkin.¹⁴⁸ Lindistati kuus pala Leida Laasmalt ja Rosalie Targalt, enamikus lastelaule ja nõiasõnu. Helilindistatud on ka hilisematel käikudel. 1961. a lindistas Selma Lätt ühe lastelaulu.¹⁴⁹ 1966. a lindistas Mall Proodel

¹⁴² KKI KT 160, 161.

¹⁴³ ERA, Fon 537, 538.

¹⁴⁴ ERA, Pl 88–89; 91–92; 95 (A1–2).

¹⁴⁵ Vt Ülo Tedre, Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulesektor 1947–1990. – Eesti filoloogia poolsajand Teaduste Akadeemias. Eesti Keele Instituut. Toim. Jüri Viikberg. Tallinn 1997, lk 212; VK VI, lk 30; Janika Oras, Viie 20. sajandi naise regilaulumaailm. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 27. Tartu 2008, lk 75.

¹⁴⁶ KKI, RLH 49: 6.

¹⁴⁷ RKM, Mgn II 1274–1278.

¹⁴⁸ RKM, Mgn II 299–303, 2192.

¹⁴⁹ RKM, Mgn II 698.

kaks pala Leida Laasmalt.¹⁵⁰ 1975. a lindistas Ellen Liiv Rosalie Tõrvalt viis pala, mille hulgas on ka lastelaule ja nõiasõnu.¹⁵¹

KKI folkloristide helisalvestuste hulgas on lisaks varem nimetatud kahele Anna Lindvere salvestusele veel viis pala 1952. aastast¹⁵² – Leida Laasmalt, Rosalie Targalt ja Samuel Mesipuult. Kahjuks pole teada salvestuse tegijat.

KKI murdesalvestuste seas on Kodaverest üks „Lemmkibu laul“,¹⁵³ mille Aili Univere ja Pertti Virtaranta on 1964. aastal lindistanud Assikveres Jakob Lukalt. Tartu Ülikooli murdehelindite hulgas on Aino Valmeti poolt salvestatud Leida Laasma ussisõnad 1982. aastast.¹⁵⁴

Viimased Kodavere lastelaulud on helisalvestatud digitaalselt – 1997. a küsitlesid Janika Oras ja Liina Saarlo Peatskivi külas 92-aastast Ida Rosalie Jõgi, kellelt salvestati minidiskile 14 lastelaulu ning mõned katkendid regivärsilistest kalendrilauludest.¹⁵⁵ Ka 90-aastaselt Leida Laasmalt salvestati taaskord varem lindistatud repertuaari.¹⁵⁶ See oli 60 aastat pärast esimesi fonograafisalvestusi ja 170 aastat pärast esimeste laulude avaldamist.

¹⁵⁰ RKM, Mgn II 1229.

¹⁵¹ RKM, Mgn II 3053.

¹⁵² KKI, RLH 52: 2, 3.

¹⁵³ EMH 667.

¹⁵⁴ TÜ EMSA F0521-02.

¹⁵⁵ ERA, CD 33–34.

¹⁵⁶ ERA, CD 34–36.

KODAVERE KIHELKONNA LAULIKUTEST

Liina Saarlo

Kodavere regilaulude esitajaid tutvustava ülevaate allikateks on peamiselt andmed esitajate kohta rahvaluuletekstide juures, rahvaluulekogujate reisikirjad, päevikud, märkmed jmt. Mõnel juhul on andmete täpsustamiseks kasutatud ka ajalooarhiivi allikaid.¹ Ülevaade on üles ehitatud kronoloogilis-isikuliselt, hõlbides mõnevõrra kogumislöö institutsionaalsest kronoloogiast. Pikemalt peatutakse tuntumatel või rohkem kogujate tähelepanu paelunud laulikutel.

Vanimates, 19. sajandist pärinevates kirjapanekutes pole ajastule omaselt regilaulu-esitajate nimede märkimist vajalikuks peetud. Nii pole pastor Jakob Wilhelm Reinhold Everthi üles kirjutatud ja ajakirjas „Beiträge“ 1825. a avaldatud laulude esitajate kohta teada mitte mingisuguseid andmeid. Ka teistest vanematest kogudest (EKÜ ja EKS) pärit laulukirjapanekud on anonüümsed.

1860. ja 1861. aastal Juhan Weitzenbergi poolt Alatskivilt üles kirjutatud 12 laulust ja loitsust on kaheksa anonüümsed. Ühe loitsu juures on märkus, et see on kirjutatud vanalt naiselt. Teise nõiasõnade teadja, Lahepera külas elanud **Jaan Rääbise** kohta on Weitzenberg märkinud: „Ettelugeja, vabadik Jaan Rääbis Alatskivi Lahepera külast, kes näis uskuvat, et ma tema nõiasõnu selleks üles kirjutati, et neid praktiliselt kasutada, kinnitas mulle lõpuks: „Need on kallid sõnad! Või, jumal hoidku! Kui palju mina olen nende läbi avitanud, nagu lendvatõbe juureski, kos mõnikõrd niisugune äkiline viga tuli, kui püssilööb. Mina ütlen: ega need sõnad ei ole kurjad, nende juures ei ole pattu sugugi!“.²

Jakob Hurda kogu laulude juures on Hurda soovil ka juba rohkem infot laulude esitajate kohta. Hurda stipendiaatide Mihkel Koiki ja Johannes Härmsi 1887. a tehtud 316 laulukirjapanekust on ligi pooled (148) küll anonüümsed, ent teada on 16 esitajat. Enamasti on teave esitajate kohta siiski napp, kogujad märgivad ära lauliku elukoha ja vanuse, iseloomustavat ja hinnangulist kirjutatakse vaid üldisemate olude kohta.

¹ Nt Saaga. Digiteeritud arhiiviallikad. <http://www.ra.ee/> (10.11.2013).

² ÕES, EK 178, 2/3 (4), laul nr 1433.

Nii on **Krõõt Anaski** kohta, kellelt Koik ja Härms panid kirja 30 laulu, öeldud vaid seda, et ta elas Kallastel ja oli 65-aastane.³ Krõõt Anaski~Anasti~Annasti nimelis(t)elt lauliku(te)lt on laule kirjutanud ka teised kogujad: 1905. a EÜSi stipendiaadid Karl Luud ja Peeter Penna Jõhvi kihelkonna Puru külas ning 1920. aastal ERMi stipendiaat Arnold Simson Alatskivil (vt ka allpool). Samanimelisest laulikust või laulikuteist on rääkinud ka kodaverelased ise. 1947. aasta kogumiskäigul oli ka Udo Mägi jutustatud suurest laulikust Krõõt Anastist~Annastist ja laulude üleskirjutamisest Puru külas.⁴ 1954. aasta ekspeditsioonilt Kallastele pärinevad teated: „Suur laulik Krõõt Anask (Songa Krõõt – kõrvalnimi) elanud Kallastes oma poja juures.“⁵; „Neiupõlvenimi Poolakese. Viimastel elupäevadel elas Pärsikel [s.o Pärsikivi]. Käis taludes tööl, oli naljakas ja lahke inimene. Kus palju inimesi kuun, tegi nalja, laulis ja tantsis, lei jalaga vastu muud, tast nalja tehä.“⁶; „Siinse kuulsa lauliku Krõõt Anaski laul. Krõõt olnud Kokora inimene. Viimased eluaastad elanud Jõhvis poja juures, sinna surnud.“⁷ Viimane teade, samuti Udo Mägi kirjapanekud, vihjavad selgelt sellele Krõõt Anaskile, kellelt Luud ja Penna 1905. a Jõhvi kihelkonna Puru külas kogusid kuus laulu ja kaheksa viisi. Viimaste juures pole lisaks lauliku nimele muid andmeid kui vanus (79 a) ja sünnikoht (Kodavere, Pärsikivi küla).⁸

Kodaveres esinevad perekonnanimena nii Anask, Annask, Anast kui Annast.⁹ Arvata võib, et nimena kasutati erinevaid variante isegi ametlikes dokumentides ja registrites. Segadus nimede ümber võib olla tekkinud ka laulude üleskirjutajate tõttu – näiteks Luud ja Penna kasutasid Krõõt Anaski~Anasti nime vaheldumisi, Paul Ariste on kirjutanud laulikust, kelle perekonnanimi oli Tanask.¹⁰

Pala valla elanike nimekirjas on olnud Krõõt Annast (Joosepi lesk, snd Pärsikivil 6.7.1826), elukoht Kokoral.¹¹ Hilisemates nimekirjades on tema elukohaks märgitud Alatskivi ja surmaaajaks 31.10.~5.11.1922.¹² Kallaste ja selle ümbruse elanike nimekirjades Annasti-nimelisi ei leidu. See sünniaeg sobib nii Puru kui Alatskivi Krõõdale, Kallaste Krõõdale mõõnisi. Põhjalikumat genealoogilist uurimist tegemata ei ole võimalik öelda,

³ EKLA, f 43, m 10: 4.

⁴ KKI 1, 51 (4) < Miili Annast; KKI 1, 349/51 (562) < Anna Viljus.

⁵ RKM II 48, 25/6 – S. Lätt < Rosalie Tark (1954).

⁶ RKM II 48, 78 (2) – S. Lätt < Sohvi Härma (1954).

⁷ RKM II 48, 47 – S. Lätt < Anna Viljus (1954).

⁸ EÜS II 638.

⁹ Perekonnanimede andmebaasi Onomastika järgi esineb Kodaveres vaid nimekuju „Annast“ – <http://www.eha.ee/labs/onomastika/> (15.09.2013). Ajalooarhiivis säilitatavate Kodavere koguduse liikmete ja valdade elanike nimekirjades kohtab perekonnanimesid Annast, Anast ja Anask.

¹⁰ Kodavere kiriku kellamehe, Kodavere külas elanud ja Kallastel sündinud August Saare „vanaema Tanask olnud suur laulik. Kolme neljakümne aasta eest tudengid kirjutand talt palju laule ja hiljem ta olnud professor Kettusele pääobjektiks. Mees mäletab, et „küll see vanaemä kõneles imelikku keelt““. ERA II 14, 486 – P. Ariste (1929).

¹¹ EAA, f 3306, n 1, s 17, l 18.

¹² EAA, f 1256, n 1, s 655, l 7.

kas erinevate nimekujude taga on tegelikult sama isik. Erinevate Krõõtade laule võrreldes võib aga öelda, et need on väga sarnased ja tõenäoliselt ühe isiku esitatud. Seetõttu on käesoleva väljaande viidetes jäetud esitaja erinevad nimekujud ja elukohad ühtlustamata, kuid laulud on paigutatud kokku.

Kadri Kriidi kohta, kellelt Koik ja Härms kogusid 51 laulu, on andmeid aga veel napimalt – üksnes elukoht Kriidi talus Alatskivi vallas.¹³ Ka reisikirjas pole tema kohta rohkemat lisatud. Tartumaa koduloo-uurija Arvo Tuisu andmetel pole Alatskivi kandis Kriidi talu, Kriidi-nimelised pered elasid Lahepera külas. Alatskivi kiriku personaalraamatus aastatest 1881–1901¹⁴ on kirjas mitu Kriidi-nimelist peret. Neist ühte kuulus Juhani lesk Kadri Kriit, kes oli sündinud Laheperal 1839. aastal, teise Märt Kriidi naine (lesk) Kadri Tang, kelle sünniaeg on märkimata. Järgmises personaalraamatus (1901–1930)¹⁵ pole enam Juhani leske Kadrit, Märdi lese Kadri kohta on märgitud sünniaeg 1847 ja surmaaeg 1913.¹⁶ Pole muidugi võimalik kindlaks teha, kumma Kadri käest laulud koguti, kuid elukohta, Lahepera küla ja umbkaudset kogumisaegset vanust (40–48) on nende andmete põhjal võimalik järeldada.

Kadri Kriidi laulud on kõik kirja pandud ühekordselt, ilma teisenditeta. Tema repertuaar on üsna lai, hõlmates kosjateemalisi ja pulmalaule ning ühiskondlikke teemasid (vaeslaps, ebaõiglus). Märkimisväärsel hulgal on Kadri Kriidilt kirjutatud lüroepilisi laule, leidub ka lauluteemalist lüürikat ja meesterepertuaari kuuluvaid laule.

Pisut rohkem on kogujate märkmetes andmeid **Elias Pärnast**, kelle elukoht oli Alatskivil Lahepera külas. 1887. aastal kirjutasid Koik ja Härms temalt üles 13 laulu, mainides, et ta oli pime ja 65-aastane. Ilmselt samalt isikult kirjutasid kaks laulu üles ka August Liiv ja Johannes Raja 1905. a retke käigus: „Elias Pärn, pime, üle 70 a v. Alatskivi v Lahepera külas.“¹⁷ Rääkides Õpetatud Eesti Seltsi ettekandekoosolekul 1876. a suvel toimunud keelealasest reisist Põhja-Tartumaale, kirjeldab Mihkel Veske kohtumist pimeda, u 40-aastase Elias Pärnaga Alatskivil Lahepera külas ning avaldab tema jutustuse Kalevipoja surmast.¹⁸ Samast ajast, 1870. aastate lõpust, pärinevad Alatskivi ümbruses üles kasvanud Jakob Liivi karjasepõlve-mälestused. Ta kirjutab u 40-aastasest õitsivanemast Elias Pärnast, kes oli kahe-aastaselt rõugete tagajärjel pimedaks jäänud. Liiv kirjeldab teda kui suurepärase mäluga head jutustajat.¹⁹

Koik ja Härms on laule kirjutanud veel järgmistelt laulikutelt: 84-aastaselt **Liisu Kübaralt** Alatskivi vallast Kitselinnast üheksa laulu; 70-aastaselt **Mai Lättilt** (Läti Mai) 12

¹³ H II 4, 521.

¹⁴ EAA, f 1256, n 1, s 625, l 62.

¹⁵ EAA, f 1256, n 1, s 672, l 64.

¹⁶ Kadri Tangu sünnikohta pole märgitud, kuid kuna tema laste elukohaks on märgitud Lahepera, võib arvata, et ka tema elas seal.

¹⁷ EÜS II 367.

¹⁸ Sitzungsberichte der gelehrten estnischen Gesellschaft zu Dorpat, 1876. Dorpat 1877, lk 164–165.

¹⁹ Jakob Liiv, Elu ja mälestusi. Tartu 1936, lk 55–56.

laulu; **Anu Märtinsonilt** Lahepera külast viis laulu; **Kadri Allikult** Kokora vallast Torila külast kaheksa laulu; Kokora koolmeistrilt **J. Stahlbergilt** ühe laulu; „ühe naise käest“ Tõruvere külas kolm laulu; Ranna vallast **Anu Leppikult** kolm laulu; **Jüri Lõhmuselt** Rannamõisa vallast Raatvere külast neli laulu; Kallastelt **Leena Polakeselt** üheksa laulu ja **Joosep Vilpalt** kolm laulu.

Hurda vabatahtlikud kaastöölised ei ole eriti lisanud andmeid laulude päritolu kohta. See on ka arusaadav – osaliselt traditsiooni „sees“ olles ei pruugigi koguja tunda vajadust märkida üldtuntud laulu juurde konkreetset esitajat. Andmeid on saadetud kahe lauliku kohta, ühte neist on üsna üksikasjalikult iseloomustatud.

C. Hermann on 1889. a saatnud Hurdale **Kadri Kuusikult** kirjutatud kaks laulu ja kaks nõiasõna ning märkinud: „Ma olen neid 8–9 aasta eest Kodavere kih., Kokora vallas, Savastvere külas ühe vana naesterahva suust kuulnud, kes praegu säääl saab elama. Ta nimi on Kadri Kuusik, ehk, nagu külarahvas teda kutsusivad, „Ped’-Märd Juani-naene“. Ta oli seekord ligi 70 aastat vana ja hea tervisega veel. Ta teadis paljugi vanast ajast rääkida – kahju üksnes, et ma seekord, kui säälpool elasin, mitte üles ei kirjutanud, mis kuulsin. Ainult need 2 laulu ja „nõid. sõnad“ – mis siin ühes lähväd.“²⁰

Karl Eduard Martinson on 1894. a saatnud Hurdale 10 **Toomas Veike** laulu. „Need kümme laulu on Toomas Veike suust üles kirjutatud. Kodavere kih. Saare vallast. Üles kirjutud 10dal Juunil 1891. aastal. See mees on 72 aastat vana.“²¹

Matthias Johann Eiseni kogu vanemas osas on Kodaverest pärinevaid regilaule väga vähe ja nende juurde ei ole esitajaid märgitud. Eisen ise on 1921. a kirja pannud ühe Kodavere regilaulu: „Laul **Duhmbergi** suust. Kodaverest kuuldud 45 aasta eest.“²²

Ülejäänud Kodavere regilaulude üleskirjutused pärinevad kõik Eiseni Tartu perioodist. 1927. a Lydia Karlsoni saadetud kahe regilaulu esitajaks on 87-aastane **Mai Raud**: „Ette loetud Mai Raud’i poolt. 87 a v. Kodavere kih. Alatskivi vallast Konnapõllu talust aprillis 1927.“²³ 1930. a on Tartu Tehnikagümnaasiumi õpilane K. Kurss 72-aastaselt **Joosep Märtinsonilt** Ranna vallast kirja pannud „Lemmikibu laulu“. 1931. a on Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Eragümnaasiumi õpilane Aino Värvi Alatskivi vallast saatnud ühe jõulude ootamise laulu, esitajaks 67-aastane **Anna Nahkur**: „Kuidas vanasti jõule ja vana-aastat peeti Alatskivi vallas, Tõruvere külas, Kaera talus. Andmeid saadud Anna Nahkrult, 65 aastat vana.“²⁴

²⁰ H III 10, 427/8.

²¹ H II 50, 616.

²² E 52450.

²³ E 60090.

²⁴ E 75780.

Eiseni stipendiaadina käis 1926. a Kursi kihelkonnas rahvaluulet kogumas toonane filoloogiatudeng Paul Ariste (tollal Berg), kes Puurmani mõisas kirjutas Palalt pärit 86-aastaselt **Leena Abramsonilt** 22 juttu ja 18 laulu.

Eesti Üliõpilaste Seltsi stipendiaadid, Peterburi konservatooriumi viiuliõpilane August Liiv ja Peterburi Annakooli õpetaja Johannes Raja käisid 1905. a oma kodukihelkonnas Kodaveres 15. juunist 18. juulini, läbides pea kogu kihelkonna. Nende reisikiri Oskar Kallasele sisaldab lisaks tegevuse aruandele üldisemaid tähelepanekuid erinevate paikkondade olude ja inimeste kohta. Nad on järjekindlalt teinud märkmeid esitajate kohta ja nende kogus pole ühtki anonüümset laulu.

Kodavere kihelkonna lõunaosa laulikuteest on kuus laulu esitanud 53-aastane **Liisa Kast**, Juhani naine, kes elas Varnjas ja oli sündinud Tähemaal Kavastu vallas.²⁵ Seitse laulu esitas 67-aastane **Kadri Katsan**, Kaarli lesk, Varnjast.²⁶ Viis laulu on üles kirjutatud 78-aastaselt **Kadri Kriisalt**, snd Joonas, Jüri talust. Pärit oli ta Kavastust Poksi talust ja elas Tähemaal. Kadri Kriisa kohta märgitakse, et temalt on varemgi laule kogutud: „13 a eest Võõbsu kooliõp. J. Suits'ile üle saja laulu sõnad etteütelnud“²⁷, kuid tolle korjanduse kohta pole midagi lähemalt teada. 12 laulu esitas 73-aastane **Ann Kõiv**, snd Ader, Mikhli tütar, kes elas Tähemaal Ernitsa talus.²⁸ **Mai Kübarsepalt** Koosal²⁹ on kirja pandud kolm laulu.

Koosa küla lähedal Truiul elas 66-aastane **Mari Poks**, snd Lõhmus, 10.11.1838 Kavastus Saia talus.³⁰ Tema oli selle kogumisretke säravaim esineja, kellelt Liiv ja Raja kogusid 23 laulu. Oma laulud oli ta õppinud vanemalt õelt, „Suure Tõnise naeselt“, kes mõni aasta varem oli surnud. Mari Poks pidas kohalikku repertuaari paremaks Mulgimaa sisserändajate lauludest: „suurem Kavastu laulik, Mari Poks, oli uhke selle pääle, et ta tartlane, südakavastlane on. „Mulvide laulud pole midagi,“ ütles ta otsekohe.“³¹

Alatskivi kandis esitas kaks laulu 84-aastane **Kadri Ots**, snd Särg, „Suure Juagu Hansu tütar“. Ta oli sündinud Alasool, kasvanud Lahes, mehel oli Peatskivil ja küsitluse ajal elas Naelaveres Kopli talus.³² Naelaveres elasid ka 79-aastane **Juhan Prinkvelt**, Jakobi

²⁵ EÜS II 303, 447.

²⁶ EÜS II 441.

²⁷ EÜS II 329.

²⁸ EÜS II 320.

²⁹ EÜS II 358.

³⁰ Sellise sünniaja on üles kirjutanud kogujad. Kavastu pihtkonna personaalraamatu järgi: Mari Poks, snd Lõhmus, 19.05.1840 Kavastus, surnud 25.11.1922 (EAA, f 1256, n 1, s 673).

³¹ EÜS II 331, 452.

³² EÜS II 386.

poeg, kellelt kirjutati neli laulu³³ ning **Siim Siim**, Juani poeg (snd 10.10.1824), kellelt kirjutati kaks laulu. Viimase kohta mainiti ka: „Laulik teab palju orjuse aja koledustest pajatada.“³⁴ Ühe laulu kohta on märgitud, et see on **Leenu Ernitsa**, „s Blumbergi käest õpitud. Laulik surnud 1904 81 a vanaduses. (Laulik – Raja vanaema).“³⁵ Kuna reisikirja autorid nimetavad Alatskivit koduvallaks,³⁶ siis võis ka Leenu Ernits Alatskivil elada.

Laheperalt kirjutati kaks laulu **Elias Pärnalt**, üle 70-aastaselt pimedalt mehelt,³⁷ keda arvatavasti olid varem külastanud ka Koik ja Härms (vt eespool). 10 laulu kirjutati üles 68-aastaselt **Miina Tillilt**, snd Prinkvelt, kes pärines Tõruvere külast ja mehele oli läinud Pusi külla. Kaheksa laulu esitas **Leena Töövahe** (snd Taevas, 8.09.1934), Tooma naine, Jüri tütar, sünni- ja elukoht Lahe: „12 aastat kivitööl käinud ja palju näinud – tunneb pea kõik Kodumaa linnad.“³⁸

Kaks laulu kirjutati Torilas üles üle 70-aastaselt **Mari Otsalt**, „Rein Ränk'i (ehk Reinsepp) t. Esivanemad Kihnu saarelt pärit. Lauliku üteluse järele: „Mina olen suure saksa sugust,“ sest Rein Ränk olnud ühe mõisniku tütre sohipoeg. Rein Ränki perekonna varanduse asi olnud Tartu kaupmehe Riiki käes arutada.“³⁹

Kodavere põhjaosast, Palalt, ei õnnestunud Liivil ja Rajal eriti laulikuid leida. Pala valla kirjutaja, „endine kooliõpetaja, usin vanavara korjaja ja muusika mees“ **Kristjan Sepp** mängis viiulil kohaliku suurema lauliku **Prii Krõõda** laulude viisi. „Isand Chr. Sepp mängis selle viisi viiulil ette ja tõendas, et Prii Krõõt kõiki sõnu sellel viisil laulda.“⁴⁰ Halliku vallas Haavakivil kirjutati neli laulu üles ligi 80-aastaselt **Ello Kattilt**, Mihkli naiselt.⁴¹ Põhjapoolses Kodaveres kogutu tundus jäävat napiks, aga retke viimasel päeval kirjutati Nõval Jõe vallas siiski 18 laulu 79-aastaselt **Sohvi Tammingult**, Jaani tütrelt, kes oli sündinud Mäkatsi mõisas ja elas kogumise ajal Niidike talus Nõva-Viakülas.⁴²

Liiv ja Raja kogusid laule ka Kodaverre sisserännanutelt. Kodavere „Vanas Kandle“ need laulud avaldamisele ei tule, kuid mujalt pärit laulikud peaks kindlasti ära mainima. Kavastu vallas oli eriti palju Mulgimaalt pärit elanikke: „Suurem osa Kavastu laulikuteist on Mulgimaalt pärit, sest õige palju Kavastu peremehi on Viljandi poolt sisserännanud.“⁴³

³³ EÜS II 365.

³⁴ EÜS II 384/5. Siinkohal ei ole tegemist üleskirjutajate eksitusega, sellenimeline isik oli tõepoolest olemas. Siim Siim, Jaani p, oli sündinud Haapsipeal 1824. a (EAA, f 1256, n 1, s 625, l 200), surmaaeg 20.01.1913 (EAA, f 1256, n 1, s 671).

³⁵ EÜS II 413.

³⁶ EÜS II 452.

³⁷ EÜS II 367.

³⁸ EÜS II 372.

³⁹ EÜS II 389.

⁴⁰ EÜS II 399, 454.

⁴¹ EÜS II 396.

⁴² EÜS II 400.

⁴³ EÜS II 452.

Kaheksa laulu esitas kogujatele **Leena Nirk**, snd Karu, kes oli pärit Karksi Pööglast ja elas Meomaal, Undissaare talus.⁴⁴ Kolm laulu on kirja pandud **Ann Suittilt** (snd Vastisson, 9.08.1856), kes elas Koosal (Truiul). Laulik oli pärit Helmest, Leebiku vallast Kiirniku talust ja Kavastusse kolinud 26 a eest.⁴⁵ Kolm laulu on esitanud ka **Marie Leithammel**, snd Mühling, Mikhli tütar, kes pärines Amblast Räsna külast, oli kogumise ajal 56-aastane ja elas Pala vallas.⁴⁶ Neli laulu kirjutati üles 58-aastaselt **Karl Martinsonilt**, kes elas Alastkivi vallas Kõnnupõllal ja oli tulnud Otepäält Palupera vallast, „kust ka viisid pärit“.⁴⁷

Kogumisretke suurima repertuaariga laulik oli **Ann Peep** (snd Keerd, 14.07.1849), Jüri tütar. Ta elas Torilas ja oli pärit Kolga-Jaanist Soosaarelt.⁴⁸ Ann Peep esitas kogujatele 25 laulu. Kui kogumistöö ootamatult katkes, nõustus tema poeg, kooliõpetaja Jakob Peep, tudengeid abistama ning saatis laulusõnade täiendused ja Kolga-Jaani murraku parandused neile Peterburi järele.⁴⁹

Samal ajal, 1905. aasta juunis, käisid pikal kogumisretkel Simititsa asunduses ja Virumaal Peterburi konservatooriumi üliõpilane Peeter Penna ja TÜ õigusteaduse üliõpilane Karl Luud. Jõhvi khk Puru külas kohtasid nad 14. juunil Kodavere Pärnikivilt pärit **Krõõt Anaskit** ja kirjutasid temalt kuus laulu (vt eespool).⁵⁰ Lauliku iseloomustus piirdub lausega: „NB. Krõõt Anast ei teinud vahet st ja ss vahel laulmise juures; hambad puuduvad.“⁵¹ Tegelikult oli tegemist Kodavere murde ühe olulise tunnusega. Kogujad omakorda „ei teinud vahet“ Anaski ja Anasti nimekuju vahel.

EÜSi rahvalaulude kogumisest võttis aastail 1910–1916 osa ka Gustav Vilbaste (tollal Vilberg). 1913. aastal Kosel Liebwerthi karjamõisas on Vilbaste kohanud Kallastelt pärit **Leenu Ernitzat**, kellelt ta pani kirja kolm regilaulu ja märkis: „Liebwerthi karjamõisas, 74 a. Kallaste külas Kodavere kihelkonnas üles kasvanud; sealsed laulud.“⁵²

⁴⁴ EÜS II 308.

⁴⁵ EÜS II 348.

⁴⁶ EÜS II 393.

⁴⁷ EÜS II 368.

⁴⁸ EÜS II 308, 414.

⁴⁹ EÜS II 453/4.

⁵⁰ EÜS II 456/89.

⁵¹ EÜS II 642.

⁵² EÜS X 2188.

Eesti Rahva Muuseumi stipendiaadina 14. juunist 10. juulini 1920. a Kodavere kihelkonnas vanavara kogunud Arnold Simson kirjutas üles ka regilaule. Päevikus⁵³ mainib ta regilaulude kirjutamist mitmel puhul, kuid puhtaks kirjutatud laulukladesse, mis asub Eesti Rahvaluule Arhiivis, on jõudnud 34 laulu (ja dubletid) kahelt naiselt. Neist 29 laulu on esitanud 95-aastane **Krõõt Annast** Alatskivi mõisas. Krõõda laulude kohta on Simson kirjutanud, et need on „välja rääkimise järele kirjutatud“, niisiis arvatavasti dikteeritud.⁵⁴ Oma reisikirjas kirjutab koguja Krõõt Annastist pikemalt. Ta käis Annasti juures korduvalt: „15. VI. Kuulda saades huvitavast vanainimesest, kes elab Alatskivi mõisas, nimelt Krõõt Annast, kelle juures kaks tundi rahvalaule kirjutasin. [---] 16. VI oli vanainimesel tuju vähe halb, ei saand suurt midagi, laulud ütles väga segaselt. 17. VI aga juba latusasti läks, mille peale ta tasu nõudma hakkas, mida ta ka sai. [---] 24. VI 20. Olin jälle Alatskivi mõisas Krõõt Annasti juures, kus ligi ... rida rahvalaulu sain, lubasin veel minna, vanake ütles, et enam ei oskavat.“⁵⁵

Ülejäänud viie laulu esitaja on **Maali Kori**, kes elas Kolkjas ja kohtus Simsoniga siis, kui ta Alatskivi vaestemaja külastas. „4. VII 20. Neljandal Juulil olin Alatskivi valla vaestemajas, kuhu M. Kori võersile tuli. Et vaestemaja elanikud temale minu ameti üle teatasivad, hakkas ta kohe laulma [---] siis veel Leena Viigo kaasabiga viiskümmend rida rahva laulu sain.“⁵⁶ Maali Kori laulude päritoluks oli märgitud: [---] „Koosal elava vanainimese, kellegi Preiberg'i käest need laulud saanud. Kuna Kori ise praegu Kolkjas elab.“⁵⁷

1920.–1930. aastate esitajate hulgas on ka Walter Andersoni lastelaulude kogusse laule kirjutanud Kodavere mitme kooli õpilased – siin väljaandes on laule 163 koolilapselt (lähemalt lk 74–75).

Eesti Rahvaluule Arhiivi esimesi Kodavere rahvaluulekorjandusi pärineb 1929. aasta suvest, mil Paul Ariste käis ERA töötajana Peipsi ranniku segaasustusega piirkondades rahvaluulet kogumas. Kodaverest kirjutas ta regilaule ja loitse üles üsna napilt (11 inimeselt vaid 20 pala). Kuigi mõned nõiasõnad on Ariste üles kirjutanud anonüümselt teejuhatajalt, on ta enamasti informante iseloomustanud väga teraselt ja muheda huumoriga. Varnjas sai ta neli loitsu 81-aastaselt **Ann Koogilt**: „[---] põline Varnja elanik Ann Kook. Vanaeit oli nii elava jutuga, et polnud vaja teiste algatust, juttu tuli sorinal kõigest ilmamaast.

⁵³ ERM, TAp 188.

⁵⁴ ERM 5, 29.

⁵⁵ ERM, TAp 188:1, 188:5.

⁵⁶ ERM, TAp 188:8.

⁵⁷ ERM 5, 23.

Tarvitses ainult pidada piirides, et ei kalduks kõrvale. Eit muide on vist ainus eesti soost inimene, kes oma lihaliku silmaga on näind Kalevipoega (!). Kalevipoeg olnud eide isa parimaid sõpru. Eit uskus kõike, mis kõneles ning rõhutas aina iga väidet: jumala eest, see oli nii, sedä ma mäletan, nagu tänä oless olnu.⁵⁸

Peatskivi külas kirjutas Ariste kolm loitsu 68-aastaselt taluperemehelt **Juhannes Madilt**. „Mees on enese tapnud tööga, nii et praegu ei saa liigutada käsi ega jalgu. „Isegi jõõlulauba õsta ma tegin tööd,“ kaebab enese pääle vana. Praegugi ta on nii ihne, et ei raatsi oma ravimiseks anda pennigi, kuigi pangas olevat mõnisada tuhat. Vana Madi juures on käind varemgi mitu kysitlejat – ajaloolasi. Vanamehe vastused on järelemõeldud ja täpsed.“⁵⁹ Samas külas on **Leena Simpsonilt**, 71-aastaselt „vabanaiselt“ üles kirjutatud „Lemmkibu laul“.⁶⁰

Erilise mulje jättis Aristele Ranna asunduses Teelahkme talus elanud 75-aastane **Villem Paju**, „väga arenend mees“.⁶¹ „Kõige huvitavama siitnurga eesti tybybiga sain tuttavaks Ranna asunduses Teelahkme talus. Siin vana peremees, 75-aastane Villem Paju on tähtis 1905. aasta tegelane ja yldse suurte huvidega mees. Vanamees on pääle selle äge luteri kiriku vastane. Armulauast ytlēs: „Ei mina lähe nende laket tahtma.“ Siiski ta ei ole ateist; ta usub, ent ei tunnusta usu vorme. Mõisnikkude, pastorite ja tsarismi poolt mees on palju kannatanud. Rahvaluulelised teated on antud eksaksed, siiski vana sugugi ei usu neisse.“⁶² Ühe loitsu on Aristele lugenud veel Omedu küla Liiva (Peetri) talu peremees, 73-aastane **Otto (Ot'u) Mägi**. „See mees usub praegugi Kalevipoega ja muisse vanaaja olevusisse. Kuigi Õmedus on Kodavere murde piir, objekt kõneles siiski murret paremini kui kõik eelmised.“⁶³

ERA-perioodi suurim Kodavere regilaulukogu on üles kirjutatud Herbert Tampere poolt 1937. aastal. Käsikirjalises köites ERA II 172 on 44 leheküljel 45 pala Anna Lindverelt ja 3 Kulli Sohvilt (s.o Sohvi Sepalt, vt lähemalt allpool). 1937. a ja järgmisel, 1938. a, helisalvestati Anna Lindverelt 31 pala fonograafirullidele ja heliplaatidele.

Anna Lindvere (1878–1955). Anna Kurss (Kiissa Kaelu Anna) sündis 24.02.1878 Säärtsa külas. Tema ema Mari Kurss (snd Nõmm, Lümatis 25.06.1847) suri üsna varakult (5.08.1901).⁶⁴ Anna isa Kaarel Kurss (Kiissa Kaelu ~ Kiisa Kaal'u, snd Rannamõisas 27.08.1848) pidas erinevaid ameteid: oli kalamees, kaupmees, lodjavedaja jm. Kiissa Kaelu oli hea laulude ja juttude tundja ning tänu oma värvikale isiksusele ühtlasi Kodavere

⁵⁸ ERA II 14, 481/2, 503.

⁵⁹ ERA II 14, 485, 527.

⁶⁰ ERA II 14, 537.

⁶¹ ERA II 14, 573.

⁶² ERA II 14, 488.

⁶³ ERA II 14, 489, 583.

⁶⁴ EAA, f 1256, n 1, s 654, l 47.

pajastuste tegelane.⁶⁵ Elu lõpuaastad elas ta Anna juures Mustvees ja on sinna ka maetud.⁶⁶ Seoses Anna Lindvere laulude ja juttude päritoluga on mainitud ka isapoolseid sugulasi Sääritsa külast, nt isa ema, leelotaja Ello Kurssi,⁶⁷ ja isa õde Mari Kurssi.⁶⁸

Neiu põlvnes pidas Anna „kaluri ametit“ – käis kalal kaasas ja oli kodus põhiline töötaja. Pere vaesusest hoolimata oli ta haritud, nutikas ja edasipüüdlik,⁶⁹ nii mälestustes kui ka pajastustes on mainitud tema kangust ja sõnakust. Anna abiellus 17. veebruaril 1913. a sadulsepp Johannes Lindebergiga Mustveest, aasta pärast sündis tütar Marie (13.02.1914). Mees suri juba 1920. a.⁷⁰ Mustvees elas Anna väikeses majas Karja tn 4 ja elatas end ümbruskonna laatadel ja turgudel kauplemisega (omaküpsetatud saiad, „vurtsuvesi“, kindad jms).⁷¹ Pärast abikaasa surma elas ta aastaid vabaabielus. Kuna Mustvee pommitamise käigus hävis ka Lindverede maja, kolis ta koos tütre perega Laiuse kihelkonda Sadala valda Pedasi külla Keskküla tallu ja veetis elu viimased aastad kolhoosnikuna „Edu“ kolhoosis.

Anna Lindvere sattus murde- ja pärimusetundja rolli esimest korda 1909. a septembris, mil soome keeleteadlane, toonane üliõpilane Lauri Kettunen kohtas Sääritsa Kiissa Kaelut. Kaelu oli algul meelsasti Kettusele keelejuhiks, siis tüdis ja Anna võttis selle töö üle. Kettunen kiitis Annat vanapärase murde oskuse eest.⁷² Tagasi Kodaveres ja Sääritsas oli Kettunen 1910. aasta aprillis.⁷³ 1911. aasta kevadsuvel sõitis Anna Kettuse kutsel Helsingisse ja osales tolle aja tipptehnoloogilistel foneetikauuringutel.⁷⁴ Kahjuks ei ole tollastest üleskirjutustest Eesti arhiivides mingeid jälgi.

Järgmised üleskirjutused ja helisalvestused Annalt pärinevad 1930. aastate lõpust. Anna osales eesti rahvamuusika heliplaadistamise aktsiooni III plaadistamisel 2.–15. detsembril 1938. a. August Pulst meenutab, et Anna Lindvere „anti talle üles“ Palal toimunud rahvamuusikat esitleval ettekandekoosolekul.⁷⁵ Salvestamise-eelsel ajal kohtusid Annaga nii

⁶⁵ Nt RKM II 207, 264/5 – Oskar Treial (1965); vt ka Lauri Kettunen, Tieteen matkamiehenä. Helsinki 1945, lk 118.

⁶⁶ RKM II 311, 588/9 – Aliide Õunap (1974); vt ka ERA, Foto 14468, 14471.

⁶⁷ RKM, Normann 3, 235 – E. Normann (dateerimata), vt ka ETMM M234: 1, lk 833.

⁶⁸ Nt KKI KT 160, 13/5 (8).

⁶⁹ Heliplaadistamise ajal täidetud teatelehe järgi (seal peaks olema Anna Lindvere enda esitatud andmed) käis ta neli talve Raatvere külakoolis (ETMM MO237: 1/ 21: 5).

⁷⁰ Nimi on eestistatud Lindebergist Lindvereks pärast mehe surma, 1936. aastal (EAA, f 1256, n 1, s 596, l 105).

⁷¹ Vt RKM II 311, 584/5 – Leida Laasma; ka ETMM M234: 1, lk 832.

⁷² L. Kettunen, Tieteen matkamiehenä, lk 116–120.

⁷³ Samas, lk 125–130.

⁷⁴ Samas, lk 193–196; vt ka Mall Hiimäe, Lauri Kettunen Sääritsas. – Kodukaja. Sääritsa küla mälestusteraamat. Alatskivi 2000, lk 43–49.

⁷⁵ Muusikamuuseumi toetuseks korraldas August Pulst rahvamuusikat, laule ja tantse esitlevad ringreisid ettekannete ja kontserditega. Palal toimus ettekandekoosolek IV ringreisi käigus, 11. mail 1928. Järgmine kontsert sealkandis toimus VII ringreisi raames 1935. a sügisel Alatskivil.

Herbert Tampere kui August Pulst. Tampere üleskirjutused ERA rahvaluulekogus ja kuus vaharullile salvestatud laulu on pärit 1937. a septembrist.⁷⁶ Materjali juures puuduvad märkmed selle saamise asjaolude kohta, kuid arvatavasti külastas Tampere Lindveret Mustvees (muuseas ilmselt ka heliplaadistamise „eelkontrolli“ eesmärgil).⁷⁷ Pulst kohtus Annaga plaadistamisele eelnenud kontrollkäigul 7. oktoobril 1938(?) Mustvees ja too oli vägagi koostöövalmis.⁷⁸ Heliplaadistamise käigus salvestati Annalt 21 laulu, kaks juttu ja viis nõiasõna.⁷⁹

Anna jätkas 1930. lõpus ja 1940. aastatel ka keelejuhina. Sadala kooliõpetaja Priidu Tammepuu on Annat korduvalt külastanud aastatel 1938, 1942, 1948 – nii Mustvees kui ka Sadalas. Selle tulemusena on ERAs kümmelehekülge ja Eesti Keele Instituudi murdearhiivis 300 lk üleskirjutusi.⁸⁰ 1940. a on Lindverelt mõned laulud ja jutud üles kirjutatud murdeuurija Salme Tanning.⁸¹ Siiski ei ole need üleskirjutused keeletespetsiifilised, vaid suuremalt jaolt folklooritekstid: laulud, jutud, nõiasõnad ja kombekirjeldused. 1939. aastal on Anna Lindverelt mõnikümmelehekülge rahvaluulet üles kirjutatud ka Mustvee kooliõpilased Ülo Puusta, Elsa Ots ja Hermiine Siider.⁸²

Kolmas suur kogum üleskirjutusi Anna Lindverelt pärineb sõjajärgsest ajast – 1948., 1949. ja 1950. aastast. Taaskord ilma saamisandmeteta on köidetes RKM II 27 ja RKM, Normann 3 ligi 500 lehekülge Salme Lõhmuse, Selma Läti, Hilda Nõu ja Erna Normanni üleskirjutusi.⁸³ Tekib küsimus, kas folkloristid on käinud Anna Lindvere juures kodus, seekord siis juba Sadalas? Samast ajast pärinevate üleskirjutuste juures KKI rahvaluulekogus leiduvad märkused, et need on tehtud Tartus veebruaris 1949. ERA ja KKI fotokogus on neli samal ajal Tartus tehtud fotot Anna Lindverest.⁸⁴ Seega on tõenäolisem, et Anna Lindvere käis Tartus, kus erinevate institutsioonide (sel ajal asus KKI veel Tartus) folkloristid teda üheskoos küsitlesid. Seda võimalust toetab ka Lindvere tütre Leili Savastveri mälestus, et vanaema viidi Sadalast mitmeid kordi Volgaga Tartusse esinema.⁸⁵

⁷⁶ ERA II 172, 49/66, 74/97; ERA, Fon 537, 538.

⁷⁷ Richard Viidalepp, Seitsmes aruanne rahvaluule kogumisest (1. VI – 30. IX 1937). – Rahvapärismuste Selgitaja 3, lk 101. Tampere võis andmeid Lindvere kohta saada Pulstilt ja on usutav, et ta teadis Linverest ka seoses Kettuse töödega.

⁷⁸ August Pulst käis ettekandekoosolekutel-kontserditel juhutatud laulikute ja pillimeestega tutvumas, nn kontrollkäikudel. III plaadistamise eelne käik toimus 4. septembrist 16. novembrini. Pulsti mälestustest jääb mulje, et kohtumine Anna Lindverega oli n.ö ette valmistamata ja Annat ERA poolt soovitatute seas pole (ETMM M234: 1, lk 832, 853, 878).

⁷⁹ ERA, Pl 88–89; 91–92; 95 (A1–2).

⁸⁰ RKM II 192; KKI KT 160, 161.

⁸¹ ES MT 282 ja 283.

⁸² ERA II 223; ERA II 249.

⁸³ Erna Normanni üleskirjutused on küll dateerimata, kuid arvatavasti samast ajast.

⁸⁴ ERA, Foto 2123, 2124 – 71-aastasena (1949), 14473a – 72-aastasena esinemas; KKI 9, 399 – detsembris 1948.

⁸⁵ ERA, DH 16 (8).

KKI lauluüleskirjutuste seas on ühe laulu litereering Udo Kolgilt ja märkus, mis viitab Lindvere laulude helisalvestamisele: „Lindistatud Tartus. Magnetofonist välja kirjutatud U. Kolk 9. II 1949“.⁸⁶ Seda, et Lindverelt Tartus laule helisalvestati, toetab ka Eduard Laugaste mälestus: „1948. a. tuli omal algatusel Tartusse Kodavere laulik Anna Lindvere, et ette laulda mõned meelde tulnud laulud. [...] Laulud lindistati“.⁸⁷ Ülo Tedre mälestuste järgi oli Anna Lindvere üks esimesi, keda lindistati uudse helisalvestustehnikaga – lint-magnetofoniga.⁸⁸ Kahjuks ei ole selge, millised need esimesed salvestused olid ja kuhu need said. KKI helikogus on Anna Lindverelt 1949. aastal tehtud helisalvestus kahe laulu ja kahe jutuga, mille juures on märkus: „Saadud Eesti Raadiolt“.⁸⁹

Igal juhul on Anna Lindvere Kodavere säravaim pärimusetundja, omamoodi lauliku sümbol nii kogukonnale kui uurijatele väljastpoolt.

ERA kogudest on väljaandesse jõudnud veel mõned regilaulukirjapanekud, kus on ära nimetatud ka laulude esitajad. Veera Fuchs on 1933. a kogunud viis regilaulu **Katta Antonilt**: „Kuuldud Katta Antonilt, 66 a, kes on õppinud emalt **Leena Puuderilt**, 91 a. Jutustaja sündimis- ja praegune elukoht Kodavere kihelkonnas, Pala vallas, Assikvere külas, „Perametsal“. Vahepäääl elanud 27 a Narvas.“⁹⁰ Üks laul on kirjutatud 74-aastaselt **Liiso Soolt** Kavastu vallast Koosa külast.⁹¹

Elly Luigla on pärimust kogunud oma kodukohast Pala vallast. 1937. aastal on ta 49-aastaselt **Amalie Luiglalt** Loelu talust üles kirjutatud kaks mängukirjeldust ja kaks regilaulu. Koguja sama aasta lastelaulusaadetisel pole esitajaid märgitud. 1939. aastal on Luigla kirjutatud Hallikul elanud 72-aastaselt **Kata Kapsaselt** ühe regilaulu ja 63-aastaselt **Tõntsilt** kaks regilaulu.

Kooliõpilaste saadetised on tulnud ERAsse peamiselt kogumisvõistluste raames. Enamasti on koolilapsed kirjutatud oma vanavanematelt või teistelt lähedastelt inimestelt.

1935. a saatsid Pala algkooli õpilased mängukirjeldusi, nende seas on Hermine Õunap kaks mängukirjeldust ja kaks regilaulu kirja pannud Kodavere külas elanud vanaemalt **Liisa Allalt** (snd 1864 Alatskivil). 1939. a saatsid Mustvee reaalkooli õpilased Hermii-

⁸⁶ KKI 9; KKI 43, 25.

⁸⁷ VK VI, lk 30.

⁸⁸ Ülo Tedre, Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulesektor 1947–1990. – Eesti filoloogia pool-sajand Teaduste Akadeemias. Eesti Keele Instituut. Toim. Jüri Viikberg. Tallinn 1997, lk 212.

⁸⁹ KKI, RLH 49: 6. Kuna sel ajal oli salvestustehnikat vähe, on võimalik, et raadio stuudios tehtud salvestused olid folkloristide algatatud. Vt ka Janika Oras, Viie 20. sajandi naise regilaulumaa-ilm. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 27. Tartu 2008, lk 75.

⁹⁰ ERA II 85, 331.

⁹¹ ERA II 85, 355.

ne Siider ja Elsa Ots lisaks 21 palale **Anna Lindverelt** (vt eespool) kuus laulu **Miina Siiderilt** (61 a, snd Kallastel). Avo Saar kirjutas Hallikul elanud ja Kodaveres sündinud **Anna Lepikult** (66 a) viis regilaulu, Virve Annuk kirjutas ühe vastlaulu Allikul elanud **Leena Annukilt** (78 a).

Mängude kogumisaktsiooni ajal Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse kaudu saabunud (arvatavasti) August Laursoni saadetis sisaldab ühe Lemmkibu laulu ja mängukirjelduse, mille esitajaiks on märgitud Torila küla elanikud **Kaarel Mürsepp**, **Kaarel Kümmel** ja **Liisa Värvu**. Teise pulmalaulu ja mängukirjelduse esitajaks on taas mitmeliikmeline grupp Nõva külast: **Miina Ots**, **Mariie Reinvald**, **Sohvi Uusen** ja **Taavet Mägi**. Koguja selgitab ise: „Elukoht kõigil on Torila külas. Muidugi olid nende andmed väga segased ja ma käisin korduvalt nad läbi, värskendades nende mälestusi teise katkendliste mälestustega, siis olen jällegi mõningaid üksikasju juure hankind. Nii et iga üksiku mälestusi ja andmeid oleks mul võimatu eraldi saata, sest pole vast oluliselt nii tähtiski, kui aga üldmuljet saada. [---] Teised alljärgnevad andmed on saadud Pala vallast, Nõva külas elutsevailt vanakestelt Miina Otsalt, Mariie Reinvaldilt, Sohvi Uusenilt ja Taavet Mäelt.“⁹²

Omaette esitajaterühmaks on **murdekogujate keelejuhid**, ehkki mitmeid neist on küsitlenud ka rahvaluulekogujad. Emakeele Seltsi murdesõnavara kogumine algas juba 1920. aastast, tihendatud kogumine 1937. aastast. Murdekogujate eesmärk ja meetodid olid rahvaluulekogujate omadest erinevad, kuid kuna keelejuhid olid tihtipeale ka head pärimusetundjad ja tunnustatud jutustajad-lauluoskajad, kirjutasid murdekogujad murdetekstidena meelsasti rahvaluulet, muuhulgas regilaule. Tähtis on ka see, et murdekogujad löid soodsas keskkonnas pärimuse kogumiseks – nagu märgivad mitmed päraststõjaaegsed Kodaveres välitöid teinud rahvaluulekogujad.

1932. aastal Kodaveres murret kogunud August Tamm ei ole oma keelejuhtide kohta eriti lisamärkmeid teinud.⁹³ Sassukveres elanud, Alatskivil sündinud **Leena Jõgilt** on väljaandes 16 pala – 14 regilaulu, üks lastelaul ja ussisõnad. Kuus regilaulu kirjutas Tamm Tossumetsa külas Venetossu talus elanud 56-aastaselt **Villem Treialilt**. Villem Treial oli tuntud Kodavere pajatajate Oskar Treiali ja Leida Laasma isa (vt allpool). Omedu külas elanud **Kaarel Mägilt** (88-aastane) kirjutas Tamm neli regilaulu.

Aili Univere ERAle saadetud materjali juures on andmeid esitajate kohta rohkem. Ta on oma informante küsitlenud korduvalt, mitmel aastal vahemikus 1937–1942. Univere peamine tööpiirkond oli Assikvere küla.⁹⁴ Assikveres Sireli talus elanud **Villem**

⁹² ERA II 119, 255; ERA II 119, 263.

⁹³ ES MT 88.

⁹⁴ Piret Norvik, Salme Tanning Kodavere murde talletajana. Ettekanne Kodavere murdepäevadel Sääritsas 27.–28. juulil 2012. Käsikiri autori valduses, lk 3.

Bunderilt (Punder) on ta materjali kogunud mitmel aastal ning tema kohta märkinud: „56 a v põllutööline, elab oma majakeses Assikvere k ääremaal. Põline Assikvere inime-“⁹⁵ Väljaandes on keelejuhilt kolm laulu. Assikvere ääremaal elas ka teine Univere poolt korduvalt küsitletud informant, **Leena Kiisel** (snd 1866), „lesk pensionär, elab oma majas Assikvere k heinamaa ääres. Pärit Looviku talust Ranna v.“⁹⁶ Väljaandes on temalt Univere kogutuna üheksa laulu ja laulufragменти ning nõiasõnad. Kaheksa aastat hiljem, kui Kiisel oli juba viis aastat Sookülas elanud, küsitles teda Udo Mägi (vt allpool).⁹⁷ Assikveres elas ka **Leena Piibar**: „73 a v, rätsepa lesk, pärit Ranna vallast, elab oma majakeses Assikvere k karjamaa ääres.“⁹⁸ Väljaandes on Leena Piibarilt kaks regilaulukatket. **Leena Priks** (79 a), kes elas Rätsepa talus ja oli pärit sama küla Madi talust, oli Univerele väga hea keelejuht, jutukas ja intelligentne.⁹⁹ Temalt on väljaandes 17 pala: regilaule, lastelaule ja nõiasõnu.

82-aastaselt **Anna Lõhmuselt** Ranna vallast Rütüti¹⁰⁰ külast kirjutas Aili Univere ühe regilaulu ja ühe tantsuloo. Paar laulufragменти on väljaandes ka **Kaarel Ertiselt**, 81-aastaselt Sääritsa küla kalurilt, kes elas oma poja juures asunduskohal Rannamõisa läheduses“.¹⁰¹

Teine sellel perioodil Kodaverele pühendunud murdekoguja Salme Tanning oli keskendunud keelejuhtidele Sassukveres ja Assikveres.¹⁰² Assikverest on **Leena Annukilt** (75 a)¹⁰³ väljaandes kolm ja Raatverest **Liisa Jürgensonilt** kaks laulu.¹⁰⁴

1940. aasta sügisel külastas Salme Tanning 62-aastast **Anna Lindveret**, kes sel ajal elas koos oma tütre ja väimehega Mustvees.¹⁰⁵ Sellest käigust lisandus väljaandesse kaks laulu ja kaks nõiasõna.

Sassukvere külas kujunesid Tanningu parimateks keelejuhtideks **Miina Kitask** ja **Miina Villemson**, kes olid mõlemad põlised Ranna valla inimesed, 80-aastased, väga jutukad ja abivalmid endised taluperenaised.¹⁰⁶ Miina Kitaskilt on väljaandes üks vastlaul, Miina Villemsonilt kaks regilaulu ja kolm lastelaulu. Mõni aasta hiljem, 1947. aastal, kui mõlemad keelejuhid juba surnud olid, külastas Udo Mägi nende tütreid, lootes neistki häid informante (vt allpool). Tütred paraku ei olnud nii head jutustamisoskust

⁹⁵ ERA II 266, 397 (1939).

⁹⁶ ERA II 266, 397 (1939).

⁹⁷ KKI I, 14.

⁹⁸ ERA II 266, 364 (1939).

⁹⁹ ERA II 266, 397 (1939); P. Norvik, Salme Tanning Kodavere murde talletajana, lk 3.

¹⁰⁰ ERA II 285, 400 (1940).

¹⁰¹ ERA II 266, 365 (1939).

¹⁰² P. Norvik, Salme Tanning Kodavere murde talletajana, lk 1, 3.

¹⁰³ ES MT 294, 35/7 (1942).

¹⁰⁴ ES MT 294, 54 (1942).

¹⁰⁵ P. Norvik, Salme Tanning Kodavere murde talletajana, lk 6.

¹⁰⁶ Samas, lk 3.

pärinud: „Kontrast ema ja tütarde vahel paistabki terav, kui meenutada iseloomustust, mille M. Kittaski kohta andis üles tema hea tundja. Miina olnud alati löögivalmis ja tabav oma ütlustega, ega ole tahtnud kunagi jätta teiste sõna viimaseks. Kui ta midagi öelnud, siis nii, et „põhi pääl“. [---] Laasma teate järgi olnud ta ka ise enda väärtuses teadlik. Juhtunud sageli, et naised läinud eneste keskel sõnelema. M. Kittaskil ähvardatud lõuad sisse lüüa, tema terava keele pärast. Seepeale ütelnud ähvardatu: „Need on Andria rahavide lõvvad ja kallid lõvvad. Neid ei või sisse lüüva. Neid novvetasse nüid taga.“¹⁰⁷

1948. aastal Kodaveres käinud õpetaja Kersti Kuuse materjali¹⁰⁸ juures ei ole palju infot esitajate kohta. **Rosalie Targalt** Kallastelt on ta üles kirjutanud kuus laulu. Rosalie Targa juures on hiljem käinud korduvalt rahvaluulekogujad (vt allpool). 88-aastaselt **Leena Paulsilt** Sääritsas on väljaandes kaks lastelaulu ja kaks nõiasõna.

Udo Mägi on ekspeditsioonil Pala valda ja selle lähiümbrusesse 1947. aastal (KKI 1) lisaks kogumistöö meetodeid ja põhimõtteid kirjeldavale päevikule teinud palju märkmeid regilaulude esitajate kohta. 1948. aasta kogumisest (KKI 9) kahjuks mingeid lisaandmeid pole. Siiski võib arvata, et tegemist oli jätkukogumisega, mitmed küsitlused olid samad, kes 1947. a. Mägi oli n-õ frontaalkoguja, ta ei keskendunud mõnele kindlale rahvaluuleliigile või teemale, kõikidelt küsitlusetelt on kirja pandud mitmesugust pärimust. Järgnevas on juttu väljaandes avaldatud materjali esitajatest.

Üks esimesi Mägi informante, 71-aastane **Jaan Tross** elas Pala vallas Karjamõisa külas. Ta oli sündinud Kirtsis külas, elanud mitmes kohas ja pidanud mitut ametit.¹⁰⁹ Udo Mägi kirjeldab oma kohtumist temaga: „Kolmandal päeval leian ühe vana mehe tegevuseta oma maja ees istuvat. Selgub, et ta pole veel liiga vana, kuid halvatuna töövõimetu. Kui lähen ta juurde palvega, et ta mulle mu küsimuste peale üht-teist jutustaks, saan ruttu nõusoleku. Jutuhimu mehel on. Lubab tulla minu juurde kojugi (ta pole päris liikumisvõimetu). Sellest aga ei tule midagi välja, sest teda vajatakse maja ja lapse järele valvajaks. Jaan Tross (mees, kellest jutt) on „aplaagris“ inimene, nagu need eriti sobivad rahvaluulekogujaile. Esimene külaskäik lõpeb kokkuleppega teda varsti jälle vaatama tulla. Ta kinnitab jumalagajätul veel kord, et tunneb heameelt võimaluse üle kellegagi jutelda ja osutab arusaamist minu ülesandestki, üteldes: „Mis ma sest endaga hauda kaasa viin, mis ma tean, noorematel lähäb vaja.“ Jaan Tross on olnud suur lauluarmastaja. Töö juures olevat ta alati laulnud. Sellest tulebki, et ta nii kõrges eas pikki laule mäletab ja neid ka koos viisiga võib esitada. Oma repertuaari on ta osalt üle andnud ka kuueaasta-

¹⁰⁷ KKI 1, 42/3.

¹⁰⁸ KKI MT 48.

¹⁰⁹ KKI 1, 18.

sele tütetütrele.¹¹⁰ Jaan Trossi repertuaari kuulusid põhiliselt uuemad, lõppriimilised laulud, väljaandes avaldatakse temalt üks lastelaul ja tema naiselt, 69-aastaselt **Loviisa Trossilt**¹¹¹ „Armsaks vihtlemise sõnad“. Pala Karjamõisas elas ka **Aleksander Rips** (snd 1884 Seebikul, elanud Nõos), kes oli Palale tulnud 1922. a.¹¹² Temalt kirjutas Mägi „Nikastuse sõnad“ ja „Haiguse sõnad“.

Piirivarbe külas, endises Piiri kõrtsis elas 60-aastane **Miili Annast**. „Väikekohapidaja. Eluk. Pala v. Piirivarbe külas, end. Piiri kõrtsis. Sünd. Punikveres, kust tuli praegusesse elukohta u 40 a tagasi.“¹¹³ Miili Annast meenutas ka Krõõt Annastit, kelle käest kuulnud laule ta esitas. Krõõt Annast hoidis tema juures lapsi. „Lastele ongi ta alati laulnud ja seejuures täiskasvanuile meeldegi jäänud.“¹¹⁴

Ojakülas elanud väikekohapidaja **Kustav Edro** (70 a)¹¹⁵ esitas Lemmkibu laulu, nagu ka Sooküla taluperenaine, Assikverest pärit **Leena Kiisel** (vt eespool).¹¹⁶ Haavakivil elanud väikekohapidaja **Leena Tõns** (73 a, snd Puiatu vallas) oli elanud mitmes kohas Peterburi kubermangus ja asunud Palale 25 a tagasi.¹¹⁷ Temalt on väljaandes kadrilaul. Põliselt Kirtsu küla elanikult **Sohvi Tartult** (58 a)¹¹⁸ kirjutas Mägi võitegemise sõnad. Kirtsu külast Nõmmeotsa talust oli pärit ka õmbleja **Juulie Sepp** (snd 1878), kes oli juba 20 a elanud Tartus.¹¹⁹ Temalt on väljaandes kaks pulmalaulu.

Udo Mägi oli kogumiseks valmistudes tutvunud murdekogujate Aili Univere ja Salme Tanningu päevikutega ja külastas nende keelejuhtide lapsi. Paraku ei olnud keelejuhtide lapsed nii head pärimusetundjad nagu Mägi lootis.¹²⁰ Ronisoo külas elanud mõisateenija ja käsitöeline **Leena Kaldmäe** (snd 1873), keelejuht Miina Kittaski kasutütär, esitas „Tillukese teomehe“ ja „Lemmkibu laulu“. Kaldmäe oli sündinud Sääritsa külas, elanud Torilas, Pala mõisas ja Sassukveres. Mägi leidis Kaldmäes vastutuleliku jutustaja: „Vaatamata aga tema püüdlikkusele, mida näib kannustavat ema eeskuju ja mõne rahvalauliku populaarsus (siingi on juttu Anna Lindeberg-Lindverest), jäävad tulemused oodatust napimaks. Tema kohta on ehk huvipakkuv märkida seda, et ta oli ainus, kes mäletas Kodavere omapärase ja kunagi pulmatseremoonias õige populaarse „lemmkibu-laulu“ viisi. Kahjuks ei piisa minu muusikalisest haridusest selle ülesmärkimiseks.“¹²¹ Miina Kittaski tütar **Pauliine Ird**, kes oli sündinud 1900. a Sassukveres ja elanud alates 1943.

¹¹⁰ KKI 1, 22/4.

¹¹¹ KKI 1, 18.

¹¹² KKI 1, 16.

¹¹³ KKI 1, 11.

¹¹⁴ KKI 1, 43/4.

¹¹⁵ KKI 1, 12.

¹¹⁶ KKI 1, 14.

¹¹⁷ KKI 1, 19.

¹¹⁸ KKI 1, 18.

¹¹⁹ KKI 1, 17.

¹²⁰ KKI 1, 41/3.

¹²¹ KKI 1, 13; KKI 1, 41.

aastast Tartus, esitas kolm pala. Mägi märgib kahetsedes, et hoolimata soovist ema jälgedes käia ja huvist emalt üles kirjutatud materjali vastu, polnud küsitlerv „kuigi jutukas ega erilise teadmistepagasiga“.¹²² Äteniidi küla taluperenaine **Loviisa Kask** (snd 1880. a), keelejuht Miina Villemsoni tütar, esitas kogujale vaid mõne pala, muuhulgas regilaulu „Öösel üks“.

Ranna asunduses elanud väikekohapidajalt **Leida Laasmalt** kirjutas Mägi üles märkimisväärselt palju materjali: 65 lk, 93 pala – see moodustab viiendiku tema kogutust (330 lk). Kirjapandu hulgas on lisaks 10 siin avaldatud palale (lastelaulud, nõiasõnad ning „Lemmikibu laul“) hilisemast tuttavaid pajatusi jm jutte, lõppriimilisi laule ning kombestikku. Ometigi ei ole Udo Mägi Leida Laasma isikul oma päevikus pikemalt peatunud. Selle põhjuseks võib olla Laasma „noorus“ – tolleaegse rahvaluulekogu ja jaoks ei olnud 40-aastane naine veel „sobivas eas“ ja ehk ei olnud Laasma jutustajatalent veel õitsele puhkenud. Seetõttu tuleb Leida Laasmast põhjalikumalt juttu edaspidi. Ranna asunduses elas ka **Villem Lea** (snd 1877 Ruskaveres), „eluaegne tööjõuetu“,¹²³ kellelt väljaandes avaldatakse laul „Hobune varastatud“.

Alatskivi vallas Peatskivi külas elas 77-aastane **Anna Aru**, „vabadik – oma majake, kuid maata. Eluk. Alatskivi v, Peatskivi k. Sünd. samas. Elanud vaid oma valla piirides.“¹²⁴ Udo Mägil esitas Anna Aru viis regilaulu ja armsaks vihtlemise sõnad. Peatskivi külas elanud **Emili Rosali Karv** (snd 1887 Alasoo k)¹²⁵ esitas 14 regilaulu ja kaks nõiasõna. Tema juures käis Mägi ka 1948. a suvel. Torila küla 77-aastaselt taluperemehelt **Paul Pärsikivilt**, kes oli „elanud kogu eluaja oma valla piires“,¹²⁶ kirjutas Mägi kaks töölaulu – sirbiviskamise laulu ja käsikivilaulu. Kolm lühikest laulu on kirja pandud **Joosep Naritsalt** (vanus ja elukoht täpsustamata).

Kallastel elanud **Anna Viljuselt** kirjutas Udo Mägi üles kolm regilaulu. Anna Viljus oli Krõõt Annasti (snd Pärsikivi) vennatütar, sündinud 1884. a. Mägi sai temalt vähem materjali, kui oli oodanud: „Napilt neli lehekülge saan paljuteadjaks kiidetud Anna Viljuselt Kallaste uues alevis. Huvi tohiks pakkuda tema kaks vana rahvalaulu. Need on ta kuulnud suurelt lauluoskajalt Krõõt Annastilt. [...] Krõõt Annastilt on laule üles kirjutatud Virumaal Puru külas elamise ajal. Anna Viljuse seletust mööda istunud ta telgede taga ja laulnud. Rahvaluulekogu ja istunud sääl juures ja muudkui kirjutanud.“¹²⁷ Anna Viljuse juures käisid ka 1954.–1955. a Kirjandusmuuseumi ekspeditsioonide liikmed (allpool).

Oma retkel küsitles Udo Mägi mitut Kodavere rahvaarsti, keda ta ka värvikalt kirjeldas. Kokora külas Lillemäe talus elanud **Miina Reinvaldilt** (u 75 a) kirjutas Mägi

¹²² KKI 1, 12; KKI 1, 41.

¹²³ KKI 1, 14.

¹²⁴ KKI 1, 11.

¹²⁵ KKI 1, 13.

¹²⁶ KKI 1, 16.

¹²⁷ KKI 1, 19; KKI 1, 349/51; KKI 1, 43/4.

lisaks „Lemmikibu laulule“ neli loitsu. Oma päevikus kirjutab ta: „[---] suure praksisega „aitaja“. Tema enda sõnade järgi on ta „vastu võtnud“ üle 100 lapse. Kuigi ta teab terve hulga endeid ja maagilisi võtteid ühenduses sündimise ja vastsündinuga, teab loitse, mille mõjus ta ise ei kahtle, siiski ütleb ta enda mitte „kun'tse“ tarvitavat. Sealsamas ütleb „sündimissõnu“ lugenud olevat ja soovitab neid abiandmiseks minulgi tarvitada.“¹²⁸

Sohvi Sepp (1871–1959) Torilast Kulli talust, Udo Mägi suurim leid ja parim pärimusetundja, oli samuti rahvaarst. Ta oli sündinud Alasoo külas ja elanud ainult Alatskivi vallas.¹²⁹ Mägi kirjutas Sohvi Sepalt üles 24 laulu ja nõiasõna ning oli temast ilmselgelt lummatud. Koguja kirjeldused on värvikad ja üksikasjalised: „S. Sepp on üle mitme valla piiride kuulus rahvaarst. Tema juures käib abi saamas inimesigi, kes maagilisse ravisse ei usu. Tean neist mitmeid, kes tema juures on heade tagajärgedega käinud kas ennast või oma looma ravimas. Peale maarohtude, mida ta ravimisel kasutab, tunneb ta mitmesuguseid „sõnu“. Ainult osa neist on ta mulle välja andnud. Seni takistasid nende avaldamist usulised motiivid. Nende tarvitamist peab ta jumalavallatuseks, kuigi ta neid peab maksvaks. Tema erandlikkus ei seisa üksnes vaimseis võimeis. Mõtletja poos ja näoilme, teravavaatelised silmad, käskiv, kare, järsk ja iseteadlik kõne – kogu käitumine ja välimus annab hea ettekujutuse endisaja „teadjast“ või „targast“. Oli minu õnn, et ma tema kuulsusest midagi ei teadnud. Vastasel korral oleksin vaevalt läinud niisuguse enesestmõistetavusega nagu nüüd tema teadudest osa saama. Võib-olla sellest tuligi, et minu ettevõtte oli edukas. Pealegi leidis ta oma pärisaja üleelanuna ja üksijäänuna minus huvikaaslase. Ja lõpuks, nagu selgus kolmandal külaskäigul, etendab siingi oma osa „ehk tuleb minu nimi ka kuhugi raamatusse“.“¹³⁰

Järgmisel aastal kirjutas Mägi Sohvi Sepalt üles 29 väljaandesse minevat pala (KKI 9). Lisaks regilauludele ja nõiasõnadele on käsikirjas lõppriimilisi laule, 32 juttu, 52 punkti usundi- ja kombestikukirjeldust jm. 1953. a lisandus veel 20 regilaulu, lisaks neli lõppriimilist laulu ja kolm mängu.¹³¹

Sohvi Sepalt ehk Kulli Sohviilt kuulnud laule ja nõiasõnu esitas ka Anna Lindvere¹³² ning kolm Sohvi Sepa laulu kirjutas teadmata jäänud asjaoludel Mustvees juba 1937. a septembris üles Herbert Tampere.¹³³ Pole teada, kas Herbert Tampere Sohvi Sepaga kohtus – nii nagu ka pole teada, kuidas Sohvi Sepp ja Anna Lindvere seotud olid. On küll võimalik, et Tampere kirjutas Sohvi laulud üles Anna Lindverelt, märkides esitajaks

¹²⁸ KKI 1, 16; KKI 1, 47.

¹²⁹ KKI 1, 17/8.

¹³⁰ KKI 1, 47/8.

¹³¹ RKM II 43, 453/69.

¹³² Nt: „Kuulnud 1927. või 1928. a. Sohvi Sepalt Kallastes“. KKI 9, 405 (4) < Anna Lindvere – U. Mägi (1948?).

¹³³ ERA II 172, 98/9.

Kulli Sohvi (vt eespool, Anna Lindvere juures). Kuid sama tõenäoline on, et koguja kohtus Sohvi endaga Anna Lindvere pool, kuna Sohvi tütar olevat elanud Mustvees.¹³⁴

Sohvi Sepa juures käidi ka Kirjandusmuuseumi rahvaluuleosakonna ekspeditsioonidel Kallaste rajooni 1954. ja 1955. aastal (vt allpool). Selle käigus on Sohvi Sepalt materjali kirjutanud Selma Lätt, Erna Normann, Herbert Tampere, Olli Niinemägi (Otilie-Olga, hiljem Kõiva) ja Anatoli Garšnek. Iga folklorist on kogunud vastavalt oma huvialadele, nii on Lätt ja Normann kogunud enamikus proosapalasisid: jutte, usundit-kombestikku jms, ligi 60 lk.¹³⁵ Tampere on noteerinud 26 viisi (sh 22 regilauluviisi). 1955. aasta suvest (23. ja 29. juuni) pärineb Olli Niinemäe poolt üles kirjutatud materjal.¹³⁶ Tema on Sohvil kirjutatud üksnes laule (19 regilaulu, 3 lõppriimilist laulu), lisaks seitse nõiasõna ja kaks mõistatust. Koos Niinemäega on Sohvit külastanud Anatoli Garšnek, kes on üles kirjutanud üheksa regilaulu viisid.¹³⁷ 1954.–1955. a ekspeditsioonide tulemusena on väljaandes 96 Sohvi Sepa laulu, nii regilaulutekste ja -viise kui ka nõiasõnu.

Sohvi regilaulud on üsna „praktilised“, enamasti seotud tööde ja tavandiga, lüroepikat ja ilutsemist on vähe. Kalendritavandit esindavad laulutüübid „Linad liulaskjale“ ja „Mardilaul“, töölaule „Põllud põdema“ ning „Sirise, sirbikene!“. Suur osatähtsus Sohvi repertuaaris on noorte suhete ja pulmateemalistel lauludel. Tüdrukute-poiste vahelisi suhteid iseloomustavad vastaspoolt halvustavad või pilkavad laulud „Ennem kivi kui poisi juures“, „Pane see tütar minule!“. Pulmalauludest domineerivad mitmesugused õpetuslaulud: „Tunnen tuima neiu“, „Võta väike naine!“, „Viige vihased neid!“, „Pruut pooleli peetud“ ja muidugi Kodaveres väga levinud „Lemmikibu“. Sohvi repertuaaris leidub kimbuke laule laulust ja laulikust: „Kust laulud saadud“, „Suude sulg“, „Mida suust kukub“ jmt. Omaette rühma moodustavad sotsiaalset protesti väljendavad laulud „Kättemaks sakstele“, „Oodatakse koju tööle“ ja „Sundija sulane“, mida on üles kirjutatud korduvalt (vastavalt 8, 5 ja 4 korral).

Sohvi Sepa nõiasõnad, nagu ka regilaulud, on ajastu tavade kohaselt kirjutatud üles ilma põhjalikumate kommentaarideta. See-eest kogumispäevikus on Olli Niinemägi kirjeldanud Sohvi aktiivset ravitsejategevust ja laulmisel improviseerimist: „Hommiikul sõitsime Kallastele ja seal edasi Torila külla (~ 2 km Kallastelt) Kulli Sohvi juurde. Sohvi on väike küürus eideke (83 a), kärmas ja kiire. Üks silm on tal kaetud kaega ja näib nagu ümmargusem, teine aga see-eest jälgib kõike ümbritsevat mitmekordse tähelepanuga. Kõigepealt esitab Sohvi meile orjuslaulu „Oleks minu olemine ...“ [---] Sohvi on tõeline kunstnik. Igale laulule elab ta kogu olemusega kaasa. Kui saaks kuidagi jäädvustada žeste, miimikat ja kümneid eri varjundeid hääles, millega ta esitab laulud. Hale-haledalt loeb ta: „Ärra teeb eden ai, ai, ai ...“, lööb siis käed peremehe moodi puusa ja lõpetab erilise kahjurõõmu ja mõnuga – „mina taga trai, rai, rai.“ Laulmiselt läheb Sohvi sageli

¹³⁴ Intervjuust pojatütar Eha Sepaga 1997. a. ERA, CD 34, 51–74.

¹³⁵ RKM II 48, 93/120; RKM, Normann 3, 59/72, 101/12.

¹³⁶ RKM II 48, 291/302, 373/8.

¹³⁷ RKM III 3, 51/4, 79.

üle deklameerimisele. Küsimus pole viisi unustamises, vaid väljendusvahendite valikus suurema ilmekuse saavutamiseks. Deklameerimine koos miimika ja žestidega on mõjuvamad monotoonsest viisist.

Sohvi ei tunne mitte ainult laule. Ta on ka tunnustatud arst. Üks vene naine ootabki parajasti „soontetasumist“. Salakesi loeb Sohvi mulle nõiasõnu soonenikastuse, luumurde ja tuulest ning veest tulnud haiguste vastu. Viib siis mu teise tuppja ja õpetab, mida tuleb teha, et peigmees maha ei jäta. Ka sünnitus-sõnad annab mulle ja lisab ise – võta omale, ega nad koormaks ole. Kõiki sõnu ta siiski pole nõus välja andma. Veresõnu minevat tal omal vaja. Sohvil on ka „vaenu-käed“. Nagu ta ise räägib, on ta lapsepõlves vaenukõie ära lahutanud ja sellest tulnudki imejõud tema käte sisse.

Sohvi mõistus on erk, kuulmine hea, aga mälu kehv. Ta unustab kohe, millist laulu on juba laulnud ja on nõus mitu korda kordama. Ja kunagi ei loe või laula ta ühtegi laulu täpselt samaviisi. Katsetasime mitu korda lauluga „Sirise, sirise sirbikene“. Lõpuosa muutus pidevalt. Näis, nagu polekski laulul kindlat lõppu, vaid Sohvi loob selle alles esitamisel, väljendades sama mõtet iga kord erinevate kujunditega [---] Selline pidev improvisatsioon ilmneb suuremal või vähemal määral kõigi laulude puhul nii sõnades kui ka meloodias.¹³⁸

Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluuleosakonna ekspeditsioonid Kodaverre toimusid aastatel 1954–1955. Neile eelnesid 1953. a Udo Mägi üleskirjutused Sohvi Sepalt ja Rosalie Targalt. Ekspeditsioonidega samal ajal ja nende järel lindistati koostöös Eesti Raadioga Kodavere rahvalaule. KMi ekspeditsioonidel osalesid Herbert Tampere, Selma Lätt, Erna Normann, Olga Jõgever, Olli Niinemägi, Helgi Sirmas (hiljem Palu) ja Anatoli Garšnek. Paremaid jutustajaid-laulikuid külastati korduvalt ja mitme küsitleja poolt. Kuigi ekspeditsioonipäeviku kirjutas 1955. a suve kohta vaid Olli Niinemägi, sisaldab folkloristide kogutud materjal ka andmeid laulikute kohta ja elulookirjeldusi.

1954. aastal kogus Selma Lätt kolm laulu (ja fragmenti) 63-aastaselt **Rosalie (Rosaalie) Targalt**, kes elas Kallastel ja oli sündinud Tedrekülas. Laulude päritolu kohta märgitakse: „Üksikud laulud kuulnud oma isalt ... Targalt, kes neid suure hooga laulnud, ise jalaga takti lüües. Isa on laulud kuulnud Pusi külas elades sealselt suurelt laulikult Matsi Krõõdalt, kes nüüd ammu surnud.“¹³⁹ Samal ekspeditsioonil kirjutas Herbert Tampere Rosalie Targalt seitse laulu koos viisidega, järgmisel aastal Olli Niinemägi ühe laulu ja Anatoli Garšnek ühe laulu koos viisiga. Ekspeditsioonide ajal helilindistati Rosalie Targalt viis laulu. 1953. aastal oli Rosalie juures käinud ka Udo Mägi, kes kirjutas temalt üles kolm laulu. Rosalie Tark oli ka murdejuhiks. 1942. aastal oli murdeuriija Salme Tanning kogunud Rosalie

¹³⁸ RKM II 48, 232/4.

¹³⁹ RKM II 48, 24.

Targalt murdematerjali ja sealhulgas ka rahvaluulelist materjali. Tanning iseloomustas tema murdekeelt: „Murdejuhi kõnekeel on tugevasti kirjakeelest mõjustatud.“ Rahvalaulude päritolu kohta on laulik Tanningule jutustanud nii: „Laulud on kuuldud isalt ja isa õelt ja isa on kuulnud Matsi Krõõdalt. Siäl Pusi külas elas tämä.“¹⁴⁰ Kuus laulu kirjutas 1948. a Rosalie Targalt ka murdekoguja Kersti Kuuse.

Ekspeditsioonil külastati ka **Anna Viljust**, kelle juures oli 1947. aastal käinud Udo Mägi (vt eespool). Selma Lätt märgib: „Kallaste linna juures „poboliinimene“. Neiu põlves olnud taluteenija. Hea lauluhäälega. Vähe murdelisi jooni kõnes. Elanud Kokora vallas, Torila külas.“¹⁴¹ Samal aastal kirjutas Herbert Tampere temalt kolm laulu viisidega, laule kirjutasid veel Olga Jõgever, Olli Niinemägi ja Helgi Sirmais. Erna Normann märkis lühidalt üles ka tema eluloo, mis kirjeldab maata inimeste lapse eluraskusi, varakult alustatud palgatööd, leeriskäimist ja kodu rajamist.¹⁴²

Olli Niinemägi kirjeldab päevikus kohtumist: „Anna Viljus (70 a) on parajasti sibulapeenraid rohimas. Aitan natuke kitkuda ja kuulen sel ajal üht-teist tema elust. Anna ema laulda ei saanud – põdes 17 aastat kopsuhaigust, suri, kui Anna oli 16-aastane. Isa aga oli suur laulumees – kodus võrku ja ise muudkui laulis. Head lauljad olid ka Anna 3 õde, eriti kõige vanem.

Suur laulik Krõõt Anask oli Anna Viljuse isa õde. Anna mäletab, kuidas üks mees käinud Krõõdalt laule kirjutamas. Krõõt kudunud parajasti kangast. Nii kududes laulnudki. Viimased aastad elanud Krõõt Anask Jõhvis, kus surnud ~ 96 aastasena. Anna Viljus on Krõõda laule palju kuulnud. Mõni on veel praegugi meeles. Kuid regilaulud pole Anna Viljuse ala. Temal on meile teistsuguseid laule varuks – on teinud terve nimekirja uuematest lauludest. Mõni nende hulgast on pärit raamatust, kuid enamuses on need tema lapsepõlve-aegsed rahvalaulud.

Anna Viljusel on haruldaselt hea hääl. Laulab värskest ja kõlavalt, suure kaasaelamisega. Kui midagi on ununenud, aitab taat meelde tuletada. Taat on uhke, et ta naine, kuigi pole üldse koolis käinud, laulab paremini kui mõni „kõrgesti koolitud“ inimene. Üldse haruldane paar – lihtsad ja heasüdamlikud ja kuidas nad teineteist hoiavad! Siin on väga hea töötada: Anna Viljus on kannatlikult nõus kordama, kuni kõik on õieti kirjas.“¹⁴³ Ekspeditsioonide ajal helilindistati Anna Viljuselt neli laulu.

1955. aastal on regilaulu kogutud kolmelt Peatskivi küla naiselt. 86-aastaselt **Anna Arult** e Toomik Annalt, keda samuti oli varem külastanud Udo Mägi, kirjutas Selma Lätt üles neli regilaulu. Anna oli Peatskivil (Pealtsekivi) ka sündinud.¹⁴⁴ 88-aastaselt **Leeni Suurelt** kirjutas Lätt üles kolm regilaulu ja ühe lastelaulu. Olli Niinemägi kirjutas **Aliide Metsojalt** (63 a) kaks regilaulufragmenti.

¹⁴⁰ ES MT 294, 35.

¹⁴¹ RKM II 48, 37.

¹⁴² RKM, Normann 3, 95 (2).

¹⁴³ RKM II 48, 222/3.

¹⁴⁴ RKM II 48, 449.

Laheperas sündinud ja elanud 79-aastaselt **Liine Koppelilt** kogus neli laulu Selma Lätt.¹⁴⁵ Üks kadrilaul on väljaandes samas külas sündinud, hiljem Oudovas ja Alatskivil elanud **Emilie Tammelt** (64 a).¹⁴⁶ Erna Normann on kolm regilaulu ja saunasõnad kirja pannud täpsustamata elukoha ja vanusega mehelt, keda nimetab „**kun' tsak vanamees**“.¹⁴⁷ Viljuse külas elanud ja kolhoosis „Edasi“ töötanud **Marie Väljalt** (55 a)¹⁴⁸ on väljaandes kolm regilaulu ja kolm nõiasõna.

Riidma külas kohtus Olli Niinemägi 1955. a 98-aastase **Anna Jakobsoniga**: „Anna Jakobson on peaaegu saja-aastane (98 a). On võrdlemisi nõrk ja lamab voodis, kuid mõistus on tal veel erk ja selge. Vanu kombeid mäletab ta veel küllalt hästi, laulud aga on ununenud. Vanadest regilauludest meenub talle kõigepealt „Lemmikibu laul“. Väga tahab ta laulda „Alatskivi armsam paik“, kuid on palju unustanud. Lõpuks saame talt veel huvitava, vana ja uue rahvalaulu vahepealse „Igavuses elan mina...“.“¹⁴⁹

Leida Laasma (28.03.1907 – 6.08.2007)¹⁵⁰ oli sündinud Tossumetsa külas Venetossu talus ja elanud kogu elu Ranna~Pala vallas Ranna asunduses.¹⁵¹ Lühemat aega elas ta veel Mustvees ja Moisekatsi mõisas Võrumaal.¹⁵² Leida Laasma isa ja vend olid tuntud jutustajad Villem ja Oskar Treial. Ka Leida oli tuntud jutustaja, arhiivis (RKM-i ja KKI kogud) on temalt eri aegadel kogutud ligikaudu 160 juttu, temast ja ta repertuaarist on Mall Hiimäe kirjutanud Kodavere pajatuste uurimuses.¹⁵³ Esimest korda küsitles Leida Laasmat Udo Mägi 1947. a (vt eespool), 1955. a ekspeditsioonide käigus küsitlesid teda Selma Lätt, Olli Niinemägi, Anatoli Garšnek, Helgi Sirmas ja Aino Strutzkin. Temalt helisalvestati kaheksa pala. Olli Niinemägi iseloomustas 48-aastast Leida: „Laasma on parajasti tulnud kolhoosipõllult ja ütleb, et tal nüüd olevat just meie jaoks aega. Ta on elavaimeline keskealine naine, loomuliku intelligentsi ja andekusega. Koolis on saanud käia ainult 4 klassi ja kogu elu on see hariduse puudulikkus talle südamevalu teinud. Lastele tahaks ta aga võimalikult kõrget haridust anda.

Laasma armastab kõige rohkem kodavere murdes naljajutte rääkida. Õppinud on ta need oma isalt Villem Treimannilt [Treial]. (Lapsepõlvekodu oli Tossumetsa külas, Vene-

¹⁴⁵ RKM II 48, 437.

¹⁴⁶ RKM II 48, 196 (64).

¹⁴⁷ RKM, Normann 3, 74.

¹⁴⁸ RKM, Normann 3, 82

¹⁴⁹ RKM II 48, 224.

¹⁵⁰ ERA materjalides on enamasti kasutatud nimekuju Laasma, ehkki suguvõsaurijad kasutavad nimekuju Laasmaa – <http://www.geni.com/people/Leida-Laasmaa/6000000009846709952> (27.11.2013).

¹⁵¹ RKM II 48, 310.

¹⁵² KKI 1, 14 – U. Mägi (1947).

¹⁵³ Mall Hiimäe, Kodavere pajatused. Kujunemine ja koht rahvajutu-traditsioonis. Tallinn 1978.

Tossu talus.) [---] Peale naljandite esitab Laasma meile ka laule. Hää! on tal haruldaselt ilmekas ja kõlav.“¹⁵⁴

1961. aastal on Leida Laasmad külastanud taas Selma Lätt, 1966. ja 1981. a on teda küsitlenud Mall Hiiemäe. Viimase intervjuu tegid Janika Oras ja Liina Saarlo 1997. aastal, kui naine oli 90-aastane. 1960.–1970. aastatel on Leida Laasma ise mitmel korral arhiivi materjali saatnud. Enamiku Leida Laasmalt kogutud ja tema enda saadetud materjalist moodustavad proosatekstdid, iseäranis pajatused. Suur on tema panus Anna Lindvere kohta käivate pajatuste jäädvustamisel, palju on ka olustikulist ja kombestikulist materjali.

Uuemate laulude kõrval on Leida Laasmalt kogutud ka regilaule, kuigi tema regilaulu-repertuaar pole väga ulatuslik: väljaandes on laule 17 tüübist, 36 teisendiga. Suur on lastelaulude osakaal, korduvalt on üles kirjutatud ka „Ussisõnu“. Leida Laasma tuntumad laulud on ka „Aja kari siia!“ ja „Hobune varastatud“. Viimast laulu ei ole 1947. a Udo Mägi üleskirjutustes, küll aga leidub seal Laasma hilisematele tekstidele väga sarnane selle laulu variant samas külas elanud Villem Lealt (sünd 1877). Võimalik, et Leida Laasma õppiski laulu temalt ja tegemist on ühe näitega sellest, kuidas isegi 20. sajandi teisel poolel regilaule juurde õpiti. Ehkki Leida Laasma repertuaar on ajastule iseloomulikult napp, on meil siiski võimalik digitaalsalvestuselt kuulata, kuidas need laulud kõlasid veel 21. sajandi künnisel 90-aastase kodaverelase suust.

Üks 1954.–1955. a ekspeditsioonide regilauluteadjaid oli 71-aastane **Saamu (Saamu) Mesipuult** Alatskivi valla Orgemäe külast. Temalt kirjutas Olli Niinemägi üles 13 laulu, üks laul on jäädvustatud ka tema naiselt **Ida Mesipuult** (71 a, pärit Säärtsa k). Niinemägi kirjeldab Saamu: „Saamu kaevab parajasti kapsamaad. Ta on haiglane kui-vetanud mehike, tõsise ja otsekohese olemisega. Laulda on tal raskevõitu, ka töö ootab, kuid lauludeta ta meid siiski ära ei saada. Ilma pikema sissejuhatusega laulab ta meile samas labidavarrele toetades „Raudme laulu“. („Alatskivi laulu“ ei taha laulda, sest see olevat juba tuntud – J. Liivi kirjutatud). Ka „Laksi Tõnise laulu“ kirjutame talt üles, kuid see pole veel päris tema ala. Saamu hindab kõige rohkem päris vanu rahvalaule, millised on õppinud ühelt naabruses elanud taadilt Peeter Prinkveldilt. Kord pulma ajal koduhoidjaks olles laulnud Peeter temale (Saamu oli siis 10-aastane) terve päeva vanu laule. Need jäänudki Saamule kõige paremini meelde. Nüüd laulab ta meile vana „Tiumehe laulu“. See on tüüpiline vana rahvalaulu esitus. Nii tekst kui ka viis muutuvad vähem või rohkem iga korduse juures. Saamu laulab vaikselt – on väsinud – kuid meestelaulule tüüpilise hooga, nn kandilise [viisi] liikumisega. Viisi kohta ütleb ta ise, et „ega neil (st vanadel rahvalauludel – O. N.) kedägi iseäralikku viisi ei ole. Üks kaasitamine õli. Ühe viisiga kõik. Üks laul õli nagu teise laulu akatuseks.“ Ja nüüd laulab ta ühe stereotüüpse vahelaulukese, kuid nii kiiresti, et ma üles kirjutada ei jõua. Saamu on väsinud. Lahkume ja lubame paari päeva pärast tagasi tulla. Tema aga on nõus vahepeal sõnu meelde tuletama ja neid üles märkima, kui vihiku saab.

¹⁵⁴ RKM II 48, 236/7.

[---] Täna käisime Mesipuu Saamu juures fonografeerimas. Ka paar uut laulu saime juurde ja ühe karjase huike. Regivärsilised laulud on Saamul täiesti rahvaehtsad, uuemad aga on enamasti kooris õppinud. Tervis on Saamul kehvy, hingamine katkendlik, on raske fonografeerida. Ka naisel on raske laulda, ennemalt on nad aga mõlemad suured lauluinimesed olnud. Laulude ettekandmisel on mõlemad kannatlikud ja suhtuvad meie töösse lugupidavalt ja arusaamisega.¹⁵⁵ Mesipuude juures jäädvustasid ka Olga Jõgever, Selma Lätt ja Helgi Sirmas.

RKMi magnetofonisalvestuste hulgas on kaks uuema rahvalaulu lindistust Mesipuu Saamult. 1952. aastast pärineb KKI folkloristide magnetofonisalvestus regilaulust „Kubjas ja teomees“.

Ühe mardilauluga on väljaandes esindatud Sääritsas elanud **Miili Martinjärv** (70 a). Kohtumist suurepärase laulikuga, kelle repertuaari kuulusid uuemad, lõppriimilised laulud, kirjeldab ilmekalt Olli Niinemägi: „Hommikul sõitsime Peipsi äärde Sääritsa külla Miili Martinjärve juurde. Miili tuli parajasti karjast. Kolhoosi karjus on ta juba neljandat aastat. Eemalt vaadates on Miili üsna tudike, käib longates ja kepile toetades. Kurdab alguses, kui raske on vanaduses leiba teenida, kui pole toetajat ega omakseid, aga kui jutt läheb lauludele, hakkab ta lausa põlema. Laule olevat tal nii palju, et võib hommikust õhtuni laulda, aga lõppu ei tule. Istume Peipsi kaldal vanale paadile, ja kus siis läheb lahti – üks naljalaul teise otsa! Vahete-vahel esitab ta laule deklameerides, elava žestikulatsiooni saatel. Muidu üsna ilmetud väikesed pruunid silmad lähevad naljalaulude juures niisugust tuld ja särtsu täis, et hoia alt. Nagu 20-ne aastane! Miili eriala on igasugused lõbusad uuemad laulud, natuke labased, aga siiski mitte päris lori. Palju on tal külapoiste naljalaule. Miili on eht simmanilaulik. Repertuaar on tal tõesti põhjatu. Kui karja-aeg ei tuleks, laulaks ta meile vist järjest järgmise hommikuni. Kirjutame talt ~ 20 laulu viisidega.“¹⁵⁶

Miina Leegu (87 a) elas Saburi külas. Temalt kirjutas Olli Niinemägi üles kaks regilaulu ja ühe hällilaulu, viisid pani kirja Helgi Sirmas. Miina Leegu oli kogukonnas tunnustatud lauluoskaja, kelle juurde juhatati kogujaid: „Mitmelt poolt juhatatakse meid Leegu Miina poole, kes olevat pärit Pusi külast, nüüd aga elab Saburis.“ Niinemägi kirjeldab oma kohtumist Miinaga: „Miina oli parajasti aias rohimas. Ta on 87-aastane, kuid tragi ja selge mõistusega. Kuuleb ja näeb suurepäraselt, ainult mälu on viimasel ajal kehvaks jäänud. Miina on iga töö peale meister – üheainsa talve jooksul kodus ta 100 paari kindaid ja sukki, pääle selle tegi veel pitse ja muud näputööd. Miina armastab puhtust ja ilu, teeb kõike hoole ja armastusega. Aitame tal peenraid kitkuda, et kulutatud aega tasa teha. Pärast kostitab Miina meid mee ja saiaga. Kirjutame talt hea „Tiupoi si laulu“, ühe hällilaulu, uuema vaeslapselaulu ja „Laksi-Tõnise“ viisi variandi. Viisid on

¹⁵⁵ RKM II 48, 225/7, 235.

¹⁵⁶ RKM II 48, 242/3.

Miinal paremini meeles kui sõnad. Noorena on Miinal ilus häälnud. Kooris võtnud ta alati esimesena hääle.“¹⁵⁷

Kooliõpilasena aastail 1957–1959 Kodaverest rahvaluulet kogunud Jaak Põldmäe on kirjutanud regilaule üles kahelt sarnase nimega ja sama sünniaastaga naiselt. Naelaverest pärit **Anna Fuchsi** (ka A. Fuchs) elukohaks on märgitud Vara Matjama, „A. Fuchsi“ kohta on 1958. a kirjutatud: „sünd. Krimm, 1881 a, Alatskivi kih, Naelavere. 25 elua-st Vara-Matjamaal Vara vallas.“¹⁵⁸ **Alma Fuchsi** elukohaks on märgitud Naelavere k. Kokku on Fuchsidelt väljaandes kaheksa pala: kolm lastelaulu, neli regilaulu ja loits.

Oma folkloristielu ühe tähtsama peatüki Kodavere pajatustele pühendanud Mall Hiie-mäe (Proodel) kogus Kodaveres 1966.–1967. a ja 1980. aastatel. Süvenedes küll eelkõige kodaverelaste jutustamisviiside ja juturepertuaari uurimisse, kirjutas ta informantidelt üles ka regilaule, lastelaulu ja nõiasõnu.

1966. a kirjutas Mall Proodel 86-aastaselt **Anna Lõhmuselt** Äteniidi külast 11 pala, millest enamus on lastelaulud. Ta kirjeldab kohtumist: „Jutte siit tulemas pole ja need oleks vanainimesele liiga raskedki. Kirjutame laulu ja uskumusi-kombeid, mis ei vaja mõttetööd. Ütlen laulust natuke ette ja kohe tuleb järg. Nii saab kirja mitu lastelaulu-regivärssi retsitatiivse esituse järgi. Lõhmus kuulub improviseerijate tüüpi ses mõttes, et ta sobitab viisi ja sõnu omavahel ning varieerib viisi. [---] Tema juures on ennegi kogumas käidud ja heatahtlikult ning suuremeelselt on ta valmis vastama kõigele, mida küsitakse. [---] Kalevipojast teab ta jutustada ja eeposekatkeid on peaski. Ütleb ise: „Kas ta õige oli, seda ei tea, aga nõnnaviisi raamatutes on ja kõneldasse ja loetasse.““¹⁵⁹ Ühelt Proodeli paremalt informandilt, **Leida Laasmalt** Ranna asundusest (vt eespool), sai aastatel 1966–1967 kirja kaks laulu ning magnetofolilindile laul ja nõiasõna, 1981. a on Mall Hiie-mäe Laasmalt üles kirjutanud 10 väljaandes avaldatud pala. Teiselt healt informandilt, **Aliide Õunapilt** (60 a) Sääritsa külast,¹⁶⁰ on väljaandes regivärsiline pilkelaul „Sõi sea söögi“. Viimasedki väljaandesse lisandunud laulud kirjutas üles Mall Hiie-mäe: 1999. aastal Sääritsa külast pärit tartlaselt **Endla Möldrilt**, 2001. aastal **Aino Treialilt** Tossumetsast ja **Linda Härmalt** Kodavere külast.

¹⁵⁷ RKM II 48, 230, 241/2.

¹⁵⁸ RKM II 69, 147.

¹⁵⁹ RKM II 211, 687/9.

¹⁶⁰ Mall Proodel kirjeldab tema jutustamist pikalt oma päevikus RKM II 211, 316/26.

Maarja-Magdaleenas elades esitas Nina külas sündinud **Luise Mumm** (75 a) 1983. a rahvaluulearhiivi töötajale Tiiu Tammole karjusehuke, urbimissõnad ja lastelaule. O. Kruusa on **Leida Elkenilt** (73 a) Nõva külas 1986. a kirja pannud kaks regilaulu. Võnnu kihelkonnas Vanamõisa külas elanud ja Laheperal sündinud **Aliide Pärnalt** (88 a) on väljaandes üks lastelauluke.

1997. aasta läksid Kodaverre kogumisretkele Janika Oras ja Liina Saarlo eesmärgiga leida mälestusi Kodavere laulikute kohta. Lisaks klassikaks saanud pajatustele Anna Lindvere kohta saadi digitaalselt helisalvestada mõned lastelaulud Leida Laasmalt (vt eelpool). Küsitleti ka 92-aastast **Ida Rosalie Jõgi** (snd Prinkvelt), kes elas koos poja-naisega Peatskivi külas Orgevahe talus.¹⁶¹ Temalt saadi helisalvestada mitu lastelaulukest ning mõned katkendid regivärsilistest lauludestki.¹⁶²

¹⁶¹ EFA I 20, 148.

¹⁶² ERA, CD 33–34.

KODAVERE REGIVIISID

Janika Oras, Edna Tuvi

Viiside kogumine

Kodavere vanim regiviisikirjapanek on pärit ilmselt aastatest **1857–1861** ja asub Õpetatud Eesti Seltsi kogus (siin nr 551). Orjuslaulu „Orja palk“ viisi on kirja pannud luuletaja **Juhan Weitzenberg**, kes sel ajal töötas Alatskivil valla- ja mõisakirjutajana (lk 63–64).

1888. aastal on **Johannes Elken** saatnud Karl August Hermannile muude viiside seas muinasjutulaulu „Vaeslaps käoks“ viisi, märkusega „Kodavere murdes“ (328). Kauaaegne Väike-Maarja kihelkonna Assamalla kooli õpetaja, ärkamisaja tegelane ja rahvaviisikoguja oli pärit Kodavere Pala vallast ja viisisaadetisele lisatud kirja põhjal oli muinasjutulaul tal meeles lapsepõlvest: „... palju neist viisidest on, mis mulle poisikesena pähe olid jäänud ja nootidest põle ma neid leidnud.“ Kodaverega võiks seostuda ka Elkeni märkus regiviiside kui paljude (sama liiki) tekstide esitamiseks kasutatud rühmaviiside kohta: „Meie nurga vanad armastavad omad laulud enamiste kõik ühe, kahe ehk kolme viisi peal laulda.“¹ Pole päris võimatu, et Elken, kes harrastas ka heliloomingut, on laulu lõppu kaunistanud refrääniga *kuku* kunstipärase kordusega.

Kodavere suurimast viisikogust, **August Liivi** poolt **1905.** aastal üles kirjutatud 125 viisist on siin väljaandes avaldatud 59. August Liiv oli Peterburi konservatooriumi viiuli-üliõpilasena viiside üleskirjutajaks 1905. a Eesti Üliõpilaste Seltsi viisikogumise aktsiooni (1904–1916) raames tehtud pikemal kogumisretkel. Kodukihelkonnas matkas ta koos teise kodaverelase Johannes Rajaga (lk 70–71). Kogumispäeviku põhjal on kogujatele eriti hea mulje jätnud lõunapoolse Kavastu valla laulikud, eriti suure repertuaariga **Mari Poks** (lk 71, 90). Mari Poksilt ongi läbi aegade jäädvustatud kõige rohkem erinevaid Kodavere regiviise – 19 viisi. Suurim laulik on kogujate päeviku põhjal olnud siiski Kolga-Jaanist pärit **Ann Peep**, kes elas põhja pool, Torila külas (lk 92). Alatskivi valda on nimetatud „viisivaeseks“: tervest vallast „käib üks kurva kõlaga viis läbi“.² Refräänita, ühe- või kaherealine vanemat tüüpi regiviis on sageli minoorse helireaga. Selle korduv kuulmine

¹ EÜS IV 481.

² EÜS II 452/3.

võis tõesti mõjuda üksluisemana kui Mari Poksi ja teiste kavastulaste viisirepertuaar, mida elavdasid mitmesuguse vormiga viisid ja laululiikidega seotud eriilmelised refräänid.

Nootide juurde on August Liiv algul kirjutanud märkusi tempo ja esitusviisi kohta (*parajasti, ruttu*), kuid kogumisretke (või viiside puhtaskirjutamise) käigus on ta sellest loobunud. Korjanduse kaaskirjas on üldistades öeldud, et esituse iseloomu määrab laulu sisu, aga selle kõrval siiski ka esitaja individuaalsed omadused: „Viiside kohta oleks seda tähendada, et nad oma karakteri poolest sõnade mõju all on. Pikalise kurva loomuga sõnad laulab laulik ka pikalt, kurvalt – nii ka ümberpöördud. Osalt mõjub nende päale siiski laulja iseloom. Nii mõni rõõmus laulja laulab ka kurba laulu elavamalt ja rõõmsamalt.“³

Kaheksa Kodavere viisi on samal 1905. aastal kirja pandud Jõhvi kihelkonnas Puru külas.⁴ Pikemal Virumaa retkel leidsid viisikirjutaja **Peeter Penna** ja sõnadekirjutaja Karl Luud **Krõõt Anaski** ehk Puru Krõõda, kes oli Puru külla tulnud Pärsikivi külast (lk 87–88). Näib, et Narvast pärit Peterburi konservatooriumi üliõpilane, hilisem Narva muusikategelane Peeter Penna on tollel külaskäigul sõnadekirjutajast ette jõudnud – viise on kirja pandud rohkem kui tekste (kaheksa vs kuus), koos viisivariantide ja kommentaaridega.

Esimesed Kodavere helisalvestused tegi 1937. a fonograafiga Eesti Rahvaluule Arhiivis töötanud **Herbert Tampere**. **Anna Lindvere**, kellelt ongi kõige rohkem Kodavere viise salvestatud, on vabarullile laulnud viis regilaulu ja helletuse. Fonografeerimine toimus ilmselt Mustvees, kus Lindvere elas. Järgmisel, 1938. aastal, salvestati Tallinnas heliplaadistamisaktsiooni käigus Anna Lindverelt šellakplaatidele juba kokku 28 pala. Viimasena on arhiivi jõudnud kahe Anna Lindvere laulu salvestused 1949. aastast, ehkki ilmselt salvestati temalt sõjajärgsel ajal rohkem (lk 84, 96–97).

Anna Lindvere on regilaule esitanud mitme eri viisiga: Kodavere põhilise üherealise viisiga pulma-, töö-, laste-, lüürilisi laule (tüüp 1.1, 10 erinevat laulu); kaherealise viisiga mardi- ja lüürilisi laule (2.11*, 4 laulu); ulatuslikuma vormi ja heliulatusega viisidega laule „Imed“ ja „Öösel üksi“ (N.4* ja N.6*); labajalarütmis kaherealise viisiga ahel- laulu „Kits karja“ (2.18*).⁵ Lauliku esitustes jäävad kõrva rohked kaunistused: eel- ja järellöökidest mordendilaadsete keerutusteni. Huvitav on üherealise viisi varieerimine sõltuvalt värsiehitusest: viisi põhiritmis vahelduvad lühike ja pikk vältus, ent murtud värssides⁶ muudab Anna Lindvere süstemaatiliselt rütmi ja vastavalt ka viisikuju (nt laulud 189, 210, 964). Et Kodaveres on tuntud ka teistsugust, ilmselt traditsioonilisemat rütmikasutust, kus rütm jääb ka murtud värsses esitades stabiilseks, tunnistavad Rosalie

³ EÜS II 273.

⁴ EÜS II 752/3.

⁵ Vt ka Sirle Lorvi, Anna Lindvere Kodavere regilaulikuna. – Lemmeleht. Pro Folkloristica IX. Tartu 2002, lk 108–120.

⁶ Kui tavalistes (statistiliselt sagedasemates värssides) on sõnarõhud värsi rõhulistes (paaritu- arvulistes) positsioonides, siis murtud värssides paigutuvad sõnarõhud tänu kolmesilbilistele sõnadele (sõnarühmadele) ümber.

Targa esitused.⁷ Anna Lindvere on regilaule esitanud suhteliselt kõrge peahäälega. Selles võib näha ajastuideaali, aga otsesemalt võis Anna Lindvere hääletekitamisviisi mõjutada see, et ta laulis kooris ja harrastas näitemängu.

1952. aastast on pärit mõned salvestused, kus regilaule on esitanud Rosalie Tark, Leida Laasma ja Saamuel Mesipuu. Helilindid asuvad endise Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulekogus ja nende saamisloo kohta andmed puuduvad.

Järgmine suurem kogus noodistusi ja mõned helisalvestused on tehtud aastatel 1954–1955 toimunud Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna ekspeditsioonidel (lk 80).

1954. aastast on olemas ainult **Herbert Tampere** käsikirjas noodid. Enamus regiviisidest on kirja pandud Sohvi Sepalt (22 noodistust, kuupäevadega 12.–13.07). Lisaks on viise Rosalie Targalt ja Anna Viljuselt (vastavalt 4 ja 1; 17.–18.07). Tampere on noodistanud lood tervikuna, nootide juures on algkõrgus ja tempotähised. Arvestades seda, et Sohvi Sepp oli temperamentne, varieeriv ja improviseeriv esitaja, on üsna kindel, et tegemist pole kohapeal tehtud noodistustega, vaid hiljem dešifreeritud vaharullisalvestustega. 1950. aastate esimene pool oli aeg, mil Kirjandusmuuseumil ei olnud veel oma magnetofone ja täpsemate noodistuste tegemiseks kasutati väheseid allesjäänud vaharulle (uusi enam saada ei olnud). Pärast noodistamist vaharullid puhastati, et saaks neile uuesti salvestada.⁸ 1955. a ekspeditsioonil osalenud Olli Kõiva (Otilie-Olga, tollal Niinemägi) meenutas, et Tampere ei noodistanud vaharullidelt mitte kohapeal, vaid hiljem, Tartus.⁹

Olli Kõiva **1955.** a kogumispäeviku ja mälestuste põhjal kasutas Herbert Tampere fonograafi ka 1955. aasta ekspeditsioonil, kuid sellest aastast Tamperelt noodistusi säilinud ei ole, on ainult paar kohapeal kirja pandud fragmenti tema ekspeditsioonimärkmete vihikus. Olli Kõiva päeviku põhjal oli ekspeditsiooni ühel päeval, 26. juunil, võimalik teha magnetofonilindistusi: „Täna hommikupoolikul hakkasime helilindistama. Voolu saame kohalikust MTJ-ist, kaugemal elavad laulikud toome autoga kohale. Kõigepealt tuli Laasma Leida.“¹⁰ Veel salvestati Rosalie Targa ja Anna Viljuse laule. Lindistused on arhiivis arvele võetud 1967. aastal ja salvestatud lugude nimestik vastab Olli Kõiva päeviku nimestikule.¹¹ Ülejäänud 1955. a salvestused, mis on tehtud koostöös Eesti Raadio ja Aino Strutzkiniga, ei ole pärit ekspeditsioonijast.

1955. aasta ekspeditsiooni noodistused on teinud **Helgi Sirmas** (hiljem Palu) ja **Anatoli Garšnek**. Viimane on noodistanud Sohvi Sepa esitused, mida on taas kõige rohkem. Helgi Sirmasi noodistused on lühidad, tavalises välitöönoodistuse formaadis.

⁷ Ka Kihnus, kus sama rütmijoonisega viisid on püsinud järjepidevalt kooslaulmise traditsioonis, jääb rütm murtud värsside puhul samaks, ehkki sõnade algusi tuuakse esile (Ingrid Rüütel, Kihnu pulmalaulude viisid. – Vana kannel VII: 1. Kihnu regilaulud. Tartu 1997, lk 55–56).

⁸ Nt Janika Oras, Viie 20. sajandi naise regilaulumaailm. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 27. Tartu 2008, lk 76.

⁹ Vestlusest Olli Kõivaga 21.08.2013.

¹⁰ RKM II 48, 238.

¹¹ RKM, Mgn II 1274–1278.

Anatoli Garšnek on tõenäoliselt kasutanud helisalvestust – lood on noodistatud algusest lõpuni ja detailidega, kohati on märgitud tempot, salvestusele viitab ka märkus ühe noodi juures: „Viimase rea ülesvõte on rikutud.“¹² Sohvi Sepa nootide juures on kuupäev (23. juuni) ja Olli Kõiva päeviku põhjal käidigi sel päeval nii tema kui Rosalie Targa juures. Ent päevikus pole salvestamist mainitud. Kas oli tegemist harjumuspärase fonografeerimisega ja Garšnek noodistas hiljem lood vaharullidelt?¹³

Kodavere helisalvestustel ja helisalvestustelt tehtud täpsetes noodistustes on esindatud vähe erinevaid laulikuid. Siiski saab nende põhjal ettekujutuse kolmest peamisest 20. sajandi keskpaiga regilauluesitajast. Anna Lindvere, Rosalie Tark ja Sohvi Sepp moodustavad omavahel mitmes mõttes kontrastse kolmiku. **Sohvi Sepa** viiside hulka on raske määratleda, sest ta varieerib ja osalt improviseerib neid väga vabalt, väljudes sellega ilmselgelt vanema esitustraditsiooni piiridest. Samas tuleb teda pidada heaks kohaliku viisitraditsiooni tundjaks, sest tema poolt kasutatud viiside seas on vähemalt viis-kuus traditsioonilist, nii refrääniga kui refräänita viisi.¹⁴ Ka lauliku improvisatsioonides on aimata traditsioonilisi motiive. Loomingulisele Sohvi Sepale on kogujad vastandanud „reprodutseerivat“ **Rosalie Tarka** – ehkki siia klassi võiks paigutada ilmselt kõik teisedki Kodavere laulikud, kaasa arvatud Anna Lindvere.¹⁵ Samas erineb Rosalie Tark siiski ka Anna Lindverest oma suhteliselt madala rinnahääle laulmise ja traditsioonilisema murtud värsside esitusega (vt eespool). Rosalie Targalt on jäädvustatud ainult ühte regiviisi. Tema varieerimise isikupära avaldub vormi tasandil: kahte erineva lõpuga viisirida on laulik enamasti kombineerinud üsna vabalt. Laulude puhul, mida tava kohaselt on esitatud koos, võib selline vormivabadus viidata hilisemale individuaaltraditsioonile.

20. sajandi keskpaiga kontekstis on märkimisväärne see, et Kodaveres oli vähemalt üks laulik, Sohvi Sepp, kellele regilaul näis sobivat veel isiklikuks eneseväljendusvahendiks (lk 104–105). Üldiselt siiski eelistati uuemaid laule ja regilaule meenutati kogujate palvel, ajaloo huvides. Seda tunnistab Karl Madilt üles kirjutatud hinnanguline regilaulu määratlus „jorotused“, samuti Saamuel Mesipuu suhtumine, kes siis, kui viis oli juba

¹² RKM II 57, 53 (30).

¹³ Olli Kõiva mäletamist mööda Garšnek kindlasti vaharullidega ei tegelenud – kui, siis ikkagi magnetofoniga. Võimalik, et Garšnek kasutas mingit magnetofoni ja salvestused ei ole arhiivi jõudnud.

¹⁴ Kui mitte arvestada Mari Poksi, ongi Kodavere suurema viisidehulgaga laulikutelt jäädvustatud 5–6 erinevat viisi.

¹⁵ Termin lähtub selleaegsetest lauliku-uurimuse mudelitest, kus vastandatakse loovat ja teistelt õpitut kordavat laulikut (nt Hilja Kokamägi, Mai Kravtsov. Diplomitöö. Tartu 1957 (käsikiri Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas), lk 12–14; H. Kokamägi, Kuusalu rahvalaulik Mai Kravtsov. – Keel ja Kirjandus 1971, nr 1, lk 13–1; Ottilie Kõiva, Regivärsilise rahvalaulu traditsioon Kihnu saarel. Kandidaadidissertatsioon. Tartu 1965 (käsikiri Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis), lk 215, 233; J. Oras, Viie 20. sajandi naise regilaulumaailm, lk 50–52).

kogujatele lauldud, seda enam „laulda suurt ei taha“: „kaasitused“ (regilaulud) on kõik ühe viisiga, neil „kedägi iseäralikku viisi ei õle“.¹⁶

1955. aastaga põhjalikum regiviiside kogumine Kodaveres lõppeb, hilisemast ajast pärinevad ainult üksikud lastelaulude ja loitsude salvestused, neist viimased on tehtud 1997. aastal (lk 84–85).

Redigeerimis põhimõtted

Viisid on pärit eri laadi allikatest, seetõttu erineb ka nende vormistus väljaandes. **Käsi- kirjalised** noodistused on redigeeritud järgmisi põhimõtteid arvestades.

1. Helikõrgused on jäetud muutmata. Ainult Herbert Tampere minoorsete viiside noodistused, mis on süstemaatiliselt kirjutatud tugiheliga e' ja kus on märgitud ka tegelik laulmiskõrgus, on transponeeritud tugihelile g' .
2. Kohati on viisi variandid märgitud põhikujuga samale joonestikule, nii nagu on käsikirjas. See ei ole mitmehäälsus.
3. Rütmi põhiühikuks on võetud kaheksandiknoot. Et säilitada esialgne rütmiline liigendus, on näiteks originaali taktimõõt $\frac{4}{4}$ muudetud $\frac{2}{4}$ -ks.
4. Noodistustes märgitud taktimõõt on pandud sulgudesse, kui pole tegemist rõhulise vārsi või uuema laulu viisiga.
5. Taktijoontega on eraldatud vārsile vastavad viisiread kui regivārsi vormilised põhiüksused, noodistustes esinenud muud taktijooned on asendatud punktiirtaktijoonega. Refraānid on eraldatud paksema joonega.
6. Originaalnoodistuste võtmemārgid on säilitatud esialgsel kujul ja esialgses kohas. Kui aga noote, mida võtmemārgid altereerivad, viisis ei esine, on võtmemārgid pandud sulgudesse.

Noodistused **helilintidelt** tegi Edna Tuvi ja need on ühtlustatud järgmiste reeglite järgi.

1. Viisid on transponeeritud ühtsele tugihelile (g'), absoluutkõrgus (nt $g'=h$) märgitakse esimese noodivõtme all; kui see muutub laulu jooksul, siis edaspidi noodijoonestiku all. Retsitatiivsete esituste puhul on kasutatud ühteainsat noodijoont, kuna helikõrgused ei ole täpselt määratletavad. Seetõttu on noodipea asemel rist ja nooti lugedes pole mõtet toetuda niivõrd helikõrgustele kui just rütmile ja rõhkudele.

2. Võtmemārke kasutatakse vaid juhul, kui antud helikõrgusi viisis tegelikult esineb. Võtmemārgid kirjutatakse viisis altereerimist vajavate nootidega ühele kõrgusele. Ühekordsed, juhuslikud madaldused-kõrgendused on märgitud vastava noodi ees.

3. Taktimõõt on märgitud vaid uuemate ja rõhulises vārsisüsteemis laulude puhul. Sõnarõhke järgiva esituse (st võimaliku vahelduva meetrumi) puhul taktimõõtu ei panda.

¹⁶ EFAM, Tampere; RKM II 48, 230 ja 226 – O. Niinemāgi.

4. Taktijoon on pandud värsireale vastava viisirea lõppu, viisirea sees on rõhualad eraldatud nootide grupeerimise abil. Grupid on 2- ja 3-noodilised, nooti lugedes tuleb arvestada, et neljasilbilise sõna puhul tuleb kaaserõhuline silp sageli tunduvalt vähem esile kui sõnade algused.

5. Helisalvestatud laulud on noodistatud kogu ulatuses. Kui järjestikustes värssides viis meloodiliselt ega rütmiliselt ei varieeru, on mitme värsi sõnad märgitud ühe viisirea alla.

6. Tekstis esinevad suured tähed viitavad redutseerunud helidele ja sissehingates öeldud silpidele.

7. Noodistustes on kasutatud järgmisi lisamärke:

↑ – vähem kui pooletooniline kõrgendus

↓ – vähem kui pooletooniline madaldus

⤿ – väike pikendus

⤿ – väike lühendus

> / – rõhk

v ' – suurem ja väiksem hingamispaus

✕ – retsiteerides, poolkõneldes esitatud heli

♩ – lõdvalt, ebamääraselt esitatud (redutseerunud) heli

♩ – täiesti helitu, sissehingamisel „äraneelatud“ heli (vastav tekstiosa tuuakse viisi all suurte tähtedega, nagu foneetilises transkriptsioonis tähistatakse helituid häälikuid)

↗ ↘ – tõusev ja laskuv järsk eel- või järellibistus

~ – libistus (glissando, portamento)

× (tekstis) – katkestus, komistus

Nurksulgudes tekstilõigud – helisalvestamise tehniliste probleemide tõttu puuduv tekstiosa, ka meloodia jääb sel puhul tavaliselt märkimata.

Viiside tüpoloogia

Kodaveres, Põhja- ja Lõuna-Eesti piirialal, võib kohata mõlemale piirkonnale omaseid nähtusi. On loomulik, et lauludes ja eriti viisides, mis on hajasumalt dokumenteeritud ja kergemini laenatavad kui keel, ei kajastu selgelt Kodaveret läbiv murdepiir, mis ühtlasi eristab põhja- ja lõunaeeesti murdeid.¹⁷ Põhja-Tartumaa viiside ülevaates, mis hõlmab ka Kodavere kihelkonda tervikuna, on Ingrid Rüütel esile toonud põhja- ja kirde-eestiliste

¹⁷ Karl Pajusalu, Tiit Hennoste, Ellen Niit, Eesti murdeliigendused. – Karl Pajusalu, Tiit Hennoste, Ellen Niit, Peeter Päll, Jüri Viikberg. Eesti mured ja kohanimed. Tallinn 2002, lk 54–57.

(Ingerimaaga ühiste) refräänita viiside kihistuse. Lõunaeeetilised refräänidega viisid domineerivad töö- ja tavandilauludes, need levisid piirkonda suhteliselt hiljem Lõuna-Tartumaalt ja Põhja-Viljandimaalt.¹⁸ Liina Saarlo järgi leidub nii Kodavere lõunaosa kui kesk- ja põhjaosa laulutekstides põhja- ja lõunaeeetilisi motiive üsna võrdselt.¹⁹ Herbert Tampere kaardil, mis kajastab regivärsilise rahvalaulu rajooni, on Kodavere lõunaosa punktiiriga eraldatud, seal puudub põhjaeeetilise ala märgistus.²⁰

Kodavere regiviisipildis peegeldub tõesti põhja- ja lõunapiirkonna erinevus, ehkki tuleb arvestada, et materjal ei ole kaugeltki ammendav. Kõige selgemaks erijooneks on see, et lõunapiirkonnas, ajaloolises Kavastu vallas ja Varnjas, ei ole kogujatele kordagi esitatud Kodavere põhilist üherealist viisi, mille rütmiskeemis vahelduvad lühike ja pikk vältus (tüüp 1.1, rütmiskeem 2, edaspidi: lühike-pikk-rütm), samuti kaherealise sama rütmiskeemiga viise (tüüpidest 2.2*, 2.3, 2.4*, 2.8*, 2.9*). Põhjaeeetilist kitsa heliulatusesga lühike-pikk-rütmiga viisi on 1905. aasta kogujad kirjeldanud kui Alatskivi kandi peamist regilaulude viisi. Nende pakutud nimetused *loo-*, *heina-* või *vedeviis* viitavad töölaulule,²¹ ent selle viisiga on lauldud ka enamik põhjapiirkonna pulmalaule, samuti mitmeid lüürilisi ja jutustavaid laule. Lõunapiirkonna ainsa üherealise refräänita viisi on esitanud Mari Poks. See erineb põhjapiirkonna põhiviisist: rütmiskeem koosneb võrdse pikkusega nootidest ja meloodia liigub kolmandalt astmelt ühesuunaliselt tugihelile (tüüp 1.2, nr 383).

Vastukaaluks on lõunaeeetiliste refrääniga viiside osakaal lõunapiirkonna laulikute repertuaaris märgatavalt suurem kui põhjapiirkonna laulikutel: 6-st sealsest laulikust on refrääniga viise esitanud 5²² ja eri viisikirjapanekuid on kokku 23 (osaga neist on esitatud mitut eri teksti), 25-st põhjapiirkonna laulikust on refrääniga viise esitanud 8, viise on kirja pandud kokku 14.²³ Mõlemas piirkonnas on refrääniga eelkõige töö-, tavandi- ja muinasjutulaulud.

Erineva päritoluga tunnuste segunemine teeb Kodavere viisipildi üsna kirjuks ja see paistab silma ka viiside tüpoloogias. Lisaks tüüpide suurele arvule on siin mitmeid piiri- ja küsitavaid juhtumeid. Lühikesed käsikirjalised noodistused ei anna vastuseid selle kohta,

¹⁸ Ingrid Rüütel, Põhja-Tartumaa töö- ja tavandilaulude muusikalised iseärasused. – Kristi Salve, Ingrid Rüütel. Põhja-Tartumaa regilaulud I. Töö- ja tavandilaulud. Tallinn 1989, lk 38–39.

¹⁹ Liina Saarlo, Põhi ja lõuna. Regilaulude piirkonnad Kodaveres. – Mari Sarv (toim.), Regilaul – loodud või saadud? Tartu 2004, lk 212.

²⁰ Herbert Tampere, Eesti rahvalaule viisidega I. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus 1956, lk 18.

²¹ Need nimetused, mida kogumispäevikus üldistatakse, on laulude juurde kirja pandud küll ainult ühelt esitajalt, Kadri Otsalt Alatskivi valla Naelavere külast, pärit Alasoo külast (750, 563).

²² Kuuendalt laulikult, Mai Kübarsepalt, on üldse kirja pandud ainult üks kaherealine refräänita viis.

²³ Nende seas kolm varianti „Tilluke teipoiss“ viisist, mis kahel laulikul ongi ainsaks refrääniga lauluks. Et helisalvestusperioodi andmed oleksid enam-vähem võrreldavad varasemate üleskirjutustega, on ühe viisikirjapanekuna arvestatud samalt esitajalt korduvalt salvestatud ~ üleskirjutatud tekste, mida ta on esitanud sama viisiga.

kuidas esitus tervikuna kõlas. Tuleb arvestada ka seda, et jäädvustamisajal on vanemate laulude esitusstiil järk-järgult muutunud ning ühislaulmise traditsioon kadunud.

Tüpologiseerimisel on üherealiste refräänita viiside puhul kasutatud arvutianalüüsi tulemusi ja muude viiside puhul muusikaliste tunnuste empiirilist võrdlust. Vormist lähituvates viisirühmades on eri tunnustel erinev kaal ja seepärast on liigitamispõhimõtteid lähemalt selgitatud viisirühma tutvustuses. Viisirühmad on üldiselt järjestatud lühematest ulatuslikumate vormide suunas, nii nagu on toimunud regiviiside ajalooline kujunemine.²⁴ Tüpoloogia eesmärgiks on viise koondada, nii et kujuneks võimalikult kompaktne ülevaade Kodavere regilauluviisidest. Ühtlasi peaks tüpoloogiline tabel looma kõigist viisidest visuaalse tervikpildi (lk 804–809). Tabel on tehtud „lähipaistvaks“: selles ei esinda tüüpi mitte ainult üks üldistatud viisikuju, vaid koondskeem. Koondskeemi on kirjutatud kõik noodid, mis tulevad ette vastavas tüüpi ühendatud viiside põhikujus.²⁵

Kodavere **loetud laulude** rühma kuuluvad lastelaulud ja loitsud – loitse, aga ka paljusid lastelaule ongi traditsioonis esitatud lugedes. Kõik lugemised on noodistatud helisalvestustelt, esitajateks Anna Lindvere, Leida Laasma, Rosalie Tõrva ja Ida Rosalie Jõgi. Loetud laulud võib jaotada kahte suurde rühma.

L.1. Esimesse rühma kuuluvad ühtlase rütmiga lastelaulu- ja loitsuesitused, kus rõhulist silpi – neljasilbilise, aga ka kahe- või kaheksasilbilise rühma algussilpi intoneeritakse kõrgemalt ja järgnevaid (järgnevat) madalamalt. Ingrid Rüütli poolt välja toodud intoneerimistüüpide järgi on tegemist hüüdelise intoneerimisega.²⁶ Laulu lõpetab sageli teistmoodi intonatsiooniga fraas, nagu lastelauludele ja loitsudele omane.

L.2. Teise rühma esitusi võib liigitada retsitatiivseks intoneerimiseks.²⁷ Rühma moodustavad vahelduva rütmiga intonatsiooniga loitsulugemised Anna Lindverelt ja lühike ahellaululaadne „Palju“ Leida Laasmalt, mida olevat „untide kõhta loetud“ (199).

Üherealisi refräänita viise on jäädvustatud kaheksalt eri esitajalt, kes on nendega laulnud 35 erinevat laulu.²⁸ Suur osa noodistusi on pärit 1905. aastast, aga üherealisi viise on esitanud ka kaks 20. sajandi keskpaiga laulikut, Anna Lindvere ja Sohvi Sepp.

²⁴ Vt H. Tampere, Eesti rahvalaule viisidega I, lk 12–13, Ingrid Rüütel, Estonian folk music layers in the context of ethnic relations. – Folklore, Vol. 6, 1998, <http://www.folklore.ee/folklore/vol6/ruutel.htm> [3.09.2013]; Ingrid Rüütel, Eesti vanemad rahvaviisid etniliste suhete kontekstis. – Muutudes endaks jääda. Valik meenutusi, artikleid, uurimusi. Tallinn 2010, lk 281–308.

²⁵ Vrd Ingrid Rüütel, Mustjala regiviiside tüpoloogia. Tallinn 1980.

²⁶ Ingrid Rüütel, Varafolkloorsetelt vokaalžanridelt lauluni (I). – Mäetagused nr 8, 1998, lk 80–95, <http://www.folklore.ee/tagused/nr8/ing.htm> [3.09.2013].

²⁷ Samas.

²⁸ Nende seas on 1905. a jäädvustused, kus osa laulutekstide puhul on ainult viidatud, millise viisiga neid lauldi. Kuna hilisemal ajal on samu laule korduvalt salvestatud, on eri esitusi kokku 43.

Viisid on liigitatud eesti üherealiste regiviiside tüübimudelite järgi, mis on selgunud Ingrid Rüütli ja Koit Haugase välja töötatud unikaalsel arvutianalüüsi meetodil.²⁹ Siinses liigituses ei erine viisid tüübimudelitest, millega nad on seotud, rohkem kui kahes positsioonis. Kui viis sobitus kahe erineva tüübimudeliga, on valitud mudel, millega seostub rohkem Kodavere viise.

1.1. tüübi mudeliks on III 30,³⁰ mis on tuntud peamiselt Virumaal ja Kodaveres ning Lääne-Eestis ja saartel. Viisitüüp kuulub kõneintonatsioonile lähedaste, kõigi laululiikidega sobivate tüüpide hulka.³¹ Kodaveres on viisi nimetatud *vede-*, *heina-* ja *looviisiks* (vt eespool) ja sellega on kuus esitajat laulnud töö- ja pulmalaule, jutustavaid ja lüürilisi laule – viimaseid võidi kasutada ka töölaulu funktsioonis. Viisi rütmiskeemis vahelduvad lühike ja pikk noot (rütmiskeem 2). Lühike-pikk-rütm kuulub üldisemalt liikumisega seotud hälli- ja kiigelaulude juurde, ent just Kodaveres, Virumaal ja Kihnus on sellega lauldud mitut liiki laule.³² Meloodiale on tunnuslik alustamine kahe laskuva noodipaariga (samasugune on üldtuntud Kihnu hällilauluviis). Esimene pikk noot on mitmel esitajal jagatud kaheks lühemaks noodiks, et sujuvalt tõusta kolmanda positsiooni kõrgemale noodile. Silbijaotusi on ka mujal. Paari 1.1 tüüpi paigutatud viisi peaks üleskirjutuse põhjal tõlgendada kaherealiseks, sest neis on esimese viisirea lõpus tõusev üleminekuheli (kas 8. positsioonis või 8. positsiooni silbijaotuses – 552, 698, 750). Ühel juhul (750) on üleskirjutaja märkinud, et üleminekuheli pole kasutatud süstemaatiliselt.³³ Ka Anna Lindvere, kellelt siinse viisiga on salvestatud mitu terviklikku esitust, kasutab neis üleminekuheli ainult kohati (nt 857, 890, 1016). Kui kujutleda laulmist eeslaulja ja kooriga, siis võiks oletada, et üleminekuheli kasutasid need, kes edasi laulsid – vahepealne heli aitas liikuda järgmise viisirea algusnoodile.³⁴ Anna Lindverel ja Sohvi Sepal tuleb realõppudes juhuslikult ette ka laskumist subkvarti.

1.1 erandid:

1.1E1.* Sohvi Tammingu lüüriliste laulude viisi teeb omapäraseks neljas aste 5. positsioonis.

1.1E2.* Sohvi Sepa poolt samal esituskorral järjest esitatud lauluvariantide esimeses pooles korduvad kvardilt ja varianditi ka kvindilt laskuvad noodipaarid. Viisi-

²⁹ Ingrid Rüütel, Eesti regivärsiliste laulude muusikaline tüpoloogია. – Muutudes endaks jääda. Valik meenutusi, artikleid, uurimusi. Tallinn 2010, lk 344–356.

³⁰ 32432000, tähtnimedega *hach aggg*.

³¹ I. Rüütel, Eesti regivärsiliste laulude muusikaline tüpология, lk 353–354.

³² I. Rüütel, Põhja-Tartumaa töö- ja tavandilaulude muusikalised iseärasused, lk 38.

³³ Vt ka I. Rüütel, Põhja-Tartumaa töö- ja tavandilaulude muusikalised iseärasused, lk 38, 43.

³⁴ Näiteks kasutatakse üleminekuheli niimoodi Kuusalu kiigelaulus, mida on salvestatud kahekesi laulduna (ERA, Pl 82 B1). Sama võtte on tüüpiline Ingerimaa kooriesitustes. Kui kooslaulmise traditsioon kaob, on sellistel viisidel potentsiaal kujuneda kaherealisteks – viisi üksi esitades kasutatakse üleminekuheli siis, kui laulmist jätkatakse, st esimese rea lõpus. Teise rea lõpus üleminekuheli ei ole, sest laulja teeb hingamispausi.

kuju näib olevat inspireeritud 1.1 tüübi viisist, aga ühtlasi seostub ka laulja 1.2 tüüpi kuuluva mardilauluviisiga (247).

1.1E3* on Miina Tilli 3-osalises taktimõõdus poolvärsikordusega viis, mille meloodiajoonis on lähedane III 30 tüübimudelile.

1.2 tüübi mudeliks on III 35 üherealiste regiviiside tüpoloogias, viisitüüp on idaeestiline, levinud peamiselt Virumaal ja Kodaveres.³⁵ Tüüpi kuuluvaid viise on kolme kalendri- ja ühe töölauluga esitanud Krõõt Anask, Mari Poks ja Sohvi Sepp. Sohvi Sepp on kasutanud lühike-pikk-rütmi, teised võrdsete vältustega rütmi (2. ja 1. rütmiskeem).

Üherealised refrääniga viisid on liigitatud kõigepealt refrääni järgi – aluseks on refrääni üldistatud meloodialiikumine. Ehkki refrään on põhiviisist suhteliselt sõltumatu – sama põhiviisiga on lauldud eri refräänid ja vastupidi –, ei olnud materjal nii ulatuslik, et tüpoloogias oleks pidanud refräänid ja põhiviisid eraldama. Lähedastele põhiviisidele, mis refrääni põhjal kuuluvad eri rühmadesse, on viidatud. Muus osas ei erine tüpoloogia oluliselt varasematest Kodavere/Põhja-Tartumaa 1-realiste refrääniga viiside liigitustest.³⁶

1R.1 tüüpi kuuluvaid viise ühendab tertsilt tugihelisse laskuv kahesõnaline refrään, mis pikkuselt on võrdne ühe viisireaga. Edasine jaotus lähtub põhiviisi heliulatusest, meloodiajoonisest ja kõrgeima heli asukohast. Siia rühma kuuluvad kõik refrääniga pulmalauluviisid (refräänsõna *kaske*, *kaske* ~ *kaasike*, *kaanike*), töölauludest lõikuslaul *õegake*, *lõegake*- ja karjaselaul *üles*, *üles*-refrääniga,³⁷ kalendrilaulud *märtisanti* ~ *santimärti*- ja *liugu-laugu*-refrääniga, muinasjutulaul refrääniga *kukku*, *kukku*. Helireas varieerub peamiselt kolmas aste, mažoorse tertsiga on enamus pulmalaule (6 varianti 7st) ja üks mardilauludest.

1R.1.1 alatüübi moodustavad Sohvi Sepa, Ann Kõivu ja Miina Tilli viisid. Tertsilatulusega põhiviisid algavad tõusva meloodiakäiguga, nende kokkulangevaks kulminatsioonipunktiks on 5. positsioon. Sarnased viisid on tuntud kogu

³⁵ Mudel 33202000, tähtnimedega *hhag aggg*. Kahele viisile neljast – 247, 383 – on sama lähedane idaeestiline III 3 mudel (32320000 ehk *haha gggg*, I. Rüütel, Eesti regivärsiliste laulude muusikaline tüpoloogia, lk 353). III 3 mudeliga sobitub hästi ka 1.1 tüüpi liigitatud tertsiulatusega viis 750).

³⁶ Sirle Lorvi, Kodavere regiviisid. Bakalaureusetöö Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetoolis. Tartu 2000; Sirle Lorvi, Kodavere üherealiste refrääniliste regiviiside tüübid. – Maaalused. Pro folkloristica 7. Tartu 2000, lk 33–43; I. Rüütel, Põhja-Tartumaa töö- ja tavandilaulude muusikalised iseärasused, lk 39.

³⁷ Seda refrääni on kasutanud Leena Töövahe (345), teistest mõnevõrra erineva refrääni teine pool algab teiselt astmelt, rütmitüüp on B.

Lõuna-Eesti refrääniga lauludes, põhiviis on lähedane Põhja-Eesti üherealistele refräänita viisidele.³⁸

1R.1.2–1R.1.4 alatüübi viiside kulminatsioon on neljandal astmel, vastavalt 5.–3. positsioonis. 1R.1.4. Kavastu valla Mari Poksi ja Kadri Katsani pulmalaulude põhiviis sarnaneb nende lauldud 1R.3 tüüpi põhiviisiga (v.a algus- ja lõpunoot ning helirida). Nii 1R.1.2. kui 4. tüübi põhiviisile leidub paralleele Põhja-Viljandimaal, viimasele ka Võrumaal.³⁹

1R.1.5.* Anna Viljuse mardilaul sarnaneb kvindiulatusega refrääniviisidega.⁴⁰

1R.2 tüübis langevad kokku põhiviis ja refrään, rütm erineb teistest refrääniviisidest. Esitajateks on Mari Poks, Kadri Katsan ja Kadri Kriisa, kes selle viisiga on esitanud karjaselaule ja samamoodi looduskeskkonnas, marjule minnes lauldud laulu.⁴¹ Refrään *elle, elle, leelo, leelo* viitab vanadele balti-slaavi *lel*-tüvelistele refräänidele, mis seostuvad Eestis karjaselaulude ja -helletuste, Setomaal lõikuslauludega; rütmi kohtab Eesti idaosast Ingerimaani.⁴²

1R.3 tüübi põhitunnuseks on kvardilt läbi kolmanda astme peatugihelisse laskuv refrään (*c-b-g*), esitajad Mari Poks ja Kadri Katsan. Refräänide struktuur on mitmekesine: ühekordne viisirea pikkune laskumine (lõikuslaulu refrään *lõpele, lõõrile*; kiigelaulu *kii-gele*⁴³), viisirea pikkune refrään kordusega (*kiigele, kiigele*; talgulaulu *õdagole, õdagole*); kolmeosaline struktuur (karjaselaulu *üles, üles, üles*; mängulaulu *juune kuldse väräve*) ja karjaselaulu kahe viisirea pikkune *oie leelo, ot tebe leelo-lee*. Põhiviis sarnaneb samade laulikute 1R.1.4. alatüübi põhiviisiga. 1R.3. tüübi refrään on samas sarnane Mari Poksi laule koondava N.1 tüübi alusvormeliga. Mõlema naise *üles*-refrääniga karjaseviisis on

³⁸ Ingrid Rüütel (И. Рюйтель), Типология, структура и развитие эстонских однострочных свадебных напевов. – Музыка в обрядах и трудовой деятельности финно-угров. Сост. И. Рюйтель. Таллин 1986, lk 184; I. Rüütel, Põhja-Tartumaa töö- ja tavandilaulude muusikalised iseärasused, lk 40; I. Rüütel, Eesti vanemad rahvaviisid etniliste suhete kontekstis, lk 291; Eesti regivärsiliste laulude muusikaline tüpoloogia, lk 352 (tüüp I: 1).

³⁹ I. Rüütel, Põhja-Tartumaa töö- ja tavandilaulude muusikalised iseärasused, lk 40.

⁴⁰ Samas, lk 42.

⁴¹ Rahvapärase laululiigi määramisel on olulised just viis ja refrään, siin tüübis on Kadri Katsan karjaselaulu motiivile liitnud lüürilise „Neiu linna“ (348), Mari Poks on laulnud poiste pilkamise laulu (765, teine samale tekstile väljapakutud karjaselaulurefrääniga viis kuulub tüüpi 1R.3). Võib kujutleda, et ka Kadri Kriisa õpetuslaulu „Ära võta leske!“ võidi laulda mõnele poisile karjas või sarnases keskkonnas (747).

⁴² I. Rüütel, Põhja-Tartumaa töö- ja tavandilaulude muusikalised iseärasused, lk 42; Ingrid Rüütel, „Ei saa tõusta Toonelasta...“ (Rahvalaul ja -muusika 20. sajandi alguses.) – Ida-Virumaa rahvakultuurist. Koost., toim. Ingrid Rüütel. Tallinn 1992, lk 222; I. Rüütel, Eesti vanemad rahvaviisid etniliste suhete kontekstis, lk 293.

⁴³ Mulgimaa tüüpiline kiigelaulurefrään (Herbert Tampere, Eesti rahvalaule viisidega II. Tallinn 1960, lk 35).

koguja August Liiv märkinud neljanda astme veerandtooni võrra kõrgemaks ja viidanud sokusarve helireale.

1R.4.* Mari Poksi lauldud „karjalaste vastastikuse teotamise laulu“ viisis kordub esimene värsipool, *elle-leelo*-sõnadest kombineeritud refrään kordab põhiviisi.

1R.5.* Leena Töövahe pulmalauluviis on teistest üherealistest refrääniga viisidest tunduvalt suurema heliulatuse ja uuemaaegse refrääniga.

Kaherealised refräänita viisid on siinses süsteemis paigutatud 28 erinevasse viisitüüpi, enamuse on ühe lauliku tüübid. Tüpologiseerimisel on lähtepunktiks ühtse tugisüsteemi põhimõte – samasse tüüpi kuuluvad viisid, kus on piisavalt palju kokkulangevaid noote.⁴⁴

Tavapäraselt on Kodaveres kaherealiste viisidega lauldud enamasti lüürilisi ja jutustavaid laule. Töö- ja tavandilaule on kaherealiste viisidega lauldud tunduvalt vähem kui üherealiste viisidega. Siin rühmas kohtab lühike-pikk-rütmiga viise, mis on lähedased üherealistele viisidele (vormiga AA₁) – kaherealistes viisides võib nende helirida olla juba ka viieastmeline. Võrdpikkadest rütmüksustest koosnevate viiside helirida ulatub tertsist septimini, domineerivad kvindi–seksti ulatusega viisid, nagu kaherealisele viisikihistusele omane.

2.1* tüüpi kuuluvad tertsi–kvardi ulatusega, võrdpikkadest vältustest rütmiga viisid – esitaja Sohvi Tamming on lüürilistes lauludes samale esimesele viisireale liitnud eriilmelised teised viisiread. Esimene viisirida langeb kokku 1R.1.1. tüübi põhiviisiga. Juhan Prinkveldi viisi (2.1E*) algusmotiivis ja teises viisireas on kokkulangevusi Sohvi Tammingu viisidega.

2.2* tüübi moodustavad kaks üleskirjutust Krõõt Anaskilt. Laulik on „Viru sepa“ sõnadega esitatud viisi nimetanud *heinaviisiks*.⁴⁵ Tüüp on lähedane üherealistele viisidele AA₁ vormi ja iseloomuliku lühike-pikk rütmiga. Tüübi variantide heliread erinevad, ühes

⁴⁴ Vrd I. Rüütel, Mustjala regiviiside tüpoloogia, lk 8.

Arvesse on võetud kokkulangevusi viisi kolmes esimeses neljanoodilises taktmotiivis, sest kaherealiste viiside viimased motiivid on enamasti lõpetava iseloomuga ja põhinevad suuresti tugiheli kordusele. Samasse tüüpi paigutatud viisides langeb kolmes esimeses taktmotiivis kokku vähemalt 8 nooti ja viiside heliulatus ei erine rohkem kui sekundi võrra. Mitmest lähedasest viisist moodustavad tüübi need, millel on kõige rohkem ühiseid noote. Kui ühiseid noote on võrdselt, on kaalukam lähedus esimeses viisireas. Tüübi eranditeks on need viisid, millel on kolmes esimeses motiivis vähemalt 8 kokkulangevat nooti ühega tüüpi moodustavatest viisidest.

⁴⁵ Laulutekstide osas on Karl Luud teise sama viisiga esitatud „Tütarde tapja“ teksti juurde märkinud „Lõikuse laul“ – on võimalik, et seda lauldi lõikuse ajal, aga samas on Peeter Penna kirjapanekutes järgmine lõikuslaulu sõnadega viis, mis Luual üldse puudub (1512), nii et märkus võis ka vale laulu juurde sattuda.

on viimaseks noodiks subheli, mis üleskirjutuse järgi asub peatugihelist seksti võrra madalamal.⁴⁶

2.3 tüüpi kuuluvad lüüriliste laulude eri rütmiga viisid, millele on tunnuslikud neljandalt astmelt laskuvad taktmotiivid. Tüübi erandiks (2.3E*) on madalama algusmotiiviga Miili Martinjärve pulmalauluviis.

2.4.* Leena Töövahe lühike-pikk-rütmiga viis sarnaneb 2.3 tüübi viisidega. Iseloomulikuks tunnuseks on hüppega tõus silbijaotustes (kulminatsioonihelisse tõusvat silbijaotust kohtab ka 2.3 tüübis (551) ja 2.8* tüübis).

2.5 tüübi Sohvi Sepa lüüriliste laulude viis langeb kokku Mihkel Lüdigi tuntud rahvalauluseadega, mis varsti pärast ilmumist jõudis koolilaulikutesse ja üldlauldavasse koorirepertuaari (Kiige laul: Veli hellä vellekene ...).⁴⁷ See ei tähenda siiski, et Sohvi Sepp on viisi kindlasti koorilauluseadest laenanud, sest seda on Lõuna-Eestis mujalgi tuntud. Väga sarnane viis on kirja pandud Sohvi Sepa koduküla Torila naiselt, Kolga-Jaanist pärit Ann Peebult.⁴⁸ Teine siia tüüpi kuuluv viis pärineb Sohvi Tammingult.

2.5E.* Ello Katti lüüriliste ja jutustava laulu viis on kahe neljandalt astmelt laskuva motiiviga lähedane ka 2.3 tüübile.

2.6. tüübi sekventsile põhineva viisiga on Sohvi Tamming lisaks lüürilistele lauludele esitanud ka pulmalaulu.

2.7* on Leida Laasma rõhulise värsimõõduga lastelaul, mis põhineb lastelauludele iseloomuliku laskuva motiivi kordusel.⁴⁹

2.8.* Krõõt Anaskilt üles kirjutatud lõikuslauluviis on olemuselt lähedane üherealistele viisidele – kahes viisireas erineb ainult neljanda positsiooni silbijaotusenoot, ent erinevus mõjub siiski olulisena, kuna esimeses viisireas on selles positsioonis viies aste, kulminatsiooniheli. Üherealise kihiga ühendab viisi ka lühike-pikk-rütm. Meloodialiikumine sarnaneb 1R.1.3 alatüübi põhiviisiga, kokkulangevusi on 2.1 tüübiga.

2.9* on Rosalie Targalt jäädvustatud viis, millega ta on laulnud kõiki oma lüürilisi ja jutustavaid regilaule. Lühike-pikk-rütmi on Rosalie Tark laulnud „pehmelt“, kohati võib seda tõlgendada ka väikeste lühenduste-pikendustega võrdsete vältustega rütmina. Lauludes eristuvad kaks viisirida, kus 7. positsioonis on kas viies või teine aste. Selles

⁴⁶ Kohatist (mitte läbivat) laskumist subkvarti rea lõpus võib kohata näiteks Anna Lindvere ja Sohvi Sepa 1.1 tüübi samarütmilistes viisides. Krõõt Anask võis seda stiilivõtet järjekindlamalt kasutada – seejuures pole võimatu, et tavaliselt üsna ebamääraselt intoneeritud madal noot oli temalgi kõrgem.

⁴⁷ Mihkel Lüdig, 12 laulu segakoorile. Tallinn [1922].

⁴⁸ EÜS II 294 (100), erineb helirida.

⁴⁹ vrd L.1 ja I. R. Ütel, Varafolkloorsetelt vokaalžanridelt lauluni.

viisireas, kus 7. positsioonis on teine aste, on 2.–3. positsioonis lisaks madalamatele nootidele võimalikud veel neljas (silbijaotuses ka kolmas) ja viies aste. Laulude hulgas on ainult paar esitust, kus kahe erineva viisirea vaheldus on järjekindel, enamasti näivad kombinatsioonid olevat juhuslikud.

2.10.* tüübi moodustavad kaks Saamuel Mesipuu teomehelaulu varianti, mille erinevus võib tulla sellest, et üks on salvestatud, teine lühike välitöönoodistus. Helisalvestatud esitus varieerub üsna palju, kuni esimese motiivi väljavahetamiseni laulu lõpus. Huvitav on rütm, kus üsna järjekindlalt on pikendatud neljanoodiliste gruppide kolmas noot. Rosalie Targa viisiga seostuvad viiendalt astmelt laskuvad hüppelised motiivid (hüppelisust on peetud meestelaulude tunnuseks ja ka Rosalie Targa kohta on teada, et ta õppis laulud oma isalt, vt lk 105 – viimane omakorda küll naislaulikul).

2.11* tüübis on viis esitust Anna Lindverelt – mardilaul, orjuslaulud ja „Eide kiidutütar“, kus üks värss kordub refräänina, nii nagu tema „Imede“ lauluski (tüüp N.4*). Kui lühike-pikk-rütmis muutis laulik murtud värssi esitades vältusi, siis sinne võrdsete vältustega rütm enamasti ei muutu (pikeneda võib viisirea viimane noot). Küll aga muutub sõltuvalt sõnarõhu asukohast meloodiajoonis.

2.12*–2.28* tüübid on kõik kvindi- ja suurema heliulatusega, enamasti võrdsete vältustega rütmiga ühe lauliku viisid. Valdavalt on nendega lauldud lüürilisi laule, ent teiste hulgas on ka sõnnikuveotalgu- ja karjaselaul (2.13*), mardilaul ja karjaselaul (2.22*) ning lühike-pikk-rütmiga pulmalaul (2.25*).

Kaherealiste refrääniga viiside refräänid seostuvad osalt üherealiste refrääniviisidega, osalt viitavad uemale traditsioonile.

2R.1. Ann Kõivu ja Mari Poksi viisis on lühike, karjaselaululik refrään *lee-lee* teise viisirea lõpus. Laulmisolukordadena on Ann Kõiv nimetanud mõisatöölt tulekut, aga ka talgud ja heinategu.

2R.2* on Krõõt Anaski sekstiulatusega õitsilauluviis, mida ta esitab pulmalaulurefrääniga *kaske, ka(a)nike*.

2R.3* esitaja on Mari Poks, kelle orjuslaulu refrääniks on uuem *vere-vere-kompaliia*, mis ilmselt jõudis eesti rahvalauludesse prantsuskeelsest hüüdest *vive la compagnie*.⁵⁰

⁵⁰ 'Elagu kompanii' – Herbert Tampere, Eesti rahvaviiside antoloogia. Anthologia cantuum popularium Estonorum I. Eesti Akadeemilise Helikunstnikkude Seltsi Toimetused I. Tallinn 1935, lk 41.

2R.4 on populaarse siirdevormilise laulu „Tilluke teopoiss“ spetsiaalviis, levinud peamiselt Tartu- ja Võrumaal.⁵¹

Pikemad refräänita viisid

Siia rühma kuuluvad 2-realisest pikemad refräänita viisid.

N.1 tüüpi liidetud viiside enamik pärineb Mari Poksilt, üks lastelauluvariant on salvestatud Ida Rosalie Jõgilt. Need viisid põhinevad neljandalt astmelt peatugihelile laskuva ja (Mari Poksil) peatugihelilt tagasi tertsli liikuva vormeli kordusel. Vormel on lähedane Mari Poksi ja Kadri Katsani üherealiste viiside refräänidele (1R.3).⁵² Mari Poksi lauludes järgneb viisireapikkuse vormeli kordustele tavaliselt lõpetava iseloomuga viisirida. Enamus tüüpi kuuluvatest lauludest on rõhulises värsimõddus. Siia on liidetud ka kaks samal muusikalisel materjalil põhinevat siirdevormilist mängulaulu.

N.2* on Liisa Kasti esitatud ahellaulu „Kits karja“ neljarealine viis.⁵³

N.3* viisiga on Leena Töövahe laulnud pika orjuslauluteksti. Kirjapanekust ei selgu täpsemalt, kuidas ta teksti neljarealise viisiga sobitas – võimalik, et kordas värsipaari.

N.4.* Anna Lindvere on muutnud pilkelaulu „Imed“ tunnusvärsi *Oi imeta, või imeta ...* refrääniks, mis raamib laulu ja kordub (kas korra või kaks) kõigi värsipaaride järel. Sama võtet on ta kasutanud laulus „Eide kiidutütar“ (626, tüüp 2.11*).

N.5.* Mari Poksi 1905. a esitatud lastelaul on tuntuks saanud Riho Pätsi väljaannetest.⁵⁴

N.6* on Anna Lindvere „Õösel üksi“ siirdevormilise versiooni viis, mille struktuur – neljaosaline kordustega vorm ja poole kiiremate nootidega teine pool – viitab slaavi mõjule.

⁵¹ Vt Ingrid Rüütel, Eesti rahvalaulu „Tilluke teopoiss“ viisi trükiversioonidest. – Paar sammukest eesti kirjanduse ja rahvaluule uurimise teed. Uurimusi ja materjale 3. Tartu 1964, lk 258–285; Ingrid Rüütel, Eesti uuema rahvalaulu kujunemine. Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus 2012, lk 426–427.

⁵² Laskuvale kvardile tuginevad näiteks ka Mulgimaa helletused (Anu Vissel (A. Виссел), Эстонские пастушеские песни (виды, региональные и музыкальные особенности). – Музыка в обрядах и трудовой деятельности финно-угров. Сост. И. Рюйтель. Таллин 1986, lk 110–111). Teisalt meenutab *g-b-c* helirida Eestis hästi tuntud Lääne-Euroopa laste- ja mängulauluviiside vormelit (nt I. Rüütel, Eesti uuema rahvalaulu kujunemine, lk 470). Lastelauluga seostub ka rõhuline värsimõdt, kus värsijala võib täita üks silp (Arvo Krikmann, Mari Sarv, Eesti lepatriinusõnade levikust ja rütmikast. – Kes kõlbab, seda kõneldakse. Pühendusteos Mall Hiimäele. Eesti Rahvaluule Arhiivi toimetused 25. Tartu 2008, lk 227.

⁵³ Viis meenutab Aleksander Thomsoni populaarset koorilaulu „Laulge, poisid, laulge, peid“ (Karl August Hermann, Eesti rahvalaulud segakoorile. Esimene vihik. Eesti Kirjameeste Seltsi toimetused 89. Tartu 1890).

⁵⁴ Riho Päts, Lõbusaid eesti rahvalaule noortele I. [Tallinn] 1932; Riho Päts, Lemmiklaulik III. Algkooli III klassi lauluvara. Tallinn 1936.

N.7. Üle Eesti populaarse siirdevormilise, spetsiaalviisiga laulu „Joodikul mehel“ esitajateks on Miina Leegu ja Anna Viljus.⁵⁵

N.8* tüüpi on koondatud Sohvi Sepa improvisatsioonilised viisid, mis sisaldavad väga mitmesugust meloodilist ainet ja osalt on esitatud poolkõneldes. Ka täpselt sama teksti järjestikuste esituste jäädvustused erinevad üksteisest märgatavalt, ehkki tekst ja viisi põhistruktuur korduvad (295, 296). Üks pulmalaulu „Pane see tütar minule“ viisidest (726) on iseloomulikus lühike-pikk-rütmis ja ka viisikujundus lähtub Kodavere põhilisest üherealisest viisist (tüüp 1.1).⁵⁶

Kokkuvõttes näitavad Kodavere arvukad regilaulu-, lastelaulu- ja loitsujäädvustused (167 välitöönoodistust ja helisalvestust, lisaks 46 laulu sõnad, mille juures on viide viisile), et kihelkond oli veel 20. sajandi alguses rikas vanemate viiside poolest. Siinse viisitraditsiooni võluv mitmekesisus tuleb kõige selgemini esile kodaverelase August Liivi 1905. a viisikogus. Selle valgusel on tõsiselt kahju, et Kodaverre ei jõutud fonograafiga enne 1937. a. 1937.–1955. a tehtud helisalvestused annavad siiski hea võimaluse süveneda mõne 20. sajandi keskpaiga lauliku esitusstiili omapärasse. Kahe jäädvustustekogumi kõrvutamine omakorda aitab luua ettekujutust kunagisest elavast kogukondlikust esitustraditsioonist.

Kodavere viisivaramus on esindatud kõik regiviisikihistused vanimast uuemani, aga lisaks sellele on siinse viisitraditsiooni mitmekesisusel ka teine põhjus – kihelkonna paiknemine põhja–lõuna kultuuripiiril. Lõunaeestilised refrääniga viisid on olnud keskel kohal kihelkonna lõunaosas, Kavastu ümbruses. Refrääniga viise on lauldud ka põhja pool, ent sealne algne ja põhiline traditsioon oli põhjaeestiline: refräänita, kitsa heliulatusega, Virumaal ja mujalgi tuntud lühike-pikk-rütmiga viisid. Nii refrääniga kui refräänita kitsa (tavaliselt kvardi) ulatusega viisid, millel on selged piirkondlikud tunnused, kuuluvad regiviiside vanimasse kihistusse. Sedalaadi viisidega lauldi Kodaveres enamikku tööde ja rituaalide juurde kuuluvaid laule, aga ka muud repertuaari. Ligi pool kihelkonna regiviisijäädvustustest kuulub just sellesse rühma, andes tunnistust vanema traditsiooni pikast püsimisest.

Kitsa heliulatusega viiside kõrval moodustavad teise suure rühma kvindi- või suurema ulatusega ja ühepikkuste vältustega rütmiga kaherealised viisid. Viimaseid on Kodaveres, nii nagu Eesti traditsioonis üldiselt, rohkem kasutatud selliste laulude esitamiseks, mis polnud seotud töö või kombetäitmisega.

Väiksem osa viisidest kuulub regilaulu äärealadele. Huvitavaid ühendusjooni 19.–20. sajandi muusika ja regilaulukultuuri vahel leiab ulatuslikuma vormiga viisidest, samuti Sohvi Sepa improvisatsioonidest. Kõne ja laulu vahelisele piirialale kuuluvad loitsude ja lastelaulude lugemised, mida võidi üsna sarnaselt esitada juba enne regilaulu kujunemist.

⁵⁵ I. Rüütel, Eesti uuema rahvalaulu kujunemine, lk 430–431.

⁵⁶ Sama laulu ühtlasema struktuuri ja vähem muutliku meloodiakujundusega variandid Sohvi Sepalt on paigutatud 1.1 tüübi erandite hulka (1.1E2*: 724, 725).

LÜROEEPILISED LAULUD

MÜÜTILISED LAULUD

1. SUUR HÄRG

1.

1

Suur härg + Kass kaevus

Minul oli härjakene:
tuhat sülda turi laia,
sada sülda sarved pitkad.

Tapin ära härjakese.

⁵ Verd sain Venemaa vene täie,
rasva Rootsi laeva täie,
liha sain üks liuatäis.

Valasin ma verevorste,
panin külma keldripõhja.

¹⁰ Tuli kassi keerusilma,
sõie mino verevorste.

Mina kassi taga aama,
kassi jooksis kaevupõhja.

Mina külast kõisi otsma.

¹⁵ Külast sain ma kümme kõisi,
kubjalt saien kuusi kõisi,
enel oli viisi kõisi.

Sain mina kassi karvust kinni,
löien kassi vasta seina.

²⁰ Hiired naersid nuka alta:
“Isandad ka hukatakse,
emandad ka tapetakse!”

See laul on 40 aasta eest Pealtskivi külas Alatskivi vallas lauldud.

HI 4, 705 (1) < Alatskivi – A. Thomson (1876).

Kk: 20. nukaalta.

Trükitud: ERI I, lk 368, Ta 1 (lt 10, Soome härg).

2. KULDNAINE

2

Kuldnaine + Tõbine naine

Lemming-poega, poisikene

Lemming-poega, poisikene,
töötas naeseta elädä,
abivaimuta vanata,

⁵ ära kuolta kõsimata –
es sua naeseta elädä,
abivaimuta vanata.

Tegi kullasta emändä,
hõbedasta mualta vaimu.*

¹⁰ Läks ta kullaga magama,
hõbedaga huagamaie.

Mes õli külge kulla puule,
see õli külge külmäkene;
mes külge ligi linada,

¹⁵ see õli külge suojakene.
Kõik õlid kulla küljed külmäd,
hõbeda jalad jahedad!
Kiänd ta külje – leis külmä,
ae jala – leis jaheda ...

²⁰ Lemming-poega, poisikene,
töötas naeseta elädä,
abivaimuta vanata,

ärä kuolta kõsimata –
es sua naeseta elädä,
²⁵ abivaimuta vanata.

Läks ta Tuonest naista tuuma,

1.

kalmust kõsima emändäd.
Sai ta Tuonest tuonud naese,
kalmust kõsinud emändä,

³⁰ läks ta naesega magama,
abikuasaga uaga aama.

Mes õli külge naese puule,
see õli külge suojakene;
mes külge ligi linada,

³⁵ see õli külge külmada ...

Veien ellä einämuale,
veien kulla kuari piäle.

Ajas kuari, ajas kaksi,
hakas kolmandat ajama –

⁴⁰ hakas põlvista pödema,
labajalast langemaie,
seeremarjusta magama.

Viisin siis Harju arsti juure,
kullakiälilä kõneli,

⁴⁵ kullahelilä helisi ...

Arst annud rohud.

Ei mu tuudud Tuone'esta,
emäle imuruasta –
minu tuudi tohterista,
panti muale palberista.

Siis saanud „emänd“ terveks.

H III 10, 431/3 (1) < Kokora v, Savastvere k – C. Hermann < Kadri Kuusik (u 1880, saadetud 1889).

Kk: 42. seeremarjust ta.

*Arv.: õbedasta valas vaimu.

Trükitud: ERI I, lk 103, Ta 6 (lt 3, Kuldnaine).

3. VENNA OTSIJA

1.

3

Venna otsija + Heinast hobune + Venna sõjalugu

Mul õli kõlmi veljekest:
pitka suadin pihlikille,
madaliku maasikille,
lühikese lillikille.

⁵ Pitk tuli kodu pihlikilta,
madalik tuli maasikilta,
lühikest ei lillikilta.

Siis läksin isa palvi'illa:

„Anna mulle hiä hobesta,

¹⁰ ma lään velje otsimaie!“

Isa es anna hobesta.

Siis läksin velje akenassa:

„Anna mulle hobesta,

ma lään velje otsimaie!“

¹⁵ Veli es anna hobesta.

Läksin ema palvi'illa:

„Anna mulle hiä hobesta,

ma lään velje otsimaie!“

Ema es anna hobesta.

²⁰ Tuulest tegin ma hobuse,
kasteheenast kiänin kabjad,
õlekõrrest tegin kõrvad,
pilliruust ma pistin silmad.
Siis läksin velje otsimaie.

²⁵ Hobu hirnus – ilma kärkis,
ratsu liikus – taevas läikis.

Läksin isa akenassa:

„Tule välja, isakene,

tule välja, tunne poega!“

³⁰ Isa tuli akenasse:

„Ei õle sii minu poega,

sii one vene mehe poega:

vene miis, vene hobune,

vene kübar tal piäna,

³⁵ vene mantel muani seljan,

vene suapad jalana,

vene sukad suabassenna!“

Läksin velje akenasse:

„Tule välja, veljekene,

⁴⁰ tule välja, tunne velje!“

Veli tuli akenasse:

„Ei õle see minu velje,

see vene mehe velje:

vene miis, vene hobune,

⁴⁵ vene kübar tal piäna,

vene mantel muani seljan,

vene suapad jalana,

vene sukad suabassenna!“

Hobu hirnus – ilma kärkis,

⁵⁰ ratsu liikus – taevas läikis.

Nüüd läks ema akenasse.

Ema tuli akenasse:

„Ei õle sii minu poega,

sii one vene mehe poega:

⁵⁵ vene miis, vene hobune,

vene kübar tal piäna,

vene mantel muani seljan,

vene suapad jalana,

vene sukad suabassenna,

⁶⁰ vene kindad käena,

vene kiri kinnastessa!“

Siis läks sõsara akenasse:

„Tule välja, sõsarakene!“

Sõsar tuli, tundis velje:

⁶⁵ „Sii one aga minu velje,

ei õle vene mehe velje:

õma miis, õma hobune,

õma kübar tal piäna,

õma mantel muani seljan,

⁷⁰ õmad suapad jalana,

õmad sukad suabassenna,
õmad kindad käena,
õma kiri kinnastenna!“

Läbi tuesu tõien tulda,
⁷⁵ läbi vihma vedin vetta,

läbi külma kütin saana.
Nüüd veien velje vistlema,
ise juure õmbelema.

„Vihu, vihu, veljekene,
⁸⁰ saanu, saanu, saksakene!“

H II 4, 551/4 (19) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

4. SUUR TAMM

4

1.

Kaks vaeslast + Suur tamm + Neiulinn

Meie kaks vaestlasta,
istuma ja itkema,
mõlemil rätikud käena,
tõene pühib tõese silmi,
⁵ tõene tõese piä silitseb.
Tuleb tuul ja annab armu,
tööseb päävä, piä silitseb –
ühest tunnist tuule armu,
ühe pääva piä silitseb.

¹⁰ Viskame vitsad virtsikuje,
kannilavvad kaasikuje –
vitsast kasvis virtsametsa,
kannilavvast kasemetsa,
suured suured, laiad tammed,
¹⁵ laiad tammed, laus õksad.

Tuleb aga viisi Viru meesi,
tuleb aga kuusi Kura meesi
laia tamme raidumaie,
suurta suarta suagimaie,
²⁰ viisi kervesta käena,
seitse suagida õlana.

Õksest saied sakste tuolid,
keske'elt said kirnukesed,
vahelt said viinavuadikesed.

²⁵ Kiänan ümber, ütlen jälle,
sõnad tõeseti kõnelen:
teeme saana suare piäle,
saana suare õkste piäle
prügisista, prägisista,
³⁰ pilliruu pinnussista,
hari angerjakalasta,
riästasvihud riäbisista,
põrmandud punakivista,
lagi laiusta rahasta.

³⁵ Müüda kääsid müügimehed,
kaadu kääsid kaabapoošid,
siäl niid suured seesatasid,
mõelesid,* mõtelesid:
„Kas one linna vai one lippu,
⁴⁰ vai one Suome suolaturgu,
vai one keeseri keriku?
Sinna viidi viinavuorid,
sinna tuudi tubakutrullid.“

Mina kuulin, kostsin vasta:
⁴⁵ „Ei õle linna ega lippu,
ega Suome suolaturgu –
see one sandi saanakene,
vaestelaste varjukene.“

H II 4, 537/9 (7) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

*Käsi kirjas, võimalik, et *mõtlem*a poeetiline paralleel.

5. KOLM KOTKAST

1.

5

Kolm kotkast + Neiu linn

Virus õli palju mägisida,
mäed täisi männisida,
männid täisi käbisida,
õksad täisi oravida,
⁵ ladvad luanelindusida,
pesad õlid täisi kotkasida.
Kotkal kõlmi pojakesta:
üks õli ülgijas merela,
teine luike taeva alla,

¹⁰ kõlmas Jumala kukke.
Üidis ülgijas meresta,
laalis luike taeva alta,
kõõrutas Jumala kukke:
„Välja, välja, nuored mehed,
¹⁵ välja kaupa ostema –
tütered sinikivida,
naesed tanunarmaida,
poosid põlvepõnnussida!“

H II 4, 655/6 (21) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

6. KÄOST UTEKENE

1.

6

Kolm kägu + Kulla põlemine + Pilves veepisarad

Kolm kägu kukkus kesala:
üks kukkus oole poole,
teine kukkus lääne poole,
kolmas kukki üvi sõnumida.
⁵ See panin palangu sisse,
sidin siidirätikuje,
vein kodu ema kädeje.
“Emakene, nennekene,
pane vakka vajumaie,
¹⁰ alla kaane kasvamaie!”
Nenn panni vakka vajumaie,
alla kaane kasumaie.
Kasvi kuu, kasvis kaks –
sealt sae üksi utekene.
¹⁵ Niitsin viisi villakesta,
sealt sae kuusi kuuekesta,
kaheksa kasukakesta,

sada saksajakikesta.
Kohe panen kuvved kuivemaie,
²⁰ kohe panen kasukad tahe neme?
Isa uvve aia peale,
vassise värava peale.
Kes tuleb kuube õstemaie,
kasukad lunastamaie?
²⁵ Kösterid üle keriku,
mõlderid üle meride.
Tõid ju kulda koabutäie,
hõbedad jo õlmatäisi.
Kuld see süttis põlema,
³⁰ hõbe akas õõgamaie.
Sealt tuli sinine suitsu,
sealt sae sinine pilve,
pilven one üksi pisara,
pisaran one puhas purje,

³⁵ purjen one ane punane,
anel oo saba sinine,
saba peal one saksa sāngi.
Seal istub Kalevi naine,
Kalevi naine kallis,*

⁴⁰ kudub vöösid kullelisi,
lööb tema vöösid loogelisi,
kahe kati käpalisi –
panna tütarta mehele.

H II 50, 610/3 (9) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

*Arv.: Kalevi naine, kaasa kallis.

7. RISTITUD METS

7

1.

[fragment]

Andres-Kundres, poosikene,
Pille tüteri pidaja,
Malle tüteri magaja,
magasid meie salun,
⁵ meie metsa keske'ella.
Salu kulda kuivetije,

meie metsa närvetije,
sidess linnud laalemasta,
piälta käud kukkumasta,
¹⁰ sidest sinilillekesed,
piälta kullerkupukesed.

H II 4, 646 (12) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Anu Märtinson (1887).

Trükitud: ERI I, lk 142, Ta 1 (lt 5, Ristitud mets).

KOSJAFANTAASIAD JA PEREELU

8. LUNASTATAV NEIU

1.

8

Hobuse ostjad + Lunastatav neiu + Neiud lähevad ära

Ma künnin küla välina
ja oma aian äestin
hobusilla ütesalla,
raadakabjul katesalla.

⁵ Tuli kaks kaabamiista,
kõlm tuli kõrkida sulasta:
„Talutütar, näiukene,
müi mulle isa hobune,
kauple velje kaeraratsu!“

¹⁰ Mina kuulin, vasta kostin:
„Oo te hullud kaabamehed,
müü mul vürsti vüülta,
vürsti vüülta, mütsi peasta,*
kauple kannusta jalulta –

¹⁵ siis müün isa hobesed,
kauplen velje kaeraratsu!“

Tuli turgu alla õvve,
Tallina taga värate.
Võtid laalda laevapoosid,

²⁰ kõnelda kõdaisandad:
„Talutütar, näiukene,
tule kaupa katsumaie,
hõbehelmi ostemaie,
vaskivüüda vahetamaie!“

²⁵ Mina assin vuagi piäle,
laskin laeva serva piäle.
Naksid venud viäremaie,*

laevad suured laskemaie,
venud viärid Visperije,
³⁰ laevad laskid lõuna alla.

Veli ella, veljekene,
sul õli kõlmi ratsukesta:
üks one keriku kääda,
tõene viirta võerusille,
³⁵ kõlmas pere pidaja.

Siis võtid laalda laevapoosid:
„Teeme tuba Türgimuale,
oidu pilvede vahele,
kena koedu keske'ella –
⁴⁰ siäl suab saksata eläda,
isandita õlla ilma,
kubijita kääda kaadu!“

Teid ei nõvva teosaksad,
mehi nõudsid meie saksad,
⁴⁵ poegasid punased kuued –
niid tuusid teha tubasid,
lööda lüllil lüpsikella,
panna pangele võruda.

Tütarlapsed linnukesed,
⁵⁰ lääme east Hiiumuale,
puolest east Puolamuale –
seal suab saksata elada,
isandita õlla ilma,
kubijita kääda kaadu!

⁵⁵ Saks ju peksab veljekesta,
saks ju peksab samba'anna,
isand ihnula vedeldab,
papipoege pande'ella.

H II 4, 625/7 (103) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

Kk: 11. oo sa.

*Arv.: 12.–13. vüsti (vühti); 27., 29. vened.

9

2.

Hobuse ostjad + Lunastatav neiu

Kost saen sõda segaje,
venelaste vene'eje,
pohlaklaste purjedelle?

Ma künnin küla alana,

⁵ umi aian äessin,
tuli kaks kaubameesta,
kolmi kõrkida sulasida:

„Peretütar, neiukene,
müi mul isa hobune,

¹⁰ kauple velje kaeraratsu!“

„En müi isa hobuesta,
en kauple velje kaeraratsu!
Müi mul see mõõka vööla,
kauple kannust jalaessa –

¹⁵ siis müin isa hobuese,
kauplen velje kaeraratsu!“

Sealt saen sõda segaje,
venelaste vene'eje,
pohlaklaste purjedelle.

²⁰ Siis akas vene veeremaie,
sõda akas sõitemaie,
venelane läks laskemaie.

„Oh oota, üva venekene,
pida kinni, purjepoissi,

²⁵ seisa, soari saksilane,
kuni jooksed kodu,

otsin kodust lunastajad,
venest väljavõttijaid!“

Mina jooksed kodu,

³⁰ alandeten alla õvve.

„Oo õde, minu sõsara,
sul one kõlmi põllekesta –
mis parem, pane minule,
ainus anna tütarile!“

³⁵ „Ennem mina annan õdekese,
kui mina annan põllekese.“

Siis akas sõda sõdimaie,
vene akas veeremaie,
venelane laskemaie.

⁴⁰ „Oh oota, üva venekene,
pida kinni, purjepoissi,
seisa, soari saksilane,
kuni jooksed kodu,

⁴⁵ otsin kodust lunastajad,
venest väljavõttijaid!“

„Oo velje, minu veljekene,
sul one kõlmi koabukesta –
mis parem, pane minule,
ainus anna tütarile!“

⁵⁰ „Ennem mina annan õdekese,
kui mina annan koabukese.“

Siis akas sõda sõdimaie,

vene akas veeremaie,
 venelane laskemaie.
⁵⁵ „Oh oota, üva venekene,
 pida kinni, purjepoissi,
 seisa, soari saksilane,
 kuni jooksed kodu-
 otsin kodust lunastajad,
⁶⁰ venest väljavõttijaid!“
 „Oo emakene, nennekene,
 sul one kolmi lehmakes-
 ta –
 mis parem, pane minule,
 ainus anna tüterile!“
⁶⁵ „Ennem mina annan tütrikese,
 kui mina annan lehmakese.“
 Siis akas sõda sõdimaie,
 vene akas veeremaie,
 venelane laskemaie.
⁷⁰ „Oh oota, üva venekene,
 pida kinni, purjepoissi,
 seisa, soari saksilane,
 kuni jooksed kodu-
 otsin kodust lunastajad,
⁷⁵ venest väljavõttijaid!“

„Oo isa, minu ätekene,
 sul one kõlmi täkukesta –
 mis parem, pane minule,
 ainus anna tüterile!“
⁸⁰ „Ennem mina annan tütrikese,
 kui mina annan täkukese.“
 Siis akas sõda sõdimaie,
 vene akas veeremaie,
 venelane laskemaie.
⁸⁵ „Oh oota, üva venekene,
 pida kinni, purjepoissi,
 seisa, soari saksilane,
 kuni jooksed kodu-
 otsin kodust lunastajad,
⁹⁰ venest väljavõttijaid!“
 „Oo külapoissi, ella peigu,
 sul one kõlmi kuldast keppi –
 mis parem, pane minule,
 ainus anna pruudikesel!“
⁹⁵ „Ennem annan kuldakeppi,
 kui mina annan pruudikese.“
 Siis saen sõdaste lastije.

H II 50, 613/6 (10) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

9. TÛTAR VETTE!

1.

10

Kui ma sündisin emale,
 kui mu anti aadujalle,
 siis küssid külatsed naesed:
 „Mis one sündinud emale,
⁵ mis one antud aadujalle,
 ones poega või one tütar?
 Kui one poega, tuu tubaje,
 mähi poega mähkmeie,
 sidu siidirätikuje!

¹⁰ Pojast saab tuba tegija,
 tuba nuka nummerdaja.
 Kui one tütar, vii vesile,
 kanna kaevutii radale!“
 Nenn läks viima vete tiile,
¹⁵ kandma kaevutii radale.
 Ist maha imetamaie,
 mäe piäle mähkimaie,
 kivi piäle kinkimaie.

Jala kinnitas kivije,
²⁰ tõi paadeje põrutas:
 „Ennemb see kivi lõheku,
 paade paksu paagatagu,
 kui viänen vere vesile,
 kannan armu hallikalle!

²⁵ Kui ep künna, eks äestab,
 niidab,* võtab luugu,
 suadab karja kaage' elle,
 taga linna lepikuje,
 taga linna tammikuje.“

H II 4, 531/2 (1) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 20. padeje; 22. pade.

*Arv.: niidab eena~eenä.

11

2a.

Tütar vette! + Oma ema ja võõrasema äratus

Kui ma sündisin emale,
 kui mu anti aadujalle,
 siis küssid külatsed naesed,
 üleaedesed adeled:
⁵ „Mis one sündinud emale,
 mis one antud aadujalle,
 kas one poega või one tütar?
 Kui one poega, tuu tubaje,
 mähi poega mähkemeie,
¹⁰ sidu siidirätikuje!
 Pojast suab tuba tegija,
 tuba seenade silija,
 tuba nuka nummerdaja,
 tuba lae lassulüüja.
¹⁵ Kui one tütar, vii vesile,
 kanna kaevutii radale!“
 Nenn läks viima vete piäle,
 kandma kaevutii radale.
 Maha ist imetamaie,
²⁰ kivi õtsa kinkimaie.

Jala kinnitas kivije,
 tõese paadeje põrutas:
 „Ennemb sii kivi lõheku,
 paade paksu paagatagu!
²⁵ Kuedas viin vere vesile,
 lahen lapse laene' ella?
 Et ep künna, nu äessab,
 üles tõõseb hommukuna,
 lehmad lüpsab, karja suadab,
³⁰ hobud juodab hommikul.“
 Pilli puhkus päitse' enna,
 kannelid jalakannula:
 „Tõõse, lindu, lüpsa lehmad,
 tõõse, kana, suada karja!“
³⁵ Võõrasnenne, võõgas nenne,
 õikab üles hommukuna:
 „Tõõse, litse, lüpsa lehmad,
 tõõse, atta, suada karja,
 tõõse, huura, vii hobene!“

H II 4, 589/91 (69) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 22. padeje; 24. pade.

Kui ma sündisin emäle,
 kui mu anti aadujalle,
 siis küsid külätsed naesed:
 „Mes oo sündinud emäle,
⁵ mes oo antud aadujalle,
 kas on poega või on tütar?

Kui on poega, tuu tubaje,
 mähi poega mähkemije,
 sidu siidirätikuije!

¹⁰ Pojast saab tuba tegija,
 tuba nuka nummertaja,
 tuba lael lassulüöjä.

One tütar, vii vesile,
 kanna kaevutii radule!“

¹⁵ Nenn läks viima vete teele,

maha ist imetämaie,
 mäe piäle mähkemaie,
 kivi õtsa kinkimaie.

Jala kinnitas kivile,
²⁰ tööse puadeje pörutas:
 „Ennep see kivi lõheku,
 puade paksu paagatagu!
 Kudas viin vere vesile,
 lahen lapse laine' elle?

²⁵ Et ep künna, äessab,
 üles tööseb hommukunna,
 lehmäd lüpsab, karja suadab,
 hobud juadab hommukuna,
 enne muida viib murule.“

ERM 5, 35/6 < Alatskivi m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 4. messu; 5. messu; 15. vend; 22. puadatagu; 25. künnan; 27. kuarja.

Dbl: ERM 154, 19/21 (9) – A. Simson. 1. sõitsin; 15. viimä; 20. puatäie; 25. künnab; 28. juodab.

Kui mind ilma anneti,
 kui mind ilma kanneti,
 siis küssid külätsed naesed,
 mõessatid ju üleaisd:
⁵ „Mes one meele annetud,
 mes one meele kannetud,
 kas one poega, vai one tütar?

Kui one poega, tuu tareje,
 mähi poega mähkmeie,

¹⁰ sidu siidirätikuje!

Pojast suab tare tegijä,

tare lae lassulüüjä,
 tare nuka nummerdäjä.
 Kui one tütar, vii vesile!“

¹⁵ „Kudas viin vere vesile,
 kannan armu allikale?

Las liäb aega, viäreb päevä,
 mõnitäb mõndä nädäläd –
 lehmäd lüpsäb, karjad suadab,

²⁰ karjad suadab kauge' ellä,
 mullikad murudellä.“

H I 2, 386 (5) < Kokora v – J. Tubin (1888).

Trükitud: ERIA nr 3941 (lt 1869, Tütar vette).

Tütar vette! + Kulla põlemine

Kui mi-na sün-di - sin e - mä - le, kui mi-na sün-di - sin e - mä - le.

Kui mina sündisin emäle,
 kui minu anti aadujale,
 külänaesed küsisid:
 „Mis on sulle sündinud,
⁵ mis on antud aadujale,
 kas on poega vai on tütar?
 Kas on poega, too tubaje,
 mähi poega mähkmeje,
 sidu siidirätiku!
¹⁰ Mähi poega mähkmeje –
 pojast saab tuba tegija,
 tuba nuka nummerdaja,
 pangele võru panija,
 lilli lüpsike loojasta.
¹⁵ Kui on tütar, vii vesile,
 kanna järve kalda alla,
 meelitä ta meresse jo!“
 Emä mul ella, nennekene,
 läks ta vesile mod viimä,
²⁰ kandma järve kalda alla.
 Istus ta imetämä,
 viimäst armu andema.

Jala kivije kinnitäs,
 tõise puade pörutas:
²⁵ „Ennem see kivi lõheku,
 puade alla paugaku,
 enne kui veri vesinä!
 Kodo viin mo kanakese.
 Et ei künnä, ei äestä –
³⁰ lehmäd lüpsäb, karja suadab,
 karja suadab kauge’ele,
 mullikad mere murule.“
 Kana tõi karjatii radalta,
 kuke koa ukse alt,
³⁵ pani emä vaka sisse –
 siält sai kulda, sai õbedat.
 Emäkene, nennekene,
 pani kulla kuivamaie,
 õbeda jo takenemaie.
⁴⁰ Pilved tõusid Peipsi poolt,
 tõised pilved Tartu poolt jo,
 tuli ani sinine,
 ani sinine, saba punane.

EÜS II 376/9 (105) < Alatskivi v, Lahe – J. Raja < Leena Töövahe (1905).

Viis: EÜS II 290 (74) – A. Liiv.

Trükitud: ERI II, lk 205, Ta 6 (lt 16, Salme neu); ERIV IV, lk 85/6 (17, Ema ei viinud vette).

[fragment]

Krõõt [Anast] ütles sünnitaja kohta, et:

Kui on poeg, siis too tubasse
ja kui on tütar, siis vii vesile.

KKI 1, 351 (565) < Alatskivi v, Kallaste l – U. Mägi < Anna Viljus (1947).

[fragment]

Kui poeg, too tubasse,
kui tütar, vii vedesse ...

Kuulnud Krõõt Anaskilt, rohkem ei mäleta. Viisi Anna Viljus ei mäletanud.

RKM II 48, 266 (14) – O. Niinemägi < Anna Viljus (1955).

10. MÜÜDUD NEIU

Kosilased kodus + Müüdid neiu

Mul õli veike veljekene,
sõrmesuuruke sõsare,
tuli minu kodu kutsumaie,
välja otsast õikamaie:

⁵ „Tule kodu, mu sõsare,
sul one kodus kõlmed kõsjad,
kõlmed kõsjad, viied viinad!“

„Sõsar, ella linnukene,
külla minust küsitije,
¹⁰ palju minust pakutije –
tuhat ruubelid rahada,
sada salve rükki'ida,

ätele ju künnihärga,
emale lüpsilehma,
¹⁵ sõsarelle suuri sõlgi,
veljele sõdahobesi.

Isakene, ätekene,
kui lääd künma härjadega –
härjad vaguje vajugu!

²⁰ Emakene, nennekene,
kui lääd lehma lüpsemaie –
üks ju nisa lüpsku piima,
tõene nisa tõmba verda,
kõlmas nisa tõmba tõrva,

²⁵ neljas vaiku ju valagu!
Sõsar, ella linnukene,
kui lääd kõtta kiitemaie –
sulagu su suuri sõlgi!

Veli ella, veljekene,
³⁰ kui lääd sõttaje sõdima –
hobu ratsuje langenegu!“

H II 4, 550/1 (18) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERI I, lk 458, Ta 3 (lt 12, Müüdnud neiu).

18

2.

Kosilased kodus + Müüdnud neiu

Läksin mäele mussikille,
alla päävä pähkelille.
Tuli veli perrä mulle:
„Sõsar, ellä linnokene,
⁵ sinu kodo uodetasse –
sul on kodo kolmed kõsjad,
värävil one viided viinad.“
„Veli, ellä veljekene,
miks minu ärä müietässe,
¹⁰ kaugel ärä kaabeldasse?“
„Et sina isäle ei kütnud sauna
ja sina emäle ei lüpsnud lehmä.“
„Lõika vitsa lõhmusista,
viänä vitsa visnapuusta,
¹⁵ peksä niid kõsjad kodossa,
värävistä viided viinad!
Veli, ellä veljekene,
palju must raha pakuti?“
„Tuhat ruubelit rahada,
²⁰ sada salvi rükki'idä,

isäle jo künniärjad,
emäle jo lüpsilehmäd,
veljele sõdaobene,
sõsaralle suuri sõlgi.“
²⁵ „Isäkene, ätekene,
kui lääd väljal kündemäie –
ärjad sul vajogu vaosse!
Emäkene, nennekene,
kui lääd lehmä lüpsemaie –
³⁰ üksi nisä lüpsku verdä,
tõene nisä tilku vettä,
kolmas paissetet punane,
neljäs savi sõõrutagu!
Veli, ellä veljekene,
³⁵ kui lääd sõttaje minemä –
sõtta jäägu su obene!
Sõsar, ellä linnokene,
kui lääd kõtta tuld tegemä –
sulagu sinu suuri sõlgi!“

ES MT 88, 33/5 (1) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

11. ARG KOSILANE

1.

19

Arg kosilane + Neid pole püssil püütav

Läksin metsa kõndimaie,
eramaid mina õtsimaie,
kaeramaid mina katsumaie,
rukkimaid muretsemaie.
⁵ Siis jostsin nelja näiu piäle,
kogemata kõlme piäle –
es õle julgust juurde minna
ega sülguss sülde võtta,
armu kaela hakadenna.
¹⁰ Siis läksin kodu itkedenna.
Vasta eite, vasta taate,
vasta niid vanad mõlemad:
„Mis sa itked, puegatani?“
„Läksin metsa kõndimaie,

¹⁵ eramaid mina õtsimaie,
kaeramaid mina katsumaie,
rukkimaid muretsemaie.
Jostsin nelja näiu piäle,
kogemata kõlme piäle.“
²⁰ Oh te hullud nuored mehed,
ega näiu püssil püüta,
püssil püüta, võrgul võeta!
Hunta püssil püüdanessa,
kalu võrgul võetanessa –
²⁵ näiu viinul viidanessa,
näiu saiul suadanessa,
õlletuobil õtsitasse,
kaljatuobil katsutasse.

H II 4, 566/7 (37) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 22. võtta.

12. KAEVUL KOSIJA

1.

20

Kosjahobuse söötmine + Kaevul kosija

Kosija laul

Peigmees:

Võtsin sõidelda hobosta,
ravitseda ratsokesta:
enne muid viisin murele,
enne koitu koppelisse,
⁵ enne aega hallakule;
vaka söötsin valge'esse,
külimito koidakule.

Sai jo ratso söödetuda,
söödetuda, joodetuda,
¹⁰ panin ratso rake'esse,
halli aisade vahele.
Läksin neidude kodoje,
tukakandja tubaje.
Kaste heidab kasuka piäle,

¹⁵ udo uue kuue piäle,
põrmo heitis põlle piäle,
tahma heitis tano piäle.

Küsitelin, kannatelin:

„Kas on tüterid kodona,
²⁰ kas on kanad kammerina,
kas tammed tare edena?“

Pruudiema:

„Tillem tütar läks teule,
keskmine keedab leenta,
vanem läks kaevust vetta tooma.

²⁵ Kõrg' oli kooko, kõrg' oli kaevo,
veel kõrgem veevedaja.“

Peig:

„Talotütar, neiokene,
peretütar peenikene,
anna mo hobile juua,
³⁰ muido musta rüübatile –
mina vaene teedekõndja,
teedekõndja, maademarsja,
saksa asjade ajaja,
rutus raamatovedaja!“

Pruut:

³⁵ „Ära jõelo, peiukene!“

Peig:

„Ei ma ei jõelo, pruudikene –
jõelovad ohjad jõvised,
nahkapäitsed naeratavad.“

Pruut:

„Miks so sukad soonilised,
⁴⁰ labajalad laegolised?“

Peig:

„Mul on kodus neljad neiud,
kes mo sukad soonitlevad,
labajalad laegutlevad,
kes paneb hobu ummiraudu,
⁴⁵ kes paneb täku täisinaelu.“

Beiträge XVII, lk 119/21 (2) – J. W. Everth (–1825).

Kk: 12. näidates; 13. tukokandja.

Dbl: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f^l, 71/2 (152) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

Tule mult luba küsima! + Kaevul kosija

Veli ella, veljekene,
 kui lääd naista võttemaie,
 tule mult luba küsima!
 Ma panen selga siidisärgi,
⁵ siidisärgi, kuldakuube.
 Kui lääd läbi äia õvve,
 äia õvve, ämma õvve,
 tereta sa teome' viisil:
 „Tere, äiapapakene,
¹⁰ tere, ämmamammakene,
 kas one näädu teil koduna?“
 Ämma mõistis kuulda, kosta:
 „Näädu alla allikulla,
 vedab vetta veikstel juuva,
¹⁵ halli ruunale rüübata,
 kimmelille kiälekastet.“
 Sõitsin kaevule järele:
 „Peretütar nuorukene,
 anna mu hobule juua,
²⁰ anna täkul täiest juua –
 mina vaene tiidekäija,

tiidekäija, muademarsja,
 härä asjade ajaja,
 kilteri kirjavedaja!“
²⁵ „Ära peta, peiukene,
 kavalda, mu kuasakene –
 sina õled kõsilane!
 Miks su hobu uvves ravvas,
 miks su täkk one täies ravvas,
³⁰ päitsed piäna palmitud,
 õhilik üle hõbetud,
 saba siidile siutud,
 lakki linule liutud,
 kabjad kulda kirjutud?
³⁵ Miks su sukad suonilised,
 miks su tekid triibulised,
 miks one kindad kirivad?“
 „Mul one kodus kõlmi õde:
 üks tiib tekid triibulised,
⁴⁰ tõine sukad suonilised,
 kõlmas kindad kirivad.“

H II 4, 535/7 (6) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Tule mult luba küsima! + Kaevul kosija

Veli hella, veljekene,
 kui lääd naista võttemaie,
 tule mult luba küsimaie!
 Ma panen selga siidisärgi.
⁵ Kui lääd läbi äia õvve,
 äia õvve, ämma õvve,
 tereta jo teome' viisil:
 „Tere, äiapapakene,
 tere, ämmamammakene,
¹⁰ kas one näidu teil koduna?“

Ämm jo mõistis kulda kosta:
 „Näidu alla allikulla,
 vedab vetta veikstel juua,
 kimmelile kiälekastet.“
¹⁵ „Tere, tütar nuorukene,
 anna minu täkul täiest juua,
 mustale ruunal rüübata,
 anna hallile haisuta –
 mina olen vaene tiidekäija,
²⁰ tiidekäija, muademarsja,

kilteri kirjavedaja!“

„Ära peta, peiukene,
sina õled kõsilane!

Miks sul obu uvves ravvas,

²⁵ miks sul täkku tävves ravvas?“

„Mul one kodu kõlmi seppa:
üks tiib, tõine teritseb,
kõlmas alla koputeleb.“

„Miks sul tekid triibulised,

³⁰ miks sul sukad suonilised,
miks sul kindad kirivad?“

„Mul one kodu kõlmi õde:

üks tiib tekid triibulised,
tõine sukad suonilised,

³⁵ kõlmas kindad kirivad.“

H II 4, 638/9 (4) – M. Koik, J. Härms (1887).

Kk: 4. säлга; 31. kerivad.

23

4.

Lemmikibu laul + Tule mult luba küsima! + Kaevul kosija

Otsi õllele hõbedat,
katsu kapa valge'eda,
kingi kirjes kirstu pääle,
vana lammis vaka pääle;

⁵ kingi, isamees ilus,
kingi, peiupoiss punane!

Veli hellas, vellekene,
kui lääd naista võttemaie,
tule mo käest küsimaie!

¹⁰ Ma pane ette halli hiiru,
kõrväle säe kõrbi ruuna,
vahele veereta vereva
särjesappi saanile,
luigevalge loogale.

¹⁵ Kui lääd läbi äia õvve,
äia õvve, ämma õvve,
tereta sa teome' viisi:

„Tere, äiapapakene,
tere, ämmamammakene,

²⁰ kas on tüttred kodussa?“

„Üks läks külast tulda tooma,
tõine veeres vetta tooma,
kolmas karja kaitsemaie.“

Sõidan selle järele,

²⁵ kessee veeres vetta tooma:

„Tere, nooru neiukene,
võta vetta virgemasta,
lahe kooku kergemasta,
anna minu hallil juua,

³⁰ verevale keelekastet,
kõrbil ruunal rüübata –
mina vaene teekäija
härä asjade ajaja,

kiltri kirjade vedaja!“

³⁵ „Ära peta, peiukene,
sina oled kosilane!

Miks su hobu ummisravvas,
miks su täkk on täies naelus?“

„Mul on kodu kolmi seppa:

⁴⁰ üks taob, teine teritab,
kolmas alla kopotab.“

„Miks su sukad soonilised,
miks su tekid triibulised,
miks su habe jo aetu?“

⁴⁵ „Mul on kodu kolme õde:
üks teeb sukad soonilised,
teine tekid triibulised,
kolmas aab minu habeme.“

E 60087/9 < Alatskivi v, Kõnnupõllu t – L. Karlson < Mai Raud (1927).

Veli ella, veljekene,
kui lääd naista kosjemaie,
küsi minulta sõnuda!

Kui lääd äia ukse ette:

⁵ „Tere küll äia, mu isäke!“

Kui lääd ämmä ukse ette:

„Tere küll ämmä, mu emäke,
kas on neidisid kodona?“

Ämm aga kuuleb, vasta kostab:

¹⁰ „Ei õle neidisid kodona,

neidu veeris vettä tooma,
alta Narva* allikasta,
vaskivankuri peränä,
vaskivaati vankuril.“

¹⁵ „Kas on luba järel minnä?“

„Siis on luba järel minnä,
kui on viied viinakruusid,
kuvvendad on õllekruusid,
seitsmended minu sõnumid.“

* Vist küll kohalik nimi, sest lauliku läheduselt, nimelt Mäkatsi mõisa heinamaalt, käiakse Narva talust, nn Narva allikast, vett toomas.

Viis on laulu nr 750 juures.

EÜS II 403/4 (133) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 291 (80) – A. Liiv < Kadri Ots (1905). Alatskivi viis.

Läksin läbi äia õuve:

„Tere, äia, tere, ämmä,
kas sul tüterid kodona?“

„Ei õle tüterid kodona:

⁵ Ann läks küläss tulda tuuma,

Kadri karas karja suatma,

Miina kaevuss vettä võtma.“

Peigmiis lask´ siis kaevu juure:

„Anna juada minu obele –

¹⁰ mina, vaene, õlen tiikävijä,
mõisa kirjāde vedājā!“

„Ärä sina petä, peiokene,
sina õled kõsilane!

Miks sinu obo uuden raadan

¹⁵ ja sinu täkk one täāden raadan

ja sinu tekk on juoniline

ja sinu suan one suaniline?“

ES MT 88, 38/9 (13) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

[fragment]

„Tere, ämmä, mu emäke,
tere, äiä, mu isäke,
kas one kodo teie neiod?“

„Ep_põle kodo meie neiod,
⁵ neiod läksid vetta tuuma

külä küll külmäss kaevodessa,
Narva alt neiss allikissa,
vaskivankuri perännä,
vaskivaati vankurilla,
¹⁰ vaskivitsa vaadi piälä.“

ERA II 172, 60/1 (14) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere
< Anna Lindvere (1937).

Tere, äia, mu isake!

„Tere, äia, mu isäke,
tere, ämma, mo emäke,
kas one kodo teie neiod?“

„Ep õle kodo meie neiod,
⁵ neiod läksid vetta tuuma

külä küll külmäss kaevodessä
ja Narva alt neiss hallikissä,
vaskivankuri peränä,
vaskivaati vankurillä
¹⁰ ja vaskivitsa vaadi piälä.“

ERA II 249, 231 (11) – H. Siider < Anna Lindvere (1939).

[fragment]

Kuda kosilane tuli kosja ja tüdrikid oli kolm tükki sääl:

„Kas on tütared kodoje?“

„Üks läks kaevust vetta tooma,

— — — —

kolmas kargas karja saatma.“

Kuda kosilane riides õli:

„Miks sul kindad kirevad?
⁵ Ärä petä peiukene,
sina õled kosilane!“

KKI MT 48, 38/9 (6) < Kallaste I < Kokora v, Tedreküla – K. Kuuse < Rosalie Tark (1948).

8b.

29

Ära peta, peiukene,
sina oled kosilane!
Miks sul obu aljas naelas,
miks sul kindad kirevad?

Kosilane:

⁵ „Kas sul tüterid kodoje?“
„Ei ole tüterid kodoje:
üks see veeres vetta tooma,

tõine läks külast tulda tooma,
kolmas kargas karja saatma.“

RKM II 48, 25 (1) – S. Lätt < Rosalie Tark (1954).

13. TÜTARDE TAPJA

1.

30

Emakene, nennekene,
mõitlesid linnaje mineva
saksa asjusid ajama –
veli kõndis kõsjatiida.

⁵ Nenn läks juurde jutelema,
kõrvale kõnelemaie:
„Mis sa itked, poega nuuri,
mis sa, aneke, alata?“

„Mis ma itken, nennekene:
¹⁰ et ep tule naene mulle,
naene mulle, mini sulle –
sul õli paelu tüterida,
enamb elmekandijida.“

Nenn võtt´ siis müüda tüterida,
¹⁵ kaabelda kodukanuda:
ühest tedre tii-araje,
tõesest partsike pajuje,
kõlmas rääki rükkienna,
neljas hiire erme´eje,
²⁰ viies kuu taeva alla ...
(vist kuues)

seitsmes piäska piäle ilma.
Nenn võtt´ õiku tüterida,
kaabelda kodukanuda.

Nenn lätt´ kaevust vetta tuuma,
²⁵ puari pangeda käena,

kõlmas tuaveri õlana.
 Siis võtab vesi vihata,
 võtab hallik aagutelle:
 „Sul õli palju tüterida,
³⁰ enamb elmekandijida!“
 Vötin õiku tüterida,
 enamb elmekandijida:
 „Tule, tedreke, tii-arassa,
 tule, partsike, pajussa,
³⁵ tule, hiireke, erme’essa,
 tule, rääki, rükkiessa,

tule, kuu, taeva’assa,
 tule, piäska, piäle ilma!“
 Nenn pani kanga kanga’aje,
⁴⁰ linase ligi lageda –
 eks ju kudu pojanaene,
 lõõnu lõnga õma minia!
 Kangas suetsune suresse,
 piäli piäle vajusse,
⁴⁵ linane ligi lageda –
 es ju kudu pojanaene,
 lõõnu lõngu õma minia.

H II 4, 573/5 (53) < Alatskivi v, Kitselinn – M. Koik, J. Härms < Liisu Kübar (1887).

Kk: 44. piäni.

31

Ehitelin, kingitelin,
 ehitelin veljekessa
 kirivilla kindaella,
 saledille suapa’alle,
⁵ maksakarva mantelille.
 Mõtlin linnaje mineva,
 saksa asjuda ajama –
 veli kõndis kõsjatiile,
 ae näiu asjudele.
¹⁰ Tuli kõsjemast koduje,
 viskas lätu laada piäle,
 kinda’ad kübara piäle,
 ise piäle itkemaie,
 anine alatamaie.
¹⁵ Kes läks juure juttelema,
 kõrvale kõnelemaie?
 Nenn läks juure juttelema,
 kõrvale kõnelemaie.
 Küsitateles, mõestateles:
²⁰ „Mis sa itked, poega nuuri?“
 „Mis ma itken, ätekene,
 mis ma itken, nennekene:
 et ei tule naene mulle,
 naene mulle mini sulle –

2a.

²⁵ et sul palju tüterida,
 enam elmekandijida.
 Nenn võtt’ müüda tüterida,
 kaabelda kodukanuda:
 ühest tedress tii-arale,
³⁰ tõesest partsike pajule,
 kõlmas rääki rükkiella,
 neljas hiire erme’essa,
 viides tähess taeva alla,
 kuudes kuuss piäle ilma.
³⁵ Läks ju aega, viäris pääva,
 mõnrite mõned nädalad.
 Nenn pani kanga’aje,*
 viäringe vene palanga –
 es ju kudu pojanaene,
⁴⁰ lõõn_ep lõngu mu minia.
 Kangas suetsusse suressa,
 piälte piäle vajuella.
 Nenn läks kaevust vetta tuuma,
 puari pangida käela,
⁴⁵ kõlmas tuoveri õlana.
 Võttis vesi vihata,
 vana hallik aagutada:
 „Mis tuled, vana, vesile,

vana hall, tuled hallikalle –
⁵⁰ sul õli palju tüterida,
 enamv elmekandijida!“
 Nenn võtt´ õiku tüterida:
 „Tule tedrest tii-aralta,
 tule, partsike, pajussa,
⁵⁵ tule, riäki, rükkiessa,

tule, hiire, erme'essa,
 tule tähest taeva alta!“
 Võtku veli, võtku naene,
 võtku naese võtemassa,
⁶⁰ raha armas andemassa!
 And´ ta raha raipe'essa,
 tibu tii-iärikessa.

H II 4, 581/3 (62) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 62. tii-iäressa.

*Arv.: Nenn pani kanga kanga'aje.

2b.

32

Ehitelin, kingitelin,
 ehitelin veljekessa
 kirevile kindaela,
 saledile suapaele,
⁵ maksakarva mantelile.
 Mõtlin linnaje minevä
 saksa asjade ajama –
 veli kõndis kõsjuteele,
 ae neiu asjudele.
¹⁰ Tule kõsjemast koduje,
 viskas latu laada piäle,
 kindaed kübära piäle,
 ise piäle itkemäie,
 anini alandamaie.
¹⁵ Kes sääl juure jutelema,
 kõrvale kõnelemaie?
 Nenn läks juure jutelemaie,
 kõrvale kõnelemaie:
 „Mis sa itked, poega nuuri?“
²⁰ „Et ep tule naene mulle,
 naene mulle, mini sulle –
 et suab palju tüterid,
 enam elmekandijaid.“
 Nenn võtt´ müüda tüterid,
²⁵ kaabelda kodokanada:

ühe tedress tiirajale,
 tõne partsike pajuje,
 kolmas rääki rükkieije,
 neljas iire herme'esa,
³⁰ viies tähess taeva alla,
 kuues kuuss piäle ilma.
 Läks ju aega, viäris päeva,
 menelde mõned nädäled.
 Nenn läks kaevust vetta tuoma,
³⁵ puari pangida käena,
 kolmas tooveri õlala.
 Siis võttis vesi vihata,
 vana hallik aagutada:
 „Mes tuled, vana, vesile,
⁴⁰ vana Ann, tuled hallikale?“
 „Mul oli palju tüterida,
 enamv elmekandijida.“
 Läks ju aega, viäris päevä,
 mõnite mõned nädäled.
⁴⁵ Nenn pani kanga kangaeije.
 Kangas suitsuje suressa,
 piäli piält vaie'ele:
 „Kos ju kudu pojanaene,
 lüänäp lõngu mu minija?“
⁵⁰ Võtku veli, võtku naene,

võtku naese võtemassa,
raha armas andemassa!
And ta raha raipe'essa,
tibu tii-iärikessa.

ERM 5, 42/4 < Alatskivi m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 4. salatile; 5. mantelia; 15. suuri; 26. ühest tedrestki jalale; 46. suuresa; 47. vaieilä; 53. anta; 54. üksi.

Dbl: ERM 154, 33/7 (16) – A. Simson. 13. itkemaie; 15. jutelemaie; 17.–18. *rida puudu*; 23.–24. *rida puudu*; 30. täeva; 34. tooma; 52. andemasa.

33

2c.

Lõikuse laul

Ehitelin, kingitelin,
ehitelin veljekessa
kiriville kinda'alle,
saledille suapa'alle,
⁵ maksakarva mantelije.
Mõtlin linnaje minevä,
saksa asjuda ajava –
veli kõndis kõsjutielä,
ae neiu asju tielä.
¹⁰ Tuli kõsimast koduje,
viskas lato lauda peale,
kinda'ad kübara peale,
ise peale itkemaie,
anide alademaie.
¹⁵ Kes läks juure jutelema,
kõrvale kõnelemaie?
Nenn läks juure jutelemaie,
kõrvale kõnelemaie.
Küsitelles, mõistatelles:
²⁰ „Mis sa itked, poega noori?“
„Mis ma itken, nennekene:
et ei tule naene mulle,
naene mulle, mini sulle,
et sul palju tüterida,
²⁵ enam elmekandijaida.“
Nenn võtt' müüda tüterida,

kaubelda kodukanada:
ühest tedrest tii-arale,
tõisest partsike pajoje,
³⁰ kolmas rääki rükkijes,
neljas iire erme'essa,
viies tähess taeva alla,
kuues kuuss peale ilma.
Läks aega ja veeris päeva,
³⁵ mõnite mõned nädalad.
Nenn läks kaevust vetta tooma,
paari pangida käela,
kolmas tooveri õlala.
Siis võttis vesi vihata,
⁴⁰ vana allik augutada:
„Mis tuled, vana, vesile,
vana all, tuled allikale –
sul oli palju tüterida,
enam elmekandijaida!“
⁴⁵ Nenn võtt' siss õiku tüteriida:
„Tule tedrest tii-aralta,
tule, partsike, pajusta,
tule, rääki, rükkiessa,
tule, iire, erme'essa,
⁵⁰ tule tähess taeva'alta,
tule kuust päälta ilma!“
Läksi aega ja veeris päeva,

nenn pani kanga kanga'alle,
varengene vene palaka.

⁵⁵ Kangas suitsuje suressa,
peeli peelta vaie'ella –
es ju kudu pojanaene,
löö lõngu mu minia.

Viis on laulu nr 67 juures.

EÜS II 639/42 (142) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – K. Luud < Krõõt Anask (1905).

Viis: EÜS II 752 (113) – P. Penna.

Kk: 55. suuressa.

Trükitud: ERIV IV, lk 186/7 (68, Tütarde tapja).

Võtku veli, võtku naene,
⁶⁰ võtku naese võttemassa,
raha armas andemassa!
And ta raha raiepe'essa,
tibu tii-äärikissa.

3.

34

Tütarde tapja + Vara vaeslapseks

Naesevõtmine

Minu ella veljekene,
läksid kaagelt naista tuuma,
emändat Emajõesta,
prouat Poola piiri pealta.

⁵ Udu rikub uue kuue,
kaste vastse kasuka,
sadu rikub saanikõrrad.

Poeg tuli itkeden kodoje,
viskas lati laada peale,

¹⁰ kindad kübara peale,
ise peale itkemaie:
„Emakene, nennekene,
sul on palju tüterida,
enam helmekandijida –

¹⁵ ei tule naine minule,
ei tule mini sinule!“

Nenn võtt' müüda tüterida,
kaubelda kodukanuda:
ühe partsike pajoje,

²⁰ tõista tedre tiivale.

Nenn pani kanga kanga-aeda,*

võtt' ta kutsu tüterida:
„Tule, partsike, pajosta,
tule, reeko, rükkista,
²⁵ tule tedre tiivalta,*
tule kangasta kuduma,
lõuendita laksutama,
pabirida paagutama!“

– – – – –

Küllap kudub pojanaene,
³⁰ lööb lõnga mu mini.

Teele käeve teekäviija ...

– – – – –

Emakene, nennekene,
jätid vara vaesekeses,
enneaegu armetuksa;
³⁵ jätid võeraste varale,
jätid muale marja juure,
kesale kiviku juure,
põllu pääle põlve juure;
jättid marja mähkme juure,
⁴⁰ ligeda lina sideje.

Olge terve tõene naine,
terve tõise naise tütar,
kes võttis marja mähkmesta,

ligeda lina sidesta,
⁴⁵pani kuivale linale,
paremille padjadelle.

EKLA, f 191, m 1: 6, l 3a/5a (4) – A. Alver (–1903).

*Arv.: 20. tii-arale ~ tiiraale; 21. kanga'aje; 25. tii-aralta.

35

.,: Ehitelin, kenitelin, ,:
ehitelin ella velle.
Mõtlin mõisaje minevāt
saksa asjusid ajama –
⁵veli kõndse kosjatiida,
ajas neiu asjusida.
Tuli kodo kurba olles,
viskas piitsa pihussagi,
kübar, kindad lavva piäle,
¹⁰isi juure ikkemaie.
Memm läks juure juttemaie:
„Mis sina iked, poega noori?“

Viis on laulu nr 750 juures.

EÜS II 402/3 (132) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 291 (80) – A. Liiv < Kadri Ots (1905). Alatskivi viis.

36

Eida, eida, eidekene,
leske, leinanaesukene,
akas asja arvamaie,
kurjust kokko kogomaie,
⁵pillas tütreid pilli-palla:
Anne otsete ojasse,
Liisu linaleosse,
Kaie kaksite kaevosse.
¹⁰„Mul on mini miäleline,
pojanaene noorukene,

4.

„Ei taha naene mulle tulla,
naene aga mulle, mini sulle –
¹⁵et sul palju tüterida,
enām elmekandijidä.“
Memm võtt' müüä tüterida:
ühe müüs ta mölderile,
tõise jagas jäägerile,
²⁰kolmanda Tua Tõnule.
Tare on tühja tüterista,
ait on riietess õreda,
laut on lehmistä lageda,
aadik arva lammastestä.

5a.

käsin teda tallitada,
omi asju õiendada.
Minikene noorukene,
aka lehma lüpsemaie,
¹⁵aka leiba kastemaie!“
Mini kohe kostemaie,
mini valmis vastamaie:
„Ma pole tulnud tööde pärast,
tööde pärast, vaeva pärast –
²⁰olen aga tulnud lusti pärast,

pidu, pilli, tantsu pärast!“

Eit akas tütrid nuttemaie:

„Tule välja, Liisukene,
kerki üles, Kaiekene!“

²⁵ Tütred kohe kostemaie:

„Meid sina sundsid surma kätte –
ei või tõusta, ei töota,

ei või astu, ei ärata!

Vesi meid ära venitanud,

³⁰ märg meid ära mädandanud.

Sul on mini meeleline,

pojanaene noorukene,

käsi teda talitada,

omi asju õiendada!“

Dikteeritud.

KKI 1, 57/9 (17) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

5b.

37

Kust laulud saadud + Suude sulg + Tütarde tapja

Kui mina akkan laulemaie,

laulemaie, laskemaie,

kihelkond tuleb kuulamaie:

„Kust see laps need laulud saanud,

⁵ ulluke sõnad õsanud?“

„Kodo jäi minu keeleklõksu,

lavva piäle laululehte.“

Eida, eida, eidekene,

leske, leinanaesukene,

¹⁰ akas asja arvamaie,

kurjust kokko kogomaie,

pillas tütreid pilli-palla:

Anne otsete ojasse,

Kaie kaksite kajosse,

¹⁵ Liisu linaleosse.

„Mul on mini meeleline,

pojanaene noorokene,

käsin teda talitada,

oma asju õiendada.“

²⁰ Mini kohe kostemaie,

mini valmis vastamaie:

„Ma pole tulnud tööde pärast,

tööde pärast, vaeva pärast –

olen aga tulnud lusti pärast,

²⁵ pidu, pilli, tantso pärast.“

Eide vallust nutemaie,

tütrid kodo kutsumaie:

„Tule ligi, Liisukene,

kerki üles, Kaiekene!“

³⁰ Tütred kohe kostemaie,

tütred valmis vastamaie:

„Ei või tõusta, ei töota,

ei või astu, ei ärkada!

Meid sina sundsid surma kätte –

³⁵ vesi meid ära venitanud,

märg meid ära mädandanud.

Sul on mini meeleline,

pojanaene noorokene,

käsi teda talitada,

⁴⁰ omi asju õiendada!“

RKM II 43, 455/7 (5) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

14. EMA MÜÜS TÜTREID

38

1.

Ema müüs tütreid + Kolm kätkit +Tütarde tapja

Emakene, nennekene,
mõtlid müüda muudki tüki,
kaabelda kalevipaku –
ise müüsid tüterida,
⁵ kaupelid kodukanuda.
Abi sellel, kes es astu,
tugi sellel, kes es tunne.
Kõlme ällil ällitasid,
neljal nõtkel nõkutasid:
¹⁰ üks õli ligi lageda,
teene keskil põrmanduda,
kõlmas sängisamba'anna.
Kes õli ligi lageda,
seda suitsun suisuteli;
¹⁵ kes õli keskil põrmanduda,
seda leeni liiguteli;
kes õli sängisamba'anna,
seda hõis õma emake.
Nüüd lääd sina, vana, vesile,
²⁰ vana hall lätt' hallikalle,
vana tuim lätt' tuuverille.

Võtab vesi vihata,
vana hallik aagutada:
„Mis annid abi käesta,
²⁵ töögasid toe tubasta –
kes nüüd uhub nenne põõga,
kessi rätikud verutab?
Udu uhub nenne põõga,
ränd niid rätikud verutab,
³⁰ kaste aiale lautab.“
Nenn võtt' õiku tüterida:
„Tule, partsike, pajulta,
tule, tedre, tii-arulta!“
Nenn pani kanga kanga'aje,
³⁵ linase ligi lageda,
piänikese piälte piäle –
ei nüüd kudu pojanaene,
löönu lõnga mu minia.
Kangas suitsusse suressa,
⁴⁰ linane ligi lageda,
piänikene piälte piäle.

H II 4, 619/21 (100) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Läht (1887).

Kk: 29. ränd.

15. MEHETAPJA

39

1.

Maie, maias neitsikene

Maie, maias neitsikene,
Maie tantsis Tarvastule,
tantsis Tarvastu mäele,
Võnnu võtimed käenä,
⁵ Riia ristid puusa piälä.
Üljo sõitis tiädä müüdä,

hobu alla ku sii ahju,
ise piälä ku sii päevä.
Mai karas üljo kuarikule,
¹⁰ hüpas üljo vankerile,
võta kutsu üljokestä,
kavaldellä kuasukestä:

„Tule, üljo, üümajale,
tule, kuasa, kammerije!“

¹⁵ Läks ju üljo üümajale,
läks ju kuasa kammerije.
Mai võtt´ siädä sängisidä,
panna aluspalangida –
võtt´ ta väätsad vuodieje,
²⁰ nuad nuketi linaje.

Siis võtt´ kutsu üljokesta.

Läks ju üljo üümajale,
läks ju kuasa kammerije ...

– – – – –

Ämm läks Maie kutsumaie:

²⁵ „Üles, Maie, mu miniä!“
„Oh minu ämmäne õmane,
meheemä meeleline,
ma nu või tõusta ei ülesse –
minu vuodied verised,
³⁰ urmased unipalangad!
Võta sa pavad palve’estä,
helmed hellistä sõnusta!“
„Oh Maie, minu miniä,

ei pavad palveda maksa,
³⁵ helmed hellistä sõnusta –
sina tapid mehe nuore,
hukasid unise kuasakese!“

„Oh mu ämmäne õmane,
meheemä meeleline,
⁴⁰ lakast tapin laulukuke,
laadast valgepiä vasika!“

Ämm läks lakka katsumaie,
Ämm läks lauta vuatamaie:
lakas laulis laulukuke,
⁴⁵ laadas valgepiä vasikas.

– – – – –

Oh Maie kümme küdidä,
oh Maie sada naduda ...

– – – – –

Tehke sii tuli ilusa
ilusista ehte’esta!

⁵⁰ Tehke sii tuli kiriva
kirivista kinda’asta!
Nüüd Maie maa alale minna,
imme ilmasta kaduda.

Mai põletatud mehe hukkamise pärast ära.

H III 10, 435/8 (3) < Kokora v, Savastvere k – C. Hermann < Kadri Kuusik (u 1880, saadetud 1889).

Kk: 29. vuodie’ed; 41. luadast; 45. luadas.

2.

40

Mai õli maias näiukene,
Maie tantsis Tarvastu mäela,
Võnnu võttemed käena,

Riia rist rinna piäl,

⁵ Pärnu rist puusa piäl.

Uuritselli üljukesta:

„Tule, ulgu, üümajale!“

Maie läks üljega magama.

Maie magas poole üüda,

¹⁰ Maie mõtel poole üüda,

Mai ütel kurisa:*

„Kas sa süüd, mis ma süödan,
kas süüd südame viäred,
maitset maksade aluse?“

¹⁵ „Mina süün südame viäred,
maitsen maksade aluse.“

Maie tappis mehe nuore,
ukkas unitse kuasa
unitseje vuode’esse,

²⁰ unitse palanga piäle.

„Oh Maie, minu minia,
sina tapid mehe nuore,

ukkasid unitse kuasa
 unitseie vuode'essa,
²⁵ unitse palanga piäle!“
 „Lakast tapin laalukuke,
 väratelta värvokese,
 lõune alta lõevokese.“
 Mai läts metsa pagema:
³⁰ „Kallis kaske, kata Maie!“
 „Kuis võin mina sinut katta –
 homme tuleb uusi pääva,
 homme tuleb nuuri meesi,
 minu maha raiutakse,
³⁵ sinu siita löödanessa!“
 Mai läks kuusele pagema:
 „Kallis kuuske, kata Maie!“
 „Kuis võin mina sinut katta –
 ära tapit mehe nuore,
⁴⁰ ukkasid unitse kuasa!“

Mai läks uavale pagema:
 „Kallis uava, kata Maie!“
 „Kuis võin mina sinut katta –
 ära tapit mehe nuore,
⁴⁵ ukkasid unitse kuasa!“
 „Nõnda su lehed lõdisku,
 kudas Maie süda lõdiseb,
 nõnda su juured põrisku,
 kudas Maie põlved põrisevad!“
⁵⁰ Veega sii kerstu kesala,
 tehka sii tuli ilula
 ilusista ehteista,
 verevistä lõngusista,
 punasista puudikista,
⁵⁵ palele paletevasta!
 Sinna minna, kohe luodad,*
 hing lääb hinge asemele.

H II 4, 652/5 (18) < Pusi k – M. Koik, J. Härms (1887).

Kk: 35. lüüdanessa.

*Arv.: 11. tuletis sõnast *kuras*; 55. arusaamatu värss; 56. luodud.

41

Mai õli maias näiukene,
 Maie tantsis Tarvastu mäele,
 Võnnu võtimed käena,
 Riia ristid puusa piäl.
⁵ Mai läks üljuga magama.
 Läks ta kuasa kammerije,
 kuraste vei alla kuvve.
 Mai võtt' kutsu üljukesta,
 kavaldella kuasukesta:
¹⁰ „Tule, ülgu, üümajale,
 tule, kuasa, kammerije!“
 „Oh Maie, minu minia,
 sina tapid nuore mehe,
 ukkasid unitse kuasa!“
¹⁵ „Oh ämma, minu emake,
 lakast tapin laalukuke,
 laadast valgepiä vasika!“

3.

Ämm läks kuasa kammerije:
 „Oh Maie, minu minia,
²⁰ miks su vuode'ed verised,
 urmatsed unipalangad?
 Oh Maie, minu minia,
 sina tapid nuore mehe,
 ukkasid unitse kuasa!“
²⁵ Siss Mai andis jalule teada:
 „Sõudka, jalad, jõudka, jalad,
 sõudka suure lepikuje,
 paeka anipajoje!“
 „Oh paju, avita Maie,
³⁰ paju kallis, kata Maie!“
 „Oh Maie, minu minia,
 kudas ma sinu avitan –
 sina tapid mehe nuore!“
 „Sõudka jalad, jõudka jalad,

³⁵ sõudka liite lepikuje,
 paeka anipajoje!“
 „Oh kase, avita Maie!“
 „Oh Maie, minu minia,
 kuidas ma sinu avitan –
⁴⁰ sina tapid mehe nuore!“
 Maie läks järvele pagule:
 „Oh järve, avita Maie,
 järve kallis, kata Maie!“
 „Oh Maie, mino minia,
⁴⁵ kuidas ma sinu avitan –
 sina tapid mehe nuore,
 ukkasid unitse kuasa!

Tuleb homme uusi päeva,
 tuleb uuta uusi nuuta –
⁵⁰ sinu võrgul võetasse,
 sinu aerul aetasse.“
 „Oh minu kümme küdida,
 oh minu sada naduda,
 mehe ilusa viisi-kuusi,
⁵⁵ tuoga mu kerstu kesale,
 tuoga vakka vaanijule,
 tehka sii tuli ilusa
 ilusista ehteista,
 punasista puudikista!“

H II 4, 646/9 (13) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Anu Märtinson (1887).

4.

42

Riia rikkumine + Mehetapja

Mai oli maias neitsike,
 Maie tantsis Tarvastule,
 tantsis Tarvastu mäele.
 Mai läks Riiga riisumaie,
⁵ Tallinna taotamaie.
 Hüljõ sõitis üle välja –
 Maie karas kuarikele,
 hüpäs´ hüljõ vankerije.
 Mai jätt´ Riia riisumätä,
¹⁰ Tallinna taotamata,
 Võnnu kinni võtemata.
 Mai läks hüljuga magama.
 Maie magas puoli ööda,
 tõse poole mõtelije:
¹⁵ „Oh kuras, kuradikene,
 mõtlik nõuandijade,*

kas sa süüd, mes ma süödan,
 kas sa juod, mes ma juodan,
 kas süüned südame verda,
²⁰ maitseid maksade alussa?“
 Ämm läks Maie õikamaie:
 „Üles, Maie, mu minijäl!“
 „Oh mul ämmake omane,
 meheemä meeleline,
²⁵ ei või töössa ei ületa –
 Maie vuadead verised,
 urmased unipalangad!“
 Mai tappis mehe nuore,
 hukkas ta unise kuasa.
³⁰ Mai tapp´ lakass laalukuke,
 laadass valgepea vasika.

ERM 5, 49/50 < Alatskivi m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 7. kuaras; 27. urvased.

*Arv.: 15. kuras, kurasekene; 16. nõdra~nõtra nõuandjake.

Dbl: ERM 154, 47/51 (21) – A. Simson. 6. väljã; 12. hüljoga; 16. nõlik ... andijate; 17. süödã; 19. südan; 22. Mai; 23. ämmãne; 25. ületã. Eelmise lauluga kokku kirjutatud.

ARGIELU

16. HOBUNE VARASTATUD

43

1.

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Ma olen väike vaimupoiss
ja tilluke teopoiss.
Õösi peksan mõisa rehed,
päeva künnan kütised.

⁵ Tegin hobu vallali,
esi heitsin magama.
Tuli varas varikust,
kurja tii piäl kuusikust,
varastas mu tillu täku
¹⁰ ja kua minu teoruna.

Läksin koju nutuga.

Isa vasta küsijes:

„Miks sa nutad, minu poega,
minu kõige nuorem poega?”

¹⁵ Mul on kojus kõlme ruuna:
üks one hall, tõene kõrb,
kõlmas kullakarvaline.
Halli paneme aiste vahele,
kõrvi paneme kõrvale ...“

²⁰ Rõngu sild siss raksatas ...

H II 4, 670/1 (36) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Leena Polakene (1887).

44

2.

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Kaunis ruttu

Til - lu - ke - ne me - he - ke - ne, poo - le - aas - ta - ne poi - si - ke,

ai lu - li, ai lu - li, poo - le - aas - tane poi - si - ke.

Tillukene mehekene,
 pooleaastane poisikene,
 ai luli, ai luli,
 pooleaastane poisike.
 Läksin mina teole,
⁵ mis mu teol tegema panti,
 ai luli ...?
 Kivistikku kiskumaie,
 kannastikku katkumaie,
 ai luli ...
 Kisksin mina kivistiku,
 katkin mina kannastiku,

ai luli ...
¹⁰ Esi heidässin magama,
 pää panin perve pääle,
 jalad alla jõe poole,
 ai luli ...
 Kuri mees tuli kuusikusta,
 varas mees tuli vaarikusta,
 ai luli ...,
¹⁵ varast´ minu tillu täku,
 tillu täku, teoruuna,
 ai luli ...

EÜS II 303/4 (4) < Peipsiäärne v, Varnja k < Kavastu v, Tähemaa k – J. Raja < Liisa Kast (1905).

Viis: EÜS II 276 (6b) – A. Liiv.

3.

45

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Mina väike vaemulaps,
 tilluke teopoiss.
 Üüsi peksin mõisa rehe,
 päeval künsin kütise.
⁵ Hobu panin jõe ääre,
 ise eitsin magama.
 Varas tuli varvikust,
 kurjategija kuusikust,

vei mul ära tillu täku,
¹⁰ tillu täku, tiuruuna.
 Läksin kodu itkuga.
 Isa tuli vastu tanuvil:
 „Ära nuta, pojakene,
 mul on kodu kolme ruuna:
¹⁵ üks on halli, teine kõrvi,
 kolmas kullakarvaline!“

A 2134 (10) < Turki t – Ferdinand Turk, (Kokora)-Torila alg, 3. kl (1923).

4.

46

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Ma olen veike vaimupoiss
 ja tillukene tiupoiss.
 Öösi peksan mõisa rehed,
 päival künnan kütised.
⁵ Heitsin õhta magama,

laskin hobu vallali.
 Tuli vares* varikuss,
 kurjas tee pääl kuusikuss,
 varastas mu tillu täku
¹⁰ ja ka minu tiuruuna.

Läksin kodu nuttades.
 Isa tuli vastu küsides:
 „Mis sa nutad, minu poega,
 minu kõige noorem poega?
¹⁵ Mul on kodu kolmed ruunad:
 halli paneme aiste vahele,

kõrvi paneme kõrvale.“
 Läksin üle Rõugu silla,
 Rõugu sild siis rõksatas,
²⁰ aluspalk see praksatas,
 mina pükse kergiten.

ERA II 85, 311 (1) < Pala v, Assikvere k, Perametsa – V. Fuchs < Katta Anton (1933).

*Arv.: varas.

47

5.

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Olen väike vaimupoiss
 ja tillukene tiupoiss.
 Öösi peksan mõisa rehed,
 päeval künnan künnised.
⁵ Heitsin õhtu magama,
 lasksin hobu vallali.
 Tuli varas varvikuss,
 kurjaseeba kuusikust,*
 varas võttis illu täku
¹⁰ ja ka vana tiuruuna.
 Läksin kodu nuttades.

Isa tuli vastu küsides:
 „Mis sa nutad, minu poega,
 minu kõige noorem poega?
¹⁵ Mul on kodu kolmed ruunad:
 halli paneme aiste vahele,
 kõrvi paneme kõrvale.“
 Läksin üle Rõngu silla,
 Rõngu sild see rõksatas,
²⁰ aluspalk see praksatas
 ja mina pükse kergiten.

ERA II 257, 248/9 (33a) < Pala v, Halliku – E. Luigla < Kata Kapsas (1939).

Arv. mõeldud kurjategijat.

48

6.

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Oh ma vaene vaemupoissi,
 tillukene teomees!
 Öösel kündsin kütissed,
 päeval peksin mõisa rehed.
⁵ Eitsin ise magama,
 panin pea põlve peale,

jalad jõe kalda peale.
 Varas see tuli varvikusta,
 kuri mees tuli kuusikusta,
¹⁰ viis ära ...
 tillukese teoruuna.

Pärast tuli unt karja ja siss:

Kiskus ära kirju ärja,
murdis ära musta pulli.

Dikteeritud.

KKI 1, 65/6 (28) < Alatskivi v, Ronisoo k < Sääritsa k – U. Mägi < Leena Kaldmäe (1947).

7.

49

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Tillukene teopoissi,
vä'ikene vaimupoissi,
 atii, atiloo,
vä'ikene vaimupoissi.
Ööse peksan mõisa rehed,
⁵ päeval künnan kütissed,
 atii, atiloo,
päeval künnan kütissed.
 Ööse läksin öitsi ma
ja lassin obu vallale,
 atii, atiloo
ja lassin obu vallale
¹⁰ ja ise istsin magama
ja panin pea paku peale,
 atii, atiloo
ja panin pea paku peale,
jalad jõe kalda piäle.
 Siss tuli varas vaarikust
¹⁵ ja kuri tee peal kuusikust,
 atii, atiloo
ja kuri tee peal kuusikust,
ve'i minu tillu täku
ja tillukese teoruuna,
 atii, atiloo
ja tillukese teoruuna.

²⁰ Läksin kodo nutuga.
Ema tuli vastu küsima,
 atii, atiloo,
ema tuli vastu küsima:
„Mis sa nutad, minu poega,
minu kõege noorem poega,
 atii, atiloo,
²⁵ minu kõege noorem poega?
Mul on kodo kolme ruuna:
üks on alli, tõine kõrvi,
kolmas kullakarvaline,
 atii, atiloo,
kolmas kullakarvaline.“
³⁰ Alli panen aiste vahele,
kena kõrvi kõrvale,
 atii, atiloo,
kena kõrvi kõrvale,
sõidan üle Rõngu silla,
Rõngu sild see rõksatas,
 atii, atiloo,
³⁵ Rõngu sild see rõksatas,
aluspalki paagatas,
mina mütsi (~püksa) kergitasin,
 atii, atiloo,
mina mütsi kergitasin.

KKI 1, 67/8 (29) < Pala v, Ranna as < Maarja-Magdaleena khk, Ruskavere – U. Mägi < Villem Lea (1947).

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Nüid tuleb vaemupoisi laul.

Oh mina väikene vaemupoissi,
tillukene teopoissi!
Öösi peksin mõisa rehed,
pääval künnin kütissed.
⁵ Siis tuli mulle uni piäle,
panin piä perve piäle,
jalad perve kalda piäle.
Siss tuli varas varvikust,
kurjategu kuusikust,
¹⁰ vei minu tillu täku,
tillu täku, teoruuna.
Läksin kodu ikuga.

Isa tuli vasta tänaval:
„Ära ikke, Indrek-poega,
¹⁵ meil on kodus kolmed ruunad:
üks on hall ja teine kõrb,
kolmas kullakarvaline.“
Alli panime aise vahele,
kõrvi panime kõrvale,
²⁰ musta panime muudu jooksmä.
Sõidame siss Rõngudesta,
Rõngu sillast rõntsatas,
püksiperse prõksatas.

Iga kahe rea järel: voot laa, vot lalee. Ja iga teine rida siss korrata.

KKI 1, 200/1 (262) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Oh mina vaene vaimupoissi,
vaat luu, vaat lulii,
tillukene teopoissi!
Öösel peksin mõisa rehed,
pääval künnin kütissid.
⁵ Siis tuli mulle uni piäle,
pannin piä perve piäle.
Siis tuli varas varvikust,
kurjatega kuusikust,
vei minu tillu täku,
¹⁰ tillu täku, teoruuna.
Siis läksin kodo itkuga.

Isa tuli vastu tanumil:
„Mis sa itked, Indrek-poega,
meil on kodos kolmed ruunad:
¹⁵ üks on all ja teine kõrv,
kolmas kullakarvaline.“
Alli paneme aise vahele,
kõrvi paneme kõrvale,
musta paneme muidu jooksmä.
²⁰ Sõidame siis Rõngu teed,
Rõngu silla rõnksatas,
püksipung säääl prõksatas.

RKM II 43, 463/4 (17) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

Tilluke teomees + Hobune varastatud

$\text{♩} = 196$

g' = f' Oh mi-na vae-ne vae-mu-poiss, til' - lu - ke - ne ti - o - poiss,

vaat luu, vaat lu - lii, til' - lu - ke - ne ti - o - poiss!

Öö - si pek - sin mõi - sa re - he, pää - väl kün - nin kü - tis - sid,
Pa - nin pi - ä per - ve piä - le, ja - lad per - ve kal - da piäl,

vaat luu, vaat lu - lii, pää - väl kün - nin kü - tis - sid.
vaat luu, vaat lu - lii, ja - lad per - ve kal - da piäl.

Siis tu-li va-ras var - vi - kust, kur - ja - te - ga kuu - si - kust,

vaat luu, vaat lu - lii, kur - ja - te - ga kuu - si - kust,

vei mi - nu til' - lu tä - ko, til' - lu tä - ko, ti - o - ruu - na,

vaat luu, vaat lu - lii, til' - lu tä - ko, ti - o - ruu - na.

RKM II 57, 393/5 (11) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Tilluke teomees + Hobune varastatud

g' = es'

Vei - ke - ne vae - mu-poiss ja til - lu - ke - ne te - u-poiss,
a - ti a - ti - loo, til - lu - ke - ne te - u-poiss.
Öö - sel pek-san mõi - sa - re - hed, päe - val kün-nan kü - tis-sed,
a - ti a - ti - loo, päe - val kün-nan kü - tis-sed.
Läk - sin öö - si õit - si ma ja lask - sin o - bu val - la - le,
a - ti a - ti - loo, lask - sin o - bu val - la - le.
Siis tu-li va-ras va - ri - kust ja ku - ri tii päält kuu - si - kust,
a - ti a - ti - loo, ku - ri tii piäl kuu - si - kust,
vei mi - nu väik - se o - bu, til - lu - ke - se teu - ruu-na,

a - ti a - ti - loo, til - lu - ke - se teu - ruu-na.

Läk - sin ko - du nu - tu - ga ja e - ma tu - li vas - tu kü - si - ma,

a - ti a - ti - loo, e - ma tu - li vas - tu kü - si - ma:

"Miks sa nu - tad, mi - nu poe - ga, mi - nu noo - rem po - ju - ke - ne,

a - ti a - ti - loo, mi - nu noo - rem po - ju - ke - ne?

Mul on ko - du kol - me ruu - na: üks on all ja tei - ne kõr - vi,
kol - mas kul - la - kar - va - li - ne,

a - ti a - ti - loo, kol - mas kul - la - kar - va - li - ne."

Al - li pa - nen ais - te va - hel ke - na kõr - vi kõr - va - le,
sõi - dan ü - le Rõn - gu sil - la, Rõn - gu sild see rök - sa - tas,

a - ti a - ti - loo, ke - na kõr - vi kõr - va - le,
a - ti a - ti - loo, Rõn - gu sild see rök - sa - tas,

Rõn - gu sild see rök - sa - tas ja a - lus - pal - ki paa - ga - tas,

a - ti a - ti - loo, a - lus - pal - ki paa - ga - tas,
a - lus - pal - ki paa - ga - tas ja i - se a - ga müt - si ker - gi - ta - sin,
a - ti a - ti - loo, i - se a - ga müt - si ker - gi - ta - sin.

KKI, RLH 52: 2 (1) < Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t < Leida Laasma (1952).

54

9b.

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Väi - ke - ne vae - mu - poiss ja til - lu - ke - ne te - o - poiss,
a - ti, a - ti - loo, til - lu - ke - ne te - o - poiss.

Väikene vaemupoiss
ja tillukene teopoiss,
atii, atiloo,
tillukene teopoiss.
Öösel peksan mõisa rehed,
⁵ päeval künnan kütissed,
atii, atiloo,
päeval künnan kütissed.
Läksin öösel õitsi ma
ja lasksin obu vallale,
atii, atiloo,
lasksin obu vallale,
¹⁰ panin pea paku peale,
jalad jõe kalda peale,

atii, atiloo,
jalad jõe kalda peale.
Siis tuli varas vaarikust
ja kuri tiiger kuusikust,
atii, atiloo,
¹⁵ kuri tiiger kuusikust,
vei minu tillu täku,
tillukese teuruuna,
atii, atiloo,
tillukese teuruuna.
Läksin kodu nutuga
²⁰ ja ema tuli vastu küsima
atii, atiloo,
ema tuli vastu küsima:

„Miks sa nutad, minu poega,
minu noorem pojakene,
atii, atiloo,
minu noorem pojakene?

²⁵ Mul on kodus kolmi ruuna:
üks on all ja teine kõrvi,
kolmas kullakarvaline,
atii, atiloo,
kolmas kullakarvaline.“

Alli panen aiste vahel
³⁰ kena kõrvi kõrvale
atii, atiloo,

kena kõrvi kõrvale,
sõidan üle Rõngu silla,
Rõngu sild see raksatas,
atii, atiloo,
Rõngu sild see raksatas
³⁵ ja aluspalki paagatas,
atii, atiloo,
aluspalki paagatas,
aluspalki paagatas
ja ise aga mütsi kergitasin,
atii, atiloo,
ise aga mütsi kergitasin.

RKM II 48, 310/2 (1) – O. Niinemägi < Leida Laasma (1955).

Viis: RKM III 3, 57 (39) – H. Sirmais.

9c.

55

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Teopoiis laul

Vei - ke - ne vae - mu - poiss ja til - lu - ke - ne te - o - poiss,
a - ti a - ti - loo, til - lu - ke - ne te - o - poiss.
Öö - sel pek - san mõi - sa - re - hed, pää - väl kün - nan kü - tis - sed,
a - ti a - ti - loo, pää - väl kün - nan kü - tis - sed.
Läk - sin öö - si õit - si ma ja lask - sin o - bu val - la - le,

a - ti a - ti - loo, lask - sin o - bu val - la - le,
 pa - nin pi - ä pa - ku piä - le, ja - lad jō - e kal - da piä - le,
 a - ti a - ti - loo, ja - lad jō - e kal - da piä - le.
 Siis tu - li va - ras va - ri - kust ja ku - ri tii päält kuu - si - kust,
 a - ti a - ti - loo, ku - ri tii päält kuu - si - kust,
 vei mi - nu til - lu tä - ku, til - lu - ke - se teo - ruu - na,
 a - ti a - ti - loo, til - lu - ke - se teo - ruu - na.
 Läk - sin ko - du nu - tu - ga ja e - ma tu - li vas - tu kü - si - ma,
 a - ti a - ti - loo, e - ma tu - li vas - tu kü - si - ma,
 "Miks sa nu - tad, mi - nu poe - ga, mi - nu noo - rem po - ju - ke - ne,

a - ti a - ti - loo, mi - nu noo - rem po - ja - ke - ne?

Mul on ko - dus kol - me ruu - na: üks on all ja tei - ne kōr - vi,
kol - mas kul - la - kar - va - li - ne.

a - ti a - ti - loo, kol - mas kul - la - kar - va - li - ne."

Al - li pa - nen ais - te va - hel ke - na kōr - vi kōr - va - le,
sōi - dan ü - le Rõn - gu sil - la, Rõn - gu sild see rak - sa - tas,

a - ti a - ti - loo, ke - na kōr - vi kōr - va - le,
a - ti a - ti - loo, Rõn - gu sild see rak - sa - tas,

Rõn - gu sild see rak - sa - tas ja a - lus - pal - ki paa - ga - tas,

a - ti a - ti - loo, a - lus - pal - ki paa - ga - tas,

a - lus - pal - ki paa - ga - tas ja i - se a - ga müt - si ker - gi - ta - sin,

a - ti a - ti - loo, i - se müt - si ker - gi - ta - sin.

RKM, Mgn II 1274 a – H. Tampere < Leida Laasma (1955).

Tilluke teomees + Hobune varastatud

Vei - ke - ne vae - mu - poiss ja til - lu - ke - ne te - o - poiss,
a - ti a - ti - loo, til - lu - ke - ne te - o - poiss.
Öö - sel pek - san mõi - sa - re - hed, pää - väl kün - nan kü - tis - sed,
a - ti a - ti - loo, pää - väl kün - nan kü - tis - sed.
Läk - sin öö - si õit - si ma ja lask - sin o - bu val - la - le,
a - ti a - ti - loo, lask - sin o - bu val - la - le,
pa - nin pi - ä pa - ku piä - le, ja - lad jõ - e kal - da piä - le,
a - ti a - ti - loo, ja - lad jõ - e kal - da piä - le.
Siis tu - li va - ras va - ri - kust ja ku - ri tii päält kuu - si - kust,
a - ti a - ti - loo, ku - ri tii päält kuu - si - kust,

vei mi - nu väik - se o - bu, til - lu - ke - se teo - ruu - na,
 a - ti a - ti - loo, til - lu - ke - se teo - ruu - na.
 Läk - sin ko - du nu - tu - ga ja e - ma tu - li vas - tu kü - si - ma,
 a - ti a - ti - loo, e - ma tu - li vas - tu kü - si - ma:
 "Miks sa nu - tad, mi - nu poe - ga, mi - nu noo - rem po - ju - ke - ne,
 a - ti a - ti - loo, mi - nu noo - rem po - ju - ke - ne?
 Mul on ko - dus kol - me o - bo: üks on must ja tei - ne all ja
 kol - mas kul - la - kar - va - li - ne,
 a - ti a - ti - loo, kol - mas kul - la - kar - va - li - ne."
 Al - li pa - nen ais - te va - hel ke - na kõr - vi kõr - va - le,
 sõi - dan ü - le Rõn - gu sil - la, Rõn - gu sild see rõk - sa - tas,
 a - ti a - ti - loo, ke - na kõr - vi kõr - va - le,
 a - ti a - ti - loo, Rõn - gu sild see rõk - sa - tas,

Rõn - gu sild see rõk - sa - tas ja a - lus - pal - ki paa - ga - tas,
a - ti a - ti - loo, a - lus - pal - ki paa - ga - tas,
a - lus - pal - ki paa - ga - tas ja i - se a - ga müt - si ker - gi - ta - sin,
a - ti a - ti - loo, i - se müt - si ker - gi - ta - sin. ^{g^t = dist}

RKM, Mgn II 698 a – S. Lätt < Leida Laasma (1961).

57

10.

Tilluke teomees + Hobune varastatud

O - lin mi - na vae - ne vai - mu - poiss ja til - lu - ke - ne te - o - poiss,
vat luu, vat lu - lii, til - lu - ke - ne te - o - poiss.

Olen mina vaene vaevapoiss
ja tillukene tiupoiss,
vat luu, vat luulii,
tillukene tiupoiss.
Õösi peksin mõisarehed
⁵ ja päeval künnin kütissed,
vat luu, vat luulii,
päeval künnin kütissed.

Panin piä perve piäle,
jalad jõe* kalda piäle,
vat luu, vat luulii,
jalad jõe kalda piäle.
¹⁰ Varas tuli varvikust
ja kurjaste kui kuusikust,
vat luu, vat luulii,
kurjaste kui kuusikust,

võttis minu tillu täku,
 tillu täku, teuruuna,
 vat luu, vat luulii,
¹⁵ tillu täku, teuruuna.
 Läksin kodo itkuga.
 Isa tuli vastu tanuvil,
 vat luu, vat luulii,
 isa tuli vastu tanuvil:
 „Mis sa* itked, Indrik-poega,
²⁰ mul on kodun kolm ruuna,
 vat luu, vat luulii,
 mul on kodun kolm ruuna:
 üks on all, teine kõrv,
 kolmas kullakarvane,

vat luu, vat luulii,
 kolmas kullakarvane.“
²⁵ Alli paneme aise vahele
 ja kõrvi alli kõrvale,
 vat luu, vat luulii,
 kõrvi alli kõrvale,
 lähme üle Rõngu silla,
 Rõngu sild siis rõksatab,
 vat luu, vat luulii,
³⁰ Rõngu sild siis rõksatab,
 aluspalk aga praksatab,
 minu müts kergatab,
 vat luu, vat luulii,
 minu müts kergatab.*

*Kordamisel: 8. järve; 19. sina; 33. nii et müts kergatas.

RKM II 48, 328/30 (4) < Alatskivi v, Saburi k – O. Niinemägi < Miina Leegu (1955).

Viis: RKM III 3, 62 (48) – H. Sirmais.

17. HÄRJAD MURTUD

1.

58

Teolise leivakott + Härjad murtud

Läksin, tilluke, tiule,
 isi mina istsin hiire seljan,
 kalakarp õli kassi seljan,
 leivakott õli koera seljan.
⁵ Ära mina künsin härra väljad,
 risti-rästi Riia väljad,
 paremast veel papi väljad.
 Laskin härjad laane alla
 laanelille lakkumaie,
¹⁰ suu sambla sõtkumaie.
 Tuli susi suurest metsast,
 laiakäpp tuli laane alt,
 susi sõi mu suure härja,

laiakäpp sõi laagi härja,
¹⁵ õtsa said härjad mõlemad.
 Läksin kodu itkedenna,
 itkedenna, nutadenna,
 alateden alla õvve.
 Vasta eite, vasta taati,
²⁰ vasta need vanad mõlemad:
 „Mis sa itked, poegadani?“
 „Mis ma itken, eidekene
 vai mis tahan, taadekene!
 Läksin, tilluke, tiule,
²⁵ veike, härra välja piäle.
 Ära ma künsin härra väljad,

risti-rästi Riia väljad,
paremast veel papi väljad.

Laskin härjad laane alla
³⁰ laanelille lakkumaie,
suu sambla sõtkumaie.
Tuli susi suurest metsast,
laiakäpp tuli laane alt,
susi sõi mu suure härja,
³⁵ laiakäpp sõi laagi härja,
õtsa said härjad mõlemad.“
„Ära itke, poegadani!
Lahe tuleb Laages kodu,
Laages kingib laagi härja;

⁴⁰ lahe tuleb Kirjes kodu,
Kirjes kingib kirju härja.“
Kiänan ümber, ütlen jälle,
sõnad tõeseti kõnelen.
Veli künnab kesaväljal,
⁴⁵ küüdüd küürakad edena.
Küitu künnab, selga nõtkub,
vali veab, piä vabiseb –
küitu künnab kümnelida,
vali veab vana rahada.
⁵⁰ Külimit sai kümnelida,
vakk sai vanu taalerida.

H II 4, 539/41 (8) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERI II, lk 452, Ta 30 (lt 18, Härjad murtud).

59

2.

Kubjas ja teomees + Härjad murtud

Läksin ma, tilluke, tiule,
hädaste härra väljä piäle.
Kubjas mõõtis suured tükid,
suured tükid, laiad matsud.
⁵ Ärä ma kündsin härra väljäd,
paremast ku papi väljäd,
risti-rästi Riia väljäd.

Laskin härjäd laane'ella,
laaneleste lakkumaie.
¹⁰ Susi tuli suarikusta,
laiakäppa laane'elta,
sei mo suure lauki härjä,
kiskus minu kirju härjä.

H III 9, 349/50 (9) < Alatskivi – J. Kook (1888).

Trükitud: ERI II, lk 452, Ta 31 (lt 18, Härjad murtud).

60

3.

[fragment]

Kui tuli tonta tuhandita,
tuli suusta suuri unti,
luane alta laiakäppä,

murdis ärä mussa ärä,
⁵ kiskus ärä kirju ärä.

ERA II 266, 243/4 (21) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

[fragment]

Susi tuli suurest metsass,
karu järve kalda alta,
murdis maha mussa ärjä,

kiskus lõhki kirju ärjä,
⁵ ärä sei ärjäjet mõlemad.

KKI KT 160, 10 (3) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu
< Anna Lindvere (1942).

18. HANED KADUNUD

1.

62

Muile annid muuda tüüda,
sulasilte suurta tüüda,
orjale hobese tüüda,
mulle tüüda hõlbukessa –
⁵ annid aned hoedasseni,
laglelennud lastasseni.
Ajan ma aned vesile,
kullisiivad koppeliže,
isi issin õmmelema,

¹⁰ piänida pilutamaie.
Tuli akki alla vetta,
pea mussa muda sidessa,
hirmutas aned vesilta,
kullisiivad koppelista.
¹⁵ Läksin itkeden koduna,
alateden alla õvve.
Vasta ätte, vasta nenne,
vasta niid vanad mõlemad.

H II 4, 604 (83) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Trükitud: ERI II, lk 340/1, Ta 15 (lt 17, Hani kadunud).

19. HOBUSE OSTJAD

1.

63

Hobuse ostjad + Ehted kadunud + Lunastatav neiu

Üks jutt

Ma kündsin küla alaje,
ummiaiani äestsin.
Tuli kaks kaubameesta,
kolm tuli kõrkida sulasta,

⁵ kõigil kolmel mõegad võel,
mõegad võel, pärjed peas,
kahed kannused jalana.

Kaupmees:

„Talotütar, tammeke,
peretütar peenike,
¹⁰ müü see isa hobone,
kauple velje kaeraratsu!“

Tütarlaps:

„Oh teie, hullud kauplejad,
kuidas müin isa hobose,
kauplen velje kaeraratsu!
¹⁵ Kas käisid mino koduna,
sõitsid õue sõnnikule,
tallasid taga värava,
magasid mino majana?
Mis tegi mino emakene,
²⁰ mis tegi mino isakene,
mis tegid sõõrikud sõsarad,
mis tegid virgud veljenaesed?“

Kaupmees:

„Talotütar, tammekene,
peretütar peenikene,
²⁵ mine mulle tooma tulda,
mine voorma mulle vetta!“
Läksin tooma talle tulda,
läksin voorma talle vetta –
kukkus sõrmus sõrmesta,
³⁰ tõine tõisesta käesta.

Kaupmees:

„Talotütar, tammekene,
peretütar peenikene,
isto siia haagi piäle,
lase laeva serva piäle!“
³⁵ Laevad läksid lõuna poole.

Beiträge XVII, lk 121/2 (3) – J. W. Everth (–1825).

Kk: umi aiani.

Dbl: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f^l, 72/3 (153) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

64

Ma künnin küla alala
hobusilla ühtesilla,
kaadu kabja katesilla.
Tuli kaks kaabamiista,
⁵ kõlm tuli kõrkissa sulassa:
„Müü mul ära hobene,

2.

kauple velje kaeraratsu!“
„Kuedas müün isa hobese,
kauplen velje kaeraratsu –
¹⁰ meil one muad kündemata,
aiamuad äessamata,
tõvvumuad tõssemata!“

H II 4, 591 (70) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

20. PÕLL PÕRMUNE

1.

65

[fragment]

Läksin külla kiigemaie,
tammelatva laalemaie.
Küla õli täisi poosikesi,
vald õli täisi vallatusi –
⁵ leied kunna koppelina,

kullatsed kunnid edena,
karratsed kunnikadikad.
Leied liiva lindi piäle,
udu uvve kuvve piäle.
¹⁰ Siss läksin kodu itkedenna.

H II 4, 645/6 (11) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

21. VIRU SEPP

1a.

66

Mul õli kõlmi veljekesta,
mul õli kõlmi, kõik õlid sepad:
nuorem oli nugade seppa,
keskemane kervesseppa,
⁵ vanem valjaste valaja.
Tiib ta külla kerveida,
valda tiib ta valjaida,

nuoril näädissil nugeda.
Küla _s kiida kirveida,
¹⁰ valda _s kiida valjeida,
nuored näädised nugeda –
valjassil õlid vahed siden,
kervessil õlid kihud küljes.

H II 4, 584/5 (64) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Trükitud: ERIA nr 1975 (lt 953, Vend sepaks).

1b.

67

Heinaviis (Heinalaul)

Mul oli kolmi veljekesta,
mul oli kolmi, kõik olid sepad:
noorem oli nugade seppa,
keskimene kervesseppa,
⁵ vanem valjaste valaja.
Teeb tema külla kirve'eida,
valda teeb tema valja'aida,

noore nädissel nugeda.
Küla es kiida kirve'eida,
¹⁰ vald es kiida valja'aida,
noored nädissed nugesid –
kirvessel olid kihud küljes,
valjassel olid vahed sidel,
nuad olid vedruss vedelad.

EÜS II 639 (141) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – K. Luud < Krõõt Anask (1905).

Viis: EÜS II 752 (113) – P. Penna. Viisikoguja märkus: Selle viisi juures tuleb jälle vana pruuk ette – venitada mõnda nooti (3- ja 4-kaheksandikud), mis nähtavasti armsaks saanud pruuk eesti laulikutel näis olema.

KÜLA JA MÕIS

22. KUBJAS JA TEOMEES

1.

68

Kubjakene, kiltrikene,
mõeda mulle veidi muada,
veidi muada, musta muada!

Kündsini pääva, kündsini tõese,
⁵ kündsini õndsani õdakuni.
Tuli kubjas vaatamaie:
„Oi sina kurat, mis sina tegid!
Künsidid pääva, künsidid tõese,
künsidid õndsani õdakuni.“

¹⁰ Tuli kubjas pessemaie.
Ma võtin kubja karvust kinni,
leien kubja vasta muada.

Kubjas läks mõisa kaibamaie,
mina tagan kuulamaie:
¹⁵ kellel õigus annetakse,
kellel kohus kiänetakse?
Teopoisil õigus annetakse,
kubjal vitsu pakutakse.

H II 4, 635 (1) – M. Koik, J. Härms (1887).

2a.

69

g'=es' Oi - oi, oi - oi oo - le - ke - ne, mis te-gi mi - nu mie - le - ke - ne!

Õ - lin mi - na til - lu - ke - ne, läk - sin mi - na te - õ - le, *g'=e'*

läk - sin mi - na re - he juur-de, te - re - ta - sin kub - ja - kes - ta:

"Te-re, mi-nu kub-jas, te-re, mi-nu kil-ter! Jäin mi-na kav-vass ma - ga - mai - e.

Mõe-da mul-le vei-di maa-da, vei-di maa-da, mul-da-maa-da!"
Kub-jas see mul mõe-tis maa-da, mõe-tis vei-di mul-da-maa-da.

Künd-si-n^e pää-vä, künd-sin tei-se, tu-leb a-ga kub-jas vaa-ta-mai-e:

"Oh si-na ku-rat, ku-da si-na kün-näd, vao si-na kün-näd, küind-rä jä-täd!"

Mi-na kub-jal kõr-vust kin-ni, lõin a-ga kub-ja ku-ker-pal-li.

Kub-ja-s^e kuk-kus ku-ker-pal-li, kraa-vi [plaadirike] u-per-pal-li.

Kub-jas läks mõi-sa kae-ba-mai-e, mi-na jä-rel kuu-la-mai-e:

kel-le-l^e õi-gus mões-te-tak-se, kel-le-l^e süi-di tõs-te-tak-se?

Kub-ja-l^e õi-gus mões-te-ti, mi-nul a-ga süi-di tõs-te-ti.

Nüüd mind tal-li juur-de vee-ti, sa-da ke-pi-uu-pi loe-ti,

nüüd mind tal-li juu-re vee-ti ja sa-da ke-pi-uu-pi loe-ti.

ERA, Pl 92 A4 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

Ilmunud: RmAnt, lk 27, Pl 4: 11, Kubjas ja teomees; 2. tr, lk 184/5, CD 2: 33.

Teopoisi laul

Oi-oi, oi-oi oolekene,
mis tegi minu meelekene,
oi-oi, oi-oi oolekene,
mes tegi minu meelekene!

⁵ ∴: Õlin mina tillukene,
läksin mina teole, ∴:
∴: läksin mina mõisa rehe juure,
teretasin kubjakesta: ∴:
∴: „Tere, minu kubjas,
¹⁰ tere, minu kilter! ∴:
∴: Jäin mina kaugest magamaie.
Mõeda sa mul veidi muada, ∴:
∴: veidi muada, muldamuada!“ ∴:∗
Kubjas sii mõetis veidi muada,
¹⁵ veidi muada, muldamuada.

Kündsin päävä, kündsin teise,
tuleb aga kubjas vuatamaie:
„Oh sinä kurat, kuda sinä künnäd,
vao sinä künnäd, küindrä jätäd!“

²⁰ Mina kubja kõrvust kinni,
lõin aga kubja kukerpalli,
kruavi põhja uperpalli.
Kubjas läks mõisa kaebamaie,
mina järele kuulamaie:
²⁵ kellel õigus mõistetakse,
kellel süüdi tõstetakse?
Kubjal õigus mõisteti,
minule süüdi tõsteti.
Nüid minu talli juure veeti,
³⁰ sada kepiuupi loeti.

* Siit kuni lõpuni kordub iga värss ühekaupa.

Sii one Saamuel Mesipuu käest, 60 a vana puuriissade tegija. Elab Alatskivil Piätskivi külan (Pealseküla). Ühes popsimajakeses. Temalt kirjutasin selle üles.

KKI KT 160, 23/6 (25) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

g! = f! Ui - ui, ui - ui oo - le - ke - ne, mis te - gi mi - nu mee - le - ke - ne!

O - lin mi - na til - lu - ke - ne, läk - sin mi - na tiu - le. Läk - sin mi - na mõi - sa re - he juu - RE,

te - re - ta - sin ku - bi - ja - kest, te - re - ta - sin ku - bi - ja - kest:

"Te-re, mi-nu kub-jas, te-re, mi-nu kil-ter, te-re, mi-nu kub-jas, te-re, mi-nu kil-ter!"

Jäin a-ga kau-gest ma-ga-mai-e, jäin mi-na kau-gest ma-ga-mai-E.

Mõe-da sa mi-nul vei-di maa-da, vei-di maa-da, mul-da-maa-da!"

Kub-jas siis mõe-tis vei-di maa-da, vei-di maa-da, mul-da-maa-da.

Künd-sin päe-va, künd-sin tõi-se, tu-leb a-ga kub-jas vaa-ta-mai-e:

"Oh si-na ku-rat, ku-da si-na kün-nad, vao si-na kün-nad, küind-ra jä-tad!"

Mi-na a-ga ku-bi-ja-le kõr-vust kin-ni, lõin a-ga ku-bi-ja vas-tu kraa-vi.

Kub-jas a-ga mõi-sa kae-ba-mai-e, mi-na a-ga jä-rel kuu-la-mai-e:

kel-lel a-ga õi-gust mõis-te-ti ja kel-lel süi-da tõs-te-ti?

Ku-bi-ja-le õi-gust mõis-te-ti ja mul-le süi-da tõs-te-ti.

KKI, RLH 52: 3 (4) < Alatskivi v, Orgemäe k < Saamuel Mesipuu (1952).

3b.

72

Kubjas ja teomees

Oi-oi, oi-oi oolekene,
mis tegi minu meelekene!

Olin mina tilluke, läksin mina tiule,
läksin mõisa rehe juurde.

⁵ „Tere, minu kubjas, tere, minu kilter!
Jäin ma kauaks magamaie.

Mõõda sa mul veidi maada,
veidi maada, muldamaada!“

Kubjas see mõõtis veidi maada,

¹⁰ veidi maada, muldamaada.

Kündsin aga päeva, kündsin^e teise,
tuleb kubjas vaatamaie.

„Oh sina kurat, kuda sa künnad,
vao sa künnad, küünra jäta!“

¹⁵ Mina aga kubjal kõrvust kinni,
lõin aga kubja vastu kraavi,
kubja perse prunsatas.

∴ Kubjas mõisa kaebamaie, ∴∴

∴∴ mina aga järel kuulamaie ∴∴

²⁰ ∴∴ kellel aga õigust mõisteti ∴∴

∴∴ ja kellel süüda tõsteti? ∴∴

∴∴ Kubjal õigust mõisteti ∴∴

∴∴ ja mulle süüda tõsteti. ∴∴

Kuulnud Peeter Prinkveldilt.

RKM II 48, 278/80 (3) – O. Niinemägi < Saamuel Mesipuu (1955).

3c.

73

O - lin mi - na til - lu - ke, läk - sin mi - na teo - le, o - lin mi - na til - lu - ke, läk - sin mi - na teo - le.

Oi-oi, oi-oi oolekene,
mis tegi minu meelekene!

Olin mina tillukene, läksin mina tiule.

Läksin mõisa rehe juurde,

⁵ teretasin kubijakeist:

∴∴ „Tere, minu kubjas, tere, minu kilter! ∴∴

Jäin ma kaugeks magamaie.

Mõõda aga sa mul veidi maada,

veidi maada, muldamaada!“

¹⁰ Kubjas see mõõtis veidi maada,
veidi maada, muldamaada.

∴ Kündsin^e päeva, kündsin teise, ∴

∴ tuleb aga kubjas vaatamaie: ∴

∴ „Oh sina kurat, kuidas sina künnad, ∴

¹⁵ ∴ vao sa künnad, küünra jääd!“ ∴

Mina aga kubijal^e kõrvust kinni,

lõin aga kubija vastu kraavi,

∴ kubija perse prunsatas. ∴

∴ Kubjas aga mõisa kaebamaie, ∴

²⁰ ∴ mina aga järel kuulamaie: ∴

kellele õigust mõisteti

ja kellele süüda tõsteti?

Kubijale õigust mõisteti

ja mulle süüda tõsteti.

²⁵ Mulle trahviks mõisteti

kolmkümmend vitsahoopi.

RKM II 48, 308/9 (4) – O. Niinemägi < Saamuel Mesipuu (1955).

Viis: RKM III 3, 57 (38) – H. Sirmais.

SÕDA

23. VENNA SÕJALUGU

1.

74

Sõalaul

Jo toodi sõasõnada,
vaenokeeli kanneti.
Kes see toob sõasõnada,
kes see kannab vaenokeeli?

⁵ Harak toob sõasõnada,
vares kannab vaenokeeli.
Kes siis meilt sõdaje läheb?

Sõsarde sõdaje minna,
vennade kodoje jääda.

¹⁰ Oh hullud sõavanemad,
targad vaenotalitajad,
mis teeb sõsar sõdana,
värvoke väe seas,
lindipea mul alla lippu?
¹⁵ Kuuleb püssi paukuvada,
arvab linna langevada,
näeb ta mõeka läigitavad,
arvab peada raiutavad.

²⁰ Juba läks jo pääva aega,
mõnite mõned nädalad.
Jo toodud sõasõnada:
vennade sõdaje minna,
sõsarate kodoje jääda.

Sõsar:

„Veli ella, veljeke,
²⁵ kui tuled sina sõdast –
ma kütan sauna kõõmelista,
autan vihad veevelisse.

Veli ella, veljeke,
kas on sõdas naene armas,
³⁰ naene armas, kaasa kallis?“

Vend:

„Ei ole sõdas naene armas,
naene armas, kaasa kallis –
sõdas on armas haljas mõeka,
kallis kangepea hobone,
³⁵ kes aitab mehe sõdasse.“

Sõsar:

„Enne puhet raisin puud,
enne valget vedasin vee.“

Vend:

„Sõsar, ella linnoke,
tule sa jo katsumaie –
⁴⁰ kui oja jookseb õluta,

lähe mõdu mõlguteleb,
vahter viina vilguteleb.“

Sõsar läks jo katsumaie –
oja jooksis velje verda,
⁴⁵ lähe verda vilgoteles.

Beiträge XVII, lk 124/6 (7) – J. W. Everth (–1825).

Kk: 20. mõngiste.

Dbl: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f¹, 74/5 (157) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

75

Siis tuli veli sõdassa.
Kukke laalas, hobu hirnus:
„Tule, isa, tunne poega!“
Tuli isa, es ju tunne:
⁵ sõdamiis, sõdahobene,
sõdakinda'ad käena,
sõdakirjad kinda'ana.

Kukke laalas, hobu hirnus:
„Tule, ema, tunne poega!“
¹⁰ Tuli ema, es ju tunne:
sõdamiis, sõdahobene,
sõdakinda'ad käena,
sõdakirjad kinda'ana.

Kukke laalas, hobu hirnus:
¹⁵ „Tule, veli, tunne velje!“
Tuli veli, es ju tunne:
sõdamiis, sõdahobune,
sõdakinda'ad käena,
sõdakirjad kinda'ana.

²⁰ Kukke laalas, hobu hirnus:
„Tule, sõsar, tunne velje!“
Tuli sõsar, tundis velje.
„Sõsar, ella linnukene,
kust sa tundsids veljekesta?“

2.

²⁵ „Kirivista kinda'asta,
maksakarva mantelista –
siält ma tundsins veljekesta.“
Siis ma kütin velje saana,
läbi tuesu veien tule,
³⁰ läbi sadu kütin saana,
läbi vihma vuorin vede;
kus nägin kase kahara,
siält ma lõegin velje vista.

Veien velje visteleva,
³⁵ lava piäle verutama:
„Vihu, vihu, veljekene,
aadu luida, anekene!“
Veien kodu vistelemast.

„Veli ella, veljekene,
⁴⁰ kas süüdi sõdana süüki,
kas juudi sõdana juuki?“
„Sõsar, ella linnukene,
ei süüda sõdana süüki,
ei juuda sõdana juuki –
⁴⁵ sadulanna süüdi süögid,
koljandin uni muati.“
„Veli ella, veljekene,
kas one sõdana naene armas,

naene armas, kuasa kallis?“
⁵⁰ „Sõsar, ella linnukene,
 ei õle sõdan naene armas –
 sõdan armas haljas mõõka,
 kallis kangepiä hobune,
 kes piästab mehe sõdassa,

⁵⁵ püssiparkija käessa,
 mõõgaihkuja elussa.
 Sõsar, ella linnukene,
 sõdan meri juokseb miäste verda,
 oja juokseb hobuste verda.“

H II 4, 610/3 (94) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Joosep Vilpa (1887).

3.

76

Nüüd tuudi sõdast sõnumid
 ja vaenust vahtsid käräjid.
 Kui tulid, tulitellesse,
 kõik väli valatellesse,
⁵ tuld ju lõivad ruuna turjad,
 sädemid lõid sälu sääred,
 kibemid lõid kirju küljed –
 kõik õlla tulel sõbrad,
 vana rauale vaderid.
¹⁰ Uvvest tuudi sõdasõnumid,
 vaenust vahtsid käräjid.
 Kelle kohus sõdaje minna,
 kelle kohus koduje jääda?
 Sõsarde sõdaje minna,
¹⁵ velide koduje jääda.
 Mina kuulin, vasta kostin:
 „Oh hullud sõdavanemad,
 targad vaenutallitajad,
 väepäälikud vägevad,
²⁰ mis tiäneb sõsar sõdana,
 värvuke väe seana?
 Kuuleb püssi paukuneva,
 mõtleb maha lastaneva,
 näeb mõõga läägatama,
²⁵ mõtleb peada raiutama.“
 Kui tuudi sõdast sõnumid,

vaenust vahtsid käräjid.
 Kelle kohus sõdaje minna,
 kelle kohus koduje jääda?
³⁰ Velide sõdaje minna,
 sõsarde koduje jääda.
 Sõsar velje saadab, seadab
 kiriville kindaille,
 maksakarva mantelille,
³⁵ kurekarva kamsonille,
 saksaviksi suapaille.
 Suab siis uasta ümber käädud,
 tuleb halli alla õvve,
 sõdamiis, sõdahobune,
⁴⁰ sõda suarine sadula,
 sõdaluuka lodjapuune,
 sõdapiitsa pihlikane,
 sõdatekki trepiline,
 sõdatatja poogeline.
⁴⁵ Halli hirnus alla õvve:
 „Tule, sõsar, tunne velje!“
 Tuli sõsar, tuusi velje
 kirivesta kindavesta,
 maksakarva mantelista.
⁵⁰ Vei nüüd velje vistlema.
 Veli suanan vistleie,
 õde õpas´ õvvestagi:

„Vihu, vihu, veljekene,
saanu, suapasiärekene!“

⁵⁵ Ise seisis seena taga,

piänike ame pihuna,
kangas pakun kaenelanna.

H II 4, 629/32 (106) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

Kk: 54. suanu.

Trükitud: ERIA nr 3523 (lt 1677, Venna sõjalugu).

77

4.

Nüüd tuudi sõdast sõnumid
ja vaenust vastsid käräjid.

Kui tulid, tulitellesse,
kõik väli valatellesse,

⁵ tuld ju leied ruuna turjad,
sädemid leid sälu siäred,
kibemid leid kirju küljed –
kõik olla tulele sõbrad,
vana rauale vaderid.

¹⁰ Uvvest tuudi sõdasõnumid,
vaenust vastsed käräjed.

Kellel kohus sõjaje minna,
kellel kohus koduje jääda?

Sõsarte sõdaje minna,

¹⁵ veljede koduje jääda.

Mina kuulin, vastu kostsin:

„Oh ullud sõdavanemad,
targad vaenutallitajad,
väepiälikud vägevad,

²⁰ mis tiänep sõsar sõdana,
värvoke väe sean?

Kuuleb püssi paukuneva,
mõtleb maha lastavad,
näeb mõega läigatama,

²⁵ mõtleb piäda raiutavad.“

Nüüd tuudi sõdasõnumid
ja vaenust vastsed käräjed.

Kellel kohus sõjaje minna,

kellel kohus koduje jääda?

³⁰ Veljede sõdaje minna,
õdede koduje jääda.

Sõsar velje suadab, seadab
kiriville kindajille,
maksakarva mantelille,

³⁵ kurekarva kamsonille,
saksaviksi suapaille.

Suab siis uasta käädut,

tuleb alli õvve alla,
sõdamiis, sõdaobune,

⁴⁰ sõda suarine sadula,
sõdaluuka lodjapuune,
sõdapiitsa pihlikane,
sõdatekki trepiline,
sõdapatja poogeline.

⁴⁵ Alli irnus alla õvve:

„Tule, sõsar, tunne velje!“

Tuli sõsar, tuuse velje
kirivasta kindadesta,
maksakarva mantelista.

⁵⁰ Vei nüüd velje vistelema.

Veli saanan vistelije,
õde õppas õvvestagi:

„Vihu, vihu, veljekene!“

Ise seisis seena taga,

⁵⁵ kangas pakun kaenelena,
peenike ame pihuna.

H II 4, 688/90 (61) < siit ja säält – M. Koik, J. Härms (1887).

Kk: 44. paageline.

Kes see meilt sõ - da - je läks? Kõe-ge noo-rem vel - je - ke - ne,
kõe-ge noo-rem, kõe-ge tar-gem, [sii meiltä sõdaje läks.]

Kessi meilt sõdaje läks?
Kõege noorem veljekene,
kõege noorem, kõege targem –
sii meilt sõdaje läks.

⁵ Mis tiib sii sõdajen?
Kuuleb püssi paagatama,
näeb ta mõõka läägätämä,
mõtleb piädä raiutama.

Isä ootas usse piältä,
¹⁰ valatas väräve piältä:
millal tuleb poega kodojegi,
värvo väeulgastagi.

Läks aga aega arvata,
mõned nädäläd mõtelda,
¹⁵ tuli poega sõdass kodo,
värvo väeulgass kodo.

Ae alli akenie,
alli irnus ühe kõrra:
„Tule, isä, tunne poega!“

²⁰ Tuli isä, es jo tunne.
„Tule, emä, tunne poega!“
Tuli emä, es jo tunne.
„Tule, veli, tunne velje!“

Tuli veli, es tunne velje.

²⁵ „Tule, sõsar, tunne velje!“

Tuli sõsar, tundis velje:

õmad pihkelid pihuna,

õmad kindad käena,

õmad kirjad kindana,

³⁰ õma vüü vüäle’anna,

õma mantel maani seljän.

„Veli ella, veljekene,

juttele sõdasõnumid,

mis siäl sõdan tehtanesse?“

³⁵ „Sõsar, ella linnukene,

pese mu mõõka verestä,

pese mu mantel ormasta!“

Küämelin ma kütin ahju,

viävelin ma aasin vihad,

⁴⁰ siis vein velje vihtelemä.

Ise õikan õvvestagi:

„Vihu, vihu, veljekene,

aadu luida, anekene,

mia pesen su manteli ormasta,

⁴⁵ mia pesen su mõõka verestä.“

EÜS II 396/8 (124) < Pala v, Haavakivi k – J. Raja < Ello Katt (1905).

Viis: EÜS II 296 (112) – A. Liiv.

VAIMULIKUD LAULUD

24. MAARJA OTSIB POEGA

79

1.

Kesse kõndis pimedas?
Maarja kõndis pimedas.
Mis ta kõndis pimedas?
Otsis oma pojakest.
⁵ Kust ta poja kätte sai?
Ruusalemma linna alt.
 „Tark poeg, armas poeg,
 mis sa, poeg, siin teed –
 kas sa valvad või sa magad?“
¹⁰ „Ei ma valva, ei ma maga!
Nägin oma silmaga,
kuda Jeesust pekseti:
pritsmed (vermed) olid selja peal.
Nägin pea peal vannikut,
¹⁵ orjavitsa palmikut.

Tuli Isa vihaga,
võttis vilja välja pealt,
inimesi ilma pealt,
linnukesi taeva alt,
²⁰ kalukesi vete seest.
 Reht pekseti ja tuulati,
 vagad taeva koguti,
 kurjad hinged põletati,
 taeva ukсед kinni panti –
²⁵ ei saand Juuda haisu sisse.
 Issa unest verevärk,
 raiu välja kirkukest,
 kinni jäi see sirgujalg,
 üppar talle vits.

Kodavere kihelkonnast lapsepõlvemälestus.

EÜS XII 7/8 (8) – Johannes Elken (1915).

LÜÜRILISED LAULUD

LAUL JA LAULIK

KUST LAULUD SAADUD

25. KÜLA JÄÄB KUULAMA

1.

80

Küla jääb kuulama + Viiakse Virumaale

Kui mina hakkan luulemaie,
luulemaie, laulemaie,
siis tuleb küla kuulemaie,
valda viisi vaatamaie:
⁵ kust see laps need laulud saanud,
ulluke sõnad osanud?

Mino viiakse Viromaale,
saadetakse Saksamaale,
Virro viiakse mehele,
¹⁰ Harju pilli aetakse.
Viro villad, Harju takud,
Laiuse linad laotakse.

H I 4, 709 (7) < Alatskivi – A. Thomson (1876).

2.

81

Küla jääb kuulama + Viiakse Virumaale

Nüüd mina akkan luulema,
luulema ja laalema,
nüüd tuleb küla kuulama,
valda viisi vaatama:
⁵ kost sii laps need laalud saanu,
ulluke sõnad õsanud?

Nüüd minu viiäss Virumuale,
saadetasse Saksamuale,
Virru viiässe mehele,
¹⁰ Harju pilli aetasse.
Viru villu, Harju takku,
Laiuse linu lautan.

H II 4, 692/3 (65) < siit ja säält – M. Koik, J. Härms (1887).

Kk: 8. saadasse.

Küla jääb kuulama + Viiakse Virumaale

Tere, tetre, mustakuube,
 arakal saba sinine!
 Nüüd mina akkan luulemaie,
 nüüd tuleb külä kuulamaie:
⁵ kos one laps need laalud saanu,

ulluke sõnad osanu?
 Nüüd minu viiass Virumaale,
 saadetakse Saksamaale,
 Virul viiakse mehele,
¹⁰ Arju pill aga aetasse.

Kõik värsid korduvad.

EÜS II 367 (94) < Alatskivi v, Naelavere k – J. Raja < Juhan Prinkvelt (1905).

Viis: EÜS II 288 (65) – A. Liiv. Noodi all olev tekst kuulub uuema rahvalaulu juurde, mida väljaandes pole avaldatud.

Küla jääb kuulama + Suude sulg

Kui mina akkan laulemaie,
 laulemaie, laskemaie,
 siis tuleb valda vaatamaie,
 kihelkond tu'eb kuulamaie:
⁵ kust see laps need laulud saanud,

ulluke sõnad õsanud?
 Kodo on minu keeleklõksu,
 laua peal minu laululehte,
 kirstukapi keeleklõksu.

KKI I, 353 (573) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Küla jääb kuulama + Suude sulg

Vanaaegne õlletus

Kui mina akkan laulemaie,
 siis tuleb valda vaatamaie,

kihelkond tuleb kuulamaie:
⁵ kust sii laps niid laulud saanud,

ulluke sõnad õsanud?
Kodo jäi minu keeleklõksu,

laada piäle laululehte,
kirstukappi keeleklõksu.

RKM II 48, 96 (6) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

4c.

85

Küla jääb kuulama + Suude sulg

$\text{♩} = 180$

g' = dis' Kui mi-na ak-kan laa-le-mai-e, laa-le-mai-e, las-ke-mai,
siis tu-leb val-da vaa-ta-mai-e, ki-hel-kond tu-leb kuu-la-mai:
kost sii laps niid laa-lud sua-nud, ul-lu-ke-ne sõ-nad õ-sa-nud?
Ko-do jäi mi-nul kee-le-klõp-su, laa-da piäl mi-nul laa-lu-lest,
ker-so-kap-pi kee-le-klõps.

RKM II 57, 405 (5) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

4d.

86

Küla jääb kuulama + Suude sulg

Kui minä akkan laalemaie,
laalemaie, laskemaie,
laaluviita veeretama,
laaluköitä kõõrutama,

⁵ siis tuleb valda vaatamaie,
kihelkond tuleb kuulamaie (~kutsumaie):
kust sii laps need laalud suanud,
ulluke sõnad õsanud?

Kodo jäi minu keeleklõksu,
¹⁰ laada piäle laaluleste,
kerstukappi keeleklõpsud.

Dikteerimise järgi. Lauldes laulis murdes.

RKM, Normann 3, 67 (20) – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

87

4e.

Küla jääb kuulama + Suude sulg

Kui mina akkan laulemaie,
laulemaie, laskemaie,
lauluviita veeretama,
laulukõita kõõrutama,
⁵ siis tuleb valda vaatamaie,
kihelkond tuleb kuulamaie:

kust see laps need laulud suanud,
ulluke sõnad õsanud?
Kodo jäi minu keeleklõpsu,
¹⁰ laua peale laalulehte,
kirstukappi keeleklõpsu.

3. ja 4. rida lisatud teistkordsel laulmisel.

RKM II 48, 374 (3) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

26. LAULUD TÖÖL ÕPITUD

88

1.

Arg laulik + Laulud tööl õpitud

Ei tohi tõeste laulda

Ei tohi tõeste laulda,
hästi hääлта kuulutada:
siin on külad kõigil pool,
mõisajad mõlemil pool.
⁵ Härra kuuleb mõisa'anna,
proua padjusta pajatab:
„See pole, tütar, teinud tööda,

kabu kangasta kudunud,
see on õppinud sõnuda,
¹⁰ laotanud laulukesta,
veeretanud viisikesta.“
Küllap ma isegi tiäsin,
kus'ap ma sõnadki siädin:
aru all äässeten,

¹⁵ halli kõrval assuden,
kõrvi kõrval kõnniten –
siäl'ap need sõnadki siadin.

EKS 8° 2, 810/1 (6) – Jakob Elken (1871).

Kk: 8. kaavo; 14. ara.

2.

89

Küla jääb kuulama + Laulud tööl õpitud

Kui mina hakkan luulemaie,
luulemaie, laalemaie,
siis tuleb küla kuulamaie,
valda viisi vaatamaie
⁵ selle lapse laulusida,
kuulama minu sõnuda.
Kost sii laps niid laulud suanud,
hulluke sõnad õsanud?

Sii ep õle Harjus õppimassa,
¹⁰ Virus viisi võttemassa,

Harjus õppisid õekesed,
Virus võtsid viisi vennanaesed.

Ma õppisin kodu tuana,
kodu eide kammerina,
¹⁵ kodu kangasta kududes,
tinaniisi nikutades,
õbesuga õerudessa,
vaskivarvo veeretessa.
Siäl mina need sõnad seadsin,
²⁰ siäl mina laalud ladusin.

H II 4, 650/1 (15) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Anu Märtinson (1887).

3.

90

Arg laulik + Laulud tööl õpitud + Lauliku lapsepõlv

Vana laul, rahvasuust

Siin ei tohi lapsed laulda,
ei ellad hääлта tehagi –
siin on vallad vahtimas,
siin on külad kuulamas,
⁵ siin on mõisad mõlemil pool,
kihelkonnad kõigil pool.

Siin kubjas kuulutas külase,
härä mõistis mõisale,
kilter kirjutas kivi pääl.

¹⁰ Siin olid mehed metsas mütsakul,
naesed hakis aia otsas,
poisid puuriitade otsas,
lapsed laastuuniku otsas,
küsivad, mõistatelevad:
¹⁵ kus on need kudruskaelad
ja elmesrinnad,
on nad Virust vitsa päält,
on nad Sakalast saarepuu päält,

on nad Arjust haavaoksa päält?
²⁰ Siin kubjas kuulutas külase:
 küll kus laulab neiu vedela,
 küll kus kõõrutab nina kõvera!
 Ei see tüdruk teinud tööda,
 ei see neiu suvelda söötud sõnu
²⁵ ega talvess tasunud huulesi.
 Nüüd kubjas, kulla velleke,
 kilter, kirju linnuke,
 ei mina suvel söötud sõnu
 ega talvel tasunud huulesid –
³⁰ suvel olin mina teenija,
 niitije vilistin vikati,
 kallasin heinakaare piäle.
 Meil seisi kangas kamrisa,
 villane võllaste vahela,
³⁵ linane lageda all,
 see taht, kulda, kudumist,
 see lõvvend taht lõhkumist.

Laulu ots.

H II 27, 972/5 (1) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

Kk: 24., 28. sinnuji; 25., 29. ulesi(d); 31. niitsije vilisin; 32. nõiata kalisin heinu kaeru põlle; 34. vaalde;
 35. lagetü; 36. kuulta; 51. hällilindu.

91

4.

Ärä lähen, ärä unetan,
 kaasike, kaanike,
 ärä ütlen siigi paega,
 kos ma siädelin sõnada.

Kivistikun, kannastikun,
⁵ säääl ma sõnu säädelesin,
 laalusida lahutelin.

Viis on laulu nr 917 juures.

EÜS II 448 (188) < Peipsiäärne v, Varnja k < Kavastu v, Tähemaa k – J. Raja < Liisa Kast (1905).

Viis: EÜS II 275 (4) – A. Liiv.

[fragment]

Parajalt

Ki - vis - ti - kun, kan - nas - ti - kun, sää - ma sõ - nu sää - de - le - sin.

EÜS II 278 (18) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – A. Liiv < Ann Kõiv (1905).

27. LAULUD LUTSU SUUST

1.

93

Küla jääb kuulama + Laulud lutsu suust

Kui ma hakan laulemaie,
laulemaie, laskemaie,
siis tulgu külad kuulamaie,
valda viisi vaatamaie
⁵ sedä laste laalukesta,
seda virre viisikesta.

Kost sii laps niid laalud suanud,
kost sii virr niid viisid võtnud,
hulluke sõnad õppinud?

¹⁰ Laalud latika sabassa,
viisid karjavitsadessa.

H II 45, 424/5 (6) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

2a.

94

Laulikule juua! + Küla jääb kuulama + Laulud lutsu suust

Sõnniku (sita)veo laul

Peaks mi-na pii - sa vii - na saa - ma...

Piäss mina piisa viina saama
ja tõise piisa piiritusta,
siis mina laulaks lahkemassa,

siis minu kiil saaks kergemaksa!

⁵ Kui mina hakan laulemaie,
laulemaie, laskemaie,

siis tuleb küla kuulemaie,
valda suuri vaatamaie
minu, lapse, laulusida,
¹⁰ minu, virve, viisisida.
Kust see laps on laulu saanud,

kust see virv on viisid võtnud?
Luud võtnud lutsu suusta,
kirjad kiisa keele päälta,
¹⁵ arvu avi amba'asta,
laulu latika ninasta.

EÜS II 638 (139) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – K. Luud < Krõõt Anask (1905).

Viis: EÜS II 752 (112) – P. Penna.

Trükitud: ERIV I, lk 199/200 (F 6, Laulud lutsu suust); PT, lk 57 (36).

95

2b.

Laulikule juua! + Küla jääb kuulama + Laulud lutsu suust

Peass piisa viina saama,
teise piisa piiretussa,
siis ma laulass lahkemassa,
siis mu keel käiss kergemassa!
⁵ Kui mina hakkam laulemaie,
laulemaie, laskemaie,
siis tuleb küla kuulamaie,

valda suuri vaatamaie:
kust see laps need laulud suanud
¹⁰ ja vervekene võtnud viisid?
Luud on võtnud lutsu suussa,
kirjad kiisa keele pealta,
arvu avi hamba'assa,
laulu latika ninassa.

ERM 5, 29 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Dbl: ERM 154, 1 (1) – A. Simson. 1. pias ... suama; 2. tõese; 3. laalas lahkemasa; 4. käis kergemasa; 9. laalud; 12. piältä; 14. laalu lattika ninasa.

28. LAULIKU LAPSEPÕLV

96

1.

Lauliku lapsepõlv + Küla jääb kuulama

Ei ole see minu süüdi,
et ma lahkelt laulan nüüd.
See on minu ema süüdi,
kalli isa kaasa süüdi.
⁵ Ema pani lõu liigutama,
kukulinnu liigutama,

lood mina võtsin lõo suusta,
kukulinnu keele pealta.
Kui nüüd hakkam laulemaie,
¹⁰ jäävad külad kuulamaie,
vallad jäävad vaatamaie,
mõisad mõtteid märkamaie.

ERA II 257, 247/8 (32) < Pala v – E. Luigla < Tõnts (1939).

Ema viis älli einamaale,
kandis kiigu karjamaale (~kesa pääle),
pani käo kiigutama,
lõolindu liigutama.

⁵ Seal siis kägu pall'u kukkus,
lõolindu liiast laulis.
Kõik mina panin paberisse,
raiusin mina raamatusse.

Dikteeritud.

KKI 9, 172/3 (108) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Memme vaev + Lauliku lapsepõlv

Ällilaul

Millal maksan memme vaeva,
ea ema piimavaeva,
kahel käel kiigutust?

Ema viis älli einamaale,
⁵ kandis kiigu kesa pääle,
panni parti kiigutama,

lõolindu liigutama,
erilasta ellitama,
mesilasta meelitama.

¹⁰ Seal siis kägu pallu kukkus,
lõolindu liialt laulis.

Dikteerija märkus: Praegust ma ei saa vahet teha, kas see (st lõpuosa) on seesama laul (millega algas).

KKI 9, 410/1 (17) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Ema viis älli eenamaale,
alleaa, alleaa,
kandis kiigu kesa peale,
pani käo kiigutama,

mesilinnu liigutama.
⁵ Sää! siis kägu pallu kukkus,
mesilindu liialt laulis.

Dikteeritud. Korranud 3 korda järjest 4. ja 6. väärsirea kontrollimiseks. Kust kuulnud, ei mäleta.

KKI 9, 164/5 (94) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

29. LAULIKU SOOST

100

1.

Mis mina huolin laaladenna
vai mis kuulan kukkudenna –
laalik õli mu isake,
laalik õli mu emake,
⁵ laalikud mu ellad veljed,
laalikud sõõrikud sõsared.

Mina trummali tubasta,
pillipuhkuja peresta.
Pilli lõid mu pidajad,
¹⁰ kannelt lõid mu kasvatajad,
erelid lõid ellad veljed,
suupilli suesutajad.

H II 4, 558 (24) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERIA nr 275 (lt 110, Lauliku soost).

101

2.

Ei ma tohi tuim ei õlla,
tuim ei õlla, sein ei seista –
ma õlen trummuli tuasta,
pillipuhkuja peresta.

⁵ Pilli lõid minu pidajad,
kannelt lõid minu kasvatajad,
erelid lõid ellad veljed.

H II 4, 637 (3) – M. Koik, J. Härms (1887).

LAULU VÕIM

30. LAULA, KUNI ELAD!

102

1.

*Laula, kuni elad! + Ei rikast rahasse panda + Uni ei anna uuta kuube + Kevad
põllul*

Laula, laula, suukene,
liigu, linnu keelekene,
ilutse, südamekene!

Küll saad siiski olla vaiki,
⁵ kui saad alla musta mulla,

valge lauade vahele,
kena kirstu keske'ella.

Ehk oleks isa ilmarikas,
ema siidile seotud,
¹⁰ velje piljandil peetud,

sõsarel sada rahada –
ei rikass rahasse panda,
kuningass kulda maeta!

Noorokesed neiokesed,
¹⁵ ärge heitke une rege,
unel oo regi madala,
rammal ratas kallakile!
Uni saadab hulkumaie,
tukku teeda kõndimaie,
²⁰ uni ei anna uuta kuube,

magamine maani särki.

Mis te tühja muretsete:
juba rukki pää paistab,
odraoras haljendab,
²⁵ kaeraoras katab maada,
nisu tupesta tulesse,
kapus kiärib häile päile,
naaris lehte lautab,
kaalik lehte koosotab,
³⁰ liätse siädib sääresida!

H III 9, 326 < Alatskivi – J. Kook (1888).

Kk: 30. siärib säessida.

Vrd: Ole rõõmus oma noore ea sees; Täna kuld, homme muld; Kui töö on tehtud, siis on hea hingada; Ärge muretsege homse ette, igapääv saab küll omast vaevast. – Eesti-ma rahwa Kalender, ehk Täht-ramat 1829 aasta peäle. Tallinn, J. H. Gressel 1828, laulud nr 2–5.

2.

103

Laala, laala, suukene,
liigu, linnu keelekene,
mõlgu, marja meelekene,
ilutse, südamekene!

⁵ Küll saad siis ka vaita olla,
kui saad alla musta mulla,
valge laudade vahele,
kena kerstu keske'elle.

E 70425/6 (13) – A. Tubin (1930).

3.

104

Laula, laula, suuke,
liigu, linnu keeleke,
mõlgu, marja meeleke,
ilutse, südameke!

⁵ Küll saab siiski vaita olla,
kui saab alla musta mulla,
kena kirstu keskele,
valge laudade vahele.

Kuulnud vanaisalt.
Dikteeritud.

KKI 9, 166 (98) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

Kk: 4. uutse.

Trükitud: ERIA nr 118 (lt 49, Laula, kuni elad!).

Laula, laula, suukene,
liigu, linnu keelekene,
mõlgu, marja meelekene,
ilutse, südamekene!

⁵ Küll saad ükskord vaita olla,
kui saad alla musta mulla,

valge laudade vahele,
kena kirstu keske'elle.

Mulla all on muretuba,
¹⁰ mulla all saad muretseda,
kalmukünkal kahetseda.

Dikteeritud.

KKI 9, 173 (109) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

31. LAULAN MERE MAAKS

106

1a.

Kui ma hakkan laalemaie,
laalemaie, laskemaie,
siis laalan mere murusta,
mere kaldad kalusta,

⁵ mereliiva lindudesta,
mere ennast heenamuasta,
merepõhja põllumuasta.

H II 4, 534 (4) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

107

1b.

Laulan mere maaks + Täid kaladeks

Kui ma hakkan laalemaie,
laalemaie, laskemaie,
siis laalan mere murusta,
mereliiva linnudesta,
⁵ mere ennast heenamuasta,
merepõhja põllumuasta.

Istun mere iäre piäle,
nopin täie vammusista,
kirpa kõrtsiku vahelta,
¹⁰ pisemad pillun meresse,
suuremad ma suhu pistan.

H II 4, 557 (22) – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Küla jääb kuulama + Laulan mere maaks

Kui mina hakkan laulemaie,
laulemaie, laskemaie,
külä jääss siis kuulamaie,
vald jääss vaiki vahtimaie.

⁵ Laula ma mere mäessä,
mere kivi kilingiss,
mere sõmera soolassa,
merepõhja põrmanduss.

E 70426 (14) – A. Tubin (1930).

32. METSA MURD*Metsa murd + Kalajõgi*

Kos ma laulu laotasin,
sinna kasvis suuri saari,
sinna metsä murdenessa,
sinna laande langenessa.

⁵ Puu küll, puu küll, hellad veljed,
puud õlid täis küll putukeisä,

ladvad laululindusid,
jõgi jooksis juurte alta,
kalad kuldased jõena,
¹⁰ haugidel õlid laugid õtsad,
purikatel kirjud küljed.

H III 9, 347/8 (4) < Alatskivi – J. Kook (1888).

Küla jääb kuulama + Laulud lutsu suust + Metsa murd + Kalajõgi

Kui mina hakkan luulemaie,
luulemaie, laskemaie,
siis tulgu küla kuulamaie,
valdaje valatamaie!

⁵ Kost sii laps need laulud suanud?

Laulud latika nõnassa,
kirju kiisa keele alta,
ausa avi amba alta.

Kus mina laulu lautasin,

¹⁰ sinna kasvi suuri saari,
sinna laane langenesi,
sinna metsa murdenesi.

Puu küll, puu küll, ellad velled,
puud õlid täis putukesi,

¹⁵ oksad täis oravaida,
ladvad laululindusiida,
jõgi jooksis juure alta,
kalad kuldsed jõe sees:

augil suured laugid õtsad,
²⁰ purikatel kirjud küljed,
särjed kullasoomuslised.

H II 31, 401 (1) – O. Grossschmidt (1889).

33. LAULAN LAPSED LAMMASTEKS

111

1.

Laulan lapsed lammasteks + Laulan mere maaks

∴ Kui mina akan laulemaie, ∴
laulemaie, laskemaie,
ma laalan lapsed lamba'asta,
sarved pähä, oina'asta,
⁵ tüterid javekivista,
poisid piäle mölderistä.

Ma laulan mered murusta,
mere kalda'ad kalasta,
mereääred ätikistä,
¹⁰ meresaared satikistä,
mereliiva linnassistä.

Viis on laulu nr 750 juures.

EÜS II 404/5 (135) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 291 (80) – A. Liiv < Kadri Ots. Alatskivi viis.

34. LAULDUD HOBU JA SADUL

112

1.

Mina laalan laagi ruuna,
laagi ruunale sadula,
sadulalle saksapoosi,
saksapoosile kübara,
⁵ kübaralle kullapärje,
kullapärjele kuduja,
kudujalle uvve kuvve,

uvve kuvvele pidaja,
pidajalle peeni särgi,
¹⁰ peeni särgile pesija,
pesijalle uvve lavva,
uvve lavvale kurika,
kurikalle kuldajärve.

H II 4, 608/9 (92) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Joosep Vilpa (1887).

Mina laalan, meks ei laala,
 mina laalan laadakese,
 laada taha tallikese,
 talli sisse latteriku,
⁵ latterikku laugi ruuna,
 laugi ruunale sadula,
 sadulasse saksameesi,

saksamehele kübärä,
 kübäräle kuldapärge,
¹⁰ kullapärjele kuduja,
 kudujale kuldamõeka,
 kullamõegale pidaja,
 pidajale pikka kuube.

Viis on laulu nr 698 juures.

EÜS II 409 (140) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 298 (120) – A. Liiv.

35. LAISA LAULU SUITS

1.

114

Läki, laesad, laalemaie,
 vedelikud, viiremaie!
 Kes teab, kus need tõesed laesad –
 kas one padriku pajuna
⁵ vai one roogu rükkienna?
 Hiirehermest tööseb suitsu,
 padriku paju põlessa.
 Mehed ütlid: metsasuitsu,

naesed ütlid: Narva suitsu,
¹⁰ poosid Poolamua põlema.
 Mina kuulin, kostin vasta:
 „Ei õle miäste metsasuitsu
 ega naeste Narva suitsu,
 poeste Poolamua põleva –
¹⁵ see one laesa laalusuitsu,
 vedeliku viäresuitsu.“

H II 4, 549/50 (17) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERIA nr 325 (lt 120, Laisa laulu suits).

MIS MA LAULAN

36. ARG LAULIK

115

1.

Arg laulik + Kaasa kaugel

Ei ma tõhi tõdest laalda,
hiäste hiäle kuulutada –
mul one kuulajad kuruna,
hiälevõttijad võsuna.

⁵ Minu kuasa kaage'enna,

minu peigu Pihkevenna,
Pihkvast toob põllesida,
edest Pihkva helmesida,
tagast Pihkva tanusida.

H II 4, 557 (23) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

116

2.

Arg laulik + Laulikule juua! + Laulud lutsu suust

Laalaksin ma – laedetasse,
kõneleksin – kõrrutasse.

Vai oo laaljad paremad
ehk kõnelejäd kõrgemad,

⁵ et oo enne ennäss naartud,
mueste muele kuulutatud,
suvel suetsona pidetud,
talvel jalatalukana.

Piäss ma piisa viina suama,

¹⁰ tõese piisa piiritussa,
siis ma laalaks lahkemassa,
kõrrutassin kõvemassa!

Kost sii laps niid laalud suanud,
kost sii virr niid viisid võtnud?

¹⁵ Laalud latika ninässä,
kirja kiisa kiälessä,
arvu avi hamba'assa.

H I 2, 384 (1) < Kokora v – J. Tubin (1888).

37. KURB LAULIK

1.

117

Südame sütitamine + Riia rikkumine

Kes minu kuuleb laaleneva,
kägu kurva kukuneva,
sii ütleb ilun elaneva,
kana rõõmun kasvaneva.

⁵ Muret suass musta vedada,
hoolta hobu rinnutada.
Südamen one sütehoogu,
mu põvven tuli põlessa.

Kui ta sütines põlema,
¹⁰ ära rikub Riia linna,
ära Tallinna taatab,
ära Põltsama põletab.
Tallinast tanuda tuudu,
õless viil Riia lindi tuudu,
¹⁵ Põltsamaani põlle tuudu –
nüüd oo alvast ahervaresta.

H II 4, 619 (99) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

Kk: Värsside järjekorda on siin muudetud ja paar värssi puuduvad. Käsikirjas on 5.–10.: Muret suass musta vedada./ õli katselta omasta./ Südamen one sütehoogu –/ oota hobu kinnitada,/ kui ta sütines põlema./ Mu põvven tuli põlessa. Praeguste 10.–11. vahel: uhotuse õõgama.

38. SUU LAULAB – SÜDA MURETSEB

1.

118

Kui akan laulemaie,
laulemaie, laskemaie,
siis akab ale tulema
ja vesi silmä vieremä.

⁵ Pale juuksis pange vettä

ja tõõne pale tõõse pange.
Siält ma juutsin külä karja
ja valla varsule valasin.

— — — —

E, StK 34, 185 (3) < Kursi khk, Puurmani m < Kodavere khk, Pala – P. Berg < Leena Abramson (1926).

39. SUUDE SULG

1.

119

Küla mul ütél: kuku, kuku,
külatäis lapsi: laala, laala!
Mis mina kukun, kurva lindu,

mis mina laalan, alva lapsi,
⁵ mul jäi kodu suude sulge,
lavva piäle laaluleste,

kirstukappi kiälekõlksu.

Nuored mehed, ellad veljed,
pange ratsud rake'essa,
¹⁰ allid hobud elmedessa,
kõrvid karunahkadessa,
sõrasilmad sõrmuksije!
Sõitke ratsula koduje,
tuoga mulle suude sulge,
¹⁵ lavva piälta laaluleste,

kirstukapist kiälekõlksu!

Siis ma laalaks linnu kiili,
iäled tiiksin ane muudi,
tiiksin iälta tedre muudi,
²⁰ pajataksin pardi muudi,
kui sii tedre tii-arala,
kui sii pardike pajuna,
kui sii rääku rükke'enna.

H II 4, 641/2 (8) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

Kk: 10. õlmedessa; 12. sõura silmad; 23. roogu.

Vrd: Fr. R. Kreutzwald, Vina-katk. Üks tähhele pannemise väärt jut, mis vanna ning noore rahvale juhhatusseks ja kassuks välja on antud. Tarto 1840, lk 25–26.

40. LAULIKU VAEV

120

1.

Lauliku vaev + Reht ei pekseta minuta

Enam one vaeva laalejal,
kui one rehepeksajal –
rehe peksan, see unetan,
laalu laalan, tõist tuletan.
⁵ Rest es peksetud minuta,
kuuti lüüdnud kandijata,

kubu kullasta sidutud.
Kui _s õle hulgan hullukesta
ega vahel vaestalasta,
¹⁰ kõrval miista, kõrval naesta,
kõrval sundija sulasta.

H II 4, 534/5 (5) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

121

2.

Enäm on vaeva laulijalla
kui ju rehepeksijalla –
rehe peksin, nii unetin,
laalu laalin, tõist tuletin.

EKS 26, 3 (9) < Ranna v, Raatvere k – E. Mäso (1912).

41. LAULIKULE PALKA!

1.

122

Laulikule palka! + Laulikule juua! + Lauliku vaev

Ei mina rahata laala, suud ei kullata kuluta! Andke raha laalejalle, kulda suu kulutajalle – ⁵ laaliku lagi põlesse,	jooja kurku kõrvenessa! Enam one vaeva laalejal, kui one rehepeksajal – rehe peksan, sii unetan, ¹⁰ laalu laalan, tõist tuletan.

H II 4, 570 (45) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

2.

123

Kui mina akan laulemaie, laalusida laskemaie ... Ei mina rahata laala, suud ei kullata kuluta!	⁵ Anna raha laulijale, kulda suu kulutajale – laaliku lagi põlesse, jooja kurku kõrbenesse!

Viis on laulu nr 14 juures.

EÜS II 383 (111) < Alatskivi v, Lahe – J. Raja < Leena Töövahe (1905).

Viis: EÜS II 290 (74) – A. Liiv.

LAULIKUTE SÕIM

42. VÕTA REGI RINDADEKS!

1.

124

Võta regi rindadeks! + Sõnad sepa tehtud

Mis sina, rinnutu, rögised, mis sina, hiäletu, ägised! Sul pole rindu rögiseda ega hiältä ägiseda!	⁵ Mine sa küla vainuelle, taha küla tanuville, võta regi rinde alla, vana äke hiäle alla!

Siis tule muaga laalemaie,
¹⁰ laalulugu laskemaie,
laaluviita viäretamaie,
laalukõrta kõerutamaie!

Mul one sõnad sepa testud,
uue sepa uuendatud,
¹⁵ vana sepa vahendatud.

H II 4, 679/80 (48) < Kokora v, Torila k – M. Koik, J. Härms < Kadri Allik (1887).

Kk: 5. vanuelle.

125

2a.

Mõisa „vaemulaste“ sõimlemine:

Mes sä, iäleto, örised,
mes sä, kurgoto, kõrised!
Panna äes iälessägi,

⁵ vana regi rinnussagi,
adrakured kurgussagi!

ERA II 172, 56 (8) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

126

2b.

Messä, iäletu, örised,
messä, kurgutu, kõrised!
Panna äes iälessägi,

adrakured kurgussagi,
⁵ vana regi rinnussagi!

Ka kodust. Esält. Tema õli kange laalu põhi. Kaarel Kurs.

KKI KT 160, 17 (11) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Kk: Kaarel Kruus.

43. SA LAULAD SEA SÕNU!

127

1.

Lauliku sõim + Sa laulad sea sõnu! + Mida suust kukub

Laku perset, laaluraaastas,
minu viidasse mehele

Aru Andrese pojale,
Kaarakülvi Jakupille!

⁵ Mis sa laalad, kui et mõista!
 Sa laalad sia sõnuda,
 vana varsa mõtte'eida,
 koheoina kombe'eida.
¹⁰ Siga sinu sõnad süögu,

lammas laalu mäletagu!
 Sinu suusta suitseb sitta,
 alta hammasta ilada,
 piälta kiäle kiädiseda.

H II 4, 543/4 (11) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

44. ALLES SUU VERINE

1.

128

Alles suu verine + Sa laulad sea sõnu! + Mida suust kukub

Mes sina, sitikas, sirised,
 porikärbane, pirised!
 Ammu sina tulid aia tagass,
 aia tagass raesa kallalt,
⁵ alles so suugi verine!
 Mes sina laalad, kui ep mõista,
 mes sina kukud, kui ep kosta!
 Sa laalad sia sõnumid,

orika unenägusid,
¹⁰ kundi kometitegusid,
 varesse vale viisisid.
 Sinu suussa kukub kvala,
 alta hammasta ilada.
 Minu suussa kukub kulda,
¹⁵ alta hammasta õbedad.

H II 16, 267 (11) – W. Lepp (1889).

45. MIDA SUUST KUKUB

1.

129

Ole vait sina, sinine,
 las laulda mina, punane!
 Sinu suusta suitseb sitta,
 alta hammaste vedelad,

⁵ pealta keele pärgli paska.
 Minu suusta kukub kulda,
 alta hammaste hõbedad,
 pealta keele killingida.

A 2134 (11) < Turki t – Ferdinand Turk, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

Sinu suassa kukub kuula,
 alta ammasse ilada.
 Minu suussa aga kukub kulda,
 alta ammasse õbedat.

Sii one kodoss kuulnud, ei õle koskilt mõjalt kuulud.

KKI KT 160, 21 (15) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu
 < Anna Lindvere (1942).

Lauliku sõim + Mida suust kukub

Tõinetõist sõimasid:

Mis sa, iireke, irised,
 mis sa, rotike, rodised!
 Sul pole äälta iriseda,
⁵ ega rindu rodiseda!

Sinu suusta kukub kuula,
 alta ammaste ilada.
 Minu suusta kukub kulda,
 alta ammaste õbedad.

Dikteeritud.

KKI 9, 411 (18) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Vastamisi õlletanud pruudi ja peigmehe ...:

Sinu pruut kui mullatükk,
 minu peig kui kullatükk!
 Sinu suusta kukub kuula,

alta ammaste ilada,
⁵ sinu suu on sopiline,
 nina neljänukeline.

Vastu:

Minu suusta kukub kulda,
 alta ammaste õbeda!

Sinu suu on sopiline,
¹⁰ ninä neljänukeline!

RKM, Normann 3, 62/3 (9) – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

Kui ma olin väike, siis lell ja üks teine vanainime (mees) laulsid pulman vastamisi. Tõne lauld tõse lause.

Mis laulad sina, sinine,
lahe laulan mina, punane!

Tõne ütleb:

Sinu suusta suetseb sitta,
alta ammaste ilada.
⁵ Minu suusta kukub kulda,
alta ammaste õbedad.

Vanamehed seisisid vastamisi püsti, tammusid ühe jala pealt teise peale ja ise laulsid. Pruudi kodon laulsid. Pikk laul oli.

RKM II 48, 440 < Alatskivi < Lahepera k – S. Lätt < Liine Koppel (1955).

OTSAS

46. LUGU OTSAS!

1.

134

Lugu otsas, laul lauldud,
kaasike, kaasike,
otsas on lauluviisikene.

Tulgu laulma, kel lugusid,
⁵ veeretame viisisida!

RKM II 398, 24 (25) < Nõva k – O. Kruusa < Leida Elken (1986).

MEELELAHUTUS

KIIGELAULUD

47. KUTSE KIIGELE

135

1.

Kiige'ele kõrge'elle!
Tulga kiikma, külanaesed,
tooga kanad, tooga munad!
Kana jäid kodu munele,

⁵ pennile pesä tegema,
haganikku aadumaie,
kuke juurde kudrutama.

H II 4, 572 (51) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

136

2.

Kiigelaul

Tulge kiikma, külanaesed,
kiigele,
tooge munad, tooge kanad!
Kana jäi kodo munele,

pennile pesä tegema,
⁵ lava alla audumaie,
kukega kudrutsema.

Viis on laulu nr 137 juures.

EÜS II 448 (187) < Peipsiäärne v, Varnja k < Kavastu v, Tähemaa k – J. Raja < Liisa Kast (1905).

Viis: EÜS II 275 (3) – A. Liiv < Kadri Katsan.

Trükitud: PT, lk 62 (49, 52).

48. SÜNNIN KÜLAPOISI SÜLLE

1.

137

Kiigelaul

Parajasti

Kiigetajad, kukutajad,
kiigele,

ärge kurjast kukutage,
õelaste õljutage –

ma olen kuri kukkumaie,
⁵ õel olen õljumaie.

Kuksin maha koolijasta,
älli alla ingetusta.

Kes karas manu kaema?

Emä karas manu kaema,

¹⁰ võttis sülle, sünnitelle,
mantelije mahutelle.

Es sünni emä süleje,
es mahu emä mantelije,
es kärsi emä käte päälä.

¹⁵ Siss karas esä manu kaema,
võttis sülle, sünnitelle,
mantelije mahutelle.

Sünni es esä süleje,
mahu es esä mantelije,

²⁰ kärsi es esä käte päälä.

Karas veli manu kaema,
võttis sülle, sünnitelle,
mantelije mahutelle.

Es sünni selle süleje,
²⁵ mahu es selle mantelije,
kärsi es selle käte päälä.

Karas sõsar manu kaema,
võttis sülle, sünnitelle,
mantelije mahutelle.

³⁰ Es sünni selle süleje,
mahu es selle mantelije,
kärsi es selle käte päälä.

Külä poiss mul, ellä velle,
see karas manu kaema.

³⁵ Võttis sülle, sünnitelle,
mantelije mahutelle.

Siss sündsin selle süleje,
mahtsin selle mantelije,
kärsin selle käte päälä.

EÜS II 443/5 (182) < Peipsiäärne v, Varnja k – J. Raja < Kadri Katsan (1905).

Viis: EÜS II 275 (3) – A. Liiv.

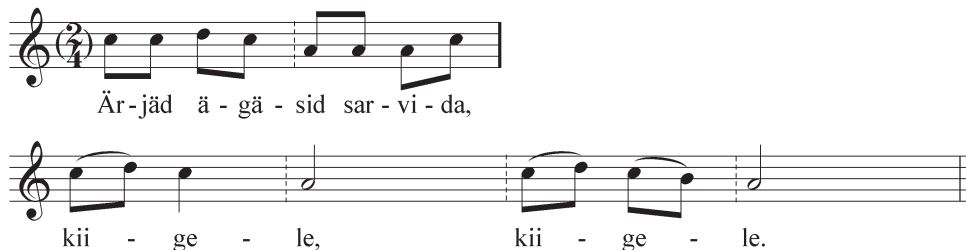
Trükitud: ERIV II, lk 124/5 (IB 10, Kiigel kartlik); PT, lk 62/3 (51).

49. KIIGE TOOMINE

138

1.

Kiigelaul

Kiigele, kiigele!
Ärjad ägäsid sarvida,
kiigele, kiigele,
poosikesed põlveluida.

Kus seda kiike raiutije?
Kiik ju tuudi kubija õvve,
⁵ säälsid vaatsid vardija emändäd.

EÜS II 337 (48) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 280 (28) – A. Liiv.

Kk: 2. savida; 5. vaaksid.

Trükitud: PT, lk 62 (50).

TANTS

50. LAISK TÖÖLE – NOBE TANTSIMA

139

1.

Liisukene, lipsukene,
silma nähes näpsuke,
kõrva kuuldes kõpsukene,
varjus vana tussukene.
⁵ Liisu kuulis pilli heale,
kohe siis välja välgatele,

põrmandalle põksatelle,
poisi kõrva kõpsatelle.
Liisu kuulis varda heale,
¹⁰ kõlksu lõõvat koodi heale,
siis ta lattu langeneksi,
kõlka põue põgeneksi.

H II 27, 1018 (6) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

Liisakene, lipsukene,
silma nähes näpsukene,
kõrva kuuldes kõpsukene,
varjus vana tuksukene.

⁵ Liisa kuulis pilli heale,

siis ta välja välgatele,
poisi kõrval kõpsutele.

Kui aga kuulis koodi heale,
siis ta lakka langesile,

¹⁰ kõlka põhja kukusile.

E 19168 < Alatskivi – K. Ostra (1895).

Kk: 4. varvalt.

51. TAMM LÄHEB TANTSIMA

Põrand tahab tantsimist + Tamm läheb tantsima

Taaku, taaku talad,
paeku, paeku parred,
seiske, seenad, sinnapuale!

Tare tahab tantsimista,
⁵ põrmand tahab põrutamista,
tuba uusi ustumista.

Meie tamm lääb tantsimaie,

kõre kuusk lääb kõndimaie,
meie tammel kuldakingad,
¹⁰ kuldakingad, vaskipaelad,
hõbedased ormad peal.
Õma undruk, võeras vammus,
Mäe Märdi naese kingad,
kippari naese kasukas.

H II 4, 617/8 (97) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

Tantsulaul

Taaka, taaka, tammekene,
meie tamm lähäb tantsima,
kõre kuusk lääb kõndima.

Meie tammel vaskipaadal,
⁵ vaskipaadal ja kuldsed kingäd.

— — — —

E, StK 34, 232 (7) < Kursi khk, Puurmanni m < Kodavere khk, Pala – P. Berg < Leena Abramson (1926).

52. EI OLE TANTSITAJAT

143

1.

Tantsulaul

Kergelt

Küll ta - ass, küll ta - ass tant - si - mai - e,
küll lä - äss, küll lä - äss läi - ki - mai - e.

Küll ta'ass, küll ta'ass tantsimaie,
küll lä'äss, küll lä'äss läikimaie –
ei ole tarka, ei ole tarka tantsitajat
ega virka, ega virka veeretajat.

⁵ Turupoiss mul, turupoiss mul, tuvikene,

liinapoiss mul, liinapoiss mul, linnukene,
see mu targast, see mu targast tantsiteli,
see mu virgast, see mu virgast veereteli,
kalamarjust, kalamarjust kalluteli.

EÜS II 341/2 (55) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 282 (34) – A. Liiv.

Trükitud: ERIA nr 1169 (lt 527, Ei ole tantsitajat).

53. TANTSIGE, MA VAATAN!

144

1.

Tantsulaal

Tantska, tantska, ma valatan,
kas te hilbud hilbendävad,
kas te narsud narvendavad?

Hilbud itkid, narsud naarid,
⁵ paegad peksid vasta persed.

H III 9, 367 (16) < Pala v – V. Kirik (1888).

Trükitud: ERIA nr 1154 (lt 522, Tantsi, neu!).

54. VÕITUD TANTSUKINGAD

1.

145

Võieh, võieh võitnud kingad,
minu kingad võidemata,
kingakannad katsumata.

A 11939 (11) < Pala v, Halliku < Assikvere – Väino Luka, Alliku algk, 4. kl (1931).

55. KOLMED PÜKSID

1.

146

Eit tegi püksid, taat tegi püksid,	⁵ sinised olid sillupüksid,
mul olid endal ühed püksid.	kollased olid kosjapüksid,
Siis said kokku kolmed püksid,	punased olid pulmapüksid.
kokku kolmed uued püksid:	

A 2153 (4) < Kallaste al – Helmi Vilde, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1923).

2.–9.

147

Eit tegi püksid, taat tegi püksid,
enesel olid enne püksid.
Siis said kokku kolmed püksid,
kokku kolmed uued püksid.

A 2110 (9) < Kokora v, Torila k – Leida Lassi, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

148. A 2123 (2) – Leida Aid, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

149. A 2124 (1) < Alatskivi v, Haapsipea k – Leida Härm, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

150. A 2133 (8) < Kokora v, Õunapuu t – Oskar Tiit, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

151. A 2111 (4) < Alatskivi v, Pusi k – August Lugo, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

152. A 2122 (3) < Kokora v, Tedre k – Elmar Vene, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923). 4. kokko.

153. A 2108 (2) < Kokora v, Savasvere k – Ella Kuusik, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923). 2. endal olid püksid.

154. A 2120 (5) < Kokora v < Peterburi kub – Aleksander Tambärk, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923). 1. Eidel olid püksid, taadil olid püksid.

155

10.

Eit tegi püksid, taat tegi püksid,
kuningas kinkis kolmed püksid,
mul olid enne püksid,
siis said kokku kuued püksid.

A 2112 (3) < Välja m < Kokora v, Tedre k – Ella Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

156

11.

Eit tegi püksid, taat tegi püksid,
mul olid endal ka ühed püksid,
kuningas kinkis kolmed püksid,
siis said kokku kuued püksid.

A 2129 (1) < Kokora v, Müüri t – Oskar Pärsikivi, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

157

12.

Taat tegi püksid, ise tegin püksid,
siis said kokku kolmed uued püksid.

A 2105 (8) < Kokora v, Viljuse k < Jäe v – Elmar Adov, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

158

13.

Eit and´ püksid, toat and´ püksid,
mul olid endal enne püksid,
krahv see kinkis kolmed püksid.

Siis said kokku kuued püksid,
⁵ oo, vennad, püksid, püksid!

Need püksid on nahatäied. Ta sai peksa ema käest ja isa käest ja enne oli juba perse kirju.
Ja krahv kinkis kolmed püksid. Siis sai kuus keretäit kokku.

KKI 9, 104/5 (2) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – U. Mägi
< Anna Lindvere (1948?).

56. SEON LEHMAD LEPA KÜLGE

1.

159

Va Piibu Jüri laalnud Siäritsa kõrtsin:

Tahki-sahki, tahki-sahki,
sidun aga lehmad lepä külge,
karjakoerad kuuske külge.
Saki-naki, saki-naki!

Ise aga tantsnud.

KKI KT 160, 75 (95) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu
< Anna Lindvere (1942).

57. KIVIST KELLA LÖÖDI

1.

160

Laseme kiigu käia,
üle mere minna
mõisameeste pulma!
Kivist kella lüüa,
⁵ vaat õlut juua,
nisuleiba süüa.

Naestele prantssai,
meestele pulgasai,
tüdrukule timpsai!
¹⁰ Tõruvere tantsu tampida,
valge vasika valtsi visata!

HI 4, 709 (8) < Alatskivi – A. Thomson (1876).

58. MAATANTS

1.

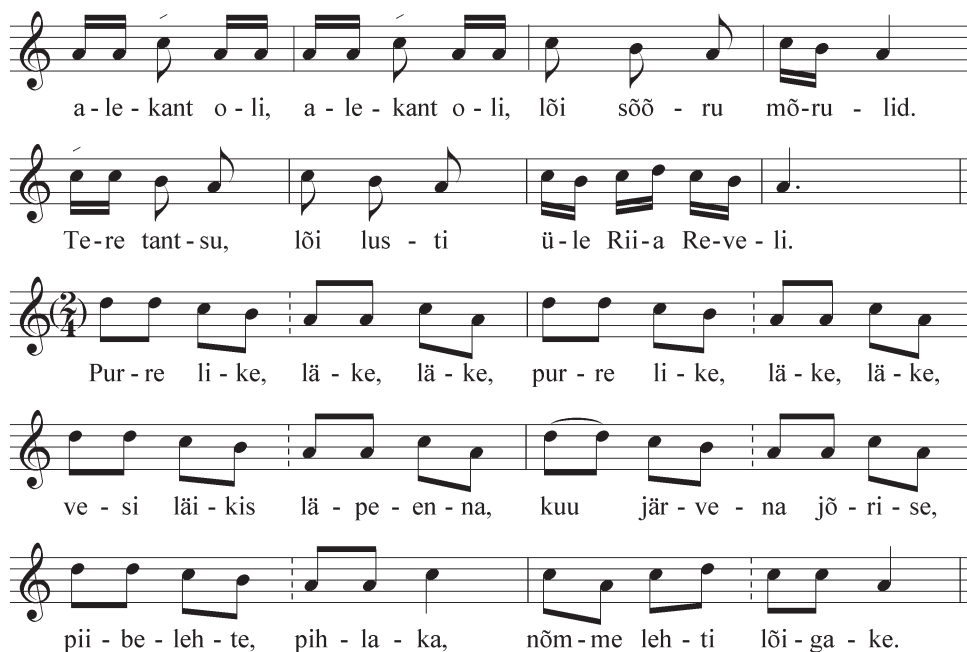
161

rl/ul + Kalajõgi

Maatants

Ruttu ja elavalt

a - le - kant o - li, a - le - kant o - li, lõi sõõ - ru mõ - ru - lid.
 Te - re tant - su, lõi lus - ti ü - le Riia Re - ve - li.
 Pur - re li - ke, lä - ke, lä - ke, pur - re li - ke, lä - ke, lä - ke,
 ve - si läi - kis lä - pe - en - na, kuu jär - ve - na jõ - ri - se,
 pii - be - leh - te, pih - la - ka, nõm - me leh - ti lõi - ga - ke.

Proua Priit oli, proua Priit oli,
 puuvalu priita,
 alekant oli, alekant oli,
 lõi sõõru mõruld,
 tere tantsu, lõi lusti
 läbi Riia Reveli.

⁵ :,: Purre like, läke, läke, :,:
 vesi läikis läppe'enna,
 ruu järvenä jõrise,
 piibelehte, pihlaka,
 nõmme lehte lõigake.

Teise poole variant:

¹⁰ :,: Purre like, läke, läke, :,:
 vesi juuksis juurte alla,
 kalad kuldased jõena,

avid laiad, laagid otsad,
 purikal olid kirjud külled ...

Vana maatantsu tantsiti kolmekeste. Üks meesterahvas tantsis taguspidi ees, lõi käsi kokku ja mutsutas suuga, neidusid järele meelitades, kuna kaks neidu, kätest ehk ükstõise ümbert kinni hoides meesterahvale järele tantsisid. Muusika: viiul. Mängija ja ka tantsijad – ehk ka kõrvalised – laulsid kaasa. Viiulimängija Jüri Laar (Veldi Jüri) elab praegu Kavastu Koosal. Tantsijatest elab veel laulik Mari Poks, snd Lõhmus, säälsamas.

EÜS II 339/40 (52–54) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 281 (32) – A. Liiv. Originaalkirjapanekus on viis märgitud eeltaktiga, 3-löögilised taktid algavad teisest löögist.

59. LAPS NAISE VOKK

1.

162

[Sii mi-nu vok-ki, sii mi-nu pok-ki, sii mi-nu kal-lis kan - gas - pak-ku.]

Vana Ilma Märt laulis naesele, kui naesel õli laps oida:

Sii minu vokki, sii minu pokki,
sii minu kallis kangaspakku.
Siit minä lõikan, siit arutan,
siit panen selgäje.

Egä vanadel laaludel põllud viisi, jalaperäss laalid. Vanal Ilma Märdil õlid laalud egä asja piäle.

ERA II 285, 400/1 (83) < Ranna v, Rüütli k – A. Univere < Anna Lõhmus (1940).

60. MINU TÜTAR TILLUKE

1.

163

[fragment]

Tema [Otto Mägi, vt nr 565] viil laald:

Minu tütar tilluke,
siasõra suurune!

Siäritsa kõrtsin laal' neid ja ise viil tants' joomispiäss.

KKI KT 160, 70 (87) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

MÄNGULAULUD

61. LAEVAMÄNG

164

1.

Lapsed laulsid ükstõise rüpes hõljudes:

Kiigu, liigu, laevakene,
liigu, laeva peräkene!
Mes sääl laeva perä taga?
Kerik laeva perä taga ...

Etteütlemise järele, õigemine kindluseta viisi järele (laulis iga kord ise viisi) kirjutud.

EÜS II 347 (65) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

62. SIIMUMÄNG

165

1.

Karjalaste laul

Mis ots', siimann see - lo,
mis ots', pi - le - lil - le är - rä?

∴ Mis ots', siimann seelo, ∴
∴ mis ots', pillelille ärrä, ∴
∴ mis ots', sõtsepoja naalo? ∴

∴ Ei võta, siimann seelo, ∴
⁵ ei võta, pillelille ärrä,
ei võta, sõtsepoja naalo!

Etteütlemise järele, õigemine kindluseta viisi järele (laulis iga kord ise viisi) kirjutud.

EÜS II 347 (64) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 284 (43) – A. Liiv. Originaalnoodistus algab eeltaktiga, taktimõõt on $\frac{3}{4}$.

63. SÕRMEMÄHKIMISE MÄNG

1.

166

Kergelt

Viis, vaas, vaari kesväd,
piis pilliruu marjad,
viiru vitsa eenämaale.
Kes läts kesvõ lõikamaie?

Viis, vaas ...
Mari läts kesvõ lõikamaie,
lõikas sõrme lõigatena.
Tuu nartsu, Jürikene!

EÜS II 339 (51) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 281 (31) – A. Liiv.

64. VÄRAVAMÄNG

1.

167

Laste mängulaul

Mes te säääl seesäte,
juunee, kuldse väräve?
Meie tahame läbi minnä.
Ei või laske!
Miks ei või laske?
⁵ Meie värät katki.
Küllap meie parandame.
Kellega te parandate?

Verevatse kriidiga,
siidiga ja sammetiga.
¹⁰ Kost, sitt, siidi saied,
sant, sa sammeti võtid,
kehväkene, kriidi said?
Veli eile Riias tuli,
Riias tõi Riia rahada,
¹⁵ Pärnumaalt tõi prääningida.

EÜS II 346 (62) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 283 (41) – A. Liiv.

Kk: 3. Ei või laske läbi minna – viimased sõnad läbi kriipsutatud; 14. rea raadu.

Meie tahme taeva minna
 selle suure seltsiga.
 Sild on katki, sild on katki,
 kellega me lapime?

⁵ Siidiga ja niidiga,

vana viltse lõngaga.
 Ei tea, kust sant siidi võtab,
 venelane niiti võtab,
 jooni, krooni, kuldsed väravad.

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (31) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

65. KUNINGAMÄNG

Kuningas, kuningas, kullakene,
 miks sa eile meile ei tulnud?
 Meil olid eila mitmed võerad,

vanapoiste purjulaevad,
⁵ tüdrukute tühjad laevad.

A 8977 (13) < Pala v < Palamuse, Kuuramaa – P. Hamburg < Leonhard Soom, Mäeotsa algk, 4. kl (1926).

Loosimismängud. Mängijad seisis ringis, üks oli keskel ja luges:

Kuningas, kuningas, kuningakene,
 miks sa eile meile tullud?*

Meil käisid eile mitmed laevad,
 sõelalaevad, nõelalaevad,
⁵ tüdrukute tühjad laevad,

poisikeste purjulaevad,
 vananaiste lindilaevad.
 Kelle kohus ette tulla,
 ette tulla, panti anda?

Iga ringisolija kohta määrati sõna. Kelle pihta käis viimne sõna, see pidi panti andma.

ERA II 119, 265 (17) < Pala v, Nõva k – A. Laurson < Miina Ots, Mariie Reinvald, Sohvi Uusen, Taavet Mäe (u 1933–1935).

*Arv.: meile ei tullud.

66. LAMBAMÄNG

1.

171

Vihma sajab, päike paistab, eit teeb kakku, ma lähen karja. Mina hoian eide utte ja siis kaitsen taadi karja.	sinisida sääresida, valge villa vammukaida. Tule aga hulka, hundikene, ¹⁰ vii metsa minia lammas, kisu eide kümme talle, kisu lõhki taadi karja!
⁵ Eit ei teinud sukkasida, punasida pokkisida,	

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (4) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

2.

172

Lambakarjuse mäng

Mängijast üks on hunt, üks on karjatüdruk ja teised lambad. Karjatüdruk käib ümber lammaste ja laulab:

∴; Mina hoian memme utte,
kaitsen taadi suurta karja. ∴;

Peale laulmist heidab karjatüdruk magama. Hunt tuleb, näeb, et karjatüdruk magab ja viib lambad ära. Karjus ärkab ja vaatab: lambaid ei olegi. Nüüd hakkab taga otsima. Otsib, otsib – lambaid ei kuskil. Viimaks läheb hundi juure ja nõuab hundilt lambaid. Hunt vastab: tema ei ole lambaid näinud. Tüdruk küsib: „Mis sul seal ahju juures krabiseb?“ Hunt kostab: „Laisk tüdruk ei viitsi välja viia – ahjuluud ja leivalabid.“ Aga karjatüdruk hakkab kutsuma: „Ute, ute, ute!“ Ja kohe lambad määvad vastu. Nii saigi karjatüdruk lambad kätte.

ERA II 106, 91/2 (5) < Pala v, Lageda t – R. Otterklau (1935).

Kk: 1. kordusmärk on sõnade *mina* ja *hoian* vahel.

Lambamäng + Härjad murtud

Lambakarjuse mäng

Mängijad, keda võib olla piiramatu arv, seisavad ringis. Üks neist on ringi sees põlvili, pääga allapoole kummardanud, mingisuguse rõiva, harilikult kasuka all. Tema kõrval seisab keegi teine, kes tiirutab näpuga põlvitaja päälael ja laulab:

Mina hoian memme utte,
kaitsen taadi suurta karja.

Tuli soosta suurta hunti,

laane alta laiakäppa,

⁵ murdis maha musta härja,

kiskus ära kirju härja.

Laulu lõppedes pistab viimane jooksu, ühes temaga teised. Maaspõlvitaja aga hakkab neid taga ajama, keda ta tabab, see jääb nüüd tema asemele.

ERA II 106, 62 (2) < Pala v, Kodavere k, Otsa t < Alatskivi – H. Õunap < Liisa Alla (1935).

MÕISTATUSLAULUD**67. MÕISTATUS VILJAST JA LOOMADEST***Mõistatus viljast + Mõistatus loomadest*

Mis on üsna ümmargune?

Hernes üsna ümmargune.

Mis on pisut pikergune?

Uba pisut pikergune.

⁵ Mis on lai ja lapergune?

Lääts on lai ja lapergune.

Kes on metsas musta kukke?

Tedre metsas musta kukke.

Kes on kõrve karjapoissi?

¹⁰ Karu on kõrve karjapoissi.

Kes on laane lambuline?

Hunt on laane lambuline.

E 70440/1 (30) – A. Tubin (1930).

68. MÕISTATUS LOOMADEST

1.

175

Mõessa, mõessa, mu õeke,
mõessa minu mõessatus!
Kes on uaviku emändä,

kes on kuusiku kuningas,
⁵ kes on nõmme neitsikene?

Vastused: jänes, orav, ei tea.

ERA II 266, 334 (1) < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Leena Kiisel (1939).

69. MÕISTATUS MESILASEST

1.

176

Veiksele lapsele õpati:

Kessi kõnnib kõrta müüda,
assub aia jääri müüda,
piirab pilliruugu müüda?
Mesiläne, linnukene,

⁵ see_p see kõnnib kõrta müüda,
assub aia jääri müüda,
piirab pilliruugu müüda.

ERA II 266, 239 (6) < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Leena Kiisel (1939).

TEEKÄIGULAULUD

70. SAIN TEELE – HAKKAS SADAMA

1.

177

Sain teele – hakkas sadama + Kodust kuiv särk

Ma tulin kodussa,
kuivama isa taressa.
Saen siia, võtt´ sadada,
saen nõmme, võtt´ nõrada,

⁵ võtid luagad lüüda lunda,
rangid rahe raputada.
Siis võttis kodu kaduda,
pulge huuned pudeta.

Emakene, nennekene,
¹⁰ talvu mulle kuiva särki,
talvu ammehe taheda,

pleegi piält piänikesed,
vuali valgeje palanga!

H II 4, 577/8 (57) < Alatskivi v, Kitselinn – M. Koik, J. Härms < Liisu Kübar (1887).

71. ORJADE TEE

178

1.

Orjade tee + Oma ja võõra kasvatus

Lähme seda testud teeda,
seda raiutud radada,
kost on enne orjad käänud,
orjad käänud, karjad lähnud,
⁵ suvel sulpinud sulased,
talvel käänud tallipoosid!

Ema kasvatas minuda,
võõras kasvatas kadika;
ema suisatas minuda,
¹⁰ võeras suisatas sugara;
ema vões mul võese kiku,
võeras vões mul võese vitsa.

ERM 5, 53 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Dbl: ERM 154, 57 (27) – A. Simson. 10. sugaraga; 11. võesmel.

72. LÄHME KUUD KUULAMA!

179

1.

Lähme kuud kuulama! + Kuu mängib kudrestega

Näiukesed nuorukesed,
lääme Luuja läste'elle,
valatama varju piäle:
kelle varju valge'emma,
⁵ kelle ihu ju ilusam?
Luuja varju valge'emma,
Muarja pale punane,
Jumala ihu ilusam.

Esid tiadnu meie mehed,

¹⁰ kosa kääsid meie naesed –
kääsid kuuda katsumanna,
päävida valatamanna.

Kuu mängib kudrussinna,
pääv mängib pähkelinna;
¹⁵ kuul kudrussed kähena,
pääval pähkelid pihuna;
kuukene õli koduna,
päävakene päris paegan.

H II 4, 561 (28) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 9. esi.

Naljalaul

Läki üks, läki kaks,
läki kõik me kolmekesi,
neiud nelja-viiekesi,
läki kokko koppelesse,
⁵ läki leeri lepikusse,
läki linnada tegema,
linnavallida valama!
Teeme linna lillekista,
linna torni toomingista,
¹⁰ linna valli vahterista!
Mööda käisid mehed noored,
kaudo käisid poisid targad,
iga päeva päävapoea,
küsitile, mõistatile:

¹⁵ „Kelle üks on see linna teinud,
kelle üks see valli valanud?“
See p on linna naeste tehtud,
vall on tütarde valatud.
Peass te sidest nägema –
²⁰ sidest on siidile aetud,
piält on löödud pähkelesse,
alt on õunule istutud.
Minge sisse, võtke siidi,
tulge välja, võtke värvi,
²⁵ tütered sinikivida,
naesed tanokirjasida,
saksapoiss võtt' saapaida.

Beiträge XVII, lk 123/4 (6) – J. W. Everth (–1825).

Dbl: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f¹, 74 (156) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

Ootan hulka hõigatavat + Kolm metsa + Neiu linn

Piilelime, kuulelime,
taga selja seisatame:
kas meid hulka õigatakse,
kas meid tantsma tarvitakse?
⁵ Kui meid hulka ei õigata
ega tantsma tarvitada,
siis lähme meie lendelema.
Paneme siärised sõbessa,
põlled peale purjudesta,
¹⁰ lendame üle kõlme metsa:
üks oo kulla kuusemetsa,
tõene metsa kaskemetsa,

kõlmas metsa õõnapuulla.
Siäme üles näiu linna,
¹⁵ kudume kume keriku,
siäme linna linnukesta,
linna torni tuomikusta,
linna valli vasterasta,
alev anisulesta.
²⁰ Müüda kääsids mehed nuored,
kaadu kaabame' sulased,
imestelid, mõestatelid:
„Kessi tehnu selle linna,
kudunud kume keriku?“

²⁵ Mina kuulin, vasta kostin:
„Sii linna tütarde tehtud,
valli näädude ehitud.
Tulga sisse, võtka siidi,
minga välla, võtka värvi,

³⁰ tüterid sinikivida,
poosid puulisuapaida,
nuored näädud nugasida,
naised tanunarmaida,
mehed kallid kuabusida!“

H II 4, 616/7 (96) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

182

3.

.,: Teeme üles neiu linna, .,:
koame kume keriku
riigudesta, raagudesta,
pilliroo pindudesta,
⁵ kibuvitsa kildudesta.
Müüdä sõitsid suured saksad,
vürstid müüdä kinnitasid:
„Mis see peaks jo olema?
Kas on linna vai on lippu
¹⁰ vai on Soome soolaturgu?“

Neidu kuulis, vastu kostis:
„Ei õle linna ega lippu,
ega Soome soolaturgu –
see on sandi saanakene,
¹⁵ vaestelaste varjupaika.
Tulge sisse, ostke siidi,
minge välja, ostke värvi,
naesed kulanarmaida,
poisid poolisaapaida,
²⁰ tüterid sinikivida!“

Viis on laulu nr 750 juures.

EÜS II 405/6 (136) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 291 (80) – A. Liiv < Kadri Ots. Alatskivi viis.

74. IMEMAA

183

1.

Lääme, lääme, käeme, käeme,
kunas me käies sinna suame,
kos niid kuused kullendavad,
huavad nuored haljendavad,

⁵ lepad sirge'ed sinevad,
kased valge'ed kasuvad?
Siäl one kuusede kohinad,
tammelaadvade lahinad.

H II 4, 568/9 (41) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 2. kaies.

JORUTUSED

75. IMED

1.

184

Lellelt tuld tooma + Imed

Pealtskivi küla puuvedamise laal

Läksin metsast puida tooma,
Kureniidust Peraniitu,
Peraniidust Piirinõmme,
Piirinõmmest Luigenõmme,

⁵ Luigenõmmest Luunja piiri ääre.
Säält ma tõien puida kodu,
panin puida ahju sülle.

Läksin lellelt tulda tooma,
lelle koerad mino pääle;

¹⁰ mina lelle riida otsa,
lelle riit läks riba-raba;

läksin lelle katusele,
lelle katus kaksipidi;
säält ma astsin aknaelle,
¹⁵ lelle aken allapidi.

Sääl ma nägin sada imet,
iga ime isiviisi:
pääsukene sugi peada,
põrsas pühkis põrmanduda,
²⁰ tihane tegi õluta,
paljaspea pani humalad,
nudipea kontska koputas.

36 aastat tagasi Pealtskivi külas lauldud.

H I 4, 707/8 (3) < Alatskivi – A. Thomson (1876).

2.

185

Tüki kääsin Turgimual,
puole versta Puolamual,
ei näinud seda imeta,
mis nägin Näo külassa:

⁵ koerad kündsid kükakilla,

härjad auksid istakulla,
lammas läks laudile munele,
kana tegi kaksi tallekesed,
hobu tegi vereva vasika,

¹⁰ lehm tegi laagi täkukese.

H II 4, 640 (6) – M. Koik, J. Härms (1887).

Imemaa + Imed

Millal meid saame, ellad vennad,
 millal meid saame sinna maale,
 kus meid ammu oodatakse,
 kus need kuuda kumavad
⁵ ja taevatähed siravad.
 Kus see sõrmus sõtkub leiba,
 erilane niidab eina,
 sõgelane võtab loogo,
 mehed mütsata müraavad,
¹⁰ naesed tanuta tantsivad,
 tüdrukud teevad regesid,

naesed raiuvad rattapuid,
 koerad kündvad, kõrvad kikki,
 härjad haukvad, sabad seljas,
¹⁵ kukk seal songib kapsaaias,
 siga laulab penni peal,
 lammas läks laudile munema,
 kana tõi paari tallekeisi,
 lehm toonod tuhku täko,
²⁰ hobu toonod valge vasika.
 Suil sõitsid saaniga,
 talvel raudsi ratastega.

E 19168 < Alatskivi – K. Ostra (1895).

Mooses tegi kullast vasika,
 Haarun oli vahel uskmata,
 lammas läks laole munele,

kanal sai paar talleksi,
⁵ penil sai palju põrsid,
 emmisel sai kurn kutsikid.

Kuuldud Liisa Saarelt.

A 5433 (4) < Kavastu, Kalevi t – Linda Saar, Koosa algk, 4. kl (1924).

Oh imetä, oh imetä,
 mes nägin Näo külän ma!
 Kuerad kündsid, ärjäd auksid,
 mehed leibu ahju panid,
⁵ naesed raidsid rataspuid,

tüdrukud rege tegesid,
 kanal õli kaks tallekeisi,
 lammas läks laudile munele,
 lehm tõi lauku täkuss (~täkut) varsa,
¹⁰ märe tõi päätsupiä vasika.

ERA II 172, 65/6 (22) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

g' = c'

Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mis nä - gin Nä - o kü - lan ma,
 oh i - me - tä, oh i - me - tä, mis nä - gin Nä - o kü - län ma!

atacca

Koe-rad künd-sid, här-jäd auk-sid, me - hed lei - bu ah - jo pa-nid.

Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mis nä - gin Nä - o kü - län ma!
 ~i-me-ta, ~kü-län

Ka-nal o-li kak-si tal-le - ke-si ja lam-mas läks lau - di - le mu - ne - le.

Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mis nä - gin Nä - o kü - län ma!

Nai-sed raid-sid ra - tas-pui-da ja tüd - ri - kud re - ge te - ge - sid.

Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mis nä - gin Nä - o kü - län ma,

oh i - me - tä, oh i - me - tä, mis nä - gin Nä - o kü - län ma!

Lehm tõi lau - ku tä - kot-var - sa ja mä - rä tõi pät - so - pia va - si - ka.

ERA, Pl 91 A2 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

190

5c.

Oh imeta!

Oh imeta, oh imeta,
 mes nägin Nao külan ma!
 Koerad künnid, härjad haugid,
 mehed leibo ahajo panid,
⁵ naesed raisid rataspuida,
 tüdrikud rege tegesid.
 Oh imeta, oh imeta,
 mes nägin Nao külan ma!

Kanal õli kaks tallekesi
 ja lammast läks laudile munele.
¹⁰ Oh imeta, oh imeta,
 mes nägin Nao külan ma!
 Lehm tõi laagi täkotvarsa
 ja märe tõi pätsopea vasika.
 Oh imeta, oh imeta,
¹⁵ mes nägin Nao külan ma!

ERA II 249, 602/3 (4) – E. Ots < Anna Lindvere (1939).

191

5d.

Nao küla laul

Oh imeta, oh imeta,
 mes nägin Nao külan ma,
 oh imeta, oh imeta,
 mes nägin Nao külan ma!
⁵ Koerad künnid, ärjad aagid,
 mehed aga leibu ahju panid.
 Oh imeta, oh imeta,
 mes nägin Nao külan ma!
 Naesed raedsid rataspuida,

¹⁰ tüdrikud rege tegesid.
 Oh imeta, oh imeta,
 mes nägin Nao külan ma!
 Kanal õli kaks tallekesi
 ja lammast läks laudile munele.
¹⁵ Oh imeta, oh imeta,
 mes nägin Nao külan ma!
 Lehm tõi laugu täkutvarsa
 ja märe tõi pätsupia vasika.

Oh imetä, oh imetä,
²⁰ mes nägin Nao külän ma!
Siga sii aga sõtkus sepikuda

ja naene aga tuhnis naerismuada.
Oh imetä, oh imetä,
mes nägin Nao külän ma!

Ei tea, kas emä vai isä käest. Mari Kursilt, vanaõde käest. Tema käis mind oidmas. Ma õlin väike tüdrikukene.

Laulmise järele üles kirjutet. Etteütlmise ajal ei tarvita „aga“, vaid laulmisel.

KKI KT 160, 13/5 (8) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

5e.

192

Oh imetä, oh imetä,
mes nägin Nao külän ma!
Koerad kündsid, härjad hauksid,
mehed leibu ahju panid,
⁵ naesed raidsid rataspuida,
tüdrikud rege tegesid,
kanal õli kaks tallekesi
ja lamma läks laudile munele.
Oh imeta, oh imeta,

¹⁰ mes nägin Nao külän ma!
Lehm tõi lauku täkotvarsa
ja mära tõi päätsopiä vasika.
Oh imeta, oh imeta,
mes nägin Nao külän ma!
¹⁵ Siga see sõtkus sepikuda,
naene tuhnis naarismaada.
Oh imeta, oh imeta,
mis nägin Nao külän ma!

Kuulnud oma isa õelt lapsena Kodaveres.

RKM, Normann 3, 236/7 (2) – E. Normann < Anna Lindvere (1948–1949).

5f.

193

h'=f Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mes nä - gin Nä - o kü - län ma!

Koe-rad künd-sid, är - jad auk-sid, me-hed a-ga lei-bu ah - ju pa-nid.

Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mes nä - gin Nä - o kü - län ma!

Ka-nal o-li kak - si tal - le - ke - si ja lam-mas läks lau - di - le mu - ne - le.

Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mes nä - gin Nä - o kü - län ma!

Nae-sed raid-sid ra - tas - pui - da ja tüd - ri - kud re - ge te - ge - sid.

Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mes nä - gin Nä - o kü - län ma!

Lehm tõi lau - ku tä - kot - var - sa ja mä-rä tõi pä - so - pia va - si - ka.

Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mes nä - gin Nä - o kü - län ma!

Si-ga sii sõt - kus se - pi - kud ja nae - ne tuh - nis naa - ris-maad.

Oh i - me - tä, oh i - me - tä, mes nä - gin Nä - o kü - län ma!

KKI, RLH 49: 6 (2) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk < Anna Lindvere (1949).

Dbl(?): KKI 43, 25 (2) – U. Kolk < Anna Lindvere (1949).

Siga sulus, sukad jalas,
mulk käis karjas, kampsun seljas.
Lammas läks laudile munele,

kana tõi kaksi tallekesta,
⁵ lehm tõi tähnalise täkukese,
hobu tõi lehmikvasika.

RKM II 69, 50 (8) < Maarja-Magdaleena khk, Matjama k < Kodavere khk, Alatskivi v, Naelavere k
– J. Põldmäe < Anna Fuchs (1957).

76. PALJU

1.

195

Tare taga tonta palju,
õli õige unta palju.
Läksin unta urjutama,
taga läks tare põlema.

ES MT 88, 30 (2) < Ranna v, Tossumetsa k, Venetossu t – A. Tamm < Villem Treial (1932).

2.

196

Vanast oli üks vanamees, ei tea, kust ta oli. See trallitas sedasi:

Oi juhu, unta pallu,
tare taga tonta pallu,
saunalaval lapsi pallu,
kurjal ärral keppa pallu,

⁵ vaesel rahval valu pallu,
kurjal kukel ...
laias saalis laisku pallu,
kambre otsas kasse pallu.

Dikteeritud.

KKI 9, 170/1 (106) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Ui-ui-ui-ui unta palju,
tare taga tonta palju,
minul, vaesel, vaeva palju,

saananaesel lapsi palju,
⁵ perepojal püksa palju,
talupojal tüüda palju.

RKM II 27, 258 (44) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Nõu < Anna Lindvere (1948).

Ui-ui-ui-ui unta pallu,
tua taga tonta pallu,
minul, vaesel, vaeva pallu,

saunanaesel lapsi pallu,
⁵ talupojal tööda pallu.

KKI 9, 405 (3) – U. Mägi < Anna Lindvere (1948?).

Vanal ajal olnud Tossumetsas minu sünnikodu, käänud tihtipealegi karud kaeraväljale. Eks siis ehitatudki mingisugune karulava sinna ... Metsa sisse läks viil sii väli. Ja siis, kui ma laps õlin, siis alati viil üeldi niiviisi, et Karulava nukk on sii.

Unte käänud tihti talus ja untide kõhta luetud niiviisi, et:

Uu-ri-aa-ri un-ta pal-ju, ta-re ta-ga ton-ta pal-ju.

Läk-sin un-ta ur-ju-ta-ma, ta-ga läks ta-re põ-le-ma.

Läk-sin tul-da kus-tu-ta-ma, unt viis suu-re oi-na ä-rä.

RKM, Mgn II 1229 g < Pala kn, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – M. Proodel < Leida Laasma (1966).

Uuri-aari unte palju,
tare taga tonte palju.
Läksin unte urjutama,

taga läks tare põlema.
⁵ Läksin tulda kustutama,
unt viis suure oina ära.

Viisi ei tea.

RKM II 359, 347 (6) – M. Hiimäe < Leida Laasma (1981).

77. ANN AHJU PEAL

1.

201

Ann ahju peal, kivi kõhu peal,
Kadri keressel, kell kaelas.

A 2138 (35) < Kokora v, Torila k – Linda Hallik, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

78. NÄLJA PEKSMINE

1.

202

Rahvalaul

Nägin, nägin, vennikene,
nägin nälga peksetavad:
turu tulbas ja kõrtsi sambas,
rehe rästas ja rõemurõngas.

H III 8, 208 (1) – A. Schulbach (1889).

79. JOODIKU LAPSEPÕLV

203

1.

Uni ei anna uuta kuube + Kodunt lahkumine + ul

Vanapõlve laul

Maka, maka, uni ei tule.
Uni ei anna uuta kuube,
magamine maani särki.
Panin aga püksid piä alla,
⁵ vanad viisud sāngi alla.
 Ära lään, ära unustan
talutare, kus kasvasin,
nuutsuma jääb koeroke,
vanataat ja memmeke.

¹⁰ Taat tõi kõrtsist kõhurohtu,
memm tegi kamajahust putru.
 Memm tegi mulle kirjud püksid,
kuumas ahjus leivapätsid.
 Taat jõi kõrtsis viina täis,
¹⁵ õlut memmele ta tõi.
Kes ei mõista kõrtsi nalja,
karvust kinni, uksest välja.

RKM II 48, 390 (7) < Alatskivi v, Orgemäe k – S. Lätt < Saamuel Mesipuu (1955).

JOODIKULAULUD

80. KURB KODUS, RÕÕMUS KÕRTSIS

204

1.

Des Knechts Schenkenlied [Sulase joomalaul]

Ma lähen kõrtsi käima peale,
teen ilo inimesessa,
rõõmo ristirahvassa.
 Küll saan kodu olla kurba,
⁵ ahjo ees saan olla alba,

taganurgas nutomeele.
Mul on kodu kurvad sāngid,
ahjo ees aleda sāngid,
taganurgas nutusāngid.

EKLA, f 63, m 4: 1 – Fr. R. Kreutzwald.

Dbl: EKÜ, F 232 i, 6 (6) – Fr. R. Kreutzwald; ÕES, SK 162, 26 (6) – G. Schultz.

81. TERE, KÕRTS!

1.

205

*Tere, kõrts! + Viin murrab maha + Joodikul pole raha + Mehe kõrval kõrtsi
+ Viskab sukad sõnnikule*

Kõrtsilaul

∴ Tere, tere, kõrtsukene, ∴:
tere, kõrtsukaubakene,
tere, õllekannukene,
tere, viinaklaasikene!

⁵ Viinakene, vintsukene,
punakaela puntsukene,
ehk sa mind küll maha tõukad,
siiski mina üles tõõsen,
sinust jälle kinni akkan.

¹⁰ Ei ma lähe joodikule,
joodikul pole rahasid,
kõrtsikäijäl kopikid.

Miis läeb kõrtsi, ma läen kõrva,
miis juub ärja, ma obose,

¹⁵ miis juub kuvve, ma kasuka.

Kui tuleb joobenud kodoje,
viskab sukad sõnnikule,
tallukad taha väräve,
kingäd keske põrandule –

²⁰ küllap Maie võtab maasta,
Kaie kannab kamberisse,
Anne ahjule laotab!

Kui ei Maie võta maasta,
Kai ei kanna kamberisse,

²⁵ Ann ei ahjule laota –
küllap matter võtab maasta,
kaegas kannab kamberisse,
algu ahjule laotab.

EÜS II 406/7 (137) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 298 (119) – A. Liiv.

82. JOODIKU HOBUNE

1.

206

Tütterikud, tatterikud,
üle aga jäänud jänderikud,
kas te tiätä, kos te soata?

Mõni aga juhtub joomarile,
⁵ mõni aga kõrtsikäimarile.
Kos seisab juadiku obene?

Vahib kõrtsi varna külles,
silmad süüavad, suu valatab,
jalad kangassa kuduavad,
¹⁰ saba, sii tiib viuh ja väuh!

H II 27, 1019 (8) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

207

2.

Tütarlapsed, linnukesed,
ei te tiädä, koe te suata –
ehk te johote juodikule,
käate kõrtsikäämarille?
⁵ Kos seesäb juadiku hobene?
Seesäb kõrtsi seenä küljel,

vahib kõrtsi varna küljel,
silmad süüavad, suu valatab,
kõrvad lõnga keerutavad,
¹⁰ jalad tambivad teräsidä,
saba pühib salvepõhjad.
(Saba siidile keeruteleb.)

H II 45, 422/3 (3) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

Kk: 9. keeruteleb.

208

3.

Juadike punane obene,
linalakka lauku ruuna
seesäb kõrtsi seenä küljen,

vahib kõrtsi varna küljen,
⁵ silmad süüavad, suu valatab,
saba siäski sipotab.

ES MT 88, 43 (1) < Omedu k – A. Tamm < Kaarel Mägi (1932).

209

4a.

Tunnusse juadike obessa,
lakekuera laagikessa.
Silmad süüavad, suu valatab,

jalad kangasta kuduavad,
⁵ kõrvad lõngu ke riväd,
saba viipsib villusiida.

ERA II 172, 53 (3) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

Juadike obese üväd pääväd

g' = f Tun-nus-se jua-di-ke ho-bes-sä, la-ke - koe-ra laa-gi - kes-sä.

Sil-mäd süä-väd, suu va-la-tab, kõr-va-d^e lõn-gu - je ke-ri-väd,

sa-ba viip-si-b^e vil-lu - si-da.

ERA, PI 92 B8 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

Ilmunud: RmAnt, lk 22, PI 3B: d3, Joodiku hobune; 2. tr, lk 163, CD 2: 20.

Tunnusse juadike obessä,
lakekoera laagikessa.
Seisäb kõrtsi seenä küljen,
sil-mäd süäväd, suu valatab,

⁵ jalad kangasta kduvad,
kõrvad lõnguje keriväd,
saba viipsib villusida.

Ei mäletä. Ike kodust on suadud, kas emä vai isä käest, või koguni Mari [isa õe] käest.

KKI KT 160, 37 (38) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Tunnusse juadike hobessä,
lakekoera laagikessä.
Silmäd süäväd, suu valatab,

jalad kangasta kudovad,
⁵ kõrvad lõngoje keriväd,
saba viipsib villosida.

RKM II 27, 45 (54) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

213

4e.

Tunnusse juadike obessa,
lakekoera laagikessa.
Silmad süövad, suu valatab,

jalad kangasta kudovad,
⁵ kõrvad lõnguje kerivad
saba viipsib villosida.

Sii on üks vana ilma aegne laul – tädi laulis mulle.

RKM II 27, 306 (172) – H. Nõu < Anna Lindvere (1950).

214

5.

Neiu saatus teadmata + Joodiku hobune

Sõnnikud laotasime, sõnnikutalgud olid. Peremees tegi pudeli viina magusast ja andis väljale ühes. Peremehe isa oli kange viinaarmastaja. Oli ka välja pääl. Peremees keelis küll, et ei tohi temale anda. Aga kuidas sa teda ilma jäta. Jõi ja jäi seliti maha, meie laskime ise sõnnikud maha. Tema oli seliti maas ja laulis:

Tütarlapsed, linnukesed,
kas te teata, kohe te suata?
Mõni jõuab joodikulle,
mõni kõrtsilakusselle.
⁵ Kos seisab joodiku obene?

Seisab kõrtsi seina küljen,
vahib kõrtsi varna küljen,
silmad süövad ja suu valatab,
kõrvad lõngu liigutavad,
¹⁰ jalad savida tallavad.

Dikteeritud.

KKI 1, 49 (1) < Alatskivi v, Peatskivi k – U. Mägi < Anna Aru (1947).

215

6a.

Kos seisab joodike obene?
Seisab kõrtsi seina küljen,
vahib kõrtsi varna küljen,

silmad süövad, suu javatab,
⁵ jalad savi tallavad.

RKM II 43, 465 (20) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

$\text{♩} = 184$

g' = dis' Kos sei-sab joo-di-ku o-be-ne? Sei-sab kõrt-si sei-na kül'-len,
parlando
 va-hib kõrt-si var-na ot-sas. Sil-mad söö-väd, suu ja-va-tab,
 ja-lad sa-vi tal-la-vad.

RKM II 57, 409 (7) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Joodiku obene

Kos seisab joodiku obene?
 Seesab kõrtsi seenä küllen,
 vahib kõrtsi varna otsan,

silmad sööväd, suu vahib,
⁵ jalad savi tallavad.

Juba lapsena kuulnud.

RKM, Normann 3, 79 (54) – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

$\text{♩} = 150$

Kus sei-sab joo-di-ku o-be-ne? Sei-sab kõrt-si sei-na kül-jes,
 va-hib kõrt-si var-na kül-jes.

Kus seisab joodiku obene?
Seisab kõrtsi seina küljes,
vahib kõrtsi varna otsas,

silmad sööväd, suu seisab,
⁵ jalad savi tallavad.

RKM II 48, 294 (6) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

Viis: RKM III 3, 52 (27) – A. Garšnek.

83. EI JOONUD NAIST MAHA

219

1a.

Ei joonud naist maha + Joodiku hobune

Ära juun härjad, hobused,
ära küüdnud kütunessa,
laagid ruunad laterissa.
Ei ma juonud naista nuurta,
⁵ naista nuurta, tõestapuulta –
õlgu kas kodu magada,
kodusäangi siädijada,
padjapööra peksijada.

Kost tunne juodike hobuse?
¹⁰ Seesab kõrtsi seena küljes,
vahib kõrtsi varna küljes,
silmad süöväd, suu valatab,
kõrvad lõnguda kerivad,
saba vipsib villusida,
¹⁵ jalad tambivad terida.

H II 4, 599/600 (77) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

220

1b.

Ei joonud naist maha + Joodiku hobune

Ära joonu härjad, hobused,
ära küüdnud kütke'essa,
laugid ruunad laterissa.
Ei ma juonud naista nuorta
⁵ naista nuorta, tõstapualta –
õlgu kuas kodu magamas,
kodusäangi siädijässä,
padjapööra pessijässä.

Kost tunne juodike hobuse?
¹⁰ Seesab kõrtsi seena küljel,
vahib kõrtsi varna küljel,
silmad süäväd, suu valatab,
kõrvad lõnguda kerivad,
saba vilksub värtenidä,
¹⁵ jalad tambivad terasid.

ERM 5, 45 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 2. müüdnud; 5. tõsta puarta; 9. toonu.

Dbl: ERM 154, 39 (16a) – A. Simson. 1. joonud; 5. tõista; 11. rida puudu; 12. sööväd; 13. lõnkuta; 14. vänteridä.

84. JOODIK KIIDAB JALGU

1.

221

Joodik kiidab jalgu + Joo, küll jalad koju viivad! + Pulliks Poolamaale

Juadiku laal

Oi minu äida jalgusida,
oi, kõverida kinsusida,
oi, viis minu sinna,
oi, viis minu tänna,
⁵ viis minu viinakelderida,
kandis õllekamberida.
Oi, siält suab viina villand juua,
õlut ilma õstemata.

Oi, juu sina, kurku, kalda, kaala,
¹⁰ küll jalad kodo vedäväd
ja põlved põhkuje puevad!
Vii minu pulliks Pualamuale,
suureks härjaks Suamemuale!
Oi, siäl ma pusiks pulli muudu,
¹⁵ lauks laia lindi muudu,
pillaks pika põlle muudu.

H II 45, 425/6 (7) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

Kk: 1.aidu.

Trükitud: ERIA nr 1283 (lk 591, Joodik kiidab jalgu).

2.

222

Oh minu häida jalgusida,
kõverida kintsusida,
veid minu viinakelderisse,

kandsid õllekamberisse.
⁵ Seal sai viina villalt juua,
õlut ilma ostemata.

A 2110 (19) < Kokora v, Torila k – Leida Lassi, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

Kk: 6. astemata.

85. RAHA JÄI ÕLLEVAADI OTSALE

1.

223

Kohe mina korjan kopikiida,
kohe panen paperiida?
Õllevuadi õtsa piäle,
viinavuadi vitsa piäle.

ES MT 88, 38 (11) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

86. VIINAMÕÕT VILTU

224

1a.

Mul olid roosisõnad. Rätsepa Liine ema tuli minu juurde paluma, et kirjuta Liinele roosisõnad paberi pääle, tal lõi roos pää sisse – kange valu. Ma ei kirjutanud – Liine ükskord ajas jutu, et mina olevat nõid. Siis tuli vend jälle paluma. Mina kirjutasin lori sõnad paberile ja kritseldasin läbi, et saan raipest lahti:

Iltu ja tiltu ja tii oli viltu,
kõrtsinaene kaldas viltu,
lükäs viinaklaasi viltu,
õlletoobi uurakille.

Ta läks koju, pani paberi roosi pääle ja sai kohe terveks. Ema tuli teine päev tänama: „Jumal saagu sinuda aitama, üvä laps, Annakene! Kui pani piäle, siis nagu pihuga võeti ära.“

ERA II 172, 92 (29) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

225

1b.

Ühele, kes tuli kua minu käess sõnu tahtma, aga kes minule enne teravassi õli ütelnud, et ma nõid olen – ma õlin tige, kirjutasin need sõnad:

Ilt ja tiltu, tii õli viltu,
kõrtsinaene kaldas viltu,
lökkas viinakluasi viltu,
õlletuubi uurakille.

Sedä laulis minu ristitütär Elviine Mägi – pisike tütarlaps. Ja sai õmeti abi sellest. Vuadake, usk aitab!

KKI KT 160, 43/4 (45) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Iltu ja tiltu, tii õli viltu,
kõrtsinaene kaldas viltu,
lökkas viinakluasi viltu,
õlletuubi uurakille.

Seda kuulsin ühe lapse käess Õmedus. Luges piäle süügi palve: „Aitäh Jumalale!“ Ja siis luges selle viil tagass järgi.

KKI KT 160, 123 (142) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1947).

KALENDRILAULUD

JAANITULI

87. KES EI TULE JAANITULELE

227

1.

Igäüks, kes joanitulele tuleb, tuub midagi koasa, nõnna ku puid, lassa, heinu ja õlgi. Viskab neid tulle, et tuli kavvem põless.

Ku kõik joaniskulised koon one, siis laaltasse:

Igäüks nüüd kokku tuleb
siin, kos joanituli põleb.
Kes ei tule joanitulel,

sellel õdrad õhakased,
⁵ kaarad kasseheenälised!

Kolm puutompu visatasse tulle. Esimäse juuren ütleb viskaja: „Tudrad tulesse!“, tõese juuren: „Kasseheenäd karele!“, kõlmanda juuren: „Linad minu põllu piäle!“

H II 27, 930 (61, 62) < Pala v – V. Kirik (1889).

MARDISANDID

88. MARDILAUL

228

1.

Mardi teretamine + Mardi mangumine

Kas luba tubaje tulla,
alla räästase asuda?
Tule, Liisu, tõsta linki,
tule, Anne, ava ukse!

⁵ Sisse astub märdikene,
sisse märdi seltsikene,
sisse viskab viljaõnne,
karjaaeda kasvuõnne,

huovije hobeste õnne,
¹⁰ lauta lammaste ladina.
 Peremiis, peremehike,
 perenaene, naesukene,
 kepsi minna kelderije,
 müüda rada rati'ije,
¹⁵ õtsi märdile õsada,
 katsu märdile kalada –
 märdi süda vesine!

Võta võida vitsikusta,
 katsu kalu lännikusta!
²⁰ Ega see märti muasta tulnud,
 märt one tulnud taeva'asta
 müüda kullista kõreta,
 hõbedasta luanta müüda.
 Õhjad puutsid õõnapuije,
²⁵ valjad sinisaluje,
 päitsed pärnapõõsa'asse.

H II 4, 546/7 (14) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 3. linku.

2.

229

Mardi kaebamine + Mardi mangumine

Laske sisse märdisandid,
 märdi küüned külmetavad,
 märt one tulnud kaage'elta,
 kaage'elta, kõrge'elta!
⁵ Peremees, peremehike,
 perenaene, naesukene,
 puhu see tuli tubaje,
 lõõtsu lõke põrmanduje!

Ku põle peergu tulda puhku,
¹⁰ kisu kildu künnisessa,
 raiu ruagu räässaessa,
 puhu see tuli tubaje,
 lõõtsu lõke põrmanduje!
 Tuu suust sammelida,
¹⁵ mädajärvest mättaida!

H II 4, 604/5 (84) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 11. ruavu.

3.

230

Mardi teretamine + Mardi kaebamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine + Kadri teretamine + Kadri kaebamine

Märdipääva õsta käävad märdisandid. 12 nuurt miiss panevad ennäss võõra muudu rätete sisse, nagu karvupidi kasuk jne. Üks näie hulgas one isa, tõene ema ja 10 last. Isal one ümberpüürtud kasuk seljan, emal naesserahava räted, üks tükk takku piän. Lassel one vanad räbälased räted seljän ja takust testud habemed suun ja lähävad siis märdisanti tegemä. Isa one juba nõnna vana, et naiss ja lapsi toita ei jõõda, selle pärast lähäb tämä peress peresse korjama. Ukse taga laalavad kõik märdilaalu:

Tere, tere, perekene,
tere, peremehekene (~naesukene),
tere, tere, eidekene,
tere, kallis peiukene,
⁵ tere, kena neiukene!
Kas oo luba tупpa tulla,
alla rässaie ajada?

Siis võta piirgu parsilta
ja puhu see tuli tubasse –
¹⁰ märdi küüned külmetavad,
märdi varbad valutavad!

Märt ei tule maksu päress –
märt tuleb õma siadust müüdä;
märt ei tule söäma päress –
¹⁵ märt tuleb lapse hirmutäma;

märt ei tule joama päress –
märt tuleb karjaõnne päress,
tупpa viskab viljaõnne,
katusselle karjaõnne.

²⁰ Märt ei võta midägi,
kui ei anta tämäle.

Laska märdid sisse tulla,
märdi küüned külmetäväd,
märdi varbad valutavad!

²⁵ Märdid kääväd igal puul,
märti ei vöi ükski kiälta!
Kes siis kiäläb, märt siis maksab.
Kui ei anta maiusi,
märt siis võtab isegi.

Märt viskab tarre asses ühe pihutäie teri maha ja ütleb:

³⁰ Sisse viskan viljaõnne,
head õdrad, kaunid kaarad,
viil paramad rükkid!

Ku märdid välja lähäväd, soavivad nad õnne ja laalavad:

Siia tõusku tõmmud härjad,
siad pitkäd, sihvakad,
³⁵ lambad lahke villaga!

Sellepiäle andasse nääle märdi andi, nõnna ku: kartulid, ermid, liha ja enne joanipäeva
päätsiku üdi, sii one –vöid.

Nõnna, kuda märdipääval märdid märdiss kääväd, kääväd kadrinapääval kadrid kadriss.
Näil one kua üks edessvedäja. Kadri laalab nõnnaviisi:

Kadri tullud kauge' elta,
läbi suu, läbi rabada,
kadri küüned külmetavad,
kadri varbad valutavad,
⁴⁰ sõrmeõtsad sõiteleväd.
Kadril kaskene hobene,

remmelgane reekene,
pihlikene piitsakene,
toomikane loagakene,
⁴⁵ sukad one sõlmitud jalan,
kindad one käbardi käes.

Siis andasse nääle kua andi.

Mardi kaebamine

Märdilaul

Parajalt

Tõsta linki, Liisakene,
märtisanti,
ava usta, Annekene!
Märt tulnu kauge'elta,

läbi soo, läbi ligeda,
⁵ära kastnu kaali otsad,
leotanu liniku otsa.

Teine viis on laulu nr 1006 juures.

EÜS II 327 (29) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 278 (16 või 19) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 67 (60).

Mardi kaebamine

Laske sisse märtisanti,
märdi küütse külmetävä,
märdi varba valutava!
Märdi tulnu kauge'elta,
⁵läbi soo, läbi ligeda,
ära kastnu kaali otsa,

leotanu linike otsa.
Kus ei kuule kuke äältä,
ei kana kõnelemist.
¹⁰Märdil oli märä obene,
kadril karvasassikene.

EÜS II 345 (60) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 283 (39) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 70/1 (63).

Mardi kaebamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine + Mardi sajatus

Laske sisse sandimärdi,
märdi küüned külmetavad,
sõrmeotsad sõitelevad,
varba'ad valutelevad!

⁵ Tule, Liisa, tõsta linki,
tule, Anne, ava ukse,

Mari, puhu tuli tubaje!

Kui ei õle piirguda tubana,
kisu kildu küünissistä,
¹⁰ võta roogu rästa'asta!

Sisse astub märdikene,
sisse märdisandikene.

Teri põrandale visates:

Sisse viskan viljaõnne,
karinaida karjaõnne,
¹⁵ oovije obeste õnne,
lauta lammaste ladinad.

Saagu salve rükki'ida,
tõõne salve õtrusida,
kolmas kallid kaarusida!

Tühjalt ära minnes:

²⁰ Saagu, saagu, ma sajatan,
saagu salve sammelida,
tõisi salve tõukesida,
kolmas kokko konnasida!

EÜS II 359/60 (80) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

Viis: EÜS II 287 (60) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 71/2 (67).

Mardi sajatus + Mardi mangumine

Märdipäeval lauldi:

Laska sisse santimärti!
Kui lähän ikke õv vess ärä,
siis õv vess viin õv veõnne,
varju alt viin varsaõnne,

⁵ sõnnikult viin siaõnne.
Märt ei taha lambaliha,
märt tahab selged sialiha,
kirju ärja kintsuliha.

E, StK 34, 234 (18) < Kursi khk, Puurmanni m < Kodavere khk, Pala – P. Berg < Leena Abramson (1926).

Mardi kaebamine

Laskem sisse mardisandid,
mardi küüned külmetavad,
mardi varvad valutavad,
laskem sisse mardisandid!

A 11772 (15) < Ranna v, Äteniidi k – Heino Villemson, Ranna algk, 6. kl (1931).

Mardi kaebamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine

Laske sisse märdisanti,
märdi küüned külmetavad,
märdi varbad valutavad!

Kas te tiäte, kus märt on käinud

⁵ ja mis Märt on ära näinud?

Seitse ööd ilma uneta,
seitse koitu kurvastuses,
läbi seitsme kuningriigi,
kus ei muru ega mulda,

¹⁰ vaid kus aga selget kulda.

Pilliroog mul pitis silma,

kasteein mul lõikas kaela,
sõnajalg see sõimas meidki,
hangerpüst aas südame.

¹⁵ Perepapa, papakene,
peremamma, mammakene,
astke alla aida manu,
tooge aidass haniliha
ja ka parass parsiliha!

²⁰ Märt ei taha kanaliha
ega lahjat lambaliha,
märt tahab selget sialiha,

vana pulli puusaliha,
 vana kirju kinduliha,
²⁵ vana päätsu pääliha,
 vana küidi küljeliha,
 veidikene värsket vorsti,
 mõnda kuldakopikada.
 Aitima, märdid tänavad!
³⁰ Aitima pereisale,
 aitima pereemale!
 Saagu teil siad sigima,

saagu teil lambad laguma,
 põhk täis põrsid,
³⁵ laut täis lambaid,
 laut täis suuri vasikid!
 Märt on toonud viljaõnne,
 sisse toonud siaõnne,
 katusele karjaõnne,
⁴⁰ põhk täis põrsid,
 laut täis lambaid,
 laut täis suuri vasikida.

ERA II 85, 317/21 (4) < Pala v, Assikvere k, Perametsa – V. Fuchs < Katta Anton (1933).

237

10a.

Mardi kaebamine + Mardi teretamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine

Märdilaul

Laske sisse märdisanti,
 märdi küüned külmetäväd,
 märdi varvad valutavad,
 sõrmeõtsad sõetelevad!
⁵ Märdid põle maassa tulnud,
 märdid tulnud taeva'assa,
 tinast tehtud tiida müüda,
 õbedaisi õrta müüda.

Peremiis, peremehike,
¹⁰ perenaene, naesukene,
 õtsi märdile osada,
 katsu märdile kalada,
 kipi-kapi kammerisse,
 astu alla kellerisse,
¹⁵ sialiha siilakuda,
 põrsapääda poolokesta!

Tänu:

Attuma, pereideke,
 attuma, peretaadike,
 mardi osa oidemasta,
²⁰ mardi vara valvamasta!
 Siiä viskan viljaõnne,

katussele karjaõnne!
 Tõusku teile tõmmud lehmäd,
 ülenaku mustad ärjäd,
²⁵ laiad latakad emmissed,
 linad liugu oma liiki!

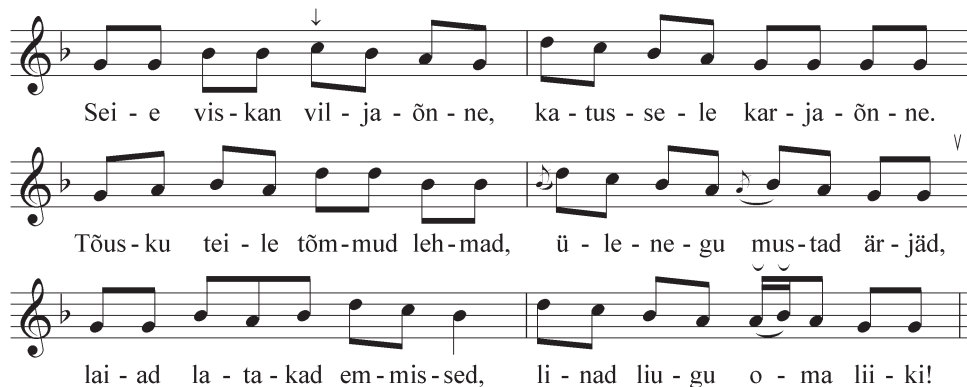
ERA II 172, 58/60 (12) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

Mardi kaebamine + Mardi teretamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine

g' = g' Las - ke sis - se mär - di - san - did! Mär - di küi - ned kül - me - tä - väd,
 mär - di var - vad va - lu - ta - vad.

Mär - did tul - nud kau - gelt maalt. Kel - lel su - vel pal - ges i - gi,
 sel - lel sü - gis rõõ - mu te - gi.

Pe - re - miis, pe - re - me - hi - ke, pe - re - nae - ne, nae - su - ke,
 ki - pi, ka - pi kam - me - ris - se, as - tu al - la kel - le - ris - se,
 ot - si mär - di - le o - sa - da, kat - su mär - di - le ka - la - da,
 si - a - li - ha sii - la - ku - da, põr - sa - pää - dä poo - lo - kes - ta! *g' = a'* ×
 Mär - did põ - le maas - ta tul - nud, mär - did tul - nud tae - va - as - ta,
 ti - nass teh - tud tee - da müü - dä, hõ - be - dai - si õr - ta müü - dä.

ERA, Fon 538 b – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

Trükitud: PT, lk 67/8 (61).

239

10c.

Mardi kaebamine + Mardi teretamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine

Märdisandid

Laske sisse märdisandid,
märdi küüned külmetavad,
märdi varbad valutavad,
sõrmeotsad sõitelevad!

⁵ Märdid põle maasta tulnud,
märdid tulnud taeva'asta
tinast tehtud teeda mööda,
hõbedasi õrta mööda,
ümbert see kuu kumera.

¹⁰ Tuhat näinud tulles'essa,
sada siia saiaessa:
lumi mul rikus loogakirjä,
sadu mul rikkus saaniteki,
härmätäs hea hobuse,
¹⁵ kivi mul kiskus kingapaelad,
pajujuured pastlapaelad.

Peretütar, kuldakinga,
pikil juuksil pääsukene,
sirgu siidisängidesta,
²⁰ pardikirja patjadesta,
puhu nüüd tuli tubaje,
lõõtsu lõke lõuka'asse!

Peretütar, kuldakinga,
võta peergu põletada,
²⁵ võta halgu ahju päälta!
Kui põle halgu ahju päälta,
võta lõmmu lõhna päälta;
kui põle lõmmu lõhna päälta,
võta seinast sammelida;
³⁰ kui põle seinas sammelida,
võta roogu rästa'asta,
puhu jo tuli tubaje,

lõõtsu lõke lõuka'asse!

Peremees, peremehekene,

³⁵ perenaine, naisukene,
võta võtmed varna'asta,
kipi, kapi kammerissa,
astu alla kellerisse,
otsi nüüd märdile osada,

⁴⁰ katsu märdile kalada,
sialiha siilakuda,
põrsapäada poolokestä,
vana verdavorstikesta!

Kellel suvel palges higi,

⁴⁵ sellel sügis rõõmu tegi.

Märt põle tulnud söögi pärast,

märt põle tulnud joogi pärast,

märt tuli karjaõnne pärast.

Märt toob sulle lehmaõnne,

⁵⁰ kannab kotta kosjaõnne,
viskab nurka viljaõnne,
laseb lauta lambaõnne,
sihib sulgu siaõnne.

Siia viskan viljaõnne,

⁵⁵ katusele karjaõnne!

Tõusku teile tõmmud lehmad,

ülenäku mustad härjad,

laiad latakad emised,

linad likku oma liiki.

Tänamine:

⁶⁰ Aitüma, pereideke,
aitüma, peretaadike,
märdi osa hoidemastä,
märdi vara valvamasta!

ERA II 249, 224/8 (6) – H. Siider < Anna Lindvere (1939).

Kk: 10. tagant.

10d.

240

Mardi teretamine + Mardi kaebamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine

g¹=d¹ Las-ke sis-se mär-di-san-did, las-ke sis-se mär-di-san-did,
mär-di küü-ned kül-me-tä-väd, mär-di var-bad va-lu-ta-vad,
sõr-me-õt-sad sõi-te-le-väd, sõr-me-õt-sad sõi-te-le-väd!
Mär-did põ-le maas-ta tul-nud, mär-did tul-nud tae-va-as-ta,
ti-nast teh-tud tee-da möö-da, õ-be-dai-si õr-ta möö-da,

etc.

üm-bert see il - ma ü - me - rä, üm-bert see kuu ku - me - ra,
 ta - gant tae - va - je pu - na - se, ta - gant tae - va - je pu - na - se.
 Tu - hat näi - nud tul - le - es - sa, sa - da sii - a sai - e - es - sa:
 lu - mi mul rik - kus loo - ga - kir - ja, sa - du mul rik - kus saa - ni - te - ki,
 här - ma - tus i - a ho - bu - se, här - ma - tus i - a o - bu - se,
 ki - vi mi - nul kis - kus kin - ga - pae - lad, pa - ju - juu - red past - la - pae - lad.
 Pe - re - tü - tar, kul - da - kin - ga, pi - kil juuk - sil pää - su - ke - ne,
 sir - gu sii - di - sän - gi - es - ta, par - di - kir - ja pad - ja - des - ta!
 Pu - hu nüid tu - li tu - ba - je, lõõt - su lõ - ke lõu - ka - as - se!
 Pe - re - tü - tar, kul - da - kin - ga, võ - ta peer - gu põ - le - ta - da,

kui põ-le peer-gu põ - le - ta - da, võ - ta hal - gu ah - ju piäl - tä,

kui põ-le hal - gu ah - ju piä - lä, võ - ta lõm-mu lõh - na piäl - tä,

kui põ-le lõm-mu lõh - na pea-la, võ - ta sei - nast sam - me - li - da,

kui põ-le sei - nas sam - me - li - da, võ - ta roo - gu rääs - ta - as - ta,

pu - hu ju tu - li tu - ba - je, lõõt-su lõ - ke lõu - ka - as - se!
Pe - re - miis, pe - re - me - hi - ke, pe - re - nae - ne, nae - su - ke - ne,

võ - ta võt-med var - na - as - ta, võ - ta võt-med var - na - as - ta,

ki - pi - ka - pi kam-me - ris - se, as - tu al - la kel - le - ris - se!

Ot - si nüüd mär-di - le o - sa - da, kat - su mär - di - le ka - la - da,

si - a - li - ha sii - la - ku - da, põr - sa - pää - dä poo - lo - kes - ta,

va - na ver - da - vors - ti - kes - ta, va - na ver - da - vors - ti - kes - ta!
Kel - lel su - vel pal - ges i - gi, sel - lel sü - gis rõõ - mu te - gi.

Märt po-le tul-nud söö-gi pä-rast, märt po-le tul-nud joo-gi pä-räst,
märt tu-li ma-ja - õn-ne pä-rast, märt tu-li ma-ja - õn-ne pä-rast.

Märt toob sul - le leh-ma - õn - ne, kan-nab kot - ta kos - ja - õn - ne,

si - hib sul - gu si - a - õn - ne, vis-kab nur - ka vil - ja - õn - ne,
la - seb lau - ta lam - ba - õn - ne, la - seb lau - ta lam - ba - õn - ne.

Sii - a vis - kan vil - ja - õn - ne, ka - tus - sel - le kar - ja - õn - ne.

Tõus-ku tei - le tõm-mud leh-mad, ü - le - ne - gu mus - tad är - jäd,

lai - ad la - ta - kad em - mis-sed, li - nad liu - gu o - ma lii - ki!

Ai - tu - ma, pe - re - ei - de - ke, ai - tu - ma, pe - re - taa - di - ke,

mär - di o - sa hoi - de - mas - ta, mär - di va - ra val - va - mas - ta!

ERA, Pl 88 B1 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

Trükitud: PT, lk 68/70 (62).

Mardi kaebamine + Mardi teretamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine

∴ Laske sisse märdisandid, ∴
 ∴ märdi küined külmetävad, ∴
 ∴ sõrmeõtsad sõitelevad! ∴

Märdid põle maasta tulnud,
⁵ märdid tulnud taeva'asta
 tinast tehtud tiidä müüdä,
 õbedasi õrta müüdä,
 ümbert sii ilma ümerä,
 ümbert sii kuu kumera,
¹⁰ ∴ tagant taevije punase. ∴

Tuhat näinud tulle'essa,
 sada siiä saie'essa:
 lumi mul rikkus saaniteki,
¹⁵ ∴ ärmätäs ea obuse, ∴
 kivi mul kiskus kingapaelad,
 pajujuured pastlapaelad.

Sirgu siidisängidesta,
 pardikirja patjadesta,
 puhu nüid tuli tubaje,

²⁰ lõõtsu lõke lõuga'asse!

Peretütär kuldakinga,
 võta piirgu põletada!
 Kui põle piirgu põletada,
 võta algu ahju päältä;

²⁵ kui põle algu ahju pääla,
 võta lõmmu lõhna päälta;
 kui põle lõmmu lõhna pääla,
 võta seinast sammelida;

kui põle seinas sammelida,

³⁰ võta ruugu räästa'asta,
 puhu ju tuli tubaje,

lõõtsu lõke lõuga'asse!

Peremiis, peremehike,
 perenaene, naisukene,

³⁵ ∴ võta võtmed varna'asta, ∴

kipi-kapi kammerisse,
 astu alla kellerisse,
 õtsi nüid märdile õsada,
 katsu märdile kalada,

⁴⁰ sialiha siilakuda,
 pörsapääda poolakesta,
 vana verdavorstikesta!

Kellel suvel palges igi,

⁴⁵ sellel sügis rõõmu tegi.

Märt põle tulnud süägi pärast,
 märt põle tulnud juagi pärast,
 ∴ märt tuli karjaõnne pärast. ∴

⁵⁰ Märt tuub sulle lehmäõnne,
 kannab kotta karja(~kosja)õnne,
 viskab nurka viljaõnne,
 laseb lauta lambaõnne,
 sihib sulgu siaõnne.

⁵⁵ Siia viskan viljaõnne,
 katuselle karjaõnne!
 Tõusku teile tõmmud lehmad,
 ülenegu mustad ärjad,
 laiad latakad emised,
⁶⁰ linad likku oma liiki!

Aitüma, pereidekene,
 aitüma, peretaadikene
 märdi õsa oidemasta,
 märdi vara valvamasta!

Sellega koguti tõenekõrd terve puule talve varandus kokku. Talust talusse käidi. Suadi villu, linu, ernid, tangu, õdre, jahu, liha, võid. Ja anti märdile lahkes miäles. Keeduvilja, ube, õunu ...

KKI KT 161, 168/71 – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Mardi kaebamine + Mardi teretamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine

Märdisandid

∴ Laske sisse märdisandid, ∴
 märdi küüned külmetavad,
 märdi varbad valutavad,
 ∴ sõrmeõtsad sõitelevad! ∴

⁵ Märdid põle maasta tulnud,
 märdid tulnud taeva'asta
 tinast tehtud teeda mööda,
 hõbedasi õrta mööda,
 ümbert see ilma ümera,
¹⁰ ümbert see kuu kumera,
 ∴ tagant taevije punase. ∴

Tuhat näinud tulle'essa,
 sada siia saie'essa:
 lumi mul rikkus loogakirja,
¹⁵ sadu mul rikkus saaniteki,
 ∴ härmätäs hea hobuse, ∴
 kivi mul kiskus kingapaelad,
 pajujuured pastlapaelad.

Peretütar, kuldakinga,
²⁰ pikil juuksil pääsukene,
 sirgu siidisängidesta,
 pardikirja patjadesta,
 puhu nüüd tuli tubaje,
 lõõtsu lõke lõuga'asse!

²⁵ Peretütar, kuldakinga,
 võta peergu põletada!
 Kui põle peergu põletada,
 võta halgu ahju päälta;
 kui põle halgu ahju päälta,
³⁰ võta lõmmu lõhna päälta;
 kui põle lõmmu lõhna päälta,
 võta seinast sammelida;
 kui põle seinas sammelida,

võta roogu rästa'asta,
³⁵ puhu jo tuli tubaje,
 lõõtsu lõke lõuga'asse!
 ∴ Peremees, peremehike,
 perenaine, naisuke,
 võta võtmed varna'asta, ∴
⁴⁰ kipi-kapi kammerisse,
 astu alla kellerisse,
 otsi nüüd märdile osada,
 katsu märdile kalada,
 sialiha siilakuda,
⁴⁵ pörsapääda poolokesta,
 ∴ vana verdavorstikesta! ∴
 Kellel suvel palges higi,
 sellel sügis rõõmu tegi.

Märt põle tulnud söögi pärast,
⁵⁰ märt põle tulnud joogi pärast,
 ∴ märt tuli karjaõnne pärast. ∴
 Märt toob sulle lehmaõnne,
 kannab kotta kosjaõnne,
 viskab nurka viljaõnne,
⁵⁵ laseb lauta lambaõnne,
 ∴ sihib sulgu siaõnne. ∴
 Siia viskan viljaõnne,
 katusele karjaõnne!

Tõusku teile tõmmud lehmad,
⁶⁰ üleneku mustad härjad,
 laiad latakad emised,
 linad likku oma liiki!

Aitüma, pereideke,
 aitüma, peretaadike,
⁶⁵ märdi osa hoidemasta,
 märdi vara valvamasta!

RKM II 27, 37/40 (46) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

Kk: 11. taevik.

Mardi kaebamine + Mardi mangumine

Laske sisse santimärti,
märdi küüned külmetavad,
märdi varvad valutavad!

Märt on tullud kaugelt mualta,
⁵kaugelt mualta, pitkä tiedä,
läbi suu sopa-sapa,
läbi luane lipa-lapa.

Märt ei taha sialiha,

märt tahab lahja lammaliha,
¹⁰puhass pardiliha,
vana Kүүdu küljeliha,
vana Laagu luuliha,
vana Päetsu piäliha,
vana Kirju kintsuliha,*
¹⁵vana pulli puusaliha.

*Küit, Lauk, Päits, Kirju – härjanimed.

ERA II 266, 244 (22) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

Mardi kaebamine

Mardipäev

Enne jõulu kuus nädalat ta on. Siis tulid märdisandid, kepid kääs ja vanad riided seljas, ise laulsid:

Laske sisse santimärti,
märdi küüned külmetavad,
märdi varvad valutavad!

Märt on tulnud kaugelt maalta,

⁵kaugelt maalta, pitkä teeda,
läbi soo sopa-sapa,
läbi laane lipa-lapa.

Siis küssi süüa üks nende märtide ulgass. Ütles, et ei märt taha sialiha, märt tahab lahja lambaliha ja puhast pardiliha, vana Kүүdi küljeliha ja vana Päätsu piäliha ja vana Laagi luuliha. Perenaine piab siis liha tooma. Paneb liha selle pääsandi kotti. Siis tantsisid veel ja õnnistasid ja läksid minema. Vahest anti neile veel ube ka. Kott sai täis ja pärast tehti need kõigi märdiks käijate vahel jäuks.

ERA II 295, 349/51 (5) – H. Vint < Leena Priks (1941).

Mardi kaebamine + Mardi teretamine + Mardi mangumine + Mardi tänamine

Märdi laal

Laske sisse märdisandi,
märdi küünet külmetäväd,
märdi varvad valutavad!

Märt one tullod kauge'elda,
⁵ üle mäe ja mätässe,
üle suu ja soride.

Tere, kallis pereemä,
tere, kallis peretütär,
kepsi alla kelderissa,

¹⁰ ropsi alla ratti juure!

Võta siält lihapõtkuke,
murra vorsiõtsuke,
kiänä käkinukuke –
märdi muuna maksemaie,

¹⁵ märdi vaeva tasumaie!

Märt lääp kiideldes kodoje,
õisades õmile maele,
täna des taevadenna.

ES MT 283, 10 (1) < Sassukvere k – S. Tanning < Miina Villemson (1940).

Mardi kaebamine

Mardi kaebamine

♩ = 240

Las-ka sis-se san-di - mär-did! Sant on tul-nud kau-gelt maal-ta,
san-di küü-ned kül-me - tä-väd, san-di var-bad va-lu - ta-vad.

RKM II 57, 387 (8) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: PT, lk 71 (64).

Mardi kaebamine

$\text{♩} = 160$

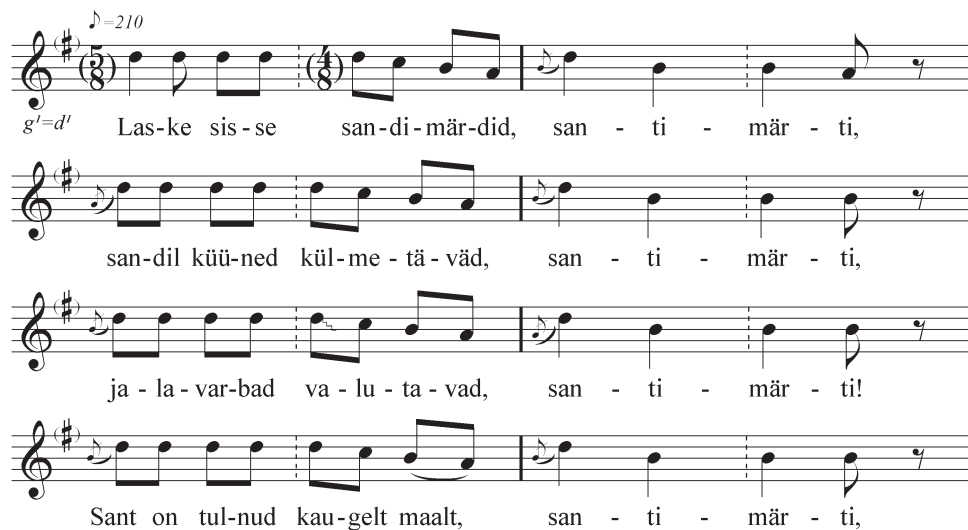
$g' = c'$ Las-ke sis-se san-di - mär-did! San-di küü-ned kül-me - ta-vad,
 san-di var-bad va-lu - ta-vad, sant on tul-nud kau-gelt maal-ta.

RKM II 57, 411 (8) < Torila k – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: PT, lk 71 (65).

Mardi kaebamine

$\text{♩} = 210$

$g' = d'$ Las-ke sis-se san-di - mär-did, san - ti - mär - ti,
 san-dil küü-ned kül-me - tä - väd, san - ti - mär - ti,
 ja - la - var-bad va - lu - ta - vad, san - ti - mär - ti!
 Sant on tul-nud kau-gelt maalt, san - ti - mär - ti,

RKM II 57, 443 (1) < Kallaste I – H. Tampere < Anna Viljus (1954).

Trükitud: PT, lk 72/3 (69).

249

14b.

Mardi kaebamine

Märdipäeval. Märdipäev oli seapäev ja kadrinapäev lambapäev. Kadrinapäva ommiku määimäl käimine. “Tulga sisse, utekesed!” Lapsed käisid enamasti, võis ka täiskasv[anud]. Toovad lambaõnne. Tangupurdu või kiissel antakse. Kiissel – hapandatud kaerajahust, läbi sõela ja keedetakse, süüakse piimaga.

Kadrinapäeva eelõhtul – kadrisandid. Kõigesugused kübarad ja muud. Et ära ei tuntaks. Laulsid ja tantsisid.

Laska sisse santimärti,
sandil küüned külmetävad,
santimärti,
jalavarbad valutavad,
santimärti!
Sant on tulnud kaugelt maalt,

santimärti,
⁵ läbi soo supa-sapa,
läbi pikä pilliroo
ja läbi kare kaste-eenä,
santimärti.

Kui sisse ei lastud, needsid ja lubasid hädasid.

Venelastel käidud (Venemaal) mardipäevast kuu aega iga neljapäeval (täpsemat kohta ei tea). Keelati ära lõpuks.

RKM, Normann 3, 56/7 (4) – E. Normann < Anna Viljus (1954).

Mardi kaebamine

g¹=a Las - kõ sis - se san - ti - mär - ti, san - ti - mär - ti,
 san - dil küü - ned kül - me - tä - väd, san - ti - mär - ti,
 ja - la - var - bad va - lu - ta - vad, san - ti - mär - ti!
 Sant on tul - nud kau - gelt maalt, san - ti - mär - ti,
 lä - bi pi - ka pil - li - ruu ja lä - bi ka - re kas - te - ee - nä,
 lä - bi suu su - pa - sa - pa.

RKM, Mgn II 1277 a – H. Tampere < Anna Viljus (1955).

Mardi kaebamine + Mardi mangumine

Mardi- ja kadripäevad. Ükskõik missugused võõrad riided, et ei tunta. Silmad kinni.

Laske sisse santimärti,
 jalavarbad valutavad,
 sõrmeküüned külmetävad!

Perenaine, naisukene,
⁵ mine lakka vaatama,
 kas need kanad munevad!

Too maha, keeda ära
lakast munad!

Paku meile, kas me võtame?
¹⁰ Aie, Maie.

Anti viina, hernid, õunu jne. Tänuks midagi ei lauldud. Vahel tehti õlu valmis ja mitmesug[used] toidud.

Nüüd käivad lapsed, ennem käisid tüdrukud ja poisid, vahel ka abielus inimesed. Nüüd antakse ka lastele õunu, herneid jm. Lauldakse ka sama mardiskäimise laulu, vanematelt õpivad.

RKM, Normann 3, 51 – E. Normann (1954).

252

16.

Mardi mangumine

Märt ei taha sialiha,
märti, märti,
too aga aidast aniliha,
kirju pulli kintsuliha!

RKM II 48, 287 (17) < Alatskivi v, Orgemäe k – O. Niinemägi < Saamuel Mesipuu (1955).

253

17a.

Mardi kaebamine + Mardi mangumine

Kullapai pereeite,
kullapai peretaati,
laske sisse märdisandid!

Märt on tulnud kaugelt maalta,
⁵ märdi küüned külmetavad,

märdi varbad valutavad.

Märt ei tulnud sööma-jooma pärast,
märt tuli karjaõnne pärast.

Märt on tulnud iäks meeleks,
¹⁰ kitsi eide kahjuks meeleks.

Kui perenaine midagi anda ei tahtnud, vastas:

Märdi osa soosammel,
märdi kali kaevupõhi.

Refrääni laulul ei ole. Viisi Laasma ei mäleta. Viimasel ajal ei ole enam lauldud. Mardiks ja kadriks käies on ainult niisama vigurdatud ja tantsitud.

RKM II 48, 316/7 (7) < Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – O. Niinemägi < Leida Laasma (1955).

Mardi kaebamine + Mardi mangumine

Mardisandi õhta oli väga suur sündmus. Aegsast juba korraldati toad ja koguti sinna, kus tantsi sai ja mardisandid tulid ja.

Harilikult lauldi nii:

Laske sisse mardisandid,	⁵ mart ei tulnud jooma pärast,
mardi küüned külmetavad,	mart tuli karjaõnne pärast.
mardi varbad valutavad!	Mart on tullud heaks meeleks,
Mart ei tulnud sööma pärast,	kitsi eide kahjuks meeleks.

Kui ei antud andeid, siis:

Kus jääb mardi magus saam,
¹⁰ mardi kallid kaljajook?

Perenaine ütles teinekord vastu:

Mardi saam soosammal,
 mardi kali kaevupõhi.

Tänati:

Pereemal karjaõnne,
¹⁵ peremehel viljaõnne,
 peretütrel peiuõnne,
 perepojal kosjaõnne!

Vanast pidid sõnu ja salme palju teadma inimesed.

RKM II 359, 366/7 (30) – M. Hiimäe < Leida Laasma (1981).

Mardi kaebamine + Mardi mangumine

Märdid loevad ukse taga:

Laske sisse santimärti,	Peremiis, peremehikene,
märdil küüdsed külmetavad,	⁵ perenaene, naesukene,
märdil varbad valutavad!	lõika lihaliistukesta,

anna rasvaraasukesta
ehk ka lambakintsukesta!

RKM II 48, 369 (10) < Ranna v, Sääritsa k < Omedu k – O. Niinemägi < Miili Martinjärv (1955).

256

19.

Mardi tänamine + Mardi sajatus

Laulsid akna taga. Tantsisid. Anti herneid, vahel ka kamapalla, liha jm. Kui anti, siis:

Ole terve, eidekene,
tuhat terve, taadikene,
et sa meida vasta võtsid,
meie kotti kompsu panid!

Kui ei antud, siis:

⁵ Põrsad põhku põlegu,
vasikad vatsa jäägu,
siad silku lõppegu!

RKM, Normann 3, 78/9 (53) – E. Normann < vanamees (1954).

257

20.

Mardi mangumine

E. Liiv: [Kui teie vanemad nii suured lauluinimesed olid, kas nad siis] neid päris vanu regivärsse kah oskasid? Sealpool vist mardisandiks ... Kas te käisite ka või ei käinud?

R. Tõrva: Muidugi.

A. Vahur: Käisime küll.

E. Liiv: A no kas ukse taga lauldi ka?

A. Vahur: Jaa.

E. Liiv: No mis asja? Laulge, laulge mulle seda ka!

A. Vahur: Ei, mina ei oska neid laule! (naerab)

R. Tõrva: No see oli lihtne laul. No seda mul on küll meeles, et:

Laske sisse kadrisandid ...

E. Liiv: No aga laulge ikka viisiga, ikka viisiga!

[---]

R. Tõrva: No see oli nagu leelutamine. Jah.

E. Liiv: Ma tahan seda leelutamist just saada. Ja-jaa, laula aga!

R. Tõrva: (naerab) Noh, et, see oli nii, et, et:

Tere, tere, siitme' pere,
võtke mardid vastu,
andke neile kõiki, mis teil on!

Meie vaesed kadriseandid,
⁵ meie vaesed mardiseandid,

andke kõik, mis teil anda!
Meie toome teile õnne,
karjaõnne ja kõiki õnne,
mis teil majas vaja.

E. Liiv: Kas mingit „marti“ ega „kadrit“ ega niukest olnud sinna vahele? Ei üteldud nii, nagu refrääniks?

R. Tõrva: Ei old, jah.

E. Liiv: Aga kas te ukse taga ka juba laulsite?

R. Tõrva: Jaa, ukse taga seda lauldigi, ja siis lasti meid sisse.

E. Liiv: Ja mis te siis laulsite? Sedasama või üldse ...

R. Tõrva: Nojaa, ei no... Meil oli, siis, kui meie juba mäletame oma aega, siis oli niiviisi, et. No lasti meid sisse, siis olid meil kõik need ... olime nii riides. Igaüks ikka, mardid ja kadrid, ja siis teised olid ikka ... Ja siis me olime nende lapsed ja. Ja siis, no seal kah, siis panti pill mängima, ja siis hakkasiva tantsma. Igaüks tantsis, mis me mõistsime ja. Siis oli nii. Ja siis anti meile kotti ka, mis meile anti ja.

E. Liiv: Ja mis te sellega tegite? Kas jagasite ära või pidasite varem mingit, sõite koos kuskil ära?

R. Tõrva: Noh, läksime teisi kohta ehk läksime jälle oma kodo tagasi. Ja siis seal jagasime, siis läksivad kõik niid sandid sinna, ükskõik, kelle kodu.

E. Liiv: Ja jagasite ära?

R. Tõrva: Jaa, ikkagi. Jah.

RKM, Mgn II 3053 (3) < Tartu I < Kodavere khk – E. Liiv < Rosalie Tõrva, Alma Vahur (1975).

E. Tuvi märkus: Viis on esitatud ebaselgelt ja jäetud noodistamata.

Trükitud: PT, lk 72 (68).

KADRISANDID

89. KADRILAUL

258

1.

Kadri kaebamine + Kadri tänamine

Kadrilaul

Laske sisse kadrisanti,
kadrine, kadrine,
kadri küüned külmetavad,
kadri varbad valutavad!

Mõlemete* juurde lauldi:

Sisse viskan viljaõnne
⁵ katussele karjaõnne.

Kui aga midagi ei antud:

Põrsad põhkuje kadugu!

EÜS II 327 (30) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – A. Liiv, J. Raja < Ann Kõiv (1905).

* Mõeldud mardilaulu, nr 231.

259

2.

Kadri kaebamine

Kadrinapäev õli lambapäev. Siis keedeti soolaga ermid (herneid) ja tangupudru ja kiislid, siis lambad lähväd edasi. Lapsed käisid talusid möödä ja määgisid ukse taga. Neile anti pudru ja kiislid süia. Kadrinapäeval lauldi:

Kadrina, kadrina,
kadrina tullud kaugelt maalt,
kadrina, kadrina,
õbedasta õrta müüda,

kuldsid kõrendid müüda.
⁵ Kadri küüned külmetäväd,
kadri varbad valutavad.

E, StK 34, 233/4 (17) < Kursi khk, Puurmani m < Kodavere khk, Pala – P. Berg < Leena Abramson (1926).

Kadri kaebamine + Kadri mangumine

Kadri tulnud kaugelt maalta,
 üle soo sipa-sopa,
 läbi laane lipa-lopa.
 Kadri küüned külmetavad,
⁵ kadri varbad valutavad,
 laske kadri lämme'esse!

Tuli peab toas põlema,
 pane või parred põlema!
 Kui põle räästaroogusida,
¹⁰ tahu taalalaastusida,
 võta laudilt lambaeina,
 keset lauti kitse-eina.

KKI 1, 63 (24) < Pala v, Haavakivi k < Kõpu, Puiatu v. – U. Mägi < Leena Tõns (1947).

Kadri kaebamine + Kadri sajatus

Kadri- ja mardiõhtul tehakse santi. Santidele antakse raha või saia – mis parajasti kodus juhtub olema. Sandid jorutasid laulu:

Laske sisse kadrisanti,
 kadril küüned külmetavad!

Kui ei lastud sisse, siis vastati:

Sead sulgu suregu,
 kanad kaevu munegu!

RKM II 48, 196 (64) < Alatskivi < Oudova < Lahepera k – O. Jõgever < Emilie Tamm (1955).

Kadri kaebamine

Sandimärdi õhtu. Tulevad ukse taha ja mäivad. Meie seest kutsusime: „Uted, uted, uted, tulge sisse!“ Siis tulevad sisse, tantsivad ja laulavad:

Laske sisse kadrisandid,
 kadri jalad külmetavad,

varbad külmal on ära võtnud,
 sõrmekesed kanged!

RKM II 48, 426 (4) < Peatskivi k – S. Lätt < Leeni Suur (1955).

Kadri kaebamine + Kadri mangumine

Enne minuda olid käinud mäimäs palju. Minu aeg enam ei käidud. Laul oli sedasi:

Laske sisse kadrisandid,
kadri, kadri,
kadri küüned külmetävad,
kadri varbad valutavad!

Kadri on tullud kaugelt maalta,
⁵ üle suu ja üle metsä.

Kadri ei taha sialiha,
kadri ei taha lehmäliha –
pull oli lehma luhvtitanud,
kult oli emmist koogotanud.

¹⁰ Kadri tahab aedast aniliha,
kirju ärjä kindsuliha.

RKM II 48, 460 < Alatskivi v, Peatskivi k – S. Lätt < Anna Aru (1955).

Kadri sajatus

Kadriõhtu sandid juuksid mööda küla. Ise oli noor, said joostud hommikuni. Olid ära säädnud ennast ja tegid kõiksugu kometid. Üks oli Märt või Kadri, teised peränjuuksjad. Märt küsis lastele süia. Kadriõhtu oli Kadri kohos küsidä. Ükskõik, mida perenaine andis, ernid või muud söögiasja. Meie käisime, meil oli Kadri üks lapsega tüdrik. See oli kanga tembojutta aama. Perenaised naarsid, kas hirmus. Sellele Kadrile anti palju ernid ja lambaliha kotti. Käis ühekorra kodun ära ja tuli jälle tagasi. Kui raha anti, siis selle eest osteti ühenkoon viina.

Õege vanast, kui sante sisse ei lastud, küll siis halvasti laulsid:

Siad sul sulgu suregu,
kanad sul kaevu munegu!

Meks ei lasnu uksest sisse! Kui lasti sisse, siis pidi kõik õnnelik olema.

RKM II 48, 443/4 (5) < Alatskivi < Lahepera k – S. Lätt < Liine Koppel (1955).

Kadri kaebamine

Ma ise, kui olin noor – võib-olla 18 või 16 aastat – ja tegime ka santi ja läksime siis mõisa, härrastemajja. Siis läksime kõik ühes, noored, siis anti meile õuna ja viina ja tantsisime ja siis hakkasime kodu poole tulema ja tulime suure lauluga. Käisime vahel mõnes kohas sees ka, taludes sees, aga seal ei old erilist tantsu, siis anti kompvekid ja porknid ja. Ükskord läksime üleaedsega, läksime oma külas santi, ikke ühelt pool tunti, teiselt pool ei tuntud ja seal tulevad külapoisid, hakkavad meid kiskma, mind tunti ära. Ütlesime: „Ära ikka emada rebi!“ Nõnnaviisi siis tulime sealt tulema. (Laulab:)

Laske sisse kadrisandid,
kadri ja kadri,
kadri varbad valutavad,
kadri küüned külmetavad!

RKM II 211, 620/1 (2) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

JÕULUD**90. JÕUDKE, JÕULUD!****1.****266**

Näib, et vanasti oodati suure igatsusega jõule ja vana-aastat. Sest laulgi ütleb:

Jõuaksid need jõulukesed,
nika-näka näärikesed,
siis saaks matsu moka pääle,
kinderkonti keele pääle!

E 75780 < Alatskivi v, Tõruvere k, Kaera t – A. Värvi, Tartu ENKS TG, 5. kl < Anna Nahkur (1931).

267

2.

Jonkadi, jänkadi jõulud tulevad,
vorssikambri võti kadunud,
vorstiaida lukk lagunud.

Ega minu naine pole kakadu,
⁵ nagu räägib rahvasuu.

A 11768 (13) < Ranna v, Rüütli k < Venemaa – Osvald Reinhold, Ranna algk, 5. kl (1931).

Kk: 4. kakaduuna.

268

3.

Jonkadi, jänkadi jõulud tulevad,
vorssikambri võti kadund,
lihaaida lukk on lagund.
Ega minu naene pole kakadu,

⁵ nagu räägib rahvasuu,
täna juba kolmas kuu,
kui minu naene murdis nabaluu.

A 11771 (14) < Ranna v, Lümati k – Elmar Vahi, Ranna algk, 5. kl (1931).

269

4.

[fragment]

Jonkadi, jonkadi jõulud tulevad,
aedavõti kadunud.

Trallitati niisama.

RKM, Normann 3, 71 (29) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

VASTLAD

91. LINAD LIULASKJALE!

1.

270

Liugu, laugu!
Linad pikad, kiudud laiad,
tudrad toasistujale,
linad liulaskijale!

A 11772 (14) < Ranna v, Äteniidi k – Heino Villemson, Ranna algk, 6 kl (1931).

2.

271

Liugu, laugu!
Linad liulaskijale,
takud taganttõukajale,

ebemed edessvedäjälle,
tutrad toan istujalle.

A 11939 (12) < Pala v, Halliku < Assikvere – Väino Luka, Alliku algk, 4. kl (1931).

3.

272

Liulaskmise laul

Linad liulaskijale,
liugu ja laugu,
takud tagasttõukajale,

ebemed edestvedajale,
mäess üles ja mäess alla!

ERA II 85, 321 (5) < Pala v, Assikvere k, Perametsa – V. Fuchs < Katta Anton (1933).

Linad liulaskjale! + Kes ei tule liuguma

Liulaskmise laul

Liu-lau laskijalle,
hebemed eestvedäjälle,
takud tagasstõukajalle,
tutrad tuan istujalle,
⁵ linad pikäd liulaskjalle!

Kes ei tule liumäele,
selle linad likku jäävad,
seenä äären seenetävad,
aia äären hallitavad.

ERA II 249, 211 (2) < Saare v, Alliku as – V. Jürgenson < Leena Annuk (1939).

Liulaskmine

Vastlapääväl lastse liugu, suanikod ja kelgod ja vanad listreed kõik tuuakse siis lagedalle, siis ei õle kellelgi enam põlve. Siin külän one kaldaalused kõrged, siält lasti alla jõkke, nõnnagu sopsatas. Sii õli näil liupääv. Mukko laskid liugu:

Liugu, laugu!
Linad liulaskijalle,
tutrad tuban issojalle,
takud tagasstõukajalle!

Ku pääv akas luuja minemä, lapsed tulid qualiss kodo, õsta läksid liugu laskma. Siis kutsuti liuõsta. Mes õige vanad inimesed õlid, panid voki lina alla, valge lina vokile pääle, et linapühä.

ES MT 283, 23 (2) < Sassukvere k – S. Tanning < Miina Kitask (1940).

Vastlapäeval

Vokk pane nukka, siis pane siapiä kiimä! Ja ubad ligonevad. Ubasuppi kiädeti. Mine liugu laskma! Vaslapääväl sedäsi laaetasse:

Liugu, laugu!
Linad liugulaskijalle,
ebemed edessvedäjälle,
takut tagasstõukajalle!

Messa viil keträd, näpid oo siapiägä koon, enäm ei tõhi kedrätä!

ES MT 294, 41 (30) < Assikvere k – S. Tanning < Leena Annuk (1942).

7a.

276

Vasslapääväl kiädeti ubasuppi ja siajalgu. Käidi vassakuita külän. Ja ku tuli võõras sisse ja nägi, et sa õlid kodun, siis kõhe akati kutsma, et lähmä liugu laskma. Õtsiti mõni vana regi välja, vedeti mõne kõrgema ange õtsa ehk kohegi mäe piäle, siält lasti siis liugu alla ja laaleti siäljuuren:

Liugu ja laugu!
Linad liugulaskijalle,
tudrad tuas tukkujalle!

Ja mes kaugemale sa kääsid, sedä pidemäd linad kasvid. Kui sa aga koduss kohegile ei lähnud, siis tiäsid, et linad jäed lühikesess.

[---]

KKI KT 161, 152 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

7b.

277

Vastlapäeval pidi liugu laskma. Siis lauldi. Vahel panti ka lapsi rekke, sõideti angest alla:

Liugu ja laugu!
Linad liugulaskijale,
tudrud toas istujale!

Vastlapäevast keedeti uasuppi ja seajalgu. Kui pere suur oli, pandi teist liha ka.

RKM II 27, 409 (186) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lõhmus < Anna Lindvere (1948).

Vastlaõhtu lasksid liugu ja laulsid. Kas siis üks või kaks igast perest, aga pidi olema.

Linad liulaskejalle,
tutrad taganttõukajale!

KKI 9, 162 (90) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

279

9a.

Liugu, laugu, pitka kiudu,
liugu, laugu,
linad liulaskijale,

takud tagasttõukajale,
tutrad taren istujale,
⁵ tutrad tuban istujale!

Kui jutustaja oli laps, siis lauldi seda „lihaeide õhtu“. [Järgneb pikem seletus.]

RKM II 43, 459 (9) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

280

9b.

Vastlapäev oli liulao õhtu. Liumäe piäl laulsid:

Linad pitkad, kiudud laiad,
liugu, laugu,
linad liulaskijale,

takud tagasttõukajale,
tutar tuban istujale!

RKM II 48, 105 (17) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

281

9c.

$\text{♩} = 240$

$g' = gis'$ Liu - gu, lau - gu!

Li - nad liu - las - ki - ja - le, liu - gu, lau - gu,

tut-rad ta-gast - tõu - ka - ja - le, liu - gu, lau - gu,
li - nad pi-käd, kee-dud lai - ad, liu - gu, lau - gu!

RKM II 57, 371 (2) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: PT, lk 61 (46).

9d.

282

Li - nad pit - kad, kee-dud lai - ad, liu - gu, lau - gu,
li - nad li - u - las - ki - jai - le, liu - gu, lau - gu!

Liugu, laugu!
Linad pitkad, keedud laiad,
linad liulaskijille,

takud tagasttõukajale,
tutar tuban (~taren) istujale!

Ulgakesi koos kelgu peal lauldakse.

RKM II 48, 376/7 (8) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

Viis: RKM III 3, 79 (90) – A. Garšnek.

Trükitud: PT, lk 61 (47).

283

10.

Vastlapäeval liulaskmisel:

Liugu, laugu, linäd pikäst,
linad edessvedäjäle,
takud tagasstõukajale,
liugu, laugu, linäd pikäst!

RKM, Normann 3, 95 (1) < Kallaste I – E. Normann < Anna Viljus (1954).

284

11.

Liugu, laugu, linad pikad,
linad liulaskejale,
takud tagasstõukajale,
ebemed edessvedajale!

RKM, Normann 3, 44 (2) – E. Normann (1954).

285

12.

Vastlapäeval lasti liugu Alasool, lauldi:

Liugu, laugu, linad pikäd,
kupud kuvvearulised!

Lapsed ja täiskasvanud. Palgikelkudega ja veotelkudega lasti mäest alla. Ubasupp ja siäpiä.

RKM, Normann 3, 148 (5) < Rootsiküla – E. Normann (1954).

286

13.

Vasslapääväl sõedeti kaugele sugulasse poole, siis kasma pikad linad, ise laaleti liulaskmise laalu:

Linad liulaskijale,
takud tagasstõukajale,
hebemed edessvedäjäle!

RKM II 218, 53 (34) < Pala v, Metsanurga k – M. Villemson (1966).

Vastlapäeval olid seajalad. Kui ei old jalgu, tehti pool seapead ja oligi kõik. Ubasupp ja seajalad. Seajala kontidega tehti vurriluud. Vahel öeldi, et visake veiksed kondid kõik koerte kätte ja siaaidiku kasti sisse, siis tulevad palju põrsaid.

Liulaskmine oli:

Linad liulaskijalle,
takud tagasttõukajalle,
ebemed eestvedajalle!

RKM II 211, 626 (13) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

TUHKAPÄEV

92. TUHKAPÄEVA LAUL

1.

288

Tuhkapäeval peab tegema karaskid ja sööma, siis kasvama suured kapsapead.

Viu-viu villi,
aja ärja joru!
Ärg ajab ärja joru,

Sohvi kastis karaskid
⁵paa sees ja pange sees
ja kirivase kapa sees.*

Seda laulis üks vana naisterahvas Alatskivi mõisas välla pääl, kui me kivisid korjasime. Ütles, et nõnnaviisi tuleb laulda, kui tuhkapäev karaskid kastsid.

Dikteeritud.

*Korrates: kivivase kapa sees.

KKI 9, 163 (91) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

LAULUD LOODUSEST

ILM JA AASTAAJAD

93. KÜLMA VÕETUD VILI

289

1.

Ma tegin oitu oraksed,
kingu piäle kirjud kaerad,
suu sisse suured kaerad.

Tuli külma kärke'essa,
⁵ võtt' kingult kirjud kaerad,
suhu sidelt suured kaerad.

H II 4, 672 (38) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Leena Polakene (1887).

94. ÄRA PUHU PUNA!

290

1.

Ära puhu puna! + Peretiitar inetu, vaeslaps ilus

Tuule laal (rahvalaul)

Mis siä tuudud, tuulekene,
paagud, paha ilmäkene,
kas puhud miu punada,
lõõtsud, lõune, neetsikestä?

⁵ Pisut suad puna miusta,
veedi verdä vaese'estä.
Muud saledad saia süüman,
muud vereväd viinä juuman –

miä süün putkidä pajusta,
¹⁰ lakun vettä läste'estä.
Mia õlen putkistä punane,
luhalillestä lihava.

Puhu, puhu, tuulekene,
puhu punast müüda puida,
¹⁵ luanest leppidä lagasta,
kõrvest kuuske kuoretele.

H II 27, 882 (2) < Pilistvere < Kodavere khk – S. Käär (1888).

Kk: 16. kõrrest.

95. KEVAD PÕLLUL

1.

291

Rõõmustamine

Oh neiud, ära muretsege,
jo teil lehtes leinakaske,
haljandab muresaare,
odraoras jo haljandab,
⁵ kaeraoras katab maada,

niso tuuma jo tunnukse,
kaalik lehte kosuteleb,
naeres lehte laiuteleb,
kaapsas peada kasvateleb.

Beiträge XVII, lk 122/3 (4) – J. W. Everth (–1825).

Dbl: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f¹, 73 (154) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

LOOMAD

96. HIRNUB SELGAISTUJAID

1a.

292

Olid minul, olid minul, ellad velled,
kullakarva kõrvikesed.
Ei nemad irnund, ei nemad karjund,
ei nemad irnund einakeisi

⁵ ega karjund kaerakeisi –
karjus selgaistujaid,
kuldakarva kannusseid.

KKI 1, 202 (264) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

1b.

293

Olid minul, olid minul, ellad vennad,
kuldakarva kõrvikesed.
Ei nad irnund einakeisi

ega karjund kaarakeisi –
⁵ irnsid selgaistujit,
karjusid kuldakannuksit.

RKM II 43, 463 (16) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

Olid minul, olid minul, hellad vennad,
kuldakarva kõrvikesed.
Ei nemad hirnund, ei nemad karjund,
ei nemad hirnund heinakeisi

⁵ega karjund kaerakeisi –
irnsid selgaistujad,
kuldakarva kobijad.

RKM II 48, 110 (29) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

295

1d.

$\text{♩} = 174$

$g^1 = g^1$ O-lid mi-nul, o-lid mi-nul, el-lad ven-nad, kul - la - kar - va kõr-vi-kes'd.

accel.

Ei ne-mad sõö - nud, ei nad joo-nud, ei ne-mad ir - nund ei - na - sid

$\text{♩} = 206$

e - ga kar - jund kae - ra - sid -

$\text{♩} = 180$

irn - sid sel - ga - is - tu - jid, kar - ju-sid kul - da - kan-nuk-sid.

RKM II 57, 417 (11) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

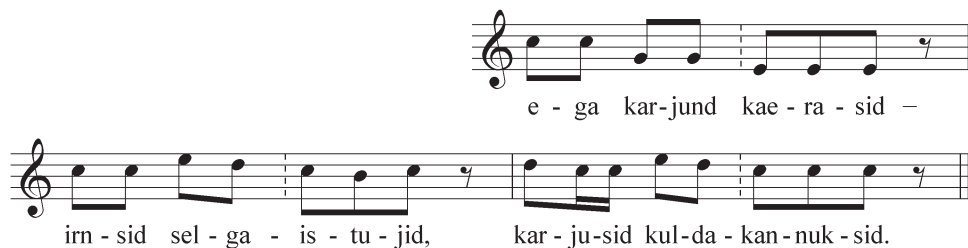
296

1e.

$\text{♩} = 176$

$e^2 = e^2$ O-lid mi-nul, o-lid mi-nul, el-lad ven-nad, kul - la - kar - va kõr - vi - kes'd.

Ei ne-mad sõö - nud, ei ne-mad joo-nud, ei ne-mad ir-nund ei - na - sid

RKM II 57, 419 (12) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

1f.

297

Olid mul, olid mul, ellad vennad,
kuldakarva kõrvikesed.
Ei nemad irnund, ei nemad karjund,
ei nemad irnund einakeisi,

⁵ega karjund kaarakeisi –
tahtsid selgaistujad,
kuldakarva kannuseid.

Laulmisel: olid minul, ellad vennad.

RKM II 48, 301/2 (20) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

Viis: RKM III 3, 53 (29) – A. Garšnek.

97. VARES OOTAB HOBUSE SURMA

298

1.

Vares ootab hobuse surma + Tall taeva all

Vares, vaga linnukene,
vahtis meie vasteran,
uutis mu hobu surema,
linalakka langevaie.

⁵ Mul one targad tallipoosid,
tiävad tallid taeva' aje,
laterid ligi lageda,
elud ilma õtsadenna.

H II 4, 657 (23) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

299

2.

Vares vaakus vahterassa,
peksis päada pihlakassa,
tongis nokka toomingassa,

ootas mu hobust surevat,
⁵ linalakka langevada,
kõrvikesta kalduvada.

A 2118 (3) < Kokora v < Tartu l – Leida Sägi, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

Kk: 3. tondis.

98. HUNT JA KITS

300

1.

Hunt läks hoobeldes mäele,
kits läks kiideldes järele:
„Tule mulle, kitsekene,
ma teen sulle ummiskingad,
⁵ alla apsatid punased,
pääle seon siidirihmad!“
Lind aga laulis lepikus:

„Ära usu, hundikene,
hundil on need hullud jutud,
¹⁰ karul kõned kavalad!
Oma nahk on ummiskingad,
sooned alla apsatid,
sooled, need on siidirihmad.“

Vanaisalt.

A 83 (5) – Lydia Tõruvere, TTG, 3. kl (1922).

Vrd: Ära usu hundi juttu (Rahva laul). – Jakobson, C. R. Kooli Lugemise raamat, 1. jagu, Tartu 1867, lk 36.

Kits läks kiideldes mäele,
 hunt läks hoobeldes järele:
 „Tule mulle, kitseke,
 teen sul uued ummiskingad!“

A 1433 (6) < Alatskivi v, Kesklahe – Elmar Jakobson, Alatskivi algk, 3. kl (1923).

Kk: 4. uue.

Kits läks kiideldes mäele,
 hunt tuli oheldes järele:
 „Tule mulle, kitsekene,
 ma teen sulle uvved ummiskingad!“

A 1439 (1) < Alatskivi v, Rupsi k – Linda Kübarsepp, Alatskivi algk, 3. kl (1923).

Kk: 1. kireldes.

Kits läks kiideldes mäele,
 hunt läks hoobeldes järele:
 „Tule mulle, kitseke,
 teen sull uued ummiskingad,
⁵ alla apsati punased,
 peale seon siidirihmad!“

Lind aga laulis lepikus:

„Ära usu, kitsekene,
 hundil on need hullud jutud,
¹⁰ karul kõned kavalad!
 Oma nahk on ummiskingad,
 veri all on hapsati,
 sooled peal on siidirihmad.“

A 2153 (10) < Kallaste al – Helmi Vilde, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1923).

Kits läks kiideldes mäele,
 unt läks oobeldes järele:
 „Tule mulle, kitsekene,
 ma teen sulle ummiskingad,

⁵ piäle sion siidirihmad,
 ala apsated punased!“
 Lind aga laulis lepikus:
 „Ära usu, kitsekene!

Undil on need ullud jutud,
¹⁰ karul kõned kavalad –
oma nahk on ummiskingad,

omad sooled siidirihmad,
oma veri ala absad.“

Dikteeritud. Kust, kellelt õpitud, ei mäleta. Märkus laulu kohta: Ei see ole juskul lastelaul.

KKI 9, 413/4 (20) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

99. KITS JA KRAPP

305

1.

Mul õli rikas rissi-isä,
raharikas rissiemä,
kinkis mulle kitsekese,

kitse kaelas krapsikese.

KKI KT 160, 122 (140) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k
– P. Tammepuu < Anna Lindvere (1947).

100. PISIKE PUNANE PÕRSAS.

306

1.

Üks tilluke punane põrsas
ütles suurele seale:
„Kueda siäl õdran õldanese,
kaerakõrren kaedanese?“

⁵ Valetelle valge'elle:
„Tuhni muada, toeda piada,
elata õma pereta!“

H II 4, 570/1 (47) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

*Arv. on siin värssid vahetuses – 5. värss p.o pärast 2. värssi.

307

2a.

Väike punane põrsas
ütles suurele seale:
„Ära mine võõra õrasselle!
Võõras tuleb, võllas seljan,

⁵ lööb nihussista nika-naka,
puusadesta puka-puka –
ei saa kodo, ei kohegi.“

RKM II 43, 465 (19) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

Lugemine

parlando ♩ ~ 212

$c^2=cis^2$ Väi - ke pu - na - ne põr - sa - ke üt - les suu - re - le si - a - le:

"Ä - rä mi - ne võõ - ra õ - rak - sel - le! Võõ - ras tu - leb, võl - las sel - jas,

lööb ni - hus - sis - ta ni - ka - na - ka, puu - sa - des - ta pu - ka - pa - ka -

ei saa ko - do, ei ko - he - gi!"

RKM II 57, 423 (14) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: ERIV V, lk 230 (185, Pisike põrsas).

2c.

309

Veike punane põrsake
ütel suurele siale:
„Ära mine võõra õrasselle!
Võõras tuleb, võllas sellän,

Ämmalt (emä emä) ja emalt õppis.

⁵ lööb nihusista nika-naka,
puusadesta puka-paka –
ei saa kodo, ei kohegi.“

RKM, Normann 3, 68 (21) – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

2d.

310

Väike punane põrsake
ütles suurele siale:
„Ära mine võõra õrasselle!
Võõras tuleb, võllas seljan,

Viisi ei ole.

⁵ lööb nihusista nika-naka,
puussadesta puka-paka –
ei saa kodo, ei kohegi!“

RKM II 48, 302 (21) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

101. KALAJÕGI

311

1.

Puud küll, puud küll, hellad velled,
puud olid täisi putukida,
oksad täisi oravida,
ladvad laululindusida,

⁵ jõgi jooksis juurte alta,
kalad kudesid jõena,
suured aued, laugid otsad,
purikatel kirjud küljed.

A 2145 (3) < Alatskivi v, Pusi k – Salme Raudsepp, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

Kk: 1. Puugil pugil lellad velled.

312

2.

Puudel, puudel, ellad velled,
velled, velled, puudel, puudel.
Puud õlid täisi putukiida,
õksad täisi õraviida,

⁵ jõed aga juuksid juurte alta,
kalad õlid kuldsed jõena:
augid suured, laugid õtsad,
purikatel kirjud küljed.

Aabram Sauli käest. 50 a v, sulane mees Sääritsalt.

KKI KT 160, 11 (4) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu
< Anna Lindvere (1942).

102. TÄID KALADEKS

313

1.

Täid kaladeks + Kalajõgi

Jõe ääres heina tehes laulis kalamehele:

∴ Kalamees, kalamehekene, ∴,
lee-lee,
lahe vene veere pääle,
purju tõise poole pääle!
⁵ Nopid täiu vammusesta,
suuremad pistäd suhuje,
pisemad pillud meresse.

Sääl neist kasvid laiad avid,
laiad avid, laugid otsad,
¹⁰ needep seesid seli meren,
küli külmänä viina.
Heitke noota, noored mehed,
võrku, Võnnu poosikesed!

Viis on laulu nr 601 juures.

EÜS II 324 (27) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 278 (14) – A. Liiv.

2.

314

Otsin aga vossa vammusissa –
mis oli suurem, pistsin suhu,
mis oli pisem, pilsin merde.

A 2115 (12) < Kokora v, Torila k – Linda Rätsepp, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

3.

315

Otsin vossa vammusessa –
mis oli suurem, pistsin suhu,
mis oli väiksem, pilsin merde.

A 2130 (15) < Võnapidi[?] t – Paul Rätsepp, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

Kk: 1. vammussa.

LINNUD

103. KURG KÜNDMAS

1.

316

Läksin metsa hulkumaie,
pühapäeva pidamaie,
hargipäeva aegutama.
Leidsin kure kündamasta,
⁵ tedre tõugu tegemasta,
araka äästama,
vares vagu ajamasta.
Võttin ma kasekadika,

pihlikese peenikese,
¹⁰ annin kure külje pääle,
kurg läks maha – kupsti;
tedre tõise tiiva pääle,
teder maha – täpsti;
varesele vansa pääle,
¹⁵ vares maha – vapsti;
araka habeme pääle,

arak maha – apsti!

Viisin kure kodoje,
ajan Anne lüpsemaie.

²⁰ Ann es lähe lüpsemaie,
läksin isi lüpsemaie,
lüpsin ma lüpsikutäie,
tõmbasin ma tõise täie,
panin piima laua pääle.

²⁵ Tuli üks vaenelapsi,
pistis sõrme piima sisse.
Mina lapse sõrme pääle,
laps läks nukka nuttemaie,

ahju pääle aladama.

³⁰ Mina vaestlast vaigutama:

„Ole vaite, vaenelapse,
so isa, ema tulevad,
toovad kulda kotitäie,
hõbedat ka hõlmatäie,

³⁵ vaske toovad vakatäie,
tina toovad tõise vaka.
Pää neil pilgub päältä metsa,
jalad alta arva metsa,
keha keskelt keeru metsa.“

40 aastad tagasi Pealtskivi külas lauldud.

H I 4, 706/7 (2) < Alatskivi – A. Thomson (1876).

317

2.

[fragment]

Veli ella, veljekene,
läksin metsa kõndimaie
pühapäeva ommikul.
Mis ma leidsin metsasta?

⁵ Leisin kured kündemasta,
arakad äessamassa,
tedred tõugu testemasta ...

H II 4, 672 (37) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Leena Polakene (1887).

104. VARESE POJAD

318

1.

Vares, vaga linnukene,
kukkus meie kuusikusse,
vaakus meie vaenu alla,

pööris pea põhja poole,
⁵ saba Salva* mõisa aida.
Munes viisi munakestä,

audus viisi pojakestä:
üks sai isä iline,
tõisest sai emä tasane,
¹⁰ kolmandest sai kõrki poissi,
neljändest sai nabravaht,
viiendest sai Vildi Mihkel,

kuvvendest sai Kutsika Juaku,
seitsmendest sai Sarve Jaani,
¹⁵ kahessandest sai Karja Pärti,
ühessändest sai Ülge Märti,
kümnendest sai Külä Jaani.

EÜS II 384 (113) < Alatskivi v, Naelavere k – J. Raja < Siim Siim (1905).

Viis: EÜS II 290 (78) – A. Liiv.

*Arv. Salla mõis.

105. KULL KUTSUMATA

1.

319

Vares tegi veiksed varrujoodud,
kutsus Soomest, kutsus Saarest,
kutsus kokku koovitajad,
ajas kokku allid linnud,

⁵ jättis kulli kutsumata.

Kull oli kuri kiskumaie,
kiskus kure uue kuue,
raius raudise kasuka.

Noot on laulu nr 94 juures.

EÜS II 638/9 (140) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – K. Luud < Krõõt Anask (1905).

Viis: EÜS II 752 (112) – P. Penna.

2.

320

Vares vaene tegi varrud,
ei saand vaene varrulisi.
Kutsus soost ja kutsus saarest,
jättis kulli kutsumata.

kiskus ära kiivitaja,
kiivitaja kirju kuue,
haki halli vatikese,
varese vana kasuka.

⁵ Kull tuli ise kodu hoidma,

A 2145 (11) < Alatskivi v, Pusi k – Salme Raudsepp, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

Vares, vaga linnukene + Kull kutsumata + Kolmed püksid

Vares, vaga linnukene,
lendas linna uulitsale,
sealt tema lendas katusele,
kõrtsimamma matusele.

⁵ Varesel olid varrujoodud,
kutsus kokku kurvad linnud,
jättis kulli kutsumata.

Kull oli kuri kiskumaie,
kiskus lõhki lõokese lõuad,

¹⁰ pääsukese pärjast paelad.

Eit tegi püksid ja taat tegi püksid,
enesel olid ennegi püksid.

Siis said kokku kolmed püksid,
kokku kolmed uued püksid:

¹⁵ sinised olid sillapüksid,
punased olid pulmapüksid,
kollased olid kosjapüksid,
valged, need olid varrupüksid.

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (1) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

Vares vaene tegi varrud,
kutsus Suamess, kutsus Suaress,
kutsus kokko kurjad linnud,
ajas kokko allid linnud,

⁵ ei kutsnud kurja kullikess.

Kull õli kuri kiskumaie,
kiskus kure uude kuuve,
raius raadise kasuka,
lõhki kiskus lõevu särgi,

¹⁰ käo kõrditud kädissed.

ES MT 88, 35 (3) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

Lellelt tuld tooma + Lindude õlu + Kull kutsumata

Läksin lellält tulda tuuma,
lellä kuerad mino piäle,
mina lellä riida õtsa.

⁵ Siält siis nägin sedä imet:
värvokene vüüris vettä,
lõevokene lõhkus puida,
tihane tegi õluta,

vanal varesel õlid varrud,

¹⁰ kutsus kokku kukulinnud,
jätt' aga kulli kutsumata.

Kull oli kuri kiskumaie,
kiskus lõhki lõevo särgi,
ane alli kuuvekese,

¹⁵ pardi paegatud kübärä.

ERA II 172, 65 (21) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

106. LINDUDE ÕLU

1a.

324

Lellelt tuld tooma + Lindude õlu

Läksin lellält tulda tooma

Läksin lellält tulda tooma,
lellä koerad mino piäle,
mina lellä riida õtsa.

Siält siis nägin seda imet:

⁵ värvokene vüüris vettä,
lõevokene lõhkus puida,
tihane tegi õluta.

ERA II 249, 624/5 (18) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – E. Ots < Anna Lindvere (1939).

1b.

325

Lellelt tuld tooma + Lindude õlu

Läksin lellält tulda tuuma,
lellä koerad mino piäle,
mina lellä riida õtsa.

Siält siis nägin sedä imet:

⁵ värvoke vüüris vettä,
lõevokene lõhkus puida,
tihane tegi õluta.

Jällegi kuulnud kodust.

RKM II 192, 591 (452) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

1c.

326

Lellelt tuld tooma + Lindude õlu

Läksin lellält tulda tuoma,
lellä koerad minu piäle,
mina lellä riida õtsa.

Siält siis nägin sedä imet:

⁵ värvukene vüüris vettä,
lõevokene lõhkus puida,
tihane tegi õluta.

Jällegi kodust kuulnud.

KKI KT 160, 18 (13) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Lellelt tuld tooma + Lindude õlu

Läksin lellält tulla tooma,
lellä koerad minu piäle,
minä lellä riidä õtsa.

Siält siis nägin sedä imet:

⁵ värmukene vüüris vettä,
lõevukene lõhkus puida,
tihane tegi õluta.

RKM II 27, 15 (11) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

107. VAESLAPS KÄOKS

Kägu ehk Käu loomine. Kodavere murdes

Kes - si mi - nu ä - rä tap - pis, kuk - ku, kuk - ku?
Kes - si mi - nu ve - re va - las, kuk - ku, kuk - ku?
Kes - si mi - nu luud kor - jas, kuk - ku, kuk - ku?
si - dus sii - di - rä - ti sis - se, kuk - ku, kuk - ku,

I - sä mi - nu ä - rä tap - pis, kuk - ku, kuk - ku.
Ve - li mi - nu ve - re va - las, kuk - ku, kuk - ku.
E - mä mi - nu luud kor - jas, kuk - ku, kuk - ku,
mat - tis kuu - se juu - re al - la, kuk - ku, kuk - ku.

Kes - si mi - nu kä - oss lõi, kuk - ku, kuk - ku?

Ju - mal mi - nu kä - oss lõi,

EÜS IV 479 (1061) < Väike-Maarja khk < Kodavere khk – Johannes Elken (1888).

Vt ATU 720 (Vaeslaps käoks) ja FFC 97, lk 57 (Käo laul).

1b.

329

Kägu

Kessi minu ära tapp,
kukku, kukku?

Isa minu ära tapp.

Kessi minu vere valas?

Veli minu vere valas.

⁵ Kessi minu luud korjas?

Sõsar minu luud korjas,
vei metsa kannu õtsa,
pani kuuse juure alla.

Kessi minu käoss löi?

¹⁰ Jumal minu käoss löi.

Mälestus Kodaverest, meelde jäänud 1858.–1860. a ümber.

ERA II 33, 205 (1) – Johannes Elken (1931).

2.

330

Vaeslaps käoks + mj

Kus on kägu saanud?

Üks miis elanud õma naese ja kolme lapsega väga raholiko elo. Kuid ükskõrd tulnud surm nääle külalisest ja võtnu laste emä ärä. Mõnenädalise leinamise järäle võtnu miis jälle õmale tõese naese.

Ükskõrd lähnud miis väljale kündmä ja naene, kis vana naese lapsi ei õle sallinud, pannud nuarema poesi tarre, sarja alla, ja tütrukese suatnud jälle sõõlaga kaevuss vett väljä tõsma. Tapnud siis vanemä puaesi ärä ja pannud patta kiima. Lind aga laalnud puu õtsass:

Vaenelaps, vaenelaps,
lapi sõula savile!

Tütrukene savitanu sõõlapõhjā saviga ärā ja suanu varssi kaevu tühjāks. Kui ta tare juurde lähnud, siis õlnud emāl juba liha ärā kiädetud, annud kaasiga tütrukese kätte ja käsknu metsā isäle viiā. Tütrukene viānud ja annud metsā isā kätte, isā küsinud tütrukese käest, et kost emā selle värske liha one suanud? Tütrukene ütelnud, et temā ei tiädvād. Isā hakanud süümā, aga kui tā mõne tüki liha ärā õli süānud, tulnud kaasi põhjass viimāte inimese kāe sõrmed ja jalavarbad nähtāvāle. Siis suanud isā vāgā kurvass ja naknu suure hiālegā ikmā, sest tā sae aru, et tā õma pojā liha õli süānud. Nuarem puaesike õli temā vere ärā juanud, tiādmātā, juagijanu päräss.

Kui tütruk sedā tiädā sae, et sii temā vennā liha õli, mes tā isäle metsā õli viānud, siis korjās tā kõik tāmä luud kokko, sidus ühe siidirätiku sisse ja viis tare taha kannu õtsa. Näiss luuess kasnud päräss üks lind, Jumal annud tāmäle elu juurde. Lind lennānud pühāpäevā hommikul tii iäre ühe kuuse õtsa ja laalnud siält:

Emā tapis minu ärā,
kuku, kuku,
isā sei minu lihā,
vend jõi minu vere,
sõsar korjās kondid kokku,

⁵ köitis siidirāti sisse,
pani kasekannu õtsa,
Jumal andis elu mulle,
siält siis saen minā, käukene.

H III 8, 195/8 – A. Schulbach (1889).

331

3a.

Kāgu on vaenelaps. Siss kāgu teeb sedasi, et: „Kessi minu āra tappis?“ Seda lauldakse kah.

Kesse minu āra tappis,
kuku, kuku?
Ema minu āra tappis.
Kesse minu vere jõi?
Vend minu vere jõi.
⁵ Kesse minu liha sei?

Lell minu liha sei.
Kessi minu luud korjas?
Sõsar minu luud korjas,
mähkis siidirāti sisse,
¹⁰ vei metsa kannu õtsa,
seal mind Jumal käoks lõi.

Kuuldud lapsepõlves. See on seletus. Ema tappis oma lapse āra. Tütarlaps veel olnud.

KKI 1, 198 (253) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Käo laul, kost kägo sai

Kessi mino ära tappis,
kuku, kuku?
Ema mino ära tappis.
Kessi mino liha sõi?
⁵ Isa mino liha sõi.
Kesse mino vere jõi?

Vend mino vere jõi.
Kesse mino luud korjas?
Sõsar mino luud korjas,
¹⁰ mähkis siidiräti sisse,
vei metsa kanno otsa,
sääl mind Jumal käoks löi.

RKM II 43, 457/8 (6) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

$\text{♩} = 212$

g¹ = cis¹ Kes - si mi - nu ä - rä tap - pis, kuk - ku, kuk - ku?

E - ma mi - nu ä - rä tap - pis, kuk - ku, kuk - ku.

Kes - si mi - nu li - ha sõi, kuk - ku, kuk - ku?

I - sa mi - nu li - ha sõi, kuk - ku, kuk - ku.

Kes - si mi - nu ve - re jõi, kuk - ku, kuk - ku?

Ve - li mi - nu ve - re jõi, kuk - ku, kuk - ku.

Kes - si mi - nu luud kor - jas, kuk - ku, kuk - ku?

Sõ - sar mi - nu luud kor - jas, kuk - ku, kuk - ku,
 mäh - kis sii - di - rä - ti sis - se, kuk - ku, kuk - ku,
 vei met - sa kan - nu õt - sa, kuk - ku, kuk - ku,
 siäl mind ju - mal kä - oks lõi, kuk - ku, kuk - ku.
 Nüüd ma ku - kun kar - jas - tel - le, kuk - ku, kuk - ku,
 laa - lan lap - se - oi - di - jil - le, kuk - ku, kuk - ku.

RKM II 57, 377/9 (4) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

334

3d.

Käo laul

^{♩ 122}
 Kes - si mi - nu ä - rä tap - pis, kuk - ku, kuk - ku?
 E - ma mi - nu ä - ra tap - pis, kuk - ku, kuk - ku.

Kes - si mi - nu li - ha sõi, kuk - ku, kuk - ku?

I - sa mi - nu li - ha sõi, kuk - ku, kuk - ku?

Kes - si mi - nu ve - re jõi, kuk - ku, kuk - ku?

Ve - li mi - nu ve - re jõi, kuk - ku, kuk - ku.

Kes - si mi - nu luud kor - jas, kuk - ku, kuk - ku?

Sõ - sar mi - nu luud kor - jas, kuk - ku, kuk - ku.

Kessi minu ära tappis,
 kuku, kuku?
 Ema minu ära tappis.
 Kessi minu liha sõi?
 Isa minu liha sõi.
⁵ Kessi minu vere jõi?
 Veli minu vere jõi.*

Kessi minu luud korjas?
 Sõsar minu luud korjas,
 mähkis siidiräti sisse,
¹⁰ vei metsa kannu otsa,
 sääal mu Jumal käoks löi.
 Nüüd ma kukun karjatselle,
 laalan lapseoidijalle.

* Fonografeerimisel jätis laulik selle värsi vahele.

RKM II 48, 293/4 (5) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

Viis: RKM III 3, 51 (26) – A. Garšnek.

108. KÄGU KUKUB KARJASELE

335

1.

Kuku, kuku, käukene,
laala, luanelinnukene!
Ega sii kägu sulle ei kuku,

luanelindu sulle laala –
⁵ kägu kukub karjuselle,
laalab lapsehoidijalle.

H II 4, 569 (42) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

109. KUKU, KÄGU!

336

1.

Kuku, kuku, käokene,
kuku, kuku!
Kägo kukub kuuse õtsan,
tua lävel tamme õtsan:
„Tere, veikene vennakene,

⁵ punapõske poisikene,
tuun sul suuja suvekesta,
lehkavlehte lillikesta.“
Kuku, kuku, käokene!

ES MT 294, 34 (25) < Sassukvere k – S. Tanning < Miina Villemson (1942).

TÖÖLAULUD

TÖÖ JA TÖÖKUS

110. OODATAKSE KOJU TÖÖLE

1a.

337

Kodo minnä vai ei minnä?
Kodo uutab uksekene,
kodo vahib väräväkene,
kuulab kaevukuagukene:

⁵ milla tuleb tuletægijä,
milla tuleb padapesijä,
ukselingi liigutaja,
kaevukuagu kiigutaja?

ERA II 172, 99 (3) < Kokora v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – H. Tampere < Sohvi Sepp (1937).

1b.

338

Väljalt tulek

Kodo minna või ei minna?
Kodo ootab uksekene,
kodo vahib väravikene:
millal tuleb tuletægija,

⁵ ukselingu liigutaja,
kaevukoogu kiigutaja,
pada paremast peseja?

Dikteeritud.

KKI 1, 59 (18) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Kodo minna vai ei minna?
Kodo uutab uksekene,
kodo vahib värävikene:

millal tuleb padapesijä,
⁵ukselingi liigutaja,
kaevukoogu kiigutaja?

Perenaise laul väljalt tulles.

RKM II 43, 454 (3) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

$\text{♩} = 202$
g¹=c²

Ko-do min-nä vai ei min-nä? Ko-do oo-tab uk-se-ke-ne,
ko-do va-hib vä-rä-ve-ke-ne: mil-lal tu-leb tu-le-te-gi-jä,
mil-lal tu-leb pa-da-pe-si-jä, uk-se-lin-gu lii-gu-ta-ja,
kae-vo-koo-go kii-gu-ta-ja?

RKM II 57, 381 (5) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: ERIV V, lk 68 (31, Kes koju ootab?).

Kodo minnä vai ei minnä?
Kodo ootab uksekene,
kodo vahib värävikene:
millal tuleb tuletægija,

⁵millal tuleb padapesija,
kaevukoogu kiigutaja,
ukselingu liigutaja,
kaevukoogu kiigutaja?

RKM II 48, 292/3 (4) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

111. MITU TÖÖD

1.

342

Meie Mikul mitu tööda,
Sauna Mikul sada tööda:
kirikun käia, kella lüüa

ja maada harida, ahju kütta,
⁵ kõrtsis käia, kaupa müüa.

H I 4, 708 (6) < Alatskivi – A. Thomson (1876).

Trükitud: ERIA nr 2111 (lt 1034, Mitu tööd).

KARJASELAULUD

112. TÕUSE KARJA SAATMA!

1.

343

Tõöske üles, külanaesed,
äraka, pereemandad,
tõoska lehmi lüpsemaie,
tõoska karja suatemaie!
⁵ Jätka lapsed vuode'eje,

imejad isa kädeje!
Küla kari karjamuala,
meie kari karjaaias;
küla mullikud muruna,
¹⁰ meie mullikud mudana.

H II 4, 599 (76) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

2.

344

Õõtsilised

Tõöske üles, külanaesed,
eräkä, küläemändäd,
tõuske karja suatemaie,

tõuske lehmi lüpsemaie!
⁵ Küla karjake karjamaala,
meie mullikad mudala.

H III 9, 360 (1) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

Üles, üles, külanaesed,
 üles, üles,
 üles lehma lüpsemaie,
 üles karja saatemaie ...

EÜS II 381 (109) < Alatskivi v, Lahe – J. Raja < Leena Töövahe (1905).

Viis: EÜS II 290 (76) – A. Liiv.

Trükitud: EKL II, lk 72 (183, Tõuse karja saatma!); PT, lk 50 (16)

Külakarjase hommikulaul

Parajasti (sarvelugu järele imiteerides)

Üles, üles, külanaesed,
 üles, üles, üles,
 üles lehma lüpsemaie,

üles karja saatemaie!
 Munde mullikad murula,
⁵ teie kari karjaajan.

EÜS II 443 (181) < Peipsiäärne v, Varnja k – J. Raja < Kadri Katsan (1905).

Viis: EÜS II 275 (2) – A. Liiv. Viisikoguja märkus: *D* kõlab kõrgemalt kui õigus, siiski madalamalt kui *dis* ehk *es*, õigem nende vahel. Tuletab sarve iseloomu meelde.

Trükitud: ERIV I, lk 95 (A 24, Üles karja saatma!); EKL II, lk 73 (184, Tõuse karja saatma!); PT, lk 46 (6).

113. AJA KARI SIIA!

1.

347

Aja kari siia! + Lauliku sõim

Karjalaste vastastikune teotamise laul

Ruttu

Mari mummi, Mari mummi, mari mammu,
oie elle, oie elle, leelo, leelo,
tule sina meie poole,
meie lähme teie poole!

Mes sa laalad, kui sa ei mõesta,
⁵ laalad jo sia sõnust!

Siga sinu sõnad sõõnu,
lammas laalud lakatanu,
obene jo unetanu.

Suu sul jooseb soolavetta,
¹⁰ abe alla aavavetta,
nina tilgutab tatiena.

EÜS II 334 (41) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 280 (25) – A. Liiv.

Trükitud: EKL II, lk 70 (179, Aja kari siia! + Lauliku sõim); PT, lk 48/9 (12).

2.

348

Aja kari siia! + Neiu linn

Neiukesed, noorekesed,
elle, elle, leelo, leelo,
tulge teie meie poole,
meie lähme teie poole!

Teeme üles neiu linna,
⁵ koame jo kume keriku,
kohe sõitvad noored mehed,
noored mehed, nolgid mehed.

Viis on laulu nr 359 juures.

EÜS II 441 (178) < Peipsiäärne v, Varnja k – J. Raja < Kadri Katsan (1905).

Viis: EÜS II 275 (1) – A. Liiv.

Trükitud: EKL II, lk 74 (186, Neiu linn); PT, lk 46/7 (7, 8).

114. SÖÖ, KARI!

349

1.

Süü, meie kirju karja,
oie leelo, ot tebe leelolee,
süü sedä söödirohto,
laku laia laanerohto,
kuni tõuseb tõista rohto,
⁵ kuni pistab piibelehte,

ajab üles angervaksa!
Pille-lille Peebukene,
aa siia karjakene!
Siin on kallis karjarohto,
¹⁰ valgepää vasika rohto.

EÜS II 338 (49) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 280 (29) – A. Liiv.

Trükitud: ERIV I, lk 100 (A 30, Söö, kari!); EKL II, lk 71 (181, Söö, kari! + Aja kari siia!); PT, lk 49 (13).

350

2.

Karjatse laul

Õlle-õlle õitse,
killa-kalla karja!

Süü, süü, meie kari,
süü seda, mis ma söödan,

⁵ juu seda, mis ma joodan!
Süü seda söödirohtu,
laku seda luaneeina,

kuni tõuseb tõrvalilli,
kuni kasvab kanarbikku,
¹⁰ kuni ajab angervaksa!

EÜS II 643 (144) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – K. Luud < Krõõt Anask (1905).

Viis: EÜS II 753 (117) – P. Penna.

Trükitud: EKL, lk 89 (216, Söö, kari!); PT, lk 45/6 (5).

115. KARJASEPÕLI

1a.

351

[fragment]

Karjussiida vaesiida,
kurja ilma armetuida!

ERA II 172, 64 (19) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere
< Anna Lindvere (1937).

Kk: 2. kurje.

1b.

352

Karjasepõli + Ikka peab ori olema

Karjusida vaesida,
kurja ilma armetuida!
Kas tuleks tulda taeva'assa,

ehk tuleks raadisse raheda –
⁵ kõik piäb karjus kannatama.

Sii one kua Mari-õde käess.

KKI KT 160, 30 (32) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

353

1c.

Karjasepõli + Ikka peab ori olema

Karjussida vaesida,
kurja ilma armetuida!
Kas tuless raadissa raheta

ehk ka tulda taeva'assa –
⁵ kõik peab karjus kannatama.

Dikteeritud.

KKI 9, 406 (5) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – U. Mägi < Anna Lindvere (1948?).

354

1d.

Karjasepõli + Ikka peab ori olema

Karjussida vaesida,
kurja ilma armetuida!
Kas tuless tulda taevaassa

ehk ka raadisse raheta –
⁵ kõik piäb karjus kannatama.

Kodavere ämmä mälestus.

RKM II 27, 32 (34) – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

355

2.

Karjasepõli + Ikka peab ori olema

Karjalapse nutulaul

Karjussida vaesida,
kurja ilma armetuida!
Kas tuless tulda taeva'assa

⁵ ehk ka raadisse raheta –
kõik piäb karjas kannatama.

ERA II 249, 237 (16) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Kallaste – H. Siider < Miina Siider (1939).

116. KARJAST OOTAVAD KODUS MUUD TÖÖD

1.

356

Karjusse laal

Karjused kodu tulevad,
kõik näie süda vesine.
Süda virsub viidikida,
kutsub kuivida kaluda.

⁵ Kes neidä kodu uutab?
Kodu uutab uksekene,

vaatab väravikene:
kas tuleb tuletégija,
kas paessab padapesija,
¹⁰kaevulingu liigutaja,
kaevukuagu kuagutaja?

H III 9, 363 (7) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

Trükitud: ERIA nr 1436 (lt 675, Karjast ootavad kodus muud tööd).

117. VIHMA MUJALE MAALE!

1.

357

Heenä-aal

Venemoale vihmaoogu,
randale raheje-oagu –
sinna oagu oadetakse!
Venemoal oo mehed mussad,

⁵ mehed mussad, naesed laesad,
tüdrikud higiinetud,
poosid kannukarvalised.

H III 9, 360/1 (2) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

2.

358

Üle, üle, vihmakene,
elle, elle, leelo, leelo,
üle vihmauukene!

Vii vihma Venemaale,
aa uugu Arjumaale –
⁵ sää! vihma oodetasse,
egä päev palleldasse!

Venemaal jo vili põlesse,
Venemaal on mehed mustad,
mehed mustad, naesed laesad,
¹⁰ poisid pooleaastalised (~kannukarvalised),
tütered jo ilmailusad (~igitigised).
Meie maal on mehed valged,
mehed valged, naesed virgad,

poisid poole sakselased,
¹⁵ saksa saapad jalana,
tütered jo kullakarvased.

Viis on laulu nr 359 juures.

EÜS II 446 (184) < Peipsiäärne v, Varnja k – J. Raja < Kadri Katsan (1905).

Viis: EÜS II 275 (1) – A. Liiv.

Trükitud: EKL II, lk 74/5 (188, Vihm mujale maale!); PT, lk 46/8 (7, 10).

118. VEERE, PÄEV!

359

1.

Veere, päev! + Ori tahab süüa + Laisk perenaine tanuta tares + Veere venna juurde!

Karjalaste laul

Hommikul:

Tõuse, päevä, tõtta, päevä,
elle, elle, leelo, leelo,
rühi päevä, rutta päevä,
keera keskeommikulle!
Egä lõõna siin ei lõegu,
⁵ keskeommik siin ei keerä –

lõõna lõegutab merennä,
keskeommik kelderinnä.
Perenaene, laiska naene,
istub tanuta tarennä,
¹⁰ ilma vöötä voodienna.

Õhtul:

Veere, veere, päeväkene,
elle, elle, leelo, leelo,
veere sinnä, kos so veli,
sõõri sinnä, kos so sõsar!

Veli viie versta taga,
¹⁵ sõsar kuue kuuse taga.
Sääl so elläst oietasse,
peo pääl so peetässe,

kamalun so kannetasse,
pannass padjule magama,
²⁰ siidi sisse puhkamaie,

kullasängi kukkumaie,
õbesängi õljumaie.

EÜS II 441/2 (179, 180) < Peipsiäärne v, Varnja k – J. Raja < Kadri Katsan (1905).

Viis: EÜS II 275 (1) – A. Liiv. Originaalkirjapanekus on viis märgitud eeltaktiga, 3-löögilised taktid algavad teisest löögist.

Trükitud: ERIV I, lk 107 (A 39, Veere, päike!); EKL II, lk 74 (187, Tõuse, päev! + Laisk perenaine) ja lk 73 (185, Veere, päike!); PT, lk 46/7 (7).

2.

360

Veere, päev! + Päev soeb sulaste päid

Veere, veere, päevakene,
veere looja, me nõrkeme,
tõtta alla, me tüdime!

Ei ole aega päeväl veerdä,
⁵ päev soeb sulaste päidä,

kammib karjalaste päidä,
hari kuldne käessä,
hõbedane piälauda.

Hari aga sulpsatas meresse,
¹⁰ piälauda lainetesse.

RKM II 398, 23/4 (24) < Nõva k – O. Kruusa < Leida Elken (1986).

119. KURI PERENAINE

1.

361

Kuri perenaine + Oma ema ja võõrasema söök + Karulaaned

Karjatse (orja) laul

Kaunis aegamööda

Kodo minnä vai ei minnä,
elle, elle, leelo, leelo?

Kodo kuri perenaene,
annab süvvä ja aagutab,
pane lauda ja pahandab,
⁵ tõstab ruuga ja tõreleb,

leeväkikud kirja paneb,
piimätilgad piibelisse.

Siin on suured sutemetsad,
karu kõrged varikud,
¹⁰ siin võib susi suurustada,
karu kõrge'elt kõnelda.

Mina susi sugulane, mina karu kasulaps, mina undi onotütär.	susi soome põllekesta. Susi söönu vai surenu, karu murdnu vai kadunu,
¹⁵ Ega unt mul undrukut ei anna, karu kaalarätikesta,	²⁰ susi tulnu soonikusta, laiakäppa laamikusta.

EÜS II 332 (40) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 280 (24) – A. Liiv. Originaalkirjapanekus on viis märgitud eeltaktiga, 3-löögilised taktid algavad teisest löögist.

Trükitud: EKL II, lk 69/70 (178, Kuri perenaine + Karulaaned); PT, lk 48 (11).

362

2.

Kodo minnä vai ei minnä?	põll õli põigiti eena,
Kodo kuri perenaene,	⁵ tanu õli lapiti laena,
istub põigiti põrandal,	südä õli serviti seena.

Nende sõnade juurde kuuluvad viisid on laulude nr 233 ja 791 juures.

EÜS II 361 (81) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

Viisid: EÜS II 287 (60 või 61) – A. Liiv.

Trükitud: EKL II, lk 88 (214 ja 215, Kuri perenaine); PT, lk 49/50 (15).

120. ÕITSISÄNGID

363

1.

Õitselaul

Kas-ke, kan - nike!

Tu - le õit-se, hel-la ven-nas...

1)

Kaske, kanike!
 Tule õitse, ella velje,
 ma teen arule asemed,
 säädiledin suured sängid,
 alla kitkun angervaksad,
⁵ pia alla piibelehed,

jalutsi panen jaanililled,
 kõrvale panen kullerkupud!
 Tule mu manu magama,
 mul on põuen poisirohud,
¹⁰ nisa alla aisurohud!

EÜS II 642/3 (143) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – K. Luud < Krõõt Anask (1905).

Viis: EÜS II 752 (115) – P. Penna. Viisikoguja märkus: Veerandnoodid pikemalt, iseäranis, kus fermaat pääl. Muidu kaunis rutuline tempo.

Trükitud: ERIV I, lk 134/5 (B 9, Õitsisängid); PT, lk 50 (17).

121. ÕITSILAU

1. 364

Õitsipoisi laul

Kuulsin unta ulumaie,
 metsatonte tõuramaie,
 tuld siis leivad ooste turjad,

sädemeid leivad sälu seljad,
⁵ kabjad kõlinal klõbisid.

RKM II 43, 463 (15) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

2. 365

Kuulsin unta ulumaie,
 metsatonta tõunamaie.
 Tuld siis lõivad ooste turjad,
 sädemid lõid sälu selläd.

RKM, Normann 3, 93 (23) < Viljuse k – E. Normann < Marie Välja (1954).

HEINATÖÖ

122. HALB HEIN

366

1a.

Vihun viie vikatiga + Teohobuse söök

Einäliste laul

Oijä-oijä oidukestä,
oijä oido rohokestä!
Läksin oito niitemaie,
niitsin neljä vikatiga,
⁵ savitsin saja rehaga.
Sain aga sada saadukesta,
viisi-kuusi kuhjakesta.

Ei neid söönud äiä ärjäd,
äiä ärjäd, ämmä lehmäd,

¹⁰ küdi küürikad obused,
nadu valged tallekesed.

Mina veel einu ähvardama:
„Oodot einäd, mustad einäd,
las tuleb tiust tõlki ruuna,
¹⁵ valla vaevatud obune,
küll see sööb need mustad einad,
krõmsutab veel kõverad kõrred!“

KKI MT 48, 36/7 (2) < Kallaste I < Kokora v, Tedreküla – K. Kuuse < Rosalie Tark (1948).

367

1b.

Vihun viie vikatiga + Teohobuse söök

g¹=as Oi - e - oi - e oi - du - kes - tä, oi - e oi - du ro - ho - kes - tä!
Läk - sin oi - to nii - te - mai - e,
niit - sin nel - la vi - ka - ti - ga, sa - vit - sin sa - ja re - ha - ga.
Sain a - ga sa - da saa - du - kes - ta, vii - si - kuu - si kuh - ja - kes - tä.

Ei neid söö-nud äi - ä är-jäd, äi - ä är-jäd, äm-mä leh-mad,
 kü-di küü-ri - kad o - bu-sed, na-du val-ged tal-le - ke-sed.
 Mi-na veel hei-nu äh-vä - r - da-ma: "Oot-oot hei-nad, mus-tad ei-nad,
 las tu-leb te-ost tõl-ki ruu-na, val-la vae-va - tud o - bu-ne,
 küll see sööb need mus-tad ei-nad, krõmp-su - tab veel kõ-ve-rad kõr-red."

KKI, RLH 52: 3 (1) < Rosalie Tark (1952).

1c.

368

Vihun viie vikatiga + Teohobuse söök

Heinalise laul, heinade kohta

Niitsin nelja vikatiga,
 savitsin saja rehaga.

Sain aga sada saadukesta,
 viisi-kuusi kuhjakesta.

⁵ Ei neid söönud ämmä lehmad,
 ämma lehmad, ää ää-jäd,
 küdi küürikad obused,

nadu valged tallekesed.

Mina veel einu ähvardama:

¹⁰ „Oot-oot einad, mustad einad,
 las tuleb teust tülki ruuna,
 valla vaevatud obune,
 küll see sööb need mustad einad,
 krõmpsutab veel kõverad kõrred!“

RKM II 43, 471/2 (29) – U. Mägi < Rosalie Tark (1953).

Vihun viie vikatiga + Teohobuse söök

$\text{♩} = 192$

$g^f = g$ Oi-e, oi-e, oi-do - kes-tä, oi - e oi-do ro-ho - kes-tä!

Läk-sin oi-to nii-te - mai-e, niit-si-n^e nel-jä vi-ka - ti-ga,

sa-vit - sin sa-ja re - ha-ga. Sain a-ga sa-da saa-du - kes-tä,

vii-si - kuu-si kuh-ja - kes-tä. Ei neid söö-nud häi-ä här-jäd,

äi-ä är-jäd, äm-mä leh-mäd, kü-di küü-ri-kud o - bu-sed,

na-du val-ged tal-le - ke-sed. Mi-na neid ei-nu äh-va-r-da-ma:

"Od-oot, ei-nad, mus-tad ei-nad, las tu-leb ti - o tõl-ki ruu-na,

val-la vae-va-tud o - bu-ne, küll see sööb need mus-tad ei-nad,

krõmp-su - tab kõ - ve-rad kõr-red!"

RKM II 57, 433/5 (1) – H. Tampere < Rosalie Tark (1954).

Trükitud: ERIV V, lk 151/3 (109, Teohobuse söök).

Vihun viie vikatiga + Teohobuse söök

Oi - e - oi - e oi - du - kes - tä, oi - e oi - du ro - ho - kes - tä!
 Läk - sin oi - to nii - te - mai - e, niit - sin nel - la vi - ka - ti - ga,
 sa - vit - sin sa - ja re - ha - ga. Sain a - ga sa - da saa - du - kes - ta,
 vii - si - kuu - si kuh - ja - kes - tä. Ei neid söö - nud äi - ä är - jäd,
 äi - ä är - jäd, äm - mä leh - mäd, kü - di küü - ri - kad o - bu - sed,
 na - du val - ged tal - le - ke - sed. Mi - na veel hei - nu äh - vä - r - da - ma:
 "Oot - oot hei - nad, mus - tad ei - nad, las tu - leb te - ost tõl - ki ruu - na,
 küll see sööb need mus - tad ei - nad, krõmp - su - tab veel kõ - ve - rad kõr - red!"

RKM, Mgn II 1278 a – H. Tampere < Rosalie Tark (1955). E. Tuvi märkus: Salvestuse praagi tõttu pole esituse algkõrgust võimalik määrata. Rõhualade reeglipärane rütm on näidatud esimeses reas, hiljem on märgitud ainult erinevused sellest.

Trükitud: PT, lk 52 (21).

Vihun viie vikatiga + Teohobuse söök

g'=b Oi - e - oi - e oi - du - kes - tä, oi - e oi - du ro - ho - kes - tä!

Läk - sin oi - to nii - te - mai - e, niit - si - n nel' - la vi - ka - ti - ga,

sa - vit - sin sa - ja re - ha - ga. Sain a - ga sa - da saa - du - kes - ta,

vii - si - kuu - si kuh - ja - kes - tä.

Ei neid söö - nud äi - ä är - jäd, äi - ä är - jäd, äm - mä leh - mäd,

kü - di küü - ri - kad o - bu - sed, na - du val - ged tal - le - ke - sed.

Mi - na veel hei - nu äh - vä - r - da - ma: "Oot - oot hei - nad, mus - tad ei - nad,

las tu - leb te - ost tõl - ki ruu - na, val - la vae - va - tud o - bu - ne,

küll see sööb need mus - tad ei - nad, krõmp - su - tab veel kõ - ve - rad kõr - red!"

RKM, Mgn II 2192 d – A. Strutzkin, S. Lätt < Rosalie Tark (1955).

Trükitud: PT, lk 51/2 (20).

123. VIHUN VIIIE VIKATIGA

1.

372

Oi-oi oidukene,
oidul ilus heinakene!
Siält saab viie vikatile.

Säält mina söötsin äte härjad,
⁵ äte härjad, nenne lehmad,
äte küürikud hobused.

A 2109 (18) < Kokora v, Torila k – Agnes Lassi, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

LÕIKUSLAULUD

124. JÄTAN LINDUDE SÜÜA

1.

373

Lõpe, lõpe, põllukene!
Kui ei lõpe, siia jätan,
siia jätan sirgu süüda,
sirgu süüda, värvu viida,

⁵ hanide üle ajada,
hobuste üle õjuda,
piäsukeste piäle tulla,
lõevukeste lõpetada.

H II 4, 570 (46) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

2.

374

Lõpe, lõpe, põlluke!
Kui ei lõpe, seie jätan,
seie jätan sirgu süüdä,
sirgu süüdä, värvu viädä,

⁵ varessele vedädä,
anedele üle kädä,
piäsukesse piäle tulla,
lõokesse lõõritada.

H II 31, 403 (4) – O. Grossschmidt (1889).

375

3.

Lõpe, lõpe, põllukene,
õegake, lõegake!
Kui sa ei lõpe, siia jätän,

siia jätän sirgu süvvä,
sirgu süvvä, nirgu neelda,
⁵ pääsukese pääle käiä.

EÜS II 344 (59) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 283 (38) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 54/5 (27).

376

4.

Lõpe, lõpe, põllukene,
lelo, lelo, lelo!
Kui et lõpe, ei palugi –

siie jätän sirgu söödä,
sirgu söödä, värvu veedä,
⁵ õtsete õrava söödä.

Etteütlemise järele kirjutud, ilma viisita.

EÜS II 362 (84) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

377

5.

Lõpelaul

Parajasti

Lõpe, lõpe, rükkikene (põllukene),
lõpele, lõõrile!
Kui sa ei lõpe, siia jätän,

siia jätän sirgu süvvä,
sirgu süvvä, nirgu neeldä,
⁵ nirgu neeldä, jänesse järädä.

Aa otsa, eekene,
veere viirde, väljakene!

EÜS II 447 (185) < Peipsiäärne v, Varnja k – J. Raja < Kadri Katsan (1905).

Viis: EÜS II 275 (5) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 54 (26).

6.

378

Kuru on jäänud, kos olen käinud,
kas olen metsan jo maganud,
lõpeloo ja lõõriloo?
Lõpe ärä, põllukene!
Kui et lõpe, seie jätän,

lõpeloo ja lõõriloo,
⁵ sirgu süödä, värvu viedä,
pääsukese pesä tehä,
lõpeloo ja lõõriloo.

E, StK 34, 231/2 (6) < Kursi khk, Puurmanni m < Kodavere khk, Pala – P. Berg < Leena Abramson (1926).

125. SIIN ON KÜNDNUD KÜÜRSELJAD

1.

379

Siin on kündnud küürseljad + Loomade sasitud vili

Lõikuse laul

Kui vili hästi ei olnud kasvanud, lauldi:

Siin one künnud küüraselgä,
kõrranud käsi kõvera,
vao vallatu ajanud,

seie arvikud ajanud,
⁵ kihupiäd one kiärotanud.

Oli vili ära tallatud, lauldi:

Unti süägu siigi siga,
karu ratsu rammissagu,
kes one õllud õdradenna,
kes one kaaranna karanud.

H II 64, 347 (13) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

Kõhna vilja kohta lauldi:

Siin one künnud küüruselgä,	selle arvikud ajanud,
äessänud kliäpäjalga,	⁵ selle kihud keerutanud.
kõrranud käsi kõvera,	

EÜS II 363 (85) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

Trükitud: ERIA nr 1598 (lt 760, Siin on kündnud küürseljad).

126. KES MEID OTSAS OOTAB?

381

1.

Lõikuse aal

Põe, põldu, juakse jõudu!	ede selle, et õlen laiska,
Ku et jõõda jalula joassa	põld on pitkä, et põdeva.
egä raadakajula karata,	Külläp kurus korjatakse,
pea küll piälta lõegatakse,	¹⁰ ede otsas otsitasse –
⁵ jalad alta varitakse.	kurus korjab mu emake,
Kuru selle, et õlen kurja,	ede otsas ella velje.

H III 9, 361 (3) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

127. PÕLLUD PÕDEMA

382

1.

Põllu lõpetuseks lauldi:

Väli taht minu väsitada,
mina aga välla väsitasin,
nurme nukad nutma panin.

Siis akati sirpi viskama.

KKI 9, 174 (111) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

128. SIRISE, SIRBIKENE!

1.

383

Rukkilõikuse lõpetus

Sirise, sirise, sirbikene,
kõrise, kõrise, rauakene!
Kelle sirp siin ette sõvvab,
selle peigmees vasta jõvvab.

Sirpi viibutati ja visati üle õla kolm korda. Läks sirp kummuli, siis pidi viskaja sel aastal surema.

EÜS II 345 (61) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 283 (40) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 55/6 (31).

2.

384

Rukkilõikuse lõpetanud, viskasid tüdrukud sirpi ja laulsid:

Sirise, sirise, sirbikene,
kõrise, kõrise, kõverrauda!
Kelle sirp see ette jõuab,
sellel peigmees vastu jõuab.

ERA II 85, 325 (3) < Pala v, Assikvere k, Perametsa – V. Fuchs < Katta Anton (1933).

Sii, sii, sirbikene,
 käi, kulla rauakene!
 Kelle sirpi kaugele läeb,
 see meist ära kaob.

ERA II 85, 355 (8) < Kavastu v, Koosa k – V. Fuchs < Liiso Soo (1933).

Sirbiviskamise mäng

Seda mängiti, kui lõikusetöö oli lõpetatud, teel koju. Lauldi:

Sirise, sirise, sirbike,
 kõrise, kõverrauake!
 Kelle sirp siin ette jõuab,
 sellel peigmees koju jõuab.

Viimaste sõnadega visati sirbid oma ette kaugele. Jooksti siis vaatama. Kelle sirp kõige kaugemal, see pidi kõige enne mehele minema.

ERA II 106, 64 (7) < Pala v, Kodavere k, Otsa t < Alatskivi – H. Õunap < Liisa Alla (1935).

Sirise, sirbikene! + Siin on kündnud küürseljad

Lõikus on lõppenud

Sirise, sirise, sirbike,
 kõrise, kõverrauake!
 Kelle sirp see ette jõuab,
 sellel peigmees mütsi ostab.

⁵ Siin on kündnud küüraselga,
 äestanud ädalajalga.
 Kes siin rukkis rübelenu,
 kes siin kaeran karanud?

ERA II 249, 513 (9) < Maarja-Magdaleena khk, Halliku k < Kodavere khk – A. Saar < Anna Lepik (1939).

Jõua, sõua, sirbike(ne)!
Kellel sirpi ette jõuab,
sellel peigmees vastu sõuab.

Nende sõnadega visati sirbid üle õla. Kelle sirp kõige ette läks, see sai mehele.

Dikteeritud. 1. värsis erinevus kordamisel.

KKI 1, 62/3 (23) < Alatskivi v, Torila k – U. Mägi < Paul Pärsikivi (1947).

7a.

389

Kui visassid sirpi, siss laulsid sedasi:

Sirise, sirise, sirbike,
kõlise, kõverraadake!
Kelle sirp ta ette jõuab,
sellel peigmees mütsi ostab.

See saab mehele. Kui rügis lõpetatud, siss võeti sirbid kätte. Üks vanem inimene võttis teravad otsad pihku ja viskas üle õla selja taha. Siss jooksid vaatama. Igaüks teadis oma. Kelle oma kõige ees oli, see sai mehele. Kui sirp katki pidi minema, sel oli surma. Sirbi-viskamine oli minu aal veel.

Dikteeritud.

KKI 1, 57 (16) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

7b.

390

Sirise, sirise, sirbike,
kõrise, kõverraadake!
Kelle sirp nüüd ette jookseb,
sellele peigmees mütsi ostab.

RKM II 43, 462 (13) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

Rukkilõikuse järel oli sirbiviskamine. Kõigi sirpide teravad otsad võetakse pihku ja üle pahema õla visatakse. Lauldi:

Sirise, sirise, sirbikene,
kõlise, kõverraudakene!
Kelle sirp^ä ette jookseb,
selles peigmees mütsi ostab.

Kelle sirp vildakile läks, see läks ukka.

RKM II 48, 106 (19) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

392

7d.

$\text{♩} = 166$

g^l=e^l Si-ri-se, si-ri-se, sir-bi-ke, kõ-li-se, kõ-ver-raa-da-ke!

parlando
Kel-le sirp nüüd et-te jook-seb, sel-lel peig-meess mütsi os-tab,

parlando
kel-le ots lääb mul-la sis-se, see lääb sur-ma ma-ga-ma.

RKM II 57, 403 (4) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: PT, lk 56 (32).

393

7e.

Sirise, sirise, sirbikene,	selle peigmees mütsi ostab,
kõlise, kõverraudake!	⁵ kelle ots lääb maa sisse,
Kelle sirp nüüd ette jookseb,	see lääb mulda magama.

Peenikesest otsast võeti kinni, visati üle pahema õla. Üks viskas kõikide eest.

RKM, Normann 3, 66 (18) – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

[erinevate variantide esitus]

$\text{♩} = 70$

Si-ri-se, si-ri-se, sir-bi - ke-ne, kõ-li-se, kõ-ver - raa-da - ke-ne!

Kel-le sirp nüüd et - te jook-seb, sel - lel peig-meess mü-t-si os - tab,

Sirise, sirise, sirbike,
kõlise, kõverraadake!
Kelle sirp nüüd ette jookseb,

sellel peigmees mütsi ostab,
⁵ kelle ots läheb mulla sisse,
sellel Madis mõõdu võtab.

$\text{♩} = 150$

Si-ri-se, si-ri-se, sir-bi - ke-ne, kõ - li-se, kõ-ver - raa-da - ke-ne!

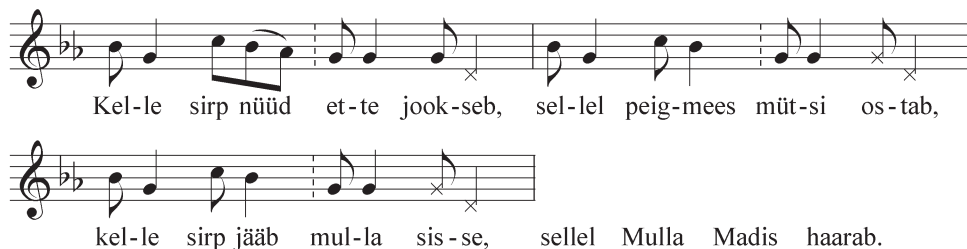
Kel-le sirp nüüd et - te jook-seb, sel - lel peig-meess mü-t-si os - tab,

kel-le sirp läeb mul-la sis-se, Mul-la Ma-dis se-da ko-sib.

1. Sirise, sirise, sirbikene
kõlise, kõverraadakene!

Kelle sirp läheb mulla sisse,
¹⁰ Mulla-Madis seda kobib.

Si-ri-se, si-ri-se, sir-bi-ke-ne, kõ-li-se, kõ-ver - raa-da - ke-ne!

2. ———

Kelle sirp jääb mulla sisse,
sellel Mulla-Madis naarab.

3. ———

Kelle sirp läab mulla sisse,
sellel Mulla-Madis auku kaevab.

RKM II 48, 297 (11) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

Viisid: RKM III 3, 52/4 (28, 30, 31) – A. Garšnek.

395

8.

Visati küll vanal ajal sirpi lõikuse ajal. Laaleti veel:

Sirise, sirise, sirbike,
ja kõrise, kõrise, rauake!

Kelle sirp pidi ette saama, siis pidi mehele saama. Kui õli naene, siis pidi muud iäd tähendama.

RKM II 27, 100 (186) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

396

9.

Sirbiviskamist ka oli. U 50 aastat tagasi.

Sirise, sirise, sirbike,
kõrise, kõrise, kõrreke!

Enam ei mäleta.

Meheleminemist ennustati. Võis igati, kas ise visata või teisel lasta visata.

RKM, Normann 3, 53/4 (4) < Kallaste l – E. Normann < Anna Viljus (1954).

Sirise, sirise, sirbike,
 kõrise, kõverrauake!
 Kelle'ga sirp meist ette jõuab,
 sellel peigmees kosja jõuab.

Siis vaadati ära, kellel on kõige ees, siis vaadati, kellel tuleb peigmees kõige enne. Ega sellepärast tuld miski.

Retsitatiivne viis.

RKM II 211, 631 (26) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

REHEPEKSMINE

129. KATKI LÕIN KOODI

1.

398

Rehele mind üeldakse,
 kuodile mind kutsutakse.
 Lade laia, pahmas paksu –
 katki lein mina kuldse kuodi,

⁵ kuldse kuodi, vaskse varre.
 Mine linna, linnukene,
 tuu mulle kullast kuodikene,
 vala vasest varrekene!

H II 4, 672/3 (39) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Leena Polakene (1887).

Kk: 3. lamas.

Trükitud: ERIA nr 1772 (lt 833, Katki lõin koodi).

TALGULAULUD

130. TAHTSIN MINNA TALGUTELE

399

1.

Tahtsin minna talgutele + Mitu häda

Täna tahan talgul minna,
õdra pulmal ma puhuda,
kaara varrul ma varuda!

Mulle juhtus joomar naene,

⁵ joomar naene, nuttur laps,
nuttur laps ja lage piä,
vilu ilm ja viitlik tii.

Täna on meie talgu päev ...

Viis on laulu nr 82 juures.

EÜS II 366 (93) < Alatskivi v, Naelavere k – J. Raja < Juhan Prinkvelt (1905).

Viis: EÜS II 288 (65) – A. Liiv.

131. TALGULISTE LAUL

400

1.

*Tõuse karja saatma! + Oma ema ja võõrasema äratus + Laisk perenaine tanuta
tares + Talguline tahab süüa + Ilus küla + Teretamata möödujale*

Sitaveo laul

a) Hommikul:

Üles, üles, külänaesed,
üles, üles, üles,
üles lehmi lüpsemaie,
üles karja saatamaie!
Munde mullikad murula,
⁵ meie kari karjaajan.

Tule, lilli, lüpsa lehmi,
tule, atta, aa karja!
Perenaene, naesukene,
istud tanuta tarenn,
¹⁰ ilma võõta voodienna,
pada ilma mõskemata,

katel külmä köörimätä.
Süvva taas – südä valutab,
juvva kutsub – kurku kuiva.

¹⁵ Südä virtsub viidikidä,
raksub ranna räabissidä.

b) Lõuna ajal:

Kelle aiad aljendava?
Külä aiad aljendava.
Kelle kõevud kõllendava?

²⁰ Külä kõevud kõllendava.
Kelle vitsad virvendava?
Külä vitsad virvendava.

b) viis on laulu nr 601 juures.

c) Õhtul lauldi:

Möö-da lät-sis mür-gi-tü-tär,
õ-da-go - le, õ-da-go - le.

Müüdä lätsis mürgitütär,
õdagole, õdagole,
ei ta es tihka teretädä
²⁵ ega Jumal appi anda.

EÜS II 335/7 (44–46) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viisid: EÜS II 280 (26, 27) – A. Liiv < Mari Poks; EÜS II 278 (14) < Ann Kõiv.

Trükitud: ERIV I, lk 197/8 (F 4, Talguline tahab süüa) ja lk 195 (F 1, Teretamata möödaminejale); EKL II, lk 70/1 (180, Tõuse karja saatma! + Laisk perenaine + Talguline tahab süüa); PT, lk 58/9 (39, 41, 42).

132. PÕLLUL PULMAD

401

1.

Põllul pulmad + Suur härg

Mina tänan pereisad,
pereisad, pereemad,
kes one teinud põllul pulmad,
põllul pulmad, väljal varrud,
⁵ kes mind, kurva, siia kutsus
ja mind, alva, siia ajas!
Ära tema tapnud selle härja,
kellel tuhat vaksa turja,

kes pole ilmas ikkes õlnud,
¹⁰ elupõlvel põldu künnud,
kellel sada vaksa sarvi,
kümme küünart küljekonta,
seitse küünart seljaruugu,
kelle kõht one lõikumata,
¹⁵ kelle liha liikumata,
kelle rasv one raiskamata.

H II 4, 680/1 (49) < Kokora v, Torila k – M. Koik, J. Härms < Kadri Allik (1887).

MEESTETÖÖD

133. TARBEPUUDE RAIUMINE

402

1.

Oie-oie Otsa Miku,
tagan olli paksu metsä.
Sääl ma raidsin rattapuid,
kõlgutin kõdarapuid,

⁵ isä adra äglilauda,
emä kerstu kaanelauda,
vellele vesivärävid,
sõsarale sõrmuspuid.

Viis on laulu nr 1025 juures.

EÜS II 358/9 (78) < Kavastu v, Koosa k – J. Raja < Mai Kübarsepp (1905).

Viis: EÜS II 287 (58) – A. Liiv.

134. SAANI TEGEMINE

1.

403

Saanikene

Jaanikene, saanikene,
tee mul saksasaanikene,
tiputa teravikene –
iga kuust pane kõdara,
⁵ nädalasta lõika laasto!
Siis pane saani jooksemaie!
Kõdarad kõnelid saksa keeli,
aesad aga Perno keeli.
Kõik need saksad katselesid,

¹⁰ isandad imetselesid.
Mis on vaja saanile,
kolmas kullatükile?
Hobo ette, aesasid,
lookasid ja rangisid.
¹⁵ Kõlmi metsa kõnniti,
silmati sinisalumid –
siält need aesad arvati,
siält need loogad loobiti.

EKS 8° 2, 809/10 (5) – Jakob Elken (1871).

135. AUK AIAS

1.

404

Jürikuke-järükuke,
kuradi kurikake,
pagana pangelavvakene,
tegid aia, jätid aagu

⁵ küla põrsaste pugeda,
küla lammaste ladida,
õma ema kaala murda.

H II 4, 569/70 (44) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

136. MÕRRAD MÕISA POOLE

1.

405

Imemaa + Mõrrad mõisa poole

Mina, mees, olen sealta maalta,
kus need kuked söönud kulda,
kuked kulda, kanad karda,

aned haljasta õbedad.
⁵ Sest ma mõistan mõrrad teha,
tohin tõkked jõkke panna,

mõrra küljed küüni poole,
mõrra hännad härra poole,
mõrra saba saksa poole,
¹⁰ mõrda ennast mõisa poole.

H II 27, 1017 (4) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

406

2.

Imemaa + Mõrrad mõisa poole

Mina, miis, olen sääлта maalta,
kus need kuked söövad kulda,
kuked kulda, kanad karda,
haned haljasta hõbedat,
⁵ varesed vana vaske
ja pesilinnud pennisid,

targad linnud taalereida.
Sest ma mõistan mõrrakunsti,
tohin tõkkeid jõkke panna,
¹⁰ mõrra küljed küüni poole,
saba tuleb saksa poole panna,
mõrda ennast mõisa poole.

ERA II 257, 248 (33) < Pala v – E. Luigla < Tõnts (1939).

137. RANNA KAASAD MUSTAD

407

1.

Miks one mustad ranna näiud,
karvatumad ranna kuasad?
Lähvad vara vesile,
enne pääva piäle vetta,
⁵ enneaegu aerusille.
Tõõseb tuul ja murrab aeru,

tõõseb tõene, murrab tõese,
kõlmas ankurid arutab,
neljas peeled pillutab.
¹⁰ Laene käsi laksutab,
veli pihtaje pinutab.

H II 4, 656/7 (22) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

138. SILLAD SOILE

1.

408

Kurista ja Kaave poesid
tegid silda suude piäle,
madalate maade piäle,
et tema naene ei kastaks jalga,
⁵ naene jalga, härg ei sõõrga,

sigas siidikingasida,
hobu õbekapjasida,
kukke kuldakannuksida,
kana kallid varbaida.

H II 16, 267 (12) – W. Lepp (1889).

139. VENNAL VÄITSAKENE

1.

409

Mul oli veike vennakene,
vennal veike väitsakene,
puupeaga puraskukene.

Sellega koksis nuakesi,
⁵ toksis tulerauakesi.

RKM 91, 468 (12) < Alatskivi, Naelavere k – J. Põldmäe < Alma Fuchs (1959).

NAISTETÖÖD

140. LÜPSIK LÜPSJALE!

1.

410

Lehmalüpsmist

Sõõru, sõõru, lehmakene,
maalu, maalu, Marsukene,
sõõru neljasta nisasta,
udarasta ummikusta!

⁵ Anna lüpsik lüpsijalle,
tuuver tuban istujalle,
kanni kaks karjasselle!

EKLA, f 191, m 1: 6, l 5a – A. Alver (–1903).

Kk: 7. kauni.

141. ANNA PIIMA!

411

1.

Lehmalüpsmine

Lehmade lüpsmise aeg vanasti lauldud:

Sõõru, sõõru, sõõrujalga,

anna piima, härjajalga!

Tuhat tööd jäi toa juure,

sada tööd jäi sauna juure,

⁵ arvamata aia juure.

ERA II 179, 517/8 (1) < Pala – E. Luigla < Amalie Luigla (1937).

142. KOKKU, KOOREKENE!

412

1.

Kokku, kokku, kuorekene,

võiss, Jumala viljakene,

ümber männa mäterdagu,

ümber kulbi kuperdagu!

H II 4, 668 (34) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Leena Polakene (1887).

413

2.

Võitegemise laal

Kokko, kokko, koorekene,

võiss, Jumala viljukene!

Taevass tulgu, kernu mingu,

ümber männä mütä-mätä!

H III 9, 362 (5) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

Võitegemise sõnad

Taevast tulgu, kirnu mingu,
laadu pääle latakiida,
leevä pääle liistukiida!

ERA II 14, 534 (38a) < Peatskivi k – P. Ariste < Juhannes Madi (1929).

Kokku, kokku, koorekene,
Jumala võist, viljukene,
ümbär männa mütsa-mätsa,
taevast tulgu, kirnu mingu!

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (6) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

Võitegemise laul

Kokku, kokku, koorekene,
ümbär männa müta-mäta,
taevast tulgu, kirnu mingu,
mitu lännikut võid saagu!

ERA II 179, 518 (2) < Pala – E. Luigla < Amalie Luigla (1937).

Kokku, kokku, kuarekene,
taevass tulgu, kirnu mingu,
ümbär männä müta-mätä!

Võid tuun Visse-Vasseveress,
⁵ kuurt tuun Kipa-Kapa metsäss.
Kokku, kokku, kuarekene!

Sii one võitegemise laal. Sedä kuulin vanaõe käess – isä sõsaru käess.

KKI KT 160, 71/2 (90) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

418

6b.

Kokko, kokko, kuorekene,
ümber männa mütä-mätä!
Võid tuun Visse-Vasseverest,

kuurt tuun Kipa-Kapa messäss.
⁵Taevast tulgu, kirno mingu,
ümber männä mütä-mätä!

Ise tehti võid ja üeldi.

RKM II 27, 103 (200) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

419

7.

Kokku, kokku, koorekene,
ümber männi mitsu-matsu!

Võitegija luges. Kuuldud emalt.

KKI 1, 267 (455) < Pala v, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – U. Mägi < Leida Laasma (1947).

420

8.

Kui võid tehti, siss öeldi:

Kokku, kokku, koorekene,
ümber männa münta-mänta!

KKI 1, 208 (283) < Pala v, Kirtsu k – U. Mägi < Sohvi Tartu (1947).

421

9.

Kokku, kokku, koorekene,
ümber männa müta-mätä!
Taevast tulgu, kirnu mingu!

Loeti siis, kui tegid võid.

KKI 9, 187 (138) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Võitegemine

Pajud tulgu, Paavli mingi,
 ümber Määki mütsa-mätsa!
 Kokku, kokku, kooreke,
 vanaema vaevake!

RKM II 91, 468/9 (139) < Maarja-Magdaleena khk, Matjama k < Kodavere khk, Alatskivi v, Naela-
 vere k – J. Põldmäe < Anna Fuchs (1959).

11.

423

Kokku, kokku, koorekene,
 võiks, Jumala viljukene!

RKM II 211, 631 (25) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

12.

424

Siis olnud ka võitegemise aeg, mis lauldud, meil Kodaveres olnud niisugune laul:

Kokku, kokku, koorekene,
 võiks, Jumala viljukene!
 Taevast tulgu, kirnu mingi,

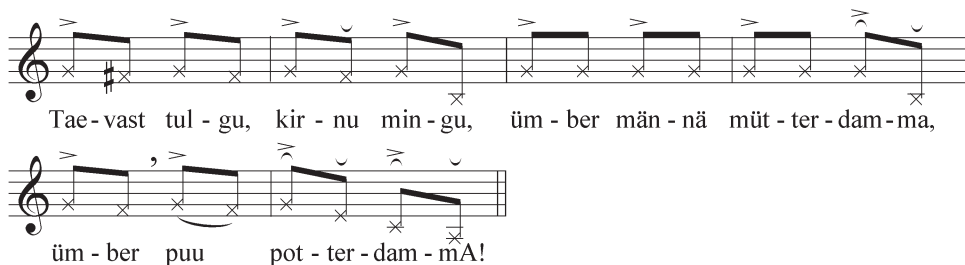
ümber puu puterdama,
⁵ ümber männä möterdäma!

RKM II 302, 405 < Pala v, Metsanurga k – M. Villemson (1973).

13.

425

g'=*g* Kok - ko, kok - ko, koo - re - ke - ne, võiss, Ju - ma - la vil - ju - ke - ne!

E. Liiv: Olete ise ka lugenud või?
 R. Tõrva: Olen küll, siis ...
 E. Liiv: No kas läheb kiiremini kokku?
 R. Tõrva: No muidugi. [naerab]

RKM, Mgn II 3053 (4) < Tartu I < Kodavere khk – E. Liiv < Rosalie Tõrva (1975).

Trükitud: PT, lk 60 (45).

143. EKS VÕINUD MERES MÜRADA!

426

1.

Käikivi

Kivikene, kiiksukene,
 võenud sa meren mürädä,
 mere kalda'al kajada,
 ku saed meie müräda,
⁵ meie koagude kajada!

Meks siis musta meie leeva,
 küll oo musta, küll magusa –
 kana lennas seena peale,
 leie tolma leeva sisse.

H III 9, 362 (4) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

427

2.

Javekivi oli igan majan. Seal jahvatati jahu. Kui naine tuli raskest tööst kodu, siss jahvatas.
 Laulis selle juures:

Kivikene, kullukene,
 mis sa minu kamberilla,
 minu pistu piinamaie,

käevarsi vaevamaie!
⁵ Võinud sa merel mürada
 ja mere kalda all karata!*

Sel ei ole kedagi viisi. Üks prosto ja madal viis.

*Lauldes: mere kalda all karata.

KKI 1, 62 (22) < Alatskivi v, Torila k – U. Mägi < Paul Pärsikivi (1947).

144. PUDRUKKEETMINE

1. 428

[fragment]

Sipsa suula, Siimu naene,
lahe jahu, Juani naene!
(~ lahe jahu, Laari naene!)

ERA II 285, 399 (80) < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Leena Kiisel (1940).

2. 429

Ja siis kuda sii pudru kiitmise laal, pagan, õli? Ei taha miile tulla!

Kiädä putru, Pulli naene,
lahe jahu, Juani naene,
riipsa suula, Siimu naene,
rapsa silmä, Reenu naene!

Sedä ma kuulin Tiiva Juani naese käess – Mai Tamm, 80 a. Õli siis vana, kui ma õlin laps. Kas ma õlin kuude- vai seitsme-uassane. Eläs Siäritsä külän, Kodavere khk, Ranna vallan, popsi saanas järve kalda piäl.

KKI KT 160, 72 (91) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

145. LAISK VIIB VILLAD VIRGA KÄTTE

430

1.

Vares, vaga linnukene + Laisk viib villad virga kätte

Vares, vaga linnukene,
lendas linna uulitsale,
sealt tema lendas katusele,
kõrtsimamma matusele.

⁵ Takud lakas, villad vakas,

kotikangas kuke nokas.

Ma viin villad virga kätte,
takud targa naese kätte.

Virk teeb villast viisupaela,

¹⁰ tark teeb takust tallapaela.

Muist on meelest ära läind.

A 1472 (1) < Alatskivi v, Peatskivi k < Hilda Pedo, Alatskivi algk, 4. kl (1922).

431

2.–3.

Vares, vaga linnukene + Laisk viib villad virga kätte

Vares, vaga linnukene,
lendas linna uulitsale,
sealt tema lendas katusele,
kõrtsimamma matusele.

⁵ Villad vakas, takud lakas,
kotikangas kuke nokas.

Ketras, ketras, kelle ratas,
vanamoori vokiratas.

Taat viis villad virga käte,
¹⁰ takud targa naise kätte.

Villast tehti minu paelad,
takust tehti tallukad (~ tallupaelad).

Kuuldud Savastvere küla koolilastelt 1911–1912.

A 11650 (1) < Kokora v, Savastvere k – A. Kull (1931).

Kk: 6. kotikaugas.

432. A 11650 (2) < Kokora v, Savastvere – A. Kull (1931). 11.–12. Virk tegi villast viisupaelad,/ tark tegi takust tallukad. Kuuldud oma emalt u 1911–1912.

Vares, vaga linnukene + Küllap hiired heietavad + Laisk viib villad virga kätte

Vares, vaga linnukene,
lendas linna uulitsal,
sealt tema lendas katusele,
kõrtsimamma matusele.

⁵ Ketras, ketras, kelle ratas,
vanamoori vokitatas.

Hiired lõnga lõksutasid,
kassid kangast kodusivad.

Viige villad virga kätte,
¹⁰ takud targa naise kätte,
virk teeb villast viisupaelu,
tark teeb takust tallukid!

A 11728 (7) < Kavastu v, Tulike – Aino Klein, Koosa algk, 4. kl (1931).

Viin aga villad virga kätte,
takud targa naese kätte.
Virk vei villad virga kätte,
tark vei takud targa kätte.

⁵ Virk õli villu vilgutanud,
tark õli takku tongutanud.
Virk tegi villass viisupaalad,
tark tegi takuss tanupaalad.

ERA II 266, 238/9 (3) < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Leena Kiisel (1939).

Laisk ketraja

Eit mind käskis eietada,
taat aga takku nokutada.
Ei mina viitsind eietada
ega takku nokutada,

⁵ ma viisin villad virga kätte,
takud targa naise kätte.
Virk teeb villast viisupaelad,
tark teeb takust tallukad.

KKI 9, 30 (1) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – E. Laugaste < Anna Lindvere (1949?).

Trükitud: ERIA nr 1906 (lt 906, Laisk viib villad virga kätte).

Villakraasimise talgused – õige vanasti olnud. Keedetud kama. Tüdrukud käisid. Siäl laaletud:

Viime villad virga kätte,
takud targa naeste kätte.
Virk teeb villast viisupaelad,
tark teeb takust tanupaelad.

⁵ Virk oli villad vilgutanud,
tark oli takud tallutanud.*
Villast saan ma viisupaelad,
takust saan ma tanupaelad.

Algas „Vares, vaga linnuke“.

*Võtavad näpiga.

RKM, Normann 3, 89/90 < Viljuse k – E. Normann < Marie Välja (1954).

146. KÜLLAP HIRED HEIETAVAD

437

1.

Vares, vaga linnukene + Küllap hiired heietavad

Vares, vaga linnukene,
saba taga tillukene,
lendas linna uulitsalle,

kõrtsimamma matuselle.
⁵ Hiired takku heietavad,
kassid taga kangast koovad.

A 8592 (71) < Pala v, Kantküla – P. Hamburg < Elmar Salu (1926).

438

2.

Vares, vaga linnukene + Küllap hiired heietavad + Kolmed püksid

Vares, vaga linnukene,
lendas linna uulitsale,
sõnus sõjasõnumida.
Sealt tema lendas katuksele,
⁵ kõrtsimamma matusale.
Hiired takku heietavad,

kassid taga kangast koovad.
Eit tegi püksid, taat tegi püksid,
enesel olid ennem püksid,
¹⁰ siis said kokku kolmed püksid,
kokku kolmed uued püksid.

A 8592 (72) < Pala v, Punikvere k – P. Hamburg < Pauline Annask (1926).

147. KÄRME KETRAJA

1.

439

[fragment]

Virk õli villu ketramaie,
traks õli vokki tallamaie,
ärä tämä õmles ämmä särgid,
ärä tämä pilutas peiu särgid.

ERA II 266, 239 (5) < Ranna v – A. Univere < Kaarel Ertis (1939).

148. ÕPETAS ÕMBLEMA

1.

440

Õmbleja

Õlga terve tõene naene,
tõese naese tüterida,
kes mu õppas õmlemaie,

palju pani palissama,
⁵ vene pilu pistemaie,
särgisiilu siädemaie.

H III 9, 364 (10) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

149. KÄRME KUDUJA

1.

441

Poisid käisid sala tüdrukuid vaatamas:

Kes oli kerge ketramaie,
kerge kangasta kuduma?
Niied niksids, piirad pliksids,
surnuk suitsetas käena.

RKM II 48, 106/7 (20) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

150. UNI, MINE KÜLASSE!

442

1.

Unelaal

Käi külla, unekene,
käi külale, käi kälile,
küla nuarile mehile,

nuarte miässe nuarekille!
⁵ Seal oo seatud unesängid,
laated unepalangad.

H III 9, 362/3 (6) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

Trükitud: ERIA nr 2263 (lt 1106, Uni, mine külasse!).

443

2a.

Tüdruk laulab nõndaviisi:

Uni, mis sa mulle tükid,
mine noorte meestele,
noorte meeste naestele!
Neil on aega haegutada,

⁵ risti sāngi ringutata.

pantud unepalangad.

Dikteeritud.

KKI 9, 414/5 (21) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

444

2b.

[fragment]

RKM II 57, 397 (1) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Uni, ärä mulle tiku,
 kaske, kaske,
 mine noorte meestele,
 noorte meeste noorikile!

Neil on aega aigutata,
⁵risti sāngi ringutata,
 neil on tehtud unekotid,
 pantud unepalangad.

Tüdrukud laulsid, kes kedrasid neljapäeva õhtul.

RKM, Normann 3, 59 (1) – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

151. UNI EI ANNA UUTA KUUBE

1.

446

Uni ei anna uuta kuube,
 magamine maani särki.
 Mine välja vaatamaie,

kasikusse katsumaie,
⁵kus saad tööga tehtanessa!

A 11935 (7) < Pala v, Halliku, Lea t – Osvald Avi, Alliku algk, 4. kl (1931).

2.

447

Uni ei anna uuta kuube,
 magamine muani särki,
 uni suadab hulkumaie,

magamine marssimaie.
⁵Uni nuarile mehile,
 nuarte miässe nuorikille!

A 11939 (10) < Pala v, Halliku < Pala v, Assikvere – Väino Luka, Alliku algk, 4. kl (1931).

152. PESTUD ANUMAD

1.

448

Riissapesemine

Pese puused pusta'assa,
 vasselised valge'essä!
 Üles tõõseb äikene,

üles tõõseb ämmikene,
⁵tõene tõesele kõneleb:
 „Kas oo kuu, mes seal tõõseb,

vai jo paessab päävikene?“
 A seal jo paissid pangevitsad,
 kirendid kibude kõrvad.

H III 9, 363/4 (8) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

153. MARJULEMINEMISE LAUL

449

1.

Marjule minnes lauldi:

Läki mäele marjule,
 alla mäele toomingile,
 pääle päeva pähkelile!

Viis on laulu nr 361 juures.

EÜS II 335 (43) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 280 (24) – A. Liiv.

Trükitud: ERIV I, lk 209 (H 1, Kutse marjule); ERIA nr 514 (lt 213, Marjuleminemise laul); PT, lk 45 (3).

450

2.

Parajalt

Lehte kulda, arule aenale,
 ma lään kulla maasikille ...

EÜS II 346 (63) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 284 (42) – A. Liiv.

Trükitud: ERIV I, lk 210 (H 2, Marjule minek); PT, lk 45 (2).

154. SÕIDAKSIN SÕÕRUMÄELE

1.

451

Õless õma hobene,
õma suarine sadula,
õma luuka künnapuusta,
siis sõedassin Sõõrumäele.

⁵ Sõõrust süüassin sõsterida,

paagutassin pähkelida,
kodu tuussin toemekida
naeste näljaste närida,
nuorte naeste näljutada.

H II 4, 549 (16) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

2.

452

Õleks mul õmala hobune,
õleks mul saarine sadula,
õma looka lodjapuune,
sõidaksin Sõõru õjale,
⁵ ajaksin Arumäela.

Seal mina sööksin sõsterida,
paugutaksin pähkelida,
tooksin kodu toomingida
lastel näljastel närida,
¹⁰ naistel nooril naljatata.

H II 50, 610 (8) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

3a.

453

Oleks mul oma obene,
sõidaksin Sõõrumäele.
Sääl mina sööksin sõsterida,

paugutaksin pähkelida,
⁵ kodo mina tooksin toomingida.

RKM II 43, 464/5 (18) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

3b.

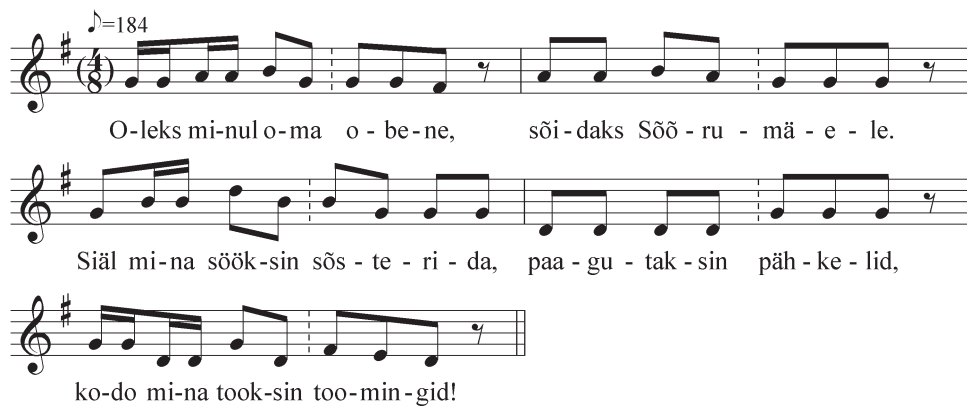
454

Oleks mul oma obene,
sõedaks Sõõrumäele.
Siäl mina sööksin sõsteriida,
paugutaksin pähkeliida.

RKM II 48, 110 (30) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

455

3c.

O-leks mi-nul o-ma o - be-ne, sõi-daks Sõõ - ru - mä - e - le.

Sääl mi-na söök-sin sõs - te - ri - da, paa - gu - tak - sin päh - ke - lid,

ko-do mi-na took-sin too-min-gid!

RKM II 57, 421 (13) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

456

3d.

Oleks mul oma obene,
sõidaksin Sõõrumäele.

Sääl mina sööksin sõsterida,

paugutaksin pähkelida,
⁵ kodo aga tooksin toomingida.

RKM II 48, 374 (4) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

EBAÕIGLUS JA VIHA

RIKAS JA VAENE

155. RIKAS HÄRRA JA VAENE MEES

1. 457

Söödi Juhani rõemulaul

Meie herra vaene mees
oma kolme mõisa sees –
ei ole juua, ei ole süüa,
ei ole trilli-tralli lüüa.

⁵ Mina vaene talupoega
kolme vaka kesvadega –
mul on juua, mul on süüa,
mul on trilli-tralli lüüa!

H I 4, 708 (4) < Alatskivi – A. Thomson (1876).

2. 458

Meie ärra rikas mees
kolmekümne mõisa mees –
ei saa süvva, ei saa juvva,
ei saa trilli-tralli lüvva.

⁵ Mina vaene talumees
kolme vaka vilja sees –
sealt suab süvva, sealt suab juvva,
sealt suab trilli-tralli lüvva!

H II 4, 693 (66) < siit ja säält – M. Koik, J. Härms (1887).

3. 459

Meie ärra rikas miis
kolmekümne mõisa miis –
ei saa süüä, ei saa müüä,
ei saa trilli-tralli lüüä.

⁵ Mina vaene talumiis,
kolme vaka vilja miis –
säält saab süüä, säält saab müüä,
säält saab trilli-tralli lüüä!

Viis on laulu nr 82 juures.

EÜS II 366 (92) < Alatskivi v, Naelavere k – J. Raja < Juhan Prinkvelt (1905).

Viis: EÜS II 288 (65) – A. Liiv.

156. RIKKA HÄRG JA VAESE VARES

460

1a.

Rikas tappis ärja ärä –
ei suanud mauku maetseda.
Vaene tappis varesse –
liha sae süia, nahk sae müia,

⁵ sääreluust sae sängisamba,
nokass sae nuusutuus,
vituss sae vilepill.

RKM II 192, 583/5 (446) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

461

1b.

Rikas tappis ärjä ärä –
ei suanud mauku maetseda.
Vaene tappis varese –
liha sae süia, nahk sae müia,

⁵ siäreluust sae sängisambad,
tutist sae tuesumüts,
nokast sae nuusutuus,
vitust sae vilepill.

Ei mäleta ästi [kust õpitud] ... Oo! Selle saen Särje Peetri käest, 70 a vana. Elas Kavastu vaessemajas.

KKI KT 160, 123 (141) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1947).

157. EI RIKAST RAHASSE PANDA

462

1.

Õpetuselaul

Ehk oleks isa ilmarikas,
ema siidile seutud,
veli piljantil peetud,

sõsarel sada rahada –
⁵ kui tema ära surekse,
maha jäeks isa ilmarikkus,

ema siidile seutud,
venna piljantil pidetud,
sõsari sada rahada.

¹⁰ Ei rikass rahasse panta,
kuning kulda ei maeta.

Beiträge XVII, lk 123 (5) – J. W. Everth (–1825).

DbI: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f¹, 73/4 (155) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

Vrd: Täna kuld, homme muld. – Eesti-ma rahwa Kalender, ehk Täht-ramat 1829 aasta peäle. Tallinn, J. H. Gressel 1828, laul nr 3.

KÜLA

158. NAISTE TAPLUS

1. 463

Unenägu

Mõiska ärä, külänaesed,
mes hullu nägi unena:
neli naissa tappelivad,
üks õli Kaie, tõene Maie,

⁵ kolmas Liisu, neljas Leenu.
Annel aegas, Kaiel kaegas,
Maiel matikerekene,
Leanul liämekulbikene.

H III 9, 366 (14) < Pala v – V. Kirik (1888).

2. 464

Naesel taplid tanuvile:
üks õli Maie, tõene Kaie.
Maiel õli matipõhi,

Kaiel karbikuas,
⁵ Leenul leemekulbike.

EKS 26, 3 (7) < Ranna v, Raatvere k – E. Mäso (1912).

159. NÕIUTUD KODU

465

1.

Viru virbid, Arju nõiad
tõied soolad Soavumaalta,*
magedad omilta maalta,
panid isa õue alla,
⁵ mo velje värate alla.

Kui võtsid soolad sulada,
magedad maha vajuda,
siis võtis kodu kaduda,
pulge hooned pureda,
¹⁰ laudu langeda väravede.

*Ueber Soavumaa konnte die Sängerin, ein altes Weib, keinen andern Ausschluss geben, als [Soavumaast ei osanud laulja, vana naine, muud öelda, kui]: „See on aga nendasamoti ka sõnaks laulda.“

ÕES, SK 348, 5 (8) < Alatskivi – J. Weitzenberg (1860).

466

2.

Viru virbid, Harju nõiad
tõied suolad Suavumualta,
magedad õmilta mualta,
pannid isa õvve alla,
⁵ mu velje värati alla.

Kui võtid suolad sulada,
magedad maha vajuda,
siis võttis kodu kaduda,
laadu langeda väravid,
¹⁰ pulge huuned pureda.

H II 4, 618 (98) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

160. LAISK NAINEN NAERAB NEIDU

467

1.

Ei minu naera õige naene
ega õige naese poega –
sii aga naerus naerab minda,
sii aga pilges pilkab minda,
⁵ sõimab sõnnikualune,
keda one ennast enne naerdud,

mueste muele kuulutetud,
suvel suetsuna pidetud,
talvel jalatallukana.

¹⁰ Minu aga naerab narrikene,
pilkab peldiku kasija.

H II 4, 571/2 (50) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

See küll naarus naarab minda,
see küll pilges pilkab minda,
keda ennast enne naerdud,

muiste muile kuulutatud.
⁵ Suvel seesnud suitsunagi,
talvel jalatallukista.

Viis on laulu nr 947 juures.

EÜS II 413 (146) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 299 (123) – A. Liiv.

Ei mind põland põlleline
ega laitnud naene kaunis –
minu laedab laedetav,
kostab kolletealune,
⁵ laedab lakkade magaja.

Ise on enne ammu naertud,
mueste muele kuulutatud,

suvi suetsona pidetud,
talve jalatallukina,
¹⁰ viirnud viisupaeludena,
käänud kätepühkemeni –
siiski kõrvenud kõneles,
ahjuluud minu aegutas.

Algusosa variant:

Ei mu põle põlleline
¹⁵ ega laeda naene kaanis –
minu laedab laedatava,

kostab kolletealune,
laedab lakkade magaja.

EKS 26, 2 (3) < Ranna v, Raatvere k – E. Mäso (1912).

„Vaemulapsed“ sõimlevad:

Ei minu naara naene kaanis,
tiuta tütar tegijä –
minu aga naarab naaretava,
tiutab tütar tüütä.
⁵ Siigi kõrvenud kõneleb,
ahjuluud minu aaguteleb,

kedä one ennäss enne naardud,
mueste muele kuulotatud,
suvi suetsuna pidetud,
¹⁰ talvel jalatallukinna,
käänod kätepühkeminnä,
viirnod viisopaaladenna.

Mind põle põland põlleline,
 laitnud naene laegoline –
¹⁵ nüüd mind põleb põlletagi,
 laedab naene laegodetta.

ERA II 172, 55/6 (7) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere
 < Anna Lindvere (1937).

471

4b.

Laisk naine naerab neidu + Võta regi rindadeks!

g¹=e¹ Ei mi-nu naa-ra nae-ne kaa-nis, ti-o-ta tü-tär te-gi-jä,
 mi-nu küll naa-rab naa-re-ta-va, ti-o-tab tü-tär tüü-tä.
 Mind põ-le põ-land põl-le-li-ne, lait-nu-de nai-ne lae-go-li-ne,
 nüüd mi-nd põ-leb põ-l-le-ta-gi, lae-da-bae nae-ne lae-go-de-tä.
 Sii-gi naa-rus naa-rab min-da, sii-gi kõr-ve-nud kõ-ne-leb,
 ah-ju-luud mi-nu aa-gu-te-leb, ke-da on en-näst en-ne naer-tud,
 mues-te mue-le kuu-lu-ta-dud, su-vi suet-su-na pi-de-tud,

tal-ve-de ja-la-tal-lu-kin-na, kää-nu-de kä-te-püh-ke-min-na,
viir-nu-de vii-su-paa-la-den-na.

Mes si-na iä-le-tu ö-ri-sed, mes si-na kur-gu-tu kö-ri-sed!

Pan-na ä-es iä-les-tä-gi, va-na re-gi rin-nos-sa-gi!
ad-ra-ku-red kur-gus-sa-gi,

ERA, Pl 89 B1 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

4c.

472

Laisk naine naerab neidu + Võta regi rindadeks!

Mõisa vaemolassa sõimlemine

Ei mino naara naene kaanis,
tiota tütar tegija –
mino küll naarab naaretava,
tiotab tütar töötä.

⁵ Mind põle põlanud põlleline,
laitnud naene laegoline –
nüüd mind põleb põlletagi,
laedab naene laagodetä.

Siigi naarus naarab minda,
¹⁰ siigi kõrvend kõneleb,
ahjuluud mino aaguteleb,

keda one ennäss enne naardud,
mueste muele kuulotatud,
suvi jalatallukinna,
¹⁵ käänud kätepühkeminna,
viirnod viisopaaladenna.

Messä, iäletu, örised,
messä, kurgoto, kärised!
Panna äes iälessägi,
²⁰ adrakured kurgossagi,
vana regi rinnossagi!

ERA II 249, 218/9 (2) – H. Siider < Anna Lindvere (1939).

Laisk naine naerab neidu + Võta regi rindadeks!

Vaimolasse sõimlemine

Ei mino naara naine kaanis,
tiota tütar tegijä –
mino küll naarab naaretava,
tiotab tütar tööta.

⁵ Mind põle põland põlleline,
laitnud naene laegoline –
nüüd mind põleb põlletagi,
laedab naene laigodetä.

Siigi naarus naarab minda,
¹⁰ siigi kõrvenud kõneleb,
ahjoluud mino aaguteleb,

kedä one ennäss enne naardud,
muiste moele kuulatadod,
suvi soetsona pidetud,
¹⁵ talvel jalatallukinna,
käänud kätepühkeminnä,
viirnod viisopaaladennä.

Messä, iäleto, örised,
messä, kurgoto, kõrised!

²⁰ Panna äes iälässagi,
adrakured kurgossagi,
vana regi rinnossagi!

ERA II 249, 623/4 (17) – E. Ots < Anna Lindvere (1939).

Ei minu naara naene kaanis,
tiota tütar tegijä –
minu küll naarab naaretava,
tiutab tütar tüütä.

⁵ Mind põle põland põlleline,
laetnud naene laiguline –
nüüd mind põlab põlletagi,
laidab naene laigudeta.

Siigi naarus naarab minda,

¹⁰ siigi kõrvenud kõneleb,
ahjuluud minu aaguteleb,
kedä one ennäss enne naardud,
muiste muile kuulutatud,
suvi suitsuna pidetud,
¹⁵ talvel jalatallukinna,
käänud kätepühkeminnä,
viirnud viisupaaladenna.

Üles kirjutatud laulmise järele.

KKI KT 160, 16 (10) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Mind pole põland põlleline,
laetnud naene laeguline –
nüüd mind põleb põlletagi,
laedab naene laegudeta.

⁵ Siigi naarus naarab minda,
siigi kõrvenud kõneleb,
ahjuluud minu aaguteleb,

kedä on ennast enne naardud,
muiste muile kuulutatud,
¹⁰ suvi suetsuna pidetud,*
talvel jalatallukinna,
käänud käepühkeminna,
viirnod viisupaaladenna.

Dikteeritud.

See oli sõimulaul tüü juures. Lauluga sõimlesid siis. Minu isa ema (Ello Kurs) oli laulnud mõisatöö juures. Ma kuulsin isa õde (Mari) käess. Mina olin väike laps, tema oidis mind. Tegi mulle liivast aia ümber, pani oksad ümber. Ütles, et laalan Annale ämma (st vanaema) tehtud laulu.

*Alati toas, logard tüdruk olnud.

KKI 9, 403/4 (1) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – U. Mägi < Anna Lindvere (1948?).

Mõisa vaemolasse sõimlemine

Ei mino naara naene kaanis,
tiota tütar tegijä –
mino küll naarab naaretava,
tiotab tütar töötä.

⁵ Mind põle põland põlleline,
laitnud naene laeguline –
nüüd mind põleb põlletagi,
laedab naene laegodetä.

Siigi naarus naarab minda,
¹⁰ siigi kõrvenud kõneleb,
,: ahjuluud mino aaguteleb, ,,::

kedä one ennäss enne naartud,
mueste muele kuulutatud,
suvi suetsona pidetud,
¹⁵ talvel jalatallukinna,
käänud kätepuhkeminna,
viirnod viisopaaladenna.

Mes sinä, iäletu, örised,
mes sinä, kurgota, kõrised!
²⁰ Panna äes iälessägi,
adrakured kurgossagi,
vana regi rinnossagi!

RKM, Normann 3, 235/6 (1) – E. Normann < Anna Lindvere (1948–1949).

161. RANNA VALLA KÜLAD

477

1.

Kodaveren koerad auksid,
Punnikveren pullid rüüksid,
Suukülän suula puhuti,
Lümätin lülili lasti,

⁵ Sassukveren sandid laalsid,
Siäritsän särkä uheldi,
Raatveren rauda taoti,
Õmedun õlut juudi.

ES MT 88, 31 (4) < Ranna v, Tossumetsa k, Venetossu t – A. Tamm < Villem Treial (1932).

478

2a.

Raatveres rauda taoti,
Punikveres pullid kaevsid,
Sassukveres sandid laulsid.

KKI I, 266 (450) < Pala v, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – U. Mägi < Leida Laasma (1947).

479

2b.

Raatveres rauda tauti,
Sassukveres sandid laulsid,
Punnikveres pullid kaevsid.

Raatvere, Sassukvere ja Punnikvere on Ranna valla külad.

RKM II 48, 326 (21) – O. Niinemägi < Leida Laasma (1955).

480

2c.

Raatveren rauda tauti,
Punnikveren pullid kaevsid,
Sassukveren sandid laalsid.

RKM II 211, 509 – M. Proodel < Leida Laasma (1967).

162. RANNA VALLA RAHVAS

1.

481

Kui Kodavere keriku läksid:

Kas nägitä meie mehissä
ehk Ranna valla rahvassa?
Mehissä kononinässä

ja obessa soroseljässä,
⁵ suanissa lamajalassa,
tüdrikissä ja küürikissä.

ES MT 88, 43 (2) < Omedu k – A. Tamm < Kaarel Mägi (1932).

163. NAELAVERE KÜLA TALUD

1.

482

Naelavere küla kutsuti vanasti Ubalinn, sellepärast, et seal kasvatati palju ube, igaihel oli palju ube aias. Igal majal oli oma nimi:

Tõnni – tinatänav,
Verul viru väravad,
Kiisal sõjahobused,
Kustsel tahedad tapud,

⁵ Otsal peeled pliksu löövad,
Väljal väherad väljad,
Tõnural tõhurad tõprad.

RKM II 71, 333 (1) < Alatskivi, Naelavere k – J. Põldmäe < Alma Fuchs (1958).

MÕIS

164. HIRMUS MÕIS

1.

483

Ori lahkub + Hirmus mõis + Naised käivad mõisateed + Palve sakstele

Ära lään, ära unetan,
aseme ma annan muile –
tulgu paigale paremad,

asemele ausamad!
⁵ Tehku nenda, kui ma tegin,
käigu nenda, kui ma kääsin,

käigu kurjad karjakõrrad,
vastaku need vaimupäävad!
Ori peab tulesse minema,
¹⁰viinaköögi katelasse,
kartulite masinasse.

Parem põlv one põrgudena,
kui one meie mõisana –
põrgun põletedas puida,
¹⁵meie mõisan mehida.

Mehed kinni kelderin,
naesed hulgsid ukse eden,
munarätid käe otsas,
kanapuarid kaenelan,
²⁰hanepuarid õlma all:

„Laske välla meie mehed!
Meie muad one kündemata,
kannuiäred katsumata,
kivi-iäred kiskumata!“

²⁵Pai ärtsu härrakene,
kullakruuni provvakene,
tõõse üles tuoli piäle,
astu aujärje piäle,
valatele valla piäle,

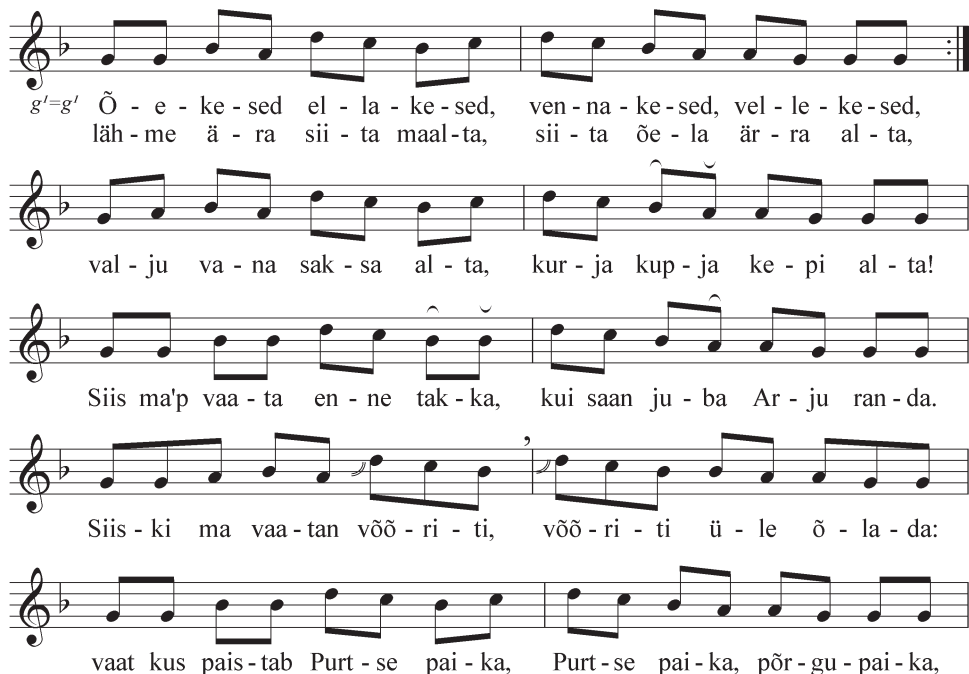
³⁰kuida valda vaevatakse,
kihelkonda kiusatakse:
teopoošid teiba otsas,
vaimupoošid varda otsas.

H II 4, 636/7 (2) – M. Koik, J. Härms (1887).

484

2a.

Mõisast pääsemine + Hirmus mõis + Oleks õlad õunapuust

g'=g' Õ - e - ke - sed el - la - ke - sed, ven - na - ke - sed, vel - le - ke - sed,
läh - me ä - ra sii - ta maal - ta, sii - ta õe - la är - ra al - ta,
val - ju va - na sak - sa al - ta, kur - ja kup - ja ke - pi al - ta!
Siis ma'p vaa - ta en - ne tak - ka, kui saan ju - ba Ar - ju ran - da.
Siis - ki ma vaa - tan võõ - ri - ti, võõ - ri - ti ü - le õ - la - da:
vaat kus pais - tab Purt - se pai - ka, Purt - se pai - ka, põr - gu - pai - ka,

suu - re - ma - te sur - ma - pai - ka, vä - he - ma - te vae - va - pai - ka,
 pi - se - ma - te pii - na - pai - ka, pi - se - ma - te pii - na - pai - ka.
 Suu - re - maid seal sur - ma - tak - se, vä - he - maid seal vae - va - tak - se,
 pi - se - maid seal pii - na - tak - se, pi - se - maid seal pii - na - tak - se.
 Vi - de - vi - kul mind vee - ti, pi - me - di - kul mind pee - ti,
 ä - ma - ri - kul mind a - e - ti, ä - ma - ri - kul mind a - e - ti.
 Vi - de - vi - kul vin - gus vit - sa, pi - me - di - kul pin - gus piit - sa,
 ä - ma - ri - kul äl - lis mõe - ka, ä - ma - ri - kul äl - lis mõe - ka
 mi - nu pik - ki pih - ta mõö - dä, mi - nu õr - nu õ - la - sid mõö - dä,
 sir - get sel - ja - roo - du mõö - dä, sir - get sel - ja - roo - du mõö - dä.

O - leks need pi-had pih - la - ka-sed, õ - la - nu - kid õu - na - puu-sed,
 kä - ed tam-me vah - te - ris - ta, sõr-med sõst - ra lü - li - lis - ta,
 siis ne-mad kan-naks kai - ka - hoo-bid, võ - taks vas - ta vemb-la - hoo-bid,
 kur - ja kub - ja ke - pi - hoo-bid, va - na kilt - ri vemb-la - hoo-bid. ^{g'=gis'}

ERA, Pl 88 A2 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

485

2b.

Mõisast pääsemine + Hirmus mõis + Oleks õlad õunapuust

Purtse rahva orjapõlve laul

Õekesed hellakesed,
 vennakesed, vellekesed,
 lähme ära siita maalta,
 siita õela härra alta,
 5 valju vana saksa alta,
 kurja kupja kepi alta!
 Siis ma p vaata enne takka,
 kui saan juba Harju randa.
 Siiski ma vaatan võõriti,
 10 võõriti üle õlada:
 vaat, kus paistab Purtse paika,
 Purtse paika, põrgupaika,
 suuremate surmapaika,
 vähemate vaevapaika,
 15 pisemate piinapaika!

Suuremaid seal surmatakse,
 vähemaid seal vaevatakse,
 pisemaid seal piinatakse.

Videvikul mind veeti,
 20 pimedikul mind peeti,
 hämarikul mind aeti.
 Videvikul vingus vitsa,
 pimedikul pingus piitsa,
 hämarikul hällis mõõka
 25 minu piki pihtu mööda,
 minu õrnu õlasid mööda,
 sirget selgaroodu mööda.

Oleks need pihad pihlaksed,
 õlanukid tamme vaherista,
 30 sõrmed sõstralülilista,

siis nad kannaks kaikahoobid,
võtaks vastu vemblahoobid,
kurja kupja kepihoobid,
vana kiltri vemblahoobid.

ERA II 249, 238/40 (17) – H. Siider < Anna Lindvere (1939).

2c.

486

Mõisast pääsemine + Hirmus mõis + Oleks õlad õunapuust

Orjapõlve laul

Õekesed hellakesed,
vennakesed, vellekesed,
lähme ära siita maalta,
siita õela härä alta,
⁵ valju vana saksa alta,
kurja kupja kepi alta!
Siis ma_p vaata enne takka,
kui saan juba Harju randa.
Siiski ma vaatan võõriti,
¹⁰ võõriti üle õlada:
vaat, kus paistab Purtse paika,
Purtse paika, põrgupaika,
suuremate surmapaika,
vähemate vaevapaika,
¹⁵ pisemate piinapaika!
Suuremaid seal vaevatakse,
vähemaid seal vaevatakse,

pisemaid seal piinatakse.
Videvikul mind peeti,
²⁰ hämarikul mind aeti.
Videvikul vingus vitsa,
pimedikul pingus piitsa,
hämarikul hällis mõõka
minu piki pihtu mööda,
²⁵ minu õrna õlasid mööda,
sirget seljaroodu mööda.
Oleks need pihad pihlakased,
õlanukid õunapuised,
käed tamme vahterista,
³⁰ sõrmed sõstralülilista,
siis nad kannaks kaikahoobid,
kurja kupja kepihoobid,
vana kiltri vemblahoobid.

ERA II 249, 616/8 (14) – E. Ots < Anna Lindvere (1939).

2d.

487

Mõisast pääsemine + Hirmus mõis + Oleks õlad õunapuust

Õekesed ellakesed,
vennakesed, vellekesed,
lähme ärä siita maalta,
siita õela ärrä alta,
⁵ valju vana saksa alta,
kurja kupja kepi alta!

Siis ma _p vuata enne takka,
 kui suan juba Arju randa.
 Siiski ma vuatan võõriti,
¹⁰ võõriti üle õlada:
 vaata, kus paistab Purtse paika,
 Purtse paika, põrgupaika,
 suuremate surmapaika,
 vähemate vaevapaika,
¹⁵ pisemäte piinapaika!
 Suuremaid seal surmatakse,
 vähemaid seal vaevatakse,
 pisemaid seal piinatakse.
 Videvikul mind veeti,
²⁰ pimedikul mind peeti,
 ämārikul mind aeti.

Videvikul vingus piitsa,
 pimedikul pingus piitsa,
 ämarikul ällis mõõka
²⁵ minu pikki pihta mööda,
 minu õrnu õlasid mööda,
 sirget seljaroodu mööda.
 Oleks need pihad pihlakased,
 õlanukid õunapuised,
³⁰ käed tamme vahterista,
 sõrmed sõstralülilista,
 siis nad kannaks kaikaoobid,
 võtaks vasta vembloobid,
 kurja kupja kepioobid,
³⁵ vana kiltri sõimusõnad.

See one kirjutatud minul nelja uassa eest üles Anna Liemetsa käest, 60 a v kaupmehe naene, elab Mustvees; pärit Narvast, siäl sündinud ka.

KKI KT 160, 35/6 (37) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

488

2e.

Mõisast pääsemine + Hirmus mõis + Oleks õlad õunapuust

Purtse kalarannas kuulnud.

Orjapõlve laul

Õekesed hellakesed,
 vennakesed, vellekesed,
 lähme ära siita maalta,
 siita õela härra alta,
⁵ valju vana saksa alta,
 kurja kupja kepi alta!
 Siis ma _p vuata enne takka,
 kui saan juba Harju randa.
 Siiski ma vaatan võõriti,
¹⁰ võõriti üle õlada:
 Vaat, kus paistab Purtse paika,

Purtse paika, põrgupaika,
 suuremate surmapaika,
 vähemate vaevapaika,
¹⁵ pisemate piinapaika!
 Suuremaid seal surmatakse,
 vähemaid seal vaevatakse,
 pisemaid seal piinatakse.
 Videvikul mind veeti,
²⁰ pimedikul mind peeti,
 hāmārikul mind aeti.
 Videvikul vingus vitsa,

pimedikul pingus piitsa,
 hämarikul hällis mõõka
²⁵ minu piki pihtu mööda,
 minu õrna õlasid mööda.
 Oleks need pihad pihlakased,
 õlanukid õunapuised,

käed tamme vahterista,
³⁰ sõrmed sõstralülista,
 siis nad kannaks kaikahoobid,
 võtaks vastu vemblahoobid,
 kurja kupja kepihoobid,
 vana kiltri vemblahoobid.

Ära kirjutatud laulikust.

RKM II 27, 9/11 (1) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

2f.

489

Mõisast pääsemine + Hirmus mõis + Oleks õlad õunapuust

Orjapõlve laul

Õekesed hellakesed,
 vennakesed, vellekesed,
 lähme ära siita maalta,
 siita õela härä alta,
⁵ valju vana saksa alta,
 kurja kupja kepi alta!
 Siis ma p vaata enne takka,
 kui saan juba Harju randa.
 Siiski ma vaatan võõriti,
¹⁰ võõriti üle õlada:
 vaat, kus paistab Purtse paika,
 Purtse paika, põrgupaika,
 suuremate surmapaika!
 Suuremaid seal surmataakse,
¹⁵ vähemaid seal vaevatakse,
 pisemaid seal piinatakse.
 Videvikul mind veeti,

pimedikul mind peeti,
 hämarikul mind aeti.
²⁰ Videvikul vingus vitsa,
 pimedikul pingus piitsa,
 hämarikul hällis mõõka
 minu piki pihtu mööda,
 minu õrna õlasid mööda,
²⁵ sirget seljaroodu mööda.
 Oleks need pihad pihlakased,
 õlanukid õunapuised,
 käed tamme vahterista,
 sõrmed sõstralülista,
³⁰ siis nad kannaks kaikahoobid,
 võtaks vastu vemblahoobid,
 kurja kupja kepihoobid,
 vana kiltri vemblahoobid.

RKM II 27, 43/4 (52) – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

Oodatakse koju tööle + Päike lõunas – orjad lõunata + Juba teised söönud + Kalad vees + Kubjas, lase lõunale! + Ära kipu kiltri! + Ori sajatab + Peksa perelapsi!

Kessi mu kodu uutab?
 Kodu uutab uksekene,
 kodu vahib väravikene:
 kust tuleb tuletegija,
⁵ kuis piäseb padapesija,
 kaevulingu liigutaja,
 kaevukoogu kukutaja,
 hõbesanga õõrutaja,
 vedepange viäretaja?
¹⁰ Pääv ju lõõgub lõõne'ella –
 katal one külma, küürimata,
 minu lõõna lõekumata;
 kiänab keskihommikuje,
 kana laalab lõõne'ella –
¹⁵ kala katki raiumata,
 riäbis ranna kalda'alla,
 kiissuke kivi vilula.
 Kivi kiigab juurena,
 kivi liigab, liiva laalab,
²⁰ liiva laalab ladvunagi.
 Avid kuldesed jõena,
 avid hallid, küüdid seljad,
 lõhed laiad, laagid seljad –
 niid seesid seli merena,
²⁵ küli külmana vedena.
 Kodurahvas kõlmat kõrda,

tõesed süövad tõesta kõrda,
 perenäiud neljat kõrda –
 minu suu suuruseta,
³⁰ keha keskehommukussa.
 Oh mul kubjas, kullukene,
 kilter, ella linnukene,
 lahe lõevud lõõne'ella,
 aned süõma-aegudella!
³⁵ Veli ella, veljekene,
 ära kipu kilterissa,
 vahi vallapiälikusa –
 kibe surm one kilterilla,
 valus vallapiälikul!
⁴⁰ Kui sa lüüned orjalasta,
 valusast sa vaestalasta,
 ori tõõseb hommikunna,
 vaene enne valge'eda,
 tõstab üles kaks kätta,
⁴⁵ kaks kätta, kümme küünta,
 käsib su käed mädata,
 sõrmed lülini lüheta.
 Peksa peretüterida,
 tapa talunäädissida –
⁵⁰ neil one aega haige õlla,
 seena iären seenitada,
 aia iären hallitada.

H II 4, 597/8 (74) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: värsside järjekord 19, 21, 20, 23, 22, 25, 24.

Kubjas, lase lõunale! + Kadedale kaigub hääl

Oh mu kubjas kullakene,	kõige õndsa õstapoole,
kilter, hella linnukene,	ei kuule emani heale,
lahe lõõvud lõune'ela,	¹⁰ hääl ei kaigu kandijale –
aned süüamäegudela!	õelale õegub iäle,
⁵ Lõevud lõonata küsivad,	õelale õitsimuale,
hakid keset-süüamäega.	kadedale karjamuale,
Ehk ma laalan kõige päeva,	vihasel värätesuula.

ERM 5, 46 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 9. emane.

Dbl: ERM 154, 41/3 (18) – A. Simson. 3. lõövad; 4. süüamäegudela; 6. hakkis ... söömäega; 11. õegu piäle.

166. KUBJAS PÕRGU!*Kubjas, lase õhtule! + Kubjas põrgu!*

∴ Kullakupu kubijake, ∴	⁵ Kui ei lahe, ei palugi!
lee-lee,	Küll mu silmad seda näevad,
armas aukilterike,	et sa põled põrgunagi,
lase orjad õhtaele,	mina argiga avitan,
orjalapsed varju alla!	kiigutsiga kohendan.

Viis on laulu nr 601 juures.

EÜS II 320/1 (19) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 278 (14) – A. Liiv.

Kubjas, lase õhtule! + Kubjas põrgu!

∴ Kuulge, ärräd, kulla ärräd, ∴
laske õõnad õhta'ale,
mesimarjad öömajale!

Kui et lahe, en palugi –
⁵ küll sina põled põrguenna,

kiid aga keevä kattelana!
Siis mina argiga avitin,
kihutelin kikutsiga,
torkan tõrvatooverisse,
¹⁰ kastan keevai kattelasse.

Viis on laulu nr 750 juures.

EÜS II 400 (129) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 291 (80) – A. Liiv < Kadri Ots. Alatskivi viis.

167. KUHU LÄHEB ORJA OHKAMINE

Kohe lähväd orja ohkamised,
vaestelaste vandumised?
Need lähväd kubja kuvve külge,
kilteri kübärä piäle,
⁵ nooreärra nupu piäle.

Ärä sina lüü vaestalasta,
valusasta vaestalasta –
käsib su käed mädätä,
küünärpuuni külma võtta!

Viis on laulu nr 78 juures.

EÜS II 398/9 (126) < Pala v, Haavakivi k – J. Raja < Ello Katt (1905).

Viis: EÜS II 296 (112) – A. Liiv.

Trükitud: ERIA nr 2972 (lt 1417, Kuhu läheb orja ohkamine).

Kuule, kubjas kullukene,
kilter, killalehekene,
ära lüü orjalast
ja valusast vaestlast!

⁵ Kohe lähväd orja ohkamised
ehk vaeselapse vandumised?
Sii lääb kubja kuvve piäle,
kilteri kübärä piäle.

Sii käsib su käed mädätä
¹⁰ ja sõrmed lülini lühetä
ja peial pihku pehässätä.

E, StK 34, 185 (4) < Kursi khk, Puurmani m < Kodavere khk, Pala – P. Berg < Leena Abramson (1926).

168. ÄRA KIPU KILTRIKS!

1.

496

Ära kipu kiltriks! + Ori sajatab + Sa laulad sea sõnu! + Mida suust kukub

Veli ella, veljekene,
ära kipu kilterista,
vahi vallapiälükusta –
kibe surm one kilterilla,
⁵ valus vallapiälükulla!
Kui sa lüüd neid orjalapsi,
valusast neid vaesidlapsi –
ori ohkab ommikulla,
vaene vara tõusedenna,
¹⁰ tõstab üles kaksi kätta,
kaksi kätta, kümme küünta,
vilets, viisi sõrmikile,
käseb su käed mädata,
sõrmed lülini lüheta,
¹⁵ peial pihku pehmisseda.

Jumal sundku, Muarja nähku,
nähku kõlmi kõlmapäeva,
nähku neli neljapäeva!
Mis sa laalad, kui et mõista!
²⁰ Sina laalad sea sõnu,
vana varsa mõtessida,
kohioina kombesida.
Mis laalad sina, sinine,
las laalan mina, punane!
²⁵ Sinu suusta suitseb sitta,
alta hammaste ilada,
minu suusta kukub kulda.
Sinu suu one sopiline,
nina neljanukeline.

H II 4, 644/5 (10) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

2.

497

Ära kipu kiltriks! + Ori sajatab

Meie ella veljekene,
kui sa lüüd neid orjalapsi,
valusass neid vaesidlapsi –
tõõseb üles ommikulla,
⁵ vaene vara tõõsedenna,

käsib so käed mädätä,
sõrmed lülini lühetä,
peiäl pihko pehmissätä.
Jumal sundku ja Maarja nähko,
¹⁰ nähko kolmi kolmapäevä,

nähko neli neljapäevä,
viis riided vihaku!
Elä isesi ellätagi,

katsu ise miälikaadu,
¹⁵ et sul ei sua sunnikida,
aada põhja aagutusi.

H II 64, 346/7 (12) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

498

3.

Ära kipu kiltriks! + Ori sajatab + Peksa perelapsi!

Veli hellä, velleke,
ära kipu kilterissä,
vahi vallapiälikussa –
kibe surm on kilterila,
⁵ valus vallapiälikula!
Kui sa löönud orjalista,
valusassa vaessalasta –
ori tööseb ommokona,

vaene enne valge'eda,
¹⁰ tõssab üles kaks kättä,
kaksi kättä, kümme küüntä,
käseb su käed mädätä,
sõrmed küünini lühenta.
Peksa peretüterida,
¹⁵ tapa taluneiusida,
näil on aega haige õlla!

ERM 5, 45/6 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Dbl: ERM 154, 39/41 (17) – A. Simson. 1. vellekene.

169. KÄTTEMAKS SAKSTELE

499

1.

Kättemaks sakstele + Ära kipu kiltriks! + Ori sajatab

Mõisavalitsajatele

Oleks aga minu olemine,
teisest minu tegemine,
ma paneks saksad sahkepuista,
härрад härjaiketesta,
⁵ hopmannid hoostesta,
kubjad adrakurgidesta,
kiltrid adrakiilidesta,
kirjutajad köidikista.

Veli ella, veljekene,
¹⁰ ära sina kipu kilterista,
vahi vallapäälikusta,
kuula ennast kubijasta –
kibe surm on kilterinna,
valus vallapäälikunna.
¹⁵ Kui sina lööd seda orjalasta,
valusast seda vaestalasta –

ori ohkab hommikunna,
vaene vara tõusetenna,
käsib so käed mädata,

²⁰ sõrmed lülini lüheta.
Pea peab põrguna põlema,
viinaköögin katelanna.

ÕES, SK 348, 3 (1) < Alatskivi – J. Weitzenberg (1858–1861?).

2.

500

Oleks minu olemine,
oleks minu tegemine,
ma teeks härrad härjadessa,

kubjad adrakülgedessa,
⁵ aidamees tagast ajama.

H II 4, 683 (53) < Ranna v, Raatvere k – M. Koik, J. Härms < Jüri Lõhmus (1887).

3.

501

Oleks minu meelevalda,
meelevalda, keelevalda,
ma paaks ärrad ärgädesta,
kubjad adrakurgedesta,

⁵ saksad seadan sahkepuista,
kiltrid adrakiilidesta.
Siis saab mõisa väljä pääle
ea tugev adrakene.

Viis on laulu nr 750 juures.

EÜS II 400/1 (130) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 291 (80) – A. Liiv < Kadri Ots. Alatskivi viis.

4.

502

Oless minu olemine,
teisest minu tegemine,
ma paneks kõik härrad härgadeks
ja rouad rangiroomadeks,

⁵ kõik saksa lapsed sahkepuist
ja kubjad adrakurgedeks,
kõik kiltrid adrakiilideks.

A 2110 (14) < Kokora v, Torila k – Leida Lassi, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

Kk: 4. rauad.

503

5.

Oleks minu olemine,
teiseks minu tegemine,
ma teeks härrad äketeksa,
prouad sisse pulkadeksa,

⁵ kiltrid teeks mina kiilideksa,
kubjad külge kolkideksa,
opmanid ette hobusteksa.

A 8590 (30) – S. Königsberg (1926).

504

6.

Saagu, saagu, ma sajatan,
saagu sundijad surema,
kepikandijad kaduma!

Ma panen sukad sundijaksi,
⁵ kingad kepikandi'iksi,
vanad kindad kilteriksa.

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (15) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

505

7a.

Õless minu õlemine,
tõisess minu tegemine,
ma paness ärrad ärjädess,
ma paness kiltrid kiilidess,

⁵ valitsejad vaiadess.
Ärrä tiiss eden: ai-ai-ai,
mina aga taga: trai-rai-rai!

ERA II 172, 98 (1) < Kokora v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – H. Tampere < Sohvi Sepp (1937).

506

7b.

Oleks mul oma olemine,
teiseks minu tegemine,
ma paneks ärrad ärjädeks,
valitsejad valjädeks,

⁵ kiltrid paneks kiilideks,
kännaks paari ärraga.
Ärrad teeks edes: ai-ai-ai,
aga mina taga: tai-rai-rai!

Dikteeritud.

KKI 1, 352/3 (572) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Üks Raimla talu on Kallaste külle juures, enne Otre Joosepi talu. Sääli oli näitemüük. Sääli laulis üks vanamees Õmedust. Ma ise kuulsin, ma olin siis päris laps alles. Sääli olid ärrad ja valitsejad ja kirjutajad ka juures.

Oleks mul oma olemine,
teiseks minu tegemine,
ma paneks ärrad ärjadeks,
kiltrid paneks kiilideks,
⁵ valitsejad vaiadeks.

Ma künnaks paari ärraga,
annaks piitsa oolega.
Ärra teeks eden: ai-ai-aa,
mina taga: trai-ta-taa!

KKI 9, 167 (100) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Oleks minu olemine,
teiseks minu tegemine,
ma paneks ärrad ärjadeks,
kiltrid paneks kiilideks,

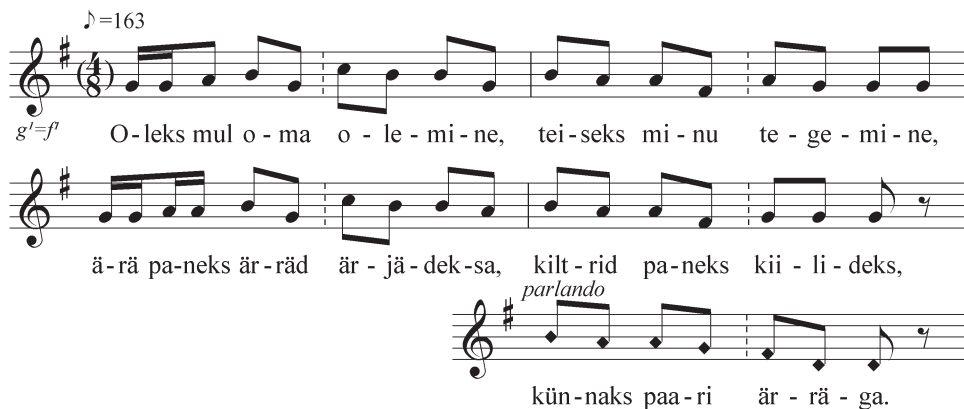
⁵ künnaks paari ärjaga.
Ärra tegi eden: ai-ai-ai,
aga mina taga: trai-rai-rai!

Laulis näitemüügil Pusil Kraavisoo talus üks „tükimees“ Kamar.

RKM II 43, 453/4 (2) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

Kk: 4. kiilidega.

$\text{♩} = 163$

g⁷=f⁷ O-leks mul o-ma o-le-mi-ne, tei-seks mi-nu te-ge-mi-ne,
ä-rä pa-neks är-räd är-jä-dek-sa, kilt-rid pa-neks kii-li-deks,
parlando kün-naks paa-ri är-rä-ga.

RKM II 57, 369 (1) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

510

7f.

g' = as' O-leks mi-nul o - ma o - le - mi - ne, tei-seks mi - nu te - ge - min,
ma pa-neks är-räd är - jä - deks ja kilt - rid pa-neks kii - li - deks,
kün-näks paa - ri är - rä - ga.

ajetades *parastavalt* *parlando*

Är-rä teeb e - den: ai - ai - ai, a - ga mi - na ta - ga: trai - rai - rai!

*Eespoolse hääldusega.

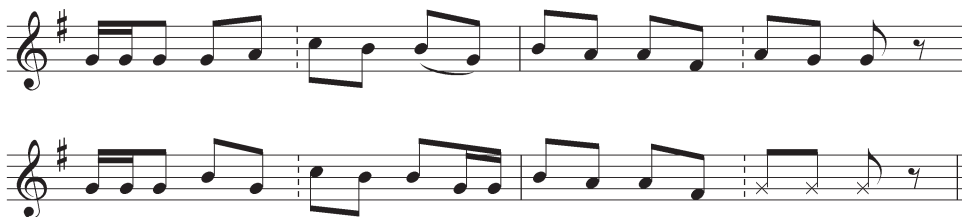
RKM II 57, 407 (6) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: ERIV V, lk 205/6 (161, Kättemaks sakstele).

511

7g.

O-leks mul o - ma o - le - mi - ne, tei-seks mi - nu te - ge - mi - ne,

Oleks minul oma olemine,
teiseks minu tegemine,
ma paneks ärrad orjadeks,
kiltrid paneks kiilideks,
⁵ valitsejad vaiadeks,

ärrad ette ärjadeks,
kännaks paari ärräga.
Ärrä teeb eden: ai-ai-ai,
mina taga: trai-rai-rai!

RKM II 48, 291 (1) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

Viis: RKM III 3, 54 (32) – A. Garšnek.

7h.

512

Oleks minul oma olemine,
teiseks minu tegemine,
ma paneks ärrad ärjadeks
ja kiltrid võtaks kiilideks,
⁵ valitsejad vaiadeks,

kännaks paari ärräga,
laduks ärjanuudiga!
Ärrä teeb eden: ai-ai-ai,
mina taga: trai-rai-rai!

5. ja 9. rida esitatud viisita, deklameerides.

RKM II 48, 373 (1) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

8a.

513

Õless mino õma õlemine

Õless mino õma õlemine,
tõessess mino tegemine,
mina tiiss härrad härjädess
ja valitsejad vaiadess

⁵ ja kubjad, kiltrid kiilidess.
Siis härrä eden: ai-ai-ai,
ja mina aga taga: trai-tra rai-rai!

ERA II 249, 601 (3) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – E. Ots < Anna Lindvere (1939).

514

8b.

Õless minu õlemine,
tõsesess minu tegemine,
mina tiiss ärrä ärjädess
ja valitsejad vaiadess

⁵ ja kubjad, kiltrid kiilidess.
Siis ärrä eden: ai, ai, ai,
ja mina aga taga: trai-rai-rai!

Sohvi Sepp, 80 a v taluperenaene. Elab Kodavere khk, Torila v, Kulli t. Põline Kokora valla elanik.

KKI KT 160, 11 (5) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

515

8c.

Õless minu õlemine,
tõisess minu tegemine,
mina teess ärrad ärjädess
ja kubjad kiltrid kiilidess

⁵ ja valitsejad vaiadess.
Siis ärrä eden: ai-ai-ai,
(~ härra ees teeb ai-ai-ai)
ja mina taga trai-rai-rai!

Dikteeritud. Kuulnud 1927. või 1928. a Sohvi Sepalt Kallastes.

KKI 9, 405 (4) – U. Mägi < Anna Lindvere (1948?).

516

8d.

Õless mino õma õlemine,
tõsesess mino tegemine,
mina tiiss härräd härjädess
ja valitsejad vaiadess

⁵ ja kubja, kiltrid kiilidess.
Siis härrä eden: ai-ai-ai,
ja mina aga taga: trai-rai-rai!

RKM II 27, 46 (56) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

517

9.

Oleks minu olemine,
ma paneks härrad härgadesse,
prouad rangiroomadesse.

ERA II 257, 237 (18) < Pala v – E. Luigla (1939).

Kk: 2. härgadena.

170. SAAGU SAKSAD SUREMA!

1a.

518

[fragment]

Kodavere kirikumõisas, kui õpetaja tütreid palund laulda, et: „Kreeta, laula!“, siis Kreet laulis:

Saagu sundijad surema,
kepikandijad kaduma!

KKI MT 48, 38 (5) < Kallaste l < Kokora v, Tedreküla – K. Kuuse < Rosalie Tark (1948).

1b.

519

[fragment]

Vanast Kodavere kirikhärra pannud heina kokku. Kirikhärra tütreid ütelnud Songa Krõõdale (Krõõt Anast): „Kreeta, laula!“ Kreeta võtnud sakstevastase laulu välja:

Saagu sundijad surema,
kepikandijad kaduma!

RKM II 43, 472 (30) – U. Mägi < Rosalie Tark (1953).

171. SAKSAD PÕRGU!

1.

520

Saksad põrgu! + Ori sajatab

Pagan praksutas pajuna,
tegi tõllarattaida,
meskä saksu põrgu viädä,
kubjaid vassa kuratid,
⁵ isändäid ju ilma õtsa,
talupoegi taeva alla,
vaesidlapsi varjupaika.

Kus sa lüüanud orjalasta,
valusasse vaessalasta?
¹⁰ Ori tõõseb hommokuna,
vaene enne valge'eda,
tõssab üles kaks kättä,
kaksi kättä, kümme küüsi,
käsib su käed mädätä,

¹⁵ sõrmelülid lühetä.

Suagu, suagu, ma sajatan:
täna üksi, homme kaks,
ülehomme kõik need kõlmi!

H I 2, 385/6 (4) < Kokora v – J. Tubin (1888).

521

2a.

Rannamõisa teomeeste laul kubjas Prommile:

Kurat sii kopotab kuusikun,
pagan praksutab pajossikun,
mõlemad tiävad tõllarattid,
kellegä Prommi põrgu viädä.

ERA II 172, 61 (15) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere
< Anna Lindvere (1937).

522

2b.

Vanass Ranna valla tiupoesid õlid laalnud, et:

Kurat koputab kuusikun
ja pagan praksutab pajussikun,
mõlemad tiävad tõllarattid (~tiävä tõllarattasida),
kellega Prommi põrgu viädä.

Sedä laaleti kaste muudu. Promm õli mõisaärrä. Sedä tiäs minu emä.

KKI KT 160, 70/1 (88) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Palve sakstele + Tilluke teomees + Viiakse soldatiks + Soldati ase + Kalajõgi + Lähme kiisku kiskuma! + Laevasõit

Oh mu ärtsu härrakene,
kuldakruuni provvakene,
hõbenuppu nooredhärrad!
Palun preilit, pereemandat,
⁵ seal ma kubjast kumardan,
veel palun valitsust:
kuulga teid veel, suur kohus,
kuis minu, sulge, surmatakse,
vaga hinge vaevatakse!
¹⁰ Siis läksin, tilluke, teole,
veike, härra välja piäle,
hästi künnin härra välja,
risti-rästi Riia välja,
põiki Põltsamaa orase.
¹⁵ Härjad seied ikke'enna,
ratsud seied rake'enna,
poosid põlvili magasid,
kummuli kulu sidessa.
Nüüd lään suista soldatista,
²⁰ pandass pampu kandemaie,
tinatükki tõstamaie,
rauakangi kandemaie.
Nüüd lõpeb pihust nennepiima,
käevarrest nenne vaeva.
²⁵ Oh mu ärtsu härrakene,
kuldakruuni provvakene,
teil tallid taga värata,
laterid ligi lageda,
seitse ilvesta sidena,
³⁰ kaheksa karimärada,
üheksa hüva hobesta,
kümme künniruunakesta.

Aedaharjad kahisid

rüki'illa, roogi'illa,
³⁵ onule hõbeterila.*

Lähäb paksule pajule,
tihedale tuomikulle,
küla alla lepikulle.
Saviauk tal kaerasalvi,
⁴⁰ uavistik hobustetalli,
põldu laia süögilauda,
põllupiänar istepinki.
Oh mu ärtsu härrakene,
kuldakruuni provvakene,
⁴⁵ meri teil juokseb pealta metsa,
jõgi juokseb alta juure,
kalad kuldesed jõela,
serviliste serva alla:
avid allid, küüdüd sellad,
⁵⁰ rootsi lehmad, laagid õtsad.
Tehke nuuta, mehed noored,
püüdissid, püha sulased,
võrka, Võnnu poosid!
Siis minge merre püüdemaie,
⁵⁵ kalaranda katsumaie.
Meie suun suured mehed,
meie võsan valla ...
niid tõid poiste purjupeeled,
vanamiäste aeruvarred.
⁶⁰ Noored sõõdid, aerud nõtkid,
vanad sõõdid, pead vabisid,
venene tõrvatud tõrsid,
lootsikud lubjatud logisid.
Nüüd püüdke püha kalasida,
⁶⁵ püha'ana ahvenida,
luoka Luuja latikida.

Mul ei õle muada, marjal, veerda,
ei aset unel magada.

H II 4, 613/6 (95) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

Kk: 18. kulu sidemed; 58. priste; 63. lootsik; 65. one.

*Värsi tähendus jääb arusaamatuks.

524

2.

Hirmus mõis + Naised käivad mõisateed + Palve sakstele

Param põlv one põrgussa,
kui one meie mõisana.

Viidi mehed mõisaje,
panti kinni kelderije.

⁵ Naesed ulivad ukse suuna,
kanad piigutid pihuna,
aned laalsid alla õlma.

Oh mo ärtsu härrakene,
kuldakruuni prouakene,
¹⁰ tõuska üles tuali piäle,
astka aujärje piäle!
Kudas valda vaevatasse!
Valda vaevasid vanemad,
kihilkonda kiusid saksad.

H I 2, 385 (3) < Kokora v – J. Tubin (1888).

525

3.

Oh mo härtso härrakene,
kullakrooni provvakene,
tõuse üles tooli piältä,
astu aujärje piäle,
⁵ valatele valla piäle,
kuida valda vaevatasse,

kihilkonda keosatasse
valla valejutte pärast,
kihilkonna keelte pärast!
¹⁰ Vald õli suuri valetama,
kihilkonda kiili kanma.

H III 9, 350 (10) < Alatskivi – J. Kook (1888).

Kk: 7. keesatasse.

Jaanitulel Kavastu vallas Wahlile lauldud:

∴ Oh minu ärtu ärräkene,
verevere kompaliija, ∴
verevere vaa, verevere va,
verevere kompaliija.
kuldakrooni prouakene,

tõuse üles tõlla pääle,
saia üles saani pääle,
⁵ vaata, kuda valda vaevatasse,
peris valda piinatasse,
kihelkonda kiusatasse!

EÜS II 332 (39) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 279 (23) – A. Liiv.

5.

527

Oh minu ärtsu ärräkene,
kullaskrooni provvakene,
tõõse üles tõllassa,
astu aujärje piäle,

⁵ vaata vaese valla piäle,
kudas valda vaevatasse,
pisut valda piinatasse!

E, StK 34, 184 (2) < Kursi khk, Puurmanni m < Kodavere khk, Pala – P. Berg < Leena Abramson (1926).

6.

528

Oh mu ärtu härräkene,
kuldaskrooni prouakene,
tõuse üles trooni peale,

astu aujärje peale,
⁵ vaat, kuda valda vaevatakse,
kihelkonda kiusatakse!

ERA II 85, 327 (6) < Pala v, Assikvere k, Perametsa – V. Fuchs < Katta Anton (1933).

173. SAKS EI LUBA NAIST

529

1.

Orja laul

Mina vaene tuikene,
silisiiva pääsokene,
läbi pori puperdasin,
läbi ojade ujusin.

⁵ Saks ei sallind mulle naesta,
ei isand head hobosta –

võtsin naese lääpajalga,
õstsin hobose küüraselga.

Läksin väljale kündemaie,
¹⁰ arule äestamaie.

Ei künd mo küürakas hobone,
leikas naene lääpajalga.

Beiträge XVII, lk 119 (1) – J. W. Everth.

Dbl: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f^l, 71 (151) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

174. TILLUKE TEOMEEES

530

1.

Oh ma väike meheke,
põlvepikku poisike,
öösil peksin mõisa rehte,

päeval kündsin mõõdumaad.
⁵ Olin ära väsinud,
panin hobu oidule.

A 1441 (2) < Alatskivi m – Hermann Laos, Alatskivi algk, 3. kl (1923).

531

2a.

Oh mina vaene vaimupoissi,
tillukene teupoissi,
ööse peksin mõisa rehed,
päeval künnin kütissed.

„Luu, vot luu-lii“ käis iga kord vahele.

KKI 1, 50 (3) < Alatskivi v, Peatskivi k – U. Mägi < Anna Aru (1947).

Noor poiss laulis:

Oh mina vaene vaemupoissi,
tillukene tiupoissi,
üüsi ma peksin mõisa rehed,
pääväl kündsin kütissed.

RKM II 48, 450 (3) – S. Lätt < Anna Aru (1955).

Kk: 1. vaenupoiss.

3.

533

Oh mina tillu teopoiss
ja väikene vaimupoiss,
öösel peksin mõisa rehed,
päeval künnan kütissed.

Dikteeritud.

KKI 9, 161 (88) – U. Mägi < Joosep Narits (1948).

4.

534

Ai-rai-rai-rai ratastega,
parem mina mängin mätastega!
Öösel peksin mõisa reht
ja päeval kündsin kütist ma.

Dikteeritud. Kuulnud vanaisalt.

KKI 9, 165 (95) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

175. HIIRE SELJAS TEOLE

535

1.

rl/ul + Hiire seljas teole

Hiir hüppas, kass kargas,
vana karu lõi trummi,
kirp aknast välja,

nahkpüksid jalga.
⁵ Ise istsin hiire seljas,
kiisakott oli kassi kaelas.

A 11760 (5) < Ranna v, Kadrina as < Pala v, Metsanurga – Hugo Kruusen, Ranna algk, 5. kl (1931).

536

2.

Olin tilluke ja läksin teule,
vahest ärrä välja piäle,
leevakott oli koera sellän,
piimapütt oli püi sellän,

⁵ kalakarbid kassi sellän,
kingäd-sukad kitse sellän,
ise istsin iiru sellän.

Aasta nelja-kuue olin. Vanaisa võttis põlve pääle. Temal oli kõrvalestadeni lõigatud juuksed. Mina plettisin tema juuksid ja tema laulis siss niisugust laulu ja mina nii õppisin. Traiga ta seda laulis. Vanaisa suri, kui mina olin kolmteist aastad. Oli siis nii seitsekümmend aastad. Taavet Tuustik, maeti Alatskivi surnuaiale, Laksi Tõnise lähedal.

Iir on all obune.

Dikteeritud. Tekst lauldult ei erine dikteeritust.

KKI 1, 60/1 (20) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1947).

176. TEOLISE LEIVAKOTT

537

1a.

Läksin ma, tilloke, tiole,
ädäss ärrä välja piäle,
kaksi kiissa kotikunna,
kolmi räimi rätikunna.

ERA II 172, 56 (9) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

Tiole

Läksin mina, tilloke, tiole,
hädäss härra välja piäle,
kaksi kiissa kotikunna.

kolmi räimi rätikunna,
⁵ vanad viisod näpi õtsan.

ERA II 249, 603 (5) – E. Ots < Anna Lindvere (1939).

Läksin ma, tilluke, tiule,
ädäss ärrä välja piäle,
(ja) kaksi kiissa kotikunna,

(ja) kõlme räime rätikunna,
⁵ vanad viisud näpi õtsan.

Kodus one kuulnud, kas isa-õe käest või isä käest või emä käest.

Etteütlemisel keelejuht ei korranud [värssse], laulmisel kordas. Laulmise järele üles kirjutatud. Vahel laulmise ajal ütleb „ja“, vahel ei ütle.

KKI KT 160, 15 (9) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Tiole

Läksin mina, tilloke, tiole,
hädäss härra välja piäle,
kaksi kiissa kotikunna,

kolmi räimi rätikunna,
⁵ vanad viisod näpi õtsan.

RKM II 27, 46 (57) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

Läksin mina, tilloke, tiole,
hädäss härra välja piäle,
kaksi kiissa kotikunna,

kolmi räimi rätikunna,
⁵ vanad viisod näpi õtsan.

Õppinud isalt täiskasvanuna Kodaveres.

RKM, Normann 3, 237 (3) – E. Normann < Anna Lindvere (1948–1949).

Teolaul

Läksime, tilloke, tiole,
hädäss härra välja piäle,
kaksi kiissa kotikunna,
kolmi räimi rätikunna.

ERA II 249, 241 (19) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Kallaste – H. Siider < Miina Siider (1939).

177. SUNDIJA SULANE

543

1a.

Õlin mina orjan, kääsin mina karjan,
siis sain sundija sulasess.
Sundijal õlid suured ruunad,
suured ruunad, paksud puadid –

⁵ niid tastsid suesa sugeda,
õbearjula arida,
kuldakammila kasida.

ERA II 172, 98/9 (2) < Kokora v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – H. Tampere < Sohvi Sepp (1937).

544

1b.

Olin mina orjan, käisin mina karjan,
siis sain sulaste sundijaks.
Sundijal olid suured ruunad,
suured ruunad, paksud paadid –

⁵ need tahtsid suina sugeda,
õbearjula arida,
kuldakammila kasida.

Kuulnud vanaisalt.

KKI 9, 168/9 (102) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Kk: 5. suila.

545

1c.

Olin mina orjan, käisin mina karjan,
käisin karjan, käisin karjan,
siis sain sulaste sundijaks,

siis sain suurte sundijaks.
⁵ Sundijal olid suured ruunad,
suured ruunad, paksud paadid –

need tahtsid suina sugeda,
õbearjul arida,
kuldakammila kasida.

RKM II 43, 453 (1) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

1d.

546

Olin mina orjan, käisin mina karjan, siis sain sulaste sundijaks. Sundijal olid suured ruunad, ⁵ suured ruunad, paksud paadid –	need tahtsid suina sugeda, õbearjula arida, kuldakammila kasida.

RKM II 48, 291/2 (2) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

2.

547

Orjalaul

Olin minä orjan, käisin minä karjan, siis sain sundija sulasest. Sundijal olid suured ruunad, paksud paadid –*	⁵ need tahtsid suina sugeda, õbearjulla arida, kuldakammilla kasida.

Mehe isalt õppinud. Salasveres* sündinud.

RKM, Normann 3, 93 (24) < Viljuse k – E. Normann < Marie Välja (1954).

*Arv.: suured ruunad, paksud paadid; Savastvere k.

178. ÄRA KAEBA KUPJALE!

1.

548

Ära kaeba kupjale! + Mida suust kukub

Emakene, nennekene, ära sina kaeba kubijalle! Kõrtsis käisin, memmekene, see ei ole minu süü,	⁵ see oli kuradi kubija süü. Mis sina laulad, lapilõuga, kõõrutad, nina kõvera! Sinu aga suu on supiline,

nina aga kolmenurgeline,
¹⁰ suust käib välja suitsusitta,
kõri põhjast ulge tatti.
Viskan viisud, kas neist kahju,

musta kuue kuuma ahju.
Koer see augub teeda mööda,
¹⁵ joodik jorab kõrtsi mööda.

Kuulnud Peeter Prinkveldilt.
Üles kirjutatud dikteerimise järgi.

RKM II 48, 305/6 (1) < Alatskivi v, Orgemäe k – O. Niinemägi < Saamuel Mesipuu (1955).

SULANE JA ORI

179. ASJATULT LOODUD RIKASTE RISUKS

549

1.

*Asjatult loodud rikaste risuks + Oodatakse koju tööle + Annab süüa – haugutab
+ Liigsööja*

Orja sõnad

Emakene, nennekene,
miks tõid mind rikaste risusse,
rahaliste teeradasse?

Võinud hukata ubaje,
⁵ kaotada kaldaje,
lämmatada lästeje,
kui tõid rikasse risusse.

Kodo minna või ei minna?
Kodo ootab uksekene,
¹⁰ valatab väravikene:
tule kodu, tallitaja,
kaevolingu liigutaja,
veepange veeretaja,
tule ülessetegija.

¹⁵ Kodo minna või ei minna?

Kodo kuri perenaene,
pane lauda ja pahandab,
tõstab suppi ja tõreleb,
lõikab leiba ja lõriseb,
²⁰ annab leiba ja haugutab.

Kõik ta kikud kirjutelleb,
suutäied, suured tükid,
arvab üles ivakesed,
raasukesed raamatuje,
²⁵ piimapiisad piibelije.

Kodo minna või ei minna?
Kodo ootab suuri sööja,
suuri sööja, suuri jooja,
sööb ta sirgess härja söögiks,
³⁰ joob ta järve üheks joogiks.

EKS 8° 2, 805/7 (2) – Jakob Elken (1871).

180. LASE ORJAD ÕHTULE!

1.

550

Parajasti

Peremees, peremehekene,
kaasike, kaanike,
perenaene, naesukene,
lase orjad õhtuelle,
vaesedlapsed varju alla!

⁵ Kudas peab ori ojuma,
vaenelapsi vanderdama?
Massa ära orja palka,
vaeselapse vaevapalka!

EÜS II 303 (3) < Peipsiäärne v, Varnja k < Kavastu v, Tähemaa k – J. Raja < Liisa Kast (1905).

Viis: EÜS II 276 (6a) – A. Liiv.

181. ORJA PALK

1.

551

Pakku kurja saksa eest + Laisk perenaine tanuta tares + Orja palk

Perenaese laul

Ei mina tükitööd ei paku
ega Maarja maad ei paku.
Ma lään kurja saksa pakku,
õela kubija pakku.

⁵ Saksa kurja mõisa'anna,
kubjas kurja välja pääl,
rehepapp rehena kurja,
peremees on kodu kurja,
perenaene vasto valjo –
¹⁰ astub põigite põrandal,

tanu lapite laena,
süda servite seena,
põll on põigite eena.

Ei tema maksa orja ohto,
¹⁵ orja ohto, vaese vaeva,
päävälisi päävápalka,
suvilise suurta palka.

Küll sina tasud taevaenna,
maksad Maarja edena,
²⁰ käid sa, kühveli käela,

külimitud kaenalanna:

„Tule, ori, võta oma,
tule, vaene, võta vaeva,
suviline, suurta palka!“

25 „Ei ole tarvis taevana,
maksu Maarja eena,

kui ep maksnud maade pääl,
tasunud talutarena!

Kui sa põled põrguanna,
³⁰ keed sa keeva katelanna,
 siis ma argila avitan,
 klikutsiga kihutelen.“

ÕES, SK 348, 3/4 (3) < Alatskivi – J. Weitzenberg (1858–1861?).

552

2.

Orja palk + Ori sajatab

Pe-re-mees, pe-re - me-he - ke-ne, pe-re - nae-ne, nae-su - ke-ne.

Peremees, peremehikene,
perenaene, naesukene,
maksa ärä orja ohto,
orja ohto, vaese vaeva!

5 Kui et maksa, en palugi –
käsin su käed mädätä,
sõrmed lülini lühetä,
peiäl pihku pehmissätä.

Küll sa tasud taeva'ana,

10 maksad Maria eenä!
Sääl sina seesäd seenä piälä,
kõnnid, küünärpuu käenä:
„Tule, orja, võta ohto,
tule, vaene, võta vaeva!“

15 „Ei õle tarvis taeva'ana,
maksu Maria eenä.“

EÜS II 362 (83) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

Viis: EÜS II 287 (62) – A. Liiv.

Trükitud: ERIV V, lk 184/5 (138, Orja palk).

182. ORJA HOOL

553

1.

Orja hool + Orja ase

Kes tahab orjassa ojuda,
sulasesse minnä soesa,
sii tulgu minulta küsimä –

küll mina tiän orja ohod,
⁵ orja ohod, karja käägid,
 kuda orjan õldanessa,

kuda karjan käädnässa.
Ori magab õrre piäl,
palgaline parre piäl.

EKS 26, 2 (5) < Ranna v, Raatvere k – E. Mäso (1912).

183. ORJA ASE

1.

554

Hollandi sulane + Sulase meelitamine + Orja ase

Olin mina orjan, käisin karjan,
Poolamaal ma, poisikene.
Akas tali tulema,
akasid saanid sõitema,
⁵ reetallad tantsimaie,
kõdarad kõrisemaie.
Peremehed akasid jo
orje omal otsimaie:
„Tule aga mulle, orjakene,
¹⁰ mul on pehmed orjapadjad!“
Kui sain orjast ära mintud,
küsisin ma perenaeselt:
„Perenaene, naesukene,
kos on nüüd see orja sāngi?“
¹⁵ Perenaene kuulis, kostis vasta:
„Orja ase katla alla,

sinu sāngi sādemenä.“

Mina kuulin, kostin vasta:

„Perenaene, naesukene,
²⁰ tii mule tulisārki,
sādemist tii sārgikene,
meskā võin tuleje minnä,
katla alla asuda.“

Orja ase õrre piäl,
²⁵ palgapoisil parre piäl.
Kui sii õrsi orjutab,
siis jo orja erkānesse;
kui sii parsī paugatab,
siis jo orja kargānesse.

³⁰ Mes mul palgast paesati,
suvevaevast viāneti?
Vana katkenud kasukas,

vana valge rüüditükki –
sii mulle palgast paesati,
³⁵ suvevaevast viänetie.

EÜS II 381/2 (110) < Alatskivi v, Lahe – J. Raja < Leena Töövahe (1905).

Viis: EÜS II 290 (77) – A. Liiv.

Trükitud: ERIV V, lk 185/6 (139, Orja ase).

184. HOLLANDI SULANE

555

1.

[fragment]

Karjase laul

Olin orjas, käisin karjas,
olin orjas Olusnitsas
ja käisin karjas Karitsas.

KKI MT 48, 37/8 (3) < Kallaste l < Kokora v, Tedreküla – K. Kuuse < Rosalie Tark (1948).

185. SULASE KÄTTEMAKS

556

1a.

Sulase kätemaks + Pisike punane põrsas

Kuda sulane ja perenaene õlid vastamisi.

Perenaene päris kelmi,
parenaene pettis minda,
mina petsin perenaista.
Pani vetta piima ulka,
⁵ aganida leivä ulka.
Mina aga petsin perenaista:
läksin välja kündemaie,
vao ma kündsin, tõese jätsin
sinililledel sirada,

¹⁰ valgel lilledel valuda,
kullerkupul kuuti lüüä.
Tulin kodo, tegin aida,
augu tegin, tõese jätsin.
Tillukene punane põrsas
¹⁵ ütles suurele siale,
valetas vanale emmisselle:
„Siin on auku aia seessa,
lähme läbi läätsä sisse,

tükin türgi nisu sisse!“
 20 „Ärä mine vööra viljä!
 Vööras tuleb, völlas seljäs,

lööb su niussed nika-naka,
 munni otsa maa sisse.“

Vahelt on ära.

KKI MT 48, 35/6 (1) < Kallaste I < Kokora v, Tedreküla – K. Kuuse < Rosalie Tark (1948).

1b.

557

Sulase kättemaks + Pisike punane pörsas

g'=g Pe - re - nai - ne pä - ris kel - mi, pe - re - nai - ne pet - tis min - da:
 pa - ni vet - ta pii - ma ul - ka, a - ga - ni - ta lei - va ul - ka.
 Mi-na-a-ga pet - sin pe - re-nais-ta: läk - sin väl - la kün - de - mai - e,
 vau mi-na künd-sin, tõi - se jät - sin si - ni - lil - le - del si - ra - da,
 val - ge-l lil - le - del va - lu - da, kul - ler - ku - pul kuu - ti lüi - a.
 Läk - sin ko - du, te - gin ai - da, au - gu te - gin, tõi - se jät - sin.
 Til - lu - ke - ne pu-na-ne pörsas üt - les suu - re - le si - a - le,

va-le-tas va-na-le em - mis - sel - le: "Siin on au - ku ai - a sees - sa,^x
läh - me lä - bi läät - sa sis - se, tü - ki-m tür - gi ni - su sis - se!"
"Ä - ra mi - ne võõ - ra vil - ja! Võõ - ras tu - leb, võl - las sel - jas,
lööb su niu - sed ni - ka - na - ka, ot - sa - pi - di mu - a sis - se!"

KKI, RLH 52: 3 (3) < Rosalie Tark (1952). E. Tuvi märkus: Rõhualade reeglipärane rütm on näidatud esimeses reas, hiljem on märgitud ainult erinevused sellest.

558

1c.

Sulase kätemaks + Pisike punane põrsas

Perenaine peris kelmi,
perenaine pettis minda:
pani aga vetta piima ulka,
aganida leiva ulka.

⁵ Mina aga petsin perenaista:
läksin välja kündemaie,
vao ma künsin, teise jätsin
sinililledel sirada,
valgel lilledel valuda,
¹⁰ kullerkupul kuuti lüüa.
Läksin kodo, tegin aida,

augu tegin, teise jätsin.

Tillukene punane põrsas
ütles suurele seale,
¹⁵ valetas vanale emmisselle:
„Siin on auku aia seessa,
lähme läbi läätsa sisse,
tükin türgi nisu sisse!“
„Ära mine võõra vilja!
²⁰ Võõras tuleb, võllas seljas,
lööb su neossed nika-naka,
munni otsa maa sisse!“

RKM II 43, 470/1 (28) – U. Mägi < Rosalie Tark (1953).

Sulase kättemaks + Pisike punane põrsas

$\text{♩}=192$

g'=fis Pe-re - nai-ne pe-ris kel-mi, pe-re - nai-ne pet-tis min-da:

pa-ni vet-ta pii-ma ul-ka, a - ga - ni - ta lei-va ul-ka.

Mi-na a-ga pet-sin pe-re - nais-ta: läk-sin met-sa kün-de - mai-e,

va-o mi-na künd-sin, tei-se jät-sin si-ni - lil-le - del si - ra-da,

val-gel lil - le - del va - lu-da, kul-le-r-ku-pul kuu-ti lüü-a.

Tu-lin ko - do, te-gin ai - da, au-gu te-gin, tei-se jät-sin.

Til-lu - ke-ne pu-na-ne põr-sas üt-les suu-re - le si-a - le,

va-le-tas va-na-le em-mis - sel-le: "Siin on au-ku ai - a sees-sa,

läh-me lä - bi läät-sa sis-se, tü-ki - me tür-gi ni-su sis-se!"

Jätab viimase värsi laulmata („ei ole sünnis“).

RKM II 57, 437/9 (2) – H. Tampere < Rosalie Tark (1954).

Trükitud: ERIV V, lk 180/2 (135, Kaval sulane kündmas).

560

1e.

Sulase kätemaks + Pisike punane põrsas

Pe - re - nai - ne pä - ris kel - mi, pe - re - nai - ne pet - tis min - dä:
pa - ni vet - ta pii - ma ul - ka, a - ga - nid ta lei - va ul - ka.
Mi-na a-ga pet - sin pe - re - nais - ta: läk - sin väl - la kün - de - mai - e,
vao ma künd - sin, tõi - se jät - sin si - ni - lil - le - del si - ra - da,
val - gel lil - le - del va - lu - da, kul - ler - ku - pul kuu - ti lüi - a.

Tu - lin ko - du, te - gin ai - da, au - gu te - gin, tõi - se jät - sin.

Til - lu - ke - ne pu-na-ne põr-sas üt - les suu - re - le si - a - le,

va-le-tas va-na-le em - mis - sel - le: "Siin on au - ku ai - a sees-sa,

läh - me lä - bi läät - sa sis - se, tü - ki-m tür - gi ni - su sis - se!"

"Ä - ra mi - ne võõ - ra vil - ja! Võõ - ras tu - leb, võl - las sel - jäs,

lööb su niu - sed ni - ka - na - ka, ot - sa - pi - di maa sis - se!"

RKM, Mgn II 1278 c – H. Tampere < Rosalie Tark (1955). E. Tuvi märkus: Salvastuse praagi tõttu pole esituse algkõrgust võimalik määrata. Rõhualade reeglipärane rütm on näidatud esimeses reas, hiljem on märgitud ainult erinevused sellest.

186. MILLAL ORJA KIIDETAKSE

1.

561

Pisut neid päevisidä,
arva neid aegasida,
millal orja kiidetasse,
õma lasta laedetasse.

ES MT 88, 36 (5) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

187. ORI LAHKUB

562

1.

Sulase meelitamine + Ori lahkub + Laisk perenaine tanuta tares

Tule mulle, orjakene,
mul one siätud orjasängid,
mul one pekstud peapadjad!

Tuli sisse orjakene,
⁵ ori hakkas ju küsima:
„Kos su siätud orjasängid,
kos su pekstud peapadjad?

Ära lään, ära unetan,
siia jätan siigi paega.
¹⁰ Tulgu paegale paremad,
asemelle ausamad,
tehku nõnda, kui ma tegin,
õlgu nõnda, kui ma õlin:
karaten ma karja saadin,
¹⁵ lennaten ma lehmad lüpsin.

Ära lään, ära unetan,

siia jätan siigi paega.
Kurat sul siadis orjasängid,
pagan pesis peapadjad.

²⁰ Tulgu paegale paremad,
asemelle ausamad!“

Perenaene, laiska naene,
istub tanuta tarena,
ilma vüülta vuudienna,
²⁵ tanu lapita laena,
põll tal põegite edena,
katal musta küirimata,
pada musta mõskemata.

Kiänan ümber, ütlen jälle,
³⁰ sõnad tõeseti kõnelen:
vaat, kus sirgib süõgituuja,
laagib länniku vedaja.

H II 4, 547/8 (15) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

563

2.

Laevasõit + Ori lahkub

Vedeviis (ehk heina-, looviis). Venemaale väljarändajad laulsid Lahren* venne minnes:

Vanad sõõdid, piäd vabisid,
noored sõõdid, aerud nõtkid.
Seie jätan siigi paega,

ärä lään, ärä unetan.
⁵ Tulgu paegale paremad,
asemele ausamad!

Viis on laulu nr 750 juures.

*Lahejärv, just Peipsi kaldal, Peipsiga enne vist ühendud, praegu on nende vahel lühike jõgi.

EÜS II 386 (116) < Alatskivi v, Naelavere k, Kopli t < Alasoo – J. Raja < Kadri Ots (1905).

Viis: EÜS II 291 (80) – A. Liiv.

188. SULANE ÖÖSI HOBUSEID OTSIMAS

1.

564

Perenaine põrguline
ajas mind huosta otsimaie,
varsakesi vuatamaie,
sälu siäri siädimaie.

⁵ Polnud koitu viil kusagi,
ei koidukuma viil kusagi,

kuulsin hundid huluvad,
metsakoerad karjuvad,
metsatondid tõinavad.

¹⁰ Tuld siss leid küll huoste turjad,
sädemeid leid sälu siäred,
välku eitsid varsa kabjad.

H II 4, 677/8 (45) < Kokora v, Torila k – M. Koik, J. Härms < Kadri Allik (1887).

Kk: 4. salu; 11. salu.

189. KEEDETI KINGALEENT

1.

565

Perenaene pettis mind:
lubas kiita kiisaliint –
viskas sisse vitutüki,

perenaese persetüki.

⁵ Pere mõtles: pekitükk,
a võõras mõtles: võitükk.

Otto Mägi, siikõrd õli üks 60 a v. Mina õlin siis 15 a v. Elas Kodavere khk, Roela v, Õmedu k, Peetri õmade talun.

KKI KT 160, 69/70 (86) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

190. PERENAINE PAKS SEALIHA SÜÜES

566

1.

Perenaesel perse paksu
sialiha süädenägi,
sulasel tüärä jämedä
aputuari juadenagi.

ES MT 88, 37 (7) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jögi (1932).

191. JUBA SÖRGIB SÖÖGITOOJA

567

1.

Söögiuutaja

Vaatan kodoni puule,
eedän silmäd sinnapuule:
kas mul sörgib süägituuja,
kas mul jookseb juagituuja,

⁵ läägib lännikuvedaja?
Juba juakseb juagituuja,
juba sörgib süägituuja,
läägib lännikuvedaja.

H III 9, 364 (9) < Pala v – V. Kirik (1888).

Trükitud: ERIA nr 3160 (lt 1515, Juba sörgib söögitooja).

192. ORJA MEELEVALD

568

1.

Tuleb kodo suuri süüjä,
suuri süüjä, suuri juuja,
viil enäm küläle viija:
„Peremiis, peremeheke,
⁵ perenaene, naesukene,
mes viin mina küläje,
mis one orja pärältä?

Kas viin õlgi küläje
vai tiin õliss õluta,
¹⁰ haganiss tiin haputuari?“
Mes one orja pärältä –
kaevu ilma kuaneta,
haganad ilma hoidijata.

H I 2, 389/90 (11) < Kokora v – J. Tubin (1888).

Oma ema ja võõrasema ootavad koju + Liigsööja + Oma ema ja võõrasema äratus

Perenaene vastnud sulass:

Kodo tuleb suuri süäjä ja palju juaja,
viil enäm küläle viejä.
Ärjä süüb süägiss ja järve juub juagiss.

Sulane:

Mes vein mina küläle?
⁵ Sialaut õli lukuta
ja kaev õli ilma võttemeta.

Perenaene vastnud õma tütärt:

Tuleb kodo värvuke väsinud,
munakuoreke kulunud.
Tule, lindu, lüpsä lehemä,
¹⁰ tule, kana, suada karja!

Orjale:

Tule, litsi, lüpsä lehemä,
tule, atta, aja karja!

ES MT 88, 36/7 (6) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932). Originaalis märgitud kaheks lauluks.

193. LAISK PERENAINE TANUTA TARES

570

1.

Sitaveo laul

Perenaesed, pikad naesed,
talunaesed, targad naesed,
lee-lee,

istub tanuta tarena,
ilma vööta voodienna.

Viis on laulu nr 601 juures.

EÜS II 322 (21) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 278 (14) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 58/9 (37, viis 43).

571

2.

Laisk perenaine tanuta tares + Annab süüa – haugutab

Linakatkumise laul

Üles, üles, külänaesed,
üles, üles, üles!
Perenaene, laiska naene,
istub tanuta tarena,
ilma vööta voodienna,
⁵ tõstab ruuga ja tõreleb,

lõikab leibä ja lõõritab,
annab leibä ja aagutab,
leeväkikud kirja paneb,
leeväraasud raamatusse,
¹⁰ piimäpiisad piibelisse,
võiraasud võtme'esse.

Viis on laulu nr 346 juures.

EÜS II 447/8 (186) < Peipsiäärne v, Varnja k < Kavastu v, Tähemaa k – J. Raja < Liisa Kast (1905).

Viis: EÜS II 275 (2) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 53, 46 (23, viis 6).

TEISTE RAHVASTE PILGE

194. SÕI SEA SÖÖGI

1.

572

Ja need põllud olema, vanaema rääkis, et neid on tuhat aastat haritud, et tema on leidnud vanaaegseid rahasid ja vanaaegseid helmeid sealt seest.

[---] Siis oli laul venelastest, et:

Venelane, vennikene,
läks läbi meie õue,
sõi ära seasöögi,

lakkus ära vasikajoogi,
⁵ lakkus meie lapse pasa.

RKM II 211, 88/9 (43) < Pala v, Sääritsa k – M. Proodel < Aliide Õunap (1966).

SOLDAT

195. KAUGEL SOLDATIKS

1.

573

Soldati laul

Minu ella vennakene,
nüüd oled, kallis, kauge'ella,
ilus, ilma otsadena.

Ei sa kuul kuulda saa,
⁵ nädalal ei näha saada,

aasta sõna kõnelda.
Et ei saa ise näta,
ise kõrvala kõnelda,
ise juuren juttu aada.

EKLA, f 191, m 1: 6, l 5a – A. Alver (–1903).

Kk: 9. juurin.

196. POLE KODU SOLDATIL

574

1.

Uut-uut, uhked mehed,
uut-uut, nuored mehed,
Tartu turgu teid tuuakse!

Siäl te karvad kuabitakse,
⁵ hallid riided annetakse,
siäl te pea piiratakse,

valged rihmad rinna ette.

Siis lähad muada marsimaie,
pitka tiida kõndimaie.

¹⁰ Ei õle kodu kusagi:
kuusk sul kulla taadikene,
kask sul ella eidekene.

H II 4, 639/40 (5) – M. Koik, J. Härms (1887).

Trükitud: ERIA nr 3642 (lt 1748, Pole kodu soldatil).

MURE JA LEIN

KURBUS

197. KELLELE KURDAN?

1.

575

Arg laulik + Kellele kurdan? + Eks võinud meres mürada!

Kiriku ehitamise juures:

Laulaksin – mind laidetakse,
oleksin vait – mind vannutakse,
seisaks muido – saab igavaks.

Kellel istutan igava,
⁵ kellel astutan haleda?
Kellele muile kui kivile,
kivile kirikuteele,
paele papi välja pääle.

Kivikene, kullakene,
¹⁰ sini- armas -hallikene,
eks sa võind meres mürada,
mere kalda all kasuda,
mereliiva'an lieta,
merepõhja'an põrota –
¹⁵ kui tulid mäele meeste vaevaks,
meeste rinna rikujasta!

ÕES, SK 348, 3 (2) < Alatskivi – J. Weitzenberg (1860).

Kk: 4. igavaks; 5. haledaks; 6. kelle, kivale; 7. kivale, kerikutele; 8. paneme papi; 16. meesta.

SURM

198. NEIU SURM

576

1.

Memme vaev + Ema itkeb tütart + Neiu surm + Kolm kätkit

Emakene, nennekene,
nägi närvelde imevad,
ulamiisi hoidva huuled,
ae hobese arssi juure,
⁵ laagi ruuna laasujalle.

Tuli arssilt koduje,
tõie ta õled tareje,
pani pitkile õlile:
piä pani pääva puule,
¹⁰ jalad pani järve puule,
keskipaik keriku puule.

Iste maha itkemaie,
virve, vetta laskemaie,
pale juuksis pange vetta,
¹⁵ tõene pale tõese pange.

Emakene, nennekene,
kui ma äraje kualen,
kui ma, ella, heedan hinge,
ära sa vii mu vankurilla,
²⁰ ära kanna kauge'ella –
vii mu viiela sõrmella!

Miil ju mõlgub kaasikilla:

vii mu Viru keriku,
kalla, kanna kahela käella,
²⁵ kossa papid laalvad palju,
kösterid enam kisendid.

Mis siäl kasvid aada piäla?
Saksa sirkelid sibulad,
saksa uhkenid ubinad.

³⁰ Emakene, nennekene,
kolmen hällin hällitelid,
neljan nõtken nõkutelid,
kuusine one kõda nõtkes,
sarapuune sauna nõtkes,
³⁵ õõnapuune õvve nõtkes.

Ei kustunu tuli tubasta,
säde süngisamba'asta.
Mis õli ligi lageda,
seda leeni liigutelli,
⁴⁰ mis õli keski põrmanduda,
seda hoidsid karjalapsed,
seda suesutid sulased,
seda katid karjalapsed.

H II 4, 544/6 (12) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 14.–15. *värsid vahetuses*; 24. kaela; 25. Koosa; 31. nallin nallitelid.

Kuksin maha kualetussa,
eitsin maha ingetussa,
kuaru alla kuulamaie,
vualu alla vastimaie:

⁵ kas mind itkeb veljekene,
viäretäväd veljenaesed?

Veedi itk mu veljekene,
veedi veljenaesekene,
enäm itk mu õma emä,

¹⁰ kahevõrra kandija:
„Õless sii ilus alles õllud,
õless õllud mõnele,
mõne mehe miäleline,
mõne puasi pualeline,
¹⁵ sinisekuvve siivaline,
allikuvve aruline,
mussakuvve muaduline!“

EKS 26, 1/2 (2) < Ranna v, Raatvere k – E. Mäso (1912).

200. SURM VÕÕRSIL

*Suur suguvõsa + Surm võõrsil + Sõnasaatmine loomadega + Pole matjaid
+ Sõnakerä*

Mul one Suavun suguda,*
Rannani rahakäsida,
Õrjuni ema õmida.*

Mul one viisi veljekesta:
⁵ üks one Suavun soldatista,
tõene päälük Pärnumuala,
kõlmas kubjas Kuuramuala,
neljas isand Hiiumuala,
viies Virun viinapruiin.

¹⁰ Kas one kuolud vai kadunud,
seda teab Jumalukene,
kas one kuolud Kuuramuale,
hinge heitnud Hiiumuala.

Kessi tuub emale tiäda,
¹⁵ annab tiäda aadujalle?
Susi tuub emale tiäda,

karu kannab kandijalle.

Susi nääb suuna karja,
karu karja kaage'ella,

²⁰ siäl liäneb sudela aega,
karukesel päeva kaks –
ikke velje matemata,
velje liiva lippumata,
velje aada kaevamata.

²⁵ Kuu seisi külman kammerinna,
nädala keriku kõrval,
liha seied linna linnud,
vere jõid Viru varesed,
luud kannid Luege koerad.

³⁰ Veli ella, veljekene,
kui kuuled tõbe tuleva,
siis keri sõnad keräje,

viäreta kera vesile.
Vesi tuub veljele tiäda,
³⁵ laene laksutab emale.

H II 4, 609/10 (93) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Joosep Vilpa (1887).

*Arv.: 1. Suavuni; 3. Harjuni.

579

2a.

Veli kuulud Kuuramuale,
hinge heitnud Hiiumuale.
Kessi teab, Jumaluke,
kessi kaevab velje aada,
⁵ kessi lipub velje liiva?
Venelane, vaenelane,
sõdalane, sakselane,

sii ju lipub velje liiva,
sii ju kaevab velje aada.
¹⁰ Kaevab aada, ep kahjatse,
lipub liiva, ep muretse.
Kaltsud aadakaevajalle,
linnik liivalippujalle,
sukad surmale kududa.

H II 4, 587/8 (67) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 10. kaeatse.

Trükitud: ERIA nr 2513 (lt 1229, Surm võõrsil).

580

2b.

Matuselaul

Veli kuulud Kuuramaale,
hinge heitnud Hiiumaale.
Kes sii teab, Jumalukene,
kes sii kaevab velje aada,
⁵ kes sii lipub velje liiva?

Venelane, vaenelane,
sõdalane, sakselane,
sii ju kaevab velje aada.
Kaevab aada, ei kahetsa,
¹⁰ lipub liiva, ep muretsa.

ERM 5, 41 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Db: ERM 154, 29/31 (14) – A. Simson. 1. kuulud; 3. kesi; 4. kesi; 5. kesi.

201. VEEVÕETUD VENDA LEINAMAS

1.

581

Pühal püüdmine + Veevõetud venda leinamas

Veli hellä, veljekene,
kui lääd pühal püüdemaie,
ajal kallil kalule –
tuleb tuul, murrab aeru,
⁵ tuleb tõene, murrab tõese,
kõlmas piäled pillutelleb,

neljas ankurid arutab,
viies vei velje vesile.
Päeva itken pärjakesta,
¹⁰ kuu mina itkin kuvvekesta,
uasta itkin kübarakesta,
eaõtsa veljekesta.

H II 4, 649/50 (14) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Anu Märtinson (1887).

Trükitud: ERI I, lk 287, Ta 3 (lt 8, Uppunud vend),

VAESLAPS

202. EMA HAUAL

1.

582

Ema haul + Vara vaeslapseks + Õpetas õmblema

Tütarlapsed, linnukesed,
lääme ema aada piäle,
kandija kabeli piäle:
„Tule üles, nennekene,
⁵ tule, armas, aadastagi!“
„Tütarlapsed, linnukesed,
ei või tõõssa, ei ületa,
ei või aadassa areta –
suu piäl on suured kuused,
¹⁰ mu kõrval kased kõverad,
päitsin one pärnametsa,
jalutsin jalajametsa.
Mine velje palve'ella!“

„Veli ella, veljekene,
¹⁵ ihu kirves, kirjuvarsi,
tappera tera tasane,
mine nenne aada piäle,
kandija kabeli piäle,
raiu suu piält suured kuused,
²⁰ ta kõrvalt kased kõverad,
päitsist temal pärnametsa,
jalutsist jalajametsa!“
„Emakene, nennekene,
tõõse üles aadastagi!“
²⁵ „Tütarlapsed, linnukesed,
ei või tõõssa, ei ületa –

muru kasnu piäle mulla,
 aruheina piäle aada,
 ristikrohi piäle rinna.“
³⁰ „Tütarlapsed, linnukesed,
 aage kari kaage' elta,
 tagast linna tammikusta,
 süöda muru mullikulle,
 aruheina härgisille,
³⁵ ristikrohi lehmadelles!“
 „Emakene, nennekene,
 tõõse üles aadastagi!“
 „Ei või tõõssa, ei ületa
 ega aadasta areta –
⁴⁰ liiv one liitinud lihasse,

savi sarnaje sadanud.“
 Emakene, nennekene,
 jätid muale marjasuuruss,
 kivi piäle kedrasuuruss,
⁴⁵ süödile sõmerasuurruss,
 jätt' minu, marja, mähkemeje,
 ligeda lina sideje.
 Õlga terve, tõene naene,
 terve, tõese naese tütar,
⁵⁰ kes võtt' marja mähkemista,
 ligeda lina sidesta,
 kes minu õpas' õmlemaie,
 kes pani palissamaie.

H II 4, 621/3 (101) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

583

2.

Emakene, nennekene,
 kui valatan keriku piäle,
 siis hakkab hale tulemaie,
 vesi silmi viäremaie.
⁵ Kerikun minu emake,
 kabelin mu kandijake,
 kerikun ta kiädab liäme,
 kabelin ta kassub suula.
 Lähme nenne aada piäle,
¹⁰ rinna nenne risti piäle,
 põlvi uadu aada piäle:
 „Tule üles, nennekene,
 tule, armas, aadastagi!“
 „Tütarlapsed, linnukesed,
¹⁵ ei või tõõssa, ei ülessa,
 ei või aadassa areta –
 suu piäl on suured kuused,
 kõrval kased kõverad,
 päitsin pärnametsa,

²⁰ jalutsin jalajametsa.“
 „Minu velje, puulvelje,
 veli hellä, veljekene,
 ihu kirves kirjuvarsi,
 tapera tera tasane,
²⁵ mine nenne aada piäle,
 kandija kabeli piäle,
 raiu suust suured kuused,
 kõrvalt kased kõverad,
 päitsest pärnametsa,
³⁰ jalutsist jalajametsa!“
 „Emakene, nennekene,
 tõõse üles aadastagi!“
 „Tütarlapsed, linnukesed,
 ei või tõõsta, ei ületa –
³⁵ muru kasnu piäle mulla,
 arueina piäle aada,
 rissikrohi piäle rinna.“
 „Tütarlapsed, linnukesed,

aaga karja kaage'elta,
⁴⁰ edest linna lepikeusta,
tagast linna tammikusta,
suadka muru mullikulle,
arueina ärgisille,

rissikrohi lehmadelles!“
⁴⁵ „Ei või töösta, ei ületa –
liiv on liitenud lihasse,
savi sarnaje sadanud.“

H II 4, 668/70 (35) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Leena Polakene (1887).

Kk: 19. parmumetsa; 23. mu.

3.

584

Sõrmed sõimatakse + Kaks vaeslast + Ema haua

Tiiksin tüüda ehk en tiiksi,
näeksin vaeva ehk en näeksi –
siiski sõrmed sõematasse,
labajalad vaevatasse,
⁵ memme vaeva vannutasse.

Meie kaks vaessalasta,
liämä juanil keriku,
murekindad käel,
murerätikud kaalal,
¹⁰ tõene pühib tõese silmäd,
tõene tõese piä silitäb,
tõene annab tõesel armu.

Isä-emä haada piäle:
„Emakene, memmekene,
¹⁵ tõõse haadass, oma armu,
tõõse piädä silitsämä!“

Emä kuuleb, ütleb vassa:

„Ei või töössa, tütar vaene,
tulgu tuule, andku armu,
²⁰ paistku päeva, piä silitäb!

Ei või töössa, tütar vaene,
päitsi kasnud pärnametsä,
jalutsi jalajametsä,
kõrvale kõverad kased,
²⁵ piä alla piibelehed,
rinde piäle rissikrostu,
kulmu piäle kullerkupud,
haada piäle aruheinä.“

„Emäkene, memmekene,
³⁰ ma ajan karja kabeli,
aruheenä härjädäle,
rissikheenä lehmädele,
kullerkupu kuljusele.“

H I 2, 390/1 (12) < Kokora v – J. Tubin (1888).

Kk: 16. piätsi; 22. parmumetsa.

„Emäkene, nennekene,
tõõse üles avvastagi,
liiguta liiva sidad!“
„Ei või tulla, ei või tõusta –

⁵ muru one kasnud mulla piäle,
arueina avva piäle,
ristikeina rinna piäle.“

Viis on laulu nr 552 juures.

EÜS II 367 (95) < Alatskivi v, Lahepera k – J. Raja < Elias Pärn (1905).

Viis: EÜS II 287 (62) – A. Liiv < Miina Tüll.

Ema ja armud + Ema haul

Memme viidi tiidä müüdä,
armud läksid aeda müüdä,
memme auda kandaneksi,
armud alla langeneksi.

⁵ Las üüdä kerikukellä,
piua-paua auakellä!

Siis läksin memme laulemaie:

„Tõuse ikke ja tõota,
tõuse mu piäd silimä,

¹⁰ laia lakka lahutama!“

„Ei või tõusta, ei tõota,
tuul su piä siligu,
laia lakka lahutagu!

Mine kodo, kütä ahju,

¹⁵ kütä ahju, au sina vihad,
au sina vihad virde'elle,

siis tule memme laulemaie!“

Läksin kodo, kütsin ahju,

kütsin ahju, ausin vihad,

²⁰ ausin vihad virde'elle,
siis läksin memme laulemaie:

„Tule ikke ja tõota,
tõuse mu piäd silimä,
laia lakka laotama!“

²⁵ „Ei või tõusta, tütar noori,
ei või tõusta, ei ärätä –
muru on kasnu mulla piäle,
arueina aua piäle,
ristirohto rinna piäle.“

³⁰ „Tule ikke ja tõota,
tule mu piäd silimä,
laia lakka laotama –
ma toon linnast liivasõela,
muilta mailta mullasõela,
³⁵ sõelun mulla muru piältä,
arueina aua piältä,

ristirohto rinna piältä!
 Tule ikke ja tööta,
 tule mu piäd silimä,
⁴⁰ laia lakka laotama!“
 „Tuul su piä siligu,

laia lakka lahutagu!
 Ei või tõusta, ei tööta –
 ei sedä ole enne olnud,
⁴⁵ enne olnud, muiste nähtud,
 et on koolija kodossa!“

EÜS II 389/91 (119) < Kokora v, Torila k – J. Raja < Mari Ots (1905).

Viis: EÜS II 295 (106) – A. Liiv.

6.

587

Ema haua + Noorelt mehele + Annab süüa – haugutab

Vaeselapse laul

Oh mina vaene vaestalasta,
 kos one mino isäkene,
 kos one mino emäkene?
 Kerikon tämä kiädäb liäme,
⁵ kabelin tä katsob suala.
 „Tõuse üles, mu isäkene,
 tõuse üles, mu emäkene!“
 „Ei või tõusta, ei ärätä –
 kullerkuppu kulmu piäle,
¹⁰ sinilill oo silmä piäl,
 arakein on aada piäl,
 rissikrohi rinde piäl.“

Oh ma vaene vaestalasta,
 vara mina võtin vaevarätte,
¹⁵ vara mina kihlad kinnitasin!
 Võent sino muss küll muedo juassa,

kimmel kivasid vedädä,
 all küll jalgo ringutata.
 Parem mino tekid tegemätä,
²⁰ parem mino kotid kudomata –
 õelalle õerutata,
 kurjale kulutata.

Oh ma vaene vaestalasta,
 vai ma tõhin kodo minnä!
²⁵ Kodo kuri perenaene,
 tõssab suppi ja tõreleb,
 kiädäb putro ja pureleb,
 annab leibä ja aagutab:
 „Mul tuli kodo suuri süäjä,
³⁰ suure tüki niäletäjä,
 kannikite kaataja.“

ES MT 283, 18/9 (1) < Raatvere k – S. Tanning < Liisa Jürgenson (1940).

203. VARA VAESLAPSEKS

588

1.

Vara vaeslapseks + Kus istun – seal itken + Nutust järv

Mina küll, mina küll vaenelaps,
ilma piälta piäasukene,
maha jäin ma marjasuurust,
põrmandule põrmusuurust.

⁵ Läksin aeda lävele –
es õle aedal õikajada,
läksin kõda lävele –
es õle tarre kandijada.

Kos ma issin, siäl ma ikkin,

¹⁰ kosa assin, siäl alatin,
kosa seisin, seenad märjad,
kosa kääsin, käädised märjad.

Sinna tekkis tiigikene,
kaldus kalajärvekene.

¹⁵ Siält sai õnu hobesta juuta,
valla varsa tallitada,
neitsikite närtsu mõski.

H II 4, 578/9 (58) < Alatskivi v, Kitselinn – M. Koik, J. Härms < Liisu Kübar (1887).

589

2.

Vara vaeslapseks + Tule linnuna järgi! + Kiigele ehtimine

Emäkene, nennekene,
jätt´ mu vara vaese´esta,
enneaegu armetusta.
Jätt´ mu muale marjasuurust,
⁵ kesäle kivikusuurust,
kivi piäle kedräsuurust.

Emäkene, nennekene,
tule vii mu enele,
vii mu jalapesijästa,

¹⁰ talluka verotajasta!

Ku ei sua masti maesa tulla,
tule luegen lunda müüda,
tule anen alta vetta,
piäsokesen piäle vetta!

¹⁵ Emäkene, nennekene,
anna mulle aedavõti,
kingi mulle kersovõti,
ma liän aita estimaie,
piälkule piäd sugema!

H III 9, 347 (1) < Alatskivi – J. Kook (1888).

204. KAKS VAESLAST

1.

590

Kaks vaeslast + Tark ja kaval + Ühes sööme-joome

Laal

Rikkäd kääväd ridassiku,
varalised vassassiku.
Meie kaks vaestalasta,
tõene tarka, tõene kavala,
⁵ tark tõi linnud taeva alta,
kaval tõi kalad meressa.
Linnud lõhki lõegassime,

kalad kahess jagasime.
Kui me kateke' kõndsime,
¹⁰ kuldarätikud käena,
kuldanummer nuka piäl,
kuldakulli keske'ela:
tõene tõese piä silitseb,
tõene tõese silmäd pühib.

H II 45, 421 (1) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

205. LOOJA LOHUTAB VAESLAPSI

1.

591

Vaestelaste laul

Ei ole maa piäl vaestel maada,
ilman alvadel aseta.
Ülevasta hüüab Looja,
maha Maarja kõneleb:
⁵ „Küll on maa piäl vaestel maada,

ilman alvadel aseta –
sülde võtan süüalused,
põlle panen põltud lapsed,
kaendele ema kanased!“

ÕES, SK 348, 4 (4) < Alatskivi – J. Weitzenberg (1860).

2.

592

Ülevelta hüüab Looja,
muast Muaria kõneleb:
„Muarial one muani kuube,

Luujaal kannuni kasuka,
⁵ kohe ta võtab vaesedlapsed,
sülde võtab süüalused,

kaenela ema kanased,
põvve pistab põlgtud vuonad.
Ära te itka, vaesedlapsed,

¹⁰ küll one muana vaestel muada,
ilman alvadel aseta!“

H II 4, 561/2 (29) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

593

3.

Nenda itkid vaesedlapsed,
kuida leid jo linnakellad,
kuida hulvid huoviuksed,
vingid Viiburi väravad:
⁵ „Tule mulle, Jeesukene,
tule muale katsumaie,
ilmale valatamaie,
kas one muala vaese muada,

all ju alvude aseta!
¹⁰ Kui pole muala vaese muada,
all ju alvude aseta –
võta põue põlgtud lapsed,
kaenelaje kantud lapsed,
võta sülle süüalused,
¹⁵ enele ematud lapsed!“

H II 4, 684 (55) < Ranna v – M. Koik, J. Härms < Anu Leppik (1887).

Kk: 4. viburi.

206. MEELES MEMMEKENE

594

1.

Kadedale kaigub hääl + Meeles memmekene

Ehk ma laalan kõege päeva,
kõege õndsa õstapuule –
ep kuulu emale hiälta,
hiält ei kaegu kandijalle.
⁵ Õelale õegub hiäli,
kadedalle kaegub hiäli,
õelale õõtsimuale,
kadedalle karjamuale,
vihasele värate suhu.

¹⁰ Muil one meeles mehed nuored,
kõikidel one poosid kõrgid –
mul one miilen nennekene,
anel miilen aadukene.
Mul one miilen muatenagi,
¹⁵ südamen one süüdenagi,
jala alla assudenna,
kæe kõrval kõndidenna.

H II 4, 602 (81) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 11. kõnejel; 15. süütenagi.

207. ISA LOOMAD VÕÕRASTE KÄES

1.

595

Vara vaeslapseks + Isa loomad võõraste käes

Ära suri mu isake,	inisesid meie härjad,
ära suri mu emake,	onu' ude sõite' enna
jättis mind vara vaesekslapseks.	hirnusid meie hobused,
Andis härjad härra kätte,	laesa naese niite' enna
⁵ lehmad lellenaeate kätte,	¹⁵ määgisid ju meie lambad,
hobused onude kätte,	Koka Anne katsudenna
lambad laesa naese kätte,	kaagutasid meie kanad,
kanad Koka Anne kätte,	halva naese hoite' enna
aned halva naese kätte.	hiälitsesid meie aned.
¹⁰ Härra põllu põnnitenna	

H II 4, 580/1 (61) < Kokora < Torma khk, Avinurme – M. Koik, J. Härms < J. Stahlberg (1887).

208. VARAJANE VAESLAPS

1.

596

Vara tööseb päävakene,	viil varem mina vaene.
vara tööseb, vara tõttab,	Malda süüda, malda juuda,
vara ruab, vara ruttab,	malda marjuka muata,
vara lääb vares vaule,	pohlaleheke puhata.
⁵ enneaega hakikene –	

H II 4, 598/9 (75) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 7. manda; 8. mana.

209. OMA EMA JA VÕÕRASEMA OOTAVAD KOJU

597

1.

Oma ema ja võõrasema äratus + Oma ema ja võõrasema ootavad koju

Oma ja võõrasnenn

Oma nenne, nennekene,
õikab üles hommikul:

„Tõuse, lindo, lüpsa lehma,
tõuse, kana, saada karja,
⁵ tõuse, hoolik, vii hobone!“

Kui kuuleb kodo tulema,
välja otsuna olema,
paneב pada tulele,
kõige parema padaje.

Ütleb:

¹⁰ „Mis värvust on väsida,
munakoorest kuluda –
las väsivad mehed vägevad,
las kuluvad mehed tulevad!“

Võõrasnenne, võegas nenne,

¹⁵ õikab üles hommikul:

„Tõuse, litse, lüpsa lehma,
tõuse, atta, saada karja,
tõuse, hoora, vii hobone!“

Kui kuuleb kodo tulema,
²⁰ välja otsuna olema.

Ütleb:

„Tuleb kodo suuri sööja,
suuri sööja, palju jookja,
poole leiva poolitaja,
neljandiko neelutaja,
²⁵ kanikite kahandaja.“

EKS 8° 2, 807/8 (3) – Jakob Elken (1871).

598

2.

Mis one värvusta väsida,
munakuoresta kuluda –
väsivad hobud vägevad,
rammestavad rangikaelad!

⁵ Kui tuleb kodu suuri süüja,
suuri süüja, suuri juuja,
enam veel külla vedaja!

Õless ta, kuri, ise süönud,
mis ta, kuri, külla veie!

¹⁰ Hüppa, Ello, karga, Kaie,
vaperda, vana Marida,
pane ukseid ummisrõnga,
kui tuleb kodu suuri süüja,
suuri süüja, suuri juuja!

¹⁵ Pane leemed läägimaie,
pane piimad peesimaie,
pane kohvi kattelasse,

kui tuleb värvuke väsinud,
munakuoreke kulunud.

H II 4, 542/3 (10) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 7. kulla; 9. kulla.

3.

599

Hüppä, Eltse, karga, Kaie,
vaperda, vana Mareta,
ju kuuluks tibu tulema,
taga luane laalema!

⁵ Väräväd tii vuagiss lasti,
uksed ummirõngaessä,
pane järid valge kätte,
pane panged pimedälle –
ei tä õle tüüstä tüdinenud,

¹⁰ väljä õtsas väsinenud.

Hüppä, Eltse, karga, Kaie,

ju kuuluks kurat tulemaie,
taga tarel laalemaie!

Pane uksed ummirõnga,

¹⁵ väräväd ju vuagitena,
pane järid pimedälle,
pane panged valge kätte,
terämatid mua piäle!

Las ta viäreb vettä tuuma,

²⁰ las käib käsikivile –
ei õle tüüsta tüdinenud,
väljä õtsas väsinenud.

H I 2, 389 (10) < Kokora v – J. Tubin (1888).

4.

600

Panin piimä peesimaie,
leemekausi läägimaie:
peesi, peesi, laste piimä,
läägi, läägi, laste leeme,
⁵ tuleb värvoke väsinud,
munakooreke kulunud!

Mes one värvola väsida,
munakoorela kuluda –

väsiväd mehed vägeväd,

¹⁰ tüdiväd hobod tugevad,
rammissuvad rangikaalad.

H III 9, 347 (3) < Alatskivi – J. Kook (1888).

Kk: 2. lääkimaie; 4. lääki.

Kus istun – seal itken + Oma ja võõrasema ootavad koju

Teolaul (vaimud laulavad teolt tulles)

Kaunis pikalt

Kos ma is - tun, säääl ma i - ken,
kos ma is - tun, säääl ma i - ken, lee - lee.

∴ Kos ma istun, säääl ma iken ∴

lee-lee,

kos astun, säääl alandan,

kos ma seesän, seenäd märjad.

Vett saab külä karjal juua,

⁵ valla varsade ojoda.

Oma emä, üivä emä,

näeb mu kodo tulema,

laane taga laalevata:

„Pange need piimad peesima,

¹⁰ lapse leemed leekima,

tuleb tilluke teolta,

madalake malga alta,

peenikene piitsa alta!“

Võeras emä, võegas emä,

¹⁵ näeb mu kodo tulema,

laane taga laalevata:

„Juba kuulus, kuri tuleb,

pange panged valge'esse,

et ta jooses vetta tooma!“

EÜS II 326 (28) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 278 (14) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 59/60 (43).

Emäkene, memmekene,

kui näed minu tulema,

välja otsan olema,

pane sa pada tulele!

⁵ Ma olen värvusta väsinud.*

Viis on laulu nr 78 juures.

EÜS II 398 (125) < Pala v, Haavakivi k – J. Raja < Ello Katt (1905).

Viis: EÜS II 296 (112) – A. Liiv.

*Arv.: värvuke.

210. ANNAB SÜÜA – HAUGUTAB

1.

603

Võõrasnenne, võõgas nenne,
tõstas leeme, nii tõreles,
leeväkikud kirjuteles,
palukesed paperaje,

⁵ ruasukesed ruamatusse.
Seimas sööjäst sõõrmeteni,
neljändiku neeletäjäst,
kanniku kaatajast.

H III 9, 347 (2) < Alatskivi – J. Kook (1888).

Kk: 5. roomatusse; 6. siemas.

2.

604

Kodo minnä vai ei minnä?
Kodu kuri perenaene,
tõssab suppi ja tõreleb,
lõikab leibä ja lelotab,

⁵ kannab ette ja aagutab,
leeväkikud paneb kirja,
palukesed paberi piäle.

H II 31, 403 (5) – O. Grossschmidt (1889).

3.

605

Kodo minnä vai ei minnä?
Kodo kuri perenaene,
tõstab leeme ja tõreleb ...

Viis on laulu nr 552 juures.

EÜS II 368 (96) < Alatskivi v, Lahepera k – J. Raja < Elias Pärn (1905).

Viis: EÜS II 287 (62) – A. Liiv < Miina Till.

Trükitud: EKL II, lk 88 (213, Kuri perenaine); PT, lk 49, 77 (14, viis 81).

4.

606

Võõrasnenne, võegas nenne,
issub kui kurat kodona,
vahib kui vanapagana,

kikukesed kirjä paneb,
⁵ palukesed paberi,
ruasukesed ruamatu.

ES MT 88, 39 (14) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

211. PERETÜTRE JA VAESLAPSE KANGAS

607

1.

Peretütär, neitsikene,
peretütär loodud laiska,
ori oli vaene, es ole laiska.

Peretütär, neitsikene,
⁵ läks aga kangasta kuduma,
lõuendida lõksutama.
Kudus kuuda, kudus kaks,
kudus tüki kolmandata,
nädaliku neljat kuuda.

¹⁰ Ei saand kirbul külje alla,
et saand sääsel süngitäita,
pärmule pälangatäita,
õmal veljel viita kuube,
peiule ei saand peeni särki,

¹⁵ saksale sadata särki,
kuningale kümnet särki.

Ori oli vaene, es ole laiska,
läks ta kangasta kuduma,
lõuendida lõksutama.

²⁰ Kudus pääva, kudus kaks,
kudus tüki kolmandata,
sae jo kirbul külje alla,
sae jo sääsel süngitäisi,
pärmule pälangatäisi,

²⁵ õmal veljel viisi särki,
peiule sai peened särki,
saksale sae sada särki,
kuningale kümme särki.

H II 50, 601/2 (1) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

Kk: 13. omel.

Trükitud: ERIA nr 3479 (lt 1653, Peretütäre ja vaeslapse kangas).

212. PERETÜTAR INETU, VAESLAPS ILUS

608

1.

Peretütär piänikene
võtab võida vitsikussa,
katsub kala lännikussa –
siiski silmiss sinine,
⁵ pälgess päessab plakeline.

Ori süüb õstu õlesidemid,
videvikul vitsaruakid –
siiski puhkab kui sii pulli,
siiski ähkäb kui sii ärgä.

ES MT 88, 36 (4) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

Teoorjuse ajal mõisas lauldi, „sõimlemise laul“

Mes süüb rikas peretütär?
 Võtab võida vitsikussa,
 katsub kala länikussa –
 siiski tä silmäd sinised,
⁵ siiski ta palged plekilised.
 Mes süüb vaene orjalapsi?

Rüüpab vettä vitsikussa,
 võtab putke põõsa alta –
 siiski tä silmäd ilosad,
¹⁰ siiski ta palged punased,
 siiski puhkab kui sii pulli,
 siiski ähkab kui sii ärgä.

ERA II 172, 54/5 (6) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere
 < Anna Lindvere (1937).

2b.

610

g'-e' Mes sööb ri-kas pe-re - tü-tär? Võ-ta-b^e või-da vit-si - kus-ta
 ja kat-su-b^e ka-la län-ni - kus-ta. Siis-ki tä sil - mäd si - ni-sed,
 siis-ki te-ma pa-l-ged ple - ki - li-sed. Mis süüb vae-ne or-ja - lap-si?
 Võ-tab vet-ta vit-si - kus-ta, õt-si-b^e put-ke põõ-sa al-ta.
 Siis-ki tä si - l-mäd i - lu - sa-d^e, siis-ki tä pa-l-ged pu-na-sed. *g'-f*

ERA, PI 92 A2 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

611

2c.

Mes süüb rikas peretütär?
 Võtab võida vitsikussa,
 katsub kala lännikussa.
 Siiski ta silmäd sinised,
⁵ siiski ta palged plekilised.
 Mes süüb vaene orjalapsi?

Võtab vetta vitsikussa,
 otsib putke põõsa alta.
 Siiski ta silmäd ilusad,
¹⁰ siiski ta palged punased,
 siiski ta puhkab kui sii pulli,
 siiski ähkab kui sii ärgä.

Sii one kua kodust kuulnud. Ike sama vanaõde Mari käest.

KKI KT 160, 34 (36) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

612

2d.

Mes süüb rikas peretütär?
 Võtab võida vitsikussa,
 katsub kala lännikussa.
 Siiski ta silmäd sinised,
⁵ siiski ta palged plekilised.
 Mis süüb vaene orjalapsi?

Võtab vetta vitsikussa,
 õtsib putke põõsa alta.
 Siiski ta silmäd ilusad,
¹⁰ siiski ta palged punased,
 siiski puhkab kui see pulli,
 siiski ähkab ku see ärgä.

RKM II 27, 167 (140) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – H. Nõu < Anna Lindvere (1948).

613

2e.

Mes sööb rikas peretütär?
 Võtab võida vitsikussa,
 katsub kala lännikussa.
 Siiski ta silmäd sinised,
⁵ siiski ta palged plekilised.
 Mes süüb vaene orjalapsi?

Võtab vetta vitsikussa,
 õtsib putke põõsa alta.
 Siiski ta silmäd ilusad,
¹⁰ siiski ta palged punased,
 siiski puhkab kui see pulli,
 siiski õhkab kui sii ärgä.

RKM II 27, 41/2 (49) – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

Mis sööb rikas peretütar

Mes sööb rikas peretütar?
Võtab võida vitsikussa,
katsub kala lännikussa.

Siiski ta silmäd sinised,
⁵ siiski ta palged plekilised.

Mis sööb vaene orjalapsi

Mes süüb vaene orjalapsi?
Võtab vetta vitsikussa,
õtsib putka põõsa alta.

Siiski ta silmäd ilusad,
¹⁰ siiski ta palged punased.

ERA II 249, 230 (10) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Kallaste – H. Siider < Miina Siider (1939).

Peretütar peenikene
võtab võida vitsikusta,
katsub kala lännikusta.

Oh ma vaene orjakene,
⁵ õhtul võtan õlesideme.

Kuuldud emalt, keelejuht Miina Kittaskilt.

KKI 1, 324 (551) < Tartu l < Pala v, Sassukvere k – U. Mägi < Pauliine Ird (1947).

LESK

213. TUULE TUBA

[fragment]

Lesenaise laul:

Sadu oli seinad sammeldand,
pikne piidad püsti pannud.

EÜS II 399 (128) < Pala v – J. Raja < Kristjan Sepp (1905).

Viis: EÜS II 298 (116) – A. Liiv.

KODU JA LAPSEPÕLV

EMA

214. MEMME VAEV

1.

617

Memme vaev + Sõid eide südant

Millal maksan eide vaeva,
eide vaeva, ella piima,
ia ema imetisvaeva,
kæe piäle kandemise,
⁵ suu juure suikumise.

Mitu ööd olin uneta,
mitu suitsu suuruseta,
mitu hommikud osata.

Ei lõpnud tuli toasta,
¹⁰ säde sängisamba'asta,
hobo halli rakke'esta,
naene noori riide'esta –
otsib lapse lausujada,
kitse keelekatsujada.*

¹⁵ Lammas lapse lausujale,
kitse keelekatsujale.
Mina aga kiusta kiljatasin,
suota suuda maegutasin.

Mõestaksin suul tänada,
²⁰ keelel anda aitumad,
keelepaelala paluda:
Jumalale eide hinge,
süda Jeesuse sülese,
käed Maria kädeje,

²⁵ põlved Looja põrmandule!
Eide kopsul ma kosusin,
eide maksal ma magasin,
purgessin ma eide puusa.

H III 9, 326 (15) < Alatskivi – J. Kook (1888).

Kk: 3. imedesvaeva; 18. suuta; 19. suud; 22. eida.

* Arv. 14. värss on juhuslik lisand 16. värsi eeskujul.

Vrd: Ema arm on põhjato. – Eesti-ma rahwa Kalender, ehk Täht-ramat 1829 aasta peäle. Tallinn, J. H. Gressel 1828, laul nr 1.

215. EMA VIIS PÕLLES PÕLLU PEALE

618

1.

Memme vaev + Ema viis põlles põllu peale

Millal maksan memme vaeva,
ea ema piimavaeva?
Viis mind põlles põllu peale,

pani parmaste vahele,
⁵ kus ei tulnud tuult, ei tuisku,
ega sadand vihmasadu.

Vanaema laulis ja kiigutas last.
Dikteeritud.

KKI 9, 165 (96) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

Kk: 4. karmaste.

619

2.

Millal maksan memme vaeva,
hea ema piimavaeva,
kahel käel kandemise?
Kasvatasid tüterida,

⁵ viisid põlles põllu peale,
panid parmaste vahele,
et ei tulnud tuuli peale
ega sadanud sadu rumala.

Laulab pooleldi retsiteerides.

RKM II 211, 621/2 (3) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

216. SÕIN EIDE SÜDANT

620

1.

Mitu ööd õlin uneta,
mitu süüki süömatagi,
mitu tundi tastemata.
Ütlid südant süüdaneva,
⁵ puretava puusalueda,
katkutava kaalasuuni.
Ma seien sinu südanta,

purin nenne puusalueda,
katkin nenne kaalasuunta.
¹⁰ Ma õlin sulge nenne suussa,
avi nenne amba'assa,
piäsku nenne piäsulissa,
luige nenne lõvvaluissa.

H II 4, 606 (87) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Trükitud: ERIA nr 3820 (lt 1818, Sõid eide südant).

217. EMA JA ARMUD

1.

621

[fragment]

Mõistatus:

Ema viidi teeda mööda,
armud läksid aeda mööda.

A 2141 (15) < Kokora v, Torila k, Turgi t – Lidia Kümmel, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

TÜTREPÕLI

218. KALLIS KASVUPÕLI

1.

622

Kallis kasvupõli + Võtsin võid – ei vähenenud

Oh minu õnnissa eluda,
kaanista kasupõlvekess,
kos õlin isä kodona,
veerin velje põrmandulla.

⁵ Isa ütles iire süissa,
ema kaevas kati süissa –
ise õlin iirekene,
kahejalgne katikene.

H II 31, 404 (6) – O. Grossschmidt (1889).

2.

623

Oh minu ennistä eluda,
kallist kasupõlvekestä!
Kohe viitsin, sinna veerin,

kohe tahin, sinna tantsin,
⁵ mängin kui märäobene,
tantsin kui see tallitätku

tõiste sälgude siäna,
tõiste sälgude siäna.

EÜS II 413 (148) < Alatskivi (?) – J. Raja < Leenu Ernits (1905).

Viis: EÜS II 299 (124) – A. Liiv.

Trükitud: ERIA nr 3799 (lt 1811, Kallis kasvupõli).

219. VÕTSIN VÕID – EI VÄHENENUD

624

1.

Kallis kasvupõli + Võtsin võid – ei vähenenud

Kui õlin õma kodona,
kasvin kandija nõjal –
oh sedä õnnista eloda,
kallist kasupõlvekesta!

⁵ Käisin, linad läikisivad,
palapooled paistasivad,
piä puutus sialihaje,
käed kuivije kaluje.
Ehk ma võtin, ei vähäne,
¹⁰ ehk ma katsin, ei kahane.

Isä ütel iire süistä,
emä kaevas kati süistä –
ise õlin iirekene,
kahejalgne memme kassi.

¹⁵ Kui saen, tõru, tõõsijalle,
marjakene, muele maele –
ehk esin võta, nee vähäsi,
ehk esin katsu, nee kahasi.
Minu süista süüteliže,
²⁰ ane süista arvatije.

H III 9, 348 (5) < Alatskivi – J. Kook (1888).

Kk: 18. katu.

625

2.

Lapse laal

Isä ütel hiire süissa,
emä kaevas kassi süissa –
ise õlin hiirekene,
kahejalgne kassikene.

H III 9, 365/6 (13) < Pala v – V. Kirik (1888).

220. EIDE KIIDUTÜTAR

1a.

626

g'=e' Mi-na a-ga mem-me kii - do - tü - to, mi-na a-ga mem-me kii - do - tü - to!

Si - ad süö-din, niid su - re - tin. Mi-na a-ga mem-me kii - do - tü - to!
O - bo joe-din, sii u - po - tin. Mi-na a-ga mem-me kii - do - tü - to!

Leh-mäd lüp - si-n, pii - mä pil - sin. Mi-na a-ga mem-me kii - do - tü - to!

Lap - se süö-din, sil - mä pist - sin. Mi-na a-ga mem-me kii - do - tü - to!

ERA, Pl 91 B2 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

1b.

627

Kiidotüto

∴ Mina aga memme kiidotüto! ∴
Siad söödin, niid suretin,
hobo juadin, sii upotin,

lehmäd lüpsin, piimä pilsin,
⁵ lapse söödin, silma pissin –
mina aga memme kiidotüto!

ERA II 249, 600/1 (2) – E. Ots < Anna Lindvere (1939).

Kk: 4. lüpsi.

1c.

628

Mina aga memme kiidotüto,
mina aga memme kiidotüto!
Siad süädin, niid suretin.

Mina aga memme kiidotüto!
⁵ Obu juudin, sii uputin.
Mina aga memme kiidotüto!

Lehmad lüpsin, piimä pilsin.
Mina aga memme kiidutüto!
Lapse süädin, silmä pissin.
¹⁰ Mina aga memme kiidutüto!

Selle kuulsin vanaõde Mari Kruusilt – isa sõsar. Nüüd oles 98 a vana õllud, oi, üle selle veel! Elli Sääritsän.

Üles kirjutatud laulmise järgi.

KKI KT 160, 12 (6) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

629

1d.

Kiidotüto

∴: Mina aga memme kiidotüto! ∴:
Siad süädin, niid suretin.
Mina aga memme kiidotüto!
Hobo juadin, sii upotin.
⁵ Mina aga memme kiidotüto!

Lehmad lüpsin, piima pilsin.
Mina aga memme kiidotüto!
Lapse süädin, silmä pissin.
Mina aga memme kiidotüto!

RKM II 27, 45 (55) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

KASVATUS ASJATU

221. HILJUKE

630

1.

Kallis kasvupõli + Hiljuka

Tütrel laal

Itken ennissa eluda,
kaaniss kasupõlvekessä,
ku õlin isa kodona,
viärin velje põrmandulla.

⁵ Isä üteli hiljakussa,
emä enneaegessesä.
Odot ätte, noo-noo nenne,
lahe soab hiljake elämä,

enneaegene asuma –
¹⁰ siis tuleb isä hiljakulle,
emä enneaegeselle.

H III 9, 365 (12) < Pala v – V. Kirik (1888).

Kk: 8. lae.

222. MIS SAI MEMMELE MINUSTA?

1.

631

Mis sai memmele minusta? + Tugi sai sellel, kes ei tundnud + Surmakoht teadmata

Mis sai nennele minussa,
mis sai tuuja tüteressa?
Itkud said minu emale,
aledused aadujalle,
⁵ itkud said imetamassa,
käed said kaled kandemassa,
silmad märjad mähkimassa.
 Abi sellel, kes es assu,
tugi sellel, kes es tunne,
¹⁰ tuimale tuletegija,

virgale vedevidaja,
laesal lapse hällitaja –
see sai nennele minussa,
see sai tuuja tüteressa.
¹⁵ Kodu teadan, kus ma kasvin,
paega hüva, kos ülessin.
Jumal teab seda koduda,
Muarja teab seda majada,
kohe kulda kualenesse,
²⁰ kohe marja matetasse.

H II 4, 605/6 (86) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

223. KASVATUS ASJATU

1.

632

Emakene, nennekene,
õless sa unena tiädnud,
muatelen mõestatanud,
et must sünnib süüälune,
⁵ et must kasvab kahjuline –
võenu vetteje visata,
võenu oitu uputada!

Vesi õles viäretanud,
jõekallas kasvatanud,
¹⁰ kiisk õles kinnasta kudunud,
aug õles annud ammaslisi,
luts õles lüönud luogelisi,
särg õles särki mul õmmelnud
ilma ema õmlemata.

H II 4, 566 (36) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kasvatus asjatu + Kubjas, lase lõunale! + Tule linnuna järgi!

Isakene, ätekene,
emakene, nennekene,
mis kannid ilmale kanassa,
mis tõid ilmale minussa?

⁵ Varalisse vankerije.

Lämmatada lästeje,
võined hukata ubaje.
Kessi mu ubassa õtsib?
Jumal mu ubasse õtsib.

¹⁰ Kautada kalda'alle.
Kessi mu õjasse õtsib,
kessi kaevab kalda'assa?
Muarja kaevab kalda'assa.

Mul ju tülgid tühjad,*

¹⁵ nõrgub nõrga vüüalune –
sellest tülgi, et oo tühja,
sellest nõrgub, et oo nõrka.

Oh mul kubjas kullukene,
kilter, ella linnukene,

²⁰ lahe lõevud lõenedella,
aned süöma-aegudella,
lõevud lõeneta küsivad!

Isakene, ätekene,
emakene, nennekene,

²⁵ tule, vii minu õmale!
Ku et saa masti maesa tulla,
tule luegen lunda müüda,
kajakana kallast müüda!

H II 4, 576/7 (55) < Alatskivi v, Kitselinn – M. Koik, J. Härms < Liisu Kübar (1887).

Kk: 16.–17. ettu; 19. kilterilla; 26. kueda sa masti maesa tülled; 27. tule luege luuda müüda; 28. kajakas sa.

*Arv.: 14. Mul ju tülgi tühja kõhtu.

Asjatult loodud rikaste risuks + Kasvatus asjatu

Mes tõid ilmale minussa,
kannid ilmale kanassa
rikastele rissussa,
talutütärte tülissä,

⁵ vallalasse vande'essä,
risuks meie riidamuale,
õliks meie aia jääde!

Võenud minu merre viädä,
merekalda kallata,

¹⁰ meri õleks süütnud-juutnud,
meri õleks kasvatanud,
meri õleks mind loetanud,
meri õleks mehele pannud,
luts õleks tehnu luagelise,
¹⁵ kiiss õleks tehnu kindaida,
latik lajad vüüd kudanud,
särg õleks tehnu siärepaalad.

H I 2, 387 (7) < Kokora v – J. Tubin (1888).

Kk: 7. õluks.

Ranna kaasad mustad + Kasvatus asjatu

Järve laul

Meks ike mustad meremehed, karvatumad ranna kuasad? Nad lähvad vara vesile, enne päeva peale vetta, ⁵ vesi peksab pistuassa, laene laksutab südata – sellest mustad meremehed, karvatumad ranna kuasad.	Emakene, nennekene, ¹⁰ võenud mu veedä vesile, kaotada kalda' aje, küll õles vesi viäretanud, aug õles tehnut andeida, kiis õles ehtnut kindaeda, ¹⁵ latik laiad vööd kudunud.

ERM 5, 52 < Alatskivi – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 13. tehand.

Dbl: ERM 154, 43/5 (20) – A. Simson. 3. näd.

[fragment]

Suanud tüdrik alvale mehele, siis üelnud emäle:

Meks ei uputanud ubaje,
kaatanud tämä kaldaje?

ES MT 88, 37 (9) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

Kui sa tiäsid, võinud tiätä, et muss sünnib süüälune, et muss kasvab kahjuline,	uputand mind oosse, ⁵ puonud põllekannemisse!

ERA II 172, 61 (16) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

∴ Emäkene, memmekene, ∴	∴ et muss kasvab kahjuline, ∴
∴ kui sa tiässid, võinud tiädä, ∴	⁵ uputand mind oosse
∴ et muss sünnib süialune, ∴	∴ ja puunud põllekannemisse. ∴

Ma nilvessäsin üle: ∴ uputand mind oosse ja puannud põllekannemisse. ∴

Üles kirjutatud laulmise järele. On meelde jäänud vanematelt – emält, Mari Kurs, snd Nõmm, Lümatis, [elukoht] Ranna v, Siäritsä k.

KKI KT 160, 12/3 (7) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Üks laps öeld emale:

Vesi oless võinu veeretada,	luts oless lõõnud loogeliisi,
jõekallas kasvatada,	⁵ aug oless lõõnud ammasliisi.
särg oless mulle särgi tehnut,	

Dikteeritud.

KKI 1, 56/7 (15) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

KODU

224. MIS KODUS TEHAKSE?

Koeda, taevas, jõõda, taevas,	mis niid sõõriked sõsared,
koeda mu koduni kaadu,	mis niid virved, ellad veljed?
isa õvve kõsta josta!	Isa hirnutas hobesta,
Mis tegi minu isake,	veli valki valjusida,
⁵ mis tegi minu emake,	¹⁰ sõsar sõrmikindaida.

H II 4, 579 (59) < Alatskivi v, Kitselinn – M. Koik, J. Härms < Liisu Kübar (1887).

Kk: 1. jõeda; 2. kodune.

Trükitud: ERIA nr 3721 (lt 1785, Mis kodus tehakse?).

Ilus küla + Kalajõgi + Oksad oravaid täis

Kelle sii kena külake,
kelle aiad haljendavad?

Meie sii kena külake,
meie aiad haljendavad,
⁵ meie katused kajavad.

All õli järve, piäl õli nurme,
keske'el kena külake,

avid hallid, küütseljad,
avid kullased jõela.

¹⁰ Siäl kasvid suured suured,
suured suured, arvad õksad,
kõik lehed linda täis,
kõik õksad õravid täis.

H II 4, 575 (54) < Alatskivi v, Kitselinn – M. Koik, J. Härms < Liisu Kübar (1887).

Oh seda Lahepera küla,
Lahepera küla lapsekesi!

All õli jõgi, piäl õli mägi,
keske'el kena külake.
⁵ Siäl õlid näiud nägusad,
mõned nii imeilusad.

Sinna kääsid salgu saksad,

salgu saksad, puhme poosid,
egal kuul kuningapojad,

¹⁰ vahest arvast aedamehed,
ega reedi Riia härrad,
kõlmaba õhtu Kõkaru poosid,
lauba õhtu Lahepera poosid.

H II 4, 565 (34) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

NOORRAHVA ELU JA KOSJATEEMAD

NEIU

226. EI HOOLI LAIMUST

643

1.

Ei hooli laimust + Laisk naine naerab neidu

∴ Mes on siiski selle pärast – ∴
kui mul julgus juurenagi,
õigus kuvve õlmanagi,
pistä j piädä põvveje,
⁵ silmi siidirätikuhe.

Läbi lähen mehitse metsä,
poen poisteulga seast,
kui mul julgus juurenagi,

õigus kuvve õlmanagi.

¹⁰ Ei mind naara naene kallis,
teota tüdruk tegevä –
minu naarab naaretäva,
kedä ennast enne naardud,
muiste muile kuulutud,
¹⁵ suvel suitsuna pietud,
talvel tarepühkme'est.

Viis on laulu nr 14 juures.

EÜS II 380/1 (108) < Alatskivi v, Lahe – J. Raja < Leena Töövahe (1905).

Viis: EÜS II 290 (74) – A. Liiv.

227. KARSKE NEIU

644

1a.

Külatütered, sõsared,
sõsarused, linnukesed,
kui te käite tiida müüda,

tiida müüda, muada müüda,
⁵ hoidke piikerid pihuna,
käsiuamerid kähena!

Kui tuleb vasta poestehulka,
poestehulka, kelmikimpu,
kui tuleb poosi puutumaie,
¹⁰ naesemiis tuleb naeramaie,
sulane suuda andemaie –

löö sa poosi puuli piäda,
maha löö sa Matsi maksad,
süödile Jüri südanta,
¹⁵ põllu piäle poosi põrna!

H II 4, 585 (65) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

1b.

645

Külatütared, sõsared,
sõsarused, linnukesed,
kui te kääta teeda müädä,
kääta müädä muada müädä,
⁵ hoidka piikerid pihuna,
käsiuamerid käena!
Kui tuleb vasta poistehulka,
poistehulka, kelmikimpu,

kui tuleb poissi puutumaie,
¹⁰ naesemiis tuleb naaremaie,
sulane suuda andemaie –
löö sa poisi pooli piädä,
maha löö sa Matsi maksad,
süödile Jüri südamed,
¹⁵ põllu piäle poisi põrna!

ERM 5, 34 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 4. müädä; 10. miist; 14. süökile.

Dbl: ERM 154, 15 (7) – A. Simson. 3. tee möödä; 9. poisi; 10. naeremaie; 12. peädä.

2.

646

Tütarlapsed, linnukesed,
kui te kääde tiida müüda,
tiida müüda, muada müüda,
oidke piikerid pihuna,
⁵ käsiuamerid käena!

Kui tuleb vastu poostehulka,
poostehulka, kelmikimpu,
löö sina poosi puole piästa,
naesemehe suu verista!

H II 4, 655 (19) < Pusi k – M. Koik, J. Härms (1887).

Tütärlapsed, tütärlapsed, linnukesed,
 kui te käätä, kui te käätä tiidä müüdä,
 tiidä müüdä, tiidä müüdä, muada müüdä,
 oidke piike-, oidke piikerid pihuna,
⁵ käsiaame-, käsiaamerid käena!

Kui tuleb vasta, kui tuleb vasta poosiulka,
 poosiulka, poosiulka, kelmikimpu,
 siis lüü poosil, siis lüü poosil pooli piädä,
 naesemehe, naesemehe suu veristä.

EÜS II 365 (90) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

Viis: EÜS II 287 (64) – A. Liiv.

228. KES MIND VÕTAB – VÕIB ELADA

648

1.

Kes mind saab, see saab aga naise,
 kes mind võtab, võib elada –
 saab kui nuku nurme peale,

tihase teerajale,
⁵ västeriku välja peale,
 rohosirtsu silla peale.

H II 27, 1016/7 (3) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

229. POLE TUIM EGA VIHANE

649

1.

Ei ma tunne olla tummi,
 ei salli ma elada salaje,
 ei viitsi käia vihane –
 tummid meilta tuubitakse,

⁵ sandid meilta saadetakse.
 Vesi meil käigo vihane,
 tuli meila olgo tummi,
 sammeli sala elago!

EKS 8° 2, 805 (1) < Alatskivi v – Jakob Elken (1871).

230. TASA KÄIB TALUTÜTAR

1.

650

Tasa käib talome' tütar,
tasa käib, taga valatab:
kas one viksib viisopaalad,
vai on kiärud kingäpaalad?

ES MT 88, 35 (2) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

231. NEIDUDE KÄRA KÜLAS

1.

651

Neidude kära külas + Maias meeste peale

Meie Maied, meie Kaied,
need on need ninakad neiud –
tahtvad taevasta jagada,
pilvekesi pillutada.

⁵ Kauks aga Kaie, lõpeks Maie,
siis kauks kõlin külasta,

naerulõgin lepikesta,
poiste kisa kuusikusta.

Mai oli maias neitsikene,
¹⁰ kipus kingeta mehele,
jättis kingad kirstu peale,
sukad suure laua peale.

H II 27, 1018/9 (7) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

232. MESI MEESTE MEELEST

1.

652

Mai pole mipi, Mai pole mapi,
Mai pole maasikas mäele,
sinililli liiva piäle,

alli lilli ahju piäle,
⁵ kullerkuppu heinamuale.

H II 4, 692 (64) < siit ja säält – M. Koik, J. Härms (1887).

NEIU TAHTMISED

233. OLEKS SEE MEES MINU!

653

1.

Oless see meesi minula,
oless see kuasa kavala,
mis siäl sõidab tiida müüda!
Obu alla kui see ahju,
⁵ ise seljan kui see seena,

vüü kui vihma vikerkuari,
kübar pean kui keriku.
Seisassin suve süömata,
talve tõugu maitsemata!

H II 4, 678 (46) < Kokora v, Torila k – M. Koik, J. Härms < Kadri Allik (1887).

654

2.

Kae, kon sõidab nuuri miisi,
kae, kon kannustab hobusta!
Sõidab Suome silda müüda,
müüda Kuuramua mägesid.
⁵ Suome silda nõtkatelli,
aluspalki paagatelli.
Suome näädised vahivad
alta kuu, piälta päeva,

läbi raadise värava,
¹⁰ õbedase õvveaia:
õless sii miisi minula,
pärgepiä minu päralta,
ma siidi sisse tad seossin,
siidipadjusse panessin,
¹⁵ piärätist teeks tal püksi,
kaelarätist teeks tal kaltsu!

H II 4, 657/8 (24) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

Kk: 2. tammustab; 9. ruadise.

655

3.

Oleks see mees minu! + Kui mees on meelepärane

Suone näädised vahivad,
alta kuu, piälta pääva,
läbi raadisse värava:
õless sii miisi minula,
⁵ pärgepiä minu päralta,

ma seisass suve süömata,
talve tangu maetsemata,
kesvaliime kiätemata,
tuleaesu tundemata!

¹⁰ Piärätist tiiss tal püksid,

kaelarätist tiiss tal kaltsud,
tiiss särgid selga müüda,
piänikesed pista müüda!

Siis pidass pilulinula,
¹⁵ katass kullanarmailla.

H II 4, 562/3 (31) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 14. pinu linula.

4.

656

[fragment]

Kaegem, sõedab nuuri miisi,
sõedab Suome silda müüda,
Suome silda nõtkatelle,
aluspalki paagatelle.

⁵ Suome näädised vahivad
alta kuu ja piältä päävä,
õbedase õvve alta
ja läbi raadisse värävä.

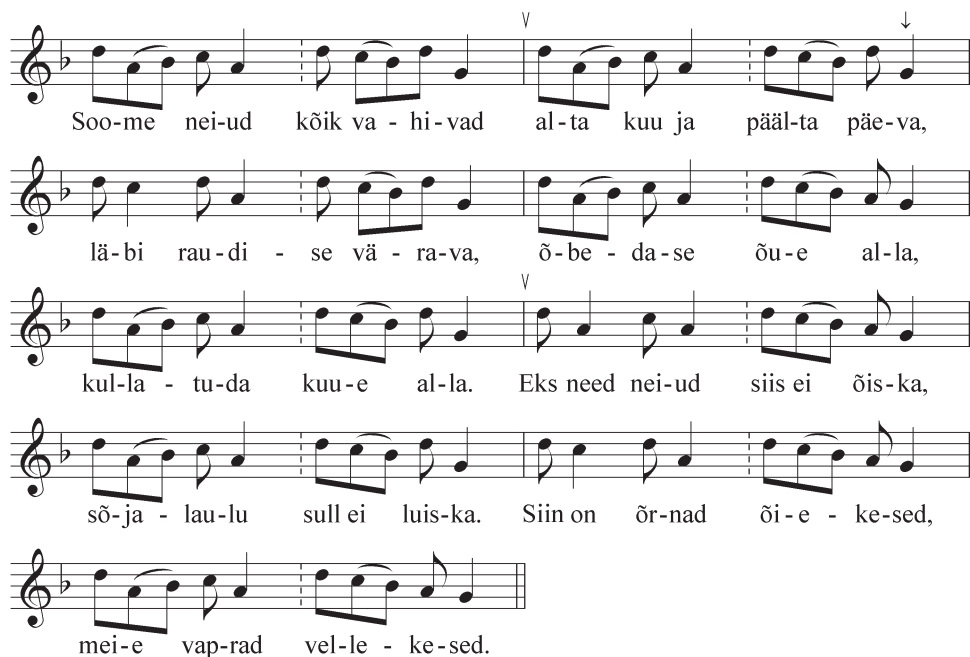
H II 27, 864 < Pilistvere < Kodavere khk – S. Käär (1888).

5.

657

Tule mult luba küsima! + Soome sild + Oleks see mees minu! + Rõõmus nekrut
(rl/ul)

Ve-li, mi-nu el-la vel-le - ke-ne, kui läed nais-ta võ-ta - mai-e,
tu-le mi-nult lu-ba kü-si - mai-e! Ma toon ai-dast al-li kuu-e,
kel-de - rist ke - na kü - ba-ra, pää-li - kust saad pär-ga lai-a.
Sõi-da siis sa, noo-ri mee-si, sõi-da Soo-me sil-da mõö-da!

Kuulnud isalt Pusi külas.

RKM II 48, 302/3 (1) < Kallaste I < Kokora v, Tedreküla – O. Niinemägi < Rosalie Tark (1955).

Viis: RKM III 3, 55 (33) – A. Garšnek.

234. KUI MEES ON MEELEPÄRANE

658

1.

Üks tüdrik laulnud vanass:

Kui suan mehe miälelise,
kuasa kaelaarmulise,
siis teen särgid selgä müüdä,
piänikesed pihta müüdä.

⁵ Ei sua miästa miälelista,
ei kuasat kaelaarmulista,
siis ta vartes vahisegu
ja ernekõrtes kõhisegu.

Et siis teeb jämedä riide nagu vartess.

ERA II 285, 400 (82) < Ranna v, Rüütli k – A. Univere < Anna Lõhmus (1940).

235. MIKS SEE MIHKEL MIND EI VÕTA?

1.

659

Mis sii Miku mõttelikku,
mis sii Miku mind es võta?
Kas ma, tüdruk, tüüd es teenud,
kavva kangasta kudunud:

⁵ kaks päeva, üksi vaksa,
küünar kümnest nädalast,
seina seitse uasta' ada.

H II 4, 568 (39) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

2.

660

Liku-liku, mõtle, Miku,
Miku, miks sa mind ei võtnud?
Et ma, tüdruk, tööd ei teinud,
kaua kangast kudunud?
⁵ Viis ööd, vaks võöd,
kümme ööd ja küünar kangast.

Mul pole mitte mustad silmad
ega mustad silmakulmud,
mina olen priske ja peenikene,
¹⁰ lustilik ja rõõmulik.
Tule aga poiss ja võta mind,
mina olen valmis kui üks lind!

A 2136 (10) < Kallaste al – Linda Vilde, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

Kk: 7. mide.

3.

661

Siku-liku, mõtle, Miku,
Miku, miks sa mind ei võtnud?
Et ma, tüdruk, tööd ei teinud,
kaua kangast kudunud?
⁵ Viis ööd, kaks võöd,
kümme ööd ja küünar kangast.

Mul pole mitte mustad silmad
ega mustad silmakulmud,
mina olen priske ja peenikene,
¹⁰ lustilik ja rõõmulik.
Tule aga poiss ja võtta mind,
mina olen valmis kui üks lind!

A 2153 (38) < Kallaste al – Helmi Vilde, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1923).

[fragment]

Ketra, ketra, vokikene!
 Kas minu jalg ei talla ratass,
 kas minu näpp ei lahe lõnga?

KKI KT 160, 76 (98) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – P. Tammepuu
 < Anna Lindvere (1942).

663

5a.

g' = a' Oh si-na Mi-ku, Si - ku - Mi-ku, ü - le sil - la Si - a - Mi - ku!
 Miks sa, Mi-ku, mind ei võt-nud? Kas ma, tüd-ruk, tööd ei tei - nud,
 kas ma kan-gast ei ku - da-nud, kas mu jalg ei tal-land lau - da,
 kas mu vakk ei ket-rand lõn - ga? Oh si-na Mi-ku, Si - ka - Mi - ku,
 ü - le sil - la Si - ku - Mi-ku, Si - ku - Mi-ku, Si - a - Mi - ku!

KKI, RLH 52: 3 (2) < Kallaste l < Kokora v, Tedreküla < Rosalie Tark (1952).

Oh sa Mi-ku, Si-ku - Mi-ku, ü - le sil - la Si - a - Mi-ku,
miks sa, Mi-ku, mind ei võt-nud?

RKM II 57, 431 (1) – H. Tampere < Rosalie Tark (1954).

g'=fis Oh si-na Mi-ku, Si-ku - Mi-ku, ü - le sil - la Si - a - Mi-ku,
miks si-na, Mi-ku, mind ei võt-nud? Kas ma, tüd-ruk, tööd ei tei-nud,
kas ma kan-gast ei ku - du-nud, kas mu jalg ei tal-land lau - da,
kas mu vakk ei ket-rand lõn-ga? Oh si-na Mi-ku, Si-ku - Mi-ku,
Si-ku - Mi-ku, Si - a - Mi-ku!

RKM II 57, 441 (3) – H. Tampere < Rosalie Tark (1954).

Trükitud: ERIV V, lk 127/8 (88, Miks poiss ei võta!).

Oh si-na Mi-ku, Si - ku - Mi-ku, ü - le sil - la Si - a - Mi-ku!

Miks sa, Mi-ku, mind ei võt-nud? Kas ma tüd-ruk tööd ei tei - nud,

kas ma kan-gast ei ku - da-nud, kas mu jalg ei tal-land lau - da,

kas mu vokk ei ket-rand lõn-ga? Oh si-na Mi-ku, Si - ku - Mi-ku,

ü - le sil - la Si - a - Mi-ku, Si - ku - Mi-ku, Si - a - Mi-ku!

RKM, Mgn II 1278 d – H. Tampere < Rosalie Tark (1955). E. Tuvi märkus: Salvestuse praagi tõttu pole esituse algkõrgust võimalik määrata.

236. MEIE JA TEIE POISID

667

1.

Meie valla nuored mehed
 lähvad juanipäev keriku,
 hobu alla kui see ahju,
 ise seljas kui see saksa,
⁵ kübar piäla kui keriku,
 lint one piäla kui see linna.
 Ei õssa huarale õluta,
 ega litsele lihada.

Allatskivil one halvad poosid:
¹⁰ lähvad juanipäev keriku,
 hobu alla allitanud,
 ise selga siänetanud,
 kübar piän one päevitanud.
 Õstavad huarale õluta,
¹⁵ vana litsele lihada.

H II 4, 607 (89) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Elis-vere poi - sid ine - tud poi - sid, Elis-vere poi - sid ine - tud poi - sid.

∴ Elisvere poisid inetud poisid ∴:
lähvad jaanipääl keriku,
obo küll alla allitanud,
ise küll selgä seenitänud,
⁵ kübär on pähä päevätanud,
vöö küll vööle vihmatand.

Kaivere poisid ilusad poisid
lähvad jaanipääl keriku,
obo alla kui see ahju,

¹⁰ meesi selga kui see seina,
kübar pähä Pärnu-kirja,
vöö kui vihma vikerkaari.

Lähvad läbi Viru külä,
Viru neiud vaatasivad:

¹⁵ „Oh oleks see peigo jo minule,
piä- küll -rätist tiiss mina püksid,
kaelarätist tiiss mina kalsud,
siidirätist silmarätid!“

EÜS II 410 (141) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 298 (121) – A. Liiv.

237. LAS MIND OLLA OSJAKE

Mine müüda, miis, minusta,
käi kaadu, karvajalga,
lahe õlla õsjakene,
kasva karjavitsakene!

⁵ Küll one õsjal õtsijida,
karjavitsal katsajida –
õsi õtsiti õjasta,
karjavitsa kaage'elta.

H II 4, 562 (30) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 1. Mina müüda mis minusta; 2. käin.

Trükitud: ERIA nr 4623 (lt 2209, Las mind olla osjake).

238. PEAD EI ANTA POISTE PIIRDA

670

1.

Kaasa kaugel + Pead ei anta poiste piirda

Mes ma hoolin laaledena –
ei mo oma siin ei ole
ega kaasa siin ei kasva!

Minu mees üle merede,
⁵ mees kallis kala kodon.
Tuleb piada piärimaie,
juussalka salvemaie.

Külatütered, sõsared,
sõsarused, linnukesed,
¹⁰ piäd ära anna pordu piirda,

lõvi lõigata juusse!

Laska salka maani saata,
juus kannuni karata,
õlale juuseotsad,
¹⁵ pihale juusepiiri!
Hoiab näo, katab kaela,
pidab mu pihad ilusad,
näeb ta varssi valge'ema,
hoiab selja sirge'ema.

EKLA, f 191, m 1: 6, l 1 (1) – A. Alver (–1903).

Kk: 6. teeda; 7. juussalga; 10. piäd ära andma pordu pörta; 17. pidab puu piirad ilusad.

239. MINU OMA SIIN EI OLE

671

1.

Minu oma siin ei ole + Raibetel pole raha

Mis ma pelgan laaledenna,
laaledenna, laskedenna –
ega õma siin ei õle,
vikelsukka siin ei viire,

⁵ pannelvööda siin ei paesta,
kõrgekübar siin ei kiära!

Ega need poosid meid ei võta,
raha ei anna needki krantsid –
neil pole, raipedel, rahada,

¹⁰ näljakuorikel kopikida!
Mul tuleb Virult võttija,
Harjult raha andija.

H II 4, 600 (78) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

240. KAUGELT TULEVAD PAREMAD

1.

672

Las mind olla osjake + Kaugelt tulevad paremad

Vot jällegi vanamuene laal, kuda tüdrik laalab poessele, kes tädä kõik tahavad.

Lahe hõetseb õsjakene,
kasvab karjavitsakene,
küll on õsjal õtsijaida,
karjavitsal katsujaida!

⁵ Mul tuleb kaugelt kaunikene,
üle maailma ilusa,

läbi laane lillekene,
hobu alla kui ahju,
ise piäl kui sii päävä,
¹⁰ vüü vüül kui vikerkaare,
jalad all kui jaanilille.

H II 45, 422 (2) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

241. NEIU TAHAB HÄRRALE

1.

673

Tüdriku laal

Ei ma taha tallipoissi,
südä ei kutsu kutsaridä,
tahan härrada enele!

Siis saan padjula moada,
⁵ lina alla, lina peale,
ise lina keske'elle.

H III 9, 367 (17) < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

Trükitud: ERIA nr 4781 (lt 2287, Neiu tahab härrale enesele).

242. NEIU TAHAB TALUPOJALE

1.

674

Neitsikene noorekene,
kirjupihta peenikene,
talutütar, tuvikene,
kellele sa tahassi?

⁵ Mehele minna ma tahassi,
mehele, mehele mesitse,
poisile tulitsesilmale!
Kas sa tahaks mölderile?

Ei ma taha mölderile,
¹⁰ mölder i kivi müriseb,
 kistavare käriseb,
 tolm teeb silmad segaseks!
 Neitsikene noorekene,
 kirjupihta peenikene,
¹⁵ talutütar tuvikene,
 kellele sa tahassi?
 Mehele minna ma tahassi,
 mehele, mehele mesitse,
 poisile tulitsesilmale!
²⁰ Kas sa tahaks kangurile?
 Ei ma taha kangurile,
 kanguri telgi täriseb!
 Neitsikene noorekene,
 kirjupihta peenikene,
²⁵ talutütar tuvikene,
 kellele sa tahassi?
 Mehele minna ma tahassi,

mehele, mehele mesitse,
 poisile tulitsesilmale!
³⁰ Kas sa tahad junkurille?
 Ei ma ei taha junkurile,
 junkur jookseb, mua väriseb,
 karman kargab kaksipidi,
 püksid püüli sõeluvad.
³⁵ Neitsikene noorekene,
 kirjupihta peenikene,
 talutütar tuvikene,
 kellele sa tahassi?
 Mehele minna ma tahassi,
⁴⁰ mehele, mehele mesitse,
 poisile tulitsesilmale!
 Kas sa tahaks talupojale?
 Jah, ma tahaks talupojale,
 talupoeg on tööle tarka,
⁴⁵ tööle tarka, maale märksas.

Kodaverest kuulnud 45 aasta eest.

E 52450/1 < Tartu I < Kodavere khk – M. J. Eisen < Duhmberg (1921).

Kk: 32. sua.

Vrd: Talo-tütär – Ma-rahwa Kalender, ehk, Täht-ramat 1863 Ajastaja päle. (Bearb. von der Gelehrten Estnischen Gesellschaft), Tartu 1862, lk 44.

ÕPETUSED NEIDUDELE

243. ENNEM KIVI KUI POISI JUURES

1a.

675

Ema oiatus tütrele

Tütrekene, tibukene,
parem sina maga kivi juures,
kivi juures, kannu küljes –

kivi ei kisu, kand ei kaku,
⁵ poiss ei jäta puutumata!

Dikteeritud.

KKI 1, 56 (14) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

1b.

676

Neiukesed noorekesed,
parem magage kivi külles,
kivi külles, kannu juures,

kui sina alva poisi juures –
⁵ kivi ei kisu, kand ei kaku,
aga poiss ei jäta puutumata!

Dikteeritud.

KKI 1, 363 (589) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

1c.

677

Tütrekene kallikene,
parem sina maga kivi juures,
kivi juures, kannu külles,

kui sina alva poisi juures –
⁵ kivi ei kisu, kand ei kaku,
poiss ei jäta puutumata!

Dikteeritud.

KKI 9, 173/4 (110) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Tütrekene kallikene,
parem sina maga kivi juures,
kivi juures, kannu küljes –

kivi ei kisu, kand ei kaku,
⁵ aga poiss ei jäta putumata!

RKM II 48, 296 (9) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

244. ÄRA JOOKSE JOODIKULE!

Ära jookse joodikule! + Joodik tuleb kui kurat koju

Hoiatamine

Neiukene nuarekene,
ärä juakse juadikulle,
pissa piäd miäletulle!
Tuleb ku kuri koduje,
⁵ võtab piitsa piä alta,
koadika veel kaenla alta.
Mina varjulta valatan,

siis annin jalule tiäta:
juukska, jalad, sõudka, sõrmed,
¹⁰ juukska sinna juure alla,
käägä sinna kannu alla,
kus need madud magavad,
kenad ussid kiärelevad!

H III 9, 366/7 (15) < Pala v – V. Kirik (1888).

Trükitud: ERIA nr 4829 (lt 2307, Ära jookse joodikule!).

Tütärlapsed, linnokesed,
ärä te mingä juadikulle,
piäd ärä piskä püärätselle!

Juadikul te nälgä näetä,
⁵ püärätsäl te peksä suata.

ES MT 88, 37 (10) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

245. VISKAB SUKAD SÕNNIKULE

1a.

681

Ära jookse joodikule! + Viskab sukad sõnnikule

Tütarlapsed, linnukesed,
ära juuska juodikelle,
piäd ära pistka püüratselle!
Mis tuub juovenud külassa?

⁵ Tuleb ku kurat koduje,
kui sii hunti ukse suusse,
viskab sukad sõnnikuje,
tallukad taga värate –
kas sii Maie võtab muassa,
¹⁰ Anne ahjule lautab,

Kaie kannab kammerije?
Küllap matter võtab muassa,
kadik kannab kammerije,
algu ahjule lautab!

¹⁵ Vau juokseb naene vaene,
vau juokseb ja valatab,
tõese juokseb, tõssab piada:
kas juokseb juodik järele,
läheb perra lakikoera?

H II 4, 583/4 (63) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Trükitud: ERIA nr 6524 (lt 3077, Viskab sukad sõnnikule).

1b.

682

Ära jookse joodikule! + Viskab sukad sõnnikule

Joodiku laul

Peretütared, sõsared,
ärä jooska joodikella,
piäd ära pistka püüratsellä!
Miis tuleb juovenud külässa,

⁵ tuleb kui kurat kodujä,
kui see hunti ukse suul,
viskab sukad sõnnikul,
tallukad taga värate –
kas see Maie võtab muasta,

¹⁰ Anne ahjule laatab,
Kaie kannab kamberie?
Küllap matter võttab muasta,
kadik kannab kamberie,
algu ahjule laotab!

¹⁵ Vao jookseb naene vaene,
tõse jookseb, tõstab peada:
kas jookseb joodik järele,
laheb perra lakekoera?

ERM 5, 29/30 < Alatskivi m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Dbl: ERM 154, 3 (2) – A. Simson. 4. joonenud küläsa; 6. sull; 9. su; 10. laabab; 14. laatab.

683

2a.

Tütarlapsed, linnukesed,
ära minga joodikulle,
pead ära pistka pööratselle
kui see unti ukse suhu!

⁵ Tuleb ku kurat kodo,
viskab sukad sõnnikuje
ja tallukad taga värava –

kui ei võta Maie muasta,
Anne ahjule la'ata,
¹⁰ Kaie kannab kammeri,
küll siss matter võtab muasta,
Anne ahjule la'atab,
Kaiet kannab kammeri!

KKI 1, 349 (561) < Alatskivi v, Kallaste l – U. Mägi < Anna Viljus (1947).

684

2b.

Tütarlapsed, linnukesed,
ära minga joodikulle,
piad ära pistka pööratselle!

Tuleb ku kurat kodo,
⁵ viskab sukad sõnniku,

tallukad taga värave –
kui ei võta Maie muasta,
Kaiet kannab kammeri,
küll siis mater võtab muasta
¹⁰ ja Kaiet kannab kammeri!

Siinse kuulsa lauliku Krõõt Anaski laul. Krõõt olnud Kokora inimene. Viimased eluaastad elanud Jõhvis poja juures, sinna surnud.

RKM II 48, 46/7 (3) – S. Lätt < Anna Viljus (1954).

685

2c.

Tütarlapsed, linnukesed,
ära minga joodikulle,
pead ära pistka pööratselle
kui see unti ukse suhu!

⁵ Tuleb kui kurat kodo,
viskab sukad sõnniku,

tallukad taga värave –
Kui ei võta Maie muasta,
Ann ei ahjule laata,
¹⁰ küll siis mater võtab muasta,
Anne ahjule laatab,
Kaiet kannab kammeri!

Kuulnud Krõõt Anaskilt. Viisi ei mäleta.

RKM II 48, 247 (1) – O. Niinemägi < Anna Viljus (1955).

Joodiku laul

Tütarlapsed, linnukesed,
ärge jookske joodikulle,
piäd ärä pistke pööraselle!

Tuleb kui kurat kodoje,
⁵ viskab sukad sõnnikulle,
tallukad taga väräve.

KKI MT 48, 38 (4) < Kallaste I < Kokora v, Tedreküla – K. Kuuse < Rosalie Tark (1948).

Suur laulik Krõõt Anask (Songa Krõõt – kõrvalnimi) elanud Kallastes oma poja juures.
Tema lauludest teab Rosalie Tark vaid ühte joodiku laulu:

Tütarlapsed, linnukesed,
ärge jookske joodikulle,
piäd ärge pistke pöörasele!

Tuleb kui kurat kodoje,
⁵ viskab sukad sõnnikulle,
tallukad taga väräve.

Kaasitamise muudu ajas sedä joro.

RKM II 48, 25/6 (3) < Kallaste I < Kokora v, Tedreküla – S. Lätt < Rosalie Tark (1954).

246. NEIU SAATUS TEADMATA

Neid pole püssil püütav + Neiu saatus teadmata + Joodiku hobune

Tütarlapsed, linnukesed,
hoidke te pead siledad!
Mehed vastvad metsa varjust,
poosid suurte puie varjust:

⁵ õleks püssi, püüaksime,
õleks võrku, võtaksime.

Ei õle näiu püssil püida,
püssil püida, võrgul võtta –
näiu saiul suadenessa,

¹⁰ näiu viinul viädanessa!

Tütarlapsed, linnukesed,
kas te teate, kuhu suate?

Mõni teist juhtub juodikulle,
lääb kõrtsikävijale.

¹⁵ Kos seisab juodiku hobune?

Seisab kõrtsi seina külles,
vahib kõrtsi varna küljes,
silmad süüvad, suu valatab,
kõrvad lõngu liigutavad,

²⁰ kabjad kangasta kuduvad.

H II 4, 658/9 (25) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

Tütarlapsed, linnukesed,
kas te teate, kos te saate?
Mõni ehk johtub joodikule,
kõrtsi seena pühkijalle.

Kuulnud isalt.
Dikteeritud.

KKI 9, 166 (99) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

Neiu saatus teadmata + Joodiku hobune

Tütarlapsed, linnukesed,	∴ Seesab kõrtsi seenä veeren, ∴
kas te teata, kohe te suata?	∴ vahib kõrtsi varna küljen, ∴
Mõne johub joodikule,	∴ silmad süäväd, suu valatab, ∴
mõni kõrtsilakeselle.	∴ jalad savida tallavad, ∴
⁵ ∴ Kus seesäb joodiku obene? ∴	¹⁰ kõrvad lõngu liigutavad.

20 aasta ligi olin, kui kuulsin seda laulu. Üks 80-aastane vanamees Peeter Prinkvelt laulis.

RKM II 48, 449 (1) < Alatskivi v, Peatskivi k – S. Lätt < Anna Aru (1955).

Tütarlapsed, linnukesed,	Üks jääb kodo kolde istma,
kas te tiäte, kus te saate?	talutare ahju kütma,
Mõni saab kõrtsi joodikule,	mõni aga ketrama,
kõrtsi joroajajalle,	¹⁰ mõni kudub küla tühja juttu.
⁵ mõni kurja kubijalle,	Vanatüdruk aga kaebab,
mõisatööle sundijalle.	elu kurb ja vilets, alb.

RKM II 48, 281 (7) < Alatskivi v, Orgemäe k – O. Niinemägi < Saamuel Mesipuu (1955).

247. KAS ON VIINALE VIHANE?

1.

692

Kas on viinale vihane? + Rand haiseb

Kos ma tunnen kurja poesi,
kurja poesi, valjo vaemo?
Viin ma viinakelderide,
õllevaadi otsule,
⁵viinavaadide vahele.
Sealt ma kaen, sealt ma katsun,
kas uu õllele õela,
kas uu viinale vihane.

Ku one viinale vihane,
¹⁰ku one õllele õela,
viin ma randa raipe'essa,
mere jääre jätississa.
Ei randa rahala haese,
meri kullala kõlise –
¹⁵randa haiseb raipela,
merejääred jätisella.

EKLA, f 191, m 1: 6, 12 (2) – A. Alver (–1903).

Kk: 7. suu; 8. suu; 11. viina.

248. METSAST MEHELE

1.

693

Mõni suab metsasta mehele,
puu õtsast poosidelle,
kannu õtsast kuasadelle.
Pedak õli pitka peiupoissi,

⁵kask õli kõrki kõrvanaene,
huab õli annete jagaja,
puud õlid uhked pulmalised.

H II 4, 571 (48) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERIA nr 4858 (lt 2320, Metsast mehele).

2.

694

[fragment]

Hunt oli pulma hollermanni,
karu kallis sõiduruuna,
rebane roategija,

jänes virges peiupoiss.
⁵Põld oli laia pulmalauda,
peenar pitka istepinki.

A 2110 (12) < Kokora v, Torila k < Leida Lassi, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

Kk: 3. raategija.

Mari oli maias poisse peale

Mari oli maias poisse peale,
läks ta metsasta mehele,
kannu otsass karjusele,
⁵ puu otsass poisile.
Kõik puud neil olid pulmalised,

kased valged kuasanaised,
karu neil kimmel kiidel[?] täkk,
susi neil suuri sõiduruuna,
¹⁰ põld neil laia istepinki,
süüt neil laia süämalauda.

ERA II 249, 509 (6) < Maarja-Magdaleena khk, Halliku k < Kodavere khk – A. Saar < Anna Lepik (1939).

249. ÄRA MINE VALGELE MEHELE!

Ära mine valgele mehele! + Lust on minna lonkurile

Tütarlastele

Tütarlapsed, linnukesed,
kasoõded kaunikesed,
kuulge mino õpetuisi,
võtke mino maanitsuisi!
⁵ Äрге vahtke valge'ella,
ärge sihtke sirge'ella!*

Valge mees verevalaja,
ilus mees on hingevõtja,
sirge mees südamesööja,

¹⁰ sööb ta liha leiva ohto,
joob ta vere viina ohto.
Lust on minna luukurulle,
üva ühele jalale,
kaunis kargujalgadele.
¹⁵ Ei teda viida sõdaje,
ei teda väkke värvita –
ilus viiakse sõdaje,
kaunis väkke värvitakse.

EKS 8° 2, 808/9 (4) – Jakob Elken (1871).

*Arv.: valge'eida, sirge'eida.

250. MINE MUSTALE MEHELE!

1.

697

Musta meesi see mesine meesi,
paneb kuvvesiilud pääle,
kaskahõlmad ilusaste:
„Maga, minu marjake,
⁵ tudu, minu tuvike!“
Valge meesi, vali südame,

kõrki kõva rusika
tõmbab kuvvesiilud päältä,
kaskahõlmad ülesse:
¹⁰ „Tõuse, litse, lüpsa lehma,
tõuse, hatta, saada karja!“

E 60090 < Alatskivi v, Kõnnupõllu t – L. Karlson < Mai Raud (1927).

NEIDUDE PILGE JA SÕIM

251. PEETUD NEIUD

1.

698

Emäkene, memmekene,
võinud olla võttemata,
minu küll obo sõitemata,
minu küll raha raiskamata!

⁵ Eks mu must võind muidu jooksta,
kimmel ruun kivä vedäda,
paat võind paasi kangutada,
enäm kui neida neidusida,

mis on pooleli pietud,
¹⁰ läbi käte käiätetud,
üle mäe mängitetud,
tagast mäe küll tantsitetud.

Parem mina mängin mätästegä,
külä- küll -väljä küngästegä,
¹⁵ kui aga neie neiu dega.

EÜS II 407/8 (138) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 298 (120) – A. Liiv.

Trükitud: ERIA nr 4339 (lt 2076, Peetud neiud).

252. MAIAS MEESTE PEALE

699

1.

Mai õli maias miäste piäle,
tiirak teopoeste piäle.

Läks ta tiiraten teole,
tuli kodu kompa-kampa,

⁵ laps õli sülen, tõene seljan,
kõlmas kuulu kotikun,
neljas märsina mädanu,
viies sukasiäre siden.

H II 4, 565/6 (35) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERIA nr 4353 (lt 2083, Maias meeste peale).

253. MÕISAMEESTE ARMUKE

700

1.

Iiop, Iiop ilus tüdruk,
rahad kaelas, ranna veeres.

Sepa aga Märdi tütar Liisu
magas meie junkru juures,

⁵ tahtis meie tallipoissi.

Ärä ta tantsis tallilakad,

ärä ta kargas aedalakad,
kukkus meie kuldi selga,
meie aga musta sia selga.

¹⁰ Meie aga siga praegu aige,
kuldi munnid kohmetanud.

EÜS II 411/2 (143) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 299 (122) – A. Liiv.

254. PEALTNÄHA NEIU

701

1.

[fragment]

Päält oli nägus neiukene,
alt oli ammu naisukene.

KKI 9, 163 (92) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

255. OODATI HOORAKS

1.

702

Kadedale kaigub hää! + Oodati hooraks

Ehk ma laalan kõige päävä,
kõige õndsa õstapuole,
ei kuule ema, ei näe,*
hiäl ei kaegu kandijalle –
⁵õela'alle õegub piäle,
kadedale kaigub jälle.*
 Õeldi ja üteldije,
kõnelti ja nuarildije,
õeldi mu sulaste sõbra,
¹⁰õeldi nuobel nuorte meeste,

käsikannel kaabapoiste.
 Kurat on sulaste sõbra,
pagan nuaber nuorte meeste,
käsikannel kaabapoeste.
¹⁵ Üks mu uarass uadatessa,
tõõne litsess linutessa,
kolmas ostma* vargaessa.
 Ei suanu seda minussa,
seda sesta tütarlapsest.
²⁰Minust suada talunaene.

ERM 5, 39/40 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Dbl: ERM 154, 27 (12) – A. Simson. 4. heäl ... kaniale; 5. peale; 12. –14. *rida puudu*; 15. uorda.

Kk: 11. kuabapoiste; 14. kuabapoeste; 15. uara uaratessa; 17. ostma.

*Arv.: 3. ei näe isä ~ nenne; 5. ja 6. iäle; 17. vastma ~ vahtma.

256. ÕELDI VANAKS

1.

703

Vanatüdrukulaul

Oo kurjad külanaised,
tõrelikud tõeste naised,
valelikud vallanaised,
tulge mu emalt küsima,
⁵tulge aadult arvelema –
ema mu eani teab,

varsi varrud ka mälestab!
 Mul on lakas lapsekingad,
mul on mähkmed mädanemata,
¹⁰ristisärki rikkumata.
 Las ma ütlen ümber jälle,
sõnad tõesite kõnelen!

EKLA, f 191, m 1: 6, l 5a – A. Alver (–1903)

Kk: 5. aadut.

POISID

257. PULLIKS POOLAMAALE

704

1.

Oleks mina ärgä, küll ma ähiks,
oleks mina pulli, küll mina puhoks,
läheks suureks ärjaks Soomemaale!

Sial ma ähiks kui see ärgä,
⁵ sial ma puhoks kui see pulli,
laseks laia lindi moodi.

EÜS X 2188 (22) < Kose khk, Liebwerthi karjamõis < Kodavere khk, Kallaste k – G. Vilberg < Leena Ernitz (1913).

258. ÜHES SÕBRAD

705

1.

Ei või, ei või, vennikene,
ei või ühte naesta võtta –
teene võtab teese naese,
teene teese õekese,
⁵ siis saab kokku kälikesed.

Kälid söövad, kälid joovad,
kälid kälissa eläväd,
äiad-ämmad ümberissa.
Mina rüüpan lüpsikusta,
¹⁰ toru mööda toidan peada.

H II 16, 268/9 (15) – W. Lepp (1889).

706

2.

Meie kaks karjalasta,
ühes süüamä, ühes juama
ja ühessä õluta õssama.

Ja pühapääväd siss pitkäd pääväd
⁵ ja äripääväd alvad ilmad.

ES MT 88, 43 (3) < Omedu k – A. Tamm < Kaarel Mägi (1932).

259. PUHAS POISS

1.

707

Puhas poiss + Ei enne laulatust

Elsekene ellakene,
kullerkupu kaunikene,
sinilille linnukene,
küsis, vaates poisi peale,
⁵ armsa näoga Antsu peale:
„Sa oled poiss ja miks ei puudu,
käsi sul kaunis, miks ei katsu,
suu sul armas, miks ei anna?“
Ants aga mõistis, armsast kostis,

¹⁰ hellast Elsale kõneles:
„Ei või, ei või, tüdruk noori,
käsi on kallis, ei või katsu,
sõrmed noored, ei või näppi,
suu on armas, ei või anda,
¹⁵ enne kui papp saab paari pannud,
mustal kuuel kuulutanud,
laial mantlil laulatanud!“

H II 27, 1022/3 (11) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

Trükitud: ERIA nr 4192 (lt 1999, Puhas poiss).

260. LÄKSIN KÜLLA KÜÜRAKIL

1.

708

Võtsin, võtsin, läksin, läksin,
läksin küllä küürakille,
läbi aia lāngäkille,
pitkä tii piäl Piiburalle,

⁵ piäkeisi Piäduralle,
vahess arvass Vaenaralle,
aupäräss Aneralle.*

*Kodavere kohanimed.

ES MT 88, 30/1 (3) < Ranna v, Tossumetsa k, Venetossu t – A. Tamm < Villem Treial (1932).

261. POISS TÕUSEB PÄIKESEGA

709

1.

[fragment]

Kuu tõusis Kura jõest,
agu Narva allikast,
päiv Pärnu põõsa tagast.

Hõbeojast orjad joovad,
⁵ karjalatsed kaasikusta.

A 11734 (4) < Kavastu v, Koosalaane – A. Kull < Eduard Saar, Koosa algk, 4. kl (1931).

POISTE TAHTMISED

262. NEIUNÄLG

710

1a.

Ema „odotab“ poisse:

Odot poesid, noo-no poesid,
küll te põlvili paluta,
kübarätä kummardata
talume' taga värävä:

⁵ „Kingi Krõõta kiädikaala,
anna Ellu elmekaala!
Kui et anna, nee lubagi,
tii mu miäleke üvässä!“

ERA II 172, 60 (13) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere
< Anna Lindvere (1937).

711

1b.

g¹=e¹ Oot-oot poo-sid, noo-noo poo-sid, küll te põl-vi-li pa-lu-ta,
kü-bä - rä-tä kum-mar-da-ta ta-lu-me ta-ga vä-rä-ve:

ERA, Pl 91 B3 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

1c.

712

Oot-oot poosid, noo-noo poosid,
küll te põlvili paluta,
kübarata kummardata
talume' taga väräven:

⁵ „Kingi Krõõta kiädikaala,
anna Ellu elmekaala!
Kui et anna, nee lubagi,
tii mo miäleke üväsä!“

ERA II 249, 228/9 (7) – H. Siider < Anna Lindvere (1939).

1d.

713

Oot-oot poesid, noo-noo poesid,
küll te põlvili paluta,
kübärätä kummardata
talume' taga väräve:

⁵ „Kingi Krõõta kiedikaala,
anna Ellu elmekaala!
Kui et anna, nee lubaje,
tii mu miäleke üväsä!“

Sii one kua kodust kuuldud. Vanaõde [isa õe] käess. Laaletasse tütarlapsele, kua vanemale tüdrikule. Võetasse põlvele ja laaletasse. Kua vanemale tüdrikule.

KKI KT 160, 31 (33) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Oot-oot poosid, noo-noo poosid,
 küll te põlvili paluta,
 kübärata kummardata
 talume' taga väräven:
⁵ „Kingi Krõõta kiädikaala,

anna Ellu elmekaala!
 Kui et anna, nee lubagi,
 tii mo miäleke üvässä!
 Kas on kodo teie neiud?“

RKM II 27, 40/1 (47) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

Kk: 7. me.

263. KÄIN KÜLATÜDRUKUID MÖÖDA

715

1.

Tiidut-tiidut teeda mööda,
 ajasin härjad aeda mööda,
 ise käisin külasid mööda,

ladusin küla lakku mööda,
⁵ käsi käis neiu põue mööda.

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (5) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

264. PANE SEE TÜTAR MINULE!

716

1.

Pruudi emale:

Emakene, nennekene,
 pane see tütar mehele,
 mis käib mööda õvvesida –
 udupea, udujuuksed,
⁵ kenad kekijad käissed!
 Kui ep pane, ei palugi!
 Jäägu kodu kopitama,

aia jäärde hallituma,
 seinä jäärde seenituma,
¹⁰ kask tal kasku kaela pääle,
 niinepuu nisade pääle,
 kuusik silmakulmu pääle,
 kadak karvade vahele!

ÕES, SK 348, 4 (6) < Alatskivi – J. Weitzenberg (1860).

Kk: 4. juukesed.

Isä ütél emäle:
pane tütar mehele!
Kui ei pane, ei palugi!
Jäägo kodo kopituma,
⁵ aia viire allituma,

seenä viire seenetuma,
kask tal kasvku kaala piäle,
niinepuu nisäde piäle,
kuusik silmäkulmudele,
¹⁰ kadak karvade vahele!

H, Mapp 409 (2) – (1888).

Emäkene, nennekene,
anna sii Anu [?] minule,
mes käib pitku õuvesiida –
udupiä ja udujuuksed,

⁵ kenäd kekis käekesed!
Kui et anna, siis lubagi,
tii mu miäleke üväsä!

ES MT 88, 31/2 (5) < Ranna v, Tossumetsa k, Venetossu t – A. Tamm < Villem Treial (1932).

Emäkene, nennekene,
kingi sii Krõõta kiädikaala!
Kui et anna, en palugi!
Jäägu piälegi kodoje,
⁵ jäägu kodo kopitama,
aia jääarde allitama,

seenä jääarde siänitämä!
Kask täl kasvku kaala piäle,
niinepuu nisäde piäle,
¹⁰ kuusik silmäkulmu piäle,
kadakas karvade vahele!

ES MT 88, 32 (6) – A. Tamm < Villem Treial (1932).

Kk: 2. kiärdikaala.

Emakene, nannekene,
pane see tütar mehele,
kes käib mööda õuesida –
udupea, udujuuksed,

⁵ kenad kitsad käekesed!
Kui ei pane, ei palugi!
Jääb koju kopitama,
aia ääre hallitama,

seena ääre seenetama,
¹⁰ kuusk talle kasvab kaela peale,
niinepuu nisa peale,

kuuske silmakulmu peale,
kadakas karvade vahella.

ERA II 257, 246 (30) < Pala v – E. Luigla (1939).

721

5.

[fragment]

Vanass laalid tüdrikille, kis kurjad õlid, et:

Jäägu kodo kopitama,
aia jääre allitama,
seenä jääre siänetämä!

ERA II 266, 248 (36) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

722

6a.

Vanatüdruku laul

Jäägu ta kodu kollutuma,
aia ääre allituma,
seena ääre seenituma,

kasku tal kuusik kulmudelle,
⁵ kadakas karvade vahele!

KKI 9, 169 (103) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

723

6b.

Peig öelnud, kui tüdruk ei ole teda tahtnud:

Kui ei tule, ei tahagi!
Jää sa (~jäägu) kodo kolletama,
aia iäre allitama,
seina iäre seenituma,

⁵ kasku sul kuusik kulmu pääle
(~kulmudelle),
kadakas karvade vahele!

RKM II 43, 466 (22) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

parlando ♩=240

g¹=d¹ Kui ei tu-le, ei ta-ha-gi, kui ei pa-ku, ei pa-lu-gi!

Jää-gu sa ko-do ko-pi-tu-ma, ai-a jää-re al-li-tu-ma,

sei-nä jää-re see-ni-tu-ma, kas-ku sul kuu-sik kul-mu-de-le,

ka-da-gas kar-va-de va-he-le!

RKM II 57, 383 (6) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: PT, lk 74 (73).

♩=206

g¹=cis¹ Kui ei tu-le, ei ta-ha-gi, kui ei pa-ku, ei pa-lu-gi!

Jää-gu sa ko-do ko-pi-tum, ai-a jää-re al-li-tum,

parlando kas-ku sul kuu-sik kul-mu-del, ka-da-gas kar-va-de va-he-le!

RKM II 57, 385 (7) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: PT, lk 74 (74).

♩ = 158

g'es' Kos - ja min - na, kos - ja min - na.

♩ = 236

Kui tu - led, tu - le, kui ei tu - le, ei ta - ha - gi!

Jää - gu sa ko - do ko - pi - tu - ma, ai - a jää - re al - li - tum,

kas - ku sul kuu - sik kul - mu - del, ka - da - gas kar - va - de va - he - le!

RKM II 57, 413 (9) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: PT, lk 75 (75).

Kosjalaul

Kui ei tule, et tahagi,
kui ei paku, ei palugi!
Jäägu sa chojo kopituma,
aia jääre allituma,

⁵ seina jääre seenituma,
kasku tal kuusik kulmudelle,
kadagas karvade vahele!

RKM II 48, 296 (10) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

Emakene, nennekene,
pane sina tütar mehele!
Kui ei pane, ei palugi!
Jäägu tema chojo kopituma,

⁵ seinaveeri seenitama,
kask tal kasku kaela peale,
niinepuu tal nisade peale,
kadak tal karvade vahele!

RKM II 48, 284 (11) < Alatskivi v, Orgemäe k – O. Niinemägi < Saamuel Mesipuu (1955).

265. NEID POLE PÜSSIL PÜÜTAV

1.

729

Arg kosilane + Neid pole püssil püütav + Kallid neiud

Vaat, kus seesäb neiurida,
paras parve tüdrikidä –
ei õle julgust juure tulla,
armu kaala hakada.
⁵ Õleks püssi, ma õleks püüdnud,
õleks võrku, ma õleks võtnud.

Neiu kuulis, kostis vassa:
„Egä neiut püssil püütä,

püssil püütä, võrgul võetä,
¹⁰ neiu viinul viädäesse,
neiu saiun suadaesse!
Sada maksab neiusalka,
tuhat maksab neiutükki,
viiskümmend neiu kübäräd.“
¹⁵ Liän müüdä, värissän piädä,
käin kaadu, kirissan hammass.

H I 2, 386/7 (6) < Kokora v – J. Tubin (1888).

2.

730

Läksin metsa hulkumaie,
võtsin püssi kaasa,
tahtsin neiud lasta.
Neiu kuulis, kõstis vasta:
⁵ „Ega neiud püssil püüta,

ega neiud võrgul võeta,
neiu viiass viinadel
ja kantaks õllekannudel!
Lindu püssil püüetakse
¹⁰ ja kalavõrgul võetakse.“

ERM 5, 51 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Dbl: ERM 154, 53 (23) – A. Simson.

266. MIKS MEILE EI TULE?

1.

731

Milles neiud meile ei tule,
elmekaelad meile ei eida,
sõlerinnad meile ei sõida?
Selle neiud meile ei tule,
⁵ elmekaelad meile ei eida,

sõlerinnad meile ei sõida,
et minu jalad jämedad,
kabjad kolmekeerulised;
et pole orjal obesida,
¹⁰ sulasila sõidusaani.

Kõik värsid korduvad.

H II 50, 609 (7) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

ÕPETUSED POISTELE

267. ÕDE VENNALE KAASITAJAKS

732

1.

Õde vennale kaasitajaks + Surma sajatus

Veli hella, veljekene,
ära võta enne naista,
kui ma kasvan kuasikesta,
laia lavva laalijasta,
⁵ pitka pingi istujasta,
lusika loetajasta,

kibukirja laalijasta!
Jumal sundku surma kätte,
nähku suure nälja kätte –
¹⁰ jätt´ minu tillu tallerdama,
vaeselapse vanderdama ...

H II 4, 651 (16) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Anu Märtinson (1887).

268. TUNNEN TUIMA NEIU

733

1.

Tunnen tuima neiu + Paljakas

Küläpoesid, elläd veljed,
talupoesid, elläd targad,
kui liäd naista õtsimaie,
võta minu veljeksä!
⁵ Mina tunnen tuemad näädud,
mina laedan laesad näädud:
tuemal tutsakud juuksed,
laesal laiad lõvvaõtsad.
Oh te, mehed, ju õletä,
¹⁰ mõtletä naista minnä võtma –

teil one kodo kõlmi kuube,
tõene pualeli pidetud,
kõlmas karvaviäreline!
Oh te, mehed, ju õletä,
¹⁵ teil põle tühüjä tareda,
hualetumad huune'eta!
Kohe piäd paljaku panema,
ihuliku issutama?
Paljak võtab palju muada,
²⁰ ihulikku ilmapalju.

H I 2, 384/5 (2) < Kokora v – J. Tubin (1888).

Veli ella, vellakene,
kui lääd naista võttemaie,
võta õde õlma alla!

Õde tunneb tuemad neiud,
⁵ õde laedab laesad neiud:

kurjal mustad silmakulmud,
laesal laiad labajalad,
maedal maani sukakirjad,
vihasel silmad vesised.

KKI 1, 60 (19) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Tunnen tuima neiu + Võta väike naine!

Veli ella, vellekene,
kui lääd naista võttemaie,
võta õde õlma alla!

Õde tunneb tuemad neiud,
⁵ õde laedab laesad neiud:

kui on mustad silmakulmud,
laesal laiad labajalad,
vihase silmad vesised,
maedal maani sukakirjad.

¹⁰ Ära sina võta pitka naista,

pitk lääd pennile magama;
ära sina võta suurta naista,
suur lääd surule suikuma!

Võta aga tillukene,
¹⁵ tillukene, teravakene,
usinakene, ullukene!
Sest saab kangaste kudaja,
lõvvendite lõksutaja,
palangite paugutaja.

Dikteeritud.

KKI 9, 171/2 (107) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Kk: 9. palandite.

Tunnen tuima neiu + Võta väike naine!

Veli ella, vellekene,
kui lääd naista võttemaie,
võta õde õlma alla!

Õde tunneb tuemad neiud,

⁵ õde laedab laesad neiud:
kurjal mustad silmakulmud,
laesal laiad labajalad,
vihasel silmad vesised.

Võta aga tillukene,
¹⁰ tillukene, teravakene,
usinakene, ullukene!
Sest saab kangaste kudaja,

lõuendite lõksutaja.
Piirad pliksvad, niied niksvad,
¹⁵ surnuk suitsetab käes.

Dikteeritud.

KKI 9, 416/7 (24) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

737

2d.

Tunnen tuima neiu + Võta väike naine!

Pojakene kallikene,
kui lääd naista võtemaie,
võta õde õlma alla!
Õde tunneb tuemad neiud,
⁵ õde laedab laesad neiud:
kurjal mustad silmakulmud,
maedal maani sukakirjad,
laesal laiad labajalad,

vihase silmad vesised.
¹⁰ Võta aga tillukene,
tillukene, teravakene,
usinakene, ullukene!
Sest saab kangaste kuduja,
lõuendite lõksutaja,
¹⁵ palangite paugutaja.

RKM II 43, 454 (4) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

738

2e.

Tunnen tuima neiu + Võta väike naine!

Õlletussõnad

Vennakene, vellekene,
kui lääd naista võttemaie,
võta õde õlma alla!
Õde tunneb tuemad neiud,
⁵ õde laedab laesad neiud:
vihal mustad silmakulmud,
laesal laiad labajalad,
vihasel silmad vesised.
Ärä sina võta pikkä naista,

¹⁰ pikk lääb pennile magama,
suur lääb suruje suikuma!
Võta aga tillukene,
tillukene, teravakene,
usinake, ullukene!
¹⁵ Sest saab kangaste kuduja,
lõuendite lõksutaja,
palangite paogutaja.

RKM II 48, 107/8 (21) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

Tunnen tuima neiu + Võta väike naine!

$\text{♩} = 209$
 $g' = c'$

Ve - li el - la, vel - le - ke - ne, kas - ke, kas - ke,
 kui lääd nais - ta võ - te - mai - e, kas - ke, kas - ke,
 võ - ta õ - de õl - ma al - la, kas - ke, kas - ke!
 Õ - de tun - neb toe - mad nei - ud, kas - ke, kas - ke,
 õ - de lae - dab lae - sad nei - ud, kas - ke, kas - ke:
 kur - jal mus - tad sil - ma - kul - mud, kas - ke, kas - ke,
 lae - sal lai - ad la - ba - ja - lad, kas - ke, kas - ke,
 vi - ha - sel sil - mad ve - si - sed, kas - ke, kas - ke.
 Võ - ta a - ga til' - lu - ke - ne, kas - ke, kas - ke,
 sest saab kan - gas - te ku - du - ja, kas - ke, kas - ke,

RKM II 57, 373/5 (3) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Trükitud: PT, lk 73/4 (72).

740

2g.

Veli ella, vennakene,
kui läed naesta võttemaie,
võta õde õlma alla!

Õde tunneb tuemad neiud,
⁵ õde laedab laesad neiud:
kurjal mustad silmakulmud,
laesal laiad labajalad,

vihasel silmad vesised.

Võta aga tillukene,
¹⁰ tillukene, teravakene,
usinakene, ullukene!
Neist saab kangaste kuduja,
lõvvendite lõksutaja,
palangite paugutaja.

RKM II 48, 292 (3) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

741

2h.

Pojakene kallikene,
kui läed naista võttemaie,
võta õde õlma alla!

Õde tunneb tuemad neiud,
⁵ õde laedab laesad neiud:
kurjal mustad silmakulmud,
laisal laiad labajalad,
maidal maani sukakirjad,
vihasel silmad vesised.

¹⁰ Ära sina võta pitka naesta,

pitk läheb pennile magama;
ära sina võta suurta naesta,
suur läheb suuja suikuma!

Võta aga tillukene,
¹⁵ tillukene, teravakene,
usinakene, ullukene!
Sest saab kangaste kuduja,
lõvvendite lõksutaja,
palangite paugutaja.

8. rida teistkordsel laulmisel vahele jäetud; 18. rida teistkordsel laulmisel lisatud.

RKM II 48, 375/6 (7) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

269. VÕTA VÄIKE NAINES!

1.

742

Peiukene, poosikene,
ära võta pitka naesta,
pitk lääb pingile magama,
heidab siäred seena piäle,
⁵ labajalad lavva piäle.

Võta aga lühike naene,
lühikene lüpsab lehma,

kasinuke suadab karja
üle mäe, üle mägede,
¹⁰ üle suu, üle soride,
üle pika pihlikmetsa,
läbi suure lavvametsa,
läbi lõhmussevõsada.

H II 4, 682 (51) < Rannamõisa v, Raatvere k – M. Koik, J. Härms < Jüri Lõhmus (1887).

Kk: 8. käsi nukkes uodab.

2.

743

Ära võta pitkä naessa,
pitkä naessa, laiska naessa,
pitka eedäb makama,
pane b jalad seenä piäle,

⁵ labajala laada piäle.
Ep õle ämmä äbetä
ega peigu peljätä.

H II 31, 403 (3) – O. Grossschmidt (1889).

3a.

744

Ma nurgan Kursi Villemi piäle nõnna kava ku elän. Kiit Mannida: „Kalli mehe sāngi rüvetāb ārā!“ Nagu laalgi ütleb:

Pitk eedāb pingile põõnutama,
pane b siäred seenä piäle,
labajalad lavva piäle.

Lühike lüpsāb lehmād,
⁵ kuuvalgel kurnab piimā,
sõlevalgel sõõlub jahu.

ES MT 206, 53/4 < Assikvere k, Rätsepa t – A. Univere < Leena Priks (1937).

Lühike lüpsäb lehmäd,
 sõlevalgel sõõlub jahu,
 kuuvalgel kurnab piimä.
 Pitk lääb pingile magama,

⁵ eedäb pingile puhkama,
 paneb siäred seenä piäle,
 labajalad lavva piäle.

ERA II 266, 243 (20) – A. Univere < Leena Priks (1939).

Võta väike naine! + paj

Antsu naese Kadri

Külä vaino piäl, karjamuade piäl ellid pobolid. Muailm õli näid. Nüid on aga Laari Teele maja alles. Veiksra Ann õli nuur inimene, vanem sõsar Kadri õli vigase ninägä.

Antsu naese Kadri õli meie saanan. Kadri tuli meelega jõõlulauba. Ämm and´ tämäle vorssa. Läksin tämäda suatma, et sügäv lumi ja vana inimene. Kadri läks eden ja alate vorsid kuksid, alate kobak käis.

„Messa kõik kostid ära kaatad, võta põlle nukad kõvass kinni!“ Annin tämäle vorsid kätte. – „Õle terve, üvä laps! Esin kuulegi, et maha kuksid.“

Minä tegin kuuki (küpsetasin pannkooki), Paul ütleb: „Emä, ma lähän viin kuuki Kadri!“ Annin tämäle kuuki. Läksin lehemä lüpsmä, kuulen, suur kärä saana juuren. Lähän vaatama, kas taplevad või Kadri õppab Paulile laalu:

Pojakene nuurekene,
 kui sa lähäd naista võtma,
 ärä võta pitkä naista!
 Pitk eedäb pingile põõnotama,
⁵ paneb siäred seena piäle,

labajalad lavva piäle.
 Lühike lüpsäb lehmäd,
 kuuvalgel kurnab piimä,
 sõlevalgel sõõlub jahu.

ES MT 289, 31/2 – A. Univere < Leena Priks (1940).

270. ÄRA VÕTA LESKE!

1.

747

Vellekene ellakene,
elle, elle, leelo, leelo,
ära võta leskenaista,
lesk on raske lepitada,
mehenaene meelitada!

⁵ Pane lammas laua pääle,
oinas teise otsa pääle,
siis ehk lepib leskenaene,
siis ehk meeldib mehenaene!

Viis on laulu nr 359 juures.

EÜS II 329 (32) < Kavastu v, Tähemaa k – J. Raja < Kadri Kriisa (1905).

Viis: EÜS II 275 (1) – A. Liiv < Kadri Katsan.

271. VÕTA NAINE TÖÖLT!

1a.

748

Võta naine töölt! + Ära löö silmi tulele! + Oodati hooraks + Õeldi sulase sõbraks

Külapoosid, ellad veljed,
naest ära õtska õõtsimualta,
ära katsku karjamualta,
ära vahi värate suulta!
⁵ Õel suaneb õõtsimualta,
kade suaneb karjamualta,
vihane värate suulta.

Sihi naesta sirbi piälta,
vahi naesta vualu piälta:
¹⁰ kas one sirbile sivaka,
rehavarsile valusa,
kas one nirges niitemaie,
võrges heina võttemaie?

Kui lääd näädisse tareje,
¹⁵ tukakandija tubaje,
pilulise piäle pingi,
ära sa maha valata –
heida silmad õrte piäle,

taata talade piäle!

²⁰ Ära issu akenaje,
akenal one suured arssid –
siäl su juusse lõõgatasse,
piäd kaharad katsutasse!

Õtsitije hobesse õnne,

²⁵ katsutije karjaõnne,
üks uutas su huuradessa,
tõene litsu su linutas,
kõlmas vast muu varga'assa.

Es suane seda minussa,
³⁰ seda sesta tüteresta –
huur suaneb uutajassa,
lits suaneb linutajassa,
varas suaneb vastijassa.

Üeldije, üteldije,
³⁵ kõneldije, naeratiye,
üeldi mu sulase sõbra,

üeldi nuaber nuorte miäste,
 käsikannel kaabapoeste.
 Kurat one sulaste sõpra!

⁴⁰ Minust suaneb talunaene,
 talupoja tarka naene.

H II 4, 585/7 (66) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 16. pilusise.

749

1b.

Võta naine töölt! + Ära võta üksikut! + Võta vallast vaeslaps!

Veli ella, vellekene,
 naest ära õtsi õõtsimaasta,
 ära katsu karjamaasta,
 ära vahi väraste suusta!
⁵ Õel suaneb õõtsimuasta
 ja kade suaneb karjamualta,
 vihane väraste suusta.
 Sihi naesta sirbi pealta
 vahi naesta vualu pealta:
¹⁰ kes on sirbile sivaka,
 rehavarsile valusa,

kes on ehjäs niitemaie,
 võrkjas heina võttemaie?
 Ära võta seda naista,
¹⁵ mis on üksiku emalä –
 sii on tütar elli hoetud,
 elli õetud, piimäl peetud,
 see on võil võõrutetud,
 kanamunal kasvatet.
²⁰ Võta vallast vaenelapsi,
 keskelt kehva mehe tütar –
 sii on õpatud tüüle.

ERM 5, 30/1 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 21. keva.

Dbl: ERM 154, 5/7 (3) – A. Simson. 2. muasta; 3. muasta; 4. varate; 8. piältä; 9. piältä; 13. võtemaie;
 15. mes ... üksiku; 16. siis ... helli; 21. kevä; 22. siis.

750

2.

Tule, vihm! + Võta naine töölt!

Looviis

Tule, uugu, võta luugu,
tule, kasse, kassa eina!
Veli ellä, veljekene,
sihi naista sirbi piältä,

⁵ vahi naista vaalu piältä,
rehävarsilta valata:
kas on nirki niitemaie,
kerges kokko keerämaie?

EÜS II 386/7 (117) < Alatskivi v, Naelavere k, Kopli t < Alasoo – J. Raja < Kadri Ots (1905).

Viis: EÜS II 291 (80) – A. Liiv.

Kk: 7. nirgil.

Trükitud: ERIV I, lk 193 (E 5, Võta naine töölt!); PT, lk 51 (19).

3.

751

Ära võta üksikut! + Võta naine töölt!

Ära võta seda naista,
kes on üksiku emala –
see on elli hoitud, piimal peetud,
see on võil võõritud,

⁵ kanamunal kasvatatud!
Sihi naesta sirbi pealta,
kes su silmale sivajas,
rehavarrele valusa!

A 2148 (2) < Kallaste al – Leida Ventsel, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

4a.

752

Ära võta üksikut! + Võta naine töölt!

Ära võta seda naista,
mis on üksiku emale –
see on elli oitud, piimal peetud,
see on võil võõrutet
⁵ ja kanamunal kasvatet!

Vahi naista vualu pealta,
sihi naista sirbi pealta:
kes on sirbile sivajas
ja rehavarrele valusa?

Neil viisisid põlludki. Kuuldud Krõõt Anasti (sündinud Pärsikivi) käest. Sugulane – isa õde.

KKI 1, 349/50 (562) < Alatskivi v, Kallaste l – U. Mägi < Anna Viljus (1947).

Ära võta üksikut! + Võta naine töölt!

Ärä võta sedä naista,
mes on üksiku emäle –
see on elli oietud, piimäl peetüd,
see on võil võõrutet
⁵ ja kanamunal kasvatet.

Vahi naista vualu piältä,
sihi naista sirbi piältä:
kes one sirbile sivajas
ja rehavarrele valusa?

RKM II 48, 47 (4) – S. Lätt < Anna Viljus (1954).

Ära võta üksikut! + Võta naine töölt!

Ärä võta seda naesta,
kes on üksiku emäle –
see on elli oitud, piimal peetud,
see on võil võerutet
⁵ ja kanamunal kasvatet.

Vahi naesta vualu piältä,
sihi naesta sirbi piältä:
kes on sirbile sivajas
ja rihavarrele valusa?

Rohkem ei mäleta. Anask ikka kaasitas.

RKM II 48, 248 (2) – O. Niinemägi < Anna Viljus (1955).

[fragment]

Vahi naista vaalu pealta,
sihi naista sirbi pealta!

Kuulnud Krõõt Annastilt.

KKI 1, 52 (6) < Pala v, Piirivarbe k, end Piiri kõrts < Punikvere k – U. Mägi < Miili Annast (1947).

272. VÕTA VALLAST VAESLAPS!

1.

756

Ära võta leske! + Võta vallast vaeslaps!

Nõu noortemeestele

Veli hell, veljekene,
ära sina võta leskenaista,
lesk on kuri lepitada,
mehenaine meelitada!

⁵ Parempane sõlge sea rinda,
kui paned lesenaise rinda!

Võta vallast vaenelapsi,
saunanurgast sandilapsi –
sant on kangaste kuduja,
¹⁰ lõuendite lõksutaja,
palangite paugutaja.

ÕES, SK 348, 4 (5) < Alatskivi – J. Weitzenberg (1860).

Kk: 10. lõuengite.

2.

757

Ära võta üksikut! + Võta vallast vaeslaps! + Neiu süda teadmata

Veli ella, veljekene,
ära võta seda naista,
mis oo üksiku emala,
mis oo ainus aadujale –
⁵ sii oo tütar elli oetud,
elli oetud, piimi piatud,
sialihal lepitatud!

Võta vallast vaene naene,
keske'elt kehvame' tütar –

¹⁰ see one õpatud tüüle,

arjutetu aspelije.

Veli ella, veljekene,
ära vahi valgeida,
ära sihi sirgeida!

¹⁵ Ilus näidu pealta näha,
kaanis kaage'elt kaeda –
küll one siden sipelgida,
alla maksa mardikida,
kopsun kurjeda sõnada.

H II 4, 665/6 (32) < Tõruvere k – M. Koik, J. Härms < ühe naise käest (1887).

Ära võta mõisast naist! + Peretütar inetu, vaeslaps ilus + Võta vallast vaeslaps!

Ära sina, ära sina, vennikene,
ära sina võta mõisast naista,
mõisas on mõnesugused!

Pisut jõi tema memme pippi,
⁵ kasinast sõi äte kakku,
sest tema pihad piänikesed,
õlanukad õhukesed.

Ära sina, ära sina, vennikene,
ära sina võta rikast naesta,
¹⁰ talutütart teesest poolest!

Peretütar piänikene,
talutütar, tammekene,
võtab võida vitsikusta,

katsub kala lännikusta –
¹⁵ siiski silmaäär sinine,
siiski palged plakilised.

Võta vahest vaene naene,
keske'elt kehvame' tütar,
sii tiib sukad soonilised,
²⁰ viklid viiruviisilised,
kindad kirjud kätemööda.

Sii laalab hilja ööla,
vara enne valge'eda,
sii tuub lauta laugud talled,
²⁵ karjaaeda kaksikuted.

H II 16, 267/8 (13) – W. Lepp (1889).

Ära sina võta rikast naista,
ära sina võta laiska naista,
keda on memme ellitanud,
keda on taati kallistanud!

⁵ Võta parem vaenelapsi,
kosi kaasaks orjakene –

sii on õpatud tüüle,
arjutatud askelale.

Vaata siis ilosass järele,
¹⁰ kas one viksidi viisopaelad,
kas one kiärod kingapaelad,
tasased tallukad jalan.

RKM II 27, 318/9 (6) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k
– S. Lõhmus < Anna Lindvere (1948).

Kk: 8. astelaje.

273. MINA TUNNEN TOIME

1.

760

Mina tunnen toime + Küllap hiired heietavad

Veli ella, veljekene,
ehk suab sulle siigi naene,
vahest sulle siigi vaimu,
kes ei tunne toimesida,
⁵ mõesta lõemelõngasida?

Käib, kerad käena,
kangas pletitud pihuna,
õtsib toeme tundijida,
murratuse mõestijida:
¹⁰ „Tule, talu, tunne toime,

tule, tõene, loe lõime!“

Talu es tule, tunne toime,
ega tõene loe lõime –
ise, tuima, tundsin toime,
¹⁵ ise, laiska, lugin lõime.

Kääsid katsmas karjalapsed,
valatamas vaemulapsed,
kueda hiired eietavad,
katid kangasta kuduvad,
²⁰ nirgid niisi nikutavad.

H II 4, 542 (9) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERIA nr 1927 (lt 918, Mina tunnen toime).

274. ÄRA VÕTA MÕISAST NAIST!

1.

761

Ära võta mõisast naist! + Pealtnäha neiu

Ära sina naest võta mõisasta,
mõisan one mõnesugused:
piält one näha näiukene,

alt one ammu naesekene.

⁵ Siden one sead rübenud,
kari käinud kallast müüda.

H II 4, 682/3 (52) < Rannamõisa v, Raatvere k – M. Koik, J. Härms < Jüri Lõhmus (1887).

POISTE PILGE JA SÕIM

275. EI TULE SINULE!

762

1.

Palve sakstele + Ei tule sinule! + Käivad Virus vihtlemas + Rohud Rootsimaalt

Oh mul ärtsu härrakene,
kullakruuni provvakene,
issu maha tuoli piäle,
assu avvujärje piäle!

⁵ Külapoiss mul, ella velje,
talupoiss mul, ella tarka,
ehk sa õõnula õjussid,
mesimarjula magassid,
ei ma siiski sulle tule!

¹⁰ Sa õled viidessa vigane,

kuudessa kurjala tõbela,
sa käid Virul vistelemas,
Harjul vista aadumas,
sa käid Narvan naba siädmas.

¹⁵ Sa tuud rohud Rootsimalta,
piperid Prigasimalta,
salatimed Saksamualta.
Rohud laalid rootsi kiili,
piperid prigasi kiili,
²⁰ kõlme kiili nad kõnelid.

H II 4, 572/3 (52) < Alatskivi v, Kitselinn – M. Koik, J. Härms < Liisu Kübar (1887).

276. PEIU SÜDA TEADMATA

763

1.

Tüdrukud laulsid väljal koormaga mööda minevale poisile:

Ilus poiss oli päält nätä,
kaunis kauge'elta kaeda,
lee-lee,

küll on sehen sitikida,
maksa all ju mardikida,
⁵ kops täis kurjasi sõnuda.

Viis on laulu nr 601 juures.

EÜS II 322 (22) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 278 (14) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 58/9 (38, viis 43).

277. EI ENNE LAULATUST

1.

764

Koormaga möödaminejale poisile lauldi:

Oh te ullud noored mehed,	ei te enne naesta saa,
õdagole, õdagole,	kui te pappi pallelete,
oh te targad talupoosid,	⁵ mustakolmo kummardate!

Viis on laulu nr 400 c juures.

EÜS II 337 (47) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 280 (27) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 59 (40, viis 42).

278. POISID JOOVAD KURADI KUST

1.

765

Poiste pilkus

Poosikesed, poosikesed prallekesed,	juuskvad juudaste järele.
oie elle, oie elle, leelo, leelo,	⁵ Juudas andis kusta juvva,
Raadi mõisa rakikesed,	pagan paha mõskemiissä.
juuskvad sinnä, juuskvad tännä,	

Viisid on laulude nr 347 ja 361 juures.

EÜS II 335 (42) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 280 (25 või 24) – A. Liiv.

279. UHKUS UUE KUUE PEALE

766

1.

Uhke poiste pilkus

∴ Oh teie poisid, tühja uud, ∴
tühja uud ja näljakõrgid,
mis te tühja kiitelete,
üle- küll -liia oopelete!

⁵ Teil on rikkus rinnanagi,

raharikkus rätikuna,
uhkus uvve kuvve piäl –
täi teie vammusse vahela,
kirbu kõrtsu keske'ella,

¹⁰ lutikas ligi lihada.

Viis on laulu nr 698 juures.

EÜS II 411 (142) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 298 (120) – A. Liiv.

Trükitud: ERIA nr 4097 (lt 1946, Uhkus uue kuue peale).

280. ÄRGE NAERGE NEIDE, ENDAL NAINE VÕTMATA!

767

1a.

Külapoosid, ellad veljed,
talupoosid, ellad targad,
ära naarid valla näiud,
sõimasid küla sõsared:

⁵ ühed huarass huavikuje,
tõesed litsess lepikuje,
atass aia kiänapuije.

Viinad viirid viisi valda,
õlu õts' kümme külada,

¹⁰ kali katessa taluda –
ei suand naessa siältä mualta,
vaemu siältä valladessa.

Siis võta huara huavikusse,
võta litse lepikussa,

¹⁵ atta aia kiänapussa –
õmal külal küpsed marjad,
õmal mual magusad marjad,
vanal valmied vabarnad.

H II 4, 594 (72) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 7. aiju; 15. aiju.

Ärge naerge neide, endal naine võtmata! + Miks ei laula? + Laula, kuni elad!

Külapoisid, hellad vennad,
ära naarid valla neiud,
sõõmasid küla sõsared:
ühe uarass uavikuje,
⁵ tõõse litsess lepikuje,
atass ahju käänapuije.
Viinad viärid viisi valda,
õlu õts' kümme külädä –
ei saand naista siältä mualta,
¹⁰ vaemu siältä valladessa.
Omal küläl küpsed marjad,
omal mual muagusad marjad,

vallal valmimad vabarnad.
Mes on meie näädusilla,
¹⁵ kolmas kudruskaaluselä,
kui eväd laala meie neiud
ega kuku kudruskaalad?
Kas one suud suletud
vai on kiäled kinni pandud?
²⁰ Küll suab siiski õlla vaita,
kui saab alla mussa mulla,
valge lauade vahele,
kenä kerso keske'elä.

ERM 5, 37/8 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Dbl: ERM 154, 21/3 (10) – A. Simson. 4. uoras; 5. tõses; 6. ottas; 7. vierid uusi; 10. siältä; 12. rida puudu; 17. egä; 19. kielel.

Ärge naerge neide, endal naine võtmata! + Mina tunnen toime

Veli ella, veljekene,
ära naerid valla näiud,
tiutid külatüdrukud,
panid litsess lepikuje,
⁵ huorast orguje vajotid,
hatta aia kiänapuije.
Läksid linnast naista tuuma,
emandat Emajõelta,
provvad Puola piiri piälta –
¹⁰ ei sa suant linnast naista,
emandat Emajõelta,
provvad Puola piiri piälta.
Võtid litsi lepikusta,
huora orusta valatid.

¹⁵ Ehk sai sulle siigi naene,
vahest sulle siigi vaimu,
kes ei tunne toemisida,
mõesta lõimelõngasida,
käib, kerad tal käena,
²⁰ kangas pletitud pihuna,
õtsib kanga siädijada,
lõimelõnga tundijada:
tule, talu, tunne toemi,
tule, tõene, loe lõimi!
²⁵ Es tule talu, tunne toemi
ega tõene loe lõimi –
ise, tuima, tundsin toemi,
ise, laiska, lugin lõimi.

H II 4, 642/4 (9) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

Ära naera neiusida,
 teuta külatüterida!
 Sul on naene võtemata,
 hõberinda ostemata,
⁵ vaskekaala kaalumata!
 Läksid linnast naista tooma –

esid sa saa linnast naista.
 Võtid litse lepikusta,
 hata aiakäänu alta.
¹⁰ Naera sa veel neiusida,
 tiuta külatüterida!

A 2145 (9) < Alatskivi v, Pusi k – Salme Raudsepp, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

281. PALJU PÜÜTUD NEIU

771

1.

Küll mind tahtsid tallipoisid,
 küll mind vahtsid valla poisid,
 kosjas käisid kutsarid

ja linnast käisid lihunikud,
⁵ sarviku saiategijad
 ja vene nahaparkijad.

A 8590 (16) – S. Königsberg (1926).

772

2a.

Lauliku sõim + Mida suust kukub + Palju püütud neiu

Tüdruku teotus poisile:

Sud, sitasarv, ei salli ma,
 sud, tuisupüks, ei tunne ma!
 Sinu suu on sopiline,
 nina nellanukeline,
⁵ sinu suusta kukub kuula,
 alta ammaste ilada!
 Aga minu suusta kukub kulda,

alta ammaste õbedad!
 Mul on, pürjel, püügelid,
¹⁰ roositaime tahtijid,
 küll mind tahtvad tallipoisid,
 küll mind vahtvad valla poisid,
 kosjas käivad kutsarid,
 ärrad, kirjutajad ka.

Dikteeritud.

KKI 9, 170 (105) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Tüdruk ütelnud, kui poiss ta maha jättis:

Sud, sitasarv, ei salli ma,
sud, tuisupüks, ei tunne ma!

Mul on, pürjel, püüdejid,
roositaime tahtejid,

⁵ küll mind tahtsid (~tahtvad) tallipoisid,
küll mind vahtvad vallapoisid,
kosjas käisid kutsarid,
ärrad, kirjutajad ka.

RKM II 43, 466/7 (23) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

2c.

774

Su, sitasarve, ei salli ma,
su, tuisupüksi, ei tunne ma!

Mul on pürjel püüdjid,
roositaimel tahtijid,

⁵ küll mind tahtvad tallipoosid,
küll mind vahtvad valla poosid,
kosjas käivad kutsarid,
ärrad, kirjutajad ka.

RKM II 48, 377 (9) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

Viis: RKM III 3, 79 (91) – A. Garšnek.

2d.

775

Lauliku sõim + Mida suust kukub + Palju püütud neiu

Üks tüdruk sõimanud:

Sinu suusta kukub kuula,
alta ammaste ilada,
minu suusta kukub kulda,
alta ammaste õbeda!
⁵ Sinu suu on sopiline,

ninä neljänukeline!
Sud, sitasarv, ei salli ma,
sud, tuisupüks, ei tunne ma!
Mul on, pürjel, püüdelid,
¹⁰ roositaimed tahtejid,

küll mind tahtvad tallipoisid,
küll mind vahtvad vallapoisid,
kosjas käivad kutsarid,
ärräd, kirjutajad ka.

Pusil õpitud Muutre talu saksanaiselt.

RKM, Normann 3, 109/10 (21) – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

282. POISI JA NEIU MATUS

776

1.

Kuhu poisid matetakse?
Suurde soohu rampa alla.
Mis säääl alla pantakse?
Pakud alla, pakud pääle,
⁵ pakud varvaste vahele,
pakud sõrmeotsadelle.
Mis säääl kasvab haua pääl?
Koerkupud, kobrolehed,
üleannetud ohakad.

¹⁰ Kus neid neiid matetakse?
Kirikaeda, kabelille.
Mis säääl alla pantakse?
Linad alla, linad pääle,
linad varvaste vahele,
¹⁵ linad sõrmeotsadelle.
Mis säääl kasvab haua pääl?
Kullerkupud, sirgesibulad,
maarjahein ja kuruslaugud.

HI 4, 708 (5) < Alatskivi – A. Thomson (1876).

777

2.

Kui poosid ära surevad,
kohe poosid matetasse?
Suusse mädamuasse,
kueva kuuse juure alla,
⁵ Saksamua sarapuu alla,
Läänemua lepa alla.
Kessi itkeb suu piäla?
Susi itkeb suu piäla,
karu aada kalda'anna,
¹⁰ rebane ree jälila.
Mis siäl nende aada piäla?
Varesputked, varsakabjad,

koerputked, kobrulehed,
vanad nurjatud nõgessed,
¹⁵ üleannetud õhakad
kasvid poosi aada piäla.
Kui näiud ära surevad,
kohe näiud matetasse?
Kerikaida kuldesije,
²⁰ ärakarratud kabelije.
Mis siäl nende aada piäla?
Sinililled, siiditopid,
kullerkupud, kullanupud
kasvid näiu aada piäla.

H II 4, 603 (82) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Poisi ja neuu matuse lugu

Kui poissi ära surekse,
kes on poissi saatemassa?
Siga on poissi saatemassa,
emmiksed ehtimassa,
⁵ vana kult on kuulamassa.

Kuhu see poissi maetakse?
Sohu paksu porije,
mäda mullamätta' aje.

Mis kasub poisi haua päälla?
¹⁰ Koeraputked, kobrulehed,
vanad harvad angervaksad,
vanad nurjatud nõgekse.

Kui neidu ära surekse,
kes on neidu saatemassa?

¹⁵ Saksad neidu saatemassa,
emandad ehtimassa,
kuningas kuulamassa.

Kuhu see neidu maetakse?
Kirikusse kirjatusse,
²⁰ kabelisse karratusse.

Mis kasub neuu haua päälla?
Kullerkupud, kuldatorpid,
sinililled, siiditorpid,
angervaksad, hallid torpid.

ERA II 84, 192/3 (9) – F. Tunkar (1934).

UNELMAD

283. ÕUNAPUU

1.

779

Kolm õuna + Kas on viinale vihane?

Mes siäl läägib välja õtsal?
Õõnap läägib välja õtsal.
Mitu õuna õksadella?
Kolmi õuna õksadella:
⁵ üks õli võile võitud,
tõene mesile miäritud,
kolmas kulda kirjutud.

Mes õli võile miäritud,
selle annan ma isäle.
¹⁰ Mes õli mesile miäritud,

selle annan ma emäle.
Mes õli kulda kirjutud,
selle hoian ma õmale –
meska petan peukesta,
¹⁵ katsun kaasa usukesta:
kas one vihane viina piäle,
kas kua õela õlle piäle?

Kui one vihane viina piäle,
siis ma jätan jätissile,
²⁰ küla ahjuküttijäle.

H II 45, 427/8 (9) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

284. UNENÄGU

780

1.

Mõtelge, mehed mõnused,
arvake, poosid agurad,
mis mina üüse unes nägin:
arukask õli aida tiil,
⁵ sarapuu õli saana tiil,
viherpuu õli viinamäel,
pihlik õli pitka paku taga.

Mis sest mõista, minagi mõistan:
arukask one äiamamma,
¹⁰ sarapuu saajavanema,
viherpuu one viinajuuja,
tuomiktutti näiukene,
pihlik pitka peiukene.

H II 4, 679 (47) < Kokora v, Torila k – M. Koik, J. Härms < Kadri Allik (1887).

285. NELI NEIUT

781

1.

Mis siäl meie õvve all?
Meri meie õvve all.
Mis siäl mere keske'ella?
Kerik mere keske'ella.
⁵ Mis siäl keriku siis one?
Kolm nägust neitsikest:
üks lõksutab lõvengit,
tõõne paagutab palangit,
kõlmas kudab kuldavüüda,

¹⁰ neljas itkeb nuuri mehi.
Mis sa itked, näiukene,
ära itke näiukene –
juba näikse tulevad!
Pea tal piigub pitkast metsast,
¹⁵ jalad alta arvast metsast,
keha keskelt keerust metsast,
munnid musta metsa alt.

H II 4, 579/80 (60) < Alatskivi v, Kitselinn – M. Koik, J. Härms < Liisu Kübar (1887).

782

2.

Mes siäl meie õvve alla?
Meri meie õvve alla.
Mes siäl mere keske'ella?
Kerik mere keske'ella.
⁵ Mes sial keriku keske'ella?

Neli noorta neitsikesta:
üks lõksutas lõvendid,
tõõne plaksutas paberid,
kolmas kudus kuldavüüda,
¹⁰ neljas luges raamatuda.

H II 45, 426/7 (8) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

Põlatud laps + Kosilased kodus + Ei ole tantsitajat + Tamm läheb tantsima

Isä põlgis, emä põlgis,
isä ajas õvness väljä,
emä ajas värätess väljä,
ajas mu linna lepikusse,
⁵ muele muale muäsilille,
alla päevä pähkelille.

Kes tuli kodo kutsumaie:

„Tule kodo, mu sõsuke,
sulle tulid kõsilased,
¹⁰ sulle viilosid viinatuajad!“

„Ei ma tuleje, sõsuke –
isa tiib põlle ilusa,
veli tiib viina verevä,
memm tiib saiad miälelised!

¹⁵ Ei ma tuleje, veljeke –
mind one toitnud tuameõksad,

kasvatanud kadakamarjad!“

Tahaks minnä tantsimaie,
viisiks minnä viäremaie –
²⁰ ei õle tarka tantsitajad
egä virka viäretäjäd.

Isäkene, ätekene,
tuu mull tarka tantsitaja,
kes mind targass tantsitab!

²⁵ Tallinnast tuu tantsitaja,
Venemuult tuu viäretäja,
kes mind targass tantsitab,
kes mind virgass viäretäb!

Meie tamm liäb tantsima,
³⁰ meie virr liäb viäremä.
Aitimä, isäke!

H I 2, 387/8 (8) < Kokora v – J. Tubin (1888).

Kosilased kodus + Käivad Virus vihtlemas

Kiskin pitkidä linuda
isä pitkä põllu piältä,
velje laia lõege piältä.

Sulle tulid kõsilased!

⁵ Mu veike veljeke,
sõrmepitkune sõsuke,
sulle tulid kõsilased,
sulle viibid viina tuajad.

Isä tiib põlle ilusa,

¹⁰ veli tiib viina verevä,
memm tiib saiad miälelised –
ei ma tuleje sinule!

Sa õled kurjana tõbena,
sa käid Virul vistlemä,
¹⁵ Arul vista auduma;
sa tuud Virult vededä,
saananukass vihada –
ei ma tuleje sinule!

H I 2, 391 (13) < Kokora v – J. Tubin (1888).

Kosilased kodus + Nurka, noormehed! + Las mind olla osjake

Sõsar laulab:

Mul on veike veljekene,
ai trai trallala,
sõrmesuurus sõsukene,
tuli kodo kutsumaie,
väljä alta õikumaie:

⁵ „Tule kodo, sõsukene,
sul on kodon kosilased,
värävin on viied viinad!“

Maha viskan marjavaka,
siie jätän sinikakorvi.

Veli laulab:

¹⁰ Mingä nukka, noored mehed,
pimedässe, piibumehed,
las jo olla osjakene,
kasva marjavarrekene
isä õvve ilustagi,

¹⁵ velje õvve õõnapusta!

Mingä nukka, noored mehed,
pimedässe, piibumehed,
meie neitsi kallis, ilus.

EÜS II 379/80 (106, 107) < Alatskivi v, Lahe – J. Raja < Leena Töövahe (1905).

Viis: EÜS II 290 (75) – A. Liiv.

Emä tapnud tütre ära, laulnud:

Kuule, kus kukub minu tütar!
Tule kodo, minu tütar,
sul on kodo viied viinad,

viied viinad, kuued kosjad,
⁵ seitsmendes sa'asõnumid!

Laulja sõnade järgi eelmise laulu [siin nr 332] järg. Üles kirjutatud järgmisel päeval.

RKM II 43, 458 (7) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

Poiste poomine + Orjade tee + Millal saan omile?

Magasin mina, magasin,
magasin sada Madisad,
Hantsu halli kuvve alla,
Juani kasuka kaenilana.
⁵ Siäl ma nägin kurja une:
kuulin poissa puudaneva,
mehi merre viädaneva.

Juussin juoste, kääsin kääde,
assin niid sammud sagedad,
¹⁰ jalatäied jõõdesamad.
Mõtlin õma veljekese,
arvasin õma anise –
õli võõras võllaskaela.

Avitin üles ajada,
¹⁵ köit tal kaela kiäreteda:
pooga ära vanadpoosid,
lööga lüllli huabelikud,
niid tiävad tigu külale,

tigu külatüterille!
²⁰ Lääme seda testud tiida,
seda raiutud radada,
kos one enne orjad käänud,
orjad käänud, karjad läänud,
suvel supelnud sulased,
²⁵ talvel käänud tallipoosid.

Kost lään, halva, õmale,
lään, tuema, tutteville?
Suvel one tii kivine,
talvel tii tuesuline,
³⁰ kevade veded vägevad,
sügisi one tuuled suured.

Tunni seesan tundemata,
pääva hobu päässemata.
Võtvad turbad tunnistada,
³⁵ seenapalgid seljeteda –
ei arvata õmassa.

H II 4, 588/9 (68) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Raibetel pole raha + Võnnust võtja + Poiste poomine

Egä need poissid meid ei võta,
raha ei anna niidki krantsid –
neil põle raipetel rahada,
näljakoertel kopikeid.
⁵ Mul tuleb Virult võtija,
Harjult rahaandija.

Magasin mina, magasin,
magasin sada Madissa,
Juani kaski kuaenla alla,

¹⁰ Hansu halli kuue alla.

Siäl ma nägin kurja une:
kuulin poissa puadanema,
mehi merre viädanemä.

Juoksin juosse, kääsin kääde,
¹⁵ assin need sammud sagedäd,
jalatäied jõõdesamad.
Mõtlin uma veljekese,
arvasin oma anissa –

oli võõras võllaskaala.
²⁰ Kõõtkä kaala keerosa,
pooga ära vanadpoisid,

läägä lüllil uobelikud!
Tigu külätüterille.*

ERM 5, 34/5 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 12. kuuli; 20. kõõta.

*Arv. on üks värss – Need teevad tigu külale – vahele jäänud.

Dbl: ERM 154, 17/9 (8) – A. Simson. 1. poisid ... võtta; 10. *rida puudu*; 11. seäl; 12. kuulin ... puadaema; 13. mehe ... veädänemä; 17. õma; 18. õma.

288. ÖÖSEL ÜKSI

789

1.

Öösel ükski + Ei ole juurdevõtjat

Tuleb õnnis õhtukene,
päris päeva luujaminek,
kõik lähvad õmaga magama,
kellega mina vaene?
⁵ Ma lään ükski huone'eje,
ükski tühjaje tubaje,
siäl ma hõegun, siäl ma aegun,

õegun hõlmavõtijada,
käe piäle kiänijada,
¹⁰ suu alla suisutajad.
Kiänan külje, leian külma,
kiänan selja, leian seina,
jahed õlid jalutsilauad.

H II 4, 659/60 (26) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

790

2.

Öösel ükski + Ei ole juurdevõtjat

Muedu, muedu ma elaksin,
muedu tunnid tuegerdaksin –
tuleb lauba õhtukene,
päris pääva luujaminek,
⁵ kõik läävad õmaga magama,
isa lääb õma emaga,
veli nuore nuorikuga,
miska lään mina vaene?

Mina ükski huone'eje,
¹⁰ ükski tühjaje tubaje,
siäl ma õegun, siäl ma aegun,
õegun hõlmavõtijada,
käe piäle kiäneajada,
suu alla sulgajada.
¹⁵ Siis lään nuttes nurga puule,
alatedes ahju puule.

Kellega mina kõnelen?
Kirbuga mina kõnelen.
Kellega ma lusti lüün?

²⁰ Lutikaga lusti lüün.
Kirp õli kõrki, es kõnele,
lutik laia, es lüü lusti.

H II 4, 563/4 (32) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

3.

791

Poissmehe laul

Eit läks taadiga magama,
õde küläpoosiga,
veli noore noorikuga,
kellegä mina vaene?
⁵ Käänän külje, löian külmä,
käänän seljä, löian seenä.

Kirbuga tahtsin ma kõnelda,
täiägä tahtsin ma tõrelda,
lutikaga lusti lüüä –
¹⁰ kirp õli kõrki, es kõnele,
täi oli tarka, es tõrele,
lutik oli laia, es löö lusti.

EÜS II 361 (82) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

Viis: EÜS II 287 (61) – A. Liiv.

4.

792

Magamise lugu

Õlessin, mis ma õlessin,
käissin, kuda ma käissin –
kui tuleb õnnis õstukene,
viäreb kulla päävakene,
⁵ egä miis lähäb õmaga,
egä kuasa kaalakute,
eit lääb taadega magama,
veli nuore nuorikegä,
kellegä mina vaene?

¹⁰ Ma lään nutten nuka poole,

tükin tühjä sāngi poole,
liigutan vana linada,
rabissan vana kasukad.

Võtan kirbuga kõnelda,
¹⁵ lutikegä lõädä lusti,
siäsegä ma siädän sāngi,
parmuga panen palanga.

Käänän küljele, jään külmä,*
käänän seljä, leiän seenä.

ERM 5, 33 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 11. tükil.

*Arv.: Käänän külje, leiän külmä.

Dbl: ERM 154, 11/3 (6) – A. Simson. 1. mes; 4. viereb ... pääväkene; 5. mies; 10. liän; 13. rabisan; 15. löödä; 16. seädän; 19. kånän küljel.

793

5.

Vanatüdriku laal

Eit lähäb tuadega sāngi,
veli nuare nuarikuga,
minä lähān nuttes nuka puale,
poen vana sāngi puale.

⁵ Võtan kirbuga kõnelda,
lutikaga lulli lüädä.
Püärān seljä, löiān seenä,

kiānān külje, löiān külmä.

Võtin jupka jalge piäle,
¹⁰ vana kamsu piha piäle,
kiskin ennäss õege küirä,
siiski tuli uni piäle,
jäen vagusi magama.

ERA II 266, 238 (1) < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Leena Kiisel (1939).

794

6.

Tuleb aga lauba õhtakene,
eit läeb tuadega magama,
veli läeb noore noorikuga,
kellega mina, vaene, pean minema?

⁵ Kiānān külle ja leian külmä,
kiānān selja ja leian seena.

Tahtsin kirbuga kõnelda,
lutikaga lusti lüia,
täiaga tänu pidada.

¹⁰ Kirp oli kõrki, es kõnele,
lutik laia, es löö lusti,
täiaga tänu siss pidasin.

See on üks vanapoisi laul.
Dikteeritud.

KKI 1, 50 (2) < Alatskivi v, Peatskivi k – U. Mägi < Anna Aru (1947).

Õleksin mina, mis õleksin,
 käiksin mina, kuda käiksin,
 kui tuleb õnnis õstukene,
 egäüks lähäb õmaga,
⁵ kellega mina vaene?
 Tükin tühja sāngi poole,

krabistan vana kasukad.
 Kellega mina kõnelen?
 Kirbuga mina kõnelen,
¹⁰ täiaga tõrelen,
 lutikaga lusti lõõn.

Kuulnud Krõõt Annasti käest, kes osanud palju laule ja kellelt käidud neid ka üles
 kirjutamas, kui ta olnud Virumaal, Puru külas.
 Dikteeritud.

KKI 1, 51 (4) < Pala v, Piirivarbe k, end Piiri kõrts < Punikvere k – U. Mägi < Miili Annast (1947).

8a.

796

Oi-oi, oi-oi oolekene,
 mis tegi minu meelekene!
 Kirbuga mina kõnelesin.

Lutik oli lai, ei lõõnud lusti.
⁵ Siis tuli rahe, lõi minu rükki.
 Siis tuli kubjas vaatama.

Vanaisa tuli kodo ja ütles, et Mäe Peeter (Tõruvere külas) oli purjus ja lõi aga laulu. Ma
 olin kangesti uudisimulik, et kuda ta laulis. Siss isa ütles. Eks ta mõne trai viisiga laskis.
 Dikteeritud.

KKI 1, 61/2 (21) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1947).

8b.

797

Keeran külle, leian külma,
 keeran sella, leian seina.

Vanaisa laulis. Ei ole enam meeles.

KKI 9, 165/6 (97) – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

Mees oli läinud ja ootas meest ja laulis:

Kiäran külje, leian külma,
püöran selja, leian seina.

Võtsin kirbuga kõnelda,

võtsin täiaga tõrelda,
⁵ lutikaga lusti lüia.

Kuuldud emalt, keelejuht Miina Villemsonilt.
Dikteeritud.

KKI 1, 65 (27) < Pala v, Äteniidi k – U. Mägi < Loviisa Kask (1947).

Tänäne öö tuleb ette võtta,
et põle peigu kaissu võtta.
Pööran külje, leian külmä,

kiäran seljä, leiän seinä,
⁵ pööran kõhu, leiän põhu.

Kuuldud Liisu Orikult Tallinnas [heliplaadistamisel?].

RKM II 27, 63 (98) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – S. Lätt
< Anna Lindvere (1949).

[fragment]

Lutik oli lai, ei löönud lusti,
kirbuga mina kõnelin ...

Ununenud. Mesipuu Saamu oskab seda.

RKM II 48, 272 (8) < Alatskivi v, Peatskivi k – O. Niinemägi < Aliide Metsoja (1955).

Lahe tuleb lauba õhtukene,
peig läheb magama noore noorikuga,
kellega siis mina lähen?

Käänsin selja, leidsin seina,
⁵ käänsin külje, leidsin külma.

Tahtsin kirbuga kõnelda,
lutikaga tahtsin lusti lüüa –
kirp oli kõrki, ei kõnelnud.

Lutikaga tahtsin mina lusti lüüa –
¹⁰ lutik oli lai, ei lõõnud lusti.

Tahtsin kirpu taga ajada,
kirp aga kargas kõrgemalle,
tõi see rõõmas karvadesse,
lutik aga jooksis sāngi mööda,
¹⁵ kadus pragude vahele.

Kuulnud Peeter Prinkveldilt.
Kõik värsid korduvad.

RKM II 48, 280 (4) < Alatskivi v, Orgemäe k – O. Niinemägi < Saamuel Mesipuu (1955).

289. HAUGUB HAMET AIA PEAL

1a.

802

g¹=a¹ Mes ti, mes ti Pii - la, mes ti, mes ti Pii - la,
mes ti Pii-la au - ke õv - ven, mes ti Pii-la au - ke õv - ven?
Pii - la, Pii - la au - ke, Pii - la, Pii - la au - ke,
Pii-la au-ke a - me ai - a piä-le, Pii-la au-ke a - me ai - a piä-le.
Ko - es, ko - es lät - si, ko - es, ko - es lät - si,

ko-es lät-si i - sä ma-ga-ma, ko-es lät-si i - sä ma-ga-ma?

I - sä, i - sä lät - si, i - sä, i - sä lät - si,

i - sä lät-si e-mä ma-nu ma-ga-ma, i - sä lät-si e-mä ma-nu ma-ga-ma.

Ko - es, ko - es lät - si, ko - es, ko - es lät - si,

ko-es lät-si ven - da ma-ga-ma, ko-es lät-si ven - da ma-ga-ma?

Ven - da, ven - da vee-res, ven - da, ve-n-da vee-res,

ven-da vee-res var-ju al - la van-ku-ri, ven-da vee-res var-ju al - la van-ku-ri.

ERA, Fon 537 b < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

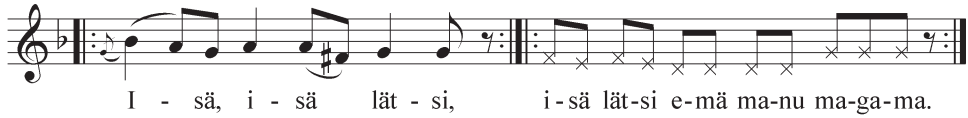
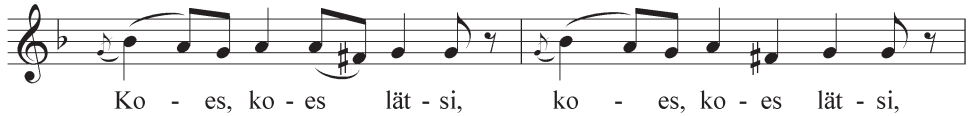
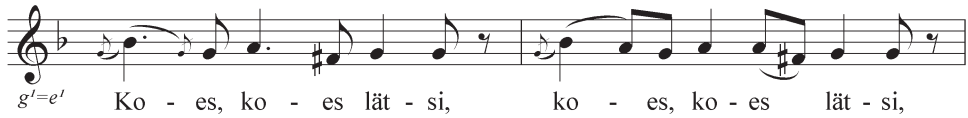
803

1b.

Messi Piila auke õvven?
Piila auke ame aia piäle.
Koes lätsi isä magama?

Isä lätsi emä manu magama.
⁵ Koes lätsi venda magama?
Venda veeres varju alla vankuri.

ERA II 172, 64 (20) – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

Ko - es, ko - es lät - si, ko - es, ko - es lät - si,

ko-es lät-si õ - de ma-ga-ma?

Õ - de, õ - de lät - si, õ - de, õ - de lät - si,

õ-de lät-si ta-ha-kamb-ri ma-ga-ma, õ-de lät-si ta-ha-kamb-ri ma-ga-ma.

Mes ti, mes ti Pii - la, mes ti, mes ti Pii - la,

mes ti Pii-la hau - ke õv - ven?

Pii - la, Pii - la hau - ke, Pii - la, Pii - la hau - ke,

Pii-la hau-ke ha - me ai - a piä-le.

ERA, Pl 89 A2 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

Koes, koes lätsi,
koes, koes lätsi,
koes lätsi emä magama,
koes lätsi emä magama?

⁵ Emä, emä lätsi,
emä, emä lätsi,
emä lätsi ahju piäle magama,
emä lätsi ahju piäle magama.

Koes, koes lätsi,

¹⁰ koes, koes lätsi,
koes lätsi isä magama,
koes lätsi isä magama?

Isä, isä lätsi,
isä, isä lätsi,

¹⁵ isä lätsi emä manu magama,
isä lätsi emä manu magama.

Koes, koes lätsi,

koes, koes lätsi,

koes lätsi venda magama,

²⁰ koes lätsi venda magama?

Venda, venda veeres,
venda, venda veeres,
venda veeres varju alla vankuri,
venda veeres varju alla vankuri.

²⁵ Koes, koes lätsi,
koes, koes lätsi,
koes lätsi õde magama,
koes lätsi õde magama?

Õde, õde lätsi,

³⁰ õde, õde lätsi,
õde lätsi tahakambri magama,
õde lätsi tahakambri magama.

Mes sii, mes sii Piila,
mes sii, mes sii Piila,

³⁵ mes sii Piila auke õvven,
mes sii Piila auke õvven?

Piila, Piila auke,

Piila, Piila auke,

Piila auke ame aia piäle,

Piila auke ame aia piäle.

Piila ei aukunud ame aia piäl, aukus tütre poisse akna alla. Vanemad küsivad, et mes siis koer väljas augub? No siis tütar vastab, et koer augub jätet särki aia piäle.

See one jälle kodust suadud, [isa] õde Mari käest.

Laulu järele üles kirjutatud.

KKI KT 160, 31/3 (34) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

290. KUI PEIU TEAKS

1.

806

Pidass teadma minu peigu,
pidass kuulma minu kuasu,
et õlen orjal, hullukene,

vaeval, vaene lapsukene!

⁵ Tuulel suadass terveida,
suetsul suojeda sõnuda.

H II 4, 605 (85) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

KOSJAD

291. RAUTA HOBU, ET SAAKS SAAN SÕITMA!

807

1.

Sepal mustad lapsed + Rauta hobu! + Et saaks saan sõitma

Sepp oli ise ilmamusta,
temä lapsed süsitsed mustad.

Sepakene, sellikene,
pane minu obo ummiraudu,
⁵ pane minu täkko täisinaelu!

Tooks aga Jumal külmä ilma,
et saaks saanid sõitema
ja reetallad tantsima,
et saaks poisid pulmesida,
¹⁰ noored mehed noorikida.

EÜS X 2189 (23) < Kose khk, Liebwerthi karjamõis < Kodavere khk, Kallaste k – G. Vilberg < Leena Ernitz (1913).

Trükitud: ERIA nr 1981 (lt 955, Rauta hobu!)

292. KOSJAHOBU SÕÖTMINE

808

1.

Nägin neidu kasvamaie,
marja muasta töösemaie.
sinilille sirgumaie.

Hakasin hobess hoidemaie,
⁵ sälu siäri söötemaie,
piooss ma söödin piäned eenäd,

kamalust ma süödin kaarad,
rüpest süödin rükkied,
kuuehõlmast õdrussida.

¹⁰ Isa es salli hiädä hoosta,
veli uhked valja'ada.

ERM 5, 52/3 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 5. sõõlu ... söötemaie; 6. pias; 7. kuarad.

Dbl: ERM 154, 57 (26) – A. Simson. 6. pias ... piäned; 7. kuarad; 11. uhket.

Orvust kosilane + Kuu on orvu kosjahobu

Vaese kosija laul

Miks teie hoone udune,
miks teie tare tahmane,
kammer leinakarvaline,
miks teie põrmand põhune?

⁵ Et ehita isata poega.

Ep ole isa ehitamas,
ep ole ema ehitamas.

Meil läheb aega ehteles,
eheteles, kinniteles.

¹⁰ Võeras toob, võeras viib,
võeras toob kulunud kuue,
karvaveerenud kassuka.

Isa ei jooda hobosta,
veli ei viili valjaida,

¹⁵ sõsar sõrmekindaida.

Veli ella, veljeke,
kui lähed sina sõitemaie,
arule ajamaie,
pilved põlvida põrtsid,

²⁰ tina tilksid lepaladvad,
kuuseladvad jooksid kulda.

Veli ella, veljeke,
lase ma laulan tõisepidi,
kõnelen ma kõikipidi,

²⁵ löen sõnad mõlemipidi:
kuu on sino hobone,
tähed velje täkokesed,
pilved hallid ruunakesed.

Beiträge XVII, lk 126/7 (8) – J. W. Everth.

Kk: 20. tüksid.

Dbl: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f¹, 75/6 (158) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

294. TULE MULLE!

Tule mulle tupe tõttu,
kiära kirju karja tõttu!

Kui et tule tupe tõttu,
kiära kirju karja tõttu,

⁵ tule mu enese tõttu!

Mis sa tõrgud mulle tullen,

mulle tullen, mulle õllen?
Mul one õvved õõnapuused,
kanamunast katuskõrrad,

¹⁰ siidised sigade laadad,
hõbedased õhvalaadad,
vaskised vasikalaadad.

Kuldased kunid käena,
kuldased kunikadikad.

H II 4, 606/7 (88) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Trükitud: ERIA nr 4920 (lt 2331, Tule mulle).

811

1b.

Tule mulle! + Käivad Virus vihtlemas

Läksin teeda tingulissa,
muada muarjavarsilissa,
löösin neiud neljakeste,
kogemata kolmekeste.
⁵ Noppis muasta muasikida,
kullakannike käela,
hõbepiikuri pihula,
sõrmed täisi sõrmusida,
kõrvad kullarõngaida.
¹⁰ Neiukene nuorukene,
miks sa tõrgud mulle tulla?
Kallis püha Kaarelike,*

miks sa tõrgud mulle tulla,
mulle tulla, mulle õlla?
¹⁵ Et õõnula õjussid,
mesimarjula magassid,
ei ma siiski sulle tule –
sa lääd viidela vihala,
kuudel kurjala tõbela,
²⁰ sa käid Virul visteleva,
Harjul vista aadumaie!
Rohod laalid ruotsi kiäli,
piperid prigasi keeli,
salatimed saksa keeli.

ERM 5, 48 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 8. käsi; 24. saletumad (st vihased).

*Värss 12 on ebatraditsiooniline ja ei sobi konteksti.

Dbl: ERM 154, 45/7 (21) – A. Simson. 3. neljakeste; 6. kaunike; 12. ja 13. rida puudu; 15. õnnela.
(Järgneva lauluga kokku kirjutatud.)

812

2.

Ku peig pruudile kõsja läks, siis õli tämal äi ja isämiis ühen. Niid veid, nagu siikõrd pruuk
õli, koa viina ühen. Pruudi kodo kallasid viina pada sisse ja jõid sealt puutopsidega. Äi laald
pruudile:

Mes sä pelgäd meeie tulla?
Kas käid käsikivile,
kivivitsad rikvad rinnad,
käsipuu käed kulutäb?

H III 9, 355 < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

3.

813

Miks ei mullu tulnud + Tule mulle! + Hea pilliga, kuri piitsaga

Miks sina mullu mulle ei tulnud,
tunamullu sa töotid?
Tule ikke ja tööta!

Nüüd sina künnäd küäkille,
⁵ niidäd neljätölläkille,
siiski ma sinule ei tule,
sinule, siateole,
rõngaskaelale karule!

Tule ikke ja tööta:
¹⁰ ma tiin kuldase redeli
üles aga minnä õõnapuisse,
maha tulla marjapuisse.

Tule ikke ja tööta:

Viis on laulu nr 586 juures.

kui aan ommiku ülesse,
¹⁵ kui et kuule, ei ajagi;
võtan pillile pidäda,
kannelile kõõrutada.
— — — —

Tõuse, lits, lüpsä lehmi,
tule, atta, saada karja,
²⁰ saada karja kauge'ele,
Viru väljäre vahele,
kus ei kuule kuke äältä
ega linnu laaluäältä
ega kana kõõruäältä!

EÜS II 392/3 (120) < Kokora v, Torila k – J. Raja < Mari Ots (1905).

Viis: EÜS II 295 (106) – A. Liiv.

4.

814

Peigmees kutsub pruuti:

Neiukene noorukene,
mis sa tõrgud mulle tulles,
mulle tulles, minu õlles?

Mul on õued õõnapuused,
⁵ aiad on mul marjapuused,

vasksed on värävivarvad,
kullased on kaevukuagud,
õtsa lähed õõna võttes,
maha tuled marja süäden.

ERA II 249, 512 (8) < Maarja-Magdaleena khk, Halliku k < Kodavere khk – A. Saar < Anna Lepik (1939).

295. ILUS NEIU, TULE MULLE!

815

1a.

Kui vanast on kosja mindud, siss on lauldud:

Tere õde, tere õde, kallis Liisa, kas sa lubad, kas sa lubad mulle tulla, kui ma tulen, kui ma tulen sulle kosja oma uhke, oma uhke alliga, ⁵ kullakarva, kullakarva kõrviga,	särjesapi, särjesapi saaniga, vaseteta, vaseteta* valjastega, õbekarva, õbekarva õhjadega, kullakarva, kullakarva kuljustega?

Peigmees on laulnud.

KKI 1, 202 (263) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

*Arv.: vasetetu, ka nr 816.

816

1b.

Kosjalaul

Tere õde, tere õde, kallis Liisa, kas sa lubad, kas sa lubad mulle tulla, kui ma tulen, kui ma tulen sulle kosja oma uhke, oma uhke alliga, ⁵ kullakarva, kullakarva kõrviga,	särjesappi, särjesappi saaniga, vaseteta, vaseteta valjastega, õbeteta, õbeteta õhjadega, kullakarva, kullakarva kullustega?

RKM II 43, 469 (27) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

296. PETIS PEIU

817

1.

Kiäna ümber, ütlen jälle, sõnad tõseti kõnelen: oh sina petis peiukene, kavalikku kuasakene –	⁵ petid äia, petid ämma, petid pereneiukese! Lubasid tuoda kõlmed kingad, tõied ühed ainukesed.

Niid õlid orja ormetetud,
¹⁰ palgapoosi paalutetud,
ori teenud ormad suured,
palgapoiss paalad jämedad.

H II 4, 564/5 (33) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERIA nr 4888 (lt 2330, Petis peiu).

2.

818

Tule mulle! + Petis peiu

Näiukene nuurukene,
mis sa tõrgud mulle tulles,
mulle tulles, mulle õlles?
Ma panen õlbule elule:
⁵ päävast piada otsimaie,
uastass aset tegemaie.
Oh sa petis peiukene,
kavalik sa, kuasakene –
petsid äia, petsid ämma,
¹⁰ petsid peretüterida!

Tõutid mulle kõlmed kingad:
ühed puised, tõesed luised,
kõlmandad kivised kingad.
Puised kääda müüda puida,
¹⁵ luised kääda müüda lunda,
kivised kerikun kääda ...

Orjapoiss tegi ormad suured,
palgapoiss paelad jämedad.

H II 4, 673/4 (40) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Leena Polakene (1887).

3.

819

Petis peiu + Niidist piits

Vävikene väägukene,
mes sa kõsjal mul lubasid,
käeandmel anusid?
Lubasid tuada kõlmed kingad:
⁵ ühed tuada puused,
tõesed tuada luese'ed,
kõlmandamad kivised;
luesed lunda lamatada,
kivised keriku kääda.

¹⁰ Vävikene väägukene,
ärä lüüanud meie lasta,
tõrelenud tõistapuulta!
Kui ta tehnu seetse süüda,
seetse süüda, kaheksa kahju,
¹⁵ tii tal tillu piitsakene,
õlekõrressä varrekene,
meskä lüüanud meie lasta,
tõrelenud tõissapuulta.

H I 2, 388/9 (9) < Kokora v – J. Tubin (1888).

Kk: 1., 10. Avikene vuavukene.

Oh sa petis peiukene,
kavalikku kaasakene,
petid äia, petid ämmä,
petid meie noore neiu!

⁵ Lubasid kolmed kingäd,

tõid aga ühed aenokesed,
niidki orja ormitud,
palgapoosi paalutud.

Ori tiib ormad jämedäd,
¹⁰ palgapoiss paalad tugevad.

Viis on laulu nr 78 juures.

EÜS II 399 (127) < Pala v, Haavakivi k – J. Raja < Ello Katt (1905).

Viis: EÜS II 296 (112) – A. Liiv.

Petis peiu + Hea pilliga, kuri piitsaga

Oh sa petis peiuke,
petsid äia, petsid ämmä,
petsid pereneiukese!

Lubasid panna pillid piä alla,
⁵ kandled kambri ukse alla:
„Tõuse, lindu, lüpsä lehmä,

tõuse, kana, saada karja!“

Päräst panid piitsad piä alla,
kandid kambre ukse alla:

¹⁰ „Tõuse, litse, lüpsä lehmä,
tõuse, atta, aja karja!“

EKS 26, 2 (4) < Ranna v, Raatvere k – E. Mäso (1912).

297. TULE MULT LUBA KÜSIMA!

.,: Elläkene veljekene, .,:
.,: kui läed naesta kosima, .,:
tule mult luba küsimä!

Ma panen ette iiru alli,
⁵ kõrvale paan kõrvi ruuna,

vahela veripunase,
teki paan mina kaala piäle,
tõese teki saani piäle,
kolmas tekki kõrvi piäle.

¹⁰ Sõitsin endi mõisa' aia ...

EÜS II 385 (115) < Alatskivi v, Naelavere k – J. Raja < Siim Siim (1905).

298. KAS SA LUBAD MULLE TULLA?

1.

823

Kosjahobu söötmine + Kas sa lubad mulle tulla? + Kas on hobust kirstu viia?

Naksin huosta hoidemaie,
 varsa kabju vaatamaie,
 sälu siäri siädimaie,
 õlma all ma andsin einad,
⁵ kamalus ma kandsin kaerad
 ilma eide teadmata,
 ilma taade taatemata.

Tõusis üles täkukene,
 kasvis kange ruunakene,
¹⁰ mis ei jõudnud õhjad hoida,
 õhjad hoida, paelad kõita,
 paelad pitkad jo pidada.

Läksin pruuti otsimaie,
 nuurta naesta kosimaie.
¹⁵ Siäl õlid õvven õbepostid,
 kullatsed kaevukuogud,
 valgest vasesta väravasambad.
 Astsin maha, apsatelli,
 suaparavvad raksatellid.

²⁰ Läksin pruuti luusimaie,
 teda varjult vaatamaie.
 Pruut siäl tukkus tulela,
 pea põlvede vahela.

Mina pruudilta küsima:
²⁵ „Kas sa lubad mulle tulla,
 mulle tulla, mulle õlla,
 tulla elu õtsani,
 õlla surmatunnini?“

Pruuti minulta küsima:
³⁰ „Kas sul one kua seda huosta,
 kes viib minu kirju kerstu,
 viib valge veimevaka?“

Mina talle vastustasin,
 targalt talle teadustasin:
³⁵ „Kas one sinul ema vara
 vai one sinul isa vara,
 mis mu täkk ei jõua tässi,
 virk luum ära siit vedada?“

H II 4, 674/6 (43) < Kokora v, Torila k – M. Koik, J. Härms < Kadri Allik (1887).

Kk: 4. audsin.

299. KOSILANE LAISAS TALUS

1.

824

Kosilane laisas talus + Pane see tütar minule!

Parajalt

∴ Lätsin naista kosimaie ... ∴

∴ Kibu nuttis nuustikida, ∴

pada vetta pallenesse,

ahi algusi alasi,

⁵ põrmand luuda põgenesse.

Dobro töösele talule.

Kolm oli neitsistä taluna:

üks oli Prilla, tööne Pralla,

kolmas armas Annekene –

¹⁰ see valin ma enesele.

Pane see tütar minule,

mes käib mööda õvvesida!

Kui ei pane, ei palugi,

lahe jäeb kodo kopitama,

¹⁵ seena viirde seesätämä,

aia viirde allitama!

Kask kasvku kaala pääle,

niinepuu nisade vahele,

kadak karvade vahele!

EÜS II 328 (31) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 279 (20) – A. Liiv.

825

2.

[fragment]

Pere peerud ja pere parred,

pere lutused lusikad,

pere kulunud kulbivarred,

pere katkised kaljakapad,

⁵ pere lagunud söömalauad,

sängisambassa lutikad,

kaljakapassa tatikad.

Kirbud jooksid, kõrred suus,

täid olid nurgas, nuiad käes.

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (14) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

300. KOLM KUPJA TÛTART

826

1.

Läksin Kolka kosjemaie

Kolga kubja tüterida.

Üks õli enne ööriända,

tõine jälle kiärikanda,

⁵ kõlmas veel laia laudijaga,

Mari õli tõine tütar valju.

Mari mina võtsin, Marid tahtsin,

Marid mulle maiastasin,

Mariga ma maja pidasin,

¹⁰ seasüögid ma segasin,

pereliämed liigutasin.
Mari maksis mulle valla ...

H II 4, 640/1 (7) – M. Koik, J. Härms (1887).

Kk: 3. eäri ändä; 5. laujaga.

2a.

827

Kosjahobu ehtimine + Kolm kupja tüüart + Maha jäid magatud pruudid

Nuored mehed, ellad veljed,
pange ratsud rakke'eje,
hallid hõbeelmidessa,
sõrasilmad sõrmussije,
⁵ kõrvid kullarõnga'aje,
sõetke seda suavutiida,
suavutiida, mõrsjamuada!
Siis teil kulub kõlmi kuubi:
üks one aena uusi kuubi,
¹⁰ tõene puolele pidetud,

kõlmas karva viäremata.
Ma tahan Koiku kõsja minna,
Koegu kubjal kõlmi tüüart:
üks õli ahju peal alasti,
¹⁵ tõene parsil, perse paljas,
kõlmas sängis, särk õli kaelas.
Ma' jäevad muatud marjad,
ära süün sülitud leivad,
põvve pistan põltud leivad.

H II 4, 600/1 (79) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

2b.

828

Kosjahobu ehtimine + Kolm kupja tüüart + Viru sepp

Noored mehed, hellad velled,
pange ratsud rakke'eije,
sõõrasilmad sõrmukseije,
kõrvid kullarõnga'aije,
⁵ sõitka seda suavuteeda,
suavuteeda, mõrsjamuada!
Ma taan Koiko kosja minna,
Koegu kubjal kolmi tüüart:
üks oli ahju piäl alassi,
¹⁰ tõne parsil, perse paljas,
kolmas sängin, särk oli kaalan.

Mul oli kolme vellekessa,
mul on kolmi, kõik on sepad:
nuorem on nugade seppa,
¹⁵ keskmine kervesseppa,
vanem valjasse valaja.
Tei ta külla kerveida,
teeb ta valda valjeida,
nuorel nägisa* nugeda.
²⁰ Küla_s kiida kerveida,
vald es kiida valjeida –
kervessel õlid kihud küljel,

valjassel õlid vahed siden,
nuad õlid vedruss vedeläd.

ERM 5, 41/2 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 21. laand.

*Arv.: näädissel.

Dbl: ERM 154, 31/3 (15) – A. Simson. 4. rida puudu; 15. rida puudu; 21. laanes.

301. VASTUMEELT KOSILANE

829

1.

Vastumeelt kosilane + Tuli üks tubakanina + Külaliste roog

Kelle niid kenad tulevad,
kelle uhke'ed õjuvad?

Tuleb niida, keda en tunne,
suab niida, keda en salli –

⁵ tuleb see tubakujuuja,

suaneb sarvekoputaja.

Mis ma annan võõra' alle?

Konnan kopsud, madu maksad,
sisaliku sisekonnad,

¹⁰ sitasüödike südamed.

H II 4, 608 (91) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

VANATÜDRUK JA VANAPOISS

302. PALJU VANATÜDRUKUID

830

1.

[fragment]

Külläp on külän küürusida
ja vallon vanu tüdrikida.

ERA II 266, 239 (4) < Ranna v – A. Univere < Kaarel Ertis (1939).

303. VANATÜDRUK ISTUB LEELÕUKAL

1.

831

Vanatüdruk, raudhammas,
istub ahju ääre pääl,
piip suus, pamp seljas,
tuhakott on turja pääl.

Võõralt.

A 83 (10) – Lydia Tõruvere, TTG, 3. kl (1922).

304. VANAPOISS ISTUB LEELÕUKAL

1.

832

Vanapoiss, raudammas,
istus rehe rästa all,
piip oli suus
ja tuhakott oli turja peal.

A 2153 (40) < Kallaste al – Helmi Vilde, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1923).

Kk: 3. suur.

305. MIKS NAINE VÕTMATA?

1.

833

Vana laal

Saksad sandid, maad madalad,
igas kuus kaerad kasinad,
igas aastas odrad sandid.
Ei ma saand õlut ilusta,

⁵ ei ma saand kalja punasta –
sest jäi naene võttemata,
hobo uus jäi ostemata.

H II 27, 1015 (1) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

Uhke hobune + Miks naine võtmata? + Mõrsja ehted ostmata

Rahva laul

Isandal oli hiirehalli,
kuningal oli kuldakõrbi,
mu vennal veripunased.

Lase traavi, lehtelauku!

⁵ Alt aga aasin halli rauad,
kõrvi kannuksed kautand –
siis jäi hobu ostemata,

naene noor jäi võttemata,
kudruskael jäi kuulamata,
¹⁰ tinarind jäi tingimata.

Sõlg jäi sõbra laua pääle,
paater Paide herra kätte,
uulitsale jäänd ummiskingad,
poodi jäänd paelad punased.

EÜS II 302 (2) < Kavastu v – A. Liiv, J. Raja (J. Suitti käsikirjast) < Kadri Kriisa (1905).

306. VANAPOISID MÜÜRILE MAGAMA!

835

1.

Vanapoosid müürile magama! + Mis sa vahid, vanapoiss!

Vanadpoosid, valjud poosid,
mustadkulmud, kurjad poosid,
minge müürile magama,
pange püksid pea alla,
⁵ püksinüpsid nuorikista,

püksipöörad padjadesta!
Vanapoiss, mis sa vahid,
eks sa vahest võta naista?
Sinu silmad seenetand,
¹⁰ kõrvaiäred kõntsetand.

H II 4, 674 (41) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Leena Polakene (1887).

Kk: 10. kontsetand.

836

2.

Vanadpoesid, valjud poesid,
minge müürile magama,
pange püksid piä alla,

püksinüäbid nuorikusta,
⁵ püksipaelad padjadesta,
püksirihmad riide'esta!

H II 45, 423 (4) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

Naeseta elo näljäelo:
siad ma süädin ja suretin,
obese õssin ja uputin.

ES MT 88, 30 (1) < Ranna v, Tossumetsa k, Venetossu t – A. Tamm < Villem Treial (1932).

PULMALAULUD

PULMAKOMMETE KIRJELDUSI

308. PULMADEST KODAVERE KIHELKONNAS 70 AASTA EEST

838

[---]

Ku kõsjad joadud õlid, tuli mõne päävä päräss jälle pruudikodu sõita estid viimä. Esteviimisega ühen sae koa raha sinna viädud. Äi and´ siis raha kaasikille (pruudipuulsed pulmalised) pruudi isa kätte, et nääd siis, ku pulma tulevad, andid tuusid peiupuale rahavale. Aga koa ahju peale visati raha ja öeldi: „Seh sulle koa, vana ahjuperik (riitsik)!“ Laalatamises tultes vei peig pruudi oma kodu, siäl seid nääd siis õstusüüki. Pulmapääval tulid peiupuulsed pulmalised peiu majasse ja sõitsid siis kõik ühen pruudi kodo. Esite äi, siis issamiis, siis peig ja kõege viimäti viil kersuvedaja. Pruudi maja juurde sõites hoieti neid niikavva värava taa kinni, kunni taren süük laada peale kanneti, et siis kõhe sisse astes kõege riietega võis süüma hakada.

Issamiis läks siis eden sisse ja lei oma mõõgaga, mes täl ühen õli, neli kord ukse külge kahele puale ja üles ning alla rissi, seda tegid koa peig ja peiupoiss issamehe mõõgaga. Seda tegid nääd kõik pääv, kui sisse ja välja kääsid. Peiul õlid pitkäd rätikud ümber käe sidutud ja naessevüü kübärä ümber. Kübärä hois peig kõik päevä piän ja kua peiupoiss. Pruudil õli jälle miäsekübar piän, kasuk seljän ning ihin vüül (vaskpanneldega vöö) ja juuksed lasti seljä piäl. Sedaviisi õlid nääd kõik pääv süägilaadal ja tansupõrmandal.

Ku pääv hakkas õsta puale jõudma, siis naksi pruut itkma, et varsi piäb isa majast ärä minemä. Tä pani siis õmad pulmapäävä riidid seljäss ärä ja laalatuse riided selga. Nõnda tuudi tädä siis ahju ette, siäl hakati tädä siis ehitämä. Tä iss pruudi velje süile. Siis küsiti peiu käess nuga, kellegä pruudi salka lõegata. Peig and´ nua ja laalatajanaene lõegas pruudi juuksid, ühe salga pihku võttes kõlm kõrd sedä nuaga, nõnna et nääd mitte katki ei lähnud. Üks linnik siduti pruudile siis ümber piä tanu asemele ja siduti vüüga kinni. Selle üle pandi tälle üks lina nagu suurrätik, aga näu piäle serväd kokku, selle lina külge õtsa ette panti üks sõlg, lõua kõsta tõene ja neie alla veel rinna ette priis, nõnna, et nägu edes puhas kinni õli. Siis panti viil sõba ümber kaala (üks käterätt).

Nüüd hakati pruuti velje süüless ärä tõmbama. Issämiis tõmmas kõlm kõrda, ei soanud, peiupoiss nõnnasamate. Siis tõmmas peig kaks kõrda, ei soanud, aga kolmanda kõrra ajal

sae pruudi üles ja vei tädä lauda süüma. Aga laada taga ei süänud pruut ega peig. Ku pulmalised süänud saevad, siis hakasid ära minemä. Pruut ja peig jätävad isä ja emä jumalaga. Issämiis lähäb jälle eden välja ja lüüb rissi ukse peale. Väljän käib viil kõlm kõrd ümber pulmalisse hobesse, siis sõedavad peiu kodu.

Ukse piäl tarre minnes visati pruudile kõlm kõrd kaaru vasta silmi, et siis tāmaga viljaõnnissus majja tules. Süägilada juuren ei süü jälle peig ega pruut. Piäle süägi lähävad makama, aga pruut egä peig ei läha mitte ise sāngi, vaid issamiis tõssab neid sāngi – esite peiu, siis pruudi kõege rättega, mes näil seljän one, kusjuuren koa paar värssi laaleti. Sāngi jäävad nāäd nōnna kavva, kunni kukesüük valmis soab (arvata kell 12). Siis tulevad sāngiss välja ja pruudi silmad soavad lasti testud, aga viil mitte riidess lasti testud. Kukesüägi peavad nāäd viil riides ära süüma, siis teevad rätess lasti ja heidävad makama. Muud inimesed, kes kukesüüki seid, panevad raha laada peale. See raha saab süägitegijatele. Siis annab ka pruut pulmalistele kukesüägi vüüd.

Hommuku üles tõõstes lähävad kaevule, võetakse pangega kaevust vett ja issämiis lükkab selle jalaga ümber, tõese pange lükkäs peiupoiss, kõlmandama pange peig. Siis võeti veel üks pang ja pesti selle seest peiu ja pruudi silmad, linnikuga, mis pruudi kaalas oli. Siis läksid tare juure, ukse eden võtab issämiis pruudi sõba ümbert ja viskab sedä mõõgaga katussele. Taren hakati jälle ehitāma. Esite pandi pruudile nōre (naassetanu muudu, selle ümber veiksed hōbe rahad) pähä. Nōre peale pandi linnik ja linniku külge, taha seljä peale lindid mitmesugusse värvidega, siis laatite veel lai rätik üle ja minti süüma.

Ku süänud said, siis mindi kerssu avama. Miässe piäss võeti kübarad ja naesse pea ümbert narsud ärä, neid ei soanud nāäd enne kätte, ku pidid raha maksma. Kui niid asjad välja saed võetud rahamaksu läbi, siis jaeti kersuss andid pulmarahavale. Peale selle võeti pulmamāngud ette – nagu vistlemine, kupulaskmine, raadutamine ja tare pühkmine. Vistlemise tarvis testi laadadest lava üles ja viidi inimesi sinna piäle ning viheldi vihaga, aga mitte ilma rahata. Kuppu lasti vanna elāja lõualuuga, kellele hoamriga õtsa lüüdi, just siält kõhalt kust kiigi haige ütäl õleva – mõnel koa siält, kost arvati. Raadutamise tarvis pruugiti koa hoamrid. Kōike nende tüüde edess võeti raha ja anti sedä pruudile. Ku nōnna päävä kaks-kōlm müüda õlid, läksid igäüks õma koda.

H III 9, 355/60 < Pala v, Moku – V. Kirik (1888).

*Käisime kuud kummardamas + Kuu mängib kudrestega + Pane see tütar minule!
+ Isa- ja mehekodus + Sain teele – hakkas sadama + Lemmikibu laul + Isamees
ihualasti + Jäta jooksud teiste joosta!*

Pühaba läks pulm kokku peiukodu, siält mindi pruudi poole. Kõhe ei lasnud pruudi pool peidme poolt pulmalisi sisse, oiti kinni, öeldi, et pulmalaud ei ole viil seaden. Küsiti passi. Igäüks näidäs oma passi. Sõbrustati enne, kui lasti sisse. Söödi ja juudi. Peräst jäi tuppa ainult kaks peiu puult naist. Pulmas pidi olema peiu puult kaks ja pruudi puult kolm paarirahvast. Issame (isamehe) naane istus lavva taga. Lavvalt võeti kakk leibä ja pudel viina, vüü panti pudelile ümber. Siis mindi pruuti teretama. Kui pruut oli teretatud, siis teised tulid sisse. Siis lauldi:

Eväd ikke tiädä meie mehed,
kos käisid nende kuasad.

Nad käisid kuuda kummardaman,
ja päivikest vaataman:

⁵ kas kuu one õman kodun
ja päiv õman pesän?
Kuu küll mängis kudruskid
ja päiväl pähkled pihun.

Peräst üks tütlärlaps õli õvves ringi sees ja poisid laulsid ümber:

Emäkene, nennekene,
¹⁰ luba see tütar minule,
mis käib müüüdä õvve –
siidijuuksed ja udukätsed
ja kekijad käekesed.

Ja kui et anna, nee lubagi,
¹⁵ tii mu miilegi iaski!

Ma õlin kui õsi ilus,
ma kävin kui käbi kenä,
nüid soan nuare mehe võttes.
Võtan aga kanda nārusida,

²⁰ ise ilpan ühe kõrra
ja narmad kargavad kaks kõrda.

Ma tulin koduss, kuiv,
ja isä taress, tahe,
saen minä seie, võtt´ sadada,

²⁵ saen minä nõmme, võtt´ nõrada.

Ep põle kodu, kos minä kuivan,
egä tare, kos tahenen.
Tare tehtud tammelaudess,
kodu kuiviss kuusikiss.

Kolm päivä pulmad seid koon. Pulmaruass õlid rükkileevä kuklikesed. Need keedeti padan. Siis õlid supid, liha ja vorsid. Viina õli ka.

Kui kerssu viedi, tõstis kaks-kolm meest. Nallaperast ütlesid, et ei jõvva. Pruut pidi andma andid. Siis andis, kui tõstja ütles: „En jõvva!“ Annetega pruut, vaene, tegi enda alasti.

Teine õhta lauldi lemmikibu. Ühel mehel õli kannis õlu. Põhja õli pantud kolm kopkad. Üks pakkus õlut ja teene kõlistas raha. Kes pakkus, see kutsus juure:

Juu, juu ja maitse, maitse!
Peksa punga ja tapa taskud,
õtsi õllele õbedad,

katsu kapa valge'ed!
⁵ Kui sa maitse, siis sa maksad!

Igaüks, kes jõi, pidi panema kannu raha.

Kaks rege panti riha all piälitseti. See oli lava. Laval oli viht ja pange siden vesi. Keda saadi, viedi vihtlemä. Kui viheldi, tantsis üks lava ümber ullu. Tantsija pani enele obuse kullused põlve ümber. Mees tantsis.

Esimäsel pulmaüül viedi pruutpaar magama. Laalatajanaane, issamiis ja peiupoisid veid magama. Kes järele jäed (teised pulmalised), eidid magama ühenkoon. Pruudivelled ja peiupoisid akasid vargile. Kas räti, sõle – mis saed kätte, varastasid ära. Ommiku panti asjad nõõrile või pingile. Igaüks pidi asjad ära ostma. Mis raha nõvveti, seda anti.

Teesel ommikul võeti noorpaar lauluga üles. Kui magama viedi ja kui üles võeti, lauldi jumalasõna laulu. Kui pruut ja peidmes õlid üles võetud, siis akasid silmi pesemä. Pangetäis vett toodi sisse. Vette panti iad (jääd). Noorpaar pesi enne ja siis teesed. Seebi asemel oli iätükk. Igale pesijale andis pruut õmakudutud räti; rätid õli taskuräti suurune, kadrid õlid õtsan ja puudikesed nurkade külle.

Viimases pulmapäivil viidi nuarik lauta. Igale poole pani andid, kas vüü, kindad, sukad või linikud (käterätid). Kui nuarik esimene kõrd leibä tegi, pani ka astjale vüü.

Keriku juures siuti peiupoistele vüü ja linik ristatsi üle õla, vüü õli ühe, linik teese õla ümber.

Laalatusel õlid pruudil arilikud riided sellän: õmakudatud voltega sinine kampson ja pikkatriipu undrek.

Tanu panti nuarikule pähe pruudikodu – laalatuselt mindi pruudikodu. Nuarik viedi nurka sāngi piäle pimedasse. Kui tanu sai pähe, lüüdi nuarikule kahele puule: uneta uni, tuleta tuli!

Peidmes läks pruudi järele keskpäivä ajal, et õigess ajass saass keriku. Pruudi kodus, kui peidmes ootas ja pruut ei saanud ruttu valmis, siis peiunaased laulsid:

Issamiis ilusikene,
peiupoiss punasikene,
issamiis ihualasti,
peiupoisi perse pallas.
⁵ Neiukene noorekene,
juakse, juakse, mes sa juaksed,

käi, käi, mes sa käid!
Jätad juaksud muie juasta,
siad süütä sõsarille (sõsaride),
¹⁰ vesi veljede vedädä.

E, StK 34, 179/84 (1) < Kursi khk, Puurmanni m < Kodavere khk, Pala – P. Berg < Leena Abramson (1926).

SÕIDULAULUD

310. PULMAHOBU VALIMINE

840

1.

*Kas õues õnne tuul? + Orvust peiu vanemate haul + Pulmahobu valimine
+ Kirstu viimine*

Veli ella, veljekene,
kui one mõte tiile minna,
tiile minna, muale suada,
siis mine õvve kõndimaie –
⁵ kas one õvven õnnetuuli,
väraval ju viljavihma?
Siis mine äte aada piäle,
rinnun nenne risti piäle,
küsi ätelt küünelida,
¹⁰ lühi nennelt lüsterida!
Siis mine talli, tasu ratsu,

heida käsi hiiru piäle,
lahe käsi laagi piäle,
veereta vereva piäle –
¹⁵ kumma suab su suajalle,
kumma kallub kaasikille?
Veljele veripunane,
sõsarille sõeduruuna,
halli viab andeida,
²⁰ kimmel viab kindaida,
must viab muedu riidid.

Iga rea vahel lauldakse: kaasike ja kaanike.

H II 4, 533/4 (3) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 6. veljevihma; 11. siis mine tallita su ratsu.

841

2.

Kas õues õnne tuul? + Pulmahobu valimine

Enne kui peigmees pruudi järele hakas sõitma, lauldi:

Meie ella veljekene,
kui one mõte tiile minnä,
tiile minnä, muale suada,
siis mine õvve kõndimaie,
⁵ väräville vaatamaie –
kas one õvvel õnnetuuli,

värävil one viljavihima?
Kui one õvvel õnnetuuli,
värävil one viljavihima,
¹⁰ siis küsi ätelt küünelida,
lühi nennelt lüsterida!
Siis mine talli ja tasu ratsu,

siis mine sulgo, soe obene,
eedä käsi iiro piäle,
¹⁵ lahe käsi laagi piäle –
kumma kallub kuasikille,

kumma suab suaja ette?
Veljele veripunane,
sõsarelle sõedoruuna.

H II 64, 337/8 (1) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

311. MUSTAD MUNDRISSSE

1.

842

Mustad mundrisse + Pruut uinub oodates + Sirgujäljed + Kas on ruumi ruunadele?

Pulmalaul

Peigmehele pruudi järele minnes:

Veli ella, vellekene,
kaasike,
tee ruttu tee minna,
teele minna, maale saia!
Pange ratsud range'esse,
⁵ pange mustad munderesse,
kõrvid karunahke'esse,
saada saja sõitemaie,
arule ajelemaie!
Pruut uinub oote'enna,
¹⁰ väsib välja kävve'enna,
kõrva kooleva kuulelenna,

silma väsive vaate'enna.
Siit om lännu sirgu jälle,
alta pajo partsi jälle,
¹⁵ siin om sirgu seisatennu,
siin om parti paigal jäänu.
Nüüd me kaeme, nüüd vaatame,
kus me kõrvi kõiguteme,
linalakka liiguteme.
²⁰ Mede vellel viisi halli,
viisi halli, kuusi kõrbi,
ütessa üli-ilusta.

EÜS II 301/2 (1) < Kavastu v – A. Liiv, J. Raja (J. Suitti käsikirjast) < Kadri Kriisa (1905).

Kk: 8. aule aelemaie.

312. KUS ON KÜLJED KÜPSEMAS

843

1.

Pulma minnes

Sõeda, sõeda, hobukene,
sõeda tubliss tiida müüdä –
kos oo süägid, kos oo juagid,

kos oo küljed küpsemässa,
⁵ kõverikud kõrvemassa.

H III 9, 365 (11) < Pala v – V. Kirik (1888).

PEIU SAABUMINE MÕRSJAKOJU

313. SIIDISED TULEVAD

844

1a.

Siidised tulevad + Välja tuusijad toast!

Isämehe pruudikodu tulek.

Nende sõnadega assub isämiis uksest sisse:

Välja tuusijad tuassa,
välja lausujad laessa,
nõiad lõhnass ladugu!

Sisse siidised tulevad,
⁵ kalevised krapsatavad.

KKI KT 160, 92 (109) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Siidised tulevad + Välja tuusijad toast!

Vanal aal on isamel õllud piits, löönud ristid sisse minnes, öeld:

Sisse siiditsed tulevad,
kalevised krapساتavad.
Nõiad lõhnast ladugu!

Piitsaga löönud ülesse, alla ja siis kahele poole.

RKM II 27, 97 (175) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

314. KUST TEADSID TULLA?**1.****846***Kust teadsid tulla? + Neiu alles noor + Niidist piits*

Vävikene väägukene,
kost sa tuusid meele tulla,
õsasid üle õrasse,
märgassid üle mägide,
⁵ üle pitka piärumetsa,
üle laia laadumetsa,
üle kulla kuusemetsa?
Meie näiu nuorukene,
nuorukene, nõrgukene,

¹⁰ tuu sa hälli hällitada,
kasenõtkke nõtkutada!
Vävikene väägukene,
tii sa niidist piitsakene,
õlekõrrest varrekene,
¹⁵ miska lüüned meie nuuru,
karistelled meie kallist!
Meie nuuru nõrgukene ...

H II 4, 577 (56) < Alatskivi v, Kitselinn – M. Koik, J. Härms < Liisu Kübar (1887).

Kk: 1., 12. värvikene.

Kust teadsid tulla? + Miks kaua viibisime + Pühi hobune vahust! + Viige vihased neiud! + Nooriku virkuse õpetus + Linnast kositut ei julge koju tuua + Põlvist põdema + Ära võta üksikut! + Võta vallast vaeslaps!

Vävikene väägukene,
õdemiis madalukene,
kost sa tuusid meele tulla,
õsasid üle õrasse,
⁵ üle pitka piärumetsa,
üle laia laadametsa?
Või võtid sudelt südame,
karult kiäle kange'ella?

Tii õli pitka tullanagi,
¹⁰ tii pitka, savi sageda,
kos õli oitu, siäl orgu,
kos kinku, siäl kivine.

Näiukene nuorukene,
võta lipussa linniku,
¹⁵ võta pakussa palangu,
miska pühid velje hiiru,
vahuss valgepiä hobese!

Lähvad pruudiga minema.

Etsa viäga, ku te viäta,
etsa suaga, ku te suata,
²⁰ viäga sii vihane näädu,
tõmmake tõrakurika!

Viäga suurta suarta müüda,
lagedata luanta müüda,
kos ep kuule kuke hiälta,
²⁵ ei kallist kana kõneda!

Peiu kukke, petis kukke,
mu kuasa kavala kukke,
vahest kukke laalab vara,
vahest valge'e edena.

³⁰ Näiukene nuorukene,

tõõsed üles hommikuna –
sõtku rada ranna puule,
tõene tii tiigi puule,
viska uksile õluta,

³⁵ sagarille suada vetta,
et ei ulvu uvved uksed,
sagar suarine ei tõrise!
Lahe magab äiakene,
lahe magab ämmakene!

⁴⁰ Võtsin naese nuorukese,
tinarinda tillukese –
essi tõhi koduje viia.
Pistsin põllupiänaraje,
vajetin vau vahele.

⁴⁵ Võtsin naese nuorukese,
tinarinda tillukese,
viisin ella heenamuale,
kandsin ella kaera piäle.

Hakkas puusesta põdema,

⁵⁰ nihasissa nikassama,
labaluussa luukamaie.

Ära võta seda naessa,
mis one üksiku emala –
sii one tütar elli hoitud,
⁵⁵ elli hoitud, piimal pietud,
sii one võil võõrutatud,
kanamunal kasvatatud!

Võta vallast vaenelapsi,
keske'elt kehva me' tütar –
⁶⁰ sii one õpatud tüüle!

H II 4, 591/4 (71) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 1. värvikene; 2. õdek mis.

Kust teadsid tulla? + Miks kaua viibisime + Pühi hobune vahust!

Pulmalaal

Vävikene väägukene,
õdemiis madalukene,
kos sa tuusid meele tulla,
märgäsid üle mägede,
⁵ üle pitkä piärumetsa,
üle laia lauametsa?

Tii õli pitkä tullenagi,
tii pitkä, savi sagedä,

kos oli orgu, seal oli oitu,
¹⁰ kos kinku, seal kivinä.

Neiukene nuorukene,
võta lipussa liniked,
võta pakussa palangad,
meska pühid velje hiiru,
¹⁵ vahuss valgepea hobese!

ERM 5, 47/8 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 14. elu.

Dbl: ERM 154, 43/5 (20) – A. Simson.

3.

849

Vaesele peigmehele lauldi:

Kost sa, siga, siia said,
kaasike, kaanike,
orik, sa tii osasid

siia suurele talule,
rikka'ale rahva'ale?

Viis on laulu nr 1006 juures.

EÜS II 323 (24) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 278 (16) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 75, 78 (77, viis 86).

4.

850

Peiule üteldud:

Kus sa, siga, siia said,
orik, sa siia osasid?

Kuulnud vanaemalt.

KKI 9, 148 (59) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1948).

315. KUS KAUA VIIBISITE?

851

1.

Kus kauda viibisite? + Kas on kirstumaad?

Kui peig viivib tu[lles].

Peiukene, poisikene,
väävikene väägokene,
mis tegid kauda kodona?

Kas olid kuningapoega
⁵ vai olid Riia raadi lapse,
et lased palju paluda?

Kui oled kuningapoega –
mul on emanda tütar.

Kas on meie Maie maada,

¹⁰ meie Maie kirstumaada?

Kui pole meie Maie maada,
meie Maie kirstumaada,
ümber keerutan hobused,
kodu viin ma Maiekese,
¹⁵ kodu Maie kirstukese –
siäl on meie Maie maada,
meie Maie kirstumaada.

Beiträge XVII, lk 128 (10) – J. W. Everth.

Kk: 2. väävokene.

Dbl: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f^l, 76 (159) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

852

2.

Kus kauda viibisite? + Äpardused teel + Päike ohje päästma

Langukesed, linnukesed,
vahivahtesed omased,
miks te tiile viibisite?

Tii õli pikka teele tulla,
⁵ mua õli laia teele laske,
kos õli oitu, seal oli orgu,
kos õli kinku, seal kivine,
kos õli suari, siäl savine.

Selle tiile viibisime:
¹⁰ ohjad puudid õõnapuije,
valjad sinisaluje,

loogaküüned künnapuuije.
Kutsin kuuda, palvin pääva –
kuu es tule kutsudenna,

¹⁵ päiv es painu palvedenna.

Siis tuli ise ella velje,
kargas ise kannusjalga,
piästis õhjad õõnapuusta,
loogaküüned künnapuusta.

²⁰ Siis sai sõitma suajakene,
siis sai vehkma veljekene.

H II 4, 629 (105) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

Kk: 10. puudi; 14. teene.

Kus kaua viibisite? + Äpardused teel + Päike ohje päästma

Vävikene väägokene,
 õdemiis madalukene,
 või õlid kuningapoega,
 või sa Riia ruadi lapsi,
⁵ et su ammu oodatije,
 kõige päeva vahitije?
 Langukesed, linnukesed,
 ära võtelge vihasta
 ega pannelge pahasta!
¹⁰ Tii õli pitka tullenagi,
 väli õli laia ...,

kuus õli kurjeda jõgeda,
 seitsesada sillulista.
 Õhjad puutsed õunapuusse,
¹⁵ päitsed pärnapõõsaje.
 Kutsin kuuda, palvin päeva –
 kuu es tule kutsudenna,
 päev es painu palvedenna.
 Kutsin oma ella velje.
²⁰ Karas õma kannusjalga,
 piästis õhjad õõnapuusta,
 päitsed pärnapõõsasta.

H II 4, 663/4 (30) < Tõruvere k – M. Koik, J. Härms < ühe naise käest (1887).

Kk: 1. värvikene; 2. õde mis.

316. TEHKE RUUMI PEIULE!

1.

854

Ära enne tõllast tõuse! + Tehke ruumi peiule!

Pruudi õue jõudes lauldi:

Meie ella veljekene,
 ärä tõõse tõllastagi,
 suada jalga suanistagi!
 Kui tuleb vasta näio isä,
⁵ näio isä, näio emä,
 näio virved elläd veljed,
 kuusi kullasta sõsarta,
 siis sa tõõse tõllastagi,
 suada jalga suänistagi,

¹⁰ suada suapad sulole,
 kuldakannussed kulole!
 Edess, immed ilosad,
 taaka, naesed tasased,
 lüägä lahku, lapulised –
¹⁵ veli tuleb tubaje!
 Ülene, ülene, rässäs,
 alane, alane, künnis –
 veli tuleb tubaje!

H II 64, 339/40 (3) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

317. ÄRA ENNE ISTU, KUI PINK SEATUD!

855

1.

Kui peigmees pruudi tuppa astus, laulsivad peiupoolsed:

Meie ella veljekene,	uuta ise ualega,
ärä p...set pinki pissä,	¹⁰ vaata ise valjemassa:
selgä seenäje sirota,	kui tuleb siädmä näio isä,
ärä isso akenalle,	näio isä, näio emä,
⁵ ärä sa lävele isso –	kas sul pandass patjo alla,
akenal one arsid suured,	siädetässe siidirättä?
lävel arsid libedäd!	¹⁵ Siis so siädib istomaie,
Siädä selgä seenä puale,	armupaika pakkumaie.

H II 64, 340 (4) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

Kk: 16. pakkimaie.

Trükitud: ERIA nr 5213 (lt 2427, Ära enne istu, kui pink seatud).

MÕRSJA NÕUDMINE JA OTSIMINE

318. MÕRSJA NÕUDMINE

856

1.

Pruudi koju minnes laulnud peig laua taga:

Tooge ju, tooge ju!	⁵ ratsule, ratsule!
Neiu kargab kamberisse:	Koer haugub väravaski:
viiakse, viiakse!	tulevad, tulevad!
Hobu hirnub tallinagi:	

ERA II 119, 263 (16d) < Pala v, Nõva k – A. Laurson < Miina Ots, Mariie Reinvald, Sohvi Uusen, Taavet Mäe (u 1933–1935).

319. NEIDU POLE KODUS

1a.

857

g^{es}Te-re, äi - a, mu i - sä - ke, te - re, äm-mä, mu e - mä-ke!

Kas o - ne ko-do tei - e nei-od? Ep õ - le ko-do mei - e nei-od.

Nei - o - de läk - si - de vet - ta tuu - ma kü - lä kü - ll kül - mäst kae - vo - des - ta

ja Nar - va alt neist a - l - li - kis - ta, vas - ki - van - ku - ru pe - rän - nä,

vas - ki - vaa - ti van - ku - ril - la ja vas - ki - vit - sa vaa - di pea - la.

ERA, Pl 92 A1 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

1b.

858

Tere, äiä, mu isäke,
tere, ämmä, mu emäke!
Kas one kodu teie neiud?
Ep õle kodu meie neiud,
⁵ neiud läksid vetta tuuma

küla küll külmäss kaevudessä
ja Narva alt neiss allikissä,
vaskivankuri peränä,
vaskivaati vankurilla
¹⁰ ja vaskivitsa vaadi piällä.

Jälle kodust. Õde Mari käest. Temä leelutas neid laule.

KKI KT 160, 33/4 (35) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Tere äiä, mu isäke,
tere ämma, mo emäke!
Kas one kodo meie neiud?

Ep õle kodu meie neiud,
⁵ neiod läksid vetta tuuma

külä küll külmäss kaevodessä
ja Narva alt neiss allikissä,
vaskivankuri peränä,
vaskivaati vankurilla
¹⁰ ja vaskivitsa vaadi piäla.

RKM II 27, 41 (48) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

320. MIKS VÕÕRITI VAATAD?

Miks võõriti vaatad? + Põlvist põdema

Peiukene, poosikene,
miks seisad sa, veel vihane,
miks sa seisad servi lauda?

Eks ole valge vastassagi,
⁵ eks ole kena kõrvassagi,
ilma sõrme sirvimata,
kämmelide kärpimata?

Saab sõrmed sirvimaie,
kämmelid saab kärpimaie –
¹⁰ võtab kohe kolletata,
silmanäul närvitata,
võtab põlvista põdeda,
siäremarjusta magada,
labaluista laigutada.*

H II 4, 686/7 (58) < siit ja säält – M. Koik, J. Härms (1887).

Kk: 6. sõrvimata; 8. sõrvimaie.

* *Tavaliselt laiskeleda või langeneda.*

PEIU JA MÕRSJA VASTASTIKUNE LAITMINE JA ÜLISTAMINE

321. ÜTLES HOBUST OTSIMA

1.

861

*Petis peiu + Ütles hobust otsima + Kes käskis kenasti käia! + Miks pidas heledad
helmed*

Pulmalaul

Pruudirahvas:

Oh sa petis peiuke,
kavaliko kaasakene,
petsid meie piine neiu,
maiassid meie madala!

⁵ Seevõrd oli sõbra ta minule,
armas heina-aegudele,
kui meie, kanad, kahekesi.

Oh sa petis peiukene,
ütliid õtsivad hobusta,

¹⁰ vaatavad varsukesta –
vaatasid, piilosselid
kummuli kulo siden.

Peiurahvas:

Lase ma laulan tõisepidi,
kõnelen ma kõikipidi:

¹⁵ enam on teie neiu süüdi,
kui on meie peiu süüdi!

Kes käskis kenaste käia,
üle õue õige' este,
üle silla sirge' este?

²⁰ Kes käsk hoida helmed eledaste,
Riia räätsiked rābedad?

Meie veli kuule' elle:
tuleks see mino tulusse,
tuleks see mino abisse!

Beiträge XVII, lk 127/8 (9) – J. W. Everth.

Kk: 4. majasid.

DbI: EKLA, f 63, m 3: 1 – J. W. Everth; EKÜ, F 232 f^l, 76/7 (160) – A. H. Neusi koopiad (1818–1863).

322. KES KÄSKIS KENASTI KÄIA!

862

1a.

Kes käskis kenasti käia! + Sõled soola peale + Veimed teiste tehtud + Pea puutub sealihasse

Hästi, hästi, tarvis, tarvis,
hästi, hästi, talutüdruk!
Kessi käis kenassa kaadu,
üle õvve õige'essa,
⁵ üle välja valge'essa,
üle silla sirge'essa?
Seal su nägid näljakõrgid,
panid paljakud tähele.

Viidi näljaku kõhale,
¹⁰ kos süüdi sõled suola piäle,
lehed laiad leeva piäle,
kaelatsed kalade piäle.

Hästi, hästi, tarvis, tarvis,

käis ta peenil palapuolil –
¹⁵ ei see õlnud oma testud,
see õli külal kuaritetud,
valla vokid viäretanud.
Seda teenud teramatid,
seda suanud salvetäied,
²⁰ külimitud keeritanud.

Suagu vaene sinna suama,
kus pea puudub sealihale,
jalad kuivile kalule,
kos ep vii sõlge soola piäle,
²⁵ leste laia leeva piäle,
kaelatsid kalade piäle.

H II 4, 601/2 (80) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

863

1b.

Kes käskis kenasti käia! + Sõled soola peale

Hästi, hästi, tarvis, tarvis,
hästi, hästi, talutüdruk!
Kessi käsk kenassa kääda,
üle õue õige'essä,
⁵ üle välja valge'essa,
üle silla sirge'essa?
Seal sa nägid näljakõrgid,
panid näljakuid tähele.

Viidi näljaku kõhale –

¹⁰ seal sõid sõled suola piäle,
lehed laiad leevä piäle,
kaelatsed kalade piäle.

Suagu vaene sinna suama,
kui piä puudub sialihale,
¹⁵ jalad kuivile kalule,
kos ep vii sõlge suola piäle,
et lesta laia leevä piäle.

ERM 5, 40 < Alatskivi m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 7. näljakõrbid.

Dbl: ERM 154, 29 (13) – A. Simson. 2. tüdruk; 3. kenäsä; 5. valeessä; 7. näljakõrbid; 10. said ... piäle; 11. lievä; 14. pia; 17. lievä.

Petis peiu + Kes käskis kenasti käia! + See neiu minu nimel + Saksa asemel sandile

Võie, võie võõra valda,
võõra valla poisikesta!
Mis tulid meilta otsimaie,
kavalusta katsumaie?
⁵ Petid äia, petid ämma,
petid meie peene neiu.
Ästi, ästi, neiukene,
kes käskis kenaste käia,
üle õue õige'este,
¹⁰ üle silla sirge'este,
üle vainu valge'este?
Meie velleke valataessa
alta kaabu kullakirja:

see neiu minu nimele,
¹⁵ pärjepea minu päralta,
kel one keerud kingapaelad,
kel one viksib viisupaelad,
süsimustad silmakulmud,
lumivalged juuksed.
²⁰ Ästi, ästi, neiukene,
seda sa ju ootsid,
kaasat kaalaarvulista!
Mõtlesid saama saabassääre,
õjuma õbekübara –
²⁵ tuli soosta sompajalga,
pajustikust paikapüksi.

H II 50, 603/4 (2) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

Kk: 2. valda poisikenda; 12. valataesta; 13. kula kõrja; 14. niimeele; 15. päraelta; 21. ja; 22. kasu kõige kargulista; 23. saabastassääri.

323. NÄOTU NAINE

1.

865

∴ Veli ella, veljekene, ∴
sa panid viinad veeremaie,
õlletoobid otsimaie.
Viinad veerid viisi valda,

⁵ kübar käis kümme külädä,
saapa'ad sada taluda,
mõrda möödä mõisa'ada –
ei saand siiski sarnalista,

osand oma väärilista.
¹⁰ Sai küll sabatu kädeje,
puutus puusatu regeje.

EÜS II 404 (134) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 298 (118) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 80 (90).

324. NEIU PILVE PIKKUNE

866

1.

Neiu pilve pikkune + Kuri vennanaine

Sõna tuudije minule,
ammu avvu kannetije,
et one näiu pilvepitkus,
pilvepitkus, luanelaius.

⁵ Mo veli vihastelegi,
tõutas raidu ratsu piäda,
hukata hüva hobusta.

Vale, vale, veljekene,
ära raiu ratsu piäda,
¹⁰ hukka jo hüva hobusta –

küll one velje viärlisi,
hallikuvve arvulisi!

Mul õli viha velje piäle,
viha veljenaese piäle.

¹⁵ Veli võtt´ vihase naese,
tõreliku tõise puole –
õtsib tühjasta tülida,
vanast viisusta vihada,
viha viisupaaladesta.

H II 4, 556/7 (21) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

867

2.

Peiupoolsed lauda istudes:

Langukesed, linnokesed,
ära võtelga vihassa,
ära pannelga pahassa!

Sõna tuudi jo minole,
⁵ ammu avvu kannetije,
üeldi näio pilvepitkus,
pilvepitkus, luanelaius.

Mo veli vihastelles,
tõõtas raido ratsu piädä,
¹⁰ ukata üvä obesta.

Vale, vale, veljekene,
küll ole velje viäriiline,
allikuvve arvuline,
mussakuvve muaduline!

H II 64, 345 (10) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

Trükitud: ERIA nr 5437 (lt 2530, Neiu pilve pikkune).

325. PRUUT POOLELI PEETUD

1.

868

Kui pruut ei olnud „puhas“, lauldi:

Pealt oled nägus neiukene,
alt oled ammu naesukene.

RKM II 43, 465/6 (21) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

326. PEIUL KÜBAR KÜLAST

1.

869

Ellakene veljekene,
ehk one sul kübar külasta,
üliskond üle tänava,
nuga munde nuorte meeste?

H II 4, 687 (59) < siit ja säält – M. Koik, J. Härms (1887).

Kk: 4. mõnde.

327. TORE PEIG, TORE KÜBAR

1.

870

Peiul kübar külast + Tore peig, tore kübar

Mes sa, kulda, seesäd kurba,
seesäd servili juosse?*

Kas one kübar küläss võetud,
nuga muie nuarte miässe,

⁵ tuppe muie tuttavite,
üliskond üle tanuvi?

Kuube seljäl veljekesta
ühe ute villadesta,
säarki seljäl veljekesta

¹⁰ kahess linakadasta,

kübar piäl veljekesel
ühe piäso piäsulista,
vüü vüülä veljekesel
ühe lõevo lõngadesta.

¹⁵ Tenä õma nennekesta,
kes ois aita alli kuue,
piälikulle pärje laia,
kelderi kenä kübärä,
vakka sukad valge'ed!

H II 64, 338/9 (2) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

*Käsi kirjas. Võib-olla: seisad servi, linnukene.

Trükitud: ERIA nr 5365 (lt 2488, Tore peig, tore kübar).

328. OLE TERVE AU HOIDMAST!

871

1.

Õle terve, neiukene,
ja terve, neu nennekene!
Õle terve, neiukene,
kasvamassa ja tõusemassa,
⁵ õma au jo õidemassa!

Üva äte üpitänu,
kaunis nenne kasvatanu,
aus nenne avitanu,
veel paremb paneb mehele.

H II 50, 606/7 (4) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

MÕRSJA LAHKUMINE VANEMATEKODUNT

329. EHI, NEIU, SAAKS MINEMA!

872

1.

Ehi, neu, saaks minema! + Anna aega ehtida! + Jäta jooksud teiste joosta!

Näiukene nuorukene,
õnnis õhtuke õjusse,
videviku viärenesse,
võta ennast ehitella,
⁵ vaene, ennast valmistelle!
Jo kipub küdi hobune,
äia sälu siädenesse,
vävi täkku viänab piäda.
Nüüd one vaja tiile minna,
¹⁰ tiile minna, kodu jõuda!
Vävikene väägokene,

õdemiis madalukene,
kui annid aega kasvadenna,
anna aega estidenna –
¹⁵ ta õtsib ilmasta isada,
õtsib vallasta vanada,
kabelista kandijada!
Näiukene nuorukene,
jäta käägid muide kääda,
²⁰ sead süödelda sõsarde,
obud juodada veljilda,
vesi viia veljenaestel.

H II 4, 664/5 (31) < Tõruvere k – M. Koik, J. Härms < ühe naise käest (1887).

Kk: 11. värvikene; 12. õde mis.

Ehi, neiu, saaks minema! + Anna aega itkeda! + Võtsid võid – ei vähenenud

Pruuti ära saates laulsid pruudipoolsed pulmalised:

Sõsar, hellä linnokene,
neido nuuri, nuarokene,
võta ennäss ehitätä,
vaene, ennäss valmissata!
⁵ Sul lääb aega estidenna,
estidenna, itkedenna,
itked isäni sängid,
itked emäni sängid,
viäretäd velide sängid.
¹⁰ Jätäd isä itkemaie,
emä hellä aladama,
veljed perrä viäretämä,
nutma nuared sõsared.
Sõsar, hellä linnokene,
¹⁵ kui õlid õma kodola,
õma isä õvve piälä,

viirid velje põrmandulla –
kohe tahid, sinna tantsid,
kohe viitsid, sinna viirid.
²⁰ Läksid aitaje mäele,
piä puutus sialihale,
käed kuevile kalule.
Liha lõegid, luu sa jätid,
kalad katkid, niined jätid.
²⁵ Isä ütäl hiire süistä,
emä kaebas kati süüstä –
ise õlid hiirekene,
kahejalgne katikene.
Ehk et võta, no vähäneb,
³⁰ ehk et katso, jo kahaneb.
Nüüd suad tõri(ks) töösiiale,
marjoke, sa muele maele.

Eelseisvad read on 1887. a Oudova maakonnas Voškovo Eesti asunduse lähedal asuva endise Alatskivi valla taluperenaese etteütlemise järele üles kirjutatud, kelle nime enam ei mäleta.

ERA II 292, 17/8 (82) < Oudova, Voškovo as < Kodavere khk – J. Sori < taluperenaine (1887, saadetud 1941).

Ehi, neiu, saaks minema! + Anna aega itkeda!

Enne pruudikodust ärasõitu laulsivad peiupoolsed:

Näiokene nuarukene,
võta ennäss ehitätä,
vaene, ennäss valmissata!
Sul lähäb aega estidenna,
⁵ estidenna, itketenna,

itked isäni sängid,
itked emäni sängid,
viäretäd velide sängid.
Jätäd isä itkemaie,
¹⁰ jätäd emä itkemaie,

veljed perrä viäretämä,
nutma nuared sõsared.
Jo kipob küdi obene,

vävi täkko viänäb piädä,
¹⁵ äiä sälgo siädenesse.

H II 64, 342 (6) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

875

4.

Ehi, neiu, saaks minema! + Peiul kulli küüned

Pulma ajal laulsid peiunaesed:

Neiukene noorekene,
kaasike, kaanike,
võta ennäst ehitädä,
vaene, ennäst valmistada!
Jo kipub küdi obene,

⁵ vävi täkku viänäb piädä.
Kinnitä vüü kõvaste,
põllepaalad kindelaste –
meie peiul kulli küüned,
lahti kisub saksa sõlmed!

EÜS II 363 (86) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

Viis: EÜS II 287 (63) – A. Liiv.

Trükitud: ERIA nr 5598 (lt 2630, Ehi, neiu, saaks minema!); PT, lk 76/7 (80).

330. VIIGE VIHASED NEIUD!

876

1.

Viiga see küna külasta,
mõhe meie mõisa' asta,
viiga see vihane näiu,
tõmmake tõrurikas!

⁵ Viiga suurta suuda müüda,
lagedata luenta müüda,

kos ei kuule kuke hiälta,
kallista kana kõneda,
kos one kuusede kohinad,
¹⁰ huavaladvade lahina.

Meil jääb kaks kasvamaie,
tõene kaks tõõsemaie.

H II 4, 571 (49) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kui pruudiga pahased olid. Pruudinaesed laulsid:

Õtse veegä, ku te veetä,
õtse suaga, ku te suata!
Veegä sii vihane neiu,
tõmmake tõrakurikas,

⁵ veegä sii suude taha,
kos ei kuule kuke laalu,
egä kana kõõrutamist!

Viis on laulu nr 552 juures.

EÜS II 364 (87) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

Viis: EÜS II 287 (62) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 77 (81).

Viägä sii vihane neiu,
tõõgaka tõrakurikas!
Etse viägä, kui te viätä,

etse soaga, kui te soate –
⁵ meil jääb kaks kasvemaie,
tõised kaks tõõsemaie.

EÜS X 2189 (24) < Kose khk, Liebwerthi karjamõis < Kodavere khk, Kallaste k – G. Vilberg < Leena Ernitz (1913).

Kk: 2. tõõga ka tõrapurikas.

Viige vihased neiud! + Ära enne tõllast tõuse! + Mis mõrsjast maha jääb?

Pulmalaul

Et see veege, ku te veete,
veegä see vihane näädo!
Meil jääb kaks kasvamaie,
tõõsed kaks jääb tõõsemaie,
⁵ kasvab kui kasikumetsa,
kui see kulla kuusemetsa!
Et see veegä, kuhu te veedä,
veegä suurta suarta müüda,

lagedata luanta müüda,
¹⁰ kui ep kuule kuke hiältä,
ei kallist kana kõneta!
Tere, uued languuksed,
tere, vastsed vära ved!
Ei ma tõõse tõllassagi,
¹⁵ suada jalga suanissagi!
Kui tuleb vasta peiu äie,

peiu äie, peiu ämme,
siis ma tõõsen tõllassa,
suadan jalga suanissa.
²⁰ Mis mina kodu unetin?

Viis jäi võtita võrele –
need mu virved hellad vennad,
keräd jäid sõula keritud –
need mu sõõrikud sõsared.

ERM 5, 31/2 < Alatskivi – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 2. näga; 3. kaksik; 14. äike.

Dbl: ERM 154, 7/9 (4) – A. Simson. 1. veegä ... veetä; 5. kuasiku; 7. kude veetä; 8. müüdä; 10. healtä; 14. tõllasagi; 15. suanisagi; 19. suanisa.

880

5.

Pruudi ema kutsunud pulma kaasitajad naised. Kui võõrasema ei saanud tütreaga äste läbi, siss lasnud talle laulda. Peiu emal oli ka laulja, kui temale ei meeldind, siss tema ka lasnud alba laulu laulda. Pruudi ema lasnud laulda:

Viige see vihane neido,
kasige see kadedada neido!

Dikteeritud.

KKI 1, 55 (12) < Alatskivi v, Peatskivi k – U. Mägi < Anna Aru (1947).

881

6a.

Kui kuri pruut lähäb mehele, lauletud sedasi:

Viige see tõrekurik,
viige see vihane müttu,
viiga üle (~läbi) prahi ja pariku,
kus ei kuule kuke ealta,

⁵ ei kallist kana kõõrutusta!
Piält oli nägus neiukene,
alt oli ammu naisukene.

KKI 1, 55/6 (13) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

$\text{♩} = 172$

g¹=d¹ Vee-ga sii vi - ha - ne müt-tü, vee - ga sii tõ - re - ku - rik,
 vee - ga suur - ta soo - da möö - da, la - ge - da - ta laan - ta mööd,
 kus ei kuu - le ku - ke ääl - ta, ei kal - list ka - na kõõ - ru - tust.

RKM II 57, 415 (10) – H. Tampere < Sohvi Sepp (1954).

Vihasele pruudile lauldud:

Veega see vihane mütu,
 veega see tõrekurik,
 veega suurta sooda mööda,

lagedata laanta mööda,
⁵ kos ei kuule kuke ealt,
 kallist kana kõõrutust.

RKM II 48, 298 (12) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

331. MINIA MEELEVALD

Võtsid võid – ei vähenenud + Minia meelevald

Enne pruudi kodust ärasõitu pruudipoolsed:

Sõsar, ella linnokene,
 kui õlid õman koduna,
 õma isä õvve piäla,
 viirid velje põrmandulla –

⁵ kohe tahid, sinna tantsid,
 kohe viisid, sinna viirid.
 Läksid aita ja mäele,
 piä puutus sialihale,

käed kuele (kuivadela) kalule.

¹⁰ Liha lõegid, luu sa jätid,
kalad katkid, niined jätid.

Isä üteli iire süista,
emä kaevas kati süista –
ise õlid iirekene,

¹⁵ kahejalgne katikene.

Nüüd suad, tōri, tōōsijalle,
marjake, sa muele maele,
ehk et võta, nee vähaneb,
ehk et katsu, nee kahaneb.

²⁰ Katt tiib jäljed kannikulle,
kana tiib jahule jäljed,
siga rikob sõõla põhja,
lammas lanniko laatab –
sino süistä süädētasse,

²⁵ ani süistä arvatasse.

Tuli lukuta tubana,
kaevu kuaneta mäelä,
sialauta võttemita –
sii one minide miälevalda,

³⁰ sii one kälide käägipaika.

H II 64, 342/4 (7) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

332. MIS MÕRSJAST MAHA JÄÄB?

885

1.

Näiukene nuurukene,
miks sina kodu õled,
mis sa miälesta mäletad?

Kuu jääb kõdalävele –
⁵ sii sinu vana isake,

pääv lääb piäle aedaarja –
sii sinu vana emake,
viis jääb võtita võrele –
need su viisi ellad veljed.

H II 4, 690/1 (62) < siit ja säält – M. Koik, J. Härms (1887).

333. KODU JÄÄB TÜHJAKS

886

1.

[fragment]

Tädid kaasitasid vastamisi, üks kambris ja teine tuas. Üks laulis:

Tütär tuast ära viidud,
tuanurk on tühjast jäätud.

Teine vastas:

Lehm on laadast ära viidud,
laadanurk on tühjast jäätud.

Nii laulsid kõik asjad ära.

E, StK 34, 193 (4) < Kursi khk, Puurmani m < Kodavere khk, Pala – P. Berg < Leena Abramson (1926).

334. VIIAKSE KASVUKAASLANE

1.

887

Jumalaga, kasusõsuke!
Kuidas me enne ellime,
kudas me enne õllime,
kudas kääsime ubaaias,
⁵ kudas sõime ermekaanad!

Kos meie täte tuariastjake,
kaks vitsa üleval, kõlm all,
uurde all õli uanike,
uani perses õli pulgake –
¹⁰ ku tahime, siis lahime ...

H II 4, 683 (54) < Rannamõisa v, Raatvere k – M. Koik, J. Härms < Jüri Lõhmus (1887).

335. OOTA, OSMI HÄRG!

1.

888

[fragment]

Peig on viidud lauda, aga ta ei ole tohtinud süüa pruudi pool. Temale on lauldud:

Uuta, uuta, Osmi härgä,
kannata, kannata, kohmuse pulli!

Kes olid lauda viijad ja lauljad, ei tea.

ERA II 266, 301/2 < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Leena Kiisel (1939).

336. KES TOITNUD?

889

1a.

Kui pruuti hakati isatalust ära viima, siis laulsid „kuasanaesed“:

Sind põle toitnud tuamemarjad,
kasvatanud kadakamarjad –
sind one toitnud nenne pippi,
kasvatanud äte kakku.

ERA II 172, 54 (5) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

890

1b.

Rikka noorikule:

g¹=d¹ Si-nd põ-le toit-nud tua-me-mar-ja-d^e, kas-va - ta-nud ka-da-ka-mar-jad,
si-nud o - ne toit-nud nen-ne pip-pi ja kas-va - ta-nud ä - te kak-ku.

Vaese noorikule:

g¹=d¹ Si-nud o - ne toit-nud tua-me-mar-ja-d^e, kas-va - ta-nud ka-da-ka-mar-jad,
sind po - le toit-nud nen-ne pip-pi, kas-va - ta-nud ä - te kak-ku.

ERA, Pl 92 A3 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

[---] No nüid, kui akati pruudiga peiu kodu minemä, siis laaleti pruudile, kui ta õli rikas:

Sind põle toitnud tuamemarjad,
kasvatanud kadakamarjad –
sind one toitnud nenne pippi,
kasvatanud äte kakku.

Vaesele pruudile laaleti siis jälle:

⁵ Sind one toitnud tuamemarjad,
kasvatanud kadakamarjad,
põle sind toitnud nenne pippi,
kasvatanud äte kakku.

KKI KT 161, 61 – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Pruudi saatmise laul isakodust.

Sind põle toitnud tuamemarjad,
kasvatanud kadakamarjad –
sind one toitnud nenne pippi,
kasvatanud äte kakku.

RKM II 27, 42 (50) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

Vaese pruudi saatmise laul.

Sind one toitnud tuamemarjad,
kasvatanud kadakamarjad,
sind põle toitnud nenne pippi,
kasvatanud äte kakku.

Narva inimese käest saadud. Elas Mustvees – Anna Hiiemets.

RKM II 27, 42 (51) – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

Rikkale pruudile lauldi pruudikodus, nagu jumalagajätulaul.

Sinud põle toitnud tuamemarjad,
kasvatanud kadakamarjad –
sinud one toitnud nenne pippi,
kasvatanud äte kakku.

RKM, Normann 3, 238 (4) – E. Normann < Anna Lindvere (1948–1949).

Vaesele lauldi:

Sinud põle toitnud nenne pippi,
kasvatanud äte kakku –
sinud one toitnud tuamemarjad,
kasvatanud kadakamarjad.

RKM, Normann 3, 238 (5) – E. Normann < Anna Lindvere (1948–1949).

Pruudi saatmise laul isakodust. Peretütre saatmise laul

Sind põle toitnud toomemarjad,
kasvatanud kadakamarjad –
sind one toitnud memme pipi,
kasvatanud äte kaku.

ERA II 249, 229 (8) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Kallaste – H. Siider < Miina Siider (1939).

Vaeslapse saatmise laul

Sind one toitnud toomemarjad,
kasvatanud kadakamarjad,
sind põle toitnud memme pippi,
kasvatanud äte kakku.

ERA II 249, 229 (9) – H. Siider < Miina Siider (1939).

ÕPETUSED JA MANITSUSED MÕRSJALE

337. NOORIKU VIRKUSE ÕPETUS

1.

898

Koju jäi pussukott + Nooriku virkuse õpetus

Lapurahvas vastas:

Mis mina kodu unetin?
Kodu jätin pussukoti,
ahju ette aesuvaka.

Neiukene noorukene,
⁵ tõõsed üles hommukela,
ära kuula kukke healtä,
ei kalliss kana kõneltä –
peiu kukke petis kukke,
vaest kukke laalab vara,
¹⁰ vaest valgele edena.

Tõõsed üles hommukuna,
sõtku rada ranna poole,
tõene tii tiigi poole!

Viska ukse õluta,
¹⁵ sagarila suada vetta,
et ei ulvu uued uksed,
suagar suarine torisa!
Lahe magab äiekene,
kohe magab ämmekene!

ERM 5, 32/3 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 16. hulgu uuted; 17. toorita.

Dbl: ERM 154, 9/11 (5) – A. Simson. 3. aesuvakka; 5. tõsed ... homukela; 7. kõneltelä.

Algusmotiiv on vastuseks laulule „Viige vihased neiud!“ nr 879.

338. VEA VETT, NEIU!

899

1.

Näiukene nuorukene,
veda vetta virgemasta,
lahe kokku kuulusasta,
veda viiele künale,

⁵ kukutele kuuendalle!

Siis suab küla karja juada,
valla varssade ujuda,
külanaeste põuku pesta,
Venemua veiste juada.

H II 4, 546 (13) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Kk: 7. varssada.

339. ÄRA TÕRGU TULLES!

900

1.

Ära tõrgu tulles! + Sõled soola peale + Küllal on hoidjaid + Pereleib piprane

Näiukene nuorukene,
mis sa itked estidenna,
põed põlle pannedenna,
singud sinna suadenagi?

⁵ Meil one suured suolapütid,
laiad leivalabidad –
et süü sõlge suola piäle,
leste laia leeva piäle,
kaalatsid kalade piäle.

¹⁰ Küdi istub külla piäle,
nadu salve serva piäle.

Ei sa käi käsikivile,
ega viire veski'ille –

kimmel käib käsikivile,
¹⁵ halli viäreb veski'ille.

Uksen one uherdiaagud,
sala-aagud samba alla,
kost jo vahib ämma valju,
kost katsub käli kavala,
²⁰ kas ma kastan kange'esta,
sõtkun leeva sitke'essa.

Pereleib one piperane,
taluleib one tatterane,
keske'elt kaara segane,
²⁵ õtsast õdra järgemane.

H II 4, 554/6 (20) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Mis sa itked meele tullen,
meie metsal suured kuused,
laia ladvad pedäkad,

seal ma raiun rataspuida,
⁵ isa ärja ikkepuida,
ema lehmälüpsikuida.

A 2113 (17) < Kokora v, Tedre k – Meeta Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

Kk: 3. laua latvat; 5. ära itkeit puida; 6. lüpsik puida.

340. KURI EI KUULU KÜLASSE

1.

902

Kuri ei kuulu külasse + Peig Pihkvast piitsa tooma + Peig peelesepp

Näiukene nuorukene,
linapõlle linnukene,
kui suad, mari, muile maile,
lindu, muile liivakule,
⁵ tõru, tõise talule,
siis tii mehe miilta müüda,
käi äia käsku müüda!

Siis ei kuulu kuri külale,
tõra ei tõisele talule;
¹⁰ siis kuulussa kurika hiäli,
laste kangaste ladina.

Siis et pida piitsa-uava,
et kanna kadika-uava,
maitse pandele magu –
¹⁵ tupe-uavelad tulised,
vaskepandeled valusad!

Mina suan salani tiäda,
üle aia illukeste:
peigu käenud Pihke'enna,
²⁰ kuasa käenud kaage'ella,
miis hüva üle merida,

tuonu piitsa Pihkevesta,
tuonu roosa Ruotsimualta,
miska pessab meie näädu,
²⁵ karisteleb meie näädu
kadikaga kammerije.

Las mina ütlen ümber jälle,
sõnad tõesiti kõnelen:
kurat käinud Kuuramuala,
³⁰ saadan käenud Saksamuala,
Pilatus ju Pihkevenna!
Mu veli õli koduna,
lugi luavitsan rahada,
arvas näiu asjasida.

³⁵ Kui teil peigu peeleseppa,
kuasa kangasjala seppa –
meie näiu puogaseppa,
puogaseppa, loogaseppa.
Pane kolku kangasjalad,
⁴⁰ pimedaje peeda peeled,
siis näiu kudub kuuvalula,
ehavalula heidab lõnga.

H II 4, 623/5 (102) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

Kk: 9. tõru; 35.–36. Kui teil peeles seppa, kua sa kangas jala seppa.

341. ÄRA KURDA EHTEID!

903

1.

Ära kurda ehteid! + Pühkmed põllule

Näiokene nuurukene,
ärä kurda kudrutsida,
ärä karda kardatsida –
küdi lähäb külävavista,
⁵ nadu viädässe mehele,
äi ja ämm ärä suresse!

Siis pühi tuba ja luavi laassa,

kiärä kelderi esised,
vii ike pühkmed põllu piäle –
¹⁰ põld suab põhjani vägevä,
ait suab arjani teridä.
Siis sa lihid literije,
siis sa pähid pärlelije,
ehid õbeelmedella.

H II 64, 345/6 (11) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

342. ÄRA TUSATSE TOAS!

904

1.

Ära tusatse toas! + Lõhub äia-ämma lõuad

Äi laulis:

Kui kuuled tõra tõusema,
siss kõnni kodu vaheta,
radu ratista radada,
kuni meeldid äiäleni,

⁵ kuni meeldid ämmäleni,
taltuvad taluvanemad.
Sest ämm on äkki-vihane,
äi on pisut pahane.

Aga noorik ütles:

¹⁰ Veen vemblad ree päran,
kellega lõhun ämmä lõuad,
küdi külje tümitän.

RKM II 27, 28 (30) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – S. Lätt
< Anna Lindvere (1949).

343. RANNAS SAAB VÄRSKET KALA

1.

905

Rahvalaul

Neitsikene noorekene,
ei sa söö seda kalada,
mis on koolu kotikuna,
mädanenu massakuna,

⁵ vaid sa sööd seda kalada,
mis tuleb mängides mäele
ja laksu lüües lootsikulle.

H III 8, 208 (2) – A. Schulbach (1889).

Trükitud: ERIA nr 2006 (lt 971, Rannas saab värsket kala).

344. PEIUL KULLI KÜÜNED

1.

906

Anneke, minu sõsarake,
ära heeda poosi juure,
poosil one kulli küüned,
kulli küüned, hundi hambad,
⁵ lasti kisub saksa sõlmed.

Nüüd heedan kui emand magama,
neitsi nenne vuudieje,
võtan sõrmed suu alale,
käed kullad kaenelaje.

H II 4, 607/8 (90) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 5. sõrmed.

ÕPETUSED JA MANITSUSED PEIULE

345. HOIA ÕDE ILUSTI!

1.

907

Peegeline, poosikene,
tunned veeda, tunned oita!
Ära lahe laste laasta,
laste laasta, naeste naerta,

⁵ kõdapuoliste kõnelda –
seesa seenast edesa,
õle varjussa vahela!
Tuled siis jõuluna emale,

tuled niärin niäladelle –
¹⁰ tuuli sulle tuudanessa,
 padjad alla pandanessa.
 Hobu hirnub heinussida –
 kaerad ette kannetasse.
 Küsid tuari juudanessa –
¹⁵ õlut sulle õtsitasse.

Kui et hoia õde ilusast,
 helmikaela helde'esta,
 kudruskaela kuulusasta,
 tuled jõuluna emale,

²⁰ küsid tuuli istunessa –
 kannud alla kannetasse.
 Küsid õlgida magada –
 kivid alla kannetasse.
 Küsid tuari juudanessa –
²⁵ vetta sulle vuoritasse.
 Tunni seesad tundemata,
 pääva hobu päästemata,
 süödad saiad suanista,
 piimaleivad põllessagi.

H II 4, 627/8 (104) < Alatskivi v – M. Koik, J. Härms < Mai Lätt (1887).

Kk: 9. niäladella; 16. kuid; 22. õlgina.

346. NIIDIST PIITS

908

1.

Veli hellä, veljekene,
 ära peksa meie näidu,
 karistelle meie kuasa!
 Tee niidist piitsakene,

⁵ õlekõrrest varrekene,
 miska pessad meie näidu,
 karistelled meie kuasa!

H II 4, 651/2 (17) < Pusi k – M. Koik, J. Härms (1887).

909

2.

Niidist piits + Kui on noor – pange hälli!

Pruudinaesed peiule:

Meie neio noorekene!
 Tii niidist piitsakene,
 õlekõrrest varrekene,

meskä peksäd meie neiod,
⁵ karisteled meie kuasad,
 irmuteled meie elläd!

Peiunaesed (kuasikesed) laulsid vastu:

Kui one noori teie neio
kaasike, kaanike,
tooga älli Äksimualta,

tooga nõtkke Nõmmemualta,
panga älle, ällitägä,
⁵ panga nõtkke, nõtketägä!

Esimese osa viis on laulu nr 552 ja teise osa viis nr 875 juures.

EÜS II 364/5 (88–89) < Alatskivi v, Pusi k < Tõruvere k – J. Raja < Miina Till (1905).

Viis: EÜS II 287 (62, 63) – A. Liiv.

Trükitud: ERIA nr 5331 (lt 2472, Kui on noor – pange hälli!); PT, lk 80–81, 76 (92, 93, viis 80, 81).

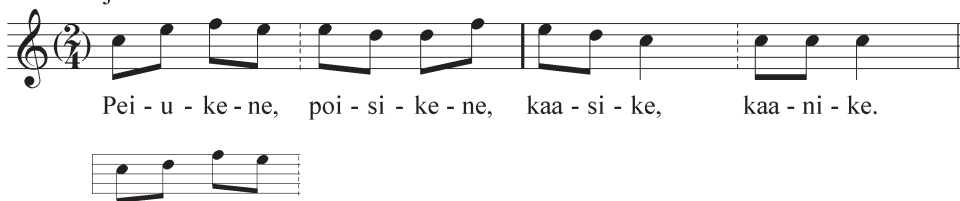
347. VII VILDAKILLE!

1.

910

Pruudi ema laulab:

Parajalt

Peiukene, poosikene,
kaasike, kaanike,
üvä naese pojakene,
vii ikke vildakille,

aa aia käänäkille –
⁵ neiul titad tiiva alla,
äbärikud alla õlma!

EÜS II 331 (37) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 279 (22) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 77 (82).

MÕRSJA TUUAKSE MEHEKOJU

348. LÕHUN ÄIA-ÄMMA LÕUAD

911

1.

Rakmed rõõmustavad + Lõhun äia-ämma lõuad

Pruut ja peigmiis pulmateel

Ärä sinä jõla, neiukene!

Ei minä jõla, peiukene,

õhjad jõhvitsed jõlavad,

raudarõngad rõõmustavad,

⁵ nahkapäitsed lüüvad naljä.

Viin vemlad riipäränä,

kellega lõhun ämmä lõuad,

küdi küljeluud tümitän.

Kuuldud Susanna Ojalt, 73 a v kaluri naene. Elab Torma khk, Kasepää külas, Kasepää vallas.

KKI KT 160, 93 (111) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

349. ÄRA ENNE TÕLLAST TÕUSE!

912

1.

Ära enne tõllast tõuse! + Äpardused teel

Näiukene nuorukene,

ära tõõse tõllastagi,

suada jalga suanistagi!

Kui tuleb vasta peiu isa,

⁵ peiu isa, peiu ema,

peiu virved ellad veljed,

peiu sõõriked sõsarad –

siis sa tõõse tõllastagi,

suada jalga suanistagi!

¹⁰ Suada suapad suluje,

kullakannused kuluje,

siis peab suani sõitemaie,

riitallad tantsimaie,

velje vägi viäremaie.

¹⁵ Tii one pitka ja pimeda,

taevas laia ja lageda,

meri musta ja sügava,

õhjad puutsid õõnapuuje,

päitsed pärnapõõsa' aje,

²⁰ valjad sinisaluje.

H II 4, 558/9 (25) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

350. KAS ON MINI MEELEPÄRANE?

1.

913

Kas on mini meelepärane? + Kas maksis toomisvaeva? + Mõrsja raske vedada

Tooga näädu, me näeme,
tooga kuasa, me kaeme!
Kas sii maksab meie vaeva
ja ka meie miäste vaeva,
⁵ hulga mua hobuste vaeva?
Kas sii kassi kastab kakku,
kas sii nirki niidab heina,
kas sii rotti ruabib väljal,
kas one sirbile sibeda,
¹⁰ heenakaaril kaunikene?

Kõhtu juokseb müüda kõrta,
magu juokseb müüda muada,
perse juokseb müüda piänart –
ei sii rotti ruabi väljal,
¹⁵ ei sii nirki niida heina,
ei sii kassi kasta kakku,
ei õle sirbile sibeda,
rihavarstile valusa,
heinakaaril kaunikene!

H II 4, 559/60 (26) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

2.

914

Kas on mini meelepärane? + Kas maksis toomisvaeva? + Mõrsja raske vedada

Tuoga näidu, me näeme,
tuoga kabu, me kaeme!
Kas sii näidu maksab vaeva
ja ka meie meeste vaeva,
⁵ ulga mua obuste vaeva,
kas sii nirki niidab eina,

kas sii kassi kastab kakku?
Ei sii nirki niida eina,
ei sii kass ei kasta kakku –
¹⁰ perse juokseb müüda peenart,
magu jookseb müüda muada!

H II 4, 687/8 (60) < siit ja säält – M. Koik, J. Härms (1887).

Kas on mini meelepärane? + Mõrsja raske vedada

Pruut, kui ta riiet ei oska teha.

Kas sii kassi kastab kakku,
kas sii nirki niidab heina?
Magu jookseb müüda maada,
perse põllupeenart mööda.

ERM 5, 25 < Peipsiäärne v, Kolkja k – A. Simson < Maali Kori (1920).

Dbl: ERM 154, 63/5 (33) – A. Simson. 1. Kassi kassi; 2. kassi.

351. KAS MAKSIS TOOMISVAEVA?

Kas maksis toomisvaeva? + Kas on viinale vihane?

Ämm laulab:

Ei ma enne maha istu,
kaasike, kaanike,
perset ei penki toeta –
tooge neiu meie nätä,

käoke meie kaeda!
⁵ Kas see massab meie vaeva
ehk ka meie meeste vaeva,
ulga pää obeste vaeva?*

Pruudipoolsed:

Küll see massab teie vaeva
ehk ka teie meeste vaeva
¹⁰ ulga pää obeste vaeva!

Peiupoolsed:

Kas on viinale vihane
või on õllele unine
või on tore tubakale?

Pruudipoolsed:

Ei ole viinale vihane,
¹⁵ ei ole õllele unine,
ei ole tore tubakale!

EÜS II 329/30 (33–36) < Kavastu v, Tähemaa k – J. Raja < Kadri Kriisa (1905).

Viis: EÜS II 279 (21) – A. Liiv.

*Sarnases motiivis ka *ulga punapää ~ ulga mua*.

Trükitud: PT, lk 76 (78).

2.

917

Pulmalaul. Ämm laulab, kui pruuti kodu tuuakse.

Parajasti

Kas see massab meie vaeva,
kaasike, kaanike,
vai ka meie meeste vaeva,
ulga pää obeste vaeva?

Laulik sõnu rohkem ei mõistnud. Selle laulu sõnad kordusid pärast teiste viiside juures uute laulikute suust täielikumalt.

EÜS II 445 (183) < Peipsiäärne v, Varnja k – J. Raja < Kadri Katsan (1905).

Viis: EÜS II 275 (4) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 79 (88).

352. LÕHUB ÄIA-ÄMMA LÕUAD

918

1.

Peiupoolsed:

Kae ämmä, katsu ämma,
kas one kurik kuvve alla,
kadiki kaindla alla,

meskä lõhub ämmä lõvvad,
⁵ küdi küljeluud põrutab!

H II 64, 344/5 (9) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

353. KAS ELATE HÜVASTI?

919

1.

Õde õuest kadunud + Kas elate hüvasti?

Peiu isa:

Oot-oot äia, noo-noo ämma,
lahe tuleb hommen uusi päävi,
küll õtsid õuesta õmada,
karjaaiasta kanada!

⁵ Kõrra küll jooksed aida poole,
teise kõrra laada poole,
kolmata värava poole –
väravas one veetud jäljed.

Pruudi isa:

∴ Ma lään jälgisid järele: ∴
¹⁰ kohe one jäänud, mis mina saadin,
mis mina eila ehitasin,
kõige pääva põlmitasin,
saadin saadikutega tulema?
Kas one õitsi aetud
vai one karja kargutetud?
Nüid tuln teida katsumaie,
kas te üvaste elate?
Kui te üvaste elate
²⁰ ja tuln teida katsumaie,

toon mina saiad saanina,
kostikakud kainelena.
Kui teie alvaste elate
ja tuln teida katsumaie,
²⁵ siis toon sauvad saanina,
vemmeliid ree perana,
miska lõhun äia lõuad,
miska lõhun ämma lõuad,
küdi küljeluud põrutan
³⁰ ja ka nadu nahka pargin,
õmal mehel õige pihta.

H II 50, 604/6 (3) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

Trükitud: ERIA nr 5872 (lt 2766, Kas elate hüvasti?).

KIRSTUTOOMINE

354. KAS ON KIRSTUMAAD?

1.

920

Peiu koju jõudes pruudipoolsed:

Las küsime, las kuulame,	ümber kiärotan obese,
kas one meie Maie muada,	kerso kinnitän regeje,
meie Maie kersomuada,	kodo viin ma Maiekese,
Maie annete aseta?	¹⁰ kodo Maie kersokese!
⁵ Kui ei õle meie Maie muada,	Kodo Maie kersomuada,
Maie annete aseta,	Maie annete aseta.

H II 64, 344 (8) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

TANUTAMINE

355. VÕTA NAISE HOOLED!

1.

921

Võta naise hooled! + Nooriku virkuse õpetus + Võtsin võid – ei vähenenud

Maieke, minu sõsareke,	Mis tiib munake muruna,
jäta maha lapse mängud,	õunake õue piäla?
tänav' järde lapse tantsud,	¹⁵ Isa tõi saia, ema tõese:
võta päha nenne päрге,	„Kasva, sulge, kangemasta,
⁵ õtsaette nenne huole –	sua, sulge, suuremasta!“
kibedad one nenne kingad,	Pia puutub sealihale,
valusad one nenne vaevad.	käed kuivile kalule.
Maieke, mo sõsareke,	²⁰ Liha lõõgin, luu jätin,
ära usu peiu kukke,	kalad võtin, oimad jätin.
¹⁰ peiu kukke petis kukke:	Isa ütles hiire süista,
vahest kukke laalab vara,	ema kaevas kati süista –
vahest jo valge edena.	ise mina õlin hiirekene,

²⁵ kahejalgne katikene.

Võõrasnenne – võõgas nenne.

Ehk en võta, nee väheneb,

ehk en katsu, nee kahaneb –

näiu süüsta loetanesse,

³⁰ näiu asjast arvatasse.

Kass tiib jälled kannikusse,

kana tiib jälled jahusse,

siga rikkus sõõla põhja,

lammas läniku lautas –

³⁵ näiu süüsta loetasse,

näiu asjass kõik arvatasse.

H II 4, 660/1 (27) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

Kk: 3. tänaviärde; 27. võtane; 28. katsune.

NOORPAARI MAGAMAVIIMINE JA ÄRATAMINE

356. LÄHVAD SÄNGI, LÖÖVAD MÄNGI

922

1.

Noorpaar

Oh te ullud nooredpaarid,

läksid söngi, leivad mängu.

Linad laksid, padjad plaksid,

kõige õõ õled kõbisid,

⁵ väega nõrgad söngilauad

tahtsid taevale karata.

EKS 4° 4, 56 (2) < Alatskivi v – J. Weitzenberg (1876).

VEIMEVAKA JAGAMINE

357. SALAJA VEIMI VAATAMAS

923

1.

Salaja veimi vaatamas + Kas maksis toomisvaeva?

Esid tiäda meie mehed,

kos kääsids kuasanaesed –

nad kääsids sala kamberin,

kus one pakun palangada,

⁵ kus one käkin käterätkud,

kus one lipun linnikida.

Täst one tiäda, märk one meie –
küll sii maksab meie vaeva
ja kua meie meeste vaeva,
¹⁰ valgepea hobuse vaeva.

H II 4, 684/5 (56) < Ranna v – M. Koik, J. Härms < Anu Leppik (1887).

358. NEED MÕNED ANNID!

1.

924

Peiu ema laulab pruudile halva annide pärast:

Miniäke tillukene,
kaasike, kaanike,
annid mulle ahad sukad,
ahad sukad, armid tallad.

Küll õli veedike verevät,
⁵ küll õli sipake sinistä,
obo purtsanu punasta,
siga sirtsanu sinistä.

Viis on laulu nr 910 juures.

EÜS II 331 (38) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 279 (22) – A. Liiv.

Trükitud: ERIA nr 6137 (lt 2869, Need mõned annid); PT, lk 81, 77 (95, viis 82).

2.

925

Need mõned annid + Paljakas

Pulmalaul

Olin virges lapsukene,
ootsin venda kasvamaie,
venda naista võtemaie,
ilusad anded saamasta.

⁵ Ennäh anded, mis mul anti:
siga sitund sinist lõnga,
koer oli kusnud kollast lõnga,
hobune oli paesand punast kirja.

Neitsikene noorukene,
¹⁰ mis sa mullu hoopesid,
hoopesid, kiitelesid:

„Oleks mul kümme küdida,
saaks sada naduda,
küdi saaks kümned sukad,
¹⁵ nadu saaks sadanded käiksed!“

Too nüüd siia tooli pääle,
lao siia laua pääle,
pane pika pingi pääle!

Peiukene noorukene,
²⁰ eks sa andnud ammu teeda,
tunamullu tuua teeda,
et sul palju paljakid,

enam helpa-halpakid!
Oleks kogunud ja korjanud,
²⁵ kedranud kirikuteel,
ajanud altari eel,

pööranud pühaskojas –
et saaks rüü röövlile,
püksid pürjeri pojale.

Helene Sohvie Lipsonilt.

A 5423 (7) < Kavastu, Plaksu Adami t – Hildegard Tralla, Koosa algk, 3. kl (1924).

Kk: 1. oli virkas.

359. EI ANTUD VEIMI

926

1.

Peiupoolsed pulmalised laulsid vaeseid andeid pilgates:

Es anda peiule peenikest,
kaasike, kaanike,
ei ürle uduameta.

Ürg läks unnatena,
perse pilli puhkudena.

Viis on laulu nr 1006 juures.

EÜS II 323 (25) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 278 (16) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 81, 78 (94, viis 86).

360. KUNAS KUSIK KUDUS?

927

1.

Kuidas see kusik kudas kangast,
kuda see vesik tegi veime?
Kusik lõi kuuti kuusikun,

vesik lõi lellu lepikeun,
⁵ küla kitsed kedrasivad,
valla vokid veeretivad.

ERM 5, 24 < Peipsiäärne v, Kolkja k – A. Simson < Maali Kori (1920).

Dbl: ERM 154, 63 (32) – A. Simson. 3. kuusiku; 4. leppiku.

Trükitud: ERIA nr 6068 (lt 2848, Kunas kusik kudus?).

361. KUNAS VAENE VEIMED TEGI?

1.

928

Langukesed, linnukesed,
vahivassed õmatsed,
kui suab mari muele maele,
lindu muele liivakule,
⁵ tõru tõesele talule –
ärä siis, küdid, küsige,
ärä siis, nadud, nuriske,
kälid, ka te õiendage!
Ärä ämmä augutagu,
¹⁰ et ei anna andida

egä kingi kindaida!
Aga meie näädo vaenelapsi,
ei pandud kangasta kuduma,
vüüd ei looma loogelista,
¹⁵ siärepaala silmilista.
Ei tal kriiksnud kersokuasi,
ei tal pauknud panemevakka –
küll tal kriuksus kirvevarsi,
küll paukus põõsas pajone,
²⁰ lõksus põõsas lõhmussene.

H III 9, 349 (7) < Alatskivi – J. Kook (1888).

Kk: 17. panevaga.

362. MILLEST VAENE VEIMED TEGI?

1.

929

Külänaesed, naesekesed,
ärä naerega minuda,
tiutaga tillukesta,
et mu põlled pakelased,
⁵ sinepised silmärätid,
kanepesed kaalarätid.
Ärä pistkä pingi alla,

ärä laska lavva alla!
Kost ma, vaene, teenin vakad,
¹⁰ kehväkene, kersotäied –
ei tantsnud tallin talleke,
kohiõenas koppelin,
ei lirvendänu linapõld.

H III 9, 348/9 (6) < Alatskivi – J. Kook (1888).

2.

930

Kingituste jagamise ajal laulsivad pruudipoolsed:

Langukesed, linnokesed,
ärä piskä (~ärge pistke) pingi alla,
ärä laska laada alla,

et one vüüd vedeläd,
⁵ kaalavüüd one kasinad,
õlavüüd one õhukesed!

Ärä te, küdid, küsigä,
ärä te, nadud, nuriska,
äiä-ämmä, aagutaga!
¹⁰ Meie näio vaenelapsi,
vaenelapsi ualeline.
Kost tä, vaene, tiänis vaka,

armuta, aluspalanga –
lina ei lilletä mäela,
¹⁵ tall ei tansi aadikuna,
kohioenas koppelina,
lühi one linadepõldu,
kasin lauta lambista.

H II 64, 341 (5) < Oudova ligidal < Kodavere khk – J. Sori (1900).

Kk: 14. lille tä.

Trükitud: ERIA nr 6040 (lt 2837, Millest vaene veimed tegi?).

363. EI SAANUD KUSKI SELLISEID VEIMI

931

1.

Kääsin ma sadanded suajad,
tuhanded ma poosi pulmad,
esi näe seda imeta,
mis one siina suajadenna:
⁵ pandass kaastad kaalajasse,

vüüd pitkad pistajasse,
hõbetud õlid õtsalõngad,
viäred vaskejed vedetud,
kullatsed kudeje lõngad.

H II 4, 532/3 (2) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERIA nr 6113 (lt 2862, Ei saanud kuski selliseid veimi).

932

2.

Käisin pulmina mõnena,
käisin saajana sadana,
esin saa neida ande'eda,
:,: mis saen neilta neidistelta! :,:
⁵ Liinik mulle annetije,
palang mulle pannetije –

:,: pingipikkus, lauvalaius. :,:
Liinikel olid liiad kirjad,
kahed kandid vastakuta,
¹⁰ Riian kirjad kirjutud,
:,: taga Riia löödud ristid,
Pihkevan pilud aetud. :,:

H II 50, 607/8 (5) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

Kk: 2. sööjena.

Trükitud: ERIA nr 6112 (lt 2862, Ei saanud kuski selliseid veimi).

364. KUKENI KUDUNUD

1.

933

Pilutasin peiu särgid,
videvikul velje särgid,
soetso ajal sulase särgid,
cha ajal enese särgid.

Laulikust.

RKM II 27, 35 (44) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – S. Lätt
< Anna Lindvere (1949).

SÖÖK JA JOOK PULMAS

365. ÄRGE PÕUE PISTKE!

1.

934

Süögem, langud, juogem, langud,
ärgem, langud, põue pistke!
Ma olen huolas õtsimaie,
kaval läbi katsumaie,
⁵ õtsin uvve kuvve põued,
kabistan kasukapõued,
rüüstan ära riidepõued,

kelmimade kingaiäred,
suuremate sukasiäred,
¹⁰ vana naeste sukakotid,
nuorte põllepaelatutid –
kõik ma pööran pahempidi,
tõmban ümber tõsepidi!

H II 4, 681 (50) < Kokora v, Torila k – M. Koik, J. Härms < Kadri Allik (1887).

2.

935

Ärge põue pistke! + Ära pelga puuduvat!

Sööge, langud, jooge, langud,
ärge, langud, põvve pistke!
Mina olen oolas otsima,

kaval läbi katsuma,
⁵ otsin läbi kuuepõvved,
katsun läbi kasukataskud.

Unt on ahjus audumas,
teine oli uppi ootamas*
ja kolmas koplis kammitsas.

Dikteeritud. Kuulnud Saare vallas Vassevere külas lapsena ühes pulmas. Esimene laud sõi ja teised, noored poisid ja tüdrukud, kõndisid ringi ümber lavva ja laulsivad neile, kes lavvas istisid.

* Teist tahetakse ahju panna.

KKI 9, 417/8 (25) < Tartu l < Kodavere khk, Kirtsu k, Nõmmeotsa t – U. Mägi < Juulie Sepp (1948).

366. EI OLE SÜÜDI

936

1.

Ei õle süüdi peerijale,
süüd one pingi seadijale –
siädnud pingi servakille,
näiu perse upakille.

H II 4, 655 (20) < Pusi k – M. Koik, J. Härms (1887).

937

2.

Ei ole süüdi peerijal,
vaid süüdi pingi seadijal –
seadis pingi servikile,
uruaugu upakile.

A 2124 (4) < Alatskivi v, Haapsipea k – Leida Härm, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

938

3.

Ei ole süüdi peerijal,
vaid süüdi pingi seadijal –
seadis pingi servikile,
uruaug jäi upakile.

A 2126 (3) < Alatskivi v, Hapsipää k < Richard Kask, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

Pruut pulmalauas

Pruut peerestas lauas. Laalatajanaene-kõrvalnaene laalis pruudi häbikatteks:

Pole süidi peerejal,
süidi õli pingisiädijal –
siadis pingi serväkile,
uruauk jäi urvakile.

KKI KT 160, 92 (110) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Üks viimasel ajal lauldav vana pulmalaul.

Põlõ süüdi peerijal,
süüd on pingisiädijal –
siadis pingi serväkille,
pruudi perse jäi urvakille.

RKM II 27, 27 (28) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

Ühe lapse ristsed olnud. Üks naisterahvas peeretanud, karanud kohe püsti ja laulnud:

Ei olnud süüdi peerijal,
süüd oli pingi säädijal –
siadis pingi servakille,
minu auk jäi uurakille.

See oli Torilas, võib-olla sada aastad tagasi. Krõõt Annast laulis. Tema olnud siss noor, tema kuulnud ühe naesterahva käest, see laulnud.

KKI 1, 51/2 (5) < Pala v, Piirivarbe k, end Piiri kõrts < Punikvere k – U. Mägi < Miili Annast (1947).

Pruudil juhtunud istudes tulema häälega peer. Kohe laulnud leelutajad:

Ei ole süüdi peerijal,
vaid süü on pingi säädijal –
säädis pingi servakile,
uruauk jäi urvakile.

RKM II 302, 409 < Pala v, Metsanurga k – M. Villemson (1973).

TANTS PULMAS

367. TANTSITAGE TASA!

Illu neiud hüputage,
tasa neiud tantsitage,
neiul tittle tiiva alla,
pojakene põlle all.

Siis, kui asjad enne pulma ära õiendatud.

ERM 5, 24 < Peipsiäärne v, Kolkja k – A. Simson < Maali Kori (1920).

Kk: 1. hüputage; 3. titta.

Dbl: ERM 154, 63 (31) – A. Simson. 3. titta; 4. alla.

RAHAKORJAMINE

368. LEMMKIBU LAUL

1.

944

Joo, joo, maitse, maitse
meie kirjussa kibussa,
kadajassa kapadessa!

Kui sa maitсед, siis sa maksad!

⁵ Peksa punga, tapa taskud,
otsi õllele õbedat,
katsu kapa valge'eda!

Kellele kibu minessa?
Üliüva mehele,

¹⁰ üva mehe poegadelle,
külijalle, kündijalle,
musta mulla pöörijalle.

Kellele kibu minessa?

Üva naese tüterille.

¹⁵ Üva nenn one upitanud,
kallis nenn one kasvatanud,
veel parem pannud mehele.

H II 4, 693/4 (67) < siit ja säält – M. Koik, J. Härms (1887).

2.

945

Lemmkibu laal

Seda laalu laaletasse pulma ajal ühe juuress tõese juurde minnes ja kibuga õlut
pakkudes.

Juu, juu, maetse, maetse,
kui sa maetsed, siis sa maksad!
Õtsi õllele hõbedad,

katsu kapale valge'eda,
⁵ peksa punga, tapa tasku!

H II 45, 424 (5) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

Kk: 5. lappa.

Lemmkibu laul

Juu, juu, maitse, maitse,
kui sa maitсед, siis sa maksad!
Meki meie merevetta,
katsu meie kaevuvetta!

⁵ Peksä punga, tapa tasku,
otsi õllele õbedat,
katsu kapa valge'eda!

EÜS II 383 (112) < Alatskivi v, Lahe – A. Liiv, J. Raja < Leena Töövahe (1905).

Lemmkibu laul

Juu, juu, maitse, maitse,
kui sina maitсед, siis sina maksad!
Võta puu ja peksa punga,

võta teeväs, tapa tasku,
⁵ õtsi õllele õbedat,
katsu kapa valge'eda!

EÜS II 412 (145) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 299 (123) – A. Liiv. E. Tuvi märkus: Teise väärsirea paigutamine nootide alla on küsitav.

Trükitud: PT, lk 81 (96).

Lemmkibu laal

Juu, juu, maitse, maitse,
juu juu kirjusta kibusta,
kadajassa kapadessa!

⁵ Kui sa ei maitse, siis sa maksad!

Õtsi õlle õbedat,
katsu kapa valge'eda,
peksä punga, tapa tasku!

EKS 26, 3 (6) < Ranna v, Raatvere k – E. Mäso (1912).

Laul lapulistele

Juu, juu, maitse, maitse,
kui sa maitseed, siis sa massad!
Otsi õllele hõbe'eda,
katsu kapale valge'eda!

Tähendus: Niisugune rahakorjamise viis oli selleks otstarbeks, et pruudile alguskapitali koguda. Kuid see rahakor[jamine] rikkus tihti joogi ära. Sellepärast panti kibu kahe põhja vahele kivikesed, mida siis joodes kõristati. Anded, mida anti, ei valitud – kas püksi nõöp või vana raudnael –, muudkui visati õlle sisse. Viimaks, kui enam keosid ei olnud, siis korjati lihtsalt taldreku peale terviseviina joomise ajal raha.

See pruuk on olnud Alatskivil Lahepera külas veel viiekümne aasta eest.

ERM 5, 25/6 < Peipsiäärne v, Kolkja k – A. Simson < Maali Kori (1920).

Dbl: ERM 154, 65 (34) – A. Simson.

7.

950

Juu, juu, maitse, maitse,	otsi õllele hõbedat,
kui sina maitseed, siis sina maksad!	⁵ katsu kapa valgeida!
Peksa püksi ja tapa tasku,	

A 2110 (20) < Kokora v, Torila k – Leida Lassi, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

8.

951

Lemmkibu õli pulmakodan. Kolm naistevüüd köödeti ümber. Käidi müüda pulmalisi ja pakuti juuva:

Juu, juu, maitse, maitse,
kui sa maitseed, siis sa maksad!
Tapa tasku, õtsi õllele õbedad!

ERA II 14, 539 (3) < Alatskivi v, Peatskivi k – P. Ariste < Leena Simpson (1929).

Kk: 3. põllele.

Vanast pulman õli 14 inimest, 7 kummagi puult: peigmiis – pruut, issamiis – issame naine, peiupoiss – kersuvedäjä, paarimiis naasega – laalatajanaane ja -miis, paarimiis – paaritüdruk, äi ja ämm.

Mussad rehetubad õlid, kos eläti. Kangas tõmmati pulma aeg ümber seenä ja kuuseõksad panti risti seenäle. Pikad õled tuudi sisse laiali maha. Pikk pulmalaud õli üle küla üks. Talvel õlid pulmad, neli päeva. Kogu aeg õldi riides. Issames valvas kommete järgi. Kaks päeva õlid peiu puul ja kaks päeva pruudi puul. Lemmkibu laaleti. Lemmkibu õli teene laud kuusk ja teene laud kadak. Naestevüü õli ümber. Õhtusel ajal laaleti. Lapulisi õli 50 ja enam – neele laaleti. Issamehel õli kann käes, viinapudel peiupoisi käes. Kes jõi, viskas kannu raha.

Juu, juu, maitse, maitse,
kui sa maitset, siis maksad!

Õtsi õllele õbedad,
katsu kapavalge'essa,
⁵ pekspa punga, tapa tasku,
õtsi õllele õbedad!

Juu, juu, maitse, maitse,
kui sa maitset, siis maksad!

Juu sa kirjussa kibussa,
¹⁰ kadajassa kapadessa,

pedajassa pütidessa!

Juu, juu, maitse, maitse,
kui sa maitset, siis maksad!

Kündijalle, külvijalle,
¹⁵ peremehe poegadelle,
musta mulla pöörijalle;
kündijalle, külvijalle,
perenaaste tütardele,
et saaks neid iluduss,
²⁰ teisel talvel tulevuss.

Laalul õli kiigetaja viis. Muud laalu pulmas ei õllud. Pulmas koolmeister tegi salme. Laul on öeldud. Vanamees viisi ei teadnud.

ERA II 14, 575/7 (8) < Ranna as, Teelahkme t – P. Ariste < Villem Paju (1929).

Pulmakombed

1. Pulmalised (ainult mehed) pandi ringi seisma, siis hakkas üks pruudi lähemaist sugulasist lemmkibuga ringi käima (lemmkibus oli õlu), tema järel tuli teine mees kapaga. Mehed ise laulsid:

Joo, joo, maitse, maitse,
kui sa maitset, siis sa maksad!

Otsi õllele hõbedat,
katsu kapale valgejeda!

Siis igaüks, kes õlut maitstes, pani kappa raha. Raha sai pruudile.

E 66239 (1) < Ranna v – K. Kurss < Joosep Martinson (1930).

11.

954

Kuda pulma lemmkibu laaleti:

Juu, juu, maetse, maetse	ja õtsi õllele õbedat,
ja ku sa matsed, siss sa maksad!	⁵ katsu kapa valge'essa!
Peksä punga ja tapa tasku	

ES MT 88, 44 (4) < Omedu k – A. Tamm < Kaarel Mägi (1932).

Kk: 1. matse, matse.

12.

955

Pulmakombetest tuntud järgmised: lemmkibu. Mingisugune riist või kibu täidetud õllega ja keegi käinud pulmaliste seas ringi ja lugenud:

Joo, joo, maitse, maitse,
kui sa maitсед, siis sa maksad!
Otsi õllele hõbedada,
katsu kapa valge'eda!

Pulmalised viskand raha kippu siis, kuipalju keegi arvas heaks. Mõni visand rubla vahel, kuid enamasti visatud peent – väikest raha. See raha saanud pruutpaarile kaasavaraks. Seda mängu tuntakse Lemmkibu nime all.

ERA II 119, 255/7 (5a) < Kokora v, Torila k – A. Laurson < Kaarel Mürsepp, Kaarel Kümmel, Liisa Värvi (u 1933–1935).

Lemmkibu mäng (pulmamäng)

Üks käib õllekapaga pulmaliste seas ringi, pakub lauldes:

Joo, joo, maitse, maitse,
kui sa maitсед, siis sa maksad!
Otsi õlle hõbedat,
katsu kapa valge'eda!

Annab õlut juua. Jooja peab aga raha sisse viskama.

ERA II 106, 64 (5) < Pala v, Kodavere k, Otsa t < Alatskivi – H. Õunap < Liisa Alla (1935).

Lemmkibu laul. Õllekannus oli õlu. Rahvas istus ümberringi. Pruuttüdrukud ja peiupoisid käisid kannuga ringi raha korjamas ja laulsid igaühele:

Kellele kibu minessä?	kui sa maitсед, siis sa maksad!
Mehile kibu minessä,	Peksä punga ja tapa tasku,
mehele üliüväle,	õtsi õllele õbedad,
üvä mehe poegasille.	katsu kapa valge'eda!
⁵ Juu, juu, maitse, maitse,	

Nii lauldi mehile. Naisile muudeti laulu vastavalt:

...
Naesile kibu minessä,
naesele üliüväle,
üvä memme tütterille ...

Jooja viskas raha kippu pruudile kingiks.

ERA II 172, 53/4 (4) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

g²=fis¹ Kel-le - le ki - bu mi - nes-sä? Me-hi - le ki - bu mi - nes-sä,
 me-hi - le ü - li - hü - vä-le, hü - vä me-he poe-ga - sil - le.
 Juu, juu, mait-se, mait-se, kui sa mait-sed, siis sa mak-sad!
 Pek-sä pun-ga ja ta - pa tas-ku, õt-si õl - le - le hõ - be-dat,
 kat-su ka-pa val-ge - e-da!
 Kel-le - le ki - bu mi - nes-sä? Nai-si - le ki - bu mi - nes-sä,
 nai-si - le ü - li - hü - vä-le, hü - vä mem-me tü - te - ril - le.
 Juu, juu, mait-se, mait-se, kui sa mait-sed, siis sa mak-sad!
 Pek-sä pun-ga ja ta - pa tas-ku, õt-si õl - le... [katkeb]

ERA, Fon 537 c – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

Trükitud: PT, lk 82 (97).

g^f=f Kel-le - le ki - bu mi - nes-sä? Me-hi - le ki - bu mi - nes-sä,
 me-hi - le ü - li - ü - vä-le, ü - vä me-he poe-ga - sil-le.
 Juu, juu, mait-se, maet-se, kui sa maet-sed, siis sa mak-sad!
 Pek-sä pun-ga ja ta - pa tas-ku, õt-si õl-le - le hõ - be-dat,
 kat-su ka-pa val-ge - he-da!
 Kel-le - le ki - bu mi - nes-sä? Nae-si - le ki - bu mi - nes-sä.
 Juu, juu, mait-se, maet-se, kui sa maet-sed, siis sa mak-sad!
 Pek-sä pun-ga ja ta - pa tas-ku, õt-si õl-le - le hõ - be-dat,
 kat-su ka-pa val - ge - he-da!

ERA, Pl 88 A1 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

Trükitud: ERIV II, lk 352/3 (II B 80, Lemmkibu); PT, lk 82 (98).

Lemmikibo

Kellele kibo minessä?
 Mehile kibo minessä,
 mehile üliüvälä,
 üvä mehe poegasille.

⁵ Juu, juu, maetse, maetse,
 kui sa maetsed, siis sa maksad!
 Peksä punga ja tapa tasku,
 õtsi õllele hõbedat,
 katsu kapa valge'eda!

¹⁰ Kellele kibo minessä?
 Naesile kibo minessä,
 naesile üliüvälä,
 üva memme tütärele.

Juu, juu, maetse, maetse,
¹⁵ kui sa maetsed, siis sa maksad!
 Peksä punga ja tapa tasku,
 õtsi õllele hõbedat,
 katsu kapa valge'eda!

ERA II 249, 232/3 (12) – H. Siider < Anna Lindvere (1939).

Lemmikibo laal

Kellele kibo minessä?
 Mehile kibo minessä,
 mehele üli üväle,
 üvä mehe poegasille.

⁵ Juu, juu, maetse, maetse,
 kui sa maetsed, siis sa maksad!
 Peksä punga, tapa tasku,
 õtsi õllele õbedad,
 katsu kapa valge'eda!

¹⁰ Kellele kibo minessä?
 Naesile kibo minessä,
 naesele üliüväle,
 üvä memme tüterille.

Juu, juu, maetse, maetse,
¹⁵ kui sa maetsed, siis sa maksad!
 Peksä punga, tapa tasku,
 õtsi õllele õbedad,
 katsu kapa valge'eda!

ES MT 282, 24 (19) – S. Tanning < Anna Lindvere (1940).

[---] Nüid akati lemmikibo laalma ja õllega raha korjama jälle uudess. Nüid laaleti igäühe nina all korrass, õllekibo käen. Et:

Kellele kibo minessä?
 Mehile kibo minessä.

Ehk viil kõige enne laaleti peiule:

Peiule kibo minessä,
peiule üliüväle,
⁵ üvä mehe poegasille.
Juu, juu, maetse, maetse,
kui sa maetsed, siis sa maksad!
Peksä punga ja tapa tasku,
õtsi õllele õbedat,
¹⁰ katsu kapa valge'eda!
Kellele kibo minessä?
Pruudile kibo minessä,
pruudile üliüväle,
üvä memme tüterille.
¹⁵ Juu, juu, maetse, maetse,
kui sa maetsed, siis sa maksad!
Peksa punga ja tapa tasku,
õtsi õllele õbedat,
katsu kapa valge'eda!
²⁰ Kellele kibo minessä?
Mehile kibo minessä,
mehele üliüväle,
üvä mehe poegasille.
Juu, juu, maetse, maetse,
²⁵ kui sa maetsed, siis sa maksad!
Peksä punga ja tapa tasku,
õtsi õllele õbedat,
katsu kapa valge'eda!
Kellele kibo minessä?

³⁰ Naesile kibo minessä,
naesele üliüväle,
üvä memme tüterille.
Juu, juu, maetse, maetse,
kui sa maetsed, siis sa maksad!
³⁵ Peksa punga ja tapa tasku,
õtsi õllele õbedat,
katsu kapa valge'eda!
Kellele kibo minessä?
Poesale kibo minessä,
⁴⁰ poosile üliüväle,
üvä mehe poegasille.
Juu, juu, maetse, maetse,
kui sa maetsed, siis sa maksad!
Peksä punga ja tapa tasku,
⁴⁵ õtsi õllele õbedat,
katsu kapa valge'eda!
Kellele kibo minessä?
Neitsitele kibo minessä,
neitsile üliüväle,
⁵⁰ üvä memme tüterille.
Juu, juu, maetse, maetse,
kui sa maetsed, siis sa maksad!
Peksa punga ja tapa tasku,
õtsi õllele õbedat,
⁵⁵ katsu kapa valge'eda!

Igäühel üksikult laaleti sii salm. Igäüks sulpsas raha õllekappa. Alati siält piält juudi. Õlut panti piäle, aga rahad õlid alati põhjan. Sinnä visati viiekopkesed ja kõlmesed. Mõni arva pani kümme, viistöisskümmet. Ehk küll laaluga õbedat õllele küsiti, siiski panti mussa vaske nagu plaks sisse.

Kui puhas õli sii õlu viimäte, võib igäüks isegi arvata.

[---]

Kui ma Tallnan mikrofoni sisse laalin, Riigi Ringäälingun, jätsin, vaenekene, kogemata tõese salmi viimased sõnad laalmata. Nõnna et sinnä ei suanud rohkem kui puultõist salmi. Samuti tuleb enne laalta peiule ja pruudile, siis mehile ja naesile, siis neitsile ja poesale.

Mina laalin aga mehile, naesile. Sinnägi jäid niid sõnad laalmata, et: peksä punga ja tapa tasku ja õtsi õllele õbedat ja katsu kapa valge'eda.

KKI KT 161, 54/8 – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

14g.

963

Õllekibu, see on lemmkibu. See pandi õlut täis ja lauleti:

Kellele kibu minessa?
Mehile (~naisile) kibu minessa,
mehile üliüväle,
üvä mehe poegasille
(~üvä memme tüttärille).

⁵ Juu, juu, maetse, maetse,
kui sa maetsed, siis sa maksad!
Peksä punga, tapa tasku,
otsi õllele hõbedad,
katsu kapa valge'eda!

Joob mees õlle ära, aab käe tasku, otsib raha, kas vask- või õberaha, aga mitte paberid, viskab solksti kaks või kolm, ka viis kopkad õlle sisse – armul ei old mõõtu, mõni pani 10–20 kopikat.

Minu silmäd sedä põle näind, vanemad inimesed näedassid. Vene rahval on veel sedä asja. Minu isä oless nüüd oln üks 106 uastad vana. Temä ei mäletän eluaeges sedä tehtud.

RKM II 27, 25/6 (25) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

14h.

964

Vanast' korjati raha sellesama lemmkibuga. Laaleti lemmikibu. Kibu käis ühe nina alt tõese alla, ja õlut täis, ja laaleti jälle egäleühele siis, korjati raha. Visati siis seda raha sinna kippu ja juudi siält piält õlut ja siis laaleti, et:

g'=es' Kel-le - le ki - bu mi - nes-sä? Me-hi - le ki - bu mi - nes-sä,
me-hi - le ü - li - ü - vä-le, ü - vä me-he poe-ga - sil-le.

Juu, juu, maet-se, maet-se, kui sa mait-sed, siis sa mak-sad!

Pek-sä pun-ga ja ta - pa tas-ku, õt-si õl-le - le hõ - be-dad,

kat-su ka-pa val-ge - e-da!

No nüüd läks siis kibu jälle naesse juure. Laaleti jälle – ükskõik, tütarlapsile ehk naesile, kellelegi, et:

Kel-le - le ki - bu mi - nes-sä? Nae-si - le ki - bu mi - nes-sä,

nai-si - le ü - li - ü - vä-le, ü - vä mem-me tüt-te - ril-le.

Juu, juu, maet-se, maet-se, kui sa maet-sed, siis sa mak-sad!

Pek-sä pun-ga ja ta - pa tas-ku, õt-si õl-le - le hõ - be-dad,

kat-su ka-pa val - ge - e-da!

Egaüks viskas siis sinna raha sisse sulps ja sulps ja siält juudi jälle piält – ei ta õllud must ega ropp kedägi, egälühele kõlbas. Vai kes sii vanast’ seda puhast nõnna teas tastagi.

KKI, RLH 49: 6 (1) < Anna Lindvere (1949).

Dbl(?): KKI 43, 25 (1) – U. Kolk < Anna Lindvere (1949).

Ah sii kann, jah, mis ümmer käis, sellele lauldi:

Juu, juu, maitse, maitse,
kui juud, siis maksad ...

Siss pidid raha panema. Mõni viskas ka õberaha, viie- ja kümnekopkalise, rublatükid olid suured.

ERA II 259, 129 < Pala v – S. Lätt < Mihkel Reili (1938).

16a.

966

Vanasti on õhtul pruudi kodus lauldud lemmkibu, vist enne pruudi ehitamist.

Suur puukapp täideti õllega. Üks pruudiveljedest (kibukamiis, kannukandja) käis sellega pulmaliste hulgas ringi, tema taga teised, kes jagasid viina ja õlut. („Õlude vedäjä“ juutis rahvass.) Selle juures lauldi:

Juu, juu, maetse, maetse,
kui sina maetsed, siis sina maksad!
Katsu kapa valge'eda!

Peksä punga, tapa tasku,
⁵ õtsi õllele hõbedat!

Lemmikibu laulul olevat olnud imelik kenä viis, mida aga ei mäletata.

ERA II 266, 307/8 < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Leena Kiisel (1939).

16b.

967

Lemmikibu – seda lauldi rohkema rahva seas. Rahvas käis lahtiselt. Üks käis õllekannuga ringi, pakkus igaleühele. Sõnad olid nii:

Joo, joo, maitse, maitse,
kui sa maitse, siss sa maksad!
Peksa punga ja tapa tasku!

Raha visati õlle sisse.

KKI 1, 249 (409) < Pala v, Sooküla < Assikvere k – U. Mägi < Leena Kiisel (1947).

Kosjad

Poiss tuli tarre, suetsutare ja uutab, küsib ema käess: „Kos Liin [Leen] on?“ Emä ütleb: „Liin on laadan, taltab eläjid siäl.“ Poiss ütleb: „Mes tä nõnna kava vahib siäl?“ Tuleb sisse Liin, pitk kuub seljän ja puasme lõngaga piält kinni sidotud. Poiss kargab väljä, siält nukass: „Tere õstass, Liin!“ – „No mes sa meele tulid?“ – „No meil joba ämmägä kaup ärä testud.“ Tuleb tuub, võtab kõsjapütiku.

Siis sõedavad Kodavere. Laalatuselt tulevad, oiavad kõvass kinni käess, ei lahe lisna inimeisi vahele. Ja pruut assub peiole jala piäle. Vanass niskesed kuntsid õlid.

Nüit tulevat kodo, lähväd lauda. Issämiis ees, peig järel, kõgil pitkäd kuvved seljän, piält kinni sidotud vüüdegä. Sii kutsuti vüürätt. Taga perse piäle panti õtsad, sõlmati, sõlm siin südäme kõhal, tõene õts tõese perse kanniku piäl. Pruudil sõlg rinnan, sinine kampsun seljän, voltegä kampsun. Sõlg rinnan ja punane lint läbi sest sõle piäss. Siin õli nagu rõngas, nõul õli siäl küljen, sellegä sorgati läbi. Sedäviisi õlid näd esten. Iilusass õlid esten küll!

Issid aga lavvan, pihon vorss, tõesen käen lihatükk. Kes õli üvä ämm, and´ silmäpühkme (käsi rasvast pühkida). Ei õllud käterättä, õlid pühkmed. No küll õli viil tuska! Peig ja pruut issi lavvan, võtt vähä ingepidet. Milla sa issud ärä, mitu lauda süüb. Nuurpaar pidi isma siäl nõnna kavva, kooni ärä sõid kõik.

Vorss õli ja lihaleib. Kioga panti kalja lavva piäle. Puupütigä panti liha lavva piäle. Ahi pühiti luvvaga pustass, siis panti vorsit kepigä ahju, ei visata ei vöi, pidi kepigä panema, panet tasakeisi nagu võrud. Panna ei õllud.

Ku süanud saed, siis akas üks möll – kinni sidomine siis õli. Naesed sidoti vüüdegä kinni, pruudi emä õli sidoja. Ja tüdrikud kua aitasid sidoda kinni. Nüid on ärä sidotud kõik, nüid viil akavad laalma. Siis akavad terviss juuma. Laalavad Lemmkibo:

Juu, juu, maitse, maitse!

Kirjota aga õigess!

Kui sa maitse, siis sa maksad!

Vaata, sa piäd raha maksuma.

Sedäsi laalis ulka aega. Sii, kes juvva lask, sii laald.

Nüid laaletasse: nad elägu! Vaata, nüid ei maksa kiigi pruudile raha, pruut ei anna andid.

Nüid uassa päräss tuli nuarikelle laps. Aga ämm ei õllud rahu. Ämm ütles, et Mussik ja nuarik pidid üste aega minemä. Nuarikel one laps ja Mussik ei õle udartki lasknud. Vaata kus on vanamuur. Kuradi vanamuur! Tämä arvas, et enneaegu sii tuli. Niid vanaaegsed asjad!

Minu emä õli pulma talitaja, mina kääsin emägä pulman.

Vanaema pulmas lauldi lapurahvale:

Joo, joo, maitse, maitse,
kui sa maitسد, siss sa maksad!

KKI 1, 249 (408) < Pala v, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – U. Mägi < Leida Laasma (1947).

Rahvas istsid lavvan ja ümberpakkujad käisid kibuga ja kes siss jõi, see maksis. Teine käis järel – rahakorjaja, kupuliud käes. Vahel pandi kupuliud laua peale, kui keerutati ringi teda. Ästi ei mäleta, aga ma ike mäletan. Ma olin väike laps, võib-olla üksteist. See oli Ranna vallas, kui pulmaaegu olid kibud lavva pääl. Lauleti, kui kibu ringi kanti. Ise nägin.

Joo, joo, maitse, maitse,
kisse maitseb, see siss maksab!
Õtsi õllele õbedad!

KKI 1, 249/50 (410) < Alatskivi v, Ronisoo k < Sääritsa k – U. Mägi < Leena Kaldmäe (1947).

Joodi ühest kapast, seda kutsuti lemmkibu. Nii korjati raha pruudile. Vist ike pruudi pool oli see lugu olnud. Pulman lauldi. Siss visati raha sinna õlle sisse või põrandale. Mina es näe küll, isa rääkis.

Joo, joo, maitse, maitse!
Peksa punga ja tapa tasku,
õtsi õllele õbedad,
katsu kapale valge'eda (~ valged raha)!

Rohkem ma ei tea.

KKI 1, 250 (411) < Pala v, Ojaküla – U. Mägi < Kustav Edro (1947).

Olid niisugused kannid, pealt kitsad, alt laiemad, kõrv alt üles, ilusaste ära kirjatud noaga. Valati õlut täis. Naiste kirju vöö seoti kanni kõrva külge. Üks vanem naine käis kanniga ringi ja laulis. Teine käis järel. Selle käes oli üks nõu või taldrek. Sinna panid raha, kes jõid. Kelle käes kann oli, see laulis, teine ei laulnud, kes taga käis. Laulis:

Joo, joo, maitse, maitse,
kui sa maitсед, siis sa maksad!
Katsu kapa valge'ete!

Kaanega kann oli. Kutsuti, et lemmkibu. Laua peal oli paar kolm kibu õlle jaoks, säält joodi. Nägin, kui olin veel päris laps.

KKI 1, 251 (412) < Alatskivi v, Kokora k, Lillemäe t – U. Mägi < Miina Reinvald (1947).

Kui ma niisuke väike olin, siss tehti regedest kuhi õue peale üles. Siss oli suure kõrvaga kibu. Üks seisis üleval. Selle käes oli õllenõu. Teised käisid korrast üleval. Teised all ümber ree. Laulsid kõik – kes all, kes üleval. See, kes läks ülesse jooma, see pidi raha maksma. Raha pandi teise nõu sisse. Raha läks noorepaari eaks.

Laul oli:

Õtsi õllele õbedad,
katsu kapa valged!

KKI 1, 251/2 (413) < Tartu l < Kodavere khk, Kirtsu k, Nõmmeotsa t – U. Mägi < Juulie Sepp (1947).

Kibu sisse pandi õlu. Üks käis ringi ja laulis:

Joo, joo, maitse, maitse,
kui sa maitсед, siis sa maksad!

Ja jootis. Kõige lõpus oli et: „Raha, raha, raha!“ Tal oli teine, kes käis taga, kausike käes, kuhu sisse raha visati. Minu mäletusel ei ollud. Siin kõnelesid vanemad.

KKI 9, 149/50 (63) – U. Mägi < Joosep Narits (1948).

Juu, juu, maitsa, maitsa,
 kui sina maitsad, siis sina maksad!
 Peksa punga, tapa tasku,

otsi õllele õbedat,
⁵ katsu vaske kapaseida!

Laulja on laulu kuulnud väikse lapsena oma õe pulmas. Üks vana habemik mees kandis õllekappa ringi ja laulis. Pulmalised panid raha kapa sisse. Muidu oli pulm ilma silmapaistvate vanemate kommeteta. „Vana aja pulma“ ei ole jutustaja ise näinud, küll aga kuulnud vanematelt.

RKM II 43, 458/9 (8) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1953).

Ennemalt, kui tervist joodi, hakati raha korjama, lauldi:

Joo, joo, maitsa, maitsa,
 kui sina maitsad, siis sina maksad!
 Peksa punga, tapa tasku,

õtsi õllele õbedad,
⁵ pane vaske vaagenasse!

RKM II 48, 119 – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

Vanast õli pulmal kapaga õlut antud.

Juu, juu, maitse, maitse,
 kui sa maitsed, siis sa maksad!

Minu aegus enam seda ei ollud.

Jutustaja pulmad olnud 45 a tagasi. Et kapasse oleks raha pandud, seda jutustaja ei mäleta.

RKM II 48, 41 < Kallaste l – S. Lätt < Anna Viljus (1954).

Lemmkibu laul

Juu, juu, maitse, maitse,
kui sa maitsed, siis sa maksad!
Õllest õbedad ...

Käidi kibuga ringi ja igäühele lauldi nii. Kas paar või kolm või viis kopikat panid. See oli see maksmine.

Üks joramine oli, ega tal olnud tea, mis viisi või moodu.

RKM II 48, 268 (2) < Alatskivi v, Riidma k – O. Niinemägi < Anna Jakobson (1955).

979

27.

Joo, joo, [maid-se, maid-se! Kui sa maid-sed, siis sa] mak-sad.

[Ot-si] õl - le - le õ - be - dad, [katsu kapale] val - ge - da!

EFAM, Tampere – H. Tampere < Karl Madi (1955).

980

28.

Puukapad õlid, sellega käidi ringi ja lauldi:

Juu, juu, maitsa, maitsa,
kui sa maitсед, siis sa maksad!
Peksa püksi, tapa taskud,
otsi õllele õbedad!

Juu, juu ja maitse, maitse,
kui sa maitсед, siis sa maksad!

Nõnna sii oli siis, nii rahaline and, võib-olla ka nuarpuarile.

EMH 667 < Assikvere – A. Univere, P. Virtaranta < Jakob Luka (1964).

PULMALISTE LAHKUMINE

369. AITÜMA KURBA KUTSUMAST!

984

1.

Aitüma minu suule,
minu võivale võsale
minu, kurba, kutsumasta,
ane ulka arvamasta!
⁵ Võtt´ kure kurvasta elusta,
ane alvasta abista –

sae üürikess üva eluje,
tunnista tuska viitemaie.

Aitüma minu suule:
¹⁰ täis õlen söönud, täis õlen joonud,
täis õlen õtsani õluta,
täis õlen viha viinakesta!

H II 50, 608/9 (6) < Saare v – K. E. Martinson < Toomas Veike (1891, saadetud 1894).

Trükitud: ERIA nr 6283 (lt 2945, Aitüma kurba kutsumast!).

370. PIDU LÕPEB!

985

1.

rl/ul

Pulma lõpp

Sööki ei mäletä. Lõpuks laaleti:

Pidu lõpeb, pidu lõpeb,
pai eidekene,
õlu otsas, pärm põhjas,
pai eidekene!

RKM, Normann 3, 105 (17) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

LAULUD ABIELUST

ABIELUMEHE PÕLI

371. TILLUKE NAIN

1.

986

Võtsin naese nastulise,
pisukese püstolise.

Ärä tema uppus ubalehte,
ärä kadus kasteheina.

⁵ See küll, nirki, niidab eina,
see küll, kassi, kastab kakku,
see küll, äbärik, äestab.

Viis on laulu nr 947 juures.

EÜS II 413 (147) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

Viis: EÜS II 299 (123) – A. Liiv.

372. MUST NAIN

1.

987

Must naine + Põlvist põdema

Oh Jumal mäetagune,
mis jätid mind magama,
kui neid näädusid jaeti?

Muile mukid annetije,
⁵ kenad kätte kiänetije –
mulle musta ja rumala,
tõrvakandu ja tõbise.

Muidu elass, kuidas elass –
tuleb pühapäevakene,

¹⁰ kõik lähvad õmaga keriku,
mä lään õma õjutama.

Kos one oitu, siäl õjutat,
kos one vetta, siäl verutan,
õlenuustik nuka piäla,
¹⁵ seebitükk õli selja piäl.

Kiänan ümbre, ütlen jälle,
sõnad tõisiti kõnelen:
eila võtin naese nuore,

tunaile tõese puole.

²⁰ Veien hella heinamuale,
kulla kuivale loole.
Niitis kuari, niitis kaks,
hakkas põlvista põdema,

labaluista langemaie.

²⁵ Siis vein kodu ahju piäle –
kukkus, kurat, tuhka.
Siss sain lahti raipest naesest.

H II 4, 661/3 (28) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

988

2.

Viibisin vile ajama
ja pajopilli puhkemaie,
kui neid näidusid jaeti.
Muele muksid anneti

⁵ ja kenäd kätte kiäneti –
mulle musta ja rumala,
tõrvakandu ja tõbise.

H III 9, 318 (1) – J. Liiv (1888).

989

3.

Viibisin vile ajama,
pajopilli puhkemaie,
ku neid näädosid jaeti,
tinapiädasid tingiti.
⁵ Muele mukid anneti,
kenäd kätte kiäneti –
mulle sae musta ja rumala,
tõrvakandu ja tõbise.

Panin nukka, nee nurisi,
¹⁰ panin kolka, nee kolisi.
Muud liäväd mukiga keriku,
ma liän õma õiendama.
Kos one oito, siäl ohotan,
kos one lomp, siäl lopotan,
¹⁵ puhtan veden pesen puhtast.

H III 9, 349 (8) < Alatskivi – J. Kook (1888).

Kk: 1. vile; 3. näädosid; 11. mukikin.

990

4.

Must naine + Laisk naine sipelgapesasse

Vist viibisin vile ajama,
pajupilli puhuma,
kui neid neiusid jäeti.

Moele mukid jaeti,
⁵ ja kenad kätte kiäneti,
mulle musta ja rumala,

tõrvakandu ja tõbise.

Tõesed lähvad keriku,
kohe mina vaene?

¹⁰ Lähän oito ojutama.
Kus on oidu, säääl ojutan,
kus on vede, säääl verotan,
kus on kaevu, säääl kastutan.
Siis vein sipelgapesasse,

¹⁵ sipelgad seid silmad peaste,
kusilased kulnud peaste,
mesilased meeled peaste,
erilased inge sidest.

Siis vein kurja koju,
²⁰ panin halva ahju otsa pääle,
sääld ta kukkus tuhkaauku,
siis sain raipest naisest lahti.

A 2121 (3) < Kokora v, Torila k < Peterburi kubermang – Osvald Tubin, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

5.

991

Rikas – inetu, vaene – ilus + Must naine

Kedägi muudu ei piä õlema naesel, sitaunniku õtsass üles aetud ja naesess võetud. Miis ise ohanud:

Sest on Luaja äste tehnu,
et on vaesed valged luanud,
rikkad uhked, rumalad,

tõrvakandu tõbised.

⁵ Muud lähväd mukiga keriku,
minä mussaga jõe.

Et naene muss ja inetu, mükkin ja kekin on ilos.

ERA II 300, 126/7 (36) < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Villem Bunder (1942).

373. NAISE PEKSMINE

1.

992

Ette üteldud:

Tüdruk tükkis minule,
mõtles palju palka saavat.
Mul õli palju patakida:
reevemmel, vennikene,

⁵ kasevemmel kaunikene,
sii käis naese nahka möödä,
pisukesta pihta möödä,
ai lühikesta luuda mööda.

EÜS II 412 (144) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – A. Liiv, J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

374. PÕLVIST PÕDEMA

993

1.

Võtsin naese nuurukese,
õrna õbeõiekese,
viisin ella heinamuale,
kaanikese kuari piäle.

⁵ Niitis kuari, niitis kaksi,
akkas põlvista põdemaie,
labaluista langemaie,
õlanukest õhendamaie,
kaelajatkust kaebamaie,
¹⁰ jalasiärest soigumaie.

„Oh mu miäsi miäleline,
kuasa kaalaarmuline,
võta latrist laagi täkku,

pane taga vaskevanker,
¹⁵ tõmba piäle luine luuka,
sõida suuja Suomemuale,
aja kiirest Arjumuale!

Tuu mulle Suomest sortsieite,
Arju luanest vana naene
²⁰ hädalista aitamaie,
tuu mind, tõbist, tohterdama,
kidurida kinnitama,
vaevalista vuatamaie!

Muidu pean küll surema,
²⁵ muidu mulda küll minema.“

H II 4, 676/7 (44) < Kokora v, Torila k – M. Koik, J. Härms < Kadri Allik (1887).

Kk: 10. soikumaie.

994

2.

Mullu võtsin noore naise,
tänavuade tõisepoole,
kui oli lõikus lõikamata,
pere rehed peksemata.
⁵ Kui sai lõikus lõigatud,
pere küll rehed peksetud –
minu küll naene põlvist põdeb,
nihusist ju nikerdab.

Läksin linna ämmä juurde,
¹⁰ taha Tartu targa juure.
„Kas oled nidad niperdanud,
kõhu- küll -nahka kõditanud?“
„Ma olen nisi niperdanud,
kõhu- küll -nahka kõditanud.“
¹⁵ „Siis one sinu oma süüdä,
ei õle muie, ei kellelgi.“

EÜS II 401 (131) < Pala v, Nõva k, Niidike t < Mäkatsi m – J. Raja < Sohvi Tamming (1905).

EÜS II 298 (117) – A. Liiv.

Heinast hobune + Kosilane laisas talus + Põlvist põdema

Pilliroost ma pistin silmad,
kasteheinast käänsin kabjad,
linapihust pandsin lehese,
vana vihast saba.

⁵ Sõitsin ma neediste talusse:
tuba luuda tahtenessa,
ahi algu pallenessa,
kibu nuutsus nuustikud.

Tobro tõõsele talule:

¹⁰ üks õllu Prillä, tõne Prälla,
kolmas armas Annekene.

Siis akasin Annekest kosima,
viisin helle heenamaale,
panin kulla kaare pääle,

¹⁵ niitis ta heenä, ilusa,

kaarikese, kaunike.

Hakkas ta põlvista põdema,
labaluista langema,
põllepaelad paisuma.

²⁰ Külanaesed, memmekesed,
mis minu naesel häda on?

Ei ole muu kellegi süüd,
kui sinu oma süüd!

Pane linnased ligunema,

²⁵ odrad otsete jõgeje,
kaarad katsiti vedeje –
Ann hakkab nukan istumaie,
vananaisi vahtimaie,
tanguputru tahtemaie.

ERM 5, 23/4 < Peipsiäärne, Kolkja k – A. Simson < Maali Kori (1920).

Kk: 22. mu; 24. linased.

Dbl: ERM 154, 61/3 (30) – A. Simson. 8. nuustikut; 10. õli; 16. kaunikse.

Põlvist põdema + Laisk naine sipelgapesasse

Võtsin naise naelja pärast,
võtsin naise noorekese
enne jaani kaks nädali.

Viisin juuda heinamaale.

⁵ Niitis vaalu, niitis teise,
hakas põlvista põdema,
labaluista langemaie.

Panin sipelgapesasse,
sipelgad sõid silmad päästa,
¹⁰ erilased hinge seesta.

Siis vein raipe koduje,
panin ahju otsa pääle,
kuksi, kurat, tuhkahauda.

A 2145 (7) < Alatskivi v, Pusi k – Salme Raudsepp, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

997

5.

Olin enne herra poissi,
oijin herra hobesida,
kannin herra kannusida.

Mõtlin palju palka saada,
⁵ sain aga palju patakida,

enam häida vemmalida.

Mullu võtin naise noore,
tunamullu teise poole.

Võtt aga põlvissa põdeda,
¹⁰ nihusista nikastada.

A 8590 (23) – S. Königsberg (1926).

375. LAISK NAIN – EI KETRA

998

1.

Ennä naesta, mis minula,
viädab perseda perana,
villad veeretab veljele,
takud tõesele talule!

H II 4, 663 (29) < Lahepera k – M. Koik, J. Härms < Elias Pärn (1887).

376. TULGU LAULMA, KEL HEA NAIN!

999

1.

Kes one hea naese suanud,
sii tulgu seltsi laalama!

Kes one vana roesu suanud,

roesu suanud, raesa suanud,

⁵ sii mingi müüda ikuga,
ikuga ja nutuga.

H II 4, 568 (40) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

Trükitud: ERIA nr 6311 (lt 2962, Tulgu laulma, kel hea naine).

ABIELUNAISE PÕLI

377. SAKSA ASEMEL SANDILE

1.

1000

Oleks mo eit mind hästi oidnud,
taat mind targast kasvatanud,
õigel viisil õpetanud,
parajal ajal parandanud,
⁵ siis oleks saand ma saksal naiseks,
kasvand kuningale kaasaks.

Eit ei viitsind vintsutada,
taat ei targast kasvatada,
õigel ajal õpetada,
¹⁰ parajal ajal parandada.
Nüüd must sai aga sandi naene,
kotikandja kaasakene.

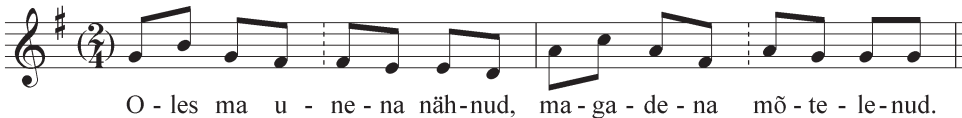
H II 27, 1016 (2) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

378. LÄKSIN JOOSTES JOODIKULE

1.

1001

*Tulle oleks visand viinatoobi + Läksin joostes joodikule + Joodik tuleb kui kurat
koju + Nutan noorust + Joodiku hobune*

Õless ma unena nähnud,
magadena mõtelenud,
et saan kurja kaasa kõhta,
valju aga vaemu kõhta –
⁵ tulle visand viinatoobid,
katussele õllekannid,
metsä medekarikad,
suvi lipanud linata,
talve tantsinud tanuta!
¹⁰ Suve õless suanud suuremasta,
talve õless suanud targemasta.
Oh minu ulluda piädä,

rumalida mõtteida:
jooste jooksin joodikule,
¹⁵ kärmest kõrtsi kõndijale,
käe ma annin kärnätlese,
jalad jampsule juhatin,
pea ma pistin pöörätlese.
Kui tuli kodo joodike,
²⁰ külä õlle lakkuja,
pillus pere pingi alla,
laasis lapsed lavva alla.
Vao jooksis naene vaene,
vao jooksis ja valatas,

²⁵ tõese jooksis, tõstis peada:
kas jookseb joodik järele,
ladunesse lakekoera?

Kui ei jookse järele,
ladunesse lakekoera,
³⁰ siis mina istun ikkemaie.
Itken ennistä eluda,
nutan noortapõlvekestä,
mis õli kasvaden kodona,
istuden isä toana,

³⁵ veerten velle põrandala.

Oh sina, Jüri, joomakoera!
Kos seesäb joodiku obene,
lakekoera lauki ruuna?

Seesäb kõrtsi seenä veeren,
⁴⁰ vahib kõrtsi varna küljen,
silmad sööväd, suu valatab,
kõrvad lõnga keriväd,
jalad teri tambivad,
saba pühib salvepõhja.

EÜS II 372/5 (104) < Alatskivi v, Lahe – J. Raja < Leena Töövahe (1905).

Viis: EÜS II 289 (73) – A. Liiv.

379. KUS KÕRI PANI KASUKA?

1002

1.

*Ema müüs tütreid + Kõrtsijoodik + Joodiku hobune + Kus kõri pani kasuka?
+ Ei joonud naist maha*

Joodik mees

Emakene, nennekene,
mõtles müüma müügitükki,
kauplema kalevipakku –
ise müüsid tüteriida,

⁵ tüteriida, tateriida.

Nüüd tuli suuss sompajalga,
pajustikuss paikapükksa,
rabastikuss rähmasilma,
tuli üks tubakanina.

¹⁰ Sai küll sarve koputajaks,
kõrtsiukse hulgutajaks,
kõrtsilingi liigutajaks.

Hobu seisab seina küljen,
vahib kõrtsin samba küljen,

¹⁵ silmad süävad, suu valatab,
nina niisida nikutab,
jalad kangasta kuduavad.

Naine:

Oh sa juadik, juamakoera,
kos su kuube, kos su kasuka,
²⁰ kos su ilus ihnukenene?

Kõik on kõrtsin kammerin,
õllevaadi otsuni,
viinavaadi vitsuni.

Kõrtsi jõid sa kõrvikese,
²⁵ hallikese alevisse.

Mees:

Ei ma joonud naisukesta!
Jätsin ta kodu magada,
säangi ülesseadijassa,
lina alla lipujass.

ERA II 249, 510/11 (7) < Maarja-Magdaleena khk, Halliku k < Kodavere khk – A. Saar < Anna Lepik (1939).

Kk: 16. nikutavad.

380. JOODIKUL SAAB NÄLGA NÄHA

1a.

1003

∴ Oh ma õnnetu, miks ma läksin
joodikulle mehele! ∴
Joodikul ma näen nälga,
ei saa enam tagasi.
⁵ Kui ta kõrtsist kodo tuleb,
peksab mind veel pealegi,
võtab malga, annab mulle
pitku pihta piduti.

∴ Oh mu isa ja mu ema,
¹⁰ miks te mind veel kasvatand! ∴
∴ Eks te võind mind jõkke viia,
ehk ka jõe kaldasse. ∴
∴ Seal oleks vesi veeretanud,
jõ'ekallas kasvatand. ∴
¹⁵ ∴ särg oleks teinud säärepaelad,
aug oleks ammed õmmelnud. ∴

Lauldes: 1. mina; 9. Oh minu isa ja minu ema.

RKM II 48, 266/7 (15) < Kallaste I – O. Niinemägi < Anna Viljus (1955).

1b.

1004

g'=as Oh mi-na õn-ne-tu, miks ma läk-sin joo-di-kul-le me-he-le!
Joo-di-kul ma nä-en näl-ga, ei saa e-nam ta-ga-si.

Oh mina õnnetu, miks ma läksin
joodikulle mehele!
Joodikul ma näen nälga,
ei saa enam tagasi.

⁵ Kui tema kõrtsist kodu tuleb,
peksab mind veel pealegi,
võtab malga, annab mulle
pikku pihta piduti.

Oh, minu isa ja minu ema,
¹⁰ miks te mind veel kasvatand!
Eks te võind mind jõkke viia,
ehk ka jõe kaldasse.
:,: Seal oleks vesi veeretanud,
jõekallas kasvatand, :,:
¹⁵ :,: särg oleks teinud säärepaelad,
aug oleks ammet õmmelnud. :,:

RKM, Mgn II 1277 d – H. Tampere < Anna Viljus (1955).

1005

2.

Oh mi-na õn - ne - tu, miks mi-na läk - sin joo-di - kul - le me-he-le!

Joo-di-kul mi-na nä-en hä - da, ei saa e - nam ta-ga-si.

1) 2)

Oh mina õnnetu, miks ma läksin
joodikulle mehele!

Joodikul ma näen äda,

⁵ ei saa enam tagasi.

Oh minu isa ja minu ema,

miks te mind veel kasvatand!

Eks te võind mind jõkke viia,
ehk ka jõe kaldale.

¹⁰ Las seal vesi veeretada,
jõekallas kasvata.

Laulmisel: 1. mina.

RKM II 48, 332 (8) < Alatskivi v, Saburi k – O. Niinemägi < Miina Leegu (1955).

Viis: RKM III 3, 62 (50) – H. Sirmas.

381. OLEKS TEADNUD, ET KURJALE KOSITAKSE

1.

1006

Parajalt

O - less ma u - ne - na nän - nu, kaa - si - ke, kaa - ni - ke.

Oless ma unena nännu,
kaasike, kaanike,
magadena mõtelenu,

et mu kurjale kositi,
vihasele viinad juudi –
5 võinud emake ojja mu uputada.

EÜS II 322 (23) < Kavastu v, Tähemaa k, Ernitsa t – J. Raja < Ann Kõiv (1905).

Viis: EÜS II 278 (16) – A. Liiv.

Trükitud: PT, lk 78/9 (86).

382. HEA PILLIGA, KURI PIITSAGA

1.

1007

[fragment]

(Mees) võtnud pilli piä alt,
kanneli lae vahelta.

Kui naesele peri õli. Aga kui õli kuri, siis:

Võtnud piitsa piä alt (ja)
kantsiku lae vahelta.

Kuda siis:

Pannud tämä tallukad taženema,
viisod vettä vieremäie.

ES MT 88, 37 (8) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932)

383. LAISK KALAMEES

1008

1.

Muud mehed lähvad merele,
muud kuasad kala järele –
mu miäsi issub koduna,
puhub pudruvuaganaje.

⁵ Mul enel mehessa merele minna,
mul kuasass kala järele.
Suan ma sadu ahvenida,
tuhat riita riäbisida.

Siis mina suppi kiätemaie:
¹⁰ perele mesine suppi,
mehele kesine suppi.

Siss mina piima tõstemaie:
perele ma piimatuobi,
mehele ma tõrvatuobi.

¹⁵ Miäsi jo nuradelije,
mina vasta kostelije:

„Nenda nuored nuomitasse,
nenda p ullud õpatasse!“

Mina õbeelmida elissin,
²⁰ kingakanduda kärissin.

Läksin saana küttemaie:
kos ma näen kuinud kuuske,
siält tiin mehele vista;
kos näen kased kaharad,
²⁵ siält tiin perele vista.

Ise lään usta oidemaie,
ise leeni viskamaie.

Nenda nuored nuomitasse,
nendap ullud õpatasse.

³⁰ Mina õbeelmida elissin,
kingakanduda kärissin.

H II 4, 666/8 (33) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Leena Polakene (1887).

384. MUST MEES

1009

1.

Oh Jomal, Jomaluke,
meks sa mind magama jätsid,
kui oli peiusaagi aega?

Muud said kaunid, kõik said kenäd,
⁵ ma sain musta ja rumala,
tõrvakannu ja tõbise,
oavakanno ja aleda.

Teiste peiud ja paremad,
teiste kaunid ja kenamad,
¹⁰ läksid kõrrale keriku –

mina küirisin oma meesta.

Küna oli eessa külläkille,
mees õli seessa selläkille,
mul õli nuustik nurga piälä,
¹⁵ seebitükk õli seenä piälä.

Viisin siis valgete vahele,
kenamate keske'elle –
ikka õli musta nago mutti,
ikka õli alli nago rotti.

H II 27, 1020 (9) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

385. MILLAL SAAN OMILE?

1.

1010

Kuis lähen, halva, õmale,
kuis läen, tuima, tuttevile?
Suvel on tii kivine,
talvel tii toesuline,
⁵ sügise on tuuled suured,
keväde veded vägeväd.

Kui liän Narva õmale –
tunni esänd tundemätä,
pääva obo pääsemätä.
¹⁰ Võtid tulbad tunnissata,
seenäpalgid siädätä,
ahi arvata õmassa.

ERM 5, 50 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Dbl: ERM 154, 51 (22) – A. Simson. 1. kõis; 2. kõis ... tutevile; 9. päävä; 11. seätätä.

386. ARMID NÄKKU LÕÖDUD

1a.

1011

*Armid näkku lõõdud + Annab süüia – haugutab + Peks mõisas + Oma ema ja
võõrasema ootavad koju + Minia meelevald + Riietus isa- ja mehekodus + Arg
laulik*

Kui ma sündisin emale,
kui mu anti aadujalle,
es õle parmi palge'ella.
ei tähti täiela näula.
⁵ Mual õlid mualijad paremad,
ilmal õlid ise tegijad,
tegid tõesele näule,
mualid muele palge'ella,
tegid parmid palge'ella,
¹⁰ parmied alla juusse.*

Võõrasnenne, võõgas nenne,
tõstab liäme ja tõreleb,
annab leiva ja aaguteleb,
tal one kikud kirjanagi,
¹⁵ palukesed paperilla.

Ei ma tõhi kodu kõnelda,
kodulapsile ladelda,
mis siäl tiul testanessa,
abivaemul andanessa.
²⁰ Tiul liigub liiga vitsa,
kaljub kaskine kadika,
käib mu piäni pistu müüda,
tudjub keppi tuomikune.
Peretütar piänikene,
²⁵ talutütar, näiukene,
kuuleb mu kodu tuleva,
välja õtsast ju õjuva,
taga luane laaleneva.
Püürab püüraje väraved,
³⁰ ukсед ummirõnga'aje:
kodu tuleb suuri süüja,
suuri sööja, suuri juuja,

veel änam külaje viija.

Mis viänen mina külaje?

³⁵ Vai viin õlgida külale,
aganida annan muile:
kaevu kuaneta mäella,
sealauta võtme'eta,
kävijite käägipaika,
⁴⁰ minijite meeleva.

Kui issin isa edella,
kasvin kandija kodula,
viärin velje põrmandula,
kääsin, kõrditud kädised,
⁴⁵ õlanukad nipeldetud.

Kui saan kurja koasa kõsta,
õela elaja kõsta,
siis ma kotila krobisen,
ermesvarsila õrisen.

⁵⁰ Ei ma tõhi tõeste laulda,
hiäst hiäle kuulutada –
siin one kuulijad kuluna,
sõnavõttijad võsula,
hiäleviäjad lepikunna,
⁵⁵ ära veavad iälekese,
ära kulla kurgukese,
vedavad pilliss Pihkevije,
kannelist nad kaage'ella.

H II 4, 594/6 (73) < Kallaste k – M. Koik, J. Härms < Krõõt Anask (1887).

Kk: 45. nipetetud; 47. eluajakesta; 50. tõde salata; 57. veedavad.

*Arv. tuletis värsist: (p)armid allaje juusse.

1012

1b.

Emakene, nenneke,
tõid sa ilmale ilusa,
kannid muale kaunikese,
es õle parmi palge'ela,
⁵ täste täielä näola.

Mual õlid mualijad paremad,
ilmäl õlid ise tegijäd,
tegid parmid palge'ela,
parmid alla juusse.

ERM 5, 47 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 9. parmie ... juusee.

Dbl: ERM 154, 43 (19) – A. Simson. 5. tõste; 8. pale'ela.

387. ISA- JA MEHEKODUS

1.

1013

Kallis kasvupõli + Mis sai memmele minusta? + Tugi sai sellel, kes ei tundnud

Peretütre laul

Oh mu ennistä eluda,
kauniss kasvupõlvekessa,
kui siin isa edelä,
kasvin kallila kodula.
⁵ Kääsin kõrsitud kädistel,
õlanukad nipeldetud.
Kui suan kurja kuasa kõsta,
õela elaja kõsta,
siis ma kotila krõbisen,
¹⁰ hermesvarsila helisen.
Mes saa nennele minussa?

Itkud said minu emale,
haledused aadujalle,
itkud said imetamasse,
¹⁵ käed said kaled kandemasse,
silmad märjad mähkimasse.
Abi sellel, kes es assu,
tugi sellel, kes es tunne:
tuemale tuletégija,
²⁰ virgale vedevedaja,
laesal lapsehällitaja.

ERM 5, 38/9 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 4. kandila; 14. imetajasse; 19. tuemale tuletégijalle; 20. vedevedajale.

Dbl: ERM 154, 23/5 (11) – A. Simson. 12. emäle.

388. SÕNAKERA

1.

1014

Sõnakera + Kuhu kurjad sõnad panen

Kuulen kurjad öeldava,
sõnad halvad andaneva –
kelle muele kui minule,
lapsele, kodukanale
⁵ ja isa õvve tütrele.
Ma kerin sõnad kerale
ja veeretan kera vesile,
lasen kera laenetele.
Vesi viib velile teada,

¹⁰ laene laksutab emale.
Kuulen kurjad hommikul –
need ma söön söömidella;
kuulen kurjad lõõnella –
need ma joon joomidella;
¹⁵ kuulen kurjad õstakulla –
need ma voorin voode'ela,
pajatan palanga pojale,
päitspakule kõnelen.

EKLA, f 191, m 1: 6, 12/3 (3) – A. Alver (– 1903).

LASTELAULUD

HÄLLILAULUD

389. KASVA KARJUSEKS!

1015

1.

Suu-suu suuremassa,
pisukene pikemassa,
sirgu siapoisijassa,

kasva karja hoidijassa,
⁵ kangu künni kündijassa!

A 2140 (6) < Kallaste al – Aino Klaos, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

1016

2a.

Kiigu Kriossele! + Suisu suuremaks! + Kasva karjuseks!

The musical score is written on four staves in G major (one sharp). The melody is simple and rhythmic, with lyrics in Estonian. The first staff has a *g¹=a¹* marking above the first note. The second staff has a *g¹=a¹* marking above the last note. The third staff has a *g¹=a¹* marking above the last note. The fourth staff has a *g¹=a¹* marking above the last note.

g¹=a¹ Kii-gu, kii-gu Kri-os - sel-le, ü - le ai - a Õt-sa - ral-le,
pit-kä tii-dä Pii-bu - ral-le, va-hess ar-vass Vae-na - ral-le!
Sue-su - sue-su, su-ad suu-ress, ma-ga kav-va, kas-vad *g¹=a¹* pi-käss!
Siis si-nust suab üks kar-jus-si-ke-ne, tõõ-seb tõõ-ras - te a - ja - ja,

met-sä - n leh-mä lem-mo - ta - ja, kau-ge - l kar-jan kep-so - ta - ja.
 Ei lä-he õit-si an-ni - vak-ka e - gä kar-ja kan-gas-pak-ku,
 õit-si lääb äl-lin oi - e - ta - va, kar-ja sü-len kan-ne - ta - va.

ERA, Fon 537 a < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

Dbl: ERA II 172, 56 (10) – H. Tampere (1937). 1. Kiku, kiku, Kreosselle; 6. pitkäss; 13. lähäb; 14. süülen.

2b.

1017

Kiigu Kriossele! + Suisu suuremaks! + Kasva karjuseks!

g'=*as'* Ki - ku, ki - ku Kri-os - sel - le, ü - le ai - a Õt - sa - ral - le,
 pit - kä tii - dä Pii-bu - ral - le, va - hess ar - vass Vae - na - ral - le!
 Sue - su - sue - su, su - ad suu - ress, ma - ga kav - va, kas - vad pit - käss!
 Siis si - nust suab üks kar - jus - si - ke - ne, töö - seb töö - ras - te a - ja - ja,
 met-sä - n^e leh-mä lem-mo - ta - ja, kau-ge - l kar-jan kep-so - ta - ja.
 Ei lä-he õit-si an-ni - vak-ka e - gä kar-ja kan-gas-pak-ku,
 õit-si lä-häb äl-lin oi - e - ta - va, kar-ja sü-len kan-ne - ta - va.

ERA, Pl 89 B2 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

Trükitud: ERIV III, lk 181/2 (II A 26, Kasva karjaseks!).

Suisu suuremaks! + Kasva karjuseks!

Hällilaul

Soeso-soeso, suad suuress,	kaugel karjan kepsotaja.
maga kavva, kasvad pitkäss!	Ei lähe õitsi annivakka
Siis sinoss suab üks karjusikene,	egä karja kangaspakku,
tööseb töörasse ajaja,	õitsi läheb hällin oietava,
⁵ metsän lehmä lemmotaja,	¹⁰ karja sülen kannetava.

ERA II 249, 240 (18) – H. Siider < Anna Lindvere (1939).

1019. ERA II 249, 605/6 (7) – E. Ots < Anna Lindvere (1939). 6. kepsotaja.

1020. RKM II 27, 14/5 (10) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949). 1. suesu, suesu; 2. kaua; 3. sinust; 4. tööraсте; 5. lemmutaja; 6. karjal; 7. lähä; 9. lähäb ällin.

Kiigu Kriossele! + Suisu suuremaks! + Kasva karjuseks!

Hällilaul

Kiko, kiko Kreosselle,	töösep töörasse ajaja,
üle aia Õtsaralle,	metsän lehmä lemmotaja,
pitkä tiida Piiboralle,	¹⁰ kaugel karjan kepsotaja.
vahess arvass Vaenaralle!	Ei lähä õitsi annivakka
⁵ Sueso-sueso, suad suuress,	ega karja kangaspakku,
maga kavva, kasvat pitkäss!	õitsi lähäb ällin oietava,
Siis sinoss suab üks karjossikene,	karja sülen kannetava.

ES MT 282, 24 (20) – S. Tanning < Anna Lindvere (1940).

1022. RKM II 27, 44/5 (53) – S. Lätt < Anna Lindvere (1949). Värsid 1–4. 1. Kriossele; 2. Õtsarale; 3. tiidä Piiborale; 4. Vaenarale. Kodavere Raatvere küla talud.

Kiigu Kriossele! + Kasva karjuseks! + Suisu suuremaks!

Mul siikord läks miäless ära, et Jukul one viil üks kiigelaal, kellegä emä tädä kiigetäs. Tä õli kõlme-uassane, ku viil tädä ällin kiigetite. Sõimas emädä ja vand siis juba kurja.

Kui tast, et emä temädä magama pidi panema, siis alati kisendäs: „Emä, laala^k Kiko, kiko, Kriosselle!“ No nüid emä ütleb: „Juku, õle kuku, älä vannu kuia! Uuta nüid, emä laalab:

Kiko, kiko Kriosselle,
üle aia Õtsaralle,
pitkä tiidä Piiboralle,
vahess arvass Vaenaralle!

⁵ Ei lähä õitsi annivakka
egä karja kangaspakku,
õitsi lähäb ällin oitava,
karja sülen kannetava.“

„Emä, ärä jää suikma, raisk, laala!“ – „Juku, õle kuku, jää tuttu! Emä laalab:

Suisu-suisu, suad suures,
¹⁰ maga kavva, kasvad pitkäs!
Siis sinust suab üks karjusikene,
tõõseb tõõrasse ajaja,
metsän lehemä lennutaja,

kaugel karjan kepsutaja.
¹⁵ Ei lähä õitsi annivakka,
egä karja kangaspakku,
õitsi lähäb ällin oietava,
karja sülen kannetava.“

Emä ütleb: „Ennäb, ärä jäe nüid magama!“

Kriose – taluomaniku priinimi; Õtsarahva talu; Piiborahva talu; Vaenarahva talu. Kõik Raatvere külän Ranna vallan Kodavere kihelkonnas.

Lauldi ka kaks korda iga värssi, kui taheti pikemat aega lapsele laulda.

KKI KT 160, 8/10 (2) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

390. KIIGU KRIOSSELE!

1.

1024

Hällilaul

Kiko, kiko Kriussille,
üle aia Õtsaralle,
vaess arvass Vaenaralle,

pitkä tiid Piiboralle,
⁵ siält lääd alla Sorgaralle.

KKI MT 48, 9 (5) < Sääritsa k – K. Kuuse < Leena Pauls (1948).

391. MEMM LÄKS METSAST MARJU TOOMA

1025

1.

Kiigu, kitsetall! + Memm läks metsast marju tooma

Kiigu, liigu, kitsetalle,
memm läks metsäst marju tooma
pedäkäse pütiga,
kadakase kapaga,
⁵ vahtrapuuse vaadiga,
kännäpuuse kühvligä,

tammepuuse taldrekuga.

Vahtrapuune vaat olli õlal,
kännäpuune kühvli seljän,
¹⁰ kadakane kapp olli kainlan,
pedäkäne pütt olli seljän,
tammepuune taldrek pää pääl.

EÜS II 358 (77) < Kavastu v, Koosa k – J. Raja < Mai Kübarsepp (1905).

Viis: EÜS II 287 (58) – A. Liiv.

Trükitud: ERIA nr 6672 (lt 3138, Memm läks metsast marju tooma).

1026

2.

Kiigu, kitsetall! + Memm läks metsast marju tooma

Kiigu, kiigu, kitsepoega,
memm läks metsäss marju tuuma
pedäkäse pütigä,
kadakase kapaga.

A 11939 (9) < Pala v, Halliku < Assikvere – Väino Luka, Alliku algk, 4. kl (1931).

Kiigu, kitsetall! + Memm läks metsast marju tooma

Kiige, kiige, kitsepoega,
memm läks marju tuuma
kadakase kapaga,
pedakase pütiga.

Olen õppind emalt.

A 11933 (9) < Pala v, Kirtsu k, Mürseppa t – Arnold Päss, Alliku algk, 3. kl (1931).

4.–5.

1028

Hällilaul

Äiu-äiu ätepoega,
memm läks metsäss mammu tuuma
kadajase kapaga,

pedäjäse pütiga.
⁵ Mammud kasvid kandilised,
pitergused, pienikesed.

ES MT 294, 33 (24) < Sassukvere k – S. Tanning < Miina Villemson (1942).

1029. ERA II 172, 83 (11) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937). Värsid 2–4. 4. ja pedäjäse pütiga.

6a.

1030

Kiigu, kitsetall! + Memm läks metsast marju tooma

Ällilaul

Kiigu, kiigu, kitsepoega,
memm läks metsast mammu tooma,
taat läks einakuhja looma.
Memm toob mammu

⁵ kadakase kapaga,
pedakase pütiga,
toomingase toobiga.

Dikteeritud.

KKI 9, 415 (22) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

1031

6b.

Lapse hällilaul

Maga, maga, marjukene,
uinu, ubakaanakene!

Memm läks metsäst mammu tuuma

kadakase kapaga,
⁵ pedäkase pütiga,
toomingase toobiga.

RKM II 48, 110/1 (31) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

1032

7.

Las ma luuletan estest, kuda see esimene ots hakkas.

Memm läks metsast mammu tooma,
memm läks metsast marju tooma
pihlakase pütiga,
kadakase kapaga.

⁵ Toob aga mammud ilusad,
toob aga mammud punased
oma väikse lapsele.

RKM II 211, 623 (6) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

392. TULE, UNI!

1033

1.

Äiu-äiu, kussu-kussu,
minu väike näepsukene,
jää tuttu, tuvikene,

maka, mammuoksakene!
⁵ Uni, sina tule uksest sisse,
taguspidi aknast sisse!

A 11759 (9) < Ranna v, Omedu k – Ernst Kalme, Ranna algk, 5 kl (1931).

Kk: näesukene.

1034

2.

Uni, tule uksest sisse,
meie laste silma sisse!

A 11761 (11) < Ranna v, Äteniidi k < Pala v, Pala mõis – Ella Kuusik, Ranna algk, 5. kl (1931).

Lase kiik käia! + Tule, uni, uksest sisse!

Hällilaul

Äia, ämmä,
lase kiko käia,
uni uksest tulla,

lapse silmä minnä!
⁵ Uni tuleb uksest sisse,
lähäb lapse silmä sisse.

ES MT 294, 33 (23) < Sassukvere k – S. Tanning < Miina Villemson (1942).

1036. EKS 26, 3 (8) < Ranna v, Raatvere k – E. Mäso (1912). Värsid 1–4. 1. äia ja; 2. kiiku;
3. uksest tulgu; 4. mingu.

Hällilaul

Uni uksest tulla,
lapse silmä minna!
Uni, kuko kulmu
ja sinililled silmä!

KKI MT 48, 8 (4) < Sääritsa k – K. Kuuse < Leena Pauls (1948).

393. ÄIUTUS

Äiu, äiu

Äiu, äiu, ärdakene,
kussu, kussu, kullakene,
maga, maga, marjukene,
tudu sa, mu tuvikene!

A 8592 (77) < Pala v, Kantküla – P. Hamburg < Ella Laumets (1926).

Äiu-äiu kussu,
järe tuttu, tuvikene,
maga, memme mammukene!

RKM II 27, 14 (9) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

Puhka, ema puutooja,
maga, ema marjakene,
jää tuttu, toomekene,
jää tuttu, linnukene!

Teistkordsel laulmisel:

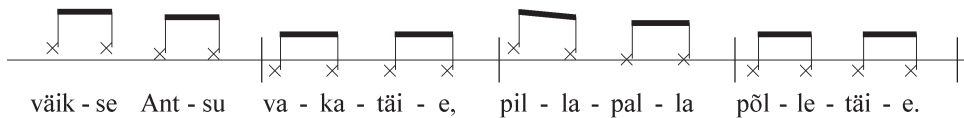
⁵ Jää tuttu, pojakene,
puhka, minu puutooja,
maga, minu marjavar!

Jää tuttu, toomekene,
jää tuttu, linnukene,
¹⁰ maga, minu marjakene!

RKM II 48, 331/2 (6) < Alatskivi v, Saburi k – O. Niinemägi < Miina Leegu (1955).

394. KIIGU, KITSETALL!

Kii - gu, kii - gu, kit - se - tal - le, memm läks met - säst mar - ju tuu - ma,
mar - ju tuub te - ma ma - ti - ga, ku - re - mar - ju ko - ti - ga.
Kan - dis ko - do ko - ti - täi - e, suu - re Ant - su su - ka - täi - e,

ERA, CD 33 (54) < Peatskivi k, Orgevahe t – J. Oras, L. Saarlo < Ida Rosalie Jõgi (1997).

395. LAPSEL KERGE KEELEKE

1.

1042

Laala, laala, latsekene,
latsel kerge keelekene,
mesilase meelekene,

pääsukese pääkene,
⁵ hānilase hāālekenene,
lōokese lōōrikene.

A 2108 (3) < Kokora v, Savasvere k – Ella Kuusik, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

396. LASE KIIK KÄIA!

1.

1043

Lase kiik käia! + Tule, uni, uksest sisse! + Meie laps on pailaps

Äia, ämma,
lase kiigal käia,
unel uksest tulla,
lapse silma minna!
⁵ Une-Mati ühte silma,
lepalindu teise silma.

Meie laps on pailaps,
meie laps on lilli laps,
meie laps on siiralind,
¹⁰ meie laps on pääsulind,
meie laps on roosinupp,
meie laps on kullerkupp.

RKM II 69, 52/3 (13) < Maarja-Magdaleena khk, Matjama k < Kodavere khk, Alatskivi v, Naelavere k
– J. Põldmäe < Anna Fuchs (1957).

1044

2.

Ää-ää äia,
ää-ää ämma,
lase kiigul käia!

Poiss oli aga oasuurukene, siis kutsus aga: „Tule aga, lähme tiiva* peale!“ Siis kiiguta teda.
* diivani

RKM II 211, 623 (5) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

HÜPITUS- JA MÄNGITUSLAULUD

397. SÕIT-SÕIT SÕTSELE!

1045

1.

Sõit-sõit Sõõrule,
üle aia onule,
reega ristiemale,

vankriga vanaemale,
⁵ kelguga kiriku!

A 11914 (9) < Alatskivi v, Päiksi k – Oskar Eber, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

1046

2.

Kui lapsed akasid itkmä, võta näid peräkuta kinni, upsuta ja laala:

Sõit-sõit Sõõrule,
üle aia Antsule,
läbi luane langule!

Siis ta kuulab ja jätäb kisa maha.

ERA II 266, 240 (8) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

Sõit-sõit Sõõrule,
 üle tii tädile,
 vahel arvass Vaenaralle,
 pitkä tiid Piiboralle!

ES MT 294, 34 < Sassukvere k – S. Tanning < Miina Villemson (1942).

Sõitsid, sõitsid Sõõrule,
 üle oja onule,
 läbi laane lellale,
 toa taha tädile,

⁵ viis versta vennale,
 pikka teeda Piiburalle,
 vahest harvast Vainuralle.

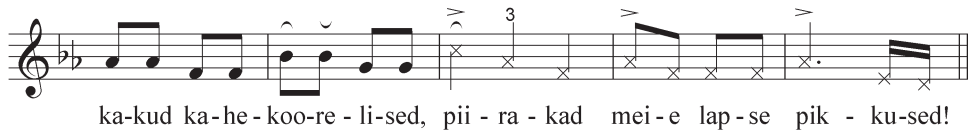
Nõnna sõitis siis üest perest teise.

RKM II 211, 624 (8) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

Sõit-sõit sõtsele! + Sõit-sõit linna!

Laul lapsele:

Sõit - sõit Sõõ - ru - le, ü - le ai - a o - no - le,
 tii - dā müü - da tä - di - le, lä - bi lu - ha lel - la - le,
 lel - la koe - rad kal - la - le! Ptruu, mi - ne lin - na,
 tuu lap - se - le sai - a! Lin - na - sai - ad sar - vi - li - sed,

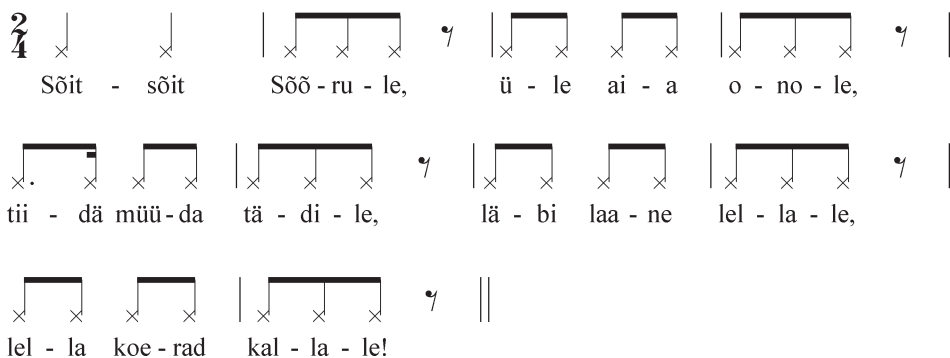

RKM, Mgn II 1274 d < Pala kn, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – H. Tampere < Leida Laasma (1955).

1050

5b.

Ku lapse älli juure minti, võeti need nõõrid kätte, akati kiigutama ja siis loeti et:

RKM, Mgn II 300 b – S. Lätt, A. Strutzkin < Leida Laasma (1955).

1051

5c.–5d.

Sõit-sõit Sõõrule,
üle oja onule,
tiidä müüda tädile,

läbi laane lelläle,
⁵ lellä koerad kallale!

Teistkordsel laulmisel:

Sõit-sõit Sõõrule,
läbi laane lelläle,
tiidä müüda tädile,

üle aia onule,
¹⁰ lellä koerad kallale!

RKM II 48, 317 (8) – O. Niinemägi < Leida Laasma (1955).

1052. RKM II 359, 365 (28) – M. Hiiemäe < Leida Laasma (1981). Värsid 1–5. 3. teeda mööda;
4. luha lellale; 5. lella. Seda isa luges meie lastele.

Sõit-sõit Sõõrule,
üle oja onule,
läbi laane lellele,
üle palu tädile!

Ühe põlve peal upatati, kui laps laulust juba taipas, nii paariaastane. Kuna meil oli see Sõõru seal ligidal, siis lastel oli hea meel, et sai sinna Sõõrule. Sinna oli nii 15 km, aga sinna sai käidud seenele ja marjule ja. Sõõru mägi oli seal ja väga ilus mets.

EFA II 30, 466/7 (28) < Tartu l < Pala v, Sääritsa k – M. Hiimäe < Endla Mölder (1999).

Värsid 1–3:

1054. A 11773 (8) < Ranna v, Kütimetsa k – Eduard Annuk, Ranna algk, 6. kl (1931).

1055. EFA II 40, 9 (14) < Pala v, Kodavere k, Piiri t – M. Hiimäe < Linda Härma (2001). 3. lellale.

Sõit-sõit Sõõrule,
läbi laane lellale,
üle oja onule!

RKM II 368, 306 (42) < Maarja-Magdaleena khk, Kaarli k < Kodavere khk, Nina k – T. Tammo < Luise Mumm (1983).

Sõit-sõit Sõõrule,
üle aia onule,
tükk maad tädile,
viis versta lellele!

A 11675 (4) < Pala v, Nõmme k – Klaara Laumets, Pala algk, 5. kl (1931).

1058

11.

Sõit-sõit sõtsele,
üle aia onule,
läbi laane lellele,
tüki maad tädile,
⁵ viis versta vennale!

Õde tuleb, õunad põues,
tädi tuleb, täiad põues,
onu tuleb, orik seljas,
lell tuleb, lehm järel.

Olen kuulnud emalt.

A 11931 (1) < Pala v, Kirtsu k, Pilli t – Aino Mikkelsen, Alliku algk, 3. kl (1931).

1059

12.

Sõit-sõit sõtsele
üle oja onule!
Koerad kallale onul,

onu toast opipätsi,
⁵ lelle toast leivapätsi.

Õppisin emalt.

A 11930 (9) < Pala v, Halliku as < Kooli t – Johannes Kivi, Alliku algk, 3. kl (1931).

1060

13.

Sõit-sõit sõtsele,
üle oja onule,
läbi laane lellele!

Sõtse toose sõõripätsi,
⁵ onu toose opipätsi,
lelle toose leivapätsi.

A 5435 (2) < Andressaare t – Ernst Tamm, Koosa algk, 4. kl (1924).

1061

14.

Sõit-sõit sõtsele,
üle õja onkule!
Onku, see teeb mar'asaia,
sõtse, see teeb medesaia.

A 11759 (5) < Ranna v, Omedu k – Ernst Kalme, Ranna algk, 5. kl (1931).

Kk: 3., 4. seeb.

Sõit-sõit sõtsele,
üle oja onule,
tagatippu tätele!

Sääl ma saan sajad koogid,
⁵ sääl ma saan siasape.

A 8633 (21) < Kavastu v, Kitse t < Vara – Magda Kose, Varnja algk (1926).

Kk: 3. taka tupu tatele; 4. sal; 5. säl ma siasape.

Sõit-sõit sõtsele,
üle oja onule,
läbi laane langule!

Langu lapsed paadud kõik,
⁵ mis me neile kostiks viime?
.: Uibu-upu, järve-kuku. .:.

RKM II 69, 49 (5) < Maarja-Magdaleena khk, Matjama k < Kodavere khk, Alatskivi v, Naelavere k – J. Põldmäe < Anna Fuchs (1957).

Sõit-sõit sõtsele,
üle oja onule,
läbi laane langule!

Langu tütreid tõbised,
⁵ meie tütreid terved.

A 5417 (5) < Kavastu v, Koosa k, Peebo t – Erika Paukson, Koosa algk, 3. kl (1924).

1065. A 5412 (7) < Kavastu v, Koosa k, Viira t – Benita Joonas, Koosa algk, 3. kl (1924).

1066. A 11719 (16) < Kavastu v, Koosa k – Aleksander Matsmann, Koosa algk, 3. kl (1931).
4. lapsed aigid; 5. lapsed.

1067. A 11929 (7) < Alatskivi v, Alatskivi m – Leida Sukk, Alatskivi algk, 6. kl (1931). Värsid 1–4.
4. lapsed.

Sõit-sõit sõtsele,
üle oja onule,
läbi laane lellele,

tüki maad tädile,
⁵ viis versta vennale!

A 2153 (23) < Kallaste al – Helmi Vilde, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1923). Kk: 3. lääne.

- 1069.** A 11690 (1) < Pala v, Pala k, Jaago-Reino t – Linda Vadi, Pala algk, 5. kl (1931). 3. lellale.
- 1070.** A 11917 (11) < Alatskivi v, Lahepera k, Koka t – Arnold Koka, Alatskivi algk, 6. kl (1931). 3. langule; 4. toa taga.
- 1071.** A 12272 (8) < Pala v, Väljaotsa k, Konsa t – August Konsa, Nõva algk, 5. kl (1932). 3. lepiku; 4. toa taha.

Värsid 1–4:

- 1072.** A 8639 (14) < Kavastu v, Varnja k – Alexander Viira, Varnja algk (1926). 3. lellale; 4. teed mööda.
- 1073.** A 11921 (9) < Alatskivi v, Alatskivi m – Linda Laos, Alatskivi algk, 6. kl (1931). 4. tare tagast. Kuulsin Amalie Laose käest.
- 1074.** ERA II 41, 423 (11) < Kokora v, Koidumetsa as – A. Kull (1910, saadetud 1932). 3. lepiku; 4. tua taha.
- 1075.** A 11730 (9) < Kavastu v, Lõhmuse t – Vilma Luht, Koosa algk, 4. kl (1931). 3. lepiku; 4. teed mööda.
- 1076.** A 11760 (11) < Ranna v, Kadrina as < Pala v, Metsanurga – Hugo Kruusen, Ranna algk, 5. kl (1931). 3. lepiku; 4. teed mööda.
- 1077.** A 11733 (5) < Kavastu v, Koosalaane < Tartu l – Renate Rüütli, Koosa algk, 4. kl (1931). 3. langule; 4. viis versta tädile.

Värsid 1–3:

- 1078.** A 8638 (18) < Kavastu v, Kõnnu k – Valter Tamm, Varnja algk (1926). 3. lepiku lellale.
- 1079.** A 11718 (4) < Kavastu v, Meoma k – Lembit Markus, Koosa algk, 3. kl (1931). 2. jõe; 3. langule.
- 1080.** A 11732 (12) < Kavastu v, Koosa k – Rosalie Päll, Koosa algk, 3. kl (1931). 3. lellale.
- 1081.** A 11782 (13) < Ranna v, Apumaa k – Iida Turk, Ranna algk, 6. kl (1931). 3. lellale.

1082

35.

Sõit-sõit sõtsele,
üle oja onule,
läbi laane lellale,

viis versta vennale,
⁵ tüki maad tädile!

A 8637 (17) < Kargaja k < Võnnu khk, Kastre m – Oskar Tamm, Varnja algk (1926).

Sõit-sõit sõtsele,
läbi laane lellele,
tüki maad tädile,
viis versta vennale!

A 11736 (21) < Kavastu v, Kõnnu k – Endel Stein, Koosa algk, 4. kl (1931).

1084. A 11814 (2) < Kokora v, Paapsi k < Iisaku khk, Oonurme k – Karl Rebane, (Kokora)-Torila algk, 6. kl (1931). 1. sõida-sõida.

1085. A 11744 (20) < Kavastu v, Kõnnu k – Magda Stein, Koosa algk, 5. kl (1931). 3. maadi.

Sõit-sõit sõtsele,
üle oja onule,
teed mööda tädile,
läbi lepiku lellale!

A 8631 (11) < Sookurgu k – Meralda Kekis, Varnja algk (1926).

1087. A 8630 (11) < Varnja k – Meeta Karv, Varnja algk (1926).

1088. A 11737 (13) < Kavastu v, Koosa k – Ludmilla Süvermann, Koosa algk, 4. kl (1931). 3. tüki maada; 4. laane lellele.

1089. A 11731 (18) < Kavastu v, Koosa k – Silvia Paukson, Koosa algk, 4. kl (1931). 3. tua taha; 4. läbi langu lellele.

1090. A 11723 (9) < Alatskivi v, Metsakivi k < Koosa k – Ilmar Reinhold, Koosa algk, 3. kl (1931). 3. taga tare; 4. luha.

Värsid 1–3:

1091. A 8634 (22) < Varnja k – Anita Lammas, Varnja algk (1926). 3. tare taade.

1092. A 8628 (12) < Alatskivi – Johanna Eek, Varnja algk (1926). 3. taga tuba.

Sõit-sõit sõtsele,	üle oja onule,
üle oja onule,	⁵ tüki maad vellele!
läbi laane lellele,	

A 11727 (8) < Alatskivi v, Koosa k – Helje Grünvaldt, Koosa algk, 4. kl (1931).

1094. A 8635 (22) < Varnja k – Eine Roos, Varnja algk (1926). Värsid 1–4. 2. õnule; 4. õnule.

1095

48.

Sõit onule

Laps läks sõitma
üle oja onule,
läbi laane lellele,

tüki maad tädile,
⁵ viis versta vennale.

A 11726 (6) < Alatskivi v, Kirepi k < Jurkamets – Maimu Suu, Koosa algk, 3. kl (1931).

1096

49.

Sõit-sõit sõbrale,
üle oja onule,
tüki maad tädile,

viis versta vennale,
⁵ läbi laane langule,
lepestikuss lellale!

A 2109 (14) < Kokora v, Torila k – Agnes Lassi, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

1097

50.

Sõit-sõit sõtsele,
üle oja onule!
Sõidan üle onu selja,
hüpan üle tädi kõhu.

A 5420 (7) < Kavastu, Kalevi t < Alatskivi, Pärna t – Herman Saar, Koosa algk, 3. kl (1924).

1098

51.

Sõit - sõit sõt - se - le, ü - le o - ja o - no - le,
lä - bi le - pi - ku lel - la - le, ta - re ta - ga taa - di - le!
Suur pitk pai!

ERA, CD 33 (56) < Peatskivi k, Orgevahe t – J. Oras, L. Saarlo < Ida Rosalie Jõgi (1997).

398. SÕIT-SÕIT LINNA!

1.

1099

Tpruu, mine linna,	mesileevad medelised,
tuu saia lapsele!	⁵ kakud kahekoorelised,
Tuu saidad sarvilised,	kombud kolmekandilised!

A 2140 (5) < Kallaste al – Aino Klaos, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

Kk: 5. kohe koorelised.

2.

1100

Sõit-sõit linna,	Saiad, saidad sakilised,
mis sinna minna?	⁵ koogid kahekoorelised.
Säält saia tooma.	

A 11682 (3) < Pala v, Karjamõisa k, Kase t – Adele Salu, Pala algk, 5. kl (1931).

3.

1101

[fragment]

Vanass testi ike lapsile:

Kakud kahekuarelised,
mesisaiad miälelised.

ERA II 266, 247 (29) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

4a.–4c.

1102

Ennemast lastele lauldi:

Ptruu, mine linna,	kakud kahekoorelised,
too lapsele saia!	⁵ piirakad meie lapse pikkused.
Linnas saidad sarvelised,	

KKI 1, 372 (606) < Pala v, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – U. Mägi < Leida Laasma (1947).

1103. RKM II 359, 365 (27) – M. Hiimäe < Leida Laasma (1981). 2. tuu lapsel; 3. linna ... sarvilised; 4. koogid; 5. piirakud. Põlve peal hüpitus.

1104. ERA, CD 35 (61) – J. Oras, L. Saarlo < Leida Laasma (1997). 1. ptruu, ptruu; 2. tuu; 3. linna.

Ptruu, mine linna,
 tuu lapsele saia!
 Linna saiad sarvilised,

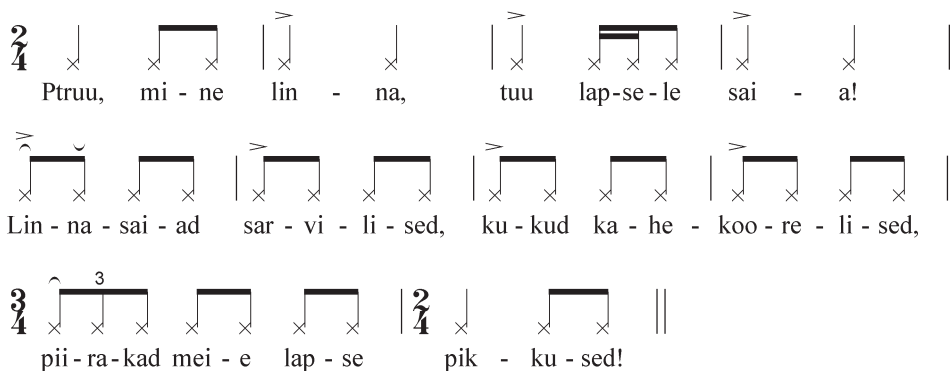
kakud kahekoorelised,
⁵ piirakad meie lapse pikkused.

Viimase värsi juures tõstetakse laps kõrgele üles.

RKM II 48, 318 (12) – O. Niinemägi < Leida Laasma (1955).

Viis: RKM III 3, 59 (44) – H. Sirmais. Viisikoguja märkus: Laulu lõpp (piirakad meie lapse pikkused) öeldakse viisita.

Siis loeti viil, et:

Siis tõsteti laps üles viil.

RKM, Mgn II 300 c – S. Lätt, A. Strutzkin < Leida Laasma (1955).

Till-till-till tinna,
 Anna läheb linna
 tillu lindu tuuma
 oma tillu täkuga.

RKM II 27, 305 < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Nõu
 < Anna Lindvere (1950).

Kk: tukuga.

Laulab:

Ptruu-ptruu Riiga,
 lapsele too saia,
 too aga taadil tubakast,
 õele too õuna,
⁵ memmele too mesileiba,

vennale too viina,
 lapsele too saia!
 Too aga said sarvilised,
 kakud kahekoorilised!

Kui laps jo põlve peal oli, siis hüpatati.

RKM II 211, 622 (4) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

Ptruu, sõida linna,
 too lapsel saia!
 Saiad, said, sarved,
 piirukad reepikkused.

RKM II 368, 306 (43) < Maarja-Magdaleena khk, Kaarli k < Kodavere khk, Nina k – T. Tammo
 < Luise Mumm (1983).

1110

8.

Ptruu, sõida linna,
too lapsel saia!
Saiad laiad, sarvilised,

kakud kahekoorelised,
⁵ piirakud lapse pikkused.

EFA II 30, 487 (68) < Tartu l < Pala v, Sääritsa k – M. Hiimäe < Endla Mölder (1999).

1111

9.

Ptruu-ptuu linna,
too Ainol saia!
Saiad, saiad sarvilised,
mitme-kaheksa kandilised.

EFA II 40, 77 (34) < Pala v, Tossumetsa – M. Hiimäe < Aino Treial (2001).

399. AJA HÄRJAD ROOGU!

1112

1.

Ill-pill-pill paabu,
aja härja roogu,
tõsta Juku tõlda,
saiakott tal selga!

Olen õppind emalt.

A 11933 (10) < Pala v, Kirtsu k, Müürsepa t – Arnold Päss, Alliku algk, 3. kl (1931).

400. TILL-PILL TORUPILL

1113

1.

Till-pill toropill,
teie Mardil toropill,
meie Mannil mängupill.

A 2125 (6) < Kokora v – Salme Ilves, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

Till-pill torupill,
meie Mihklil torupill.

A 2132 (3) < Kokora v, Tedre k – Leida Teras, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

401. KOER LÄHEB KARJA

1.–2.

1115

Kuda kutsa karja läheb: tipa-tapa, tipa-tapa,
linta-lonta, linta-lonta! ⁵ üle aia vups!
Kuda kutsa kodu tuleb:

A 5421 (5) < Kavastu v, Kalevi t – Salme Saar, Koosa algk, 3. kl (1924). L. Saarelt.

1116. A 5420 (6) < Alatskivi – Herman Saar, Koosa algk, 3. kl (1924). 1. kuidas; 3. kuidas; 5. vüposti.

3.–4.

1117

Kutsa läks karja: linta-lonta!
Kuidas tema koju tuli:
tipa-tapa, üle aia vups!

A 5416 (2) – Eduart Parts, Koosa algk, 3. kl (1924).

1118. A 11732 (9) < Kavastu v, Koosa k – Rosalie Päll, Koosa algk, 3. kl (1931). 1. koer ... londa-landa; 2. kuda koer kodu; 3. upsti.

5.

1119

Kuidas kutsa karja läks:
tipa-tapa, üle aia vupsti!

A 11737 (7) < Kavastu v, Koosa k – Ludmilla Süvermann, Koosa algk, 4. kl (1931).

1120

6.

Koer läks karja: kompa-kampa!
Tuleb koju: timpa-tampa,
üle aia holpsti!

Läheb tuppa suppi sööma,
⁵ ∴ pursamekut, tallalekut. ∴ ∴

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (23) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

1121

7.

Koer läks karja: kompa-kampa.
Kodu läks: linta-lonta, linta-lonta,
üle aia vuuh!

A 11722 (4) < Kavastu v, Koosa k < Tartu l – Uno Raudjalg, Koosa algk, 3. kl (1931).

1122

8.

Koer läks karja: linga-longa!
Kodu tuleb: tipa-tapa,
üle aia upsti, üle aia upsti!

A 11727 (5) < Alatskivi v, Koosa k – Helje Grünvaldt, Koosa algk, 4. kl (1931).

1123

9.–13.

Koer läks karja: kompa-kampa,
saba sorus, pea tal norus.
Karjast koju: timpa-tampa tirdi, vinta-vänta virdi!

A 8634 (11) < Varnja k – Anita Lammas, Varnja algk (1926).

1124. A 8639 (8) < Kavastu v, Varnja k – Alexander Viira, Varnja algk (1926). 2. noru.

1125. A 8630 (7) < Varnja k – Meeta Karv, Varnja algk (1926). 1. lääb: kombakamba; 2. kodu: tipa-tapa tirdi ... virdi.

1126. A 8638 (10) < Kavastu v, Kõnnu k, Nigola t – Valter Tamm, Varnja algk (1926). 1. lääb ... komba-kamba; 3. tiba-taba.

1127. A 11778 (5) < Ranna v, Sääritsa k – Hugo Kukkk, Ranna algk, 6. kl (1931). 1. komba-kamba; 3. Karjast tuli: vinta-vänta virdi, timba-tamba tirdi.

14.–15.

1128

Koer läks karja: kimpa-kompa,
saba sorus, pää tal norus.
Karjast koju: vinta-vänta!

A 11782 (8) < Ranna v, Apumaa k – Iida Turk, Ranna algk, 6. kl (1931).

1129. A 11675 (3) < Pala v, Nõmme k – Klaara Laumets, Pala algk, 5. kl (1931). 1. läheb; 3. vinta-vänta virdi, vinta-vänta virdi, timpa-tampa tirdi.

16.

1130

Koer läheb karja: sirka-sorka,
saba sorus, pää tal norus.
Vinta-vänta!

A 11670 (2) < Pala v, Pala k, Veski t < Assikvere k – Villem Kiisel, Pala algk, 5. kl (1931).

17.–19.

1131

Koer läks karja: kompa-kampa, kompa-kampa,
saba sorus, pea tal norus.
Karjast koju: timpa-tampa tirdi, vinta-vänta virdi!

A 8636 (9) < Kõnnu k, Imbi t – Ernst Tamm, Varnja algk (1926).

1132. A 8635 (11) < Varnja k, Laksi t – Eine Roos, Varnja algk (1926). 3. vinta-vanta virdi.

1133. A 11926 (15) < Alatskivi v, Lahepera k, Pärna t – Arnold Pärn, Alatskivi algk, 6. kl (1931). 2. pää; 3. vinta-vänta virdi, tipa-tapa tirdi.

1134

20.–21.

Koer läeb karja: kombakamba,
saba sorus, saba sorus, pea tal norus.
Karjast kodu: timpa-tampa tirdi, vinda-vanta virdi.

A 8637 (10) < Kargaja k < Võnnu khk, Kastre m – Oskar Tamm, Varnja algk (1926).

1135. A 8633 (10) < Kavastu v – Magda Kose, Varnja algk (1926). 1. läks; 3. koju: tipa-tapa tirdi, vinda-vanda tirdi.

1136

22.

Koer lääb karja: kompa-kampa, kampa-kampa,
saba sorus, saba sorus, pia tal norus.
Karjast koju: tipa-tapa tirdi, vinda-vanda virdi!

A 8631 (7) < Sookurgu k – Meralda Kekis, Varnja algk (1926).

1137

23.

Koer läks karja: kompa-kampa,	üle aia jups-vups,
pää norus, saba sorus.	⁵ ongi kodu!
Karjast koju: tipa-tapa, tipa-tapa,	

A 11721 (9) < Kavastu v, Koosa k – Erich Pulst, Koosa algk, 3. kl (1931).

1138

24.–25.

Koer läks karja, kõht täis: kimpa-kampa!
Tuli kodu, kõht tühi: vit-vut, vit-vut!

A 11762 (8) < Ranna v, Ranna as – Robert Mihkels, Ranna algk, 5. kl (1931).

1139. A 11772 (5) < Ranna v, Äteniidi k – Heino Villemson, Ranna algk, 5. kl (1931). 2. vintä-väntä virdi, timpa-tampa tirdi.

Kuts läks karja: vintä-vantä virdi!

Tuli koju: kimpä-kämpä kirdi!

Ämm keetis puppu,

pani männa likku:

⁵ „Kuts, tule laku ära!“

A 11775 (9) < Ranna v, Raatvere k – Meeta Jürgenson, Ranna algk, 6. kl (1931).

27.–29.

1141

Kuts läks karja: lonta-lonta!

Tuli koju: vuta-vuta!

A 2113 (11) < Kokora v, Tedre k – Meeta Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

1142. A 2144 (5) < Kokora v, Tedre k, Rahastiku t – Magda Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923). 1. koer läheb; 2. tuleb kodu.

1143. A 11818 (1) < Kokora v, Väike-Torila – Edgar Väriv, (Kokora)-Torila algk, 6. kl (1931). 2. vut-vut-vut.

30.–31.

1144

Kuts lääb karja: lonta-lanta!

Tuleb kodu: vika-vaka, vika-vaka, vika-vaka!

Laps võetasse sedasi põlve piäle. Tõene jalg tõesi pihku ja siis kõrra vangutatse. Sellega rahustatasse last, kui laps rahutu one.

KKI KT 160, 57 (68) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

1145. A 11758 (4) < Ranna v, Omedu k – Leida Jõgi, Ranna algk, 5. kl (1931). 1. läks; 2. tuli ... vika-vaka.

32.

1146

Kuts läks karja: lonta-länta!

Tuli koju: vinta-vänta!

A 12271 (8) < Pala v, Veä k, Jakobi t – Leida Eismel, Nõva algk, 5. kl (1932).

1147

33.

Kuts läheb karja: lonka-lonka!
Tuleb tagasi: tipa-tapa, tipa-tapa!

A 8974 (4) < Pala v – Egon Brückel, Mäeotsa algk, 3. kl (1926).

1148

34.

Koer läks karja: linta-lõnta!
Tuli kodu: tsipa-tsapa tsirdi!

A 12273 (7) < Pala v, Vea k, Märdi t < Alatskivi v, Kureniidi – Rudolf Matsi, Nõva algk, 5. kl (1932).

1149

35.

Koer läks: linta-lonta!
Tuli kodu: vinta-vonta!

Külast.

A 11930 (5) < Saare v, Halliku, Kooli t – Johannes Kivi, Alliku algk, 3. kl (1931).

1150

36.

Koer läks karja: limpä-lõmpa!
Tuli koju: vita-vuta, vita-vuta!

A 11771 (8) < Ranna v, Lümati k – Elmar Vahi, Ranna algk, 5. kl (1931).

1151

37.–41.

Koer läks karja: kimpä-kompa!
Tuli kodu: vinda-vanda virr!

A 11927 (11) < Pala-Jõe v, Luigemetsa k, Songri t – Marta Saar, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

1152. A 11773 (4) < Ranna v, Kütimetsa k – Eduard Annuk, Ranna algk, 6. kl (1931). 1. komba-kampa; 2. vuta-vanta.

1153. A 11763 (6) < Ranna v, Äteniidi k – Linda Nõmm, Ranna algk, 5. kl (1931). 2. vika-vaka virdi.

1154. A 11761 (7) < Ranna v, Äteniidi k < Pala v, Pala m – Ella Kuusik, Ranna algk, 5. kl (1931). 2. vidi-vadi, vidi-vadi.

1155. A 11777 (8) < Pala v, Kadrina as – Osvald Kool, Ranna algk, 6. kl (1931). 1. läheb ...: kompa-kampa; 2. Tuleb koju: tipa-tapa, tipa-tapa.

42.–44.

1156

Koer läks karja: kompa-kampa!
Karjast koju: vinta-vänta virdi, timpa-tampa tirdi!

Kuulsin vanaema käest.

A 11925 (13) < Alatskivi v, Aapsipää k, Alla t – Bertha Paap, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

1157. A 8629 (8) < Põldmaa k < Tartu-Maarja khk, Tammistu – Herbert Haage, Varnja algk (1926). 1. komba-kamba; 2. kodu: vinda-vanda virdi, tima-tama tirdi.

1158. A 11779 (7) < Ranna v, Ranna as – Elmar Lepik, Ranna algk, 6. kl (1931). 2. tipa-tapa, tipa-tapa.

45.–47.

1159

Koer läks karja: kompa-kampa, kompa-kampa!
Karjast koju: vinta-vänta, virrät-värrat!

A 11764 (7) < Pala v, Kadrina as – Robert Peets, Ranna algk, 5. kl (1931).

1160. A 11769 (6) < Ranna v, Äteniidi k – Alide Reinmann, Ranna algk, 5. kl (1931). 2. Tuleb kodu: vinta-vänta, vinta-vänta-virdi.

1161. A 8632 (9) < Kavastu v, Rehemetsa – Aleksander Kont, Varnja algk (1926). 1. läheb; 2 : tampa-tamp tirdi, vinda-vanda virdi.

48.

1162

Koer läks karja: kimpa-kampa, kimpa-kampa!
Karjast koju: vika-vak, vika-vaka virdi!

A 11776 (7) < Ranna v, Jurkamets – Selma Kitask, Ranna algk, 6. kl (1931).

Koer läks karja: vinta-vänta!
Tuli koju: vint-vint-vint!

A 12278 (9) < Pala v, Vea k, Joosepi t – Ida Ernits, Nõva algk, 6. kl (1932).

1164. A 12275 (11) < Pala v, Kogri k, Teilu t < Nõva k, Uuseni t – Arnold Aro, Nõva algk, 6. kl (1932). 1. vinta-vanta; 2. kodus: tipa-tapa.

1165. A 2153 (11) < Kallaste al – Helmi Vilde, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1923). 1. vonta-vanta; 2. lipa-lapa.

402. TEE PÄTSI!

1166

1.

Tee kakku, kasta saia,	pane palju võida peale –
sili sealihaga,	⁵ kuku pai!
kasta kanamunaga,	

Väikese lapse käsi kokku pekstes loeti nii.

ERA II 41, 421 (7) < Kokora v, Koidumetsa as – A. Kull (1910, saadetud 1932).

1167

2.

Lapsel võetasse käed pihku ja pekstasse käed kokku lapsel niiviisi ja:

Tii kakku, kassa saia,
sili sialihaga,
kassa kanamunaga,
pane pallu võida piäle!

Siis veeretatasse palgete piäle:

⁵ Veere, veere, kukku!

KKI KT 160, 59 (72) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

Tee kakku, kasta saia,
sili sealihaga,
kasta kanamunaga,

pane palju võida pääle,
⁵ viska ahju vupsti,
sealt suhu supsti!

A 8590 (21) – S. Königsberg (1926).

Tee pätsi, kasta saia,
kasta kanamunaga,
pane palju võid pääle!

A 11736 (22) < Kavastu v, Kõnnu k – Endel Stein, Koosa algk, 4. kl (1931).

1170. A 11744 (21) < Kavastu v, Kõnnu k – Magda Stein, Koosa algk, 5. kl (1931). 1. patsi.

1171. EFA II 40, 9 (13) < Pala v, Kodavere k, Piiri t – M. Hiimäe < Linda Härma (2001). 1. kakku;
3. võida peale.

Tee saia, kasta kakku,
sili sealihaga,
pane palju võid peale,

heida ahju, võta välja,
⁵ veere-veere lapsele!

Olen õppind emalt.

A 11933 (7) < Pala v, Kirtsu k, Määrseppa t – Arnold Päss, Alliku algk, 3. kl (1931).

Tee kakku, kasta saia,
sili sealihaga,
pane võid peale,

viska ahju, küpseb ära,
⁵ tõmba välja, süü ära:
nämm, nämm, nämm!

A 11762 (13) < Ranna v, Ranna as – Robert Mihkels, Ranna algk, 5. kl (1931).

1174

9.

Tee saia, kasta kakku,
pane palju võid pääle,
sili sealihaga,

viska ahju, võta välja,
⁵ söö ära: nämm, nämm, nämm!

A 12272 (9) < Pala v, Väljaotsa k, Konsa t – August Konsa, Nõva algk, 5. kl (1932).

1175

10.–14.

Tee kakku, kasta saia,
sili sealihaga,
pane paksult võida pääle –
kukupai suab tädile!

A 11769 (11) < Ranna v, Äteniidi k – Alide Reinmann, Ranna algk, 5. kl (1931).

1176. A 11766 (9) < Ranna v, Ranna as – Ella Pärsikivi, Ranna algk, 5. kl (1931). 1. sai; 3. palju võid;
4. kukupai tädile.

1177. A 11763 (10) < Ranna v, Äteniidi k – Linda Nõmm, Ranna algk, 5. kl (1931). 3. palju ... peale;
4. see kukku saab sulle endale.

1178. A 11772 (8) < Ranna v, Äteniidi k – Heino Villemson, Ranna algk, 5. kl (1931). 1. kassa;
4. kuku lilli sinule.

1179. A 11777 (15) < Pala v, Kadrina as – Osvald Kool, Ranna algk, 6. kl (1931). 1. kassa; 3. peale;
4. kuku kakk saab Maimule.

1180

15.

Tee pätsi, kasta saia,
sili sealihaga,
pane palju võid pääle –
pai kukku, pai kukku!

A 11917 (12) < Alatskivi v, Lahepera k, Koka t – Arnold Koka, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

Tee kakku, kasta saia,
pane paksust võid pääle –
kuku, sie saab neitsile!

A 11771 (16) < Ranna v, Lümati k – Elmar Vahi, Ranna algk, 5. kl (1931).

Tee kakku, kasta saia,
silu sialihaga,
pane hästi võid pääle,
suhkrut ka –
⁵ kukupai Helmile!

Tee kakku, kasta saia,
silu siasitaga,
pane kanapaska pääle –
kukupai Meetale!

A 11783 (11) < Ranna v, Sassukvere k – Aino Villemson, Ranna algk, 6. kl (1931).

Tee sassa, kassa kakku,
sili sialihaga,
kassa kudumunaga,

pane massa piäle!
⁵ Mul õli pehme magus kakk,
sii suab lapsele!

Laulukest loetakse lapsele, lüües kokku lapse käsi või silitades vahel nendega lapse põski.

ERA II 266, 248/9 (37) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

Tee kakku, kassa saia,
pane palju massa pääle,
sili sealihaga!

A 11780 (12) < Ranna v, Rüütli k – Leoviina Martinson, Ranna algk, 6. kl (1931).

1185

20.

Tee kakku, kasta saia,
sili sealihaga,
alt animunaga,

pealt pääsurasvaga,
⁵ viska ahju: vurr,
söö ära: nämm-nämm!

A 8590 (13) – S. Königsberg (1926).

1186

21.–22.

Tee pätsi, kasta sai,
sili sealihaga,
kasta kanamunaga,
viska ahju: vurdi!

A 12279 (13) < Pala v, Nõva k, Mihkli t – Salme Ernits, Nõva algk, 6. kl (1932).

1187. A 12282 (14) < Pala v, Nõva k koolimaja < Kursi khk, Puurmani v, Tammiku koolimaja – Helene Puusepp, Nõva algk, 6. kl (1932). 1. saia; 2. searasvaga.

1188

23.–24.

Tee saia, kasta kakku,
siili sealihaga,
kasta kanamunaga,
söö ära: amps!

A 12274 (8) < Pala v, Väljaotsa k, Mäe t – Linda Mägi, Nõva algk, 5. kl (1932).

1189. A 12278 (16) < Pala v, Vea k, Joosepi t – Ida Ernits, Nõva algk, 6. kl (1932). 1. tee-tee ... kasta-kasta; 4. ampsti!

1190

25.

Tee pätsi, kasta kakku,
silita sealihaga,
veereta kanamunaga,

pane ahju, võta välja,
⁵ anna mulle: ampsti!

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (8) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

Tii pätsi, kassa saia,
sili siaossiga,
pane ahju, võta väljä,

viska ahju, võta välja,
⁵ veere, veere, kukku!

Anna Pohlakalt.

KKI KT 160, 59/60 (73) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu
< Anna Lindvere (1942).

Tee pätsi, kasta kakku,
pista ahju, võta välja,
söö ära: ampsti,
pane mokka: mimsti!

A 11728 (5) < Kavastu v, Tulike – Aino Klein, Koosa algk, 4. kl (1931).

Tee pätsi, kasta kakku,
võia animunaga,
pealt sealihaga,

pane ahju, võta välja,
⁵ söö ära: ampsti,
pane nahka: nampsti!

A 5427 (4) < Kavastu, Palgioja t – Evald Klein, Koosa algk, 4. kl (1924).

Tee pätsi, kasta saia,
kasta saia munaga,
sili searasvaga,

pista ahju pipiga,
⁵ pista suttu: nämm, nämm, nämm!

RKM II 368, 306 (44) < Maarja-Magdaleena khk, Kaarli k < Kodavere khk, Nina k – T. Tammo
< Luise Mumm (1983).

1195

30.

Tee pätsi, tillukene,
kasta kakku, kanakene,
päält kanamunaga,

sehest sealihaga,
⁵ pane ahju, võta välja,
söö ära: nām-nām-nām!

A 11732 (13) < Kavastu v, Koosa k – Rosalie Päll, Koosa algk, 3. kl (1931).

1196

31.

Tii pätsi tibule,
kasta kakku kanale,
alt anirasvaga,

pealt pääsumunaga,
⁵ pane ahju, võta välja,
söö ära: namps!

A 11725 (2) < Kavastu v – Ilmar Sangernebo, Koosa algk, 3. kl (1931).

1197

32.

Tii pätsi tibule,
kasta kakku kanale,
sili sialihaga,

päält võia võiga,
⁵ pane ahju, võta välja,
söö ära: amps-amps!

A 5421 (8) < Kavastu v, Kalevi t – Salme Saar, Koosa algk, 3. kl (1924).

1198

33.

.,: Tee pätsi tibule, .,:
kasta kakku kanale,
sili sialihaga,
päält võia võiga,

⁵ pane ahju, võta välja,
söö ära: auh-auh-auh!
Anna mulle kah!

A 5433 (12) < Kavastu, Kalevi t – Linda Saar, Koosa algk, 4. kl (1924).

Tee pätsi tillule,
tee pätsi, kasta kakku,
sili sealihaga,

alt animunaga,
⁵pane ahju, võta välja,
sööme ära: amps-amps-amps!

Rosalie Pulstilt.

A 5418 (4) < Kavastu, Koosa, Otsa t – Linda Pulst, Koosa algk, 3. kl (1924).

Latse käsi löödi kokku:

Tee pätsi, kuku pätsi,
pane ahju, haara välja:
ampsti!

RKM II 396, 380 (19) < Võnnu khk, Vanamõisa k < Kodavere khk, Alatskivi v, Lahepera k – A. Korb
< Aliide Pärn (1986).

Tee leiba, kasta saia,
söö ära: näm-näm!

A 8974 (5) < Pala v, Pala – Egon Brückel, Mäeotsa algk, 4. kl (1926).

Tii pätsi, kasta kakku,
pista suhu, amps – kõhus,
kanau!

A 8633 (22) < Kavastu v – Magda Kose, Varnja algk (1926).

Kk: 2. nans kohus.

1203

38.

Tee kakku, kasta saia,
miäri sealihaga,
tuu vett!

Kust tee lääb kaevule?
⁵ Siit, siit sirr!

A 11757 (9) < Ranna v, Sääritsa k – Selma Jürgenson, Ranna algk, 5. kl (1931).

403. TII-TII, TIHANE!

1204

1.

Tillu tiu tihane,
väike varesepojake
poeb pessa peerima,
laudalakka lõõrima.

A 1433 (4) < Alatskivi v, Kesklahe – Elmar Jakobson, Alatskivi algk, 3. kl (1922).

1205

2.–3.

Tii-tii tihane,
vaa-vaa varblane,
hüppa üle oaaia,

karga üle kapsaaia,
⁵ üle metsa: vurr!

A 11689 (1) < Pala v, Aidamehe t – Leida Vadi, Pala algk, 5. kl (1931).

1206. A 11795 (2) < Kokora v, Kokora as < Jõe v – Leonhard Lepasepp, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1931). 2. vao-vao.

1207

4.

Piiri-pääri pääsuke,
liiri-lõõri lõoke,
lenda üle oaaia,

karga üle kapsaaia,
⁵ üle metsa: vurr!

A 11698 (4) < Pala v, Pala k, Saare t – Aino Saar, Pala algk, 6. kl (1931).

Tihasemäng

Tii-tii tihane,
vaa-vaa varblane,
liiri-lõõri lõokene,
piiri-pääri pääsukene,

⁵ üppa üle oaaia.
karga üle kapstaaia,
üle metsa: vurr-vurr-virr-larr-lirr!

A 1445 (1) < Alatskivi v, Peatskivi k – Oskar Lindpere, Alatskivi algk, 3. kl (1923).

1209. A 2122 (2) < Kokora v, Tedre k – Elmar Vene, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923). Värsid 1–6.
6. karga üle-üle metsa vurr!

1210. ERA, CD 35 (66) < Äteniidi k (end Ranna as) < Tossumetsa k – J. Oras, L. Saarlo < Leida Laasma (1997). 3. lõuke; 4. pääsuke; 6. kapsaaia; 7. vurr!

7b.

1211

Liiri-lõõri lõukene,
piiri-pääri pääsukene,
üppa üle uaaia,

karga üle kapsaaia,
⁵ üle metsa: vurr!

ERA, CD 35 (86) – J. Oras, L. Saarlo < Leida Laasma (1997).

404. KIISUKE-KRIIMUKE

1.

1212

Lapsele mängiti käe pääle:

Kissike-kiimuke, kassike-kaemuke,
kust tee lähäb?
Sirr, sirr siit!

Lapse peo peale tehakse ringe. Kust tee läheb – siis näpuga käevart mööda ülesse.

RKM II 27, 14 (8) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – S. Lätt < Anna Lindvere (1949).

405. KASSIKE, KASTA LEIBA!

1213

1.–2.

Kassike, kassa leiba,
iireke, mine vett tooma!
Kuspool tee?
Siit-siit sirr!

A 2144 (14) < Kokora v, Tedre k, Rahastiku t – Magda Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

1214. A 2113 (10) < Kokora v, Tedre k – Meeta Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923):
3. kustpoolt tee läheb.

1215

3.

Siis one veel üks lapsemängutus vai nii ...

Kassikene, kassike, kassa leiba,
iireke, iireke, mine tuu vett!

Iir ütleb:

Kos tii lähäb?
Sirr-sirr-sirr siit!

Lapsel võetasse käsi pihku ja tõese käe esimese sõrme õtsaga keerutatse lapse pihupesä
piäl päripäävä, siäljuures loetasse:

Kassike, kassike, kassa leibä,
iireke, iireke, mine tuu vett!
Kos tii lähäb?
Sirr-sirr-sirr siit!

Siis torgatasse lapsele sõrmega müüda käevart ülesse käisse sisse.

KKI KT 160, 58/9 (71) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – P. Tammepuu
< Anna Lindvere (1942).

406. MEIL ON HOMME ROOTSI TANTS

1.

1216

Karjalaste laul

Kergelt

Tsaa - tsaa, raa - raa, tu - le hom-me va - ra,
 meil on hom-me root - si tants, ka - he si - ku - sar - ve tants.
 meil on hom-me root - si tants, ka - he si - ku - sar - ve tants.

Tsaa-tsaa, raa-raa,
 tule ommen vara,
 meil on ommen rootsi tants,
 kahe sikusarve tants.

⁵ Isand sõidab keeriga,

emand keeri kõrviga,
 linnasaksad Liisuga,
 kalakaupmees karbiga,
 saianaene saaniga,

¹⁰ kiisanaene kiistega.

EÜS II 341 (54) < Kavastu v, Truiu – J. Raja < Mari Poks (1905).

Viis: EÜS II 282 (33) – A. Liiv.

2.

1217

Tere, tere teie poole,
 tule omme meie poole,
 meil on omme roose* tantsud,
 nelja neitsi nisa mängud.

Kuuldud Jaan Treialilt.
 Dikteeritud.

KKI 1, 55 (11) < Pala v, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – U. Mägi < Leida Laasma (1947).

*Arv. tuletis sõnast *rootsi*.

407. TULE MEILE!

1218

1.

Tule sina mulle, mina tulen sulle,
sinu mamma lubas sinu mulle
poole toobi viina eest,
poole saiakingli eest.

A 2148 (8) < Kallaste al – Leida Ventsel, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

408. LASTE TANTSULAUL

1219

1a.

Ai supa tralla,
meid kutsuti pulma!
Põle aega tulla,
naene, vaene, aige.

⁵ Ise ketran kepiga,
vanaäärä vokiga,
noore proua tualiga.

Anna Pohlakalt, 79 a v.

KKI KT 160, 60 (74) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu
< Anna Lindvere (1942).

1220

1b.

Apst supit tralla,
meie Elts läks eilä pulma
Kivijärve mõisa.

Kivikellä lüüdi
⁵ ja savist saia süüdi.

Kodos kuuldud.

KKI KT 160, 60/1 (75) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

409. LAPSE TANTS

1.

1221

Laala, laala, lapse perse,
kuni vitsu õtsitasse,
kaselatvu katsutasse.

Lauldi, kui laps jonnis ja virises.

KKI 1, 266 (452) < Pala v, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – U. Mägi < Leida Laasma (1947).

2a.–2b.

1222

Tansi, tansi, takuperse,
eeda rõõmu, rõngasperse!
Õma võeras undruk,

küla Liisu lindikesed,
⁵ Upsi Jõva ummiskingad.

RKM II 27, 214/5 (458, 459) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Nõu < Anna Lindvere (1948).

1223. RKM II 27, 299 (118) – H. Nõu < Anna Lindvere (1950). 1. tantsi, tantsi; 2. oma perse.

AHELLAULUD

410. LASTE AHEL

1a.

1224

Üks lapselaul on:

Maga, maga, Matsikene,
Matsil magus unekene,
löö pilli, Peedukene,

Peedul peened sõrmekesed,
⁵ juu, juu, Jukukene,
Jukul kirju kannikene!

Dikteeritud.

KKI 9, 410 (16) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

1225

1b.

Hällilaul

Maga, maga, Matsikene,
 Matsil magus unekene,
 löö pilli, Peedokene,
 Peedol peened sõrmekesed,

⁵ löö lusti, Lullikene,
 Lullil linnukeelekene,
 juu, juu, Jukukene,
 Jukul kirju kannikene!

RKM II 48, 374/5 (5) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

1226

2.

Laste ahel + Sõit-sõit sõtsele!

Maga, maga, Matsokene,
 Matsol magus unekene,
 löö pilli, Peedukene,
 Peedul kirju kaalike(ne)!

⁵ Sõit, sõit sõbrale,
 üle aia onule,
 taga tuba tädile,
 viis versta vennale!

RKM II 48, 425 (1) < Alatskivi kn, Peatskivi k – S. Lätt < Leeni Suur (1955).

Kk: 3. ööpilli.

411. KITS KARJA!

1227

1.

Kile, kile karja,
 üle mere metsa,
 võta vikat selga,
 lüü mulle eina!
⁵ Mina ein lehmale,
 lehm mulle piima,
 mina piim pörsale,
 pörsas mulle põtka,
 mina põtk ämmale,
¹⁰ ämm mulle kakku,
 mina kakk Kalevile,

Kalev mulle rauda,
 mina raud tammele,
 tamm mulle leste,
¹⁵ mina lest utele,
 utt mulle villa,
 mina vill villikissa,
 kahekõrdsess kapukissa.
 Sulasele suured sukad,
²⁰ peremehele pitkad püksid,
 enesele üva müts,
 karjapoosile kaltsud.

H II 4, 685/6 (57) < Ranna v – M. Koik, J. Härms < Anu Leppik (1887).

Parajasti käies

Kits, kits karja,
üle mere metsa,
võta vikat selgä,
niidä mulle heina!
⁵ Mina hein lehmäle,
lehm mulle piimä,
mina piim põrsale,
põrsas mulle põtkä,
mina põtk ämmäle,
¹⁰ ämm mulle kakku,
mina kakk Kalevile,

Kalev mulle rauda,
mina raud tammele,
tamm mulle lehte,
¹⁵ mina leht lambale,
lammas mulle villa,
mina vill vildikele.
Karjapoisile kapukesed,
sulasele sukakesed,
²⁰ perepojale pikäd püksid,
enesele erämüts,
karjussele kasukakene.

EÜS II 304/5 (5) < Peipsiäärne v, Varnja k < Kavastu v, Tähemaa k – J. Raja < Liisa Kast (1905).

Viis: EÜS II 276 (7) – A. Liiv.

Kile, kile karja,
üle mere metsä,
võta vikat selgä,
löö mulle einä!
⁵ Mina einä lehmäle,
lehem mulle piimä,
mina piimä põrsale,
põrsas mulle külge,
mina külge ämmäle,
¹⁰ ämm mulle kakku,
mina kakku Kalevile,

Kalev mulle rauda,
mina rauda tammele,
tamm mulle leste,
¹⁵ mina leste utele,
utt mulle villa,
mina villa villikesta,
kahekõrra kapukesta,
kolmekõrra kõrrikestä.
²⁰ Pereme'le pitkäd püksid,
sulasele suured kalsud,
karjalapsele riäden õtsa.

EKS 26, 1 (1) < Ranna v, Raatvere k – E. Mäso (1912).

Kits kila karja,
 üle mere marja!
 Tõi mulle heinu,
 mina heinad lehmale,
⁵ lehm mulle piima,
 mina piima põrsale,
 põrsas mulle külje,
 mina külje külale,
 küla mulle kakku,
¹⁰ mina kaku Kalevile,

Kalev mulle rauda,
 mina raua reole,
 regi mulle kulda,
 mina kulla tammele,
¹⁵ tamm mulle lehti,
 mina lehed lambale,
 lammas mulle villa,
 mina villa veerikulle,
 veerik mulle kuue,
²⁰ kalevise kaelaräti.

A 11721 (8) < Kavastu v, Koosa k – Erik Pulst, Koosa algk, 3. kl (1931).

1231. A 11781 (6) < Ranna v, Rüütli k – Helmi Neider, Ranna algk, 6. kl (1931). Värsid 1–7. 1. kile;
 2. metsa; 3. too ... heina; 4. hein; 7. pekki.

Värsid 1–2:

1232. A 11762 (7) < Ranna v, Ranna as – Robert Mihkels, Ranna algk, 5. kl (1931). 1. kile.

1233. A 11732 (5) < Kavastu v, Koosa k – Rosalie Päll, Koosa algk, 4. kl (1931). 1. kile.

Kits küla karja,
 üle metsa marja!
 Tõi mulle heinu,
 mina heinad lehmale,
⁵ lehm mulle piima,
 mina piima põrsale,

põrsas mulle kaku,
 mina kaku Kerevile,
 Kerev mulle leiba,
¹⁰ mina leiva lambale,
 lammas mulle villa,
 mina villa kakrule.

A 11735 (4) < Kavastu v, Kõnnu k, Vanaussaia t – Valentiin Semilarski, Koosa algk, 4. kl (1931).

Kile, kile karja,
 üle mere metsa!
 Mina utele heina,
 utt mulle villa,

⁵ mina villast vilgatiid,
 sulasele suured püksid,
 pereme'le laiad kalsud.

A 11757 (6) < Ranna v, Sääritsa k – Selma Jürgenson, Ranna algk, 5. kl (1931).

g¹=cis¹

Ki-le-ki-le-ki-le kar-ja, võ-ta vi-kat sel-gä,
a-ja mu-l-le hei-nä, a-ja mul-le ei-nä!
Mi-na ei-nä leh-mä-le, le-hem mul-le pip-pi,
mi-na pip-pi põs-sa-le, põs-sa mul-le kül-ge,
mi-na kül-ge hää-ma-le, häämm mul-le kak-ku,
mi-na kak-ku Ka-l'e-vil-le, Ka-l'ev mul-le rau-da,
mi-na rau-da tam-me-le, tamm mul-le les-te,
mi-na les-te u-t'e-le, ut't mul-le vil-la.
Mi-na vil-luss vil-li-ke-sed, kar-jus-sel-le kal-su-ke-sed,
su-la-sel-le su-ku-ke-sed, e-nel ee-nä-müt-si-ke-ne.

ERA, Pl 88 B2 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

Ilmunud: RmAnt, lk 12, Pl 2A: c1, Kits karja!; 2. tr, lk 114/5, CD 1: 36.

1237

Kile, kile karja,
võta vikat selgä,
aja mulle einä!
Mina einä lehmäle,
⁵ lehm mulle pippi,
mina pippi põssale,
põssa mulle külge,
mina külge ämmäle,
ämm mulle kakku,
¹⁰ mina kaku Kaleville,

10b.–11.

Kalev mulle rauda,
mina rauda tammele,
tamm mulle leste,
mina leste utele,
¹⁵ utt mulle villa,
mina villuss villikesed,
karjusselle kalsukesed,
sulaselle sukukesed,
enele eenämütsikene.

ERA II 172, 63/4 (18) – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

1238. ERA II 249, 607/8 (9) – E. Ots < Anna Lindvere (1939). Karja laul. 2. selga; 3. heina; 4. heina; 8. ämmale; 10. Kalevile; 18. sulasele; 19. endä.

1239. KKI KT 160, 29/30 (31) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942). Karja laul. 4. lehmale; 5. lehem; 6. põssäle; 7. põssä; 10. Kalevile. Kõik värvid korduvad. Sii one vana õde käess. Mari-õde käess. Sii õli sii laalutoru, kedä laaldi lastele.

1240. KKI KT 160, 112/3 (130) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1947). 3. värssi korratud: muidu ei anna riimi välja; 4. eina; 5. lehm; 16. villass; 17. karjussele; 18. sulasele; 19. enel. [Laulis] isä õde Mari Kurs, 60 a v, siis, kui ma õlin väike. Issusin tämä põlvel, tä kiigutas mind ja siis ise laalis. Tal one viis kua. (Jutustaja laulab – õige vanaaegne viis.) Kunstkäsitöeline, naiste tipudega tanusid, niisi tegi – kanganiisi, tegi kamsunisi ja vüüsid kudus. Vabadiku vai kalamehe tütar. Elas Kodavere khk Ranna vallas, Siärtsa Raatvere kooli jaos.

1241. RKM II 27, 31/2 (33) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949). Karjalaul. 3. heina; 4. minä heina; 10. Kalevile; 13. lesti; 14. lesti; 17. karjussele; 18. sulasele. Kõik värvid korduvad.

1242. ERA II 249, 221/2 (4) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Kallaste – H. Siider < Miina Siider (1939). Karja laul. 3. aja ... heina; 4. heina; 5. lehem; 6. põrsale; 8. ämmale; 10. Kalevile; 17. karjussele; 18. sulasele sukakesed; 19. enesele mütsikene.

Kile, kile karja,
 võta vikat selgä,
 lüü mulle einä!
 Mina ein lehmäle,
⁵ lehem mulle pippi,
 mina pipp pōrsale,
 pōrsas mulle pōtkä,
 mina pōtk ämmäle,
 ämm mulle kakku,

¹⁰ mina kakku Kaleville,
 Kalev mulle leste,
 mina lest lambale,
 lammas mulle villa,
 mina vill villikelle.
¹⁵ Siält said sulasele sukakesed,
 karjussele kaltsukesed,
 perepojale püksikesed,
 mulle enele eenämüts.

ES MT 88, 38 (11) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

Kits, kile karja,
 võta vikat selgä,
 löö mulle heina!
 Mina hein lehmäle,
⁵ lehm mulle piimä,
 mina piim pōrsale,
 pōrsas mulle külge,
 mina külg ämmäle,
 ämm mulle kakku,
¹⁰ mina kakk Kaleville,

Kalev mulle rauda,
 mina raud tammele,
 tamm mulle leste,
 mina lest lambale,
¹⁵ lammas mulle villa,
 mina vill vellikis,
 karjapoisi kalsukis,
 perepoisi püksikis,
 enesele irämüts.

RKM II 245, 589 < Pala v, Metsanurga k – M. Villemson (1967).

Kits, mine karja,
 võta vikat selga,
 löö mulle eina!
 Mina ein lehmale,
⁵ lehm mulle piima,
 mina piim pōrsale,
 pōrsas mulle pōtkä,

mina pōtk ämmale,
 ämm mulle kakku,
¹⁰ mina kakk Kaleville,
 Kalev mulle kulda,
 mina kuld tammele,
 tamm mulle lehte,
 mina leht lambale,

¹⁵ lammas mulle villa,
mina vill villikele.
Villik teeb sulasele sukad,

perepojale pikad püksid,
karjusele tallukad,
²⁰ eneselle öömütsi.

A 2113 (16) < Kokora v, Tedre k – Meeta Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

1246. A 2144 (13) < Kokora v, Tedre k, Rahastiku t – Magda Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923). 3. mine too rohtu; 4. rohi; 17. sulasele suured sukad; 18. pitkad; 19. *värss puudub*; 20. ja enesele.

1247. A 5433 (1) < Kavastu, Kalevi t – Linda Saar, Koosa algk, 4. kl (1924). Liisa Saarelt. 1. kits metsa; 3. niida; 8. hämmale; 9. hämm; 11. rauda; 12. raud; 16. vildikulle; 17. sulasele suured sukad; 18. peremehele; 19. karjapoisisile kapukad; 20. era müts.

1248

17.

Kile, kale karja,
võta vikat selga,
löö mulle heina!
Mina heina lehmale,
⁵ lehm mulle pippi,
mina pippi notsule,
notsu mulle põtka,

mina põtkast ämmale,
ämm mulle kakku,
¹⁰ mina kakust utele,
ute mulle villa,
mina villad villikule.
Tegin karjasele uued sukad,
sulasele uued riided.

Õppisin õelt.

A 11937 (5) < Pala v, Halliku, Kinguvälja t – Endel Jürgenson, Alliku algk, 4. kl (1931).

1249

18.–20.

Kits, mine karja,
niida mulle heina!
Mina hein lehmale,
lehm mulle piima,
⁵ mina piim pörsale,
pörsas mulle põtka,
mina põtk ämmale,
ämm mulle kakku,
mina kakk Kalevile,

¹⁰ Kalev mulle kulda,
mina kuld tammele,
tamm mulle lehte,
mina leht lambale,
lammas mulle villa.
¹⁵ Villast teen sulasele sukakesed,
perepojale püksikesed,
karjusele kaltsukesed.

A 2110 (18) < Kokora v, Torila k – Leida Lassi, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

1250. A 2124 (2) < Alatskivi v, Haapsipea k – Leida Härm, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923). 15. siis saab perepojale püksid, 16. sulasele sukad; 17. ja ... kaltsud.

1251. A 2106 (9) < Alatskivi v, Haapsipea k – Erika Bringfeldt, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923). 15. villast saab perepojale püksikesed; 16. sulaselle sukakesed; 17. karjuselle.

21.

1252

Kits, kile, mine karja
üle mere,
too mulle heina!
Mina hein lehmale,
⁵ lehm mulle piima,
mina piim ämmale,

ämm mulle kakku,
mina kakk tammele,
tamm mulle lehte,
¹⁰ mina leht Kalevipojale,
Kalevipoeg mulle raha.

Seda laulu olen kuulnud täditütrel käest.

A 11789 (2) < Kokora v, Kokora as – Erna Gertz, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1931).

22.

1253

Kits, kile karja,
niida mulle heina!
Mina hein lehmale,
lehm mulle piima,
⁵ mina piima põrsale,
põrsas mulle kintsu,

mina kints kaupmehele,
kaupmees mulle raha,
mina raha poodnikul,
¹⁰ poodnik mulle saia,
mina sai mammale,
mamma mulle ateh!

Joosep Tammelt.

A 5436 (12) < Kavastu, Sori t – Eveline Tamm, Koosa algk, 4. kl (1924).

23.

1254

Kits, kile karja,
too mulle heinu!
Mina heena lehmale,
lehm mulle piima,

⁵ mina piima põrsale,
põrsas mulle liha,
mina liha kanale,
kana mulle muna.

A 8971 (1) < Pala v, Konsa t – Alma Oksa, Mäeotsa algk, 3. kl (1926).

412. LIIRI-LÕÕRI!

1255

1.

Piiripääsukese laul

Piiri-pääri pääsukene,
kos su kulla pesakene?
Taga tare tamme õtsas.
Kohe sii tamm jäe?
⁵ Vanamiis raius maha.
Kohe sii vanamiis jäe?
Vanamiis visati sõnnikulle.
Kohe sii sõnnik jäe?
Kana siblis laiali.
¹⁰ Kohe sii kana jäe?
Kull vei pilliroogu.
Kohe sii pilliroog jäe?
Vikat niitis maha.

Kohe sii vikat jäe?
¹⁵ Luisk luisas ärä.
Kohe sii luisk jäe?
Luisk visati vette.
Kohe sii vesi jäe?
Must härg rüübas ära.
²⁰ Kohe sii must härg jäe?
Must härg viidi Venemaale.
Kuda siält kätte suab?
Raudsepa ratastega,
teravõtsa teivastega,
²⁵ nugadega, nuiadega,
kervestega, kelladega.

H III 8, 209/10 (5) – A. Schulbach (1889).

1256

2.

Tii tihane,
vaa-vaa varblane,
kus su kulla pesakene?
Tare taga tamme otsas.
⁵ Kus see tamm jäie?
Vanamees raius ma'.
Kus see vanamees jäi?
Vanamees uinus hunikus.
Kus see hunik jäie?
¹⁰ Kanad siblitsesid laiali.
Kus need kanad jäid?
Kanad läksid pilliroosse.
Kus see pilliroog jäie?

Noor neitsi niitis maha.
¹⁵ Kus see neitsi jäie?
Neitsi läks kivi otsa.
Kus see kivi jäie?
Kivi veeres vette.
Kus see vesi jäie?
²⁰ Must härg jõi ära.
Kus see härg jäie?
Härg läks üle mere metsa.
Kuidas sinna saab?
Kuldsed kuljused,
²⁵ raudsed rattad,
tinased teljed.

A 1465 (1) < Alatskivi v, Naelavere k – Elfrede Lepasepp, Alatskivi algk, 4. kl (1922).

Pääsukene

Piiri-pääri pääsukene,
 kus su kulla pesakene?
 Taga tare tamme otsas,
 kahe aru vahel.
⁵ Kus see tamm jäi?
 Tamm põles ära.

Kus need tukid jäid?
 Tukid läksid jõkke.
 Kus see jõgi jäi?
¹⁰ Üks härg jõi jõe ära.
 Aga kus see härg jäi?
 Härg sõitis kaherattakaarikuga taeva.

A 1482 (2) < Alatskivi v, Alatskivi m – Salme Tuustik, Alatskivi algk, 4. kl (1922).

Piiri-pääri pääsukene,
 kus su kulla pesakene?
 Taga tare tamme otsas.
 Kus see tamm jäi?
⁵ Vanamees raidus maha.
 Kus see vanamees jäi?
 Sõnnikuhunniku otsa.
 Kus see hunnik jäi?
 Kana sablis laiali.
¹⁰ Kus see kana jäi?

Kana jäi pilliroosse.
 Kuhu pilliroog jäi?
 Naised niitsid maha.
 Kuhu naised jäid?
¹⁵ Naised jäid vette.
 Kuhu vesi jäi?
 Must härg jõi ära.
 Kuhu härg jäi?
 Üle mere metsa.

A 1488 (1) < Tartu-Maarja khk, Luunja v, Selguse k < Luunja m – Drusella Kersten, Alatskivi algk, 5. kl (1923).

Liiri-lõõri! + Imeline emand

Liiri-lõõri lõuke,
 piiri-pääri pääsuke,
 kus su kulla pesakene?
 Metsas kuiva kuuse otsas.
⁵ Kohe see kuusk jäi?
 Vanamees raidus maha.
 Kos see vanamees jäi?
 Vanamees uinus hunniku.

Kohe see hunnik jäi?
¹⁰ Kanad siblisid laiali.
 Kohe need kanad läksid?
 Kanad läksid pilliroosse.
 Kohe see pilliroog jäi?
 Noor neitsi niitis maha.
¹⁵ Kohe see neitsi jäi?
 Neitsi läks kiviga jahvama.

Kohe see kivi jäi?
 Kivi veeres vette.
 Kohe see vesi jäi?
²⁰ Must härg jõi,
 läks üle mere metsa.
 Kuidas sinna järele saab?
 Raudratastega,
 tinatelgedega,
²⁵ vaskvaljastega,
 hõbeaisadega,
 kuldjuhidega.
 Mis sääl õues on?

Lumi.
³⁰ Mis sääl lume peal on?
 Töld.
 Mis sääl tõlla sees?
 Neitsi.
 Mis sääl neitsi käes?
³⁵ Mõök.
 Mis sääl mõõga otsas?
 Muna.
 Mis sääl muna sees on?
 Kukk kullaharjaga,
⁴⁰ kana vasekaelaga.

A 2108 (11) < Kokora v, Savasvere k – Ella Kuusik, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

1260

6.

Piiri-pääri pääsukene,
 kus su kulla pesakene?
 Metsas kuiva kuuse otsas.
 Kuhu see kuusk jäi?
⁵ Vanamees maha raidus.
 Kuhu see vanamees jäi?
 Vanamees uinus unniku.
 Kuhu see unnik jäi?
 Kanad sapitsasid laiali.
¹⁰ Kohe need kanad jäid?
 Kanad pistsid pilliroogu.

Kohe see pilliroog jäi?
 Noor neitsi maha raidus.
 Kohe see neitsi jäe?
¹⁵ Läks külla kivile.
 Kohe see kivi jäe?
 Kivi viiri vette.
 Kohe see vesi jäe?
 Must ärg ära rüübäs.
²⁰ Kohe sii ärg jäe?
 Läks üle mere metsa.

A 2112 (6) < Kokora v, Välja m, Tedre k – Ella Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

Kk: 11. pinit.

1261

7.

Piiri-liiri lõoke,
 kus so kulla pesake?
 Metsas kuiva kuuse otsas.
 Vanamees raius kuuse maha.

A 2117 (6) < Kokora v, Viljuse k < Peatskivi k – August Siim, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

Piiri-pääri pääsukene,
 kus su kulla pesakene?
 Taga toa tamme otsas.
 Kus tamm jäi?
⁵ Vanamees raius maha.
 Kus see vanamees jäi?
 Uinus hunnikusse.
 Kuhu see hunnik jäi?
 Kanad savitsasid laiali.
¹⁰ Kuhu need kanad jäid?
 Kanad läksid pilliroogu.

Kuhu see pilliroog jäi?
 Must härg sõi ära.
 Kuhu see must härg jäi?
¹⁵ Must härg läks üle mere metsa.
 Kus see mets jäi?
 Mets raiuti maha.
 Mis sest metsast tehti?
 Vankrid hõbedased,
²⁰ otslauad vasksed,
 vahepuud, kuldsed kodarad.

A 2133 (1) < Kokora v, Õunapuu t – Oskar Tiit, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

Liiri-lõõri lõokene,
 kus su kulla pesake?
 Metsas kuusekännu otsas.
 Kus see kuusk jäi?
⁵ Vanamees raius maha.
 Kus see vanamees jäi?
 Vanamees uinus huniku.
 Kus see hunik jäi?
 Kanad sabisid laiali.
¹⁰ Kuhu kanad jäid?
 Kanad pistsid pilleroogu.
 Kuhu pilliroog jäi?
 Noor neitsi raius maha.
 Kus see noor neitsi jäi?

¹⁵ Noor neitsi läks veskikivile javama.
 Kus see veskikivi jäi?
 Veskikivi veeres vette.
 Kus see vesi jäi?
 Must härg rüübas ära.
²⁰ Kus see must härg jäi?
 Must härg läks üle mere metsa.
 Kuidas teda kätte saab?
 Raudsed rattad,
 tinutsed teljed,
²⁵ vasesed vahepuud,
 õbedad õtslauad,
 kuldsed pulgad.

A 2153 (16) < Kallaste al – Helmi Vilde, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1923).

Liiri-lõõri lõoke,
 piiri-pääri pääsuke,
 kus su kulla pesake?

Metsas koeva kuuse otsas.
⁵ Kuhu see kuusk jäe?
 Vanamees raius maha.

Kuhu see vanamees jäe?
 Vanamees uinus unniku.
 Kohe see unnik jäe?
¹⁰ Kanad sablisid laiali.
 Kuhu need kanad jäed?
 Kanad pistsid pilliruugu.
 Kohe need pilirood jäed?
 Noor neitsi raius maha.
¹⁵ Kuhu see neitsi jäe?
 Kivi kukus vede.

Kuhu see vesi jäe?
 Must härg rüübas ära.
 Kohe see must ärg jäe?
²⁰ Läks üle mere metsa.
 Kuda senna perra saada?
 Raudsed rattad,
 kuldsed kõdarad
 ja tinased teljed,
²⁵ vaskvanker läks perrä.

A 2134 (13) < Turki t – Ferdinand Turk, (Kokora)-Torila algk, 3. kl (1923).

Kk: 25. pera.

1265

Piiri-pääri pääsuke,
 liiri-lõõri lõuke,
 kus su kulla pesake?
 Metsas kuiva kuuse juure all.
⁵ Kohe see kuiv kuusk jäi?
 Vanamees ta maha raius.
 Kus siis see vanamees jäi?
 Vanamees uinus hunniku.
 Kohe hunnik jäi?
¹⁰ Kanad siblesid laiali.
 Kus need kanad jäid?
 Kanad jooksid pilliroogu.
 Kus need pillirood jäid?
 Noor neitsi maha raidus.

11.–12.

¹⁵ Kuhu siis noor neitsi jäi?
 Neitsi läks külla kivile javama.
 Aga kus see kivi jäi?
 Kivi veeres vette.
 Aga kus see vesi jäi?
²⁰ Must härg ära rüübas.
 Kus see must härg jäi?
 Härg läks üle mere metsa.
 Kuda sinna järgi saada?
 Hõbedased õtslauad,
²⁵ raudsed rattad,
 kuldsed kullapuud,
 tenased teljepuud.
 (Olgu vankril.)

A 2138 (8) < Kokora v, Torila k, Üleoja t – Linda Hallik, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

1266. A 2139 (5) < Kokora v, Viljuse k, Avikannu t – Ella Kangru, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923). Värsid 1–3. 3. kos.

Piiri-piäri piäasukene,
 liiri-lõõri lõevukene,
 kos so kulla pesakene?
 Koeva kuuse juure all.
⁵ Kohe sii kuusk jäe?
 Vanamiis raid' maha.
 Kohe sii vanamiis jäe?
 Vanamiis uinus hunniku.
 Kohe sii hunnik jäe?
¹⁰ Kanad sabisid laiali.
 Kohe niid kanad jäed?
 Kanad pissid pilliruugu

Kohe sii pilliruug jäe?
 Nuur neitsi raid' maha.
¹⁵ Kohe sii nuur neitsi jäe?
 Nuur neitsi läks küla kivile javama,
 Kohe sii küla kivi jäe?
 Küla kivi viiri vette.
 Kohe sii vesi jäe?
²⁰ Muss härg rüüpas ära.
 Kohe sii muss härg jäe?
 Muss härg läks üle mere metsa
 raudratasse ja vaskvaljasega.

A 2140 (1) < Kallaste al – Aino Klaos, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

Piiri-pääri pääasukene,
 liiri-lõõri lõokene,
 kus su kulla pesakene?
 Tare taga tamme otsas.
⁵ Kuhu see tamm jäi?
 Vanamees raius maha.
 Kuhu see vanamees jäi?
 Vanamees uinus hunnikusse.
 Kuhu see hunnik jäi?
¹⁰ Kanad siblisid laiali.
 Kuhu need kanad jäid?
 Kanad pistsid pilliroogu.

Kuhu see pilliroog jäi?
 Must härg sõi ära.
¹⁵ Kuhu see must härg jäi?
 Must härg läks üle mere metsa.
 Kuidas sinna perra saada?
 Hakkame vankrid tegema:
 raudsed rattad,
²⁰ tinased teljed,
 vasksed vahepuud,
 kuldsed redelid,
 hõbedast otslauad.

A 2142 (5) < Kokora v, Torila k – Linda Lassi, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

Lõõri-lõõri lõokene,
 piiri-pääri pääasukene,
 kus su kulla pesakene?

Taga tare koeva kuuse juure all.
⁵ Kohe see kuusk jäi?
 Vanamees raius maha.

Kuhu see vanamees jäi?
 Vanamees pistis pilliroosse.
 Kuhu see piliroog jäi?
¹⁰ Noor neitsi maha ajas.
 Kuhu see neitsi jäi?
 Neitsi läks kivile javama.

Kuhu see kivi jäi?
 Kivi veeres vette.
¹⁵ Kuhu see vesi jäi?
 Must härg seda ära rüübas.
 Kuhu see must härg jäi?
 Must härg läks üle mere metsa.

A 2143 (13) < Kallaste al – Alma Poolakese, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

1270

16.

Liiri-lõõri lõokene,
 piiri-pääri pääsukene,
 kus su kulla pesakene?
 Taga tare tamme otsas.

⁵ Siit sööb, siit joob,
 siia mulku munele,
 siia auku aadule,
 siia lääb tuttu – sirr!

A 2145 (4) < Alatskivi v, Pusi k – Salme Raudsepp, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

1271

17.

Piiri-pääri pääsukene,
 siiri-lõõri lõokene,
 kus su kulla pesakene?
 Metsas kuiva kuuse otsas.
⁵ Kus see kuusk jäi?
 Vanamees raius maha.
 Kus see vanamees jäi?
 Vanamees puges põllupeenra alla.
 Kus see põllupeenar jäi?
¹⁰ Kana sablis ülesse.
 Kus see kana jäi?

Vesi viis ära.
 Kus see vesi jäi?
 Hall härg jõi ära.
¹⁵ Kus see hall härg jäi?
 Hunt sõi ära.
 Kus see hunt jäi?
 Hunt läks Rootsi.
 Kuda teda kätte saab?
²⁰ Nugadega, nuiadega,
 kivisilma kirvestega.

A 2152 (4) < Kokora v, Torila k, Otsa t – Hedvig Väriv, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

Liiri-lõõri lõoke,
 kus su kulla pesake?
 Tare taga tamme õtsas.
 Kus tamm jäi?
⁵ Vanamees maha raius.
 Kus vanamees jäi?
 Vanamees ära sures.
 Kuhu teda mateti?
 Pika peenra sisse.
¹⁰ Kus pikk peenar jäi?
 Kukk ära kaapi.
 Kus kukk jäi?

Rosalie Pulstilt.

A 5418 (3) < Kavastu v, Koosa k, Otsa t – Linda Pulst, Koosa algk, 3. kl (1924).

Püss maha laskis.
 Kus püss jäi?
¹⁵ Püss merde visati.
 Kus meri jäi?
 Must härg ära jõi.
 Kus must härg jäi?
 Must härg ära tapeti.
²⁰ Kuhu tema liha panti?
 Kivitsele keldri.
 Kellega sinna juure?
 Tuliste tungeldegas
 ja vaskratatega.

Piiri-lõõri lõokene,
 kus su kulla pesakene?
 Taga tare tamme otsas.
 Kuhu tamm jäi?
⁵ Vanamees raius maha.
 Kuhu see vanamees jäi?
 Vanamees sures ära.
 Kuhu ta maeti?
 Piiripeendra pikkusele,
¹⁰ piiripeendra laiusele.
 Mis sinna peale kasvas?
 Putkeleht ja piibeleht.
 Kuhu need jäid?
 Vikat lõi maha.
¹⁵ Kuhu see vikat jäi?

Kivi lõi katki.
 Kuhu see kivi jäi?
 Kivi jooksis merde.
 Kuhu see meri jäi?
²⁰ Härg jõi ära.
 Kuhu see härg jäi?
 Härg läks lauta.
 Kuhu see laut jäi?
 Laut põles ära.
²⁵ Kuhu see tuhk jäi?
 Kana siblis laiali.
 Kuhu see kana jäi?
 Kana lendas taeva.
 Kuidas sinna järgi saab?
³⁰ Eeli ja vankriga.

A 5427 (3) < Kavastu, Palgioja t – Evald Klein, Koosa algk, 4. kl (1924).

Kk: 12. liibeleht.

Vares, vares, kus su pesa?
 Tare taga tamme otsas.
 Kus see tamm jäi?
 Vanamees raidus maha.
⁵ Kus see vanamees jäi?
 Vanamees suri ära.
 Kuhu teda mateti?
 Pika põllupeenra alla.
 Kus see pikk põllupeenar jäi?
¹⁰ Kana siblis üles.
 Kus see kana jäi?
 Kana lendas pilliroogu.
 Kus see pilliroog jäi?

Mai Puusepp'alt

A 5433 (7) < Kavastu, Kalevi t – Linda Saar, Koosa algk, 4. kl (1924).

Liiri-lõõri lõoke,
 kus su kulla pesake?
 Tare taga tamme otsas.
 Kus see tamm jäi?
⁵ Vanamees tamme maha raidus.
 Kus see vanamees jäi?
 Vanamees ära suri.
 Kuhu teda maeti?
 Kahe rampe vahele.

A 5437 (1) < Kavastu, Vahtra t – Hugo Tamm, Koosa algk, 4. kl (1924).

Kk: 10. rampe jäi.

Vikat niitis maha.
¹⁵ Kus see vikat jäi?
 Vikat veeres kivisse.
 Kus see kivi jäi?
 Kivi veeres merde.
 Kus see meri jäi?
²⁰ Mustu jõi ära.
 Kus see Mustu jäi?
 Tildi-taldi,
 raudsete ratastega,
 vasksete vangerdega
²⁵ viidi teda tagasi
 kahe kiriku vahele.

¹⁰ Kus need rampe jäid?
 Tuli rampe ära põletas.
 Kus see tuli jäi?
 Vihm tule kustutas.
 Kus see vihm jäi?
¹⁵ Päike kiskus vihma õhku.
 Kus see õhk jäi?
 Õhku näeme meie praegu.

Liiri-lõõri lõokene,
kus on kulla pesakene?
Metsas kuiva kuuse otsas.
Kos see kuiv kuusk jäi?
⁵ Vanamees maha.
Kus see vanamees jäi?

Karu ära sõi.
Kus see karu jäi?
Karu ära tapeti.
¹⁰ Kus see karunahk jäi?
Karunahk viidi linna turgu,
tehti toapoisile saapad.

A 8628 (9) < Alatskivi – Johanna Eek, Varnja algk (1926).

Liiri-lõõri lõoke,
kus on sinu pesake?
Tare taga tamme otsas.
Kus see tamm jäie?
⁵ Vanamees raidus maha.
Kus see vanamees jäie?
Vanamees suri ära.
Kuhu tema mateti?
Suure heina pika peendre ala.
¹⁰ Kuhu see peenar jäie?

Suur kikas ära sabis.
Kuhu see kikas jäie?
Kikas lennas ruugu.
Kuhu see ruug jäie?
¹⁵ Vikat niitis maha.
Kuhu see vikat jäie?
Vikat löödi kivve.
Kuhu see kivi jäie?
Kivi visati merre.

A 8630 (8) < Varnja k – Meeta Karv, Varnja algk (1926).

1278. A 8629 (11) < Vara v, Põldmaa k < Tartu-Maarja khk, Tammistu – Herbert Haage, Varnja algk (1926). Värsid 1–7. 2. su kulla; 5. maha raidus; 7. tema ära sures.

1279. A 8633 (14) < Kavastu v, Kitse t – Magda Kose, Varnja algk (1926). Värsid 1–3. 2. su kulla pesakene; 3. lävel.

Liiri-lõõri lõoke,
kus on sinu pesake?
Tare taga tamme otsas.
Kus see tamm jäie?
⁵ Vanamees raidus maha.
Kus see vanamees jäi?

Vanamees suri ära.
Kohe tema mateti?
Põllupeendra alla.
¹⁰ Kus see põllupeenar jäi?
Härjad kündsid üles.
Kus need ärjad jäevad?

Härjad läksid metsa.
Kus see mets jäi?
¹⁵ Tuli põletas ära.
Kus see tuli jäi?
Vihm kustutas ära.

Kus see vihm jäi?
Maa alla läks.
²⁰ Kellega me perra lähme?
Töll-töll tõllaga,
vanamoori vokirattaga.

A 8631 (8) < Sookurgu k – Meralda Kekis, Varnja algk (1926).

1281

27.

Liiri-lõõri lõokene,
piiri-pääri pääsukene,
kus su kulla pesakene?
Kuiva kuuse otsas,
⁵ märja männi latvas.
Kus see kuiv kuusk,
kus see märg mänd?
Tuluke põletas kuiva kuuse,
tuluke põletas märja männa.
¹⁰ Kus see tuluke?
Veeke kustutas.

Kus see veeke?
Must härg rüüpas.
Kus see must härg?
¹⁵ Karu murdis musta härja.
Kus see karu?
Üle mere Rootsi.
Kudas tema sinna sai?
Hõbeohjadega,
²⁰ vaskse valjastega,
kuldse kannustega.

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (11) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

1282

28.

Piiri-pääri pääsukene,
kus su kulla pesakene?
Tare taga tamme otsas.
Kus see tamm nüüd jäi?
⁵ Vanamees raidus tamme.
Kus see vanamees nüüd jäi?
Vanamees suri ära.
Kuhu teda maeti?
Pika põllu peendra.
¹⁰ Kus see peenar nüüd jäi?
Must härg kündis peendra.

Kus see must härg nüüd jäi?
Karu murdis musta härja.
Kus see karu nüüd jäi?
¹⁵ Karu kargas ruugu.
Kus see ruug nüüd jäi?
Vikat niitis ruu.
Kus see vikat nüüd jäi?
Luisk kulut vikati.
²⁰ Kus see luisk nüüd jäi?
Liiv kulut luisu.
Kus see liiv nüüd jäi?

Kana silblis liiva.
Kus see kana nüüd jäi?
²⁵ Kull murdis kana.

Kus see kull nüüd jäi?
Kull lendas üle metsa merre.

A 11747 (2) < Kavastu v, Tulike, Saare t < Kavastu-Koosa – Ella Jeegeer, Koosa algk, 6. kl (1931).

29.

1283

Piiri-pääri pääsukene,
liiri-lõõri lõukene,
kus su kulla pesakene?
Tare taga tamme otsas.
⁵ Kus see tamm jäi?
Vanamees raius maha.
Kus see vanamees jäi?
Vanamees puges põllupeendra alla.
Kus see peenar jäi?
¹⁰ Kana siblis üles.
Kus see kana jäi?

Vesi viis ära.
Kus see vesi jäi?
Ärg jõi ära.
¹⁵ Kus see ärg jäi?
Hunt sõi ära.
Kus see hunt jäi?
Hunt läks metsa.
Kuda teda kätte saab?
²⁰ Nugadega, nuiadega,
kivisilma kirvestega.

A 11818 (3) < Kokora v, Väike-Torila – Edgar Värvi, (Kokora)-Torila algk, 6. kl (1931).

30.

1284

Piiri-pääri pääsukene,
kus su kulla pesakene?
Taga tare tamme otsas.
Kuhu see tamm jäi?
⁵ Vanamees raius maha.

Kuhu see vanamees jäi?
Haokubu sisse läks.
Kuhu see haokubu jäi?
Tuli põletas ära.

A 11688 (1) < Pala v, Kirtsu k, Tõnu t – Helmi Vadi, Pala algk, 5. kl (1931).

31.

1285

Liiri-lõõri lõoke,
piiri-pääri pääsuke,
kus su kulla pesake?

Taga tare tamme otsas.
⁵ Kuhu tamm jäi?
Mees raidus maha.

Kuhu mees jäi?
Risuhunniku alla jäi.
Kuhu risuhunnik jäi?
¹⁰ Tuli põletas ära.
Kuhu tuli jäi?
Vesi kustutas ära.
Kuhu vesi jäi?

Kuulsin emalt.

Must härg jõi ära.
¹⁵ Kuhu must härg jäi?
Läks üle mere metsa.
Kuidas sinna järgi saab?
Kiviste kinnastega,
raudse ratastega,
²⁰ saviste saabastega.

A 11938 (4) < Saare v, Halliku, Kooli t – Meeta Kaasik, Alliku algk, 4. kl (1931).

1286

32.

Piiri- piiri pääsuke,
lõõri-lõõri lõoke,
kus su kulla pesake?
Metsas kuiva kuuse otsas.
⁵ Kuhu see kuusk jäi?
Vanamees raius maha.
Kuhu see vanamees jäi?
Läks prügiunniku alla.
Kuhu see prügiunnik jäi?
¹⁰ Kanad siblisid laiali.
Kuhu need kanad jäid?
Pistsid pilliroogu.

Kuhu see pilliroog jäi?
Noor neitsi laiali ajas.
¹⁵ Kuhu see neitsi jäi?
Läks küla kivile jahvama.
Kuhu see kivi jäi?
Kivi veeres vette.
Kuhu see vesi jäi?
²⁰ Must härg ära rüüpas.
Kuhu must härg jäi?
Läks üle mere metsa.
Kuidas sinna järele saab?
Terastelgega, hõbeaistega.

Kuulsin vanaemalt.

A 11942 (1) < Pala v, Halliku, Mürsepa t – Ernst Mürsepp, Alliku algk, 4. kl (1931).

1287

33.

Liiri-lõõri lõoke,
kus su kullast pesake?
Toa taga tamme otsas.
Kuhu see tamm jäi?
⁵ Vanamees raius tamme maha.
Kuhu see vanamees jäi?

Vanamees puges haohunniku alla.
Kuhu see haohunnik jäi?
Tuli põletas haohunniku ära.
¹⁰ Kuhu see tuli jäi?
Vesi kustutas tule ära.
Kuhu see vesi jäi?

Must härg jõi vee ära.
Kuhu see must härg jäi?
¹⁵ Karu murdis musta härja.
Kuhu see karu jäi?
Karu läks Rootsi,

pani savist saapad jalga,
kivist kindad kätte,
²⁰ mullast mütsikese pähe
ja tolmust rätikese taha.

A 11914 (6) < Alatskivi v, Päiksi k – Oskar Eber, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

34.

1288

Liiri-lõõri lõokene,
kus su kulla pesakene?
Taga tare tamme otsas.
Kus see tamm jäi?
⁵ Vanamees raidus maha.
Kus see vanamees jäi?
Vanamees suri ära.
Kuhu tema maeti?
Pika põllu peendra alla.
¹⁰ Kuhu see peenar jäi?

Kana savitsas üles.
Kuhu see kana jäi?
Kana lendas pilliroogu.
Kuhu see pilliroog jäi?
¹⁵ Vikat vilistas maha.
Kuhu see vikat jäi?
Luisk luisas ära.
Kuhu see luisk jäi?
Luisk veeres vette.

A 11915 (5) < Alatskivi v, Riidma k – Leida Jakobson, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

35.

1289

Liiri-lõõri lõokene,
kus su kulla pesakene?
Taga tare tamme otsas.
Kus see tamm jäi?
⁵ Vanamees raidus ära.
Kus see vanamees jäi?
Vanamees suri ära.
Kuhu teda maeti?
Pika põllu peendra äärde.
¹⁰ Kus see peenar jäi?
Kana sabitses ülesse.

Kus see kana jäi?
Kana lendas pilliroogu.
Kus see pilliroog jäi?
¹⁵ Vikat läks vastu kivi puru.
Kus see kivi jäi?
Kivi veeris merde.
Kus see meri jäi?
Must härg rüübas ära.
²⁰ Kus see must härg jäi?
Must härg, must härg läks metsa.

A 11920 (7) < Alatskivi v, Riidma k, Õiglase t – Leida Laht, Alatskivi algk, 6. kl (1931)

Liiri-lõõri lõoke,
 piiri-pääri pääsuke,
 kus su kulla pesake?
 Taga tare kuiva kuuse otsas.
⁵ Kus see kuusk on?
 Vanamees raidus kuuse maha.
 Kus see vanamees on?
 Vanamees puges põhku.
 Kus see põhk on?
¹⁰ Kanad sabisid põhu laiali.
 Kus need kanad on?
 Kanad pistsid pilliroogu.
 Kus see pilliroog on?
 Vikat niitis pilliroo maha.

¹⁵ Kus see vikat on?
 Luisk lõi vikati katki.
 Kus see luisk on?
 Luisk veeres vette.
 Kus see vesi on?
²⁰ Must ärg rüüpas vee ära.
 Kus see must härg on?
 Must härg läks metsa,
 Kus see mets on?
 Tuli põletas metsa ära.
²⁵ Kuhu tuli läks?
 Tuli läks põrgu.
 Kus põrgu on?
 Põrgu on kahekümne küla taga.

A 11926 (21) < Alatskivi v, Lahepera k, Pärna t – Arnold Pärn, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

Liiri-lõõri lõoke,
 kus su kulla pesake?
 Taga tare tamme otsas.
 Kus see tamm jäi?
⁵ Vanamees raidus tamme maha.
 Kus see vanamees jäi?
 Vanamees suri ära.
 Kus see vanamees maeti?
 Pika põllu peendra alla.
¹⁰ Kus see peenar jäi?
 Kana sablitse ülesse.
 Kus see kana jäi?
 Kana läks pilliroogu munele.
 Kus see pilliroog jäi?
¹⁵ Vikat lõi pilliroo katki.

Kus see vikat jäi?
 Kivi lõi vikati katki.
 Kus see kivi jäi?
 Kivi veeres vette.
²⁰ Kus see vesi jäi?
 Must härg rüübas ära.
 Kus see must härg jäi?
 Must härg jooksis metsa.
 Kus see mets jäi?
²⁵ Tuli pani põlema.
 Kus see tuli jäi?
 Tuli läks põrgu.
 Kus see põrgu on?
 Kirevere soo tamme all.

Kuulsin ema käest.

A 11927 (15) < Pala-Jõe v, Luigemetsa k, Songri t < Nõva k – Marta Saar, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

Liiri-lõõri lõoke,
 piiri-pääri pääsukene,
 kus su kulla pesakene?
 Toa taga tamme otsas.
⁵ Kus see tamm jäi?
 Vanamees maha raius.
 Kus see vanamees jäi?
 Unniku ta uinus.
 Kus see unnik jäi?
¹⁰ Kanad laiali siblisid.
 Kus need kanad jäid?
 Kull ära viis.

Kus see kull jäi?
 Laut ta lendas.
¹⁵ Kus see laut jäi?
 Tuli ära põletas.
 Kus see tuli jäi?
 Vihm ära kustutas.
 Kus see vihm jäi?
²⁰ Maa alla läks.
 Kus see maa jäi?
 Adraga üles künti.
 Kus see ader jäi?
 Sepale viidi.

A 12269 (11) < Pala v, Nõva k, Oidu t – Elmar Tomson, Nõva algk, 4. kl (1932).

1293. A 12275 (14) < Pala v, Kogri k, Teilu t < Nõva k, Uuseni t – Arnold Aro, Nõva algk, 6. kl (1932). Värsid 1–2.

Lastele lõbusamat ajaviidet pakkunud „pudu-pada“. Pudu-pada õpetanud vanemad inimesed lastele selgeks ja nii nad küsinud üksteiselt. Esitlen siin mõned:

Piiri-pääri pääsukene,
 liiri-lõõri lõokene,
 kus su kulla pesa on?
 Taga tare tamme otsas.
⁵ Kus see tamm jäi?
 Vanamees raius maha.
 Kus see vanamees jäi?
 Karu murdis ära.
 Kus see karu jäi.
¹⁰ Läks metsa aohunniku sisse.
 Kus see aohunnik jäi?
 Tuli põletas ära.
 Kus see tuli jäi?
 Vesi kustutas ära.
¹⁵ Kus see vesi jäi?
 Must härg rüüpas ära.

Kus see must härg jäi?
 Karu murdis ära.
 Kus see karu jäi?
²⁰ Läks pika pilliroo sisse.
 Kus see pilliroog jäi?
 Vikat ajas maha.
 Kus see vikat jäi?
 Luisk luiskas ära.
²⁵ Kus see luisk jäi?
 Luisk läks katki.
 Kus luisu tükid jäid?
 Seasita sõnniku sisse.
 Kus seasita sõnnik jäi?
³⁰ Kana sabis laiali.
 Kus kana jäi?
 Kull murdis ära.

Kus see kull jäi?
Kull läks Rootsi.
³⁵ Kuda sinna perra saab?

Kivisita kinnastega,
nahksita ratastega,
raudsita roobastega.

ERA II 156, 94/5 (25) < Pala v ja k, Loelu t – E. Luigla (1937).

1295

41a.

g'=g' li - ru - tii - ru lin - nu - ke - ne, kus si - nu kul - la pe - sä - ke - ne?
Ta - ga ta - re tam - me õt - san. Ko - he sii ta - mm jä - e?
Va - na - miis rai - dus ma - ha. Ko - he sii va - na - miis jä - e?
Va - na - miis su - ri ä - rä. Ko - he tä - dä ma - e - ti?
Lii - na - mä - e si - is - se. Ko - he sii lii - na - mä - gi jä - e?
Ein - putk kas - vi pi - ä - le. Ko - he sii hein - putk jä - e?
Neit - si lõi - kas ä - rä. Ko - he sii neit - si jä - e?
Neit - si ja - vab ki - vi kal - lal. Ko - he sii ki - vi jä - e?

Ki - vi vie - ri vet - te. Ko-he sii ve - si jä - e?

Must ä - rg rüü - pä s ä - rä. Ko-he sii must ärg jä - e?

Ka - ru mur - dis mus - ta här - jä. Ko-he sii ka - ru jä - e?

Ka - ru läks luan - de. Kui - da sin - na per - rä sua - da?

^xKi - vi - si - te... [katkeb]

ERA, Fon 538 c < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere < Anna Lindvere (1937).

41b.

1296

$g'=e'$ Ii - ru - tii - ru lin - nu - ke - ne, kus si - nu kul - la pe - sä - ke - ne?

Ta - ga ta - re tam - me õt - san. Ko - he sii ta - mm jä - e?

Va - na - miis rai - dus ma - ha. Ko - he sii va - na - miis jä - e?

Va - na - miis su - ri ä - rä. Ko - he tä - dä ma - e - ti?

Lii-na - mä - e sis - se. Ko-he sii lii-na-mä-gi jä - e?

Ein-putk kas-vi pi - ä - le. Ko-he sii hein-putk jä - e?

Neit-si lõi-kas ä - rä. Ko-he sii neit-si jä - e?

Neit-si ja-vab ki - vi kal-lal. Ko-he sii ki - vi jä - e?

Ki - vi vii - ri vet - te. Ko-he sii ve-si jä - e?

Must ärg rüi-päs ä - rä. Ko-he sii must ärg jä - e?

Ka-ru mur-dis mus-ta är-jä. Ko-he sii ka-ru jä - e?

Ka-ru läks lu - an - de. Kui-da sin-na per - rä sua-da?

Ki - vi - si - te kin - nas - te-gä, raa-das - si - te ra - tas - te-gä,
 sa - vis - si - te sua-bas - te-gä,
 vas - ki - si - te var-vas - te-gä.

ERA, Pl 89 A1 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

Lindude laul

Iiro-tiirro linnukene,
kos so kulla pesakene?
Taga tare tamme õtsan.
Kohe sii tamm jäe?

⁵ Vanamiis raius maha.
Kohe sii vanamiis jäe?
Vanamiis suri ärä.
Kohe tädä maeti?
Linamäe sisse.

¹⁰ Kohe sii linamägi jäe?
Einputk kasvi piäle.
Kohe sii einputk jäe?
Neitsi lõikas ärä.
Kohe sii neitsi jäe?

¹⁵ Neitsi javab kivi kallal.

Kohe sii kivi jäe?
Kivi viiri vette.
Kohe sii vesi jäe?
Muss ärg rüüpäs ärä.
²⁰ Kohe sii muss ärg jäe?
Karu murdis mussä ärjä.
Kohe sii karu jäe?
Karu läks luande.
Kuda sinna perrä suada?

²⁵ Kivissite kinnassegä,
raadosite ratassegä,
saviste suabassegä,
vaskisite varvassegä,
õbessite õhikitegä.*

*Nisuleib, ümarik päts.

ERA II 249, 219/21 (3) – H. Siider < Anna Lindvere (1939).

*Arv.: õhilikega.

1298. ERA II 172, 61/3 (17) – H. Tampere < Anna Lindvere (1937). Värsid 1–28. 2. su pesäkene; 4. koe; 6. koe; 10. koe sii mägi; 12., 14., 16. koe; 21. mussa; 25. kinnassega; 26. raadassite ratassega; 27. suabassega; 28. varvassega.

1299. ERA II 249, 609/11 (10) – E. Ots < Anna Lindvere (1939). 1. Siiro-tiirro linnokene; 2. pesäkene; 4. siis tamme; 6. siis; 9. linnamäe; 10. siis linnamägi; 13. ärä; 25. kivisite; 26. raadasite; 27. savisite.

1300. KKI KT 160, 27/9 (30) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942). 2. pesäkene; 24. sinnä; 26. raadasite. Jällegi õmass koduss. Lastele loeti. Tõenekõrd jonni lahutamiseks. Võeti laps põlvele ja loeti kui laps tusane õli. Siis loeti tälle sedä tralli.

1301. RKM II 27, 35/6 (45) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949). 1. linnokene; 2. pesäkene; 13. ärä; 21. ärja; 26. raadasite.

Liiri-lõõri! + Luust sõrmus

Piiri-pääri piäsokene,
 liiri-lõõri lõokene,
 kos so kulla pesäkene?
 Tare taga tamme õtsan,
⁵ metsän kueva kuuse õtsan.
 Kossi kuiv kuusk jäe?
 Vana all raidus maha.
 Kossi vana all jäe?
 Vana all suri ärä.
¹⁰ Kohe tämä maeti?
 Pitkä pöllu piindra alla.
 Kossi pöllupiinar jäe?
 Künniärjad künsid ärä.
 Kohe niid ärjad jäed?
¹⁵ Karu murd ärä.
 Kohe sii karu jäe?
 Kütt lask´ maha.
 Kohe sii kütt jäe?
 Kütt läks metsä.
²⁰ Kohe sii mets jäe?

Tuli metsä põletas.
 Kohe sii tuli jäe?
 Vesi tule kussotas.
 Kohe sii vesi jäe?
²⁵ Vesi läks merre.
 Kohe sii meri jäe?
 Meri meie õvve all.
 Mes siäl mere keskel?
 Sammas mere keskel.
³⁰ Mes siäl samba õtsan?
 Kägo samba õtsan.
 Mes siäl käo käte piäl?
 Laps käo käte piäl.
 Mes siäl lapse rinna piäl?
³⁵ Sõlg lapse rinna piäl.
 Mes siäl sõle silmä piäl?
 Sõrmus sõle silmä piäl.
 Kost sii sõrmus testod õli?
 Sõdamiässe sõrmeluuss,
⁴⁰ kangelaste kaalaluuss.

ES MT 283, 20/1 (2) < Raatvere k – S. Tanning < Liisa Jürgenson (1940).

Piiri-pääri pääsukene,
 liiri-lõõri lõokene,
 kos so kuldas pesäkene?
 Taga tare tamme õtsas.
⁵ Kus see tamm jäe?
 Vanames raidus maha.
 Kuhu see vanames jäe?
 Läks aokubu sisse.

Kos see aokubu jäe?
¹⁰ Tuli põletas ära.
 Ku´u see tuli jäe?
 Vesi kustutas ära.
 Ku´u see vesi jäe?
 Must ärg rüüpas ära.
¹⁵ Ku´u see must ärg jäe?
 Läks üle mere metsa,

pilliroode sisse.
Kuda sinna perra saab?
Kivissita kinnastega,

Kuuldud lapsepõlves.
Dikteeritud.

²⁰ raudruupa ratastega,
kullast ohjadega.

KKI 1, 77/8 (36) < Pala v, Karjamõisa k < Kirtsu k – U. Mägi < Jaan Tross (1947).

44.

1304

Lõõri-lõõri lõoke,
piiri-piiri pääsuke,
kos so kulla pesake?
Metsas suure kuuse otsas.
⁵ Kuhu kuusk jäi?
Vanamees maha raius.
Kuhu vanamees jäi?
Vanamees suri ära.
Kuhu teda mateti?
¹⁰ Ristpiindra pääle.
Kuhu piinar jäi?
Ater üles kündis.
Kuhu ater jäi?

Kivi lõhki lõi.
¹⁵ Kuhu kivi jäi?
Kivi veeres vette.
Kohe vesi jäi?
Must ärg rüüpas ära.
Kuhu must ärg jäi?
²⁰ Must ärg läks üle mere metsa.
Kuda talle perra saab?
Raudsed rattad,
tinased telled,
vasksed vahepuud.
²⁵ Hütt!

KKI 9, 412/3 (19) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

45.

1305

Me laulsime alati:

Liiri-lõõri lõokene,
piiri-pääri pääsukene,
kus su kulla pesakene?

Taga tare tamme otsan,
⁵ Liivamäel torni otsan.

Seal oli vahitorn.

RKM II 71, 372 (32) < Alatskivi, Naelavere k – J. Põldmäe < Alma Fuchs (1958).

1306

Liiri-lõõri lõoke,
piiri-pääri pääsuke,
kus su kulla pesake?
Tua taga tamme ots,
⁵ metsas kuiva kuuse ots.

Ja oligi kõik.

RKM II 211, 630 (23) < Pala v, Äteniidi k < Assikvere k – M. Proodel < Anna Lõhmus (1967).

1307

Piiri-pääri pääsuke,
liiri-lõõri lõuke,
kus su kulla pesake?
Kuiva kuuse juure all.
⁵ Kohe sii kuusk jäi?
Vanamiis rais maha.
Kohe sii vanamiis jäe?
Au-unniku alla läks.
Kohe sii auhunnik jäe?
¹⁰ Tuli põletas ärä.

RKM II 245, 594 < Pala v, Metsanurga k – M. Villemson (1967).

46.

Kus see tamme jäi?
Vanamees raius tamme maha.
Kus see vanamees jäi?
Vanamees jäi hagude alla.

47.

Kohe sii tuli jäe?
Vesi kussutas ärä.
Kohe sii vesi jäe?
Muss härg jõi ärä.
¹⁵ Kohe sii härg jäe?
Üle mere läks metsä.
Kuda sinna järele suab?
Hõbeõhjadegä, valjassegä,
kuldkinnassegä, sitaratassegä.

413. IMELINE EMAND

1308

Mis seal õues valge?
Lumi õues valge.
Mis seal lume peal?
Saan lume peal.
⁵ Mis seal saani sees?
Neitsi saani sees.
Mis seal neitsi süles?
Laps neitsi süles.

1.

Mis seal lapse käes?
¹⁰ Mõek lapse käes.
Mis seal mõega otsas?
Muna mõega otsas.
Mis seal muna sees?
Kukk kuldse arjaga,
¹⁵ kana vasese kaelaga.

A 2147 (4) < Kokora v, Savastvere k, Lagastiku t – Lilli Velt, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

Mis seal valge õues?
 Lumi valge õues.
 Mis seal lume peal?
 Töld lume peal.
⁵ Mis seal tõllas?
 Neitsi tõlla sees.
 Mis seal neitsi süles?
 Laps neitsi süles.

Mis seal lapse käes?
¹⁰ Mõõk lapse käes.
 Mis seal mõõga otsas?
 Muna mõõga otsas.
 Mis seal muna sees?
 Kukk kuldse harjaga,
¹⁵ kana vaskikaelaga.

A 2151 (4) < Kokora v, Savastvere k, Kase t – Elmar Väriv, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

rl/lul + Imeline emand

Hiir hüppas, kass kargas,
 vana karu lõi trummi,
 kirp aknast välja,
 nahkpüksid jalga!
⁵ Mis säääl väljas valge?
 Lumi väljas valge.
 Mis säääl lume peal?
 Töld lume peal.
 Mis seal tõllas istub?

¹⁰ Neitsi tõllas istub.
 Mis seal neitsi käes?
 Mõõk neitsi käes.
 Mis säääl mõõga otsas?
 Muna mõõga otsas.
¹⁵ Mis säääl muna sees?
 Kits kiiverkondiga,
 lammast labaluuga,
 siga oma sõraga.

A 5421 (7) < Kavastu v, Kalevi t – Salme Saar, Koosa algk, 3. kl (1924).

1311. A 5433 (2) < Kavastu, Kalevi t – Linda Saar, Koosa algk, 4. kl (1924). Liisa Saarelt. 7. pääl; 8. pääl; 9. säääl tõlla sehes; 10. tõlla sehes; 11. sel neitsil; 12. neitsil; 13. säääl; 15. seal.

1312. A 11734 (3) < Kavastu v, Koosalaane – Eduard Saar, Koosa algk, 4. kl (1931). 5. väljan; 6. väljan; 9. kes säääl; 11. sel neitsil; 12. neitsil.

1313. A 11719 (4) < Kavastu v, Koosa k – Alekssander Matsmann, Koosa algk (1931). Värsid 1–8. 7. pääl on; 8. pääl on.

1314

7.

Mis sää! väljas valge?
Lumi väljas valge.
Mis sää! lume pääl on?
Tõld lume pääl on.
⁵ Mis sää! tõlla sees on?
Neitsi tõlla sees on.
Mis selle neitsi käes on?

Mõõk neitsi käes on.
Mis selle mõõga otsas on?
¹⁰ Muna mõõga otsas on.
Mis sää! muna sees on?
Kukk on kullast harjaga,
kana vaskse kaelaga.

A 5432 (1) < Kavastu v, Koosa – Herbert Pulst, Koosa algk, 4. kl (1924).

414. TOO VETT!

1315

1.

Too vett! – Kellega?
Õlekõrrega. – Õlekõrs pikk.
Lõika katki! – Millega?
Noaga. – Nuga nüri.

⁵ Ihu ära! – Millega?
Tahuga. – Tahk kuiv.
Too vett! – Millega?

Edasi on meelest ära läinud.

A 1470 (1) < Alatskivi v, Naelavere k, Augumetsa t – Leida Paap, Alatskivi algk, 4. kl (1922).

1316

2.

Too vett! – Millega?
Potiga. – Potil auk sees.
Paranda ära! – Kellega?
Tinaga. – Ei saa, tina sulatamata!
⁵ Sulata ära! – Kellega?
Tulega. – Ei saa, tuld ei ole!

Tee tuld! – Kellega?
Puiega. – Ei saa, puud tugevad!
Raiu ära! – Kellega?
¹⁰ Kirvega. – Ei saa, kirves nüri!
Ihu ära! – Kellega?
Tahuga. – Ei saa, tahk kuiv!

A 2153 (25) < Kallaste al – Helmi Vilde, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1923).

Too vett! – Millega?
 Potiga. – Potil auk põhjas.
 Paranda ära! – Millega?
 Õlega. – Õlg pikk.
⁵ Lõika ära! – Millega?
 Kääriga. – Käär nüri.

Ihu ära! – Millega?
 Tuhaga. – Tuhk kuiv.*
 Tee märjaks! – Millega?
¹⁰ Veega. – Ei ole vett.
 Too vett!

A 8590 (27) – S. Königsberg (1926).

*Arv.: tahuga, tahk.

4.–5.

1318

Too vett! – Millega?
 Toobiga. – Toop on katki.
 Pista õlekõrs ette! – Õlekõrs on pikk.
 Lõika katki! – Millega?

⁵ Noaga. – Nuga on nüri.
 Tee teravaks! – Millega?
 Luisuga. – Luisk on kuiv.
 Too vett! – Millega?

A 11720 (10) < Kavastu v < Jõe v – Aksel Nautras, Koosa algk, 6. kl (1931).

1319. A 11723 (10) < Alatskivi v, Metsakivi k < Koosa k – Ilmar Reinhold, Koosa algk, 3. kl (1931).

6.–8.

1320

Too vett! – Millega?
 Kruusiga. – Kruusil auk sees.
 Paika ära! – Millega?
 Õlekõrrega. – Õlekõrs pikk.
⁵ Lõika lühikeseks! – Kellega?

Kääridega. – Käärid nürid.
 Ihu teravast! – Kellega?
 Tahuga. – Tahk kuiv.
 Too vett!

A 11760 (12) < Ranna v, Kadrina as < Pala v, Metsanurga – Hugo Kruusen, Ranna algk, 5. kl (1931).

1321. A 11768 (15) < Ranna v, Rüütli k, Vahi t < Venemaa – Osvald Reinhold, Ranna algk, 5. kl (1931). 1. millega; 3. kellega; 5. lühemaks; 8. Kruusiga. – Kruusil auk sees; 9. paika ära! Jne.

1322. A 11699 (1) < Pala v, Moku k, Vabadiko t – Velta Salum, Pala algk, 6. kl (1931). 2. kruus katki; 3. paranda; 5. tükk ära. – Millega; 7. Ihu ära! – Millega.

Mine, too vett! – Kellega?
 Toobiga. – Toobil auk põhjas.
 Pista õlekõrs ette! – Õlekõrs pikk.

Lõika tükk maha! – Nuga nüri.
⁵ Ihu tahu peal teravast! – Tahk kuiv.

A 11772 (10) < Ranna v, Äteniidi k – Heino Villemson, Ranna algk, 6. kl (1931).

Too vett! – Millega?
 Toobiga. – Toobil auk põhjas.
 Pane õlekõrs ette! – Õlekõrs on pikk.
 Lõika noaga tükk maha! – Nuga on nüri.

⁵ Ihu teravaks! – Millega?
 Luisuga. – Luisk on kuiv.
 Too vett! – Millega?
 Toobiga. Jne.

A 11776 (14) < Ranna v, Jurkamets – Selma Kitask, Ranna algk, 6. kl (1931).

Too vett! – Millega?
 Toobiga. – Toop katki.
 Paranda ära! – Millega?
 Kõrrega. – Kõrs pikk.
⁵ Lõika lühikesest! – Millega?

Noaga. – Nuga nüri.
 Terita ära! – Millega?
 Tahuga. – Tahk kuiv.
 Too vett! – Millega?

A 11917 (7) < Alatskivi v, Lahepera k, Koka t – Arnold Koka, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

1326. A 11926 (29) < Alatskivi v, Lahepera k, Pärna t – Arnold Pärn, Alatskivi algk, 6. kl (1931).
 2. toobipõhi; 4. kõrs on liiga; 5. tükk maha; 6. Kääridega. – Käärid nürid. 7. ihu teravaks; 8. ei saa, tahk on kuiv.

Too vett! – Kellega?
 Toobiga. – Toobil on auk.
 Pane olekõrs ette! – Õlekõrs on pikk.
 Lõika ära! – Kellega?

⁵ Noaga. – Nuga on nüri.
 Tee tahu pääl teravaks! – Tahk on kuiv.
 Too vett! – Kellega?
 Toobiga. Jne.

A 11920 (9) < Alatskivi v, Riidma k, Õiglase t – Leida Laht, Alatskivi algk, 6. kl (1931).

Too vett! – Kellega?
 Topsiga. – Tops on katki.
 Paika ära! – Kellega?
 Õlekõrrega. – Kõrs on pikk.
⁵ Lõika lühikeseks! – Kellega?
 Noaga. – Nuga on nüri.

Ihu teravaks! – Kellega?
 Luisuga. – Luisk on kuiv.
 Tee märjaks! – Kellega?
¹⁰ Veega. – Vett ei ole.
 Too vett! Jne.

A 11700 (2) < Pala v, Pala m, Umbrohu t < Ranna v, Sassukvere k – Johannes Soom, Pala algk, 6. kl (1931).

Too vett! – Millega?
 Potiga. – Pott katki.
 Paika ära! – Millega?
 Kõrrega. – Kõrs pikk.
⁵ Lõika lühikeseks! – Millega?

Kääriga. – Käärid nürid.
 Tee teravaks! – Millega?
 Tahu peal. – Tahk kuiv.
 Too vett!

A 12278 (17) < Pala v, Veä k, Joosepi t – Ida Ernits, Nõva algk, 6. kl (1932).

MUUD LASTELAULUD

415. HIIRE PULMAD

Hiire ja nirgi pulm

Roeru-roeru roti pulmad,
 hiire tütar läheb mehele
 nirgi noorele pojale.
 Täl oli sada saatijada,
⁵ tuhat toidukandijada:
 hunt õli hullu, mõök õli vüül,

karul kerves kaenelan,
 hiirel õlgine obene,
 nirgil niidine sadula,
¹⁰ kõik tulid õõritamaie,
 kõik tulid suaja saatemaie.

ERM 5, 51/2 < Alatskivi v ja m – A. Simson < Krõõt Annast (1920).

Kk: 10. õritamaie; 11. sooja.

Dbl: ERM 154, 53/5 (24) – A. Simson.

1331

2.

Hiire pulmad

Oti-roti rotil pulmad,
hiire tütar läks mehele
kassi noorema pojale.

A 2140 (14) < Kallaste al < Aino Klaos, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

1332

3.

Hiire pulmad

Oidu-roidu roti pulmad,
hiire tütar läks mehele
nirgi noorema pojale.

Küll olid uhked pulmalised:

⁵ sead siidisärgilised,
kukk oli kuldakannustega,

vares vaskisaabastega,

harakas, habe aetud,

tihane tinareega,

¹⁰ hunt oli hullu isamees,

jänes pikka peiupoissi.

A 8590 (19) – S. Königsberg (1926).

1333

4a.

Hiire pulmad + Kull kutsumata

The musical notation consists of two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. It contains a melody with eighth and quarter notes. Below the staff, the lyrics are written in Estonian. The second staff continues the melody and includes a double bar line with repeat dots. The lyrics continue below this staff.

g'=f Roi-ro - i, roi-ro - i ro-til pul-ma-d^e, ii - re tü - tär läks me - he - le
nir-gi nuo-re - ma po - ja-le.

Rott te - gi i - se suu-red pul-mad,
kut-su-s^e kok-ku ku - ku - lin - nod,
jät - ti - s^e kul - li kut-su - ma - ta.
Kull õ - li ku - ri kis-ku - mai - e,
kis-ku-s^e lõh - ki lõe - vo sär - gi,

ERA, PI 89 B3 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

4b.–4e.

1334

Hiire pulmad + Kull kutsumata

Oio-roio rotil pulmad,
hiire tütar läks mehele
nirgi noorema pojale.
Rott tegi ise suured pulmad,
⁵ kutsus kokku kukulinnud,

jättis kulli kutsomata.
Kull õli kuri kiskumaie,
kiskus lõhki lõevo särgi,
hane halli kuuekese,
¹⁰ pardi paigatud kübärä.

ERA II 249, 625/6 (19) – E. Ots < Anna Lindvere (1939).

1335. RKM II 192, 591/3 (453) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942). 1. roi-roi-roi-roi; 6. kutsumata; 9. Anne alli kuvvekesse; 10. ja pardi. Ka kodust kuulnud – esält.

1336. KKI KT 160, 17 (12) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942). 1. roi-roi-roi-roi; 3. nuurema; 4. nirk; 6. kutsumata; 8. lõevu; 9. ane ... kuvvekesse. Kodust kuulnud – kas esalt vai tsõtse Mari Kruusi käest.

1337. RKM II 27, 15/6 (12) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lätt < Anna Lindvere (1949). 1. roi-roi-roi-roi; 3. nuurema; 4. nirk; 5. kuts´ aga; 6. jätt´ aga ... kutsumata; 7. oli; 8. lõevu; 9. ani alli kuuekesse; 10. paigatud.

5.

1338

Roi-roi-roi-roi roti pulmad,
iire tütar läks mehele
nirgi noorema pojale.

Siis õlid suured pulmapäävad:
⁵ ärg oli söömas, teine keemas,
kolmas oli koplis kamitsas.

4. kordamisel peeti *pro* õlid.

KKI 9, 415/6 (23) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

416. PARMU MATUS

1339

1.

Tere, tere, tedrekene!	lammas sabaluuga,
Kos sa kääsid, kudrukene?	kits kinderkondiga,
Kääsin parmu matusella.	hobu õma ravvaga,
Kessi parmu ära tapis?	tõõras sarvenutiga.
⁵ Siga sipsas sõraga,	

H II 4, 569 (43) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

1340

2.

Tere, tere, tedrekene!	⁵ Kits kindelkondiga,
Kus sa käisid, kurekene?	hobu oma rauaga,
Käisin parmu matusel.	siga oma sõraga.
Kes parmu ära tapas?	

A 3582 (1) < Alatskivi v, Pusi k – Salme Raudsepp, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

1341

3.

Tere, tere, tetre!	kits kiiverkondiga,
Kos sa lääd, kokre?	lammas labaluuga,
Ma lään parmu matusel.	hobu täie kabjaga,
Kes tuu parmu ära tappe?	varss vaadeluuga.
⁵ Sikk sõkk' sõraga,	

A 3584 (1) < Torila k < Venemaa, Oduva kreis, Lühimetsa m < Hektor Tubin, (Kokora)-Torila algk, 2. kl (1923).

1342

4.–6.

Tere, tere, tetre!	⁵ Siga oma sõraga,
Kus sa lähed, kokre?	lammas labaluuga,
Ma lähen parmu peie.	kits kiiberkondiga.
Kes sii parmu ära tappis?	

A 8635 (13) < Varnja k – Eine Roos, Varnja algk (1926).

1343. A 8634 (13) < Varnja k – Anita Lammas, Varnja algk (1926). 7. kiber.

1344. A 5434 (2) < Kavastu, Koosa – Linda Tamberg, Koosa algk, 4. kl (1924). 2. kossa lähad; 3. lähen parmu peie; 4. kes parmu; 5. suure; 7. kiibelkondiga; 8. hobu oma rauaga.

7.

1345

Kussa läet, tetre?
Jumalime, kokre!
Lään parmu peitele.
Kes parmu ära tappis?

⁵ Kits kiiverkondiga,
lammas oma sõraga,
hobu humbrauaga,
täkk oma kabjaga.

A 8633 (12) < Kavastu v – Magda Kose, Varnja algk (1926).

8.

1346

Tere, tere, tetre!
Kus sa lähed, kokre?
Ma lähen parmu peie.
Kes sii parmu ära tappis?

⁵ Piitre piibuarrega,
Toomas tuubripuuga,
lammas labaluuga,
siga oma sõraga.

A 8638 (12) < Kavastu v, Kõnnu k – Valter Tamm, Varnja algk (1926).

9.–10.

1347

Tere, tere, tedrekene!
Kus sa käisid, kogrekene?
Ma käisin parmu matusel.
Kesse parmu ära tapis?
⁵ Kits kiiderkondiga,

lammas labaluuga,
siga oma sõraga,
hobu oma kabjaga,
lehm nelja nisaga.

A 11726 (4) < Alatskivi v, Kirepi k < Jurkamets – Maimu Suu, Koosa algk, 3. kl (1931).

1348. A 2145 (10) < Alatskivi v, Pusi k – Salme Raudsepp, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923). Värsid 1–8. 2. lähed kurekene; 3. lähan ... matusele; 4. kessi ... tapas; 8. rauaga.

1349

11.

Kussa lähed kokre?
Lähen parmu peie.
Kes parmu ära tapp'?

Siga sõkk' sõraga,
⁵ lammas labajalaga,
hobu umbrauaga.

A 11731 (11) < Kavastu v, Koosa k – Silvia Paukson, Koosa algk, 4. kl (1931).

1350

12.

Vanass karjan laaleti ühele pobolile, tõesed karjapoisid, taluperemehe pojad, laalid pobolipoosile:

Kõverik, kõverik, kohe sa lähäd?
Vana parmu matusselle.
Kes selle parmu ära tapp'?

Siga tapp' õma sõõraga
⁵ ja lammas labaluuga.

Poiss käis ühe lehmäga karjan. Tubli miis sae peräss selless poosiss, õli sepp.

ERA II 300, 121 (10) < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Villem Bunder (1942).

1351

13.

Lastele loeti, vanaisa luges seda:

Hiir läks lõhmusele,
väike kirves kelgu peal,
raius kuuse maha
ja läks mammu matusele.

⁵ Kes selle mammu maha löi?
Kits kiiderkondiga,
lammas labajalaga,
varss oma vasaraga.

RKM II 359, 347/8 (7) < Äteniidi k (end Ranna as) < Tossumetsa k, Venetossu t – M. Hiimäe < Leida Laasma (1981).

417. KASSILAU

1.

1352

Nurr-narr nurga peal,
kassi ase ahju peal.
Tirsi-tarsi, vabarna varsi,
arva sarja, tihti sõela.

KKI 9, 413 (19a) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

2.

1353

Kursi-karsi hernevarsi,	kurr-karr kapi peale,
nursi-narsi rõõgukõrsi.	⁵ kassi ase ahju peale.
Nurr-narr nurga peale,	

A 2140 (3) < Kallaste al – Aino Klaos, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

3.

1354

Kirr-karr kappi mööda,
nirr-nurr nurka mööda,
õlekõrs, kirvevars.

A 1479 (2) < Alatskivi v, Lahepera k < Alasoo k – Osvald Silm, Alatskivi algk, 4. kl (1922).

4.

1355

Nurr-narr nurga peal,
pirr-parr pingi peal,
kati ase ahju peal.

A 2149 (14) < Kokora v, Torila k, Müüri t – Leida Veskimets, (Kokora)-Torila algk, 4. kl (1923).

1356

5.

Nurr-narr nurga peale,
kassi ase ahju peal,
ise heidan partele.

A 11687 (18) < Pala v, Kirtsik – Aksel Ujuk, Pala algk, 5. kl (1931).

1357

6.–9b.

Nurr-narr nurga peal,
kassi ase ahju peal.

Ema käest kuulsin.

A 11941 (7) < Pala v, Halliku as, Sadula t < Loki maja – Aleksander Mölder, Alliku algk, 4. kl (1931).

1358. A 1452 (2) < Alatskivi v, Alaso k – Johanese Tuustik, Alatskivi algk, 3. kl (1923). 1. Nurr-närr nuka pääl.

1359. A 11939 (4) < Pala v, Halliku < Pala v, Assikvere – Väino Luka, Alliku algk, 4. kl (1931). 1. piäl; 2. piäl.

1360. RKM II 27, 14 (7) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – S. Lätt < Anna Lindvere (1949). 1. piäle; 2. piäle.

1361. RKM II 27, 120 (12) – S. Lätt < Anna Lindvere (1950). 1. piäle; 2. piäle.

1362

10.

Nurr-narr nukka mööda,
lapse pudrupiima.

A 11687 (17) < Pala v, Kirtsik – Aksel Ujuk, Pala algk, 5. kl (1931).

Kk: 2. mudru.

Kurr-karr, kus sa lähed?
 Nurr-narr, nurme lähen.
 Mirr-marr, mida otsma?
 Hirr-harr, hiiri otsma.

A 8632 (10) < Kavastu v, Rehemetsa – Aleksander Kont, Varnja algk (1926).

1364. A 8634 (12) < Varnja k – Anita Lammas, Varnja algk (1926).

1365. A 8636 (10) < Kõnnu k, Imbi t – Ernst Tamm, Varnja algk (1926).

1366. A 8639 (9) < Kavastu v, Varnja k – Alexander Viira, Varnja algk (1926).

1367. A 11785 (2) < Kokora v, Paapsi k – Rudolf Aia, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1931).

1368. A 11721 (11) < Kavastu v, Koosa k – Erich Pulst, Koosa algk, 3. kl (1931).

1369. A 11722 (5) < Kavastu v, Koosa k < Tartu l – Uno Raudjalg, Koosa algk, 3. kl (1931).

1370. A 12274 (6) < Pala v, Väljaotsa k, Mäe t – Linda Mägi, Nõva algk, 5. kl (1932).

1371. A 8629 (9) < Põldmaa k < Tartu-Maarja khk, Tammistu – Herbert Haage, Varnja algk (1926).
 4. irr-arr.

1372. A 8630 (4) < Varnja k – Meeta Karv, Varnja algk (1926). 3. mirr-märr; 4. hirr-arr.

1373. A 8635 (12) < Varnja k – Eine Roos, Varnja algk (1926). 2. nurmel.

1374. A 11767 (5) < Ranna v, Rüütli k < Oudova – Linda Reinhold, Ranna algk, 5. kl (1931). 3. otsima;
 4. otsima.

1375. A 11724 (4) < Kavastu v, Kõnnu k < Peipsiäärne v, Varnja k – Oskar Saar, Koosa algk (1931).
 3. otsima; 4. otsima.

1376. A 11727 (6) < Alatskivi v, Koosa k – Helje Grünvaldt, Koosa algk, 4. kl (1931). 3. otsima;
 4. otsima.

1377. A 11758 (5) < Ranna v, Omedu k – Leida Jõgi, Ranna algk, 5. kl (1931). 3. mida sinna;
 4. otsima.

1378. A 11762 (9) < Ranna v, Ranna as – Robert Mikhels, Ranna algk, 5. kl (1931): 3. nirr-marr ...
 otsima; 4. irr-arr ... otsima.

1379. A 11927 (13) < Pala-Jõe v, Luigemetsa k, Songri t – Marta Saar, Alatskivi algk, 6. kl (1931).
 1. kuhu lääd; 2. lään.

1380. A 11802 (1) < Kallaste al – Evald Schoch, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1931). 3. mis sääl teed;
 4. hiiri püüan.

1381. A 2153 (14) < Kallaste al – Helmi Vilde, (Kokora)-Torila algk, 5. kl (1923). 1. hirr-harr; 2. mirr-
 marr; 3. hirr-harr.

1382. A 8628 (8) < Alatskivi v – Johanna Eek, Varnja algk (1926). 1. lähet; 3. nirr-narr, mis sinna; 4. nirr-norr.

1383. A 1466 (1) < Alatskivi v, Tõruvere k, Tõnsu t – Voldemar Läst, Alatskivi algk, 4. kl (1922): 1. lähet; 3. nirr-narr, mis sinna.

1384. A 11926 (17) < Alatskivi v, Lahepera k, Pärna t – Arnold Pärn, Alatskivi algk, 6. kl (1931). 3. mis sinna; 4. otsima.

1385. A 12272 (6) < Pala v, Väljaotsa k, Konsa t – August Konsa, Nõva algk, 5. kl (1932). 3. mis sa lähed; 4. püüdma.

Värsid 1–2:

1386. A 11718 (2) < Kavastu v, Meoma k – Lembit Markus, Koosa algk, 3. kl (1931).

1387. A 11732 (6) < Kavastu v, Koosa k – Rosalie Päll, Koosa algk, 3. kl (1931).

1388. A 12281 (9) < Kokora v ja as < Kursi khk, Puurmani v, Tani t – Arnold Puusepp, Nõva algk, 6. kl (1932). 2. nukka.

1389

37.

Kurr-karr, kus sa lähed?

Nurr-narr, nurme.

Mirr-märr, mida otsma?

Hirr-härr, hiiri.

⁵ Kurr-karr, kust?

Pirr-pärr, peenra alt.

Turr-tärr, too mulle kah!

A 11723 (6) < Alatskivi v, Metsakivi k < Koosa k – Ilmar Reinhold, Koosa algk, 3. kl (1931).

1390

38.

Kurr-karr, kus sa lähed?

Nirr-narr, nurme lähen,

mirr-marr, metsa lähen.

Mirr-marr, mida lähed?

⁵ Hirr-harr, hiiri otsima.

A 11808 (1) < Kokora v, Kokora as – Helmut Benrot, (Kokora)-Torila algk, 6. kl (1931).

Kurr-karr, kussa lähed?
 Nurr-narr, nurme lähen,
 nirr-narr, nurme lähen,
 hirr-harr, hiiri otsma.

A 8638 (11) < Kavastu v, Kõnnu k – Valter Tamm, Varnja algk (1926).

Kurr-karr, kus lähet?
 Nurr-narr, nurme lähen,
 lähen hirr-harr, hiiri otsma.

A 8637 (11) < Kargaja k < Võnnu khk, Kastre m – Oskar Tamm, Varnja algk (1926).

Kurr-karr, kus sa lähed?
 Nurr-narr, nurme.
 Mirr-marr, mis sinna?
 Hirr-harr, hiiri sööma.

A 11812 (2) < Kokora v, Torila k – Voldemar Peetso, (Kokora)-Torila algk, 6. kl (1931).

Kurr-karr, kuhu sa lähed?
 Nurr, nurme lähen.
 Mida sinna?
 Hiiri tooma.

Emalt.

A 12280 (7) < Kokora v, as, Lepiku t < Pala as – Erna Gertz, Nõva algk, 6. kl (1932).

1395. A 8633 (11) < Kavastu v – Magda Kose, Varnja algk (1926). 1. kus sa läet; 2. läen; 3. mis; 4. otsima.

1396

44.

Kurr-karr, kus sa läed?
 Nirr-narr, nurme.
 Mirr-marr, mis sääl teed?
 Otsin hiiri.

A 12278 (11) < Pala v, Vea k, Joosepi t – Ida Ernits, Nõva algk, 6. kl (1932).

1397

45.

Nurr-narr nurka.
 Mirr-marr, mis sinna?
 Sirr-sorr, hiiri sööma.

A 11933 (6) < Pala v, Kirtsu k, Mürseppa t – Arnold Päss, Alliku algk, 3. kl (1931).

418. IIRDE-PIIRDE

1398

1.

Kergelt

Iir - de - piir - de, ii - re - pii - re ris - ti - ku,
 ku - ke kaa - la kab - li - ku, ka - na kaa - la jöh - vi - ku.

EÜS II 281 (30) ja 338 (50) < Kavastu v, Truiu – A. Liiv, J. Raja < Mari Poks (1905).

Trükitud: ERIV III, lk 202 (II C 2, Iirde-piirde).

LASTELOITSUD

419. VARESELE VALU!

1.

1399

Varesel valu,
harakal haiged,
mustal linnul muud häda,
meie lapse haige terve!

A 11691 (1) < Pala v, Pala k, Grau t < Ranna v, Perametsa k, Looviku t – Harald Jürgenson, Pala algk, 6. kl (1931).

2.

1400

Varesele valu,
harakale haigus
ja musta linnule muu tõbi,
lapse haige saab varsti terveks!

A 11693 (2) < Pala v, Kirtsik – Johannes Kaasik, Pala algk, 6. kl (1931).

3.

1401

Ehk jälle, kui laps oli endale haiget teinud, siis loeti pääle:

Varesele valu,
harakale haiget,
musta linnule muu tõbi,
meie laps saab terveks!

ERA II 156, 96/7 (29) < Pala v ja k, Loelu t – E. Luigla (1937).

1402

4.

Arakale aiged,
varessele valu,
mussa linnule muud tõbe,
lapse jalg saab tervess!

Kui laps aiged sai.

KKI 1, 266 (453) < Pala v, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – U. Mägi < Leida Laasma (1947).

1403

5.

Varessele valu
ja musta linnule muud viad,
arakale aiged
ja meie lapse sõrm saab tervest!

RKM, Mgn II 3053 (6) < Tartu l < Kodavere khk – E. Liiv < Rosalie Tõrva (1975).

NÕIASÕNAD

HAIGUSTE SÕNAD

420. SÜNDIMISSÕNAD

1.

1404

Lapse sündimise sõnad

Noorik nutab nukas,
kaasa kõrvalta kõneleb,
Maarja kuulas ukse taga,
Maarja-ema akna taga.
⁵ Tule tuppa, Maarjakene,
majja, Maarja-emakene!

Maarja tuli tuppa,
oli kolm nuga käes
ja kolm vööd vöö!,
¹⁰ kellega peastab kõik paelad
ja seob kõik aavad.

Tuleb lugeda, kui sünnitamine akab, et oleks kergem ja rutem. Neid loeti mitu korda üle, parem kolm korda.

Jutustaja-eide märkus üleskirjutajale: Kui kuulete suurt äda ja vaeva, siis avitage!

KKI 1, 176/7 (179) < Alatskivi v, Kokora k, Lillemäe t – U. Mägi < Miina Reinvald (1947).

2a.

1405

Sündimise sõnad

Tee teed ja raiu rada,
peasta peakene ja aruta ingekene!
Tule välja, kiigutaja,
silmalau liigutaja!

Just enne sündimist lugeda, kui kätte tuleb aeg.

KKI 1, 179 (190) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Trükitud: ERIA nr 7021 (lt 3286, Sündimissõnad).

1406

2b.

Lapsesünnituse sõnad

Tee teed, raiu rada,
peasta peake ja aruta ingeke!
Tule välja, tiigutaja (~ tikutaja),
silmalau liigutaja.

Vanaämm oli lugenud.

RKM II 48, 100 (13) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

1407

2c.

Sünnitussõnad

Armuline Jumalukene,
tee teed ja raiu rada,
peasta peakene, aruta ingekene!

Tule välja, tiigutaja,
⁵ silmalau liigutaja,
ükskord siia ilma!

RKM II 48, 300 (17) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

1408

3.

Sünnituse puhul loetud:

Tõbi tulgo, tõene mingo,
kolmas upil uadaku!

RKM, Normann 3, 263 (35) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k
– E. Normann < Anna Lindvere (1948–1949).

421. JEEBUS KIRIKUTEEL

1.

1409

Nikassusesõnad

Jeesus Kristus sõitis kõige kõrgemal
mäge mööda, suures oros ja püi viledes
ja tämä obese jalg nikassas.

Luu luusse, liige liigese asemelle,
⁵ Jumala nimega! Aamen!

Neid sõno piäb üheksäl kõrral lugema ja igä kõlme kõrra lugemise peale piäb loamale ehk inimesele kedägi söädä anmä kohe piäle. Igäl kõrral Issameie ühe hingetõmmamisegä ära luetakse.

Vanamoori suust.

H II 27, 1007 (1) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

2.

1410

Niserduse vastu, kui obese jalg oli niserdanu:

Jeesus kõndnu teeda mööda
ja marsnu maada mööda,
lännu üle Soome silla,
musta obese jalg nikastenu.

⁵ Jeesuke, tule kaema,
tule sooni sobima!
Liha kokku liidanegu,
sooned kokku sobinegu!

Kui obese jalg oli niserdanu, siis loeti. Naine oli kudanu kangast ja jäänu tukkuma. All vanamiis tulnu manu: „Loe kolm kõrda neid sõnu, sülga ja õõru!“ Pikä vana Matska oli sii naine. Matska siis luges igäühele, siis sai tervest. Sii all vanamiis oli ikka Jumalast.

ERA II 14, 508/9 (12) < Varnja – P. Ariste < Ann Kook (1929).

3a.

1411

Nikastamise sõnad. Inimese arstimiseks.

Jeesus läks kerikutiid
eerussega-aarussega,
kaala* kalli karvasega.

Läks ta suurta sooda mööda,
⁵ lagedata laanta mööda,
järv jõratas, meri müratas,

kõik see saanike sohatas,
liha peale liigutas,
neitsi puusa nikastas.
¹⁰ Ma ta'an soonida sobida!

Kata kinni, kallis Looja,
mata, Maarja, emakene!
Aamen!

* rammusa (obusega)

KKI 1, 360 (586) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Kk: 3. kala.

1412

3b.

Jeesus kirikuteel + Luu luusse!

Nikastamise sõnad. Inimese ja looma arstimiseks.

Jeesus läks siis teeda mööda,
Jeesus minnes keriku,
musta lindu lendasije,
Jeessu obu irmutas,*
⁵ obuse jalg nikastas.
Kas oled luusta lagunud,
soonekesta sadanud,
ehk oled liikmist liigatanud,

kiännud ehk viännud –
¹⁰ armuline Jumalukene,
soon soonega,
liiget liikmega
ühenda ühte,
pane päegale,
¹⁵ armulene Jumalukene!
Aamen!

KKI 1, 361 (587) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Kk: 3. lenda siia; 8. liitmist.

*Arv. lähtub sõnast *hirmatas*.

1413

3c.

Jeesus kirikuteel + Luu luusse!

Jeesus läks siis teeda mööda,
Jeesus minnes keriku,
musta lindu lendasije,
Jeessu obu irmutas,
⁵ obuse jalg nikastas.
Kas oled luusta lagunud,

soonekesta sadanud –
kokku luu, kokku liha,
kokku sooned ja üdi,
¹⁰ liha kokku lihunegu,
sooned kokku kasvagu!

Luumurdmise – luusta lagunud – ja nikastamise vastu – soonekesta sadanud. Need on praegu veel maksvad.

KKI 1, 362 (588) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Kk: 3. lenda siia.

3d.

1414

Nikastussõnad loomadele

Jeesus läks siis teede müüde,
Jeesus minnes keriku,
musta lindu lendassile,
Jeesu obo irmutas,

⁵ obose jalg nikastas.
Ma tahan soonida sobida!
Kata kinni, kallis Looja,
mata, Maarja, emakene!

Katsuti jalga.

RKM, Normann 3, 111 (26) – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

3e.

1415

Jeesus kirikuteel + Luu luusse!

Nikastussõnad inimesele

Jeesus läks kerikuteed obesega,
iirusega-aarusega,
kaala kalli karvasega.
Läks ta suurta sooda müüdä,
⁵ lagedata laanta müüdä,
järv jõratas, meri mürätäs,
kõik see saanike sohatas,

liha piäle liigutas,
neitsi puusa nikastas.
¹⁰ Liigent liikmegä,
luu luuga
ühenda ühte,
pane paigale!

Jutustaja ise neid korduvalt tarvitanud.

RKM, Normann 3, 112 (27) – E. Normann < Sohvi Sepp (1954).

Kk: 11. ühendi.

1416

3f.

Soonenikastussõnad (hobusele)

Jeesus läks siis teeda mööda,
Jeesus minnes keriku,
musta lindu lendasije,
Jeessu obo irmutas,

⁵ obosse jalg nikastas.
Ma tahan soonida sobida!
Kata kinni, kallis Looja,
mata, Maarja, emake!

Kordamisel: Jeesus sõitis teeda mööda.

RKM II 48, 298 (13) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

1417

3g.

Soonenikastussõnad (inimesele)

Jeesus läks kerikuteed obosega,
iirussega-aarussega,
kaala kalli karvasega.
Järv jõratas, meri müratas,
⁵ kõik see saanike sohasas,

neitsi puusa nikastas.
Ma tahan soonida sobida!
Kata kinni, kallis Looja,
mata, Maarja, emakene!

RKM II 48, 299 (14) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

Kk: 7. soomida.

422. NIKASTUSE SÕNAD

1418

1.

Nika-naka nikastus,
kanaperse kakastus!

Loeti nikastuse korral.

KKI 1, 190 (220) < Pala v, Karjamõisa k < Seebiku – U. Mägi < Aleksander Rips (1947).

Kui oli jala nikastamine, siis mässiti ümber käe villane lõng ja tõmmati nii läbi, et üheksa sõlme jäi. Siis mässiti jala ümber ja öeldi:

Kana jalga kakatele,
neitsi jalga nikatele,
ja haige jalg terveks!

Vaat kui hea – ei olnud arsti juurde minekut ega kedagi! Küll need inimesed vanasti olid rumalad!

Minu isa käis Kirepi külas, seal olid venelased ja eestlasi kah. Sealt ta kuulis seda.

RKM II 71, 364/5 (26) < Alatskivi, Naelavere k – J. Põldmäe < Alma Fuchs (1958).

423. LUU LUUSSE!

1a.

1420

Nikastuse sõnad

Ni - do kin - ni ni - kas - ta - nud, vää - nä kok - ku vää - ti - nud!

Luu luu - ga, li - ha li - ha - ga, soon soo - ne - ga!

Ju - ma - la I - sa, Po - ja ja Pü - ha Vai - mu ni - mel!

ERA, PI 92 B4 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

1421

1b.

Nikastuse sõnad

Nidu kinni nikastanud,
vääna kokku vältsinud!
Nidu kinni nikastanud,

vääna kokku vältsinud!

⁵ Jumala, see Issa ja Poja ja Pühä Vaimu nimel!

Siia tuleb viil õpetus: Tuleb võtta üks villane lõng – kui tä õless kahe- või kõlmekõrru kokku panna – üks süllä pikune. Siis tuleb selle lõngale üheksa sõlme sisse teha. Ja parajaste, kui neid sõlmi kokku tõmbad, siis tuleb iga sõlme sisse niid sõnad lugeda.

Parem one, kui lõng õless punane. Ja siis sii lõng ümber selle aige kõha siduda. Siis suab tervess.

KKI KT 160, 46 (48) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

1422

1c.

Nikastus

Nidu kinni nikastanud,
vääna kokku vältinud!
Liha lihaga, luu luuga, suun soonega!
Jumala Isa, Poja ja Püha Vaimu nimel!

Tehakse villase punase lõnga sisse üheksa lahtist sõlme. Loetakse iga sõlme sisse niid sõnad, kui sõlm lahti on. Siis tõmmatse lõng trammi, siis kukuvad kõik sõlmad korraga kinni ja lõng pannasse ümber nikastanud koha.

RKM II 27, 348 (62) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – S. Lõhmus < Anna Lindvere (1948).

1423

2.

Nikastuse sõnad

Niksati ja naksati,
luud kokku liugugu,
sooned kokku sobigu,

igavesti kinni jäägu!

⁵ Soon soone asemelle,
luu luu asemelle!

Äda mingi ära,
kivi alla vajugu,
kannu alla kadugu,
¹⁰puu alla pugegu!

KKI 1, 175/6 (177) < Alatskivi v, Kokora k, Lillemäe t – U. Mägi < Miina Reinvald (1947).

Trükitud: ERIA nr 6994 (lt 3270, Nikastussõnad).

3a.

1424

Nikastuse sõnad

Kas oled luista lagunud,
soonedesta sadanud
ehk oled liikmest liigatanud,
käänud ehk väännud –

⁵ armuline ajakene,
soon soonega,
liige liikmega
ühenda ühte, pane paigale!

Rahu. Siis on paigal.

Vanainimene võtab kätega haige koha kinni ja loeb.

RKM II 48, 100 (14) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

3b.

1425

Luumurdmissõnad

Kas oled luista lagunud,
soonedesta sadanud
ehk oled liikmest liigatanud,
kiännud ehk viännud –
⁵ armuline Jumalukene,

soont soonega,
luud luuga,
liiget liikmega
ühenda ühte,
¹⁰ pane paigale!

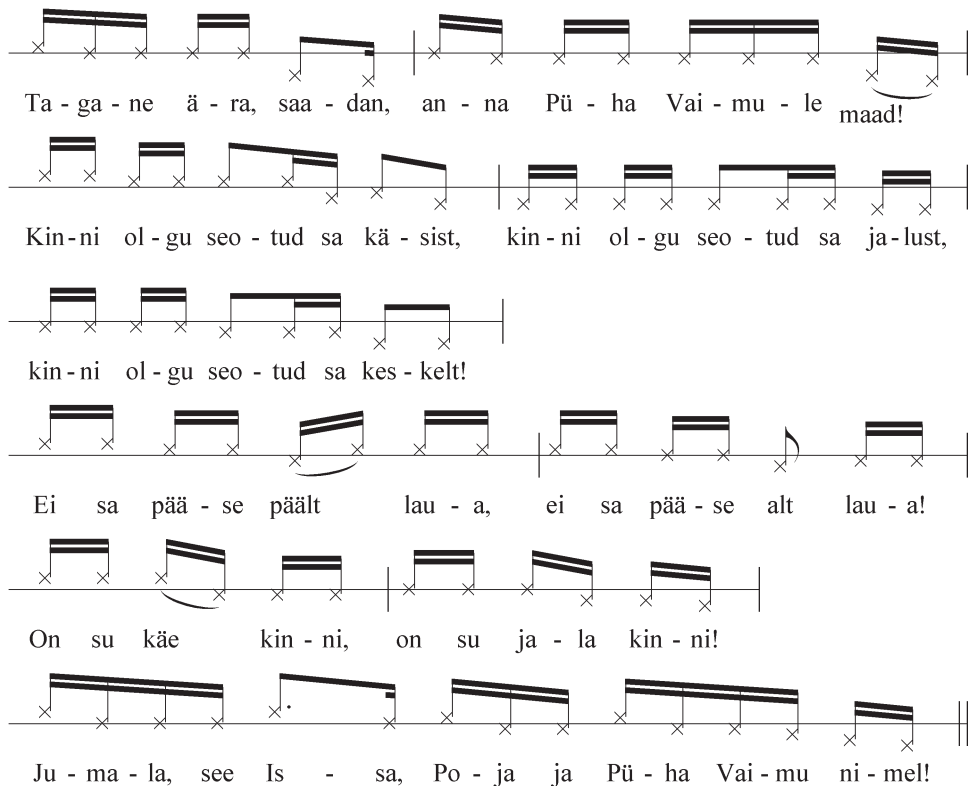
RKM II 48, 299/300 (15) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

424. LANGETÕVE SÕNAD

1426

1a.

Langetõbe sõnad

Ta - ga - ne ä - ra, saa - dan, an - na Pü - ha Vai - mu - le maad!

Kin - ni ol - gu seo - tud sa kä - sist, kin - ni ol - gu seo - tud sa ja - lust,

kin - ni ol - gu seo - tud sa kes - kelt!

Ei sa pää - se päält lau - a, ei sa pää - se alt lau - a!

On su käe kin - ni, on su ja - la kin - ni!

Ju - ma - la, see Is - sa, Po - ja ja Pü - ha Vai - mu ni - mel!

ERA, Pl 92 B3 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

1427

1b.

Langetõbe sõnad

Tagane ära, saadan,
anna Püha Vaimule muad!
Kinni õlgu seotud sa käsist,

kinni õlgu seotud sa jalust,
⁵ kinni õlgu seotud sa keskelt!
Ei sa piäse piält laua,

ei sa piäse alt laua!
On su käed kinni,
on su jalad kinni!

Ja jälle rissid ja jumalasõnaga lõpeb.

KKI KT 160, 47/8 (50) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

425. ROOSISÕNAD

1. 1428

Roosisõnad

Roos roojane,
eliting, tigevaim,
ära söö liha

ega näki luid!
⁵ Mine kaku kandu,
mine metsa kannu alla!

ERA II 14, 515 (28) < Varnja – P. Ariste < Ann Kook (1929).

2. 1429

Head nõiad osanud inimest terveks teha. Lugenud enda nõiakunsti ja saanudki terveks.
Oli mõni paise- või roositaolist, siis võtnud noa, teinud roosile risti peale ja lugenud:

Alane roos, pagene pahus,
mina raiun rauaga,
täksin terariistaga,
aan sinu askemesse,
⁵ koerasita sõnnikusse,

pühin sinu pühkemesse!
Abi Jumalast, ei mitte minust ega
minu sõnadest!
Aamen, aamen, aamen!

ERA II 156, 99 (32) < Pala v ja k, Loelu t – E. Luigla (1937).

3. 1430

Roosisõnad

Pahussa vend,
kui ülened, siis alane,
kui kasvad, siis kahane!

Mina ristin sind pahuss,
Jumala Isa nimel!

KKI 9, 190 (147) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

426. LENDVASÕNAD

1431

1.

Varesele valu! + Lendvasõnad

Valuvõtt

Arakale aiged,
varessele valu,
mussa linnule muu tõbi!

Juuksva jalga, lendva siiva!
⁵ Tõbi tulgo, tõene mingo,
ärä vaksa vahed õlgo!

KKI MT 48, 7/8 (2) < Sääritsa k – K. Kuuse < Leena Pauls (1948).

427. MAAST HAKANUD HAIGUSE SÕNAD

1432

1.

Kui oli maast akanud,* siss loeti seda värssi:

Maaisake, maaemake,
kui oled annud, siss avita,
kui oled pannud, siss paranda,
kui oled saatnud, siss saada abi!

* nahahaigus

KKI 1, 174 (173) < Alatskivi v, Kokora k, Lillemäe t – U. Mägi < Miina Reinvald (1947).

Trükitud: ERIA nr 7000 (lt 3272, Sõnad maast hakanud haiguse vastu).

428. KURJAST SILMAST HAKANUD HAIGUSE SÕNAD

1433

1.

Laste haiguste ja langetõbe vasto.

Ära niidan nirgi silmad,
kastan kadedad silmad,
sihin siili karvusida,
püian partsi piitsusida!

⁵ Kaibus kadugu, lao lämmatagu!
Mina sõiman sõnaust,
mina kaiban kaibust,
mina teen last terveks,

saadan muide sarnatseks.
¹⁰ Avi keel, avi meel!
 Jumala rist ette, Jumala rist taga,
 Jumala rist maast taiva! Aamen!

Anmerkungen: 1. Beim Hersagen dieser Zaubersprüche wird vor jedem Verse (jeder Zeile) des Vaterunser gebetet und ausserdem müssen bei den 3 ersten Sprüchen nach dem Amen die Zahlen 9 bis 1 gezählt werden. [Märkused: 1. Nende nõiasõnade lugemisel loetakse enne iga värssi (iga rida) Issameiet ja seejärel peab kolme esimese nõiasõna juures pärast „aamenit“ lugema numbraid 9 kuni 1. (Kolmest esimesest nõiasõnast Weitzenbergi saadetises on siin avaldatud kaks, vt nr 1463 ja 1480.)]

2. Der Hersager, Loostreiber Jaan Rääbis aus dem Allatzkiwwischen dorfe Lahepera, welcher zu glauben schien, das ich seine Sprüche aufschreibe, um daran eine Nutzenwendung zu machen, gab mir zuletzt die Versicherung [Ettelugeja, vabadik Jaan Rääbis Alatskivi Lahepera külast, kes näis uskuvat, et ma tema nõiasõnu selleks üles kirjutatan, et neid praktiliselt kasutada, kinnitas mulle lõpuks]:

„Need on kallid sõnad! Või Jumal hoidku! Kui palju mina olen nende läbi avitanud, nagu lendvatõbe juureski, kos mõnikõrd niisugune äkiline viga tuli kui püssilöök. Mina ütlen: ega need sõnad ei ole kurjad, nende juures ei ole pattu sugugi!”

ÕES, EK 178, 2/3 (4) < Alatskivi, Lahepera k – J. Weitzenberg < Jaan Rääbis (1861).

429. KAS TULEST VÕI TUULEST

1a.

1434

Kas tuulest või tulest,
 kas maast või veest –
 tuulest tullud, tulde mingu,
 tulest tullud, tulde mingu,
⁵ maast tullud, maha mingu,
 veest tullud, vette mingu,

merest tullud, merde mingu,
 metsast tullud, metsa mingu!
 Mingu metsa kividele,
¹⁰ kividele, kandudele!
 Jätku rahule,
 valud üle mere mingu!

Need on sõnad, kui on arvata, et on maast või veest või kostki aigus tullud.

KKI 1, 179/80 (191) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

Trükitud: ERIA nr 7006 (lt 3277, Haiguste sõnad).

1435

1b.

Kas tulest või tuulest,
kas maast või veest –
tulest tulnud, tulle mingi,

tuulest tulnud, tuulde mingi!
⁵ Valud üle mere minema!

RKM II 48, 300/1 (18) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

430. VALUSÕNAD

1436

1.

Jeesus kõndis jõge pidi,
Peetrus pikka mäge pidi.
Tule toess ja astu abiss

ja võta valu ära,
⁵ tee mu aige tervess!

Tehti lastele, oli valu vastu. Kui lapsed kisendasid, kukkusid või nii, siss isa võttis põlve pääle ja luges.

KKI 1, 190 (219) < Pala v, Karjamõisa k < Seebiku – U. Mägi < Aleksander Rips (1947).

431. LAPSE KÕHUHAIGUSE SÕNAD

1437

1.

Ehakaibtus öeldi, kui laps karjus ja palju musta tegi. Võeti nõelad, pandi pääle päikse loojaminekut üks lapsemähe akna pääle ja nõelad sinna sisse. Pandi ehavalge kätte akna pääle – nii, ehaga, arstiti. Kui eha oli pääl ära olnud, siss pandi mähe vette ja pesti see mähe ära, ühe vee sees lapsega ja anti lapsele seda vett suhu kah. Siss pidi laps tervest saama. Ja kui see ei aidanud, siss võeti lapse käedest ja jaladest kinni ja saagiti seliti kolm korda kolme ukse pääl. Sääljuures loeti: soog saag soog. Lapse selg vastu lävepakku, liikumissuund lävele risti. Saagija seisab teine jalg teisel pool läve. Kui ära oli saagitud, öeldi:

Sitad-pasad laua alla,
meie lapsed laua pääle!

KKI 1, 180/1 (192) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

432. SOPU, SOPU, SAUNAKENE!

1.

1438

Vanass viheldi lapsi saanan:

Sopu, sopu, saanake,
sopu, sopu, leenike,
rebäse sabaga viheldä,
undi sabaga võida.

Laps kuulab nõnna magusass, muku sopsuta müüdä perset.

ERA II 266, 239/40 (7) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

2.

1439

Sammaspool

Minul sammaspuul akab, vaja vennetõrvaga miärdi ja saanan viheldä. Saanalaal one.
Vanass viheldi lapsi saanan:

Sopu, sopu, saanakene,	kuda arsti, nõnna abi.
sopu, saanaleenikene!	⁵ Sitad-pasad lava alla,
Kuda tibu, nõnna tervis,	meie lapsed lava piäle!

Nüid oo terve, nüid visatasse leini:

Õitseleini ja õnneleini,
kasuleini ja karjaleini!

Annel õli tämä pitk, aga ei õle enäm miälen. Tämä õli ilma laialt käänod. [---]

ES MT 297, 54/5 < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Leena Kiisel (1942).

1440

3.

Juku vihtlemine

Sopo, sopo, saanake,
sopo, saanalöönike!

Vistlemä Juku pustass,

siis suab illiss ja iluss,
⁵ nōnna kui pääväteräss.

Anna Lindebergi [Lindvere] jutu järele.

RKM II 152, 97 (19) < Raatvere k < Oskar Treial (1962).

433. TÄNU SAUNA EEST

1441

1.

Kui saunas olid, tõine oli üleval, teine vihtles. See kes vihtu sai, see luges:

Aiteh ahjukütijale,
aiteh veevedajale,
aiteh vihategijale!

Kuuldud Saare vallas, Toljase külas kaheksa ja kümne aasta vahel.

KKI 1, 268 (459) < Pala v, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – U. Mägi < Leida Laasma (1947).

434. TERE, SAUN!

1442

1.

Tere, saanake,
tere, vihake,
tere, leinike!

Tere, vihake,
⁵ tere, vedeke,
tere, saanake,
tere, leinike!

RKM, Normann 3, 74 (40) – E. Normann < vanamees (1954).

435. HAIGE LAPSE VIHTLEMISE SÕNAD

1.

1443

Lapse vihtlemisel saunas loetud sõnu:

Pikk mees pinu taga,	metselane, linnukene,
suur soolatera,	kus on kits, kiilsilm?
rahe rasvatükk,	Lendad üle metsade, merede, maade,
isa ernehirmutus,	too abi meie lapsele!
⁵ ema külvikämmeline,	¹⁰ Aamen, aamen, aamen!

ERA II 156, 97 (30) < Kodavere k – E. Luigla < Mihkel Reili (1937).

Kk: 1. pilu.

436. TERVISESÕNAD

1.

1444

[fragment]

Vanad naesed laalid, et:

Võta vihuss jõudu,
põllult punaje,
eenämuult ilo!

ERA II 266, 243 (18) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

SÕNAD INIMESTE MÕJUTAMISEKS

437. URBIMISESÕNAD

1445

1.

[fragment]

Urvapühalt tulid poisid, ehk esi läksid, andsid lastele:

Urvad sulle, munad mulle,
urvad sulle, munad mulle!

Urbadega peksti.

RKM II 368, 304 (31) < Maarja-Magdaleena khk, Kaarli k < Kodavere khk, Nina k – T. Tammo < Luise Mumm (1983).

438. ARMSAKS VIHTLEMISE SÕNAD

1446

1.

Kuda tüdrukut armsaks arstitakse.

Dieser Hexenspruch wird von einem alten Manne oder alten Weibe hergesungen, während er (oder sie) ein junges Mädchen von 14–15 Jahren in der Badstube mit einem Wolfs- oder Fuchsschwanz quästet. [Neid nõiasõnu lauldakse vana mehe või naise poolt sel ajal, kui ta noort 14–15-aastast tüdrukut saunas hundi või rebase sabaga vihtleb.]

Vihake, vedeke võideks,
saunaleinike salviks!
Nenda armas meeste meelest
kui lõpnud lammas koerte meelest!
⁵ Õitsileini, õnneleine,
karjaleini, kasuleine!
Saki, saki, saunake,
saki, saunaleinike!

Kuda tibu, nenda tervis,
¹⁰ kuda arst, nenda abi.
Saki, saki, saunake,
saki, saunaleinike!
Irmukakk, armukakk,
läbi reite reinokakk,
¹⁵ hundi sabaga vihelda,
rebäse sabaga võidu!

ÕES, SK 348, 5 (7) < Alatskivi – J. Weitzenberg (1860).

Vrd: J. Weitzenberg, Armsaks arstimine. – Eestima Öpik, ehk, mitmesuggused aialikkud laulud. Nore rahwa rõmuks ja mele jahhutamiseks kokkukorjatud. Tartu 1864, lk 80–83.

Armsaks vihtlemise sõnad + Tänu sauna eest

Vihtlemise sõnad

Saki, saki, saanakene,
 saki, saanaleenikene!
 Õitsileini, õnneleini,
 kasuleini, karjaleini!
⁵ Külä lapsed lava alla,
 meie lapsed lava pääle!

Külä ahjun külmäd kivid,
 meie ahjun medeleeväd.
 Aiteh vihale, aiteh vedele,
¹⁰ aiteh saanale, aiteh leenile!
 Nõnda armas pruudile (~peiule)
 kui lõpnud lammäs koortele!

ERA II 172, 58 (11) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Säärtsa k – H. Tampere
 < Anna Lindvere (1937).

Armsaks vihtlemise sõnad + Tänu sauna eest

Sa - ki, sa - ki, saa - na - ke - ne, sa - ki, saa - na - lee - ni - ke - ne!

Õõt - si - lei - ni, õn - ne - lei - ni, ka - su - lei - ni, kar - ja - lei - ni!

Kiiremini
 Kur - jad lap - sed la - va al - la, mei - e lap - sed la - va piä - le!

Aeglasemalt
 Kü - lä ah - jun kül - mad ki - vid, mei - e ah - jun me - de - lee - väd.

Ai - teh vi - ha - le, ai - te ve - de - le, ai - te saa - na - le, ai - te lee - ni - le!

Kiiremini

Vot! Ju - ko ku - ko na - gu sak - sa poiss!

Õige kiiresti

Kü - lä ah - jun kül - mad ki - vid, mei - e ah - jun me - si - lee - väd.

Kiiremini

Ai - te vi - ha - le, ai - te ve - de - le, ai - te saa - na - le, ai - te lee - ni - le!

Pruu - di - lei - ni, õn - ne - lei - ni, ar - mu - lei - ni, kõi - ki lei - ni!

Ju - ko lil - less na - gu sak - sa poiss!

ERA, Pl 91 B1 – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

Ilmunud koos pajatusega „Juku vihtlemine“: Eesti murdepalu [heliplaat], Tallinn 1975, nr 5; Eesti murdepalu [raamat], Tallinn 1975, lk 21–22.

1449

2c.

Armsaks vihtlemise sõnad + Tänu sauna eest

Vihtlemise sõnad

Seda lauldi lastele, kui viheldi, sest lapsed ei tahtnud, et neid viheldi.

Saki, saki, saanakene,
saki, saanaleenikene!
Õõtsileini, õnnelaiini,
kasuleini, karjaleini,
⁵ pruudileini, armuleini!

Kurjad lapsed lava alla,
meie lapsed lava piäle!
Küla ahjon külmäd kivid,
meie ahjon medeleeväd.

¹⁰ Aiteh saanale, aiteh leenile,

aiteh vihale, aiteh vedele!
Nõnda armas pruudile
kui lõpnud lammas hundile!

ERA II 249, 217/8 (1) – H. Siider < Anna Lindvere (1939).

2d.

1450

Armsaks vihtlemise sõnad + Tänu sauna eest

Vihtlemise sõnad

Saki, saki, saanakene,
saki, saanaleenikene.
Õõtsileini, õnneleini,
kasuleini, karjaleini,
⁵ pruudileini, armuleini!
Kurjad lapsed lava alla,

meie lapsed lava pääle!
Külä ahjun medeleeväd.
Aiteh vihale, aiteh vedele,
¹⁰ aiteh saanale, aiteh lõõnile!
Nõnna armas pruudile
kui lõpnud lammas koertele!

ERA II 249, 606/7 (8) – E. Ots < Anna Lindvere (1939).

2e.

1451

Armsaks vihtlemise sõnad + Tänu sauna eest + paj

Kuda Alla naene Jukoda vistleb

„No Juko, tule nüid sopole, emä võtab riidess lasti su! Mine nüid lavale, uuta, tiämä löini!“ – „Jaa, aga mina ei lahe muedo viheldä, ku loe sõnu!“ – „Uuta, uuta, emä loeb:

Saki, saki, saanakene,
saki, saanaleenikene!
Õõtsileini, õnneleini,
kasuleini, karjaleini!”

„Emä kurat, kuum löin!“ – „Älä itte kuia, näitä, emä kassub vista kimmä vette! [Ära ütle kurja, ema kastab vihta külma vette.] Ja siis sopob!

⁵ Kurjad lapsed lava alla,
meie lapsed lava piäle!
Külä ahjun külmät kivid,

meie ahjun medeleeväd.
Aite, aite vihale, aite vedele,
¹⁰ aite saanale, aite löönile!“

„Emä kurat, ärä lüü, kuum!“ – „Älä itte kuia, emä kassub vista kimmä vette!“

Pruudileini, armuleini!
Nõnna armas pruudi miäless
¹⁵ nagu lõpnud lammas koerte miäless!“

[---]

ES MT 283, 6/8 (2) – S. Tanning < Anna Lindvere (1940).

1452

2f.

Armsaks vihtlemise sõnad + Tänu sauna eest + paj

Vihtlemise sõnad. Lastele loeti need sõnad saanas, kui viheldi – iadele lastele:

Saki, saki, saanakene,
saki, saanaleenikene!
Õetsileini, õnneleini,
kasuleini, karjaleini,
⁵ pruudileini, armuleini!
Kurjad lapsed lava alla,

meie lapsed lava piäle!
Külä ahjun külmäd kivid,
mede ahjun medeleeväd.
¹⁰ Aiteh vihale, aiteh löönile!
Nõnna armas pruudi miäless
nagu lõpnud lammas koera miäless!

Sedä ma kuulsin, minu isäõde luges sedä – Leena Vaena. Külä nime järele Vana Alla naene, üle 60 a vana. Elas Kodavere khk Ranna v Siäritsa külan, popsi majas. Õli kalamehe naene. Mina õlin sel aal 13–14 a vana.

Tämä vihtles oma poega saanas ja luges sedä tämäle.

Poiss õli suur kui võgla – neljatõisskümne uassane. Poiss vandus kurja emäle vassa, kui emä vihtles: „Emä, kurat, minä ei tule saana! Kuum lein one ja siip lähäb silmä!“

Emä: „Juku, kuku, älä ütle kuia! Uuta, emä loeb sõnu, siis ei õle kuum. Ema kastab vistä külmä vette, tämä Jukule vihimä!“

Nüid emä loeb:

Saki, saki, saanakene,
saki, saanaleenikene!
Õõtsileini, õnneleini,
kasuleini, karjaleini ...

Nüid poiss ütleb: „Emä, kurrat, ärä lüü, kuum lein!“ – „Uuta, uuta, Jukukene, emä kassab vistä külma vette. Uuta, ärä segä emädä!“

Emä loeb sõnu:

Kurjad lapsed lava alla,
meie lapsed lava piäle!
Küla ahjun külmad kivid,
meie ahjun medeleeväd.

Poiss: „Ärä lüü, kurrat, kuum lein!“

Minu ema ütles: „Mis sa vedät suurt poissi nagu võglada saana naesse ulka! Suada väljä, lahe lähäb järve suplema. Ehk kas vana Kusta ei või tädä ärä viheldä.“ – „Vah, ei sua! Vanal Kustal one kõvad käed, tiib poeskesele aiget.“ – „No litota tāmägä piälegi siis siin naesse ulgan. Lahe lähäb siis külä karja juure ja seletäb siis, mis tä siin nägi ja mis karva siin keski oli“. Emä ütleb: „Ei kõnele tāmä kedägi. Juku one üvä poiss. Kas ei kõnele kedägi, Juku?“ – „Ei kõnele jah!“

Emä ütleb: „Kiirä nüid lallad lavale! Emä sopub älä ja loeb sõnu:

Aiteh vihale, aiteh vedele,
aiteh saanale, aiteh löönile!
Armuleini, pruudileini!

Nõnna armas pruudi miäless
nagu lõpnud lammas koerte miäless!

No vot, tule nüid lavalt maha, emä lopub ärä lapse, siis one Juku lille nagu saksa poiss. Panema nüid säku selgä, püksid jalga ja nüid lähed ärä kodu isä juure. “ – „Vot ütlen isäle ärä, et sa kuuma lööniga minuda vistlesid. Küll sa suad, kurat, isä käess! Ärä sa mõtle!“

Minu ema ütles: „No sa suat varssi selle poesi käess. Süäda nüid süäda tälle südä sisse!“ – „Oh kulla onunaeseke, küll temä läeb vanemass ja targemass. Küll akab äbenemä ja jätäb maha kõik.“ – „Jah, kulla õdekene, enne õled sina avvan, kunni sii miis maha jätäb. Sest sa suat õmale üvä kirssunaela.“

KKI KT 160, 1/5 (1) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

3.

1453

Noori tüdrukid ja lapsi viheldud saunas. Viheldi, et siss pidama mehele saama. Vihtlemise juures lauldud:

Sopu, sopu, saunake,
sopu, saunaleinike!
Kuidas tõbi, nõnda tervis,
kuidas arsti, nõnda abi!

⁵ Irmukakku, armukakku,
läbi reite reitekakku!
Rebase sabaga vihelda,
undi sabaga võida.

Armukakku, karvakakku tehtud jälle tüdruku või poisi pähä (jaoks), keda tahtis saada.
Minu ema ike kõneles neid lugusid.

KKI 1, 191/2 (225) < Pala v, Karjamõisa k – U. Mägi < Loviisa Tross (1947).

1454

4.

Saki, saki, saunakene,
saki, saunaleinikene!
Nõnda armas meeste meelest
kui koolud lammas koerte meelest!

Nii viheldi lapsi ja tüdrukid saunas.

KKI 1, 207/8 (282) < Alatskivi v, Peatskivi k – U. Mägi < Anna Aru (1947).

1455

5a.

Võetud vasika kops, süda oli küllen. Võeti kõri pihku ja lõhutud tüdrukud peksa (et ruttu mehele saada). Ja kes vihus, see luges seda sõna:

Ole nii armas poiste meelest
kui lõpnud lammas koerte meelest!

KKI 9, 186 (135) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

1456

5b.

Tüdruku arstimise sõnad:

Irmukakku ja armukakku
ja läbi reite reinukakku!
Ole mesi meeste meelest,
munaputru poiste meelest!

KKI 9, 187 (137) – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

Vihtlemissõnad

Kuda arsti, nõnda abi,
 kuda tibu, nõnda tervis!
 Ole nõnda armas poiste meelest
 kui lõpnud lammas koerte meelest!

RKM II 48, 373 (2) – O. Niinemägi < Sohvi Sepp (1955).

6.

1458

Vihtlemisest

Sopo, sopo, saanakene,
 sopo, saanalõõnikene!
 Kuda tibo, nõnna tervis!

Siis õled armas poisse miäless
⁵ ku lõpnud lammas kuerte miäless.

KKI MT 48, 8 (3) < Sääritsa k – K. Kuuse < Leena Pauls (1948).

7.

1459

Nõiamoor vihtleb undisabaga:

Saki, saki, saanakene,
 saki, saanaleenikene!
 Irmukakku, armukakku,
 läbi reite reinukakku!

⁵ Kuda tibu, nõnda tervis,
 kuda arst, nõnda abi!

Undisabaga vihelda,
 rebasesabaga võida.

Nõnda mina meeste meelest,
¹⁰ koolu lammas koerte meelest!
 Kitsepiimaga joota,
 undisabaga võida.

RKM II 48, 179 < Alatskivi v, Orgemäe k – O. Jõgever < Saamuel Mesipuu (1955).

Sa - ki, sa - ki, saa - na - ke, sa - ki, saa - na - lee - ni - ke!

ku - da ti - bu, nõn - da ter - vis, ku - da arst, nõn - da a - bi!

Si - na nõn - da mees - te mee - lest kui koo - lud lam - mas koer - te mee - lest!

Ir - mu - kak - ku, ar - mu - kak - ku, lä - bi ree - te ree - no - kak - ku!

ERA, CD 33 (46) < Peatskivi k, Orgevahe t – J. Oras, L. Saarlo < Ida Rosalie Jõgi (1997).

439. KARVAKAKK

1461

1a.

Tüdrukuid viheldud lehma kopsuga, siis saanud mehele. Külatarga juures valmistatud vanasti neljapäeva õhtul tüdrukutele karvakakku. Kaku hulka segatud tüdruku ihukarvu. Ahi köetud ära ja tüdruk pidanud kaku ahju panema, selg ahju poole ja läbi reitevahe. Sõnad loetud sealjuures:

Karga ahju, karvakutsik,
lenda ahju, lendleib!

RKM II 174, 312/3 < Ranna as < Ranna v, Tossumetsa k, Venetossu t – L. Laasma (1963).

1462

1b.

Noh, siis see suurem kunstitegemine oli karvakakk. Võeti oma ihukarvu ja hõõruti peenest ja katsuti kudagi poisile sisse süüta. Aga kui kooki küpsetati või leiba tehti või, siis niiviisi, et kui ahi oli ära küdenud, siis selg ahju poole tüdrikul ja sorkas selle ahju ja luges:

Ahju, ahju, armukarask,
läbi reite, rõõmurõõsk!

Ja siis, kes ühe suutäie sellest karaskist hammustas, see oli igavest ära tehtud, tema maha ei jäänud, mine kus tahad.

RKM II 359, 357/8 (14) – M. Hiimäe < Leida Laasma (1981).

440. KOHTUSÕNAD

1.

1463

Saksa viha võtmise sõnad

Tere, tere, härra (hopmann)!
Härra seaks, lambaks lauta,
mina kukeks lakka!

Härra musta, maa-alune,*
⁵ kiriva kivi tagune,

mis sina sala suhised,
nägemata näpistelled!

Tagane ära, roojane vaim,
anna Pühale Vaimule teed!

¹⁰ Aamen!

* Der Zorn des Deutschen wird hier mit der Schlange verglichen. [Saksa viha võrreldakse siin maoga.]

ÕES, EK 178, 1 (2) < Alatskivi, Lahepera k – J. Weitzenberg < Jaan Rääbis (1861).

2.

1464

Kui kostu ette lähäd ja võitu tahad suada, siis ütle iseenesele, kui kostu tuppa lähäd:

Sinä susi – mina murren,
sina laada all, mina laada piält!
Sinä karu, minä susi,

sinä süüjä, mina murjä!
⁵ Nõnnä kadugu sinu vihä minu piält
nagu õnnistegija vihä Jeruusalemma piält.

H II 45, 407 (1–3) < Oudova < Kodavere khk – J. Moisa (1891).

1465

3a.

Kohtusõnad

Kohos, ära kosta,
lagi, ära lausu!
Kohos all kui aluspalk!

Kui kohto uksest sisse lääd, siss ütled. Tema nii alandab kohost.

KKI 1, 197 (250) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

1466

3b.

Kohtusõnad

Tere, tere, ärräkene,
tere, tere, prouakene,
tere, kohtomehekesed!
Mis te sala sosistate,
⁵ kurja närvi näpistate!

Näsiiniine nosige,
sarapuu juuri,
kivikilde kiskuge!
Sina siast, lambast lauta,
¹⁰ mina kukest lakka laulma!

RKM II 48, 99 (12) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

1467

4a.

Kohtosõnad

Tere, tere, ärräkene,
tere, tere, provvakene,
tere, kohtomehekesed!
Mis te sala sosistate

⁵ kurja närvi näpistäte!
Sarapuu juuri,
kivikilde kiskuge,
näsiiniine nosige!

RKM, Normann 3, 94 (26) < Viljuse k – E. Normann < Marie Välja (1954).

Kohtosõnad

Tere, mustkuub,
alane, allkuub!
Sina seisma kui sein,
sina toemass kui uksetulpa,

⁵ sinu viha ja kurjus uppugu merepõhja
nagu vaarao upus!
Veskikivi sul kaela!

RKM, Normann 3, 94 (27) – E. Normann < Marie Välja (1954).

Kk: 5. sina.

441. SAKSA VIHA SÕNAD

1.

1469

Nõidumise sõnad (kui mõisahärra ehk -proua vastu tulivad)

Tere, tere, härräkene,
tere, tere, provvakene!
Härrä musta, mua-alune,
provva kirju, kivitagune,
⁵ mis teie sala sohisitä,
nägemätä näpissitä?
Teie salvgu sarapuu juured,

haavaoksad hammussagu,
näsiniinide näseli,
¹⁰ kisu kivisammelida,
viha vitsaga vajuta!
Härrä siast, lambast lauta,
mina kukest lakka!

Sellepääle pidi nõiduja veel „kiälegä suus risti tõmbama“. Siis ollud ta härra ehk proua meelest armas alati.

H III 10, 434 (2) < Kokora v, Savastvere k – C. Hermann < Kadri Kuusik (1880, saadetud 1889).

2.

1470

Saksasõnad

Tere saks, sa vaga lammas,
minu suus on aviammas,
minu seljäs sooja nahka.

Sinu meel kui medepada,
⁵ sinu viha kui villasalk!

RKM, Normann 3, 93/4 (25) < Viljuse k – E. Normann < Marie Välja (1954).

Kk: 1. tore.

1471

3a.

Saksasõnad

Tere saks, sa vaga lammas,
minu suus on aviammas,
minu seljas sooja särki.

Sinu meel kui meepada,
⁵ sinu viha kui villasalk!

KKI 1, 197/8 (252) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1947).

1472

3b.

Saksa viha sõnad + Kohtusõnad

Saksasõnad

Tere saksa, vaga lammas,
minu suus on aviammas,
minu seljas sooja nahka.
Sinu miil kui medepada,

⁵ sinu viha kui villasalk!
Kohos, ära kosta,
lagi, ära lausu!
Kohos alla kui aluspalk!

RKM II 48, 98/9 (11) – S. Lätt < Sohvi Sepp (1954).

442. VITSASÕNAD

1473

1.

Peksuvalu võtmise sõnad

Kurat, kuulus kuningas ilma piäl,
rohke rammumiis rahva siin,
tule tulesta
üle üheksä keriku,

⁵ üle seitsme suure linna,
üle viide viinaküägi,
vii ära vitsavalu!

H II 27, 1013 (16) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

Vitsasõnad

Kõrd rahvast peksetu. Üks tark luges need sõnad ja võttis valu ära:

Tule tonti, tuu kotti
üle üheksa Saksamaa,
üle üheksa mere!
Tammepakka tapetasse!

Siis pole valu olnu. Mees pole mitte niitsatanu.

ERA II 14, 514/5 (27) < Varnja – P. Ariste < Ann Kook (1929).

443. SÕNAD NÕIDUSE VASTU

1.

1475

Kes neid kuntsisid ei ole pidanud ja neid ei ole sallinud, siss ütelnud:

Kunts kundsipidajale,
pila perselakkujale!

See pidi siss kundsi vastu olema. Kuuldud emalt, keelejuht Miina Kittask'ilt.

KKI 1, 183 (196) < Tartu l < Pala v, Sassukvere k – U. Mägi < Pauliine Ird (1947).

444. NÕIA SILMAD SELJA TAHA!

1a.

1476

Nõidus, kuda lehmä sälläst painjät ärä arssi.

Kui lehem one märg ja kasse sellän, siis mine lauta, võta lehmä külje alt kõlm näpitäit – kõlm kõrda näpiga – põhku. Ja võta niid põhud ja pane õmale parema käe pihku. Akka nüüd, selle õlenuustikuga lehmä tagass kindude juures altpuult udarat kuni ninä õtsani vedäd üle ja ise ütled:

Kade kadugu, viär vajugu,
nõia silmäd seenä taha!

Ja sedä tuleb teha kõlm kõrda: võtad kõlm kõrda näpitaiega lehma alt põhku ja niid paned õmale parema käe pihku ja akad jälle kindude juuress, udara juuress piäle vassakarva vedämä üle lehma, kuni ninäni väljä ja ise ütled:

Kade kadugu, viär vajugu,
nõia silmäd seenä taha!

Aga enne, kui lauta lähäd, küdegu ahi sul valmis. Nüüd kui tuled laadass, siis selg ahju puale, siis viskad tagurpidi kätt niid põhud kõik ahju ja siis paned juuksuga minemä, et sedä põlemise krõbinat ei kuule.

Siis suab lehem tervess. Enäm ei laku ennäss egä seesä märg.

KKI KT 160, 97/8 (114) < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

1477

1b.

Lehma arstimine

Miul tuli seda kaks kõrda ette, et lehm ei süänud ega juanud. Läksime laadale – lehm tõmmas maame' vankri piält einu ja tii piält virtsavett. Siäl üks õpetas, kudas lehma arstida. Teha kriidiga ristid ja loetasse lehma pahema kõrva sisse issameie. Ainult „ja piästa ära kurjast“ jääb ütlemata. Võetasse lehma külje alt kolm näpitaüt põhku, siis selle põhutüvega vedab üle lehma vastakarva, ise ütleb:

Kade kadugu,
viär vajugu,
nõia silmad seena taha!

Nüüd jälle kolm õletutti ja tehasse nõnnasamma. Ja parajate kambrin ahi küdeb, siis viskab õletutid ahju ja ruttu ise tuast välja, et ei kuule nende põlemise krõbinat.

RKM II 27, 244/5 (37) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk – H. Nõu < Anna Lindvere (1948).

1478

1c.

Kui lehmäl on painjas, siis selle vastu on kunstlik abinõu. Pannasse ahi kütte laastudega või peenikeste puiega. Mindasse lauta, võetasse lehma külje alt kolm kõrda põhku, vedetasse üle lehma selja kintsude kohalt kuni nina otsa, ise ütleb:

Kade kadugu, viär vajugu,
nõia silmad selja taha!

Teist kõrda võetasse põhku ja tehas nõnnasammu ja siis kõlmat kõrda. Põhk pannasse pahema pihku. Siis juakseb tuppa ja viskab tagurpidi kätt ahju ja juoseb õue, et ise praxisemist ei kuule. Kui sii viil ei aita, kolm neljapäeva õstust küünlatulega mindässe lauta, küünal on laterna sees. Siis käidasse vassu päeva ümber lehma, latern ja kriit peos, tehasse kriidiga lehmale rissid õtsaette, piha peale ja ristluude peale ja õeldasse:

Jumala Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel!

Nii käiakse kolm kõrda ja tehasse risse. Õlen ise tehnud.

RKM II 27, 362/3 (98) – S. Lõhmus < Anna Lindvere (1948).

SÕNAD LOODUSNÄHTUSTE MÕJUTAMISEKS JA TÖÖ EDENDAMISEKS

445. HUNDISÕNAD

1.

1479

Karjasõnad

Püha Jüri, pitka saksa,
söö soost sammelida,
mädajärvest mättasida,
ära puudu poisikessa,
⁵ ära katsu mino karja,
ära vaata mo vasikat,
mino vaese varsakista,
meie talo tallesida!
Las käia mo kari kauge'ella,
¹⁰ lambad laial mul laduda,
las mo sead sigineda!

Üppa, tallekene, karju, tallekene,
karga, tallekene, kuusikus,
käi sa, tallekene, kaasikus!
¹⁵ Ära vaata vasikat,
ära puudu poisikesi
edemale einamaale,
lähemale liivakule!
Mino kaunis karjakene,
²⁰ kodust lähed, kodu tule,
kodu kasva kui kaseoks!

EKÜ, F 232 i, 81 (2) – Fr. R. Kreutzwald.

Dbl: ÕES, SK 162, 236 – G. Schultz.

Undisõnad

Metsa ulli, metsa alli,
 metsa kuldene kuninga,
 metsa ejarmu emanda!
 Oo Peeter, püha sulane,
⁵ pane koerad kaale'eie,

urdad ummirõngaeie,
 saada soeje minema,
 küüned kütkiye vajota!
 Aamen!

ÕES, EK 178, 1 (1) < Alatskivi, Lahepera k – J. Weitzenberg < Jaan Rääbis (1861).

Kk: 8. kütije.

Hundisõnad löösin viil tõissmuudu:

Metsa sikku, metsa sokku,
 metsa kuldane kuningas,
 metsa alli, arvalõuga,
 metsa peni, pikkalõuga!
⁵ Ärä salva salajalta,
 ärä napsa nägemätä,

ärä puudu mino pulli,
 ärä katsu mino karja!
 Mine soho sobistama,
¹⁰ mine laande luusimaie,
 pikke puida murdemaie,
 kivi külge kiskumaie!

H II 27, 1014 (18) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

Ma olin sis – mis ma võisin olla – üessateist aastad. Olin peremehe juures teenimas (Kavastu vald, Viru talu, peremees Kangru, praegu Tamberg). Panime otre kokku. Perenaine tuli põllule ja räägib, et vanaste olnud unte palju, aga tema teadnud undisõnu. Tema pidanud karja minema. Olnud väike tüdruk, ei ole tahtnud minna, et undid, neid oli palju. Aga peremees ütles, et ei ole midagi, ütle sõnad ja käi ümber karja ja unt ei tee midagi. Mina tegin ka nii, perenaine nagu räägib, käisin ümber karja ära. Unt tuli karja ja ambad olid aagis. Istub karja ulgas, aga ühtegi ei puutu. Ei tahtnud mulle ütelda, aga mina ajasin niikaua pääle, kui luges ära kõik.

Püha Jüri, poisikene,
keela oma koerukesed,
pane rauda rakikesed,

ahelasse allid koerad!
⁵ Las mu uted uhkest minna,
las mu siad sirgest käia!

KKI 1, 187/8 (212) < Alatskivi v, Peatskivi k < Alasoo k – U. Mägi < Emili Rosali Karv (1947).
Täiendus: KKI 9, 201 (168). Üks vanainimene õpetas. Iga ommiku aja kari ühtekokku, käi ümber
karja ja loe need sõnad ära.

446. HUNDI HOIATUS

1.

1483

Undi oiatus

Oota, oota, uisupea,
miks minu utte irmutasid,
kanapoegi kohotasid,
tibukeisi teotasid,
⁵ anepoegi augutasid!
Tasu kõik minu tallekesed,
anna uvved anekesed,

too kodo tibukesed!
Kui ei tasu, ma sind tapan,
¹⁰ kui ei maksa, ma sind matan!
Ma viin sinu silla otsa,
soen sind kui sarvilista,
kisun kurja kohotaja.

Kuulnud meheisalt.

KKI 9, 167/8 (101) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

447. KALAÕNNE SAJATAMINE

1.

1484

Kui läksid võrgale ja üks tuli vasta ja ütles:

Unt õlma,
rebane reide,
karu kahla!

Siis ei õllod üste kala.

ERA II 14, 587 (19) < Ranna v, Omedu k, Liiva (Peetri) t – P. Ariste < Otto Mägi (1929).

448. USSISÕNAD

1485

1.

Ussinõelamise sõnad

Ussikene ullukene,
ära pistä nägemata,
ära torka teadmata!

Keri ennasta kerasse,
⁵ mässi ennast mättaessa!

Mino käed on tõrvaokstest,
jalad tõrvakandudesta,
ise olen tõrvatoobrikene,
tubli tõrvatõnnikene.

H II 27, 1013/4 (17) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

1486

2.

Ussiloits

Madu mussa mua-alune,
kirjupia kivialune,
ära sina püia naalata,

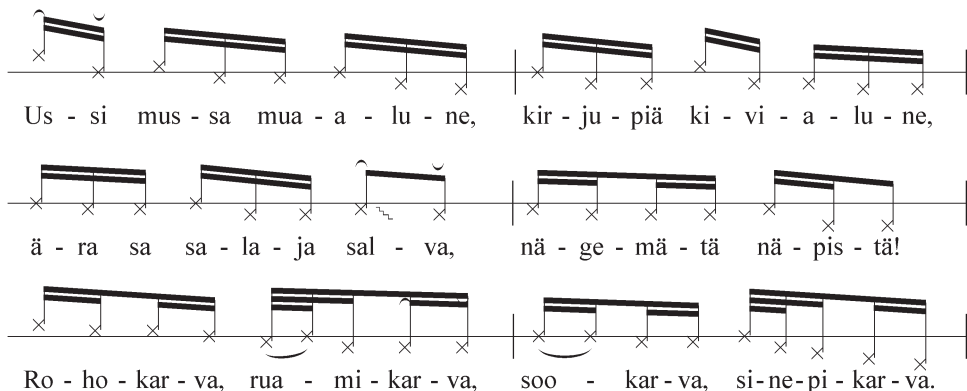
ei salajaste salvata –
⁵ mul one silmäd siiva all
ja nägemine ninä piäl!

ES MT 88, 39 (15) < Sassukvere k < Alatskivi – A. Tamm < Leena Jõgi (1932).

1487

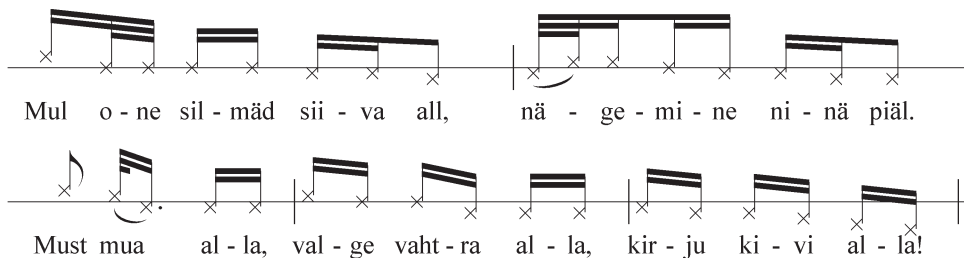
3a.

Ussisõnad

Ussisõnad

Us - si mus - sa mua - a - lu - ne, kir - ju - piä ki - vi - a - lu - ne,
ä - ra sa sa - la - ja sal - va, nä - ge - mä - tä nä - pis - tä!
Ro - ho - kar - va, rua - mi - kar - va, soo - kar - va, si - ne - pi - kar - va.

ERA, PI 92 B1 < Torma khk, Mustvee < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k – H. Tampere, A. Pulst < Anna Lindvere (1938).

3b.

1488

Ussisõnad

Ussi mussa mua-alune,
kirjupiä kivialune,
alta aiade ajaja,
piältä põõsasse pugeja,
⁵ära sa salaja salva,
nägemätä näpissä –
mul one silmäd siiva all,

nägemine ninä piäl!
Rohokarva, ruamikarva,
¹⁰suukarva, sinepikarva.
Muss mua alla,
kirju kivi alla,
valge vastra alla!

Loetasse leevä ehk suhkru piäle, antasse sisse, ku uss naaland. Ivake aega, siis loetasse rasva piäle, miäritässe naalatud kõst ärä.

ES MT 283, 8/9 (3) – S. Tanning < Anna Lindvere (1940).

3c.

1489

Arssimise sõnad, kellega arssitasse.

Kui one ära nõelanud uss inimese, siis antasse sisse niid sõnad ükskõik mes asjaga. Rasvale loetakse need sõnad piäle ja siis miäritässe sedä nõelatud kõhta piältpuult.

Aga viis minutit enne miärimist antasse niid sõnad sisse, kas leivä piäl, piimä piäl või vii piäl – ükskõik mes asjaga.

Ussi musta mua-alune,
kirjupiä kivialune,
ärä sa salaja salva,

nägemätä näpistä –
⁵mul one silmäd seljänägi,
nägemine ninä piäl!

Sookarva ja sinepikarva,
rohukarva, ruamikarva.

Kirju kivi alla,
¹⁰ musta mulla alla,

valge vastra alla!
Alta mätässe ajaja,
piältä põõsasse pugija.

Selle kuulsin Leena Vöngervelti käess (sünd. Soo). Ta õleks 90 uassat õllud. Veiksemua-
pidaja naene. Eläs Õmedu külän Kasepää vallon (end Roela v, Kodavere khk).

KKI KT 160, 37/8 (39) – P. Tammepuu < Anna Lindvere (1942).

1490

4a.

Ussisõnad

Muss madu mätta alla,
kirju madu kivi alla!
Ära sa salva salaja,
nägemata näpissa!

Seda sanuti, kui uss oli lehma piäd metsan naalanu.

KKI I, 267 (454) < Pala v, Ranna as < Tossumetsa k, Venetossu t – U. Mägi < Leida Laasma (1947).

1491

4b.

Must madu mätta alla,
kirju madu kivi alla,
ära salva salaja,
nägemata näpista!

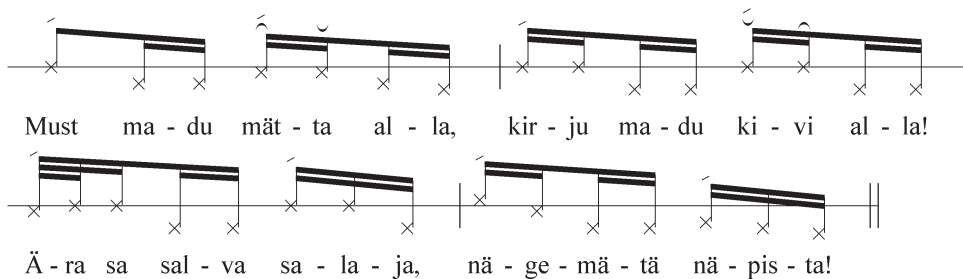
RKM II 48, 325 (19) – O. Niinemägi < Leida Laasma (1955).

1492

4c.

S. Lätt: Kui uss oli hammustanud, siis selle arstimiseks loeti mingisuguseid sõnu peale.
Kas teil tuleb meelde, kas vanaema või ema, keegi kasutasid või rääkisid?

L. Laasma: Jah, mul on meeles siin mõned:

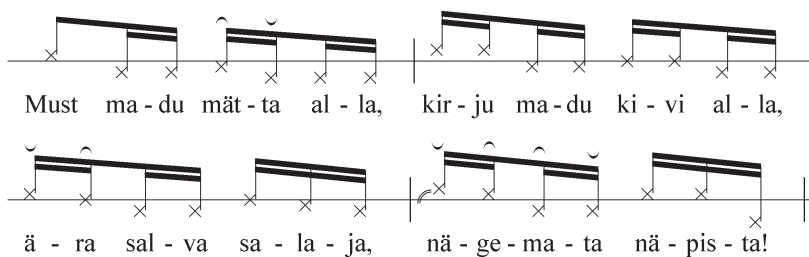

Ja niisugusel juhusel siis pidi sii paist' alanema. See oli nüüd esimene arstimise vahend.

RKM, Mgn II 300 a – S. Lätt, A. Strutzkin < Leida Laasma (1955).

4d.

1493

RKM, Mgn II 1274 f – H. Tampere < Leida Laasma (1955).

4e.

1494

Ussihammustuse korral pantud haige kohe maa sisse. Hammustatud kohal hoitud ka konna. Julgem inimene, kellel olnud terve suu, imend haavast mürgi välja. Loetud ussisõnu.

Must madu mätta alla,
kirju madu kivi alla!
Ära sa salva salaja,
nägemata näpista!

RKM II 174, 311/2 – L. Laasma (1963).

Vanal ajal õlnud külakarjane vääga tähtis isik. Sellepuult, et külakarjane õskas, õskas igasugusi ka arstimiiisi ja posimiisi. Nii et küla perenaased pidanud karjasest alati lugu ja isegi pistnud talle sala midagi. Et karjane siis äda ja õnnetuse kõrval arstib ja posib nende luumadega, luumi. Ja siis, kui karjane lähnud välja karja ja saanud metsä, siis kohe lugenud niiviisi ussisõnad, enne, kui kari sööma akanud:

Must ma - du mät - ta al - la, kir - ju ma - du ki - vi al - la!

Ä - ra sa sal - va sa - la - ja, nä - ge - ma - ta nä - pis - ta!

RKM, Mgn II 1229 e – M. Proodel < Leida Laasma (1966).

Ussisõnu loeti niiviisi, ravis, vanainimene külas luges.

Must madu mätta alla,
kirju madu kivi alla!
Ära sina salva salaja,
nägemata näpista!

Seda loeti siis, kui metsa mindi.

RKM II 359, 361/2 (21) – M. Hiimäe < Leida Laasma (1981).

Niikui saadeti kari metsa, siis loeti veel, öeldi karjasele, et luge nüüd, et:

Must madu mätta alla,
kirju madu kivi alla!

Ära salva salaja,
nägemätä näpistä!

Jah.

TÜ EMSA F0521-02, T0584 – A. Valmet < Leida Laasma (1982).

Kk: ära salga ... salva salaja.

449. MESILASE NÕELAMISE VASTU

1.

1498

Mesiläse naalamise vassa

Linnoisäke, linnoemäke,
linno lindajad õdekesed,
linno vahvad vennäkesed,
linno põue pörsakesed,

⁵ jätke minda märkimädä,
mino nahka parkimädä,
veri alla kärpimädä!

H II 27, 1008 (3) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

450. TULEKAHJU SÕNAD

1.

1499

Tulekahju sõnad

Jumal hoidku tuld kitsas kõhas,
pidagu pihus, kandku kamalus,
seinäd seisku serviti paigal,

katus kõikumata kaksite peal,
⁵ raha-vara liikumata,
piätoidus puutumata!

H II 27, 1013 (15) < Pala v – P. Rättsepp (1889).

451. VÕITEGEMISE SÕNAD

1500

1.

Või kokku võpatele,
koor kokku kopatele,
et saaks võida võerastele,
oma kõigele perele!

Kuulnud emalt Liisa Steinilt u 1910. a.

A 11478 (7) < Narva l < Kodavere khk – H. Vende (1930).

CARMINA OBSCOENAE

452. HALVA ILMAGA TÖÖL

1.

1501

Läksin puida raiumaie,
puujuuri jupsimaie,
vajusin munnini mudasse,
kellakotini kolka'assa.

Üks salm puudub, milles ta külasse läks labidat otsima, et ennast välja kaevata.

⁵ Ära kurda, poega noori,
tule, mul on tütar noori,
tule tipi tillikestä,

kasta kelläotsakestä,
siis saab tilli tillimäksä,
¹⁰ kelläkoti kergemäksä!

H I 3, 535/6 (5) – J. Räni (1890).

453. PINNU KISKUMINE

1.

1502

Oidus ilus hein + Pinnu kiskumine

Oiu-oiu oidukene,
oidun ilus heinakene,
seesab nii kui seenäkene.

Panin neiud niitemaie,
⁵ kena kaala kiänemaie.
Niitsid päeva, niitsid tõese,
niitsid kolmat natukesta.

Läks tema kuusiku kusele,
pedassiku p...ma,
¹⁰ pistis pindu perse'essa,
kahe kannika vahele.

Küdi kiskus küsilagi,
nadu noppis näpilagi,
õma mees, õra pihussa.

H II 16, 268 (14) – W. Lepp (1889).

454. POISID TUNDSID ÄRA

1503

1.

Puts õli pupelillekene,
vitt õli viinaklaasikene,
sõit ta üle leerilinna,
üle keeseri keriku.

⁵ Mehed ütlid: „Mes sii one?“

Naesed ütlid: „Narva saks.“

Poosid ütlid: „Selge puts.“

Viis õli hallida edena,
kuus õli kurekarvalista,
¹⁰ seitse särjesapilista,
kaheksa karimärada,
ühessa hea hobusta,
kümme künniruuunukesta.

H II 4, 560/1 (27) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

455. ANNA NUUMA PEALE

1504

1.

Näiukene nuorukene,
tiidi-tiidi, taidi-taidi,
anna aga nussi nuuma piäle,

kevadiste kete piäle,
sügisiste süte piäle,
⁵ mulliste munade piäle.

H II 4, 567/8 (38) < Alatskivi v, Kriidi t – M. Koik, J. Härms < Kadri Kriit (1887).

456. TEE TINAST!

1505

1.

Et-et, et-et eidekene,
tee mul tinast tillukene,
vala vasess vasarakene,

kellega suskan eidesida,
⁵ et tuaks välja tüterida!

ERA II 266, 242 (14) < Assikvere k – A. Univere < Leena Piibar (1939).

Et-et, et-et, eidekene,
tee mul tinast tillikene,
kellega sorkan eidesida,
et tuaks välja tüterida.

ERA II 266, 242 (15) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

457. KARU KAIE KISKUNUD

1.

1507

Tiidu-tiidu Tiidu reied,
karu kiskus Kaie reied,
karu oli Kaiet karvustanu,

hunt oli Anne hammustanu,
⁵ karu Kaied karvustanu.

A 11719 (20) < Kavastu v, Koosa k – Alekssander Matsmann, Koosa algk, 3. kl (1931).

Kk: 4. hunt oli hanne hame.

2.

1508

[fragment]

... Unt õli Anne ammussanud,
karu Kaie kriimussanud.

ERA II 266, 238 (2) < Pala v, Assikvere k – A. Univere < Leena Kiisel (1939).

458. VANATÜDRUK SAAB MEHELE

1.

1509

Vanasti, kui olid vanatüdruku pulmad, siis tulnud lapulised ja laulnud talle:

Vanatüdruk undiluu,
kõveraks ju läinud suu,
tal jalad ei käi õiged teed

ja tagast jooksvad soojad veed.
⁵ Vana viisu viiasse,
sammelputs saab mehele.

KKI 9, 169 (104) < Alatskivi v, Torila k, Kulli t < Alasoo k – U. Mägi < Sohvi Sepp (1948).

459. OSMI HÄRG, KOROVA PULL

1510

1.

Old üks vana tükimees Läti Mai. Valitseja tüdruk läinud mehele. Valitseja kutsnud: „Mai, tule tervist laulma!“ Mai laulnud:

Oota, oota, Osmi härga,
konuta, sa Korova pulli!
Vaata võll, kes võtab naist
ja sammalp...s lähäb mehele.

Tehtud Maile urraa! ja antud viina. See ollud siis, kui pruut ja peig laua taga istund.

RKM II 48, 441 < Alatskivi < Lahepera k – S. Lätt < Liine Koppel (1955).

FRAGMENDID

1511

1.

Tuulel saadan tervituusi,
suitsul suojida sõnuda!

H III 10, 438 < Kokora v, Savastvere k – C. Hermann < Kadri Kuusik (1880, saadetud 1889).

1512

2.

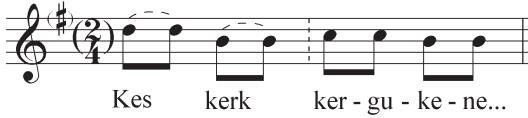
Paras valsitakt

Po-e põl-du pe-ne rei-es...

EÜS II 752 (114) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – P. Penna < Krõõt Anask (1905).

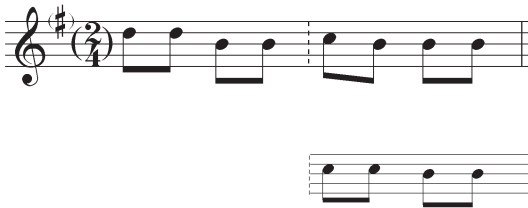
Jaanitule laul

Parajalt

EÜS II 752 (116) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – P. Penna < Krõõt Anask (1905).

Mardilaul

EÜS II 753 (118) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – P. Penna < Krõõt Anask (1905).

EÜS II 753 (119) < Jõhvi khk, Puru k < Kodavere khk, Pärsikivi k – P. Penna < Krõõt Anask (1905).

1516

6.

A. Liiv: Prii Krõõda viis Kristjan Sepa ettelaulmise järele ülesse kirjutatud (ilma sõnadeta).

J. Raja: Nr 113 on Prii Krõõda (keda meie kätte ei saanud) viis. Isand Kristjan Sepp mängis selle viisi viiulil ette ja tõendas, et Prii Krõõt kõiki sõnu sellel viisil laulis.

EÜS II 297 (113) ja 399 < Pala v – A. Liiv, J. Raja < Kristjan Sepp (1905).

1517

7a.

Murrah maha mussad ärjad,
kisub maha kirjud ärjad.

ERA II 266, 248 (32) < Assikvere k – A. Univere < Villem Bunder (1939).

Vrd: lt 17, Härjad murtud.

1518

7b.

Vägilane murrah kõik maha,
murrah maha mussad ärjad,
kisub maha kirjud ärjad.

ERA II 285, 407 – A. Univere < Villem Bunder (1940).

1519

8.

Karu murs maha mussa ärjä.

ERA II 266, 248 (35) < Assikvere k – A. Univere < Leena Piibar (1939).

Vrd: lt 17, Härjad murtud; lt 412, Liiri-lõõri!

Akkame pesä tegemä
rigudesta, rägudesta,
pilliruu pinnudesta,
uusista udusulgista.

ERA II 266, 243 (19) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

Et ei tule tuuli piäle
egä viäri vihima piäle.

ERA II 266, 245 (24) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

Päävä paistel puhkamaie,
eidel ette elkimaie.

ERA II 266, 242/3 (16) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

Meri tüknud miäle piäle (Kalevipojale).

ERA II 266, 248 (34) < Assikvere k – A. Univere < Leena Priks (1939).

Minu naene tilluke,
siasõra suurune.

KKI KT 160, 121 (138) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k
– P. Tammepuu < Anna Lindvere (1947).

1525

14.

Miis one musta, miil one tarka,
leib one saksa saia karva.

RKM II 27, 162 (117) < Laiuse khk, Sadala v, Pedasi k < Kodavere khk, Ranna v, Sääritsa k
– H. Nõu < Anna Lindvere (1948).

1526

15.

Lell oli kange laulma. Ällitäs last ja laulis karjalaulu. Ei ole meeles.

Laanelille lakkuma
ja suusampaid* sõtkuma.

* sammal

RKM II 48, 400 (6) < Alatskivi v – S. Lätt < Liine Koppel (1955).

1527

16.

Olin tilluke ja läksin tiole...

Ei mäleta rohkem. Mesipuu Saamu laulis seda alati.

RKM II 48, 272 (7) < Alatskivi v, Peatskivi k – O. Niinemägi < Aliide Metsoja (1955).

Vrd: It 174, Tilluke teomees.

1528

17.

RKM III 3, 80 (94) < Ranna v, Sääritsa k < Omedu k – A. Garšnek < Miili Martinjärv (1955).

REGISTRID

ALFABEETILINE TÜÜBI- JA MOTIIVINIMEDE REGISTER

Laulutüübi nimetusele järgneb selle järjekorranumber käesolevas köites. Taandreal on kontamineerunud laulutüüpide ja motiivide nimetused, sulgudes on laulutüübi ja variandi number (~numbrid), kus vastav liide esineb.

Aitüma kurba kutsumast! 369

Aja härjad roogu! 399

Aja kari siia! 113

Alles suu verine 44

Ann ahju peal 77

Anna aega ehtida! (329: 1)

Anna aega itkeda! (329: 2–3)

Anna nuuma peale! 455

Anna piima! 141

Annab süüa – haugutab 210

Annab süüa – haugutab (179: 1,
194: 2, 202: 6, 386: 1a)

Arg kosilane 11

Arg laulik 36

Arg laulik (26: 1, 3, 197: 1, 386: 1a)

Armid näkku löödud 386

Armsaks vihtlemise sõnad 438

Asjatult loodud rikaste risuks 179

Asjatult loodud rikaste risuks
(223: 3)

Auk aias 135

Ehi, neiu, saaks minema! 329

Ehted kadunud (19: 1)

Ei antud veimi 359

Ei enne laulatust 277

Ei enne laulatust (259: 1)

Ei hooli laimust 226

Ei joonud naist maha 83

Ei joonud naist maha (379: 1)

Ei ole juurdevõtjat (288: 1–2)

Ei ole süüdi 366

Ei ole tantsitajat 52

Ei ole tantsitajat (286: 1)

Ei rikast rahasse panda 157

Ei rikast rahasse panda (30: 1)

Ei saanud kuski selliseid veimi 363

Ei tule sinule! 275

Eide kiidutütar 220

Eks võinud meres mürada! 143

Eks võinud meres mürada! (197: 1)

Ema haul 202

Ema itkeb teistest enam 199

Ema itkeb tütar (198: 1)

Ema ja armud 217

Ema ja armud (202: 5)

Ema müüs tütreid 14

Ema müüs tütreid (379: 1)

Ema viis põlles põllu peale 215

Ennem kivi kui poisi juures 243

Et saaks saan sõitma (291: 1)

Haige lapse vihtlemise sõnad 435

Haigusesõnad saunas (432: 1)

Halb hein 122

Halva ilmaga tööl 452

- Haned kadunud 18
 Haugub hamet aia peal 289
 Hea pilliga, kuri piitsaga 382
 Hea pilliga, kuri piitsaga (294: 3, 296: 5)
 Heinast hobune (3: 1, 374: 3)
 Hiir hüppas (175: 1, 413: 3–6)
 Hiire pulmad 415
 Hiire seljas teole 175
 Hiljuke 221
 Hirmus mõis 164
 Hirmus mõis (172: 2)
 Hirnub selgaistujaid 96
 Hobune varastatud 16
 Hobuse ostjad 19
 Hobuse ostjad (8: 1–2)
 Hoia õde ilusti! 345
 Hollandi sulane 184
 Hollandi sulane (183: 1)
 Hundi hoiatus 446
 Hundisõnad 445
 Hunt ja kits 98
 Härjad murtud 17
 Härjad murtud (66: 3)
 Irde-piirde 418
 Ikka peab ori olema (115: 1b–d, 2)
 Ilus küla 225
 Ilus küla (131: 1)
 Ilus neiu, tule mulle! 295
 Imed 75
 Imeline emand 413
 Imeline emand (412: 5)
 Imemaa 74
 Imemaa (75: 3, 136: 1–2)
 Isa- ja mehekodus 387
 Isa- ja mehekodus (309: 1)
 Isa loomad võõraste käes 207
 Isamees ihualasti (309: 1)
 Jeesus kirikuteel 421
 Joo, küll jalad koju viivad! (84: 1)
 Joodik kiidab jalgu 84
 Joodik tuleb kui kurat koju (244: 1, 378: 1)
 Joodiku hobune 82
 Joodiku hobune (83: 1a–b, 246: 1, 3, 378: 1, 379: 1)
 Joodiku lapsepõlv 79
 Joodikul pole raha (81: 1)
 Joodikul saab nälga näha 380
 Juba näikse tulevat (285: 1)
 Juba sörgib söögitooja 191
 Juba teised söönud (165: 1a)
 Jõudke, jõulud! 90
 Jäta jooksud teiste joosta! (309: 1, 329: 1)
 Jätan lindude süüa 124
 Kaasa kaugel (36: 1, 238: 1)
 Kadedale kaigub hääl (165: 1b, 206: 1, 255: 1)
 Kadri kaebamine (88: 3, 89: 1–6, 8)
 Kadri mangumine (89: 3, 6)
 Kadri sajatus (89: 4, 7)
 Kadri teretamine (88: 3)
 Kadri tänamine (89: 1)
 Kadrilaul 89
 Kaevul kosija 12
 Kaks vaeslast 204
 Kaks vaeslast (4: 1, 202: 3)
 Kalam vees (165: 1a)
 Kalajõgi 101
 Kalajõgi (32: 1–2, 58: 1, 102: 1, 172: 1, 225: 1)
 Kalaõnne sajatamine 447
 Kallis kasvupõli 218
 Kallis kasvupõli (219: 1, 221: 1, 387: 1)
 Karjasepõli 115
 Karjast ootavad kodus muud tööd 116
 Karske neiu 227
 Karu Kaie kiskunud 457
 Karulaaned (119: 1)
 Karvakakk 439

- Kas elate hüvasti? 353
 Kas maksis toomisvaeva? 351
 Kas maksis toomisvaeva? (350: 1–2, 357: 1)
 Kas on hobust kirstu viia? (298: 1)
 Kas on kirstumaad? 354
 Kas on kirstumaad? (315: 1)
 Kas on mini meelepärane? 350
 Kas on ruumi ruunadele? (311: 1)
 Kas on viinale vihane? 247
 Kas on viinale vihane? (283: 1, 351: 1)
 Kas sa lubad mulle tulla? 298
 Kas tulest või tuulest 429
 Kas õues õnne tuul? (310: 1–2)
 Kass kaevus (1: 1)
 Kassike, kasta leiba! 405
 Kassilaul 417
 Kasva karjuseks! 389
 Kasvatus asjatu 223
 Katki lõin koodi 129
 Kaugel soldatiks 195
 Kaugelt tulevad paremad 240
 Keedeti kingaleent 189
 Kellele kurdan? 197
 Kes ei tule jaanitulele 87
 Kes ei tule liuguma (91: 4a)
 Kes käskis kenasti käia! 322
 Kes käskis kenasti käia! (321: 1)
 Kes meid otsas ootab? 126
 Kes mind võtab – võib elada 228
 Kes toitud? 336
 Kevad põllul 95
 Kevad põllul (30: 1)
 Kiige toomine 49
 Kiigele ehtimine (203: 2)
 Kasva karjuseks! 389
 Kiigu Kriossele! 390
 Kiigu Kriossele! (389: 2a–b, f–h)
 Kiigu, kitsetall! 394
 Kiigu, kitsetall! (391: 1–3, 6a)
- Kiisuke-kriimuke 404
 Kirstu viimine (310: 1)
 Kits ja krapp 99
 Kits karja! 411
 Kivist kella löödi 57
 Kodu jääb tühjaks 333
 Kodunt lahkumine (79: 1)
 Kodust kuiv särk (70: 1)
 Koer läheb karja 401
 Kohtusõnad 440
 Kohtusõnad (441: 1, 3b)
 Koju jäi pussukott (337: 1)
 Kokku, koorekene! 142
 Kolm kotkast 5
 Kolm kupja tütar 300
 Kolm kägu (6: 1)
 Kolm kätkit (14: 1, 198: 1)
 Kolm metsa (73: 2)
 Kolm õuna (283: 1)
 Kolmed püksid 55
 Kolmed püksid (105: 3, 146: 2)
 Kosilane laisas talus 299
 Kosilane laisas talus (374: 3)
 Kosilased kodus 286
 Kosilased kodus (10: 1–2)
 Kosjahobu ehtimine (300: 2a–b)
 Kosjahobu söötmine 292
 Kosjahobu söötmine (12: 1, 298: 1)
 Kubjas ja teomees 22
 Kubjas ja teomees (17: 2)
 Kubjas põrgu! 166
 Kubjas, lase lõunale! 165
 Kubjas, lase lõunale! (223: 2)
 Kubjas, lase õhtule! (166: 1–2)
 Kuhu kurjad sõnad panen? (388: 1)
 Kuhu läheb orja ohkamine 167
 Kui mees on meelepärane 234
 Kui mees on meelepärane (233: 3)
 Kui on noor – pange hälli! (346: 2)
 Kui peiu teaks 290
 Kukeni kudunud 364

- Kuku, kägu! 109
 Kuldnaine 2
 Kull kutsumata 105
 Kull kutsumata (415: 4a–e)
 Kulla põlemine (6: 1, 9: 4)
 Kunas kusik kudus? 360
 Kunas vaene veimed tegi? 361
 Kuningamäng 65
 Kurb kodus, rõõmus kõrtsis 80
 Kurb laulik 37
 Kurg kündmas 103
 Kuri ei kuulu küllasse 340
 Kuri perenaine 119
 Kuri vennanaine (324: 1)
 Kurjast silmast hakanud haiguse sõnad 428
 Kus istun – seal itken (203: 1, 209: 5)
 Kus kaua viibisite? 315
 Kus kõri pani kasuka? 379
 Kus on küljed küpsemas 312
 Kust laulud saadud? (13: 5b)
 Kust teadsid tulla? 314
 Kutse kiigele 47
 Kuu mängib kudrestega (72: 1, 309: 1)
 Kuu on orvu kosjahobu (293: 1)
 Kõrtsijoodik (379: 1)
 Kägu kukub karjasele 108
 Käin külatüdrukuid mööda 263
 Käisime kuud kummardamas (309: 1)
 Käivad Virus vihtlemas (275: 1, 286: 2, 294: 1b)
 Käost utekene 6
 Kärme ketraja 147
 Kärme kuduja 149
 Kättemaks sakstele 169
 Küla jääb kuulama 25
 Küla jääb kuulama (26: 2, 27: 1, 2a–b, 28: 1, 31: 2, 32: 2)
 Külaliste roog (301: 1)
 Küllal on hoidjaid (339: 1)
 Küllap hiired heietavad 146
 Küllap hiired heietavad (145: 4, 273: 1)
 Külma võetud vili 93
 Laevamäng 61
 Laevasõit (172: 1, 187: 2)
 Laisa laulu suits 35
 Laisk kalamees 383
 Laisk naine – ei ketra 375
 Laisk naine naerab neidu 160
 Laisk naine naerab neidu (226: 1)
 Laisk naine sipelgapesasse (372: 4, 374: 4)
 Laisk perenaine tanuta tares 193
 Laisk perenaine tanuta tares 194
 Laisk perenaine tanuta tares (118: 1, 131: 1, 181: 1, 187: 1)
 Laisk tööle – nobe tantsima 50
 Laisk viib villad virga kätte 145
 Lambamäng 66
 Langetõve sõnad 424
 Laps naise vokk 59
 Lapse kõhuhaiguse sõnad 431
 Lapse tants 409
 Lapsel kerge keeleke 395
 Las mind olla osjake 237
 Las mind olla osjake (240: 1, 286: 3)
 Lase kiik käia! 396
 Lase kiik käia! (392: 3–4)
 Lase orjad õhtule! 180
 Laste ahel 410
 Laste tantsulaul 408
 Laula, kuni elad! 30
 Laula, kuni elad! (280: 1b)
 Laulan lapsed lammasteks 33
 Laulan mere maaks 31
 Laulan mere maaks (33: 1)
 Lauldud hobu ja sadul 34
 Lauliku lapsepõlv 28

Lauliku lapsepõlv (26: 3)
 Lauliku soost 29
 Lauliku sõim (45: 3a, 113: 1, 281: 2a, d)
 Lauliku vaev 40
 Lauliku vaev (41: 1)
 Laulikule juua! (27: 2a–b, 36: 2, 41: 1)
 Laulikule palka! 41
 Laulikute sõim (43: 1)
 Laulud lutsu suust 27
 Laulud lutsu suust (32: 2, 36: 2)
 Laulud tööl õpitud 26
 Lellelt tuld tooma (75: 1, 105: 5, 106: 1a–d)
 Lemmkibu laul 368
 Lemmkibu laul (12: 4, 309: 1)
 Lendvasõnad 426
 Liigsööja (179: 1, 192: 2)
 Liiri-lõõri! 412
 Linad liulaskjale! 91
 Lindude õlu 106
 Lindude õlu (105: 5)
 Linnast kositud ei julge koju tuua (314: 2a)
 Looja lohutab vaeslapsi 205
 Loomade sasitud vili (125: 1)
 Lubasid jalul joosta (126: 1)
 Lugu otsas! 46
 Lunastatav neiu 8
 Lunastatav neiu (19: 1)
 Lust on minna lonkurile (249: 1)
 Luu luusse! 423
 Luu luusse! (421: 3b–c, e)
 Luust sõrmus (412: 42)
 Lõhub äia-ämma lõuad 352
 Lõhub äia-ämma lõuad (342: 1)
 Lõhun äia-ämma lõuad 348
 Lähme kiisku kiskuma! (172: 1)
 Lähme kuud kuulama! 72
 Lähvad sāngi, lõövad māngi 356

Läksin joostes joodikule 378
 Läksin külla küürakil 260
 Lüpsik lüpsjale! 140
 Maarja otsib poega 24
 Maast hakanud haiguse sõnad 427
 Maatants 58
 Maha jäid magatud pruudid (300: 2a)
 Maias meeste peale 252
 Maias meeste peale (231: 1)
 Mardi kaebamine (88: 2–6, 9, 10a–f, 11a–b, 12, 13a–b, 14a–c, 15, 17a–b, 18)
 Mardi mangumine (88: 1–2, 6–7, 9, 10a–f, 11a, 12, 15–16, 17a–b, 18, 20)
 Mardi sajatus (88: 6–7, 19)
 Mardi teretamine (88: 1, 3, 10a–f, 12)
 Mardi tänamine (88: 3, 6, 9, 10a–f, 12, 19)
 Mardilaul 88
 Marjuleminemise laul 153
 Meeles memmekene 206
 Mehe kõrval kõrtsi (81: 1)
 Mehetapja 15
 Meie ja teie poisid 236
 Meie laps on pailaps (396: 1)
 Meil on homme rootsi tants 406
 Memm läks metsast marju tooma 391
 Memme vaev 214
 Memme vaev (28: 2b, 198: 1, 215: 1)
 Meri õue all (285: 1–2)
 Mesi meeste meelest 232
 Mesilase nõelamise vastu 449
 Metsa murd 32
 Metsast mehele 248
 Mida suust kukub 45
 Mida suust kukub (43: 1, 44: 1, 168: 1, 178: 1, 281: 2a, d)

Miks ei laula? (280: 1b)
 Miks ei mullu tulnud? (294: 3)
 Miks kaua viibisime (314: 2a–b)
 Miks meile ei tule? 266
 Miks naine võtmata? 305
 Miks pidas heledad helmed?
 (321: 1)
 Miks see Mihkel mind ei võta? 235
 Miks võõriti vaatad? 320
 Millal orja kiidetakse 186
 Millal saan omile? 385
 Millal saan omile? (287: 1a)
 Millest vaene veimed tegi? 362
 Mina tunnen toime 273
 Mina tunnen toime (280: 2)
 Mine mustale mehele! 250
 Minia meelevald 331
 Minia meelevald (386: 1a)
 Minu oma siin ei ole 239
 Minu tütar tilluke 60
 Mis kodus tehakse? 224
 Mis meid otsas ootab? (126: 1)
 Mis mõrsjast maha jääb? 332
 Mis mõrsjast maha jääb? (330: 4)
 Mis sai memmele minusta? 222
 Mis sai memmele minusta? (387: 1)
 Mitu häda (130: 1)
 Mitu tööd 111
 mj [Vaeslaps käoks] (107: 2)
 Must mees 384
 Must naine 372
 Mustad mundrisse 311
 Mõisameeste armuke 253
 Mõisast pääsemine (164: 2a–f)
 Mõistatus loomadest 68
 Mõistatus loomadest (67: 1)
 Mõistatus mesilasest 69
 Mõistatus viljast ja loomadest 67
 Mõistatus viljast (67: 1)
 Mõrrad mõisa poole 136
 Mõrsja ehted ostmata (305: 2)

Mõrsja nõudmine 318
 Mõrsja raske vedada (350: 1–3)
 Müüdid neiu 10
 Naelavere küla talud 163
 Naise peksmine 373
 Naised käivad mõisateed (164: 1,
 172: 2)
 Naiseta vilets elu 307
 Naiste taplus 158
 Need mõned annid! 358
 Neid pole püssil püütav 265
 Neid pole püssil püütav (11: 1,
 246: 1)
 Neidu pole kodus 319
 Neidude kära külas 231
 Neiu alles noor (314: 1)
 Neiu linn 73
 Neiu linn (4: 1, 5: 1, 113: 2)
 Neiu pilve pikkune 324
 Neiu saatus teadmata 246
 Neiu saatus teadmata (82: 1–2, 5)
 Neiu surm 198
 Neiu süda teadmata (272: 2)
 Neiu tahab härrale 241
 Neiu tahab talupojale 242
 Neiud lähevad ära (8: 1)
 Neiunälg 262
 Neli neiu 285
 Niidist piits 346
 Niidist piits (296: 3, 314: 1)
 Nikastuse sõnad 422
 Noorelt mehele (202: 6)
 Nooriku virkuse õpetus 337
 Nooriku virkuse õpetus (314: 2a,
 355: 1)
 Nurka, noormehed! (286: 3)
 Nutan noorust (378: 1)
 Nutust järv (203: 1)
 Nõia silmad selja taha! 444
 Nõiutud kodu 159
 Nälja peksmine 78

- Näotu naine 323
 Oidus ilus hein (453: 1)
 Oksad oravaid täis (225: 1)
 Ole terve au hoidmast! 328
 Oleks see mees minu! 233
 Oleks see mees minu! (236: 2)
 Oleks teadnud, et kurjale kositakse 381
 Oleks õlad õunapuust (164: 2a–f)
 Oma ema ja võõrasema ootavad koju 209
 Oma ema ja võõrasema ootavad koju
 (192: 2, 386: 1a)
 Oma ema ja võõrasema söök
 (119: 1)
 Oma ema ja võõrasema äratus
 (9: 2a, 131: 1, 192: 2, 209: 1)
 Oma ja võõra kasvatus (71: 1)
 Oodatakse koju tööle 110
 Oodatakse koju tööle (165: 1a,
 179: 1)
 Oodati hooraks 255
 Oodati hooraks (271: 1a)
 Oota, Osmi härg! 335
 Ootan hulka hõigatavat (73: 2)
 Ori lahkub 187
 Ori lahkub (164: 1)
 Ori sajatab (165: 1a, 168: 1–3,
 169: 1, 171: 1, 181: 2)
 Ori tahab süüa (118: 1)
 Orja ase 183
 Orja ase (182: 1)
 Orja hool 182
 Orja meelevald 192
 Orja palk 181
 Orjade tee 71
 Orjade tee (287: 1a)
 Orvust kosilane 293
 Orvust peiu vanemate haul (310: 1)
 Osmi härg, Korova pull 459
 Pakku kurja saksa eest (181: 1)
 Paljakas (268: 1, 358: 2)
 Palju 76
 Palju püütud neiu 281
 Palju vanatüdrukuid 302
 Palve sakstele 172
 Palve sakstele (164: 1, 275: 1)
 Pane see tütar minule! 264
 Pane see tütar minule! (299: 1,
 309: 1)
 Parmu matus 416
 Pea puutub sealihasse (322: 1a)
 Pead ei anta poiste piirda 238
 Pealtnäha neiu 254
 Pealtnäha neiu (274: 1)
 Peetud neiud 251
 Peig peelesepp (340: 1)
 Peig Pihkvast piitsa tooma (340: 1)
 Peiu süda teadmata 276
 Peiul kulli küüned 344
 Peiul kulli küüned (329: 4)
 Peiul kübar külast 326
 Peiul kübar külast (327: 1)
 Peks mõisas (386: 1a)
 Peksa perelapsi! (165: 1a, 168: 3)
 Pereleib piprane (339: 1)
 Perenaine paks sealiha süües 190
 Peretütar inetu, vaeslaps ilus 212
 Peretütar inetu, vaeslaps ilus (94: 1,
 272: 3)
 Peretütre ja vaeslapse kangas 211
 Pestud anumad 152
 Petis peiu 296
 Petis peiu (321: 1, 322: 2)
 Pidulõpe! 370
 Pilves veepisarad (6: 1)
 Pinna kiskumine 453
 Pisike punane põrsas 100
 Pisike punane põrsas (185: 1a–e)
 Poisi ja neiu matus 282
 Poisid joovad kuradi kust 278
 Poisid tundsid ära 454
 Poiss tõuseb päikesega 261
 Poiste poimine 287

- Pole kodu soldatil 196
 Pole matjaid (200: 1)
 Pole tuim ega vihane 229
 Pruut pooleli peetud 325
 Pruut uinub oodates (311: 1)
 Pudrukeetmine 144
 Puhas poiss 259
 Pulliks Poolamaale 257
 Pulliks Poolamaale (84: 1)
 Pulmadest Kodavere kihelkonnas 70 aasta
 eest 308
 Pulmahobu valimine 310
 Pulmakombeid ja -laule 309
 Põlatud laps (286: 1)
 Põll põrmune 20
 Põllud põdema 127
 Põllul pulmad 132
 Põlvist põdema 374
 Põlvist põdema (314: 2a, 320: 1,
 372: 1)
 Põrand tahab tantsimist (51: 1)
 Päev soeb sulaste päid (118: 2)
 Päike lõunas – orjad lõunata
 (165: 1a)
 Päike ohje päästma (315: 2–3)
 Pühal püüdmine (201: 1)
 Pühi hobune vahust! (314: 2a–b)
 Pühkmed põllule (341: 1)
 Raha jäi õllevaadi otsale 85
 Raibetel pole raha (239: 1, 287: 1b)
 Rakmed rõõmustavad (348: 1)
 Rand haiseb (247: 1)
 Ranna kaasad mustad 137
 Ranna kaasad mustad (223: 4)
 Ranna valla külad 161
 Ranna valla rahvas 162
 Rannas saab värsket kala 343
 Rauta hobu! (291: 1)
 Rauta hobu, et saaks saan sõitma! 291
 Reht ei pekseta minuta (40: 1)
 Riia rikkumine (15: 4, 37: 1)
 Riietus isa- ja mehekodus (386: 1a)
 Rikas – inetu, vaene – ilus (372: 5)
 Rikas härra ja vaene mees 155
 Rikka härg ja vaese vares 156
 Ristitud mets 7
 Rohud Rootsimaalt (275: 1)
 Roosisõnad 425
 Rõõmus nekrut (233: 5)
 Sa laulad sea sõnu! 43
 Sa laulad sea sõnu! (44: 1, 168: 1)
 Saagu saksad surema! 170
 Saani tegemine 134
 Sain teele – hakkas sadama 70
 Sain teele – hakkas sadama (309: 1)
 Saks ei luba naist 173
 Saksa asemel sandile 377
 Saksa asemel sandile (322: 2)
 Saksa viha sõnad 441
 Saksad põrgu! 171
 Salaja veimi vaatamas 357
 See neiu minu nimel (322: 2)
 Seon lehmad lepa külge 56
 Sepal mustad lapsed (291: 1)
 Siidised tulevad 313
 Siimumäng 62
 Siin on kündnud küürseljad 125
 Siin on kündnud küürseljad (128: 5)
 Sillad soile 138
 Sirgujäljed (311: 1)
 Sirise, sirbikene! 128
 Soldati ase (172: 1)
 Soome sild (233: 2, 4–5)
 Sopu, sopu, saunakene! 432
 Suisu suuremaks! (389: 2)
 Sulane öösi hobuseid otsimas 188
 Sulase kättemaks 185
 Sulase meelitamine (183: 1, 187: 1)
 Sundija sulane 177
 Surm võõrsil 200
 Surma sajatus (267: 1)
 Surmakoht teadmata (222: 1)

Suu laulab – süda muretsel 38
 Suude sulg 39
 Suude sulg (13: 5b, 25: 4a–e)
 Suur härg 1
 Suur suguvõsa (200: 1)
 Suur tamm 4
 Sõi sea söögi 194
 Sõid eide südant (214: 1)
 Sõidaksin Sõõrumäele 154
 Sõin eide südant 216
 Sõit-sõit linna! 398
 Sõit-sõit linna! (397: 5a)
 Sõit-sõit sõtsele! 397
 Sõit-sõit sõtsele! (410: 2)
 Sõled soola peale (322: 1a–b,
 339: 1)
 Sõnad nõiduse vastu 443
 Sõnad sepa tehtud (42: 1)
 Sõnakera 388
 Sõnakera (200: 1)
 Sõnasaatmine loomadega (200: 1)
 Sõrmed sõimatakse (202: 3)
 Sõrmemähkimise mäng 63
 Söö, kari! 114
 Sündimissõnad 420
 Sünnin külapoisi sülle 48
 Tahtsin minna talgutele 130
 Talguline tahab süüa (131: 1)
 Talguliste laul 131
 Tall taeva all (97: 1)
 Tamm läheb tantsima 51
 Tamm läheb tantsima (286: 1)
 Tantsige, ma vaatan! 53
 Tantsitage tasa! 367
 Tarbepuude raiumine 133
 Tark ja kaval (204: 1)
 Tasa käib talutütar 230
 Tee pätsi! 402
 Tee tinast! 456
 Tehke ruumi peiule! 316
 Teohobuse söök (122: 1a–f)

Teolise leivakott 176
 Teolise leivakott (17: 1)
 Tere, kõrts! 81
 Tere, saun! 434
 Teretamata möödujale (131: 1)
 Terveks vihtlemise sõnad (432: 1)
 Tervisesõnad 436
 Tii, tii, tihane! 403
 Till-pill torupill 400
 Tilluke naine 371
 Tilluke teomees 174
 Tilluke teomees (16: 1–10, 172: 1)
 Too vett! 414
 Tore peig, tore kübar 327
 Tugi sai sellel, kes ei tundnud
 (222: 1, 387: 1)
 Tuhkapäeva laul 92
 Tule linnuna järgi! (203: 2, 223: 2)
 Tule meile! 407
 Tule mulle! 294
 Tule mulle! (296: 2)
 Tule mult luba küsima! 297
 Tule mult luba küsima! (12: 2–4,
 233: 5)
 Tule, uni! 392
 Tule, uni, uksest sisse! (392: 3–4,
 396: 1)
 Tule, vihm! (271: 2)
 Tulekahju sõnad 450
 Tulgu laulma, kel hea naine! 376
 Tuli üks tubakanina (301: 1)
 Tulle oleks visand viinatoobi
 (378: 1)
 Tunnen tuima neiu 268
 Tuule tuba 213
 Tõbine naine (2: 1)
 Tõuse karja saatma! 112
 Tõuse karja saatma! (131: 1)
 Täid kaladeks 102
 Täid kaladeks (31: 1b)
 Tänu sauna eest 433

Tänu sauna eest (438: 2a–f)
 Tütar vette! 9
 Tütarde tapja 13
 Tütarde tapja (14: 1)
 Uhke hobune (305: 2)
 Uhkus uue kuue peale 279
 Unenägu 284
 Uni ei anna uuta kuube 151
 Uni ei anna uuta kuube (30: 1,
 79: 1)
 Uni, mine külasse! 150
 Urbimisesõnad 437
 Uss, maa-alune (448: 3a–c)
 Uss, sarapuu-karva (448: 3a–c)
 Ussisõnad 448
 Vaeslaps käoks 107
 Valusõnad 430
 Vanapoisid müürile magama! 306
 Vanapoiss istub leelõukal 304
 Vanatüdruk istub leelõukal 303
 Vanatüdruk saab mehele 458
 Vara vaeslapses 203
 Vara vaeslapses (13: 3, 202: 1,
 207: 1)
 Varajane vaeslaps 208
 Vares ootab hobuse surma 97
 Vares, vaga linnukene (105: 3,
 145: 1–4, 146: 1–2)
 Varese pojad 104
 Varsele valu! 419
 Varsele valu! (426: 1)
 Vastumeelt kosilane 301
 Vea vett, neiu! 338
 Veere venna juurde! (118: 1)
 Veere, päev! 118
 Veevõetud venda leinamas 201
 Veimed teiste tehtud (322: 1a)
 Venna otsija 3
 Venna sõjalugu 23
 Venna sõjalugu (3: 1)
 Vennal väitsakene 139

Vihm mujale maale! 117
 Vihun viie vikatiga 123
 Vihun viie vikatiga (122: 1a–f)
 Vii vildakille! 347
 Viiakse kasvukaaslane 334
 Viiakse soldatiks (172: 1)
 Viiakse Virumaale (25: 1–3)
 Viige vihased neiud! 330
 Viige vihased neiud! (314: 2a)
 Viin murrab maha (81: 1)
 Viinamõõt viltu 86
 Viru sepp 21
 Viru sepp (300: 2b)
 Viskab sukad sõnnikule 245
 Viskab sukad sõnnikule (81: 1)
 Vitsasõnad 442
 Võitegemise sõnad 451
 Võitud tantsukingad 54
 Võnnust võtja (287: 1b)
 Võta naine töölt! 271
 Võta naise hooled! 355
 Võta regi rindadeks! 42
 Võta regi rindadeks! (160: 4b–d, g)
 Võta vallast vaeslaps! 272
 Võta vallast vaeslaps! (271: 1b,
 314: 2a)
 Võta väike naine! 269
 Võta väike naine! (268: 2b–h)
 Võtsin võid – ei vähenenud 219
 Võtsin võid – ei vähenenud (218: 1,
 329: 2, 331: 1, 355: 1)
 Välja tuusijad toast! (313: 1a–b)
 Väravamäng 64
 Väravamäng (402: 28)
 Õde vennale kaasitajaks 267
 Õde õuest kadunud (353: 1)
 Õitsilaul 121
 Õitsisängid 120
 Õpetas õmblema 148
 Õpetas õmblema (202: 1)
 Õunapuu 283

Äiutus 393

Äpardused teel (315: 2–3, 349: 1)

Ära enne istu, kui pink seatud! 317

Ära enne tõllast tõuse! 349

Ära enne tõllast tõuse! (316: 1,
330: 4)

Ära jookse joodikule! 244

Ära jookse joodikule! (245: 1a–b,
2a–c, 3a–b)

Ära kaeba kupjale! 178

Ära kipu kiltriiks! 168

Ära kipu kiltriiks! (165: 1a, 169: 1)

Ära kurda ehteid! 341

Ära löö silmi tulele! (271: 1a)

Ära mine valgele mehele! 249

Ära pelga puuduvat! (365: 2)

Ära puhu puna! 94

Ära tusatse toas! 342

Ära tõrgu tulles! 339

Ära võta leske! 270

Ära võta leske! (272: 1)

Ära võta mõisast naist! 274

Ära võta mõisast naist! (272: 3)

Ära võta pikka, võta lühike!
(269: 1–3b)

Ära võta rikast! (272: 3)

Ära võta üksikut! (271: 1b, 3, 4a–c,
272: 2, 314: 2a)

Ärge naerge neide, endal naine võtmata!
280

Ärge põue pistke! 365

Õeldi sulase sõbraks (271: 1a)

Õeldi vanaks 256

Õösel üksi 288

Ühes sõbrad 258

Ühes sööme-joome (204: 1)

Ütles hobust otsima 321

TÜÜBINIMEDE VÕRDLEV REGISTER

Kodavere laulutüüpide numbritele ja pealkirjadele järgnevad viited samade laulutüüpide numbritele (ja erinevuste korral ka nimedele) „Vana Kandle“ (VK) varasemates köidetes, eepiliste laulude teaduslikus väljaandes „Eesti rahvalaulud“ I–II (ER I) ning teaduslikes antoloogiates: Herbert Tampere „Eesti rahvalaule viisidega“ I–V (ERIV), „Eesti rahvalaulud. Antoloogia“ I–IV, toimetanud Ülo Tedre (ERIA) ja Anu Visseli „Eesti karjaselaulud“ I–IV (EKL).

Juhul, kui Kodaveres tuntud laulutüübid esinevad neis väljaannetes liitosadena (motiividenä) erinevates laulutüüpides või -tsüklites, siis on viidatud vaid väljaandele (tärniga), märkimata tüübinumbreid ja üksikvariante. EKL tüübinimede viitamisel on piiratud köitenumbri(te) märkimisega.

1. Suur härg: VK III 324, VK V 109, VK VI 4, VK VIII 6, VK IX 7, ERIV I D 20, ERIV IV 13, ERIA 4; Soome härg – ER I 10.
2. Kuldnaine: VK III 185, VK IV 181, VK VI 40, ER I 3, ERIV IV 63–65, ERIA 7.
3. Venna otsija: VK VIII 3, VK IX 4, VK X 3, ERIA 8; Läksin vendä otsimaie – VK II 301. Vrd Venna sõjalugu (23).
4. Suur tamm: VK III 304, VK IV 328, VK V 357, VK VI 5, VK VII*, VK VIII 5, VK IX 6, VK X 4, ERIV IV 8–10, ERIA 12; Tamme istutamine – VK II 296.
5. Kolm kotkast: VK VI 531, ERIA 245. Vrd Mitmesugused maad: Kolm kotkast – VK VI 204.
6. Käost utekene.
7. Ristitud mets: VK VI 23, VK VIII 15, ER I 5, ERIV IV 74, ERIA 19.
8. Lunastatav neiu: VK III 111, VK IV 127, VK V 381, VK VI 21, VK VIII 24, VK IX 19, VK X 13, ERIV IV 37–38, ERIA 20; Armuta omaksed – VK I 103; Anne läeb meiltä sõdaje – VK II 292.
9. Tütar vette!: VK IX 20, ERIA 1869; Ema ei viinud vette – VK IV 6, VK VIII 26, ERIV IV 17–18; Vii vette – VK I 70; Kudas viin vere vezile – VK II 122.
10. Müüdnud neiu: VK III 116, VK IV 141, VK V 361, VK VI 38, VK VII 257, VK VIII 23, VK IX 18, VK X 12, ER I 12, ERIV IV 35, ERIA 24; Neiu müük – VK II 45.
11. Arg kosilane: VK III 98, VK IV 120, VK V 370, VK VI 20, VK VIII 19, ERIV IV 47–48, ERIA 22; Arg peig – VK II 55; Neiu püüdmine – VK I 120; Neid pole püssil püütav – ERIA 2132.
12. Kaevul kosija: VK III 144, VK IV 191, VK V 380, VK VI 18, VK VII 6, VK VIII 20, VK IX 17, VK X 11, ERIV IV 54–55, ERIA 23, EKL IV; Kozjasõit – VK II 53.

13. Tütarde tapja: VK III 152, VK IV 218, VK V 394, VK VI 37, VK VII 258, VK VIII 27, VK IX 21, VK X 14, ERIV IV 67–69, ERIA 25; Ema, poeg ja minija – VK II 56.
14. Ema müüs tütreid. Vrd Tütarde tapja (13); Miks müüsid tütre! – VK VII 45; ERIA 2223; Tütre müümine VK IV*.
15. Mehetapja: VK III 175, VK IV 216, VK VIII 28, VK X 15, ERIV IV 72; Mehe tapja – VK VI 39, VK IX 22, ERIA 28; Mehe hukkaja – VK I 111, VK II 308.
16. Hobune varastatud: VK III 27, VK IV 333, VK V 406, VK VI 41, VK VII*, VK VIII 44, VK X 26, ERIV IV 100–101, ERIA 39; Hobuze kahju – VK I 105.
17. Härjad murtud: VK IV 338, VK VI 42, VK VIII 45, VK IX 15, ERI II 18, ERIV IV 102–103, ERIA 38, 722, EKL IV; Härgade kahju – VK I 104, VK II 306.
18. Haned kadunud: VK III 26, VK IV 337, VK V 405, VK VI 60, VK VII 272, VK VIII 49, VK IX 14, ERIV IV 104–105, ERIA 37; Hani kadunud – ERI II 17; Hane karjane – VK II 304; Kas tie' mino hanni näiet – VK I 147.
19. Hobuse ostjad: VK III 29, VK IV 335; Hobuseostjad – VK VI 45. Vrd Karja kauplejad – ERIV I B 14, ERIV IV 96, ERIA 35.
20. Põll põrmune: VK III 23, VK V 368, VK VI 24, VK IX 12, ERIV IV 93–94, ERIA 41; Kuulsin külas kiigutava – VK II 209; Poizi' lei tsõõri morola – VK I 18.
21. Viru sepp: VK III 363, VK IV 363, VK VI 120, VK VIII 46, VK IX 11; Valla sepp – VK X 19; Jätä maha sepä amet – VK II 300; Vend sepaks – ERIA 953.
22. Kubjas ja teomees: VK IV 388, VK V 412, VK VII 271, VK VIII 51, VK IX 27, VK X 25, ERIV IV 122–126, ERIA 1413; Käizin tilluke teole – VK II 150; Oh mu kubjas kullakene! – VK II 151; Ollin tilluke teole – VK II 152; Pühäbä pühä pidäzin – VK II 156; Kupja peksja – VK VI 64.
23. Venna sõjalugu: VK III 420, VK IV 418, VK V 411, VK VI 57, VK VII 293, VK VIII 55, VK IX 30, VK X 27, ERIV IV 112–113, ERIA 1677; Vennä sõa lugu – VK I 102; Venna sõja lugu – VK II 291.
24. Maarja otsib poega: VK VII 208, VK VIII 70; Maarja kõnnib tiedä müödä – VK II 49.
25. Küla jääb kuulama: VK VII 213, VK VIII 385, VK IX 228, VK X 125, ERIA 66, EKL I, IV; Kui mina hakkam laulemaie – VK II 12.
26. Laulud tööõpitud: VK III 74, VK IV 94, VK V 175, VK VI 567, VK VII 217, VK VIII 386, VK IX 229, ERIV V 5–6; Kust sie laps nied laulud võtnud – VK II 3; Lauliku vabandus – VK II 10 B; Kes mind kuuleb laalevada – VK II 14 A; Kust laulud saadud – ERIA 59 A.
27. Laulud lutsu suust: VK X 131, ERIV I F 6; Kust lood võetud? – VK VIII 387; Kust laulud saadud – VK IX*, ERIA 59 C; Lauliku vabandus – VK II 10 A. Vrd Lood luige suust – VK VII 218; Kust lood võetud? – VK VI 570.
28. Lauliku lapsepõlv: ERIA 109; Lauliku lapsepõli: VK IV 84, VK VIII 380, ERIV V 3–4; Mille mull pal'lo sönno suuh? – VK I 6.
29. Lauliku soost: VK III 71, VK IV 83, VK V 174, VK VI 571, VK VIII 384, VK IX*, VK X 128, ERIA 110; Mina'p laala? Miks ep laala? – VK II 17.
30. Laula, kuni elad!: VK IX 232, VK X 124, ERIA 49; Paras laulu aeg – VK II 1; Laula! – VK V 172, ERIV V 1; Laula, suukene! – VK VI 563, VK VIII 391.

31. Laulan mere maaks: VK VII 209, VK IX 236, VK X*; Laulan mered maaks – VK VIII 396; Ma laulan mere maaks – ERIA 70; Lauulu vägi – VK I 14; Lauulu võim – VK III 79, VK IV 87, VK V 180, ERIV V 21; Laulan mered muruks – VK VI 573.
32. Metsa murd: VK IV 88, VK VI 588, VK VIII 39, VK X*, ERIV V 19; Metsamurd – ERIA 68.
33. Laulan lapsed lammasteks: VK VI 1056, VK VII*, ERIA 71.
34. Lauldud hobu ja sadul: VK VI 566, VK VII 210, VK VIII 399, VK X 127; Hobu ja sadul – VK III 77, VK V 181, ERIV V 20; Laulust hobu – VK IX*, ERIA 74.
35. Laisa laulu suits: VK IX 409, ERIA 120; Suits – VK V*; Laisad laulma – VK VI 609.
36. Arg laulik: VK VIII 381, VK IX 226, ERIA 116 C; Laulik kardab laitjaid – VK X 140; Kardab laulu laitmist – VK IV 101, VK V 191, VK VII 222; Laulik kardab hääle viijaid – VK VI 578, VK X 139; Sõna võtjad – VK III 86; Küläp mä laalas, laedetasse – VK II 8; Laulazigi, ei ma tohi – VK I 13; Ei tohi tõesti laalda – VK II 7.
37. Kurb laulik: VK IV 98, VK VIII 382, VK IX 227, ERIV V 25, ERIA 129; Sünnü ei süü ilole – VK I 117; Suu laulab, süda muretseb – VK VI 604 D, G, VK VII 221.
38. Suu laulab, süda muretseb: VK VI 604 D, G, VK VII 221, VK IX*; Kurb laulik: VK IV 98, VK VIII 382, VK IX 227, VK X*, ERIV V 25, ERIA 129; Sünnü ei süü ilole – VK I 117.
39. Suude sulg: VK III 81, VK IV 93, VK V 192, VK VI 575, VK VIII 395, VK IX 238, VK X 135, ERIV V 23, ERIA 103; Küla ütleb: Kuku, kuku! – VK II 4; Küläp mä laalas, laedetasse – VK II 8.
40. Lauliku vaev: VK III 87, VK IV 95, VK V 194, VK VI 603, VK VIII 383, VK IX*, ERIA 112.
41. Laulikule palka: VK VI 602, VK VIII 240, VK IX*, ERIA 113; Laulik tahab raha – VK III 267, VK IV 96; Laulik tahab palka – VK V 187; Antke juua laulijalle – VK II 19 B.
42. Võta regi rindadeks!: Võta äke hääleks! – VK VI 910, VK VII 138, VK VIII 412, VK X 145; Mis sa laalad, lampilõuga? – VK II 220; Halb laulik – VK III 260; Mis sa, hääletu, ägised! – VK V 115; Võidulaulmine – ERIA 99 C; Lauliku sõim – ERIA 122.
43. Sa laulad sea sõnu!: Laulad sea sõnu – VK VI 925, VK X 150; Ei mõista laulda – VK VIII 413, ERIA 102.
44. Alles suu verine: VK VI 919, VK VIII 420, ERIA 2895; Suu verine – VK V 124. Vrd Mis sa, sitikas, sirised! – VK V 114, VK VI 913, VK VII*, VK VIII 416, VK IX 246, VK X 147, ERIV V 28; Lauliku sõim – VK III 262, ERIA 122; Laulikute sõimlemine – VK IV 291; Porikärbes – ERIA 2893.
45. Mida suust kukub: VK V 113, VK VI 912, VK VII*, VK VIII 417, VK X 146, ERIA 2892; Mis sina laulat, lahki-lõuga? – VK I 96; Hää ja halb laulik – VK III 261; Lauliku sõim – ERIA 122.
46. Lugu otsas!: ERIA 135, VK VIII 410; Lugu otsas ja laaletud – VK II 20; Lugu juozis müödä luuda – VK II 219.
47. Kutse kiigele: VK IV 56, VK V 35, VK VIII 421, VK X 67, ERIV II, I B 12; Kiigele kutse – VK VII 227, VK IX 249, ERIA 402; Kiigele kutsumine – VK VI 617; Tulge kiigele, tooge mune! – ERIA 403; Tulge kiikma, külänaezed! – VK II 206.

48. Sünnin külapoisi sülle. Vrd Kiigel kartlik – VK III 54, VK IV 64, VK V 38, VK VI 634, VK VIII 428, VK X*, ERIV II, I B 10, 24, ERIA 415.
49. Kiige toomine: VK VIII 422, VK IX 250, VK X 64, ERIA 439; Kallis kiik – ERIV II, I B 8, 17.
50. Laisk tööle – nobe tantsima: VK VIII*, ERIA 521, 1652; Peretütar laisk tööle, nobe tantsima – VK X 315.
51. Tamm läheb tantsima: Tamm läheb tantsima – ERIA 524. Vrd Tuba tahab tantsimist – VK IX 268; Põrand tahab tantsimist – VK VIII 460, ERIA 526.
52. Ei ole tantsitajat: VK VIII 458, ERIA 527.
53. Tantsige, ma vaatan! Vrd Tantsi, neiu! – ERIA 522; Tantsi! – VK V 336.
54. Võitud tantsukingad. Vrd Tantsin, tallan kingad – VK IX 269; Tantsin pillitagi – VK VIII 459, ERIA 532.
55. Kolmed püksid: VK IX 521, ERIA 934.
56. Seon lehmad lepa külge.
57. Kivist kella löödi.
58. Maatants. Vrd Kalajõgi (101).
59. Laps naise vokk: Kallis kangapakk – VK IX 502; See mu kallis kangapakk – VK VIII 715; Lapse tants – VK VI 1072.
60. Minu tütar tilluke. Vrd Tilluke naine (371).
61. Laevamäng: VK III 441, VK VI 1026, ERIV III, I A 5–6, ERIA 475.
62. Siimumäng: VK VI 1033, ERIV III, I A 33, ERIA 492.
63. Sõrmemähkimise mäng: VK VI 1034, VK VIII 448, VK X 83; Paarimäng – ERIV III, I A 42, ERIA 496.
64. Väravamäng: VK VIII*, ERIV III, I A 38, ERIA 483; Sillamäng – VK X 82; Taevaminemise mäng – VK VI 1045.
65. Kuningamäng: VK VI 1027, VK X 80, ERIV III, I A 23, ERIA 476.
66. Lambamäng: VK III 439, VK IV 439, VK VI 1023, VK VIII 444, VK IX 261, VK X 78, ERIV III, I A 9–11, ERIA 469; Lambakarjane – VK II 173.
67. Mõistatus viljast ja loomadest. Vrd Mõistatus loomadest (68) ja Mõistatus viljast – VK VI 1047, ERIV V 175; Vilja mõistatamine – VK IV 420, VK VIII 736, VK IX 516; Mõistatuslaul – ERIA 338; Muistsin, muistsin, mis mina muistsin – VK II 340.
68. Mõistatus loomadest: VK V 328; Mõistatuslaul – ERIA 338; Mõesta, mõesta, mo õeke! – VK II 339.
69. Mõistatus mesilasest: VK VI 1048.
70. Sain teele – hakkas sadama: VK VIII 548; Halva ilmaga teel – VK IV 230, VK V 48, VK X 89; Miks kaua viibisime – ERIA 2397 A.
71. Orjade tee: VK IX 122, VK X 53, ERIA 1046; Orjade rada – VK VI 205, VK VIII 167; Tööle minnes – VK I 79.
72. Lähme kuud kuulama!: VK VI 520, ERIA 1062.
73. Neiu linn: VK VI 527, VK X*, ERIV I B 6, ERIA 1056, EKL II. Vrd Imelik maja – VK III 305, VK IV 33, VK V 402, VK VI 314, VK VII 7, VK VIII 304, VK IX 221, VK X 346, ERIV IV 84–86; Saunamehe nali – VK I 90; Vaeze saunakene – VK II 259.

74. Imemaa: VK III 70, VK IV 35, VK V 47, VK VI*, VK VIII*, VK IX 222, VK X*, ERIV II, I B 30, ERIA 1064 A, EKL II; Kunas meie sinna saame – VK II 257.
75. Imed: VK III 318, VK IV 320, VK V 329, ERIV V 186–187, ERIA 1065; Imed võõras külas – VK VII 135, VK VIII 305, VK IX 223, VK X 342; Oi imetä, või imetä! – VK II 225; Pöörane küla – VK I 191; Pahupidi – VK VI 424.
76. Palju: VK III 347, VK VIII 291; Hunte palju VK X*.
77. Ann ahju peal. Vrd Isa ahju peal – VK VIII 290.
78. Nälja peksmine: VK VI 159, VK VIII 274, ERIV V 105, ERIA 1163.
79. Joodiku lapsepõlv. Vt ka Uni ei anna uuta kuube (151), Ori lahkub (187).
80. Kurv kodus, rõõmus kõrtsis.
81. Tere, kõrts!: Tere kõrtsi, kõrvi kirja! – VK II 261; Kõrtsi teretamine – VK IV 49.
82. Joodiku hobune: VK VIII 471, VK IX 275; Joodiku hobu – ERIA 611; Joodik tunnukse hobusest – VK VI 401.
83. Ei joonud naist maha: VK VIII 685, ERIA 593.
84. Joodik kiidab jalgu: ERIA 591. Vrd Joo, küll jalad koju viivad – VK IX 277, ERIA 590; Joo, kurk – VK IV 50, VK V 350, VK VIII 469; Jalad, viige koju – ERIA 614.
85. Raha jäi õllevaadi otsale: ERIA 583.
86. Viinamõõt viltu: VK IX 273, ERIA 584; Viltu – VK VIII 468, VK X 370, ERIV V 168; Viinast viltu – VK VI 388.
87. Kes ei tule jaanitulele!: VK V 33, VK VIII 439, ERIV II, I B 37, ERIA 388.
88. Mardilaul: VK III 45, VK IV 54, VK V 28, VK VI 640, VK VII 174, VK VIII 433, VK IX 256, VK X 58, ERIV II, I A 1–14; Mardid – VK II 204; Mardisandi laul – ERIA 368.
89. Kadrilaul: VK III 46, VK IV 55, VK V 29, VK VI 641, VK VII 176, VK VIII 434, VK IX 257, VK X 59, ERIV II, I A 15–20; Kadrid – VK II 205; Kadrisandi laul – ERIA 361.
90. Jõudke, jõulud!: VK VI 642, VK VIII 435, VK IX 260, VK X 60, ERIA 368; Jõulude ootamine – VK V 41.
91. Linad liulaskjale!: VK V 31, VK VII 178, VK VIII 436, VK IX 260, VK X 62, ERIV II, I A 24–25, ERIA 372; Lähme liugu laskemaie – VK II 200; Liulaskmise laul – VK III 48, VK IV 356; Linad liulaskijalle – VK VI 643.
92. Tuhkapäeva laul.
93. Külma võetud vili: VK X 49; Külma võtnud orase – VK VIII 81; Külma vilja võtnud – ERIV V 112; Hall vilja viinud – VK VI 104; Vili võetud – ERIA 173; Miks on norkus noored mehed – VK II 144.
94. Ära puhu puna!: ERIA 168; Tuul puhub puna – VK III 289, VK VI 88, VK VIII 79.
95. Kevad põllul: VK III 337, VK IX*, VK X 320, ERIV V 173, ERIA 184; Juba rukis loonud pead – VK VI 183.
96. Hirnub selgaistujaid: VK VIII 108, VK IX*, VK X 331, ERIA 303.
97. Vares ootab hobuse surma: VK III 322, VK V 320, VK VI 316, VK VIII 90, VK X*, ERIA 301; Mull ollid targad tallipoizid – VK II 180.

98. Kits ja hunt: VK V 327, VK VII*, VK VIII 97, VK X 326; Hunt ja kits – VK VI 1089, VK IX 55, ERIA 266.
99. Kits ja krapp: VK VIII 98, VK X 327; Kitse krapp – VK VI 1082, ERIA 325; Krapp – VK V 274; Kitsekrapp naise kaela – VK IX 451; Olli mull rikas risti-iza – VK II 270.
100. Pisike punane põrsas: VK VI 195, VK VIII 104, VK X 335, ERIA 329; Pisike põrsas – ERIV V 184–185.
101. Kalajõgi: VK III 296, VK IV 305, VK VI 54, VK IX 57, VK X*, ERIA 281; Lähme kala püüdemaie – VK II 187: A, B.
102. Täid kaladeks: VK III 295, VK V 360, VK VI 9, VK VIII 8, VK IX*, VK X*, ERIA 282; Mina mies meremehe poega – VK II 273.
103. Kurg kündmas: VK III 319, VK V 358, VK VIII 7, ERIV IV 16, ERIA 239; Kurg künnab – VK VI 8.
104. Varese pojad. Vrd Varese munad – VK VII 207, ERIA 237.
105. Kull kutsumata: VK VI 1087, VK VIII 91, VK IX 52, VK X*, ERIA 242.
106. Lindude õlu: VK II*, VK III 317, VK IV 311, VK V 321, VK VI*, VK X*, ERIV V 180, ERIA 241; Tihane tegi õlut – VK II 269.
107. Vaeslaps käoks: Käo laul – VK X 423; Vaenelaps käoks – ERIV III, II D 12–13. Vt FFC 97, lk 57.
108. Kägu kukub karjasele: VK III 316, VK VIII 87, VK IX 50, VK X 319, ERIV V 177; Kuku, kuku, käokene! – VK II 176; Kägu kukub töötajale – VK VI 105; Kägu kukub – ERIA 218.
109. Kuku, kägu! Vrd Kägu, kuku suve! – VK IV 308; Kuku, kuku käokene – VK II 176.
110. Oodatakse koju tööle: ERIA 1792; Kes koju ootab – ERIV V 31–32.
111. Mitu tööd: ERIA 1034.
112. Tõuse karja saatma!: VK IX 60, ERIA 638, EKL II, IV; Üles karja saatma – ERIV IA 24–25.
113. Aja kari siia!: Ajage kari siia! – VK IV 348, ERIA 646, EKL I–IV.
114. Söö, kari!: VK VI 69, VK IX*, ERIV IA 28–31, ERIA 649, EKL I–IV.
115. Karjasepõli: VK III 407, VK IV 346, VK VI 70, VK X 45, ERIV IA 35, ERIA 636, EKL II–IV. Vrd Ikka peab ori olema – VK VI 216, VK VII*, VK VIII 168, VK X 274, ERIA 1289; Ikka peab ori ojuma – VK II 147.
116. Karjast ootavad kodus muud tööd: ERIA 675. Vrd Oodatakse koju tööle (110).
117. Vihm mujale maale!: ERIA 157, EKL I–IV; Vihm võõrale maale! – VK III 284, VK IV 299, VK V 315, VK VIII 77, VK X*, ERIV IA 38; Üle huugu, vihmakene – VK II 171; Vihm sinna, kus rahvas must! – VK VI 179.
118. Veere, päev!: Veerä, veerä, päeväkene – VK I 85; Veere, veere, päeväkene – VK II 167; Veere, päike! – EKL I–IV; Veere, päev, õhtule – VK VIII 74, VK IX 46; Veere venna juurde – ERIA 144.
119. Kuri perenaine: EKL II. Vrd Karjasel kuri kodu – ERIA 676; Kuri kodu – VK IV 410, VK VI 263, ERIA 1803, EKL I–III.
120. Õitsisängid: Õitsil on säng ilus – ERIA 688; Õitsisängid ERIV I B 7–9.

121. Õitsilaul.
122. Halb hein: ERIV I E 3; Teohobuse söök – ERIV V 109.
123. Vihun viie vikatiga: ERIA 706.
124. Jätan lindude süüa: ERIA 790; Põld lindudele – VK VIII 122, ERIV I D 3, 33–34; Lõpe, lõpe, põllukene! – VK II 183.
125. Siin on kündnud küürseljad: VK IX 72; ERIA 760; Halb kündja – VK IV 358; Põimu laul – VK I 136; Ori sajatab vilja – VK VI 219; Lõikaja sajatab madalat vilja – VK VI 99, VK VIII 121; Lõikaja sajatab vilja – ERIA 759.
126. Kes meid otsas ootab? Vrd Mis otsas ootab – VK VIII*, VK X 40; Mis meid otsas ootab – ERIA 774; Lõikuseõlu – VK III 343, VK IV 360, ERIV I D 14–18, 41; Ee otsas on õlu – VK VI 90; Mis meid ee otsas ootab – VK IX 76.
127. Põllud põdema: VK VIII 124, VK IX*, ERIA 780; Ei töö tüüta – VK VI 100.
128. Sirise, sirbike!: VK V 3, VK VII 158, VK X 4, ERIV I D 24–26, 48; Sirise, sirbike! – VK VI 107, VK VIII 128; Sirbiviskamine – VK III 345; Sirbiviskamise laul – VK IX 75, ERIA 801.
129. Katki lõin koodi: ERIA 833.
130. Tahtsin minna talgutele: VK X*, ERIA 802; Tahtsin minnä talguzelle – VK II 194.
131. Talguliste laul.
132. Põllul pulmad: ERIA 810. Vrd Talgulistele tänu – VK VIII 130, VK IX 78; Talgute tänu – ERIA 817.
133. Tarbepuude raiumine: VK VIII*, VK X 344, ERIA 838; Puuderaiumine – VK III 303, VK IV 327; Puuraiumine – VK VI 119.
134. Saani tegemine: VK III 306, VK IV 330, VK V 375, VK VII*, VK VIII 12, VK IX 89, VK X 7, ERIV IV 50–51, ERIA 849.
135. Auk aias – VK IV 378, ERIA 853.
136. Mörrad mõisa poole: VK VI 262, VK VIII 148, VK IX 91, VK X 266, ERIA 987.
137. Ranna kaasad mustad. Vrd Rannapiigad – VK IX 93, Rannapoisid ja -piigad – ERIA 972.
138. Sillad soile: VK III 307, VK IV 279, VK VI 118, VK X 348; Sillad teedele – ERIA 854.
139. Vennal väitsakene. Vrd Viru sepp (21).
140. Lüpsik lüpsjale: Sõõru, lehmakene! – VK V 8, VK VII 159, VK X 49, ERIV II 1–6; Sõõru, sõõru, lehmäkene – VK II 178; Lehmälüpsmine – VK III 335, VK IV 341; Lüpsilaul I–IV – VK VI 75–78; Anna piima! – VK IX 79.
141. Anna piima!: VK IX 79; Sõõru, lehmakene! – VK V 8, VK VII 159, VK X 49, ERIV I 1–6; Sõõru, sõõru, lehmäkene – VK II 178; Lehmälüpsmine – VK III 335, VK IV 341; Lüpsilaul I–IV – VK VI 75–78.
142. Kokku, koorekene!: VK V 9, VK VI 79, VK VII 160, VK VIII 133, VK IX 82, VK X 50, ERIV II 7–8, ERIA 871.
143. Eks võinud meres mürada: ERIA 875; Käsikivi – VK VIII*, VK X 51; Käsikivil – VK VI*.

144. Pudrukeetmine: ERIA 885; Keeda putru! – VK VIII 711, VK X 52; Keeda putru, Kulli naine! – VK VI 144.
145. Laisk viib villad virga kätte: VK IX 112, ERIA 906; Laisk ketraja – VK III 362, VK V 207, VK VI 138, VK VIII 138, ERIA 907.
146. Küllap hiired heietavad: VK VI 139, VK IX*, ERIA 909; Hiired heietavad – VK V*.
147. Kärme ketraja: ERIA 903; Kärmas ketraja – VK VIII 137, VK IX 85; Kedrates – VK II 189; Hea ketraja – VK VI 137.
148. Õpetas õmblema. Vrd Ema ei lasknud laiselda – ERIA 1834.
149. Kärme kuduja: Kärmas kuduja – VK VIII*; Lõuendi lõksutaja – VK VIII 142; Surnukas suitseb – VK VI 142; Virk kuduja – VK IV*.
150. Uni, mine külasse!: VK VI 151, VK IX 117, ERIA 1106; Une ajamine – VK III 357, VK IV 369.
151. Uni ei anna uuta kuube: VK VI 150, ERIA 1102; Uni ei anna uut kuube – VK III 358, VK IV 368, VK V 150, VK VIII 165, VK IX 116, ERIV V 104.
152. Pestud anumad: VK X*, ERIA 943; Anumate puhtus – VK III 43.
153. Marjuleminemise laul: ERIA 213; Kutse marjule – ERIV I H 1; Marjule minek – ERIV I H 2.
154. Sõidaksin Sõõrumäele: VK VI 518, VK IX 102, ERIA 187; Sõõrumäele – ERIV I H 3–4; Sõstramäele – VK III 313, VK V 200, VK VIII 131; Oles mull oma hobone – VK II 266.
155. Rikas härra ja vaene mees: VK VI 290, VK VIII 222, ERIA 1272; Rikas härra ja vaene talumees – VK IV 400.
156. Rikka härg ja vaese vares: VK VI 289, VK VII 146, VK VIII 221, VK IX 1162, ERIV V 127, ERIA 1271; Rikka ja vaese söök – VK III 383, VK IV 401.
157. Ei rikast rahasse panda: VK IX 160, ERIA 1279; Ei rikas rahasse panda – VK V 283; Ei püüa rikkust – VK VI 296.
158. Naiste taplus: VK V 356, VK VIII 285, VK IX 167; Kaksi naista kakkelezid – VK II 243; Külanaiste riid – VK VI 413; Neiud kaklevad – ERIA 2064.
159. Nõiutud kodu. Vrd Nõiutud kari – ERIA 1172.
160. Laisk naine naerab neidu: ERIA 1141; Laisk naine laidab – VK VI 407, VK VII 123.
161. Ranna valla külad.
162. Ranna valla rahvas.
163. Naelavere küla talud.
164. Hirmus mõis: ERIA 1303; Põrgu mõis – VK III 372, VK IV 391, VK VIII 184, VK IX 139, ERIV V 154; Meil on kuri kubja põli – VK II 148; Kuri kupjapõli – VK VI 251; Kuri orjapõli – ERIV V 151–152.
165. Kubjas, lase lõunale!: VK VI 253, VK VIII 197, VK IX 143, VK X 270, ERIA 1414; Lõõri, lõõri, päeväkene! – VK II 166.
166. Kubjas põrgu!: VK VI 254, ERIA 1434; Kubjas õlekuppu seoti – VK VIII 208.
167. Kuhu läheb orja ohkamine: ERIA 1417.
168. Ära kipu kiltriks!: VK VIII*, ERIA 1452.

169. Kättemaks sakstele: VK III 374, VK IV 393, VK V 298, VK VII 273, VK VIII 215, VK IX 149, VK X 262, ERIV V 160–161, ERIA 1335; Härrad iksid ikke'essa – VK II 157; Härrad härgadeks – VK VI 243. Vt ka Saksad tööd tegema – VK VI 242.
170. Saagu saksad surema!: VK IX 150, ERIA 1339.
171. Saksad põrgu: VK VI 24, VK VIII 219, VK IX 151, ERIA 1340; Saksad põrgusse – VK III 375; Kurat kopsis kuuzikussa – VK II 242.
172. Palve sakstele: VK III 371, VK IV 390, VK VI 238, VK VII 274, VK VIII 211, VK IX 147, VK X 263, ERIV V 153, ERIA 1333; Oi mino hüvvä herrakeist – VK I 83.
173. Saks ei luba naist: VK III 183, VK V 391, VK VIII*, ERIA 1327; Saks ei sallinud naist – VK VI*.
174. Tilluke teomees: VK VI 220, VK X 284, ERIA 1357; Tilluke teopoiss – VK VIII 182, VK IX 137.
175. Hiire seljas teole – VK VII 270, VK VIII*, ERIV V 144, ERIA 1379. Vrd VK I 86: Teupoizi kaebdus.
176. Teolise leivakott: VK V 302, ERIA 1510; Teomehe leivakott – VK VI 227, VK VIII 173; Teolise halb söök – ERIV V 143.
177. Sundija sulane: VK II 160, VK III 380, VK IV 398, VK V 414, VK VI 66, VK VII 277, VK VIII 50, VK IX 28, ERIV IV 121, ERIA 1393.
178. Ära kaeba kupjale!
179. Asjatult loodud rikaste risuks: VK IX*; Asjatult loodud – VK VII 288, ERIA 1189; Asjata loodud – VK VI 312; Oleks Jumal loonud puuks – VK IV 21.
180. Lase orjad õhtule! Vrd Kubjas, lase õhtule! – ERIA 1415.
181. Orja palk: VK V 304, VK VIII 230, VK IX 124, VK X 290, ERIV V 137–138, ERIA 1531. Vrd Ori taevas – ERI I 7.
182. Orja hool: VK IX 123, ERIA 1293 C; Kuidas ori ollakse – VK IV 383; Mina tiijä orja elo – VK I 84.
183. Orja ase: VK IX*, ERIA 1295, ERIV V 139.
184. Hollandi sulane: VK III 379, VK V 305, VK VI 47, VK VII 278, VK VIII 233, VK IX 29, VK X 297, ERIA 1532, EKL II, IV; Ollin orjas, käizin karjas – VK II 162.
185. Sulase kättemaks: VK VIII 235, ERIA 1534; Kaval sulane kündmas – VK V 307, VK VII 275, VK 299, ERIV V 135–136; Perenaine pettis minda – VK II 164; Perenaine tüssab toiduga, sulane künniga – VK VI 268.
186. Millal orja kiidetakse: VK V 300, VK VIII 170, VK IX 128, VK X 289, ERIA 1506.
187. Ori lahkub: VK III 381, VK VII 276, VK IX*, ERIA 1538; Ori läheb ära – VK VI 275, VK VIII 231, VK X 302, ERIV V 140.
188. Sulane öösi hobuseid otsimas: ERIA 1502. Vrd Kubjas ajas hobuseid otsima – VK V 297.
189. Keedeti kingaleent: VK VIII 237, VK IX 168, ERIA 1518; Orjale kingaleent – VK VI 284, VK X 295.
190. Perenaine paks sealihä süües: ERIA 1559; Paks perenaine – VK VIII 240.
191. Juba sörgib söögitooja: ERIA 1515.

192. Orja meelevald. Vrd Minia meelevald (331).
193. Laisk perenaine tanuta tares: ERIA 1557, Laisk perenaine – EKL I–II.
194. Sõi sea söögi: VK VIII 294, VK X*.
195. Kaugel soldatiks.
196. Pole kodu soldati: ERIA 1748.
197. Kellele kurdan?: VK III 413, VK VI 167, VK X 176, ERIV V 113, ERIA 1208.
198. Neiu surm: VK III 12, VK IV 76; Kivine kirst – VK VI 536, VK IX 218, ERIA 1233.
199. Ema itkeb teistest enam. Vrd Oma ja võõras leinamas – ERIA 1236.
200. Surm võõrsil: ERIA 1229.
201. Veevõetud venda leinamas: ERIA 1886. Vrd Venna otsija (3); Uppunud vend – ERI 18.
202. Ema haul: VK III 16, VK IV 10, VK V 313, VK VI 339, VK VII 282, VK VIII 246, VK IX 174, VK X 304, ERIV IV 19–22, ERIA 1601; Tütar ema haua pääl – VK I 68; Meie kaks vaesta lasta – VK II 137.
203. Vara vaeslapseks: VK V 309, VK VI 336, VK VII 84, ERIV V 116–117, ERIA 1591; Vara vaeslapseks jäänud – VK III 402, VK IV 406; Ma jäin vara vaezes lapses – VK II 127; Ole-e mull umma imäkeist – VK I 65; Imä mull kuoli väikohna – VK I 66.
204. Kaks vaeslast: VK V 310, VK VIII 248, VK IX*, VK X*, ERIA 1603; Meie kaks vaesta lasta – VK II 137.
205. Looja lohutab vaeslapsi. Vrd Pole kodu vaesellapsel – ERIA 1626.
206. Meeles memmekene: Memm tuli meelega mitu korda – ERIA 1829.
207. Isa loomad võõraste käes: VK IX 176, ERIA 1624; Isa loomad võõrastele – VK VI 318.
208. Varajane vaeslaps: VK III 405, VK VIII*, VK IX*, ERIA 1625.
209. Oma ema ja võõrasema ootavad koju: VK IV 409, VK V 312, VK VII 285, VK VIII 258, VK IX 183, VK X 313, ERIA 1635, EKL I–III; Oma ja võõrasema ootavad koju – ERIV V 131; Oma memm ja võõras memm – VK II 138; Teutüdruku kaebdus – VK I 87.
210. Annab süüa, haugutab: VK VI 286; Oma ema ja võõrasema söök – VK VIII 257, VK IX 184, ERIA 1636.
211. Peretütre ja vaeslapse kangas: VK VI 354, VK VIII 261, VK IX 187, ERIA 1653.
212. Peretütar inetu, vaeslaps ilus: VK VIII 259, VK IX 185, VK X 316, ERIA 1643; Peretütar ja orjalaps – VK II 30; Vaeslaps ilus ka halval toidul – VK VI 351; Peretütre ja vaeslapse söök – VK VII 287; Peretütar ja vaeslaps – ERIV V 128–129.
213. Tuule tuba: VK III 416, VK V 92, ERIV V 114; Kurva kodu – VK VI 315, VK VII 283, VK VIII 271, VK IX 206, VK X 306, ERIA 1209, EKL IV.
214. Memme vaev: VK III 4, VK IV 2, VK V 276, VK VI 434, VK VII 53, VK VIII 314, VK IX 281, VK X 152, ERIV V 36, ERIA 1815; Tütre tänu emale – VK II 38.
215. Ema viis põlles põllu peale: VK V 277, VK VI 437, VK VII 54, VK VIII 316, VK X 153, ERIA 1822.
216. Sõin eide südant. Vrd Sõid eide südant – ERIA 1818.
217. Ema ja armud: VK V 308, VK VII 280, VK VIII*, VK IX*, ERIA 1593; Ema arm – VK IV 9, ERIV V 40; Ema armud – VK VI 330.

218. Kallis kasvupõli: VK VII 48, VK VIII 311, VK IX 283, VK X 166, ERIA 1811; Oh sedä ennista eluda – VK II 134; Oh seda endist elu – VK VI 990; Endine elu – VK III 212; Endine elu isakodus – ERIV V 33.
219. Võtsin võid – ei vähenenud: Võtsin võid – ei vähenend – VK X*, ERIA 1847; Söömine isa- ja mehekodus – VK VII*.
220. Eide kiidutütar: ERIA 1850; Kiidutütar – VK III 6; Kiidutütar (-poeg) – VK VIII 320.
221. Hiljake: VK VI 444, VK IX 287, ERIA 1197; Hiline – VK III 18, VK V 278, VK VII 290, VK VIII 323, VK X 163, ERIV V 44.
222. Mis sai memmele minusta: ERIA 1202. Vrd Kasvatus asjatu (223).
223. Kasvatus asjatu: VK III 17, VK IV 22, VK VI 438, VK VII 289, VK IX 291, ERIA 1199: 4, ERIV V 42–43.
224. Mis kodus tehakse?: ERIA 1785.
225. Ilus küla: VK VIII 264, VK IX*, ERIA 1767; Ilus ja inetu küla – VK IV 362; Virus on ilus elada – VK VI 361.
226. Ei hooli laimust: Ei hooli laimust-kiidust – VK VIII 344; Ei hooli laitmisest – VK IX*, ERIA 1137.
227. Karske neiu: VK I 123, VK V 219, ERIA 2043; Poiss loodud petjaks – VK III 93, VK IV 109, VK V 218, VK VII 114, VK VIII 347, VK IX 298, ERIV V 86; Ära usu poisituttu – VK VI 714, ERIA 2329.
228. Kes mind võtab – võib elada: VK VI 670, ERIA 2179; Kes võtab – võib elada – VK VII 124; Teeb tööd kui tihane – ERIA 2513.
229. Pole tuim ega vihane.
230. Tasa käib talutütar.
231. Neidude kära külas. Vrd Kergemeelne neiu – VK VI 550.
232. Mesi meeste meelest: VK VI 663, ERIA 2184.
233. Oleks see mees minul!: VK VI 676, VK VIII 485, VK IX 367, ERIA 2249; Oleks see mees minul – VK III 137, VK IV 188, VK VII 5; Neiu vend – VK II 51; Tore peigmees – VK II 52. Vrd Tore sõit – VK III*, VK IV 42, VK V 377, VK VI 482, VK VII*, VK IX 107, VK X 179, ERIV II, I A 30, ERIV II, II B 12, ERIV V 52, ERIA 1071.
234. Kui mees on meelepärane: ERIA 3035.
235. Miks see Mihkel mind ei võta?: ERIA 2188; Miks poiss ei võta – ERIV V 88.
236. Meie ja teie poisid: VK III 136, VK IV 39, VK V 229, VK VI 359, VK VIII 362, VK IX 315, VK X 180, ERIA 1759, ERIV II, II B 61; Kahesugused nooredmehed – VK I 93; Meie mehed ja teie mehed – VK II 240; Oma ja võõra küla poisid – VK X 181, ERIV V 53.
237. Las mind olla osjake: ERIA 2209, ERIV V 56.
238. Pead ei anta poiste piirda: VK VI 684, VK X*; Pea piiramine – ERIA 17. Vrd Ei anna pead pordu piirda – VK IX 325; Ei anna pead pordu pesta – ERIA 1997.
239. Minu oma siin ei ole. Vrd Kaasa kaugel – VK III 108, VK IV 125, VK V 243, VK VI 648, VK VII 235, VK VIII 481, VK IX*, VK X 201, ERIV V 68, ERIA 2220; Minu kaaza kauge'ella – VK II 98.

240. Kaugelt tulevad paremad: ERIA 2217.
241. Neiu tahab härrale: Neiu tahab härrale enesele – ERIA 2287.
242. Neiu tahab talupojale: VK V 248, VK VI 692, VK VIII 525, VK IX 362, ERIA 2288; Mina lähen põllumehele – VK II 47; Neiu läheb põllumehele – VK III 121.
243. Ennem kivi kui pois juures: ERIA 2049, Ennem kivi kõrval – VK VII 343.
244. Ära jookse joodikule: VK VII*, VK IX 373, ERIA 2307.
245. Viskab sukad sõnnikule: VK IX*, ERIA 3077; Joodik viskab sukad sõnnikule – VK VIII 687; Hädad ilusa mehega – VK VI 986; Kuri mees – ERIV V 79.
246. Neiu saatus teadmata: ERIA 2296; Neidude tundmatu saatus – VK III 112; VK IV 139, VK VI 715.
247. Kas on viinale vihane?
248. Metsast mehele: VK III 157, VK IV 171, VK VI 716, VK VIII 532, VK IX 349, ERIV V 73, ERIA 2320; Mai oli maias, läks mehele – VK II 267; Pulmad põllul – VK VI 346.
249. Ära mine valgele mehele!: ERIA 2311. Vrd Hoiatus muki mehe eest – VK IX 372, ERIA 2314; Hädad ilusa mehega – VK VI 986; Ära mine ilusale mehele – ERIV V 80.
250. Mine mustale mehele!: ERIA 2308. Vrd Ära mine valgele mehele! (249).
251. Peetud neid: VK III 162, VK VI 549, VK VIII 354, VK IX 309, ERIA 2076; Ennemp mängin mätastega – VK II 228.
252. Maias meeste peale: ERIA 2083; Kergemeelne neiu – VK VI 550.
253. Mõisameeste armuke: VK VI 553, ERIA 2079; Noorhärade armuke – VK VIII 355.
254. Pealtnäha neiu: VK VII*, ERIA 2081.
255. Oodati hooraks: VK III 96, VK VI 542, VK VII 127, VK VIII 346, VK IX 307, ERIA 2061.
256. Öeldi vanaks: ERIA 2060.
257. Pulliks Poolamaale.
258. Ühes sõbrad: Ühes sööme-joome – VK VI 479, ERIA 1941; Ühes sööme, ühes joome – VK IX 322; Ei üht naist – VK V 233, ERIV V 89, VK X 222.
259. Puhas poiss: VK V 237, VK VIII 370, VK IX 324, ERIA 1999; Pole neidude magaja – VK V 238, ERIA 1998. Vrd Ei enne laulatust (277).
260. Läksin külla küürakil.
261. Poiss tõuseb päikesega: ERIA 1983; Poiss tõuseb neidude juurest – VK IV 186, VK VI 485.
262. Neiunälg: VK III 104, VK IV 177, VK VI 652, VK VII 112, VK VIII 334, VK IX 338, VK X 174, ERIA 2225; Neidud lähevad ära – VK V 244, ERIV V 62–63; Kui naerate, tunnete neiunälga – ERIA 1965.
263. Käin külatüdrukuid mööda: VK VI 488, VK IX 331, ERIA 1989; Käisin külatüdrukuid mööda – VK VIII 366.
264. Pane see tütar minule!: VK VI 724, VK VIII 493, VK X 203, ERIA 2139; Pane tütar mehele! – VK V 253.
265. Neid pole püssil püütav: VK VII 113, VK IX 297, ERIA 2132; Neiu püüdmine – VK I 120; Pole püssil püütav – VK V 371.

266. Miks meile ei tule?: ERIA 2145.
267. Õde vennale kaasitajaks: ERIA 1887; Oota, kuni kasvan kaasikuks! – VK VI 736, VK VIII 495.
268. Tunnen tuima neiu: VK IV 206, VK VI 735, VK VIII 519, VK IX 350, ERIA 2161; Tunnen tuima – VK V 86, VK VII 122, VK X 213, ERIV V 95; Õe nõu – VK I 33.
269. Võta väike naine!: VK VI 740, VK VII*, VK VIII 513, VK IX 351, ERIA 2164 C; Ära võta suurt naist! – VK IV 207.
270. Ära võta leske!: VK VI 743, ERIA 2162; Ära võta lesknaist! – VK IV 208; Võta naine neidudest! – VK IX 357, ERIA 2163, VK X 254.
271. Võta naine töölt!: VK IV 199, VK VI 738, VK VII 95, VK VIII 512, VK IX 353, ERIV IE 5, ERIV V 93, ERIA 2172.
272. Võta vallast vaeslaps!: VK VIII 516, VK IX 355, ERIA 2170; Võta vallast vaene lats – VK I 31.
273. Mina tunnen toime: 918.
274. Ära võta mõisast naist: VK VIII 518, VK X 358, ERIA 2173; Rikutud mõisaneid – VK VI 742.
275. Ei tule sinule!: VK V 245, VK VI 699, VK VIII 509, VK IX 346, ERIV V 61, ERIA 2216; Ei lähe sinule – VK IV 178.
276. Peiu süda teadmata: VK VII 118, ERIA 2303; Poisi süda teadmata – VK V 215.
277. Ei enne laulatust: VK III 476, VK VI 491, VK VIII 352, VK X 186; Saab juurde, seisab vagusi – ERIA 2082.
278. Poisid joovad kuradi kust: ERIA 1968.
279. Uhkus uue kuue peale: VK VI 501, VK IX 317, ERIA 1946; Poisid kiitlevad küllaga – VK VIII 371.
280. Äрге naerge neide, endal naine võtmata!: VK VI 502, ERIA 1962; Äрге naerge neiusid! – VK III 95, VK IV 176; Äрге naerge neide! – VK VII*.
281. Paljupüütud neiu: VK V 221, VK VII 115, VK VIII 491, VK IX 296, ERIV V 34, ERIA 2187; Kallis neiu – VK II 26; Palju püütud neiu – VK VI 661.
282. Poisi ja neiu matus: VK IV 38, VK V 210, VK VI 512, VK VIII 375, ERIV V 65, ERIA 1970; Neiu ja poisi matus – VK I 119.
283. Õunapuu: VK X 198, ERIV II, I B 31; Kolm õuna – VK II 318, VK VIII 479, ERIA 214.
284. Unenägu: VK I 20, VK IV 130, VK VI 644, VK VIII 480, ERIV V 67, ERIA 2112; Neiu unenägu – VK II 39.
285. Neli neiu: ERIA 2118; Neli neidu – VK VI 13, VK VII*, VK VIII*, VK X*.
286. Kosilased kodus: ERIA 2354; Kosjad kodus – VK V 362, VK VII 121; Kosjad kodu – VK III 114; Varajazed kozjad – VK I 17.
287. Poiste poimine: VK II 247, VK V 217; Nägin poissa puudevada – VK IV 112, ERIA 1956.
288. Öösel üks: VK VIII 496, VK IX 342, ERIA 2120; Öösi üks – VK III 182, VK IV 182, VK V 259, VK VI 649, VK VII 237, VK X 205, ERIV V 101–102; Ole-ei mull hõlmulist – VK I 143.

289. Haugub hamet aia peal. Vrd Öösel üks (288).
290. Kui peiu teaks: ERIA 2246; Kui kaasa teaks! – VK III 109, VK VI 672.
291. Rauta hobu, et saaks saan sõitma!
292. Kosjahobu söötmine: VK III 139, VK IV 190, VK V 374, VK VII*, VK VIII 21, VK IX 380, VK X 10, ERIV IV 52–53, ERIA 2341; Kosjahobuse söötmine – VK VI 762; Mõni mies mõnesugune – VK II 316.
293. Orvust kosilane.
294. Tule mulle!: VK III 143, VK IX 343, ERIA 2331. Vrd Mis viga tulla – VK IV 278, VK V 63; Mis sul viga mulle tulla – ERIA 2333; Miks sa tõrgud meeletult – VK II 89.
295. Ilus neiu, tule mulle!: VK X 209, ERIA 2334.
296. Petis peiu: VK III 227, VK VIII 575, VK IX 370, ERIV II, II B 67, ERIA 2330 C. Lubatud kingade asemel paar pastlaid. Vrd Kolmed kingad – ERIV V 85.
297. Tule mult luba küsima!: VK VIII 535, VK X 221, ERIA 2339.
298. Kas sa lubad mulle tulla?: ERIA 2335. Vrd Ilus neiu, tule mulle! (295).
299. Kosilane laisas talus: VK III 148, VK IV 210, VK V 384, VK VI 772, VK VIII 536, VK IX 377, VK X 226, ERIA 2352, EKL IV.
300. Kupja kolm tütar: VK VI 256, VK VIII 538, VK X 227; Kolm kupja tütar – ERIA 2349.
301. Vastumeelt kosilane.
302. Palju vanatüdrukuid: VK VI 559, VK IX 314, ERIA 2097.
303. Vanatüdruk istub leelõukal: VK IX 178, ERIA 2094. Vrd Vanapoiss istub leelõukal (304).
304. Vanapoiss istub leelõukal: VK VI 511, ERIA 2010. Vrd Vanatüdruk istub leelõukal (303).
305. Miks naine võtmata: ERIA 2001; Poissmehe vabandus – VK VI 505.
306. Vanapoiss müürile magama: VK VI 510, VK VIII 377, VK IX 336, ERIA 2007; Müürile magama – VK V 231, ERIA 2100.
307. Naiseta vilets elu.
308. Pulmadest Kodavere kihelkonnas 70 aasta eest.
309. Pulmakombeid ja -laule.
310. Pulmahobu valimine: ERIA 2368.
311. Mustad mundrisse: ERIA 2369.
312. Kus on küljed küpsemas: ERIA 2374.
313. Siidised tulevad: VK VI 804, VK VIII 550, ERIA 2408; Sisse siidised tulevad – VK X 108. Vrd Minia tuuakse tupp – ERIV II, II B 53; Mini tuuakse tupp – ERIA 2738; Tuuakse sisse – ERIA 2743.
314. Kust teadsid tulla?: VK III 197, VK VIII 544, VK IX 383, VK X 87, ERIV II, II B 19, ERIA 2392; Kust teadsid siia tulla? – VK VI 782.
315. Kus kaua viibisite?: VK VI 783, VK VIII 546, VK IX 384, ERIA 2396; Saaja sissesõit – VK III 187.
316. Tehke ruumi peiu! Vrd Ära enne tõllast tõuse! (349).

317. Ära enne istu, kui pink seatud: ERIA 2427.
318. Mõrsja nõudmine.
319. Neidu pole kodus: VK VII 31, VK VIII 564, VK X 91, ERIA 2450; Neiut pole kodu – VK III 195, VK IV 245; Neiut pole kodus – VK VI 801.
320. Miks võõriti vaatad?: VK VI 811, VK VIII 569, ERIA 2466; Miks väärity vaatad? – VK III 204.
321. Ütles hobust otsima: ERIA 2524; Ei ole meie neiul süüd – VK VI 812.
322. Kes käskis kenasti käia!: VK III 200, VK IV 260, VK VI 813, VK X 113, ERIA 2523; Kes käskis meil käia! – VK IX*.
323. Näotu naine: ERIA 2529; Palju valisid – VK VI 819; Inetu naine – VK III 255; Vana said valitud naise – ERIA 2514; Puutus puusatu ette – ERIA 2973.
324. Neiu pilve pikkune: ERIA 2530.
325. Pruut pooleli peetud: ERIA 2507. Vrd Peetud neiud (251).
326. Peiul kübar külast: ERIA 2487.
327. Tore peig, tore kübar: ERIA 2488.
328. Ole terve au hoidmast!: VK VI 830, VK VIII 574, ERIA 2543.
329. Ehi, neiu, saaks minema!: VK V 89, VK VI 840, VK VIII 596, VK IX 408, VK X 103, ERIA 2630; Ehi ruttu, neitsikene! – VK II 67; Ehi ruttu, jõua ruttu! – VK II 311; Hobused valmis sõiduks – ERIV II, II B 34.
330. Viige vihased neiud!: VK III 62, VK VI 849, VK IX*, ERIA 2066, 2666.
331. Minia meelevald: VK III 178, VK IV 220, VK V 77, VK VI 954, VK VIII 668, VK IX 459, VK X 239; ERIA 3009.
332. Mis mõrsjast maha jääb? Vrd Kodu nutab mõrsjat – VK III 234, VK IV 257, VK V 94, VK VI 855, VK VII 43, VK X 106, ERIV II, II B 38–39; Kodu nutab tütart – VK VIII 606; Kodu jääb tütart nutma – VK IX 413, ERIA 2676.
333. Kodu jääb tühjaks. Vrd Kodu nutab mõrsjat – VK III 234, VK IV 257, VK V 94, VK VI 855, VK VII 43, VK X 106, ERIV II, II B 38–39; Kodu nutab tütart – VK VIII 606; Kodu jääb tütart nutma – VK IX 413, ERIA 2676.
334. Viiakse kasvukaaslane. Vrd Suvine sõber viidud – VK III 272; Viiakse suvine sõber – VK IV*.
335. Oota, Osmi härg! Vrd Anna aega ehtida! – VK VI 842, VK X*, ERIA 2632.
336. Kes toitnud?: VK IV*, VK V 201; Kes toidab B. Mind on toitnud toomeksad – ERIA 1823.
337. Nooriku virkuse õpetus: VK VII 101, ERIA 2687; Nooriku virkuseõpetus – VK III 247, VK IV 284, VK V 73, VK VIII 589, VK X 100, ERIV II, II B 62–63, VK IX 401; Noorik olgu virk! – VK VI 858; Õpetus pruudile – VK II 68.
338. Vea vett, neiu! Vrd Nooriku virkuse õpetus (337).
339. Ära tõrgu tulles! Vrd Mis viga tulla! – VK IV 278, VK V 63, VK VII 59; Mis sul viga mulle tulla – ERIA 2333; Miks sa tõrgud meele tulles – VK II 89.
340. Kuri ei kuulu külasse. Vrd Nüüd kostab kuri külasse – VK VIII 663, ERIA 3110; Nüüd kuulukse kuri külasse – VK VI 992.

341. Ära kurda ehteid! Vrd Nooriku virkuse õpetus (337).
342. Ära tusatse toas!: VK VI 865, ERIA 2693.
343. Rannas saab värsket kala: VK X*; Rannas süüakse värsket kala – VK VI 126, VIII*; Rannas süüakse kala – ERIA 970.
344. Peiul kulli küüned: VK VIII*, ERIA 2806; Õpetus pruudile enne magamaminekut – VK VI 894.
345. Hoia õde ilusti!: ERIA 2713; Hoia õde hästi! – VK V 70, VK VIII 585; Õpetus peigmehele – VK II 84; Hea ja kuri väi võõrusel — VK VII 99. Vrd Kas elate hüvasti? (353).
346. Niidist piits: VK III 207, VK VI 876, ERIA 2710, 3038; Mees teeb niidist piitsa – VK VII 678.
347. Vii vildakille! Vrd Ära vea viidakusse – VK IX 399; Ära vii viidakusse – VK VIII 586; Ärge viige viidakusse – VK V 82; Sõiduta ilusti – ERIA 2716.
348. Lõhub äia-ämma lõuad: VK IX 404; Lõhu äia-ämma lõuad – VK VIII 591. Vrd Kas on mini meelepärane? C. Kas on kurik kuue all – ERIA 2731.
349. Ära enne tõllast tõusel!: ERIA 2725; Ära tõuse palumata! – VK IV 274.
350. Kas on mini meelepärane?: VK VII 64, VK X 107, ERIA 2731; Kas on minia meelt mööda? – ERIV II, II B 56–57.
351. Kas maksis toomisvaeva: ERIA 2734.
352. Lõhub äia-ämma lõuad. Vt Lõhun äia-ämma lõuad (348).
353. Kas elate hüvasti?: ERIA 2766. Vrd Kui kurjasti elate – karistame – VK VII 98; Hea ja kuri väi võõrusel – VK VII 99; Õpetus peigmehele – VK II 84; Hoia õde ilusti! (345).
354. Kas on kirstumaad?: VK VI 881, VK VIII 630, VK IX 428, ERIA 2752.
355. Võta naise hooled!: ERIA 2782; Tanu pannakse eluajaks – VK VIII 623, VK IX 424, ERIA 2783; Nüüd saad pähe eidepärja – VK VI 889; Nüüd saad pähe hoolepärja – VK VII 37; Võta pähä memme pärgä – VK II 82.
356. Lähevad söngi, löövad mängi: VK VIII 784. Vrd Säng ja mängitaja – VK X 195.
357. Salaja veimi vaatamas: Mehed ei tea, kus kaasanaised käisid – VK VI 806; Kaasanaised vaatavad kirste – VK VI 807.
358. Need mõned annid!: VK X 435, ERIA 2869; Kas need mõned annid – VK VI 909.
359. Ei antud veimi: ERIA 2873.
360. Kunas kusik kodus: ERIA 2848.
361. Kunas vaene veimed tegi?: ERIA 2838, VK VIII 633; Veimeandja vabandus – VK II 88; Miks vähe veimi? – VK III 274, VK V 102, VK VI 902.
362. Millest vaene veimed tegi?: VK IX*, ERIA 2837; Kust vaene võtab vaiba? – VK VIII 627.
363. Ei saanud kuski selliseid veimi: ERIA 2862; Ei saanud kuskilt selliseid veimi – VK X 431; Veimede kiitmine – VK VI 908; Veimed ergud ja ilusad – VK VII 87; Ilusad anded – ERIV II, II B 79.
364. Kukeni kudunud: ERIA 2830 (var 6); Virk veimetegija – VK VII 86, ERIA 2840; Kunas veimed tehtud – ERIA 2839.

365. Ärge põue pistke!: VK IV 235, VK V 106, VK VI 833, VK VII 145, VK VIII 572, VK X 98, ERIA 2577; Sööge, langud, jooge, langud – VK II 62.
366. Ei ole süüdi: VK III 208, VK VI*; Süü on pingiseadjal – VK IX 442.
367. Tantsitage tasa!: VK V 68, VK VIII 620, VK IX 422, VK X 117; Ehk on tite tiiva all – VK VI 838; Mõrjsja tantsitamine – ERIA 2603.
368. Lemmkibu laul: ERIA 2887; Lemmkibu – ERIV II, II B 80; Peksä punga, tapa taskut – VK II 86.
369. Aitüma kurba kutsumast!: ERIA 2945. Vrd Tänu pidule kutsujale – VK VIII 431.
370. Pidu lõpeb!: Pidu lõpeb – ERIA 622.
371. Tilluke naine: VK VII 267, ERIV V 98–99, ERIA 2964; Pizikene naene – VK I 48.
372. Must naine: VK III 171, VK IV 212, VK V 387, VK VI 940, VK IX 446, ERIV IV 58–59, ERIA 2963; Ma sain musta ja rumala – VK II 111, VK VII 111, VK VIII 653, VK X 253; Viibüzi'e, vaabuzi'e – VK I 51. Vt ka Must mees (384).
373. Naise peksmine.
374. Põlvist põdema: VK VIII 29, VK IX 24, ERIA 2986; Haige noorik – VK VI 30, VK VII 266, VK X 16; Tõbine naine – VK III 167, VK IV 226, VK V 389, ERIV IV 61.
375. Laisk naine – ei ketra: ERIA 2965.
376. Tulgu laulma, kel hea naine: ERIA 2962.
377. Saksa asemel sandile: VK III 119, VK VI 959, ERIA 3100.
378. Läksin joostes joodikule: ERIA 3075; Joodikul mehel – ERIV V 76–77. Vrd Ära jookse joodikule! (244).
379. Kus kõri pani kasuka: ERIA 589.
380. Joodikul saab nalga näha: VK VI 989, ERIA 3087; Joodikul on palju paha – VK IX 475.
381. Oleks teadnud, et kurjale kositakse. Vrd Oleks teadnud, et saab kurja – ERIA 2974; Kurjale kositud – VK III 223, VK IV 144, VK VII 120, VK X 237, ERIV II, II B 43; Õnnetu naene – VK II 102; Tulle oleks visanud viinatoobi – ERIA 3049.
382. Hea pilliga, kuri piitsaga: Hea mees pilliga, kuri piitsaga – VK V 266, VK VII 260, VK X 244; Hea mees pilliga! – VK VIII 680; Hää ja kuri mees – VK III 231, VK IV 145; Hea ja kuri mees – ERIV V 78; Hea pilliga, kuri piitsaga – ERIA 344.
383. Laisk kalamees: VK III 177, VK IV 222, VK VI 49, VK VII 264, ERIA 3092.
384. Must mees: VK VI*, VK IX 479; Ma sain musta ja rumala – VK VII 111, VK VIII*; Viibüzi'e, vaabuzi'e – VK I 51. Vrd Must naine (372).
385. Millal saan omile?: VK III 10, VK VI 999, VK VIII 670, VK X 234; Kunas läen mina omele? – VK II 95; Millal lähen mina isale? – VK IX 464, ERIA 3115.
386. Armid näkku löödud: ERIA 1826.
387. Isa- ja mehekodus. Vrd Kallis kasvupõli (218).
388. Sõnakera: VK IV 268, VK V 74, VK VI 869, VK VIII 673, VK IX*, VK X*, ERIA 2701, ERIA 3113.
389. Kasva karjuseks!: Kasva karjaseks! – VK VI 1053, VK VIII 701, ERIV III, II A 26–31; Kasva tööle! – ERIA 3134 D.
390. Kiigu Kriossele!

391. Memm läks metsast marju tooma: VK X 382, ERIA 3138.
392. Tule, uni!: VK VIII 699, VK IX 489, ERIA 3130 B; Uni, tule! – VK VI 1054, VK VII 185, VK X 381; Uni tuleb uksest – VK III 2; Uni, tule silma peale! – ERIV III, II A 16–18.
393. Äiutus: VK V 144, VK VII 184, VK X 377, ERIV III, II A 1–6, ERIA 3148; Äiu-äiu! – VK VIII 695.
394. Kiigu, kitsetall!: VK VI 1057, VK VII 188, VK VIII 698, VK IX 488, VK X 379, ERIA 3147.
395. Lapsel kerge keeleke: VK VIII 726, VK IX 494, ERIA 3145; Lapse laulmine: VK IV 82, VK V 173, VK X 136.
396. Lase kiik käia!: VK V 147, VK VI 1061, VK VIII 696, VK IX 487, VK X 380, ERIV III, II A 11–13, ERIA 3140.
397. Sõit-sõit sõtsele!: VK VIII 712, VK X 386; Sõit, sõit sõtsele! – VK VI 1065; VK IX 497; Sõit sõtsele – ERIV III, II B 5; Sõit-sõit! – ERIA 3150.
398. Sõit-sõit linna!: VK VII 196, VK VIII 713, VK X 385; Sõit, sõit linna! – VK VI 1066, VK IX 498; Sõit linna – VK V 154, ERIV III, II B 2–4; Sõit-sõit! – ERIA 3150.
399. Aja härjad roogul!: 3157.
400. Till-pill torupill. Vrd Härjapilli lugu – ERIA 3158.
401. Koer läheb karja: VK VI 1067, VK IX 503, VK X 391, ERIV III, II B 8–9; Koer lääb karja – ERIA 3153.
402. Tee pätsi!: VK VI 1070, ERIA 3151; Tee kakku!: VK VII 199, VK VIII 718, VK IX 501, VK X 392; Kakutegemine – ERIV III, II B 12–13.
403. Tii-tii, tihane!: VK V 158, VK VIII 717, VK IX 500, VK X 393; Tii, tii, tihane – VK VI 1063, ERIA 3149; Tihane – ERIV III, II B 10.
404. Kiisuke-kriimuke. Vrd Kassilaul (417).
405. Kassike, kasta leiba!: Hiireke, too vett! – ERIV III, II B 11.
406. Meil on homme rootsi tants: VK VI 709, ERIA 3159. Vrd Tule meile! (407).
407. Tule meile!: VK VII 200, VK VIII 708, VK IX 499, VK X 390, ERIV III, II B 7, ERIA 3160.
408. Laste tantsulaul. Vrd Lapse tants (409).
409. Lapse tants: VK VI 1072, VK VII 505, ERIA 3152.
410. Laste ahel: ERIA 3162; Mängi pilli, Peedukene! – VK V 162.
411. Kits karja: VK III 430, VK IV 422, VK V 163, ERIV III, II C 4–5; Kits kile karja: VK VI 1075, VK VIII 723, VK IX 507, ERIA 3167.
412. Liiri-lõõri!: VK III 428, VK IV 423, VK V 161, ERIV III, II C 7–9; Liiri-lõõri, lõokene! – VK VI 1078, VK VII 206, VK VIII 722, VK IX 506, VK X 397, ERIA 3166; Liiri-lõõri, lõoke! – EKL IV; Piiri, piiri, pääzuke! – VK II 192.
413. Imeline emand.
414. Too vett!: VK VI 1084, 6, ERIA 3171.
415. Hiire pulmad: VK V 323, VK VI 1086, VK VII*, VK VIII 728, VK IX 512, VK X 401, ERIV V 181–182; Oi roi, oi roi, rotil pulmad – VK II 268; Hiire pulm – ERIA 271.

416. Parmu matus: VK III 427, VK IV 426, VK V 160, VK VI 1077, VK VIII 727, VK IX 511, ERIV III, II C 12, ERIA 3176.
417. Kassilaul: ERIA 3154; Kassi laul – VK IX 514; Kurr-karr, kus sa lähed? – VK VIII 725, VK X 400; Kurr-karr, kuhu lähed? – VK VI 1069; Nurnnarr nurka – VK VIII 724; Kassi ase ahju peal – VK V 152.
418. Iirde-piirde: ERIV III, II C 2.
419. Varesele valu!: VK IV 430, VK V 23, VK VI 1115, VK VII 164, VK VIII 768, VK IX 541, VK X 432, ERIV III, II B 14, ERIA 3156; Kõhuvalu-sõnad – ERIA 3266.
420. Sündimissõnad: ERIA 3386.
421. Jeesus kirikuteel: VK VIII 764, VK IX 535; Jeesuse kirikusõit – VK III 452; Jeesus teel – VK VI 1112, ERIA 3271.
422. Nikastuse sõnad: Nikastussõnad – ERIA 3270.
423. Luu luusse!: VK VIII 765; Nikastussõnad – ERIA 3270.
424. Langetõve sõnad.
425. Roosisõnad: ERIA 3264; Kui ülened, siis alane – VK IX 536.
426. Lendvasõnad: ERIA 3276. Vrd Varesele valu! (419).
427. Maast hakanud haiguse sõnad: Sõnad maast hakanud haiguse vastu – ERIA 3272; Maa-emandad, andke tervis kätte! – VK X 428.
428. Kurjast silmast hakanud haiguse sõnad: Mine ära, õel! – ERIA 3268.
429. Kas tulest või tuulest: Haiguste sõnad – ERIA 3277.
430. Valusõnad. Vrd Jeesus kirikuteel (421).
431. Lapse kõhuhaiguse sõnad: Aita minu last – VK IX 542; Eha ja koit – VK VIII 767; Laps teeb rohelist – VK VI 1114.
432. Sopu, sopu, saunakene!: VK VI 1116; Terveks vihtlemise sõnad – VK VII 169, VK IX 544, ERIA 3282; Vihtlemine – VK III 450.
433. Tänu sauna eest: VK IX 545, ERIA 947; Aitüma vihategijale! – VK X 431; Aitüma saunategijale! – VK VII 168.
434. Tere, saun!: ERIA 945.
435. Haige lapse vihtlemise sõnad. Vrd Haigusesõnad saunas – ERIA 3281; Terveks vihtlemise sõnad – ERIA 3282; vt ka Mesilane toob mett haavale – ERIA 250.
436. Tervisesõnad.
437. Urbimisesõnad: ERIA 3217; Urbin-arbin – VK VIII 755.
438. Armsaks vihtlemise sõnad: VK IX 543, VK X 430, ERIA 3218; Armsaks vihtlemine – VK VI 1117.
439. Karvakakk. Vrd Armsaks vihtlemise sõnad (438).
440. Kohtusõnad: ERIA 3213. Vrd Saksa viha sõnad (441); Sina lammas, mina karu! – VK X 435; Sina lammas, mina hunt – VK III 467; Sina siga, mina lammas – VK VIII 750; Mina laua peal, sina laua all – VK VIII 749.
441. Saksa viha sõnad: VK IX 531, ERIA 3212. Vrd Kohtusõnad (440); Sina siga, mina lammas – VK VIII 750.
442. Vitsasõnad: ERIA 3214. Vrd Lepapakku pekseti – VK VIII 751.

443. Sõnad nõiduse vastu. Vrd Kadedad kadugu! – VK VII 748; Nõia silmad selja taha – ERIA 3207.
444. Nõia silmad selja taha!: ERIA 3207; Kadedad kadugu! – VK VII 748.
445. Hundisõnad: ERIA 3244. Vrd Ära puutu minu karja! – VK VI 1122, VK X 436; Susi sohu! – VK IX 530; Ära salva, mine sohu – ERIA 3243; Lase mu kari kaugel käia! – VK VI 1123, VK VIII 758, ERIA 3234; Keela oma koerad – VK IX 529; Hoia oma koerad – ERIA 3238.
446. Hundi hoiatus. Vrd Hundi hurjutus – ERIA 671, EKL IV; Hundisõnad – ERIA 3244.
447. Kalaõnne sajatamine.
448. Ussisõnad: Uss, sarapuu-karva: VK X 429, ERIA 3256; Uss, sarapuukarva – VK IX 528; Maakarva madu – VK III 463; Madu, maa-alune – VK VIII 761, VK IX 527; Uss, maa-alune – ERIA 3257; Ära salaja salva – VK V 19.
449. Sõnad mesilase nõelamise vastu: ERIA 3260.
450. Tulekahju sõnad: Sõnad tuleõnnetuse vastu – ERIA 3285.
451. Võitegemise sõnad: ERIA 3226.
452. Halva ilmaga tööl: VK III 468, VK IV 382; Halval ilmal tööl – VK VI 319.
453. Pinnu kiskumine.
454. Poisid tundsid ära. Vrd Laisa laulu suits (35).
455. Anna nuuma peale!
456. Tee tinast: VK VIII 788.
457. Karu Kaie kiskunud: VK VIII 776, VK IX 550, VK X 191; Kriimud reied – VK VI 478.
458. Vanatüdruk saab mehele.
459. Osmi härg, Korova pull. Vrd Oota, Osmi härg! (335).

VIISITÜÜBID

Viiside tüpoloogia on esitatud eri vormiga viisirühmade kaupa.¹ Tabelis on näidatud viisitüübi number, rütmitüüp, viisi koondskeem ja laulude marginaalinumbrid (lugemiste osas on tabelis ainult intoneerimistüüp ja marginaalinumbrid).

Tärn viisitüübi numbril juures tähendab, et viisi on jäädvustatud ainult ühelt laulikult. Rütmitüüpide loendis on eraldi põhiviiside rütmid ja refräänide rütmid. Viisitabelis on numbriga viidatud põhiviisi rütmile; *R* järel on refrääni rütm (juhul, kui refrääni rütm langeb kokku mõne põhiviisi rütmitüübiga, siis järgneb *R*-le põhiviisi rütmitüübi number). Sulgudes on tüübi kontekstis erandlikud, ühekordsed rütmid.

Viisi koondskeemis on seest tühjad need noodid, mis korduvad samas positsioonis kõigis tüübi viiside põhikujudes. Seest mustad on noodid neis positsioonides, kus eri viisides kasutatakse erinevaid astmeid. Kui tüübis on ainult kaks eri varianti, on lahkumineku kohtades ühte varianti märgitud tavaliste nootidega, teist rombidega. Väiksemalt on joonistatud noodid, mida tuleb ette mitte rohkem kui veerandis tüübi variantidest. Ühe lauliku esitustest koosnevad tüübid on kirjutatud mustade nootidega.

Marginaalinumbrid viimases tulbas juhatavad laulude juurde, mida vastava viisiga on lauldud. Sama marginaalinumbri all võib olla mitu varianti (mitu sama või ka eri viisi esitust). Sama marginaalinumber võib eri tüüpides korduda ka seetõttu, et kogujad on mõne teksti puhul viidanud kahele võimalikule viisile. Kui laulunumber on kursiivis, tähendab see, et noot asub mõne muu lauluteksti juures. Noodi asukohale on siis vastava laulu juures viidatud.

Rütmitüübid

põhiviisid

1.

2.

refraäänid

A.

B.

¹ Tüpoloogiat on lähemalt tutvustatud lk 117–127.

3.

c.

4.

5.

6.

7.

8.

Lugemised

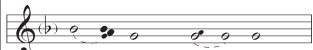
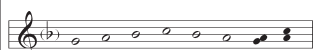
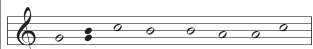
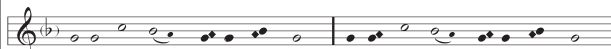
L.1 – hüüdeline intoneerimine	425, 1041, 1050, 1106, 1492, 1493, 1495
L.2 – retsitiativne intoneerimine	199, 1420, 1426, 1448, 1460, 1487

Üherealised refräänita viisid

Viisitüüp	Rütm	Viis	Laulu number
1.1	2, (1)		24, 35, 111, 182, 210, 218, 392, 394, 471, 493, 501, 552, 563, 585, 605, 610, 711, 750, 857, 877, 890, 909, 958, 959, 964, 1016, 1017, 1295, 1296, 1333

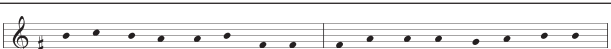
1.1E1*	2		113, 698, 766
1.1E2*	1, 2		246, 724, 725
1.1E3*	7		647
1.2	1, 2		247, 383, 1513, 1514

Üherealised refrääniga viisid

Viisitüüp	Rütm	Viis	Laulu number
1R.1 refrään	A, (B)		
1R.1.1	1 R: A		231, 281, 282, 333, 334, 444, 739, 849, 875, 909, 926, 1006
1R.1.2	1 R: A		232, 375, 550, 916
1R.1.3	1 R: A, B		328, 345
1R.1.4	1 R: A		91, 910, 917, 924
1R.1.5*	1 R: A		248, 250
1R.2	4 R: 4		361, 348, 358, 359, 449, 747, 765
1R.3	1, R: A, B, C, 6		136, 137, 138, 167, 346, 349, 377, 400a, 400c, 571, 764
1R.4*	5, R: 5		347, 765
1R.5*	1, R: 6		785

Kaherealised refräänita viisid

Viisitüüp	Rütm	Viis	Laulu number
2.1*	1		205, 865
2.1E*	1		82, 399, 459
2.2*	2		33, 67, 1515
2.3	1, 2		362, 551, 791
2.3E*	1		1528
2.4*	2		14, 123, 643
2.5	1		85, 297, 509, 511, 994
2.5E*	1		78, 494, 602, 820
2.6	1		318, 468, 947, 986
2.7*	6		1105, 1049
2.8*	2		1512
2.9*	2		367, 369, 370, 371, 557, 559, 560, 657, 663, 664, 665, 666
2.10*	1		71, 73
2.11*	1		69, 238, 240, 484, 626
2.12*	1		824
2.13*	1		94, 319, 350
2.14*	1		700
2.15*	1		668

2.16*	1		1516
2.17*	1		402, 1025
2.18*	7		1236
2.19*	1		623
2.20*	7		162
2.21*	1		586, 813
2.22*	1		233, 362
2.23*	1		92, 362
2.24*	7		143
2.25*	2		979
2.26*	1		616
2.27*	1		1001
2.28*	1		774

Kaherealised refrääniga viisid

Viisitüüp	Rütm	Viis	Laulu number
2R.1	3 R: B		313, 400b, 492, 570, 601, 763
2R.2*	1 R: A	 	363
2R.3*	1 R: 6	 	526

2R.4	1 R: 6		44, 52, 53, 54, 55, 56, 57

Pikemad refräänita viisid

Viisitüüp	Rütm	Viis	Laulu number
N.1	6, (1)		161, 165, 166, 450, 1098, 1398
N.2*	6		1228
N.3*	1		554
N.4*	1		189, 193
N.5*	6		1216
N.6*	1		802, 804
N.7	8		1004, 1005
N.8*	1, 2	Sohvi Sepa improvisatsioonilised viisid	216, 295, 296, 308, 340, 455, 510, 726, 882

LAULIKUTE REGISTER

Registris on esitatud laulikud tähestikulises järjekorras ja nende poolt esitatud laulude marginaalinumbrid. Nime juurde on lisatud teadaolevad daatumid: eluaastad, sünniaeg/surmaaeg, vanus koos kogumisaastaga (varaseima andmetega üleskirjutuse põhjal). Nuk-sulgudes on eludaatumid ajalooarhiivi allikate põhjal. Kui lauliku nimi pole teada, on võimalusel lisatud tema kogumisaegne elukoht. Tärn (*) laulu järjekorranumbri järel näitab, et üles on kirjutatud ka laulu viis.

Laulikute registrisse on lisatud ka õpilased, kes Walter Andersonile ning ERAle lastelaulude, mängude ja kohapärimuse kogumise aktsioonide ajal omaenda repertuaari kirja panid, ning korrespondendid, kelle saadetud materjal pärineb teadaolevalt neilt endilt. Tekstide üleskirjutajatena on need õpilased ja korrespondendid ka kogujate registris.

Abramson, Leena, 86 a (1926): 118, 142, 234, 259, 378, 495, 527, 839, 886.
Adov, Elmar, 12 a (1923): 157.
Aia, Rudolf, 12 a (1931): 1367.
Aid, Leida, 11 a (1923): 148.
Alla, Liisa, snd 1864: 173, 386, 956.
Allik, Kadri: 124, 401, 564, 653, 780, 823, 934, 993.
Anask, Krõõt, 65 a (1887): 11, 31, 62, 64, 66, 219, 229, 343, 490, 579, 594, 596, 620, 631, 644, 667, 671, 681, 748, 767, 777, 787, 806, 810, 827, 829, 847, 862, 906, 1011. Vt ka Anask, Krõõt, 79 a, ja Annast, Krõõt.
Anask, Krõõt, 79 a (1905): 33*, 67*, 94*, 319*, 350*, 363*, 1512*, 1513*, 1514*, 1515*. Vt ka Anask, Krõõt, 65 a, ja Annast, Krõõt.
Annask, Pauline, 12 a (1926): 438.
Annast, Krõõt, 95 a (1920): 12, 32, 42, 95, 178, 220, 491, 498, 580, 635, 645, 682, 702, 730, 749, 768, 788, 792, 808, 811, 828, 848, 863, 879, 898, 1010, 1012, 1013, 1330. Vt ka Anask, Krõõt, 65 a, ja Annask, Krõõt, 79 a.
Annast, Miili, 60 a (1947): 755, 795, 941.
Annuk, Eduard: 1054, 1152.
Annuk, Leena, 78 a (1939): 273.
Annuk, Leena, 75 (1942): 275, 968.
Anton, Katta, 66 a (1933): 46, 236, 272, 384, 528.
Aro, Arnold, 13 a (1932): 1164, 1293.
Aru, Anna, 77 a (1947): 214, 263, 531, 532, 690, 794, 880, 982, 1454.

Avi, Osvald, 11 a (1931): 446.
 Benrot, Helmut, 13 a (1931): 1390.
 Bringfeldt, Erika, 11 a (1923): 1251.
 Brückel, Egon, 10 a (1926): 1147, 1201.
 Bunder, Villem, 58 a (1940) [snd 1886]: 991, 1350, 1517, 1518.
 Duhmberg: 674.
 Eber, Oskar, 13 a (1931): 1045, 1287.
 Edro, Kustav, u 70 a (1947): 971.
 Eek, Johanna, 14 a (1926): 1092, 1276, 1382.
 Eismel, Leida, 14 a (1932): 1146.
 Elken, Leida, 73 a (1986): 134, 360.
 Ernits, Ida, 14 a (1932): 1163, 1189, 1329, 1396.
 Ernits, Leenu, srn 1904: 623*.
 Ernits, Salme, 13 a (1932): 1186.
 Ernitz, Leena, 74 a (1913): 704, 807, 878.
 Ertis, Kaarel, 81 a (1939): 439, 830.
 Fuchs, Alma, snd 1881: 409, 482, 1305, 1419.
 Fuchs, Anna, snd 1881: 194, 422, 1043, 1063.
 Gertz, Erna, 13 a (1931): 1252, 1394.
 Grünvaldt, Helje, 10 a (1931): 1093, 1122, 1376.
 Haage, Herbert, 12 a (1926): 1157, 1278, 1371.
 Hallik, Linda, 13 a (1923): 201, 1265.
 Härm, Leida, 11 a (1923): 149, 937, 1250.
 Härma, Linda, 86 a (2001): 1055, 1171.
 Ilves, Salme, 14 a (1923): 1113.
 Ird, Pauliine, snd 1900: 615, 1475.
 Jakobson, Anna, 98 a (1955): 978.
 Jakobson, Elmar: 301, 1204.
 Jakobson, Leida, 14 a (1931): 1288.
 Jeeger, Ella, 13 a (1931): 1282.
 Joonas, Benita, 10 a (1924): 1065.
 Jõgi (Prinkvelt), Ida Rosalie, snd 1905: 1041*, 1098*, 1460*.
 Jõgi, Leena: 18, 25, 223, 322, 561, 566, 569, 606, 608, 636, 650, 680, 1007, 1243, 1486.
 Jõgi, Leida, 14 a (1931): 1145, 1377.
 Jürgenson, Endel, 11 a (1931): 1248.
 Jürgenson, Harald: 1399.
 Jürgenson, Liisa, 59 a (1940): 587, 1302.
 Jürgenson, Meeta, 14 a (1931): 1140.
 Jürgenson, Selma, 12 a (1931): 1203, 1235.
 Kaasik, Johannes: 1400.
 Kaasik, Meeta, 11 a (1931): 1285.

Kaldmäe, Leena, snd 1873: 48, 970.
 Kalme, Ernst, 12 a (1931): 1033, 1061.
 Kangru, Ella, 14 a (1923): 1266.
 Kapsas, Kata, 72 a (1939): 47.
 Karv, Emili Rosali, snd 1887 [snd Tuudik]: 99, 104, 278, 288, 534, 536, 618, 689, 701, 796, 797, 850, 1482.
 Karv, Meeta, 14 a (1926): 1087, 1125, 1277, 1372.
 Kask, Loviisa, snd 1880: 798.
 Kask, Richard, 12 a (1923): 938.
 Kast, Liisa, 53 a (1905): 44*, 91*, 136*, 550*, 571*, 1228*.
 Katsan, Kadri, 67 a (1905): 137*, 346*, 348*, 358*, 359*, 377*, 917*.
 Katt, Ello, u 80 a (1905): 78*, 494*, 602*, 820*.
 Kekis, Meralda, 14 a (1926): 1086, 1136, 1280.
 Kersten, Drusella, 16 a (1923): 1258.
 Kiisel, Leena, snd 1866: 175, 176, 428, 434, 793, 888, 966, 967, 1439, 1508.
 Kiisel, Villem, 15 a (1931): 1130.
 Kitask, Miina, 82 a (1940): 274.
 Kitask, Selma, 14 a (1931): 1162, 1324.
 Kivi, Johannes, 13 a (1931): 1059, 1149.
 Klaos, Aino, 13 a (1923): 1015, 1099, 1267, 1331, 1353.
 Klein, Aino, 12 a (1931): 433, 1192.
 Klein, Evald, 13 a (1924): 1193, 1273.
 Koka, Arnold, 12 a (1931): 1070, 1180, 1325.
 Konsa, August, 12 a (1932): 1071, 1174, 1385.
 Kont, Aleksander, 12 a (1926): 1161, 1363.
 Kook, Ann, 81 a (1929): 1410, 1428, 1474.
 Kool, Osvald, 14 a (1931): 1155, 1179.
 Koppel, Liine, 79 a (1955): 133, 264, 1510, 1526.
 Kori, Maali: 915, 927, 943, 949, 995.
 Kose, Magda, 12 a (1926): 1062, 1135, 1202, 1279, 1345, 1395.
 Kriisa (Joonas), Kadri, 78 a (1905): 747*, 834, 842, 916*.
 Kriit, Kadri [snd 1839 või 1847]: 3, 4, 10, 17, 19, 21, 58, 100, 106, 107, 114, 115, 120, 122, 127, 135, 179, 183, 228, 306, 335, 373, 404, 451, 467, 562, 576, 592, 598, 632, 642, 655, 659, 669, 693, 699, 760, 790, 817, 840, 866, 876, 899, 900, 912, 913, 931, 999, 1339, 1503, 1504.
 Kruusen, Hugo, 15 a (1931): 535, 1076, 1320.
 Kukk, Hugo, 15 a (1931): 1127.
 Kull, August, 1904–1941: 431, 432, 1166.
 Kuusik, Ella, 12 a (1923): 153, 1042, 1259.
 Kuusik, Ella, 13 a (1931): 1034, 1154.
 Kuusik, Kadri, u 70 a (1889): 2, 39, 1469, 1511.

Kõiv (Ader), Ann, 73 a (1905): 92*, 231*, 258, 313*, 492*, 570*, 601*, 763*, 824*, 849*, 926*, 1006*.

Kübar, Liisu, 84 a (1887): 30, 177, 588, 633, 640, 641, 762, 781, 846.

Kübarsepp, Linda, 12 a (1923): 302.

Kübarsepp, Mai: 402*, 1025*.

Kümmel, Lidia, 12 a (1923): 621.

Laasma (Treial), Leida, 1907–2007: 53*, 54*, 55*, 56*, 199*, 200, 253, 254, 419, 478, 479, 480, 969, 1049*, 1050*, 1051, 1052, 1102, 1103, 1104, 1105*, 1106*, 1210, 1211, 1217, 1221, 1351, 1402, 1441, 1461, 1462, 1490, 1491, 1492*, 1493*, 1495*, 1496, 1497.

Laht, Leida, 14 a (1931): 1289, 1327.

Lammas, Anita, 13 a (1926): 1091, 1123, 1343, 1364.

Laos, Herman, 10 a (1923): 530.

Laos, Linda, 12 a (1931): 1073.

Lassi, Agnes, 10 a (1923): 372, 1096.

Lassi, Leida, 10 a (1923): 147, 222, 502, 694, 950, 1249.

Lassi, Linda, 12 a (1923): 1268.

Laumets, Ella, 11 a (1926): 1038.

Laumets, Klaara, 15 a (1931): 1057, 1129.

Lea, Villem, snd 1877: 49.

Leegu, Miina, 87 a (1955): 57*, 1005*, 1040.

Lepasepp, Elfreede, 13 a (1922): 1256.

Lepasepp, Leonhard, 14 a (1931): 1206.

Lepik, Anna, 66 a (1939): 387, 695, 814, 1002.

Lepik, Elmar, 15 a (1931): 1158.

Leppik, Anu: 593, 923, 1227.

Lindpere, Oskar, 11 a (1923): 1208.

Lindvere (Kurss), Anna, 1878–1955: 26, 27, 61, 69*, 70, 125, 126, 130, 158, 159, 163, 188, 189*, 190, 191, 192, 193*, 197, 198, 209, 210*, 211, 212, 213, 224, 225, 226, 237, 238*, 239, 240*, 241, 242, 276, 277, 305, 312, 323, 324, 325, 326, 327, 351, 352, 353, 354, 395, 417, 418, 429, 435, 460, 461, 470, 471*, 472, 473, 474, 475, 476, 484*, 485, 486, 487, 488, 489, 513, 514, 515, 516, 521, 522, 537, 538, 539, 540, 541, 565, 609, 610*, 611, 612, 613, 626*, 627, 628, 629, 637, 638, 662, 710, 711*, 712, 713, 714, 759, 799, 802*, 803, 804*, 805, 844, 845, 857*, 858, 859, 889, 890*, 891, 892, 893, 894, 895, 904, 911, 933, 939, 940, 957, 958*, 959*, 960, 961, 962, 963, 964*, 1016*, 1017*, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1029, 1039, 1107, 1144, 1167, 1191, 1212, 1215, 1219, 1220, 1222, 1223, 1236*, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1295*, 1296*, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301, 1333*, 1334, 1335, 1336, 1337, 1360, 1361, 1408, 1420*, 1421, 1422, 1426*, 1427, 1447, 1448*, 1449, 1450, 1451, 1452, 1476, 1477, 1478, 1487*, 1488, 1489, 1524, 1525.

Lugo, August, 9 a (1923): 151.
 Luht, Vilma, 11 a (1931): 1075.
 Luigla, Amalie, 49 a (1937) [snd Jürgens, 1889]: 411, 416.
 Luigla, Elly, snd 1919: 517, 720, 1294, 1401, 1429.
 Luka, Jakob, 76 a (1964): 983.
 Luka, Väino, 10 a (1931): 145, 271, 447, 1026, 1359.
 Lõhmus, Anna, 82 a (1940): 162*, 658.
 Lõhmus, Anna, 89 a (1967): 265, 287, 397, 423, 619, 1032, 1044, 1048, 1108, 1306.
 Lõhmus, Jüri: 500, 742, 761, 887.
 Läst, Voldemar, 15 a (1922): 1383.
 Lätt, Mai, 70 a (1887): 8, 38, 76, 117, 141, 181, 466, 523, 582, 852, 902, 907.
 Madi, Juhannes, 68 a (1929): 414.
 Madi, Karl: 979*.
 Markus, Lembit, 10 a (1931): 1079, 1386.
 Martinjärv, Miili, 70 a (1955): 255, 1528*.
 Martinson, Joosep, 72 a (1930): 953.
 Martinson, Leoviina, 14 a (1931): 1184.
 Matsi, Rudolf, 13 a (1932): 1148.
 Matsmann, Aleksander, 12 a (1931): 1066, 1313, 1507.
 Mesipuu, Saamuel, 71 a (1955) [snd 1884]: 71*, 72, 73*, 203, 252, 548, 691, 728, 801, 980, 1459.
 Metsoja, Aliide, 63 a (1955): 800, 1527.
 Mikhkels, Robert, 15 a (1931): 1138, 1173, 1232, 1378.
 Mikhkelson, Aino, 10 a (1931): 1058.
 Mumm, Luise, 75 a (1983): 1056, 1109, 1194, 1445.
 Mägi, Kaarel, 82 a (1932): 208, 481, 706, 954.
 Mägi, Linda, 13 a (1932): 1188, 1370.
 Mägi, Otto, 73 a (1929): 1484.
 Märtinson, Anu: 7, 41, 89, 581, 732.
 Mölder, Aleksander, 12 a (1931): 1357.
 Mölder, Endla, 84 a (1999): 1053, 1110.
 Müürsepp, Ernst, 12 a (1931): 1286.
 Müürsepp, Kaarel: 955.
 Nahkur, Anna, 65 a (1931): 266.
 Narits, Joosep: 533, 974.
 Nautras, Aksel, 12 a (1931): 1318.
 Neider, Helmi, 14 a (1931): 1231.
 Nõmm, Linda, 13 a (1931): 1153, 1177.
 Oksa, Alma, 12 a (1926): 1254.
 Ots (Ränk), Mari, üle 70 a (1905): 586*, 813*.
 Ots (Särg), Kadri, 81 a (1905): 563*, 750*.

Ots, Miina: 170, 856.
 Otterklau, Raiissa, snd 1920: 172.
 Paap, Bertha, 14 a (1931): 1156.
 Paap, Leida, 13 a (1922): 1315.
 Paju, Villem, 75 a (1929): 952.
 Parts, Eduart, 10 a (1924): 1117.
 Paukson, Erika, 10 a (1924): 1064.
 Paukson, Silvia, 11 a (1931): 1089, 1349.
 Pauls, Leena, 88 a (1948): 1024, 1037, 1431, 1458.
 Pede, Hilda, 12 a (1922): 430.
 Peets, Robert, 14 a (1931): 1159.
 Peetso, Voldemar, 13 a (1931): 1393.
 Piibar, Leena, 69 a (1939): 1505, 1519.
 Poks (Lõhmus), Mari, 66 a (1905) [1840–1922]: 138*, 143*, 161*, 164, 165*, 166*,
 167*, 232*, 347*, 349*, 361*, 375*, 383*, 400*, 449*, 450*, 526*, 764*, 765*,
 910*, 924*, 1216*, 1398*.
 Polakene, Leena: 43, 289, 317, 398, 412, 583, 818, 835, 1008.
 Poolakese, Alma, 12 a (1923): 1269.
 Poolakese, Ella, 11 a (1923): 155, 1260.
 Poolakese, Magda, 13 a (1923): 1142, 1213, 1246.
 Poolakese, Meeta, 11 a (1923): 901, 1141, 1214, 1245.
 Priks, Leena, snd 1860: 60, 243, 244, 721, 744, 745, 746, 1046, 1101, 1183, 1438, 1444,
 1506, 1520, 1521, 1522, 1523.
 Prinkvelt, Juhan, 79 a (1905): 82*, 399*, 459*.
 Pulst, Erich, 10 a (1931): 1137, 1230, 1368.
 Pulst, Herbert, 12 a (1924): 1314.
 Pulst, Linda, 12 a (1924): 1199, 1272.
 Puusepp, Arnold, 13 a (1932): 1388.
 Puusepp, Helene, 13 a (1932): 1187.
 Päll, Rosalie, 14 a (1931): 1080, 1118, 1195, 1233, 1387.
 Pärn, Aliide, 88 a (1986): 1200.
 Pärn, Arnold, 13 a (1931): 1133, 1290, 1326, 1384.
 Pärn, Elias, 65 a (1887): 5, 65, 119, 298, 407, 496, 585*, 605*, 654, 688, 769, 789, 921,
 987, 998.
 Pärsikivi, Ella, 14 a (1931): 1176.
 Pärsikivi, Oskar, 11 a (1923): 156.
 Pärsikivi, Paul, 77 a (1947): 388, 427.
 Päss, Arnold, 13 a (1931): 1027, 1112, 1172, 1397.
 Raud, Mai, 87 a (1927): 23, 697.
 Raudjalg, Uno, 9 a (1931): 1121, 1369.
 Raudsepp, Salme, 13 a (1923): 311, 320, 770, 996, 1270, 1340, 1348.

Rebane, Karl, 14 a (1931): 1084.
 Reili, Mihkel, 94 a (1938): 965.
 Reili, Mihkel, snd 1846: 1443.
 Reinhold, Ilmar, 10 a (1931): 1090, 1319, 1389.
 Reinhold, Linda, 12 a (1931): 1374.
 Reinhold, Osvald, 15 a (1931): 267, 1321.
 Reinmann, Alide, 12 a (1931): 1160, 1175.
 Reinald, Miina, u 75 a (1947): 972, 1404, 1423, 1432.
 Rips, Aleksander, snd 1884: 1418, 1436.
 Roos, Eine, 13 a (1926): 1094, 1132, 1342, 1373.
 Rätsepp, Linda, 13 a (1923): 314.
 Rätsepp, Paul, 14 a (1923): 315.
 Rääbis, Jaan: 1433, 1463, 1480.
 Rüütli, Renate, 10 a (1931): 1077.
 Saar, Aino, 15 a (1931): 1207.
 Saar, Eduard, 11 a (1931): 709, 1312.
 Saar, Herman, 10 a (1924): 1097, 1116.
 Saar, Linda, 13 a (1924): 187, 1198, 1247, 1274, 1311.
 Saar, Marta, 14 a (1931): 1151, 1291, 1379.
 Saar, Oskar, 10 a (1931): 1375.
 Saar, Salme, 11 a (1924): 1115, 1197, 1310.
 Salu, Adele, 14 a (1931): 1100.
 Salu, Elmar, 12 a (1926): 437.
 Salum, Velta, 15 a (1931): 1322.
 Sangernebo, Ilmar, 10 a (1931): 1196.
 Schoch, Evald, 12 a (1931): 1380.
 Semilarski, Valentiin, 11 a (1931): 1234.
 Sepp, Juulie, snd 1878: 935, 973.
 Sepp, Kristjan: 616*, 1516*.
 Sepp, Sohvi, 1871–1959: 36, 37, 50, 51, 52*, 83, 84, 85*, 86, 87, 97, 98, 105, 131, 132, 196, 215, 216*, 217, 218*, 246*, 247*, 269, 279, 280, 281*, 282*, 292, 293, 294, 295*, 296*, 297*, 304, 307, 308*, 309, 310, 331, 332, 333*, 334*, 337, 338, 339, 340*, 341, 364, 382, 389, 390, 391, 392*, 393, 394*, 421, 441, 443, 444*, 445, 453, 454, 455*, 456, 505, 506, 507, 508, 509*, 510*, 511*, 512, 543, 544, 545, 546, 639, 675, 676, 677, 678, 722, 723, 724*, 725*, 726*, 727, 734, 735, 736, 737, 738, 739*, 740, 741, 772, 773, 774*, 775, 786, 815, 816, 868, 881, 882*, 883, 975, 976, 985, 1030, 1031, 1224, 1225, 1304, 1338, 1352, 1405, 1406, 1407, 1411, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1417, 1424, 1425, 1430, 1434, 1435, 1437, 1455, 1456, 1457, 1465, 1466, 1471, 1472, 1483, 1509.
 Siider, Miina, 61 a (1939): 355, 542, 614, 896, 897, 1242.
 Siim, August, 13 a (1923): 1261.

Siim, Siim, 81 a (1905) [1824–1913]: 318*, 822.
 Silm, Osvald, 15 a (1922): 1354.
 Simpson, Leena, 71 a (1929): 951.
 Soo, Liiso, 74 a (1933): 385.
 Soom, Johannes, 15 a (1931): 1328.
 Soom, Leonhard, 12 a (1926): 169.
 Stahlberg, J.: 595.
 Stein, Endel, 10 a (1931): 1083, 1169.
 Stein, Magda, 12 a (1931): 1085, 1170.
 Sukk, Leida, 12 a (1931): 1067.
 Suu, Maimu, 10 a (1931): 1095, 1347.
 Suur, Leeni, 88 a (1955): 262, 981, 1226.
 Sägi, Leida, 12 a (1923): 299.
 Süvermann, Ludmilla, 11 a (1931): 1088, 1119.
 taluperenaine, 58 a (1887, Oudovast): 873.
 Tamberg, Linda, 14 a (1924): 1344.
 Tambärk, Aleksander, 12 a (1923): 154.
 Tamm, Emilie, 70 a (1955): 261.
 Tamm, Ernst, 12 a (1926): 1060, 1131, 1365.
 Tamm, Eveline, 13 a (1924): 1253.
 Tamm, Hugo, 13 a (1924): 1275.
 Tamm, Oskar, 12 a (1926): 1082, 1134, 1392.
 Tamm, Valter, 12 a (1926): 1078, 1126, 1346, 1391.
 Tamming, Sohvi, 79 a (1905): 24*, 35*, 111*, 113*, 182*, 205*, 468*, 493*, 501*, 668*,
 698*, 700*, 766*, 865*, 947*, 986*, 992, 994*.
 Tark, Rosalie, 57 a (1948): 28, 29, 366, 367*, 368, 369*, 370*, 371*, 518, 519, 555, 556,
 557*, 558, 559*, 560*, 657*, 663*, 664*, 665*, 666*, 686, 687.
 Tartu, Sohvi, 58 a (1947): 420.
 teadmata: 1, 13, 20, 22, 34, 40, 59, 63, 68, 74, 77, 79, 80, 81, 88, 90, 93, 101, 102, 103,
 108, 109, 110, 116, 121, 128, 139, 140, 144, 160, 174, 180, 184, 185, 186, 202,
 204, 206, 207, 221, 227, 230, 251, 284, 285, 290, 291, 316, 328*, 329, 330, 342,
 344, 356, 357, 374, 379, 381, 403, 405, 408, 410, 413, 426, 440, 442, 448, 457,
 458, 462, 463, 464, 465, 469, 483, 497, 499, 503, 520, 524, 525, 529, 549, 551*,
 553, 567, 568, 573, 574, 575, 577, 584, 589, 590, 591, 597, 599, 600, 603, 604,
 617, 622, 624, 625, 630, 634, 646, 648, 649, 651, 652, 656, 670, 672, 673, 679,
 692, 696, 703, 705, 707, 716, 717, 729, 733, 743, 756, 758, 771, 776, 778, 779,
 782, 783, 784, 809, 812, 819, 821, 826, 833, 836, 838, 841, 843, 851, 854, 855,
 860, 861, 867, 869, 870, 874, 884, 885, 903, 905, 908, 914, 918, 920, 922, 928,
 929, 930, 936, 944, 945, 948, 988, 989, 997, 1000, 1009, 1014, 1036, 1074, 1168,
 1185, 1229, 1255, 1317, 1332, 1409, 1446, 1464, 1473, 1479, 1481, 1485, 1498,
 1499, 1501, 1502.

Teras, Leida, 11 a (1923): 1114.
 Tiit, Oskar, 12 a (1923): 150, 1262.
 Till (Prinkvelt), Miina, 68 a (1905): 233*, 362*, 376, 380, 552*, 647*, 791*, 875*, 877*, 909*.
 Tomson, Elmar, 11 a (1932): 1292.
 Tralla, Hildegard, 11 a (1924): 925.
 Treial, Aino, snd 1926: 1111.
 Treial, Oskar, 1901–1975: 1440.
 Treial, Villem, 1876–1934: 195, 477, 708, 718, 719, 837.
 Tross, Jaan, 71 a (1947): 1303.
 Tross, Loviisa, 69 a (1947): 1453.
 Tubin, Hektor, 10 a (1923): 1341.
 Tubin, Osvald, 10 a (1923): 990.
 Turk, Ferdinand, 13 a (1923): 45, 129, 1264.
 Turk, Iida, 13 a (1931): 1081, 1128.
 Tuustik, Johanes, 13 a (1923): 1358.
 Tuustik, Salme, 13 a (1922): 1257.
 Tõns, Leena, 73 a (1947): 260.
 Tõnts, 63 a (1939): 96, 406.
 Tõruvere, Lydia, 15 a (1922): 300, 831.
 Tõrva, Rosalie, snd 1906: 257, 425*, 1403.
 Töövahe (Taevast), Leena, snd 1834: 14*, 123*, 345*, 554*, 643*, 785*, 946, 1001*.
 Ujuk, Aksel, 12 a (1931): 1356, 1362.
 Vadi, Helmi, 14 a (1931): 1284.
 Vadi, Leida, 13 a (1931): 1205.
 Vadi, Linda, 13 a (1931): 1069.
 Vahi, Elmar, 15 a (1931): 268, 1150, 1181.
 vanamees: 256, 1442.
 Veike, Toomas, 72 a (1891): 6, 9, 452, 607, 731, 864, 871, 919, 932, 984.
 Velt, Lilli, 12 a (1923): 1308.
 Vende, Hella: 168, 171, 321, 415, 504, 715, 825, 1120, 1190, 1281, 1500.
 Vene, Elmar, 10 a (1923): 152, 1209.
 Ventsel, Leida, 11 a (1923): 751, 1218.
 Veskimets, Leida, 12 a (1923): 1355.
 Viira, Alexander, 14 a (1926): 1072, 1124, 1366.
 Vilde, Helmi, 15 a (1923): 146, 303, 661, 832, 1068, 1165, 1263, 1316, 1381.
 Vilde, Linda, 12 a (1923): 660.
 Viljus, Anna, snd 1884: 15, 16, 248*, 249, 250*, 283, 396, 683, 684, 685, 752, 753, 754, 977, 1003, 1004*.
 Villemson, Aino, 12 a (1931): 1182.
 Villemson, Heino, 12 a (1931): 235, 270, 1139, 1178, 1323.

Villemson, Marie, 80 a (1967): 286, 424, 942, 1244, 1307.
Villemson, Miina, 81 a (1940): 245, 336, 1028, 1035, 1047.
Vilpa, Joosep: 75, 112, 578.
Välja, Marie, 55 a (1954): 365, 436, 547, 1467, 1468, 1470.
Värv, Edgar, 15 a (1931): 1143, 1283.
Värv, Elmar, 12 a (1923): 1309.
Värv, Hedvig, 14 a (1923): 1271.
Õunap, Aliide, 60 a (1966): 572.
üks naine (Tõruverest): 757, 853, 872.

KOGUJATE REGISTER

Registris on esitatud kogujate nimed tähestikulises järjekorras ja nende poolt kogutud laulude marginaalinumbrid. Kogujate biograafilisi andmeid leiab ülevaatest „Kodavere regilaulude kogumislugu“. Kogujate registrisse on lisatud ka õpilased, kes Walter Andersoni lastefolkloori kogumise aktsiooni ajal omaenda repertuaari kirja panid. Nende vanus või eludaatumid on märgitud laulikute registris.

Tärn (*) laulu järjekorranumbri järel näitab, et üles on kirjutatud ka laulu viis.

Adov, Elmar: 157.

Aia, Rudolf: 1367.

Aid, Leida: 148.

Alver, Andres: 34, 410, 573, 670, 692, 703, 1014.

Annuk, Eduard: 1054, 1152.

Ariste, Paul: 118, 142, 234, 259, 378, 414, 495, 527, 839, 886, 951, 952, 1410, 1428, 1474, 1484.

Aro, Arnold: 1164, 1293.

Avi, Osvald: 446.

Benrot, Helmut: 1390.

Berg, Paul – vt Ariste, Paul

Bringfeldt, Erika: 1251.

Brückel, Egon: 1147, 1201.

Eber, Oskar: 1045, 1287.

Eek, Johanna: 1092, 1276, 1382.

Eisen, Matthias Johann: 674.

Eismel, Leida: 1146.

Elken, Johannes: 79, 328*, 329, 649.

Elken, Jakob: 88, 403, 549, 597, 696.

Ernits, Ida: 1163, 1189, 1329, 1396.

Ernits, Salme: 1186.

Everth, Jakob Wilhelm Reinhold: 20, 63, 74, 180, 291, 462, 529, 809, 851, 861.

Fuchs, Vera: 46, 236, 272, 384, 385, 528.

Garšnek, Anatoli: 1528*. Vt ka Niinemägi, Otilie ja Anatoli Garšnek.

Gertz, Erna: 1252, 1394.

Grossschmidt, Otto: 110, 374, 604, 622, 743.

Grünvaldt, Helje: 1093, 1122, 1376.
 Haage, Herbert: 1157, 1278, 1371.
 Hallik, Linda: 201, 1265.
 Hamburg, Paul: 169, 437, 438, 1038.
 Hermann, C.: 2, 39, 1469, 1511.
 Hiimäe, Mall: 199*, 200, 254, 265, 287, 397, 423, 480, 572, 619, 1032, 1044, 1048,
 1052, 1053, 1055, 1103, 1108, 1110, 1111, 1171, 1306, 1351, 1462, 1495*, 1496.
 Härm, Leida: 149, 937, 1250.
 Härms, Johannes – vt Koik, Mihkel ja Johannes Härms.
 Ilves, Salme: 1113.
 Jakobson, Elmar: 301, 1204.
 Jakobson, Leida: 1288.
 Jeeger, Ella: 1282.
 Joonas, Benita: 1065.
 Jõgever, Olga: 261, 1459.
 Jõgi, Leida: 1145, 1377.
 Jürgenson, Endel: 1248.
 Jürgenson, Harald: 1399.
 Jürgenson, Meeta: 1140.
 Jürgenson, Selma: 1203, 1235.
 Jürgenson, Virve: 273.
 Kaasik, Johannes: 1400.
 Kaasik, Meeta: 1285.
 Kalme, Ernst: 1033, 1061.
 Kangru, Ella: 1266.
 Karlson, Lydia: 23, 697.
 Karv, Meeta: 1087, 1125, 1277, 1372.
 Kask, Richard: 938.
 Kekis, Meralda: 1086, 1136, 1280.
 Kersten, Drusella: 1258.
 Kiisel, Villem: 1130.
 Kirik, Villem: 144, 227, 230, 344, 356, 357, 381, 413, 426, 440, 442, 448, 463, 567, 625,
 630, 673, 679, 812, 838, 843.
 Kitask, Selma: 1162, 1324.
 Kivi, Johannes: 1059, 1149.
 Klaos, Aino: 1015, 1099, 1267, 1331, 1353.
 Klein, Aino: 433, 1192.
 Klein, Evald: 1193, 1273.
 Koik, Mihkel ja Johannes Härms: 3, 4 5, 7, 8, 10, 11, 17, 19, 21, 22, 30, 31, 38, 40, 41, 43,
 58, 62, 64, 65, 66, 68, 75, 76, 77, 81, 89, 100, 101, 106, 107, 112, 114, 115, 117,
 119, 120, 122, 124, 127, 135, 141, 177, 179, 181, 183, 185, 219, 228, 229, 289,

298, 306, 317, 335, 343, 373, 398, 401, 404, 407, 412, 451, 458, 466, 467, 483,
 490, 496, 500, 523, 562, 564, 574, 576, 578, 579, 581, 582, 583, 588, 592, 593,
 594, 595, 596, 598, 620, 631, 632, 633, 640, 641, 642, 644, 646, 652, 653, 654,
 655, 659, 667, 669, 671, 681, 688, 693, 699, 732, 742, 748, 757, 760, 761, 762,
 767, 769, 777, 780, 781, 787, 789, 790, 806, 810, 817, 818, 823, 826, 827, 829,
 835, 840, 846, 847, 852, 853, 860, 862, 866, 869, 872, 876, 885, 887, 899, 900,
 902, 906, 907, 908, 912, 913, 914, 921, 923, 931, 934, 936, 944, 987, 993, 998,
 999, 1008, 1011, 1227, 1339, 1503, 1504.

Koka, Arnold: 1070, 1180, 1325.
 Konsa, August: 1071, 1174, 1385.
 Kont, Aleksander: 1161, 1363.
 Kook, Joosep: 59, 102, 109, 525, 589, 600, 603, 617, 624, 928, 929, 989.
 Kool, Osvald: 1155, 1179.
 Korb, Anu: 1200.
 Kose, Magda: 1062, 1135, 1202, 1279, 1345, 1395.
 Kreutzwald, Friedrich Reinhold: 204, 1479.
 Kruusa, O.: 134, 360.
 Kruusen, Hugo: 535, 1076, 1320.
 Kuk, Hugo: 1127.
 Kull, August: 431, 432, 1074, 1166.
 Kurss, K.: 953.
 Kuuse, Kersti: 28, 366, 518, 555, 556, 686, 1024, 1037, 1431, 1458.
 Kuusik, Ella (Kokora): 153, 1042, 1259.
 Kuusik, Ella (Ranna): 1034, 1154.
 Käär, Samuel: 290, 656.
 Königsberg, Salme: 503, 771, 997, 1168, 1185, 1317, 1332.
 Kübarsepp, Linda: 302.
 Kümmel, Lidia: 621.
 Laasma, Leida: 1461, 1494.
 Laht, Leida: 1289, 1327.
 Lammas, Anita: 1091, 1123, 1343, 1364.
 Laos, Hermann: 530.
 Laos, Linda: 1073.
 Lassi, Agnes: 372, 1096.
 Lassi, Leida: 147, 222, 502, 694, 950, 1249.
 Lassi, Linda: 1268.
 Laugaste, Eduard: 435.
 Laumets, Klaara: 1057, 1129.
 Laurson, August: 170, 856, 955.
 Lepasepp, Elfreede: 1256.
 Lepasepp, Leonhard: 1206.

Lepik, Elmar: 1158.

Lepp, W.: 128, 408, 705, 758, 1502.

Liiv, August ja Johannes Raja: 14*, 24*, 35*, 44*, 78*, 82*, 91*, 92*, 111*, 113*, 123*, 136*, 137*, 138*, 143*, 161*, 164, 165*, 166*, 167*, 182*, 205*, 231*, 232*, 233*, 258, 313*, 318*, 345*, 346*, 347*, 348*, 349*, 358*, 359*, 361*, 362*, 375*, 376, 377*, 380, 383*, 399*, 400a–c*, 402*, 449*, 450*, 459*, 468*, 492*, 493*, 494*, 501*, 526*, 550*, 552*, 554*, 563*, 570*, 571*, 585*, 586*, 601*, 602*, 605*, 616*, 623*, 643*, 647*, 668*, 698*, 700*, 747*, 750*, 763*, 764*, 765*, 766*, 785*, 791*, 813*, 820*, 822, 824*, 834, 842, 849*, 865*, 875*, 877*, 909*, 910*, 916*, 917*, 924*, 926*, 946, 947*, 986*, 992, 994*, 1001*, 1006*, 1025*, 1216*, 1228*, 1398*, 1516*.

Liiv, Ellen: 257, 425*, 1403.

Liiv, Joosep: 988.

Lindpere, Oskar: 1208.

Lugo, August: 151.

Luht, Vilma: 1075.

Luigla, Elly: 47, 96, 406, 411, 416, 517, 720, 1294, 1401, 1429, 1443.

Luka, Väino: 145, 271, 447, 1026, 1359.

Luud, Karl – vt Penna, Peeter ja Karl Luud.

Lõhmus, Salme: 277, 759, 1422, 1478.

Läst, Voldemar: 1383.

Lätt, Selma: 29, 56*, 84, 133, 203, 212, 242, 262, 263, 264, 280, 294, 327, 354, 391, 395, 418, 441, 454, 488, 489, 516, 532, 540, 613, 629, 684, 687, 690, 714, 738, 753, 799, 845, 859, 892, 893, 904, 933, 940, 963, 965, 976, 977, 980, 981, 982, 1020, 1022, 1031, 1039, 1212, 1226, 1241, 1301, 1337, 1360, 1361, 1406, 1424, 1466, 1472, 1510, 1526. Vt ka Strutzkin, Aino ja Selma Lätt.

Martinson, Leoviina: 1184.

Markus, Lembit: 1079, 1386.

Martinson, Karl Eduard: 6, 9, 452, 607, 731, 864, 871, 919, 932, 984.

Matsi, Rudolf: 1148.

Matsmann, Aleksander: 1066, 1313, 1507.

Mihkels, Robert: 1138, 1173, 1232, 1378.

Mihkelson, Aino: 1058.

Moisa, Joosep: 93, 207, 221, 590, 672, 779, 782, 836, 945, 1464.

Mägi, Linda: 1188, 1370.

Mägi, Udo: 15, 36, 37, 48, 49, 50, 51, 83, 97, 98, 99, 104, 105, 131, 158, 196, 198, 214, 215, 260, 278, 279, 288, 292, 293, 304, 307, 331, 332, 338, 339, 353, 364, 368, 382, 388, 389, 390, 419, 420, 421, 427, 443, 453, 475, 478, 506, 507, 508, 515, 519, 531, 533, 534, 536, 544, 545, 558, 615, 618, 639, 675, 676, 677, 683, 689, 701, 722, 723, 734, 735, 736, 737, 752, 755, 772, 773, 786, 794, 795, 796, 797, 798, 815, 816, 850, 868, 880, 881, 935, 941, 967, 969, 970, 971, 972, 973, 974,

975, 1030, 1102, 1217, 1221, 1224, 1303, 1304, 1338, 1352, 1402, 1404, 1405,
 1411, 1412, 1413, 1418, 1423, 1430, 1432, 1434, 1436, 1437, 1441, 1453, 1454,
 1455, 1456, 1465, 1471, 1475, 1482, 1483, 1490, 1509.
 Mäso, Eduard: 121, 464, 469, 553, 577, 821, 948, 1036, 1229.
 Mölder, Aleksander: 1357.
 Müürsepp, Ernst: 1286.
 Nautras, Aksel: 1318.
 Neider, Helmi: 1231.
 Niinemägi, Otilie-Olga (Olli): 16, 72, 87, 252, 253, 255, 310, 341, 456, 479, 512, 546,
 548, 678, 685, 691, 727, 728, 740, 741, 754, 800, 801, 883, 978, 1003, 1040,
 1051, 1225, 1407, 1416, 1417, 1425, 1435, 1457, 1491, 1527. Vt ka Niinemägi,
 Otilie ja Anatoli Garšnek, Niinemägi, Otilie ja Helgi Sirmas.
 Niinemägi, Otilie ja Anatoli Garšnek: 218*, 282*, 297*, 334*, 394*, 511*, 657*, 774*.
 Niinemägi, Otilie ja Helgi Sirmas: 54*, 57*, 73*, 1005*, 1105*.
 Normann, Erna: 86, 132, 192, 217, 249, 251, 256, 269, 283, 284, 285, 309, 365, 393, 396,
 436, 445, 476, 541, 547, 775, 894, 895, 985, 1408, 1414, 1415, 1442, 1467, 1468,
 1470.
 Nõmm, Linda: 1153, 1177.
 Nõu, Hilda: 197, 213, 612, 1107, 1222, 1223, 1477, 1525.
 Oksa, Alma: 1254.
 Oras, Janika ja Liina Saarlo: 1041*, 1098*, 1104, 1210, 1211, 1460*.
 Ostra, Karel: 140, 186.
 Ots, Elsa: 190, 324, 473, 486, 513, 538, 627, 1019, 1238, 1299, 1334, 1450.
 Otterklau, Raiissa: 172.
 Paap, Bertha: 1156.
 Paap, Leida: 1315.
 Parts, Eduard: 1117.
 Paukson, Erika: 1064.
 Paukson, Silvia: 1089, 1349.
 Pede, Hilda: 430.
 Peets, Robert: 1159.
 Peetso, Voldemar: 1393.
 Penna, Peeter: 1512*, 1513*, 1514*, 1515*. Vt ka Penna, Peeter ja Karl Luud.
 Penna, Peeter ja Karl Luud: 33*, 67*, 94*, 319*, 350*, 363*.
 Poolakese, Alma: 1269.
 Poolakese, Ella: 155, 1260.
 Poolakese, Magda: 1142, 1213, 1246.
 Poolakese, Meeta: 901, 1141, 1214, 1245.
 Proodel, Mall – vt Hiimäe, Mall.
 Pulst, August – vt Tampere, Herbert ja August Pulst.
 Pulst, Erich: 1137, 1230, 1368.

Pulst, Herbert: 1314.
 Pulst, Linda: 1199, 1272.
 Puusepp, Arnold: 1388.
 Puusepp, Helene: 1187.
 Põldmäe, Jaak: 194, 409, 422, 482, 1043, 1063, 1305, 1419.
 Päll, Rosalie: 1080, 1118, 1195, 1233, 1387.
 Pärn, Arnold: 1133, 1290, 1326, 1384.
 Pärsikivi, Ella: 1176.
 Pärsikivi, Oskar: 156.
 Päss, Arnold: 1027, 1112, 1172, 1397.
 Raja, Johannes – vt Liiv, August ja Johannes Raja.
 Raudjalg, Uno: 1121, 1369.
 Raudsepp, Salme: 311, 320, 770, 996, 1270, 1340, 1348.
 Rebane, Karl: 1084.
 Reinhold, Ilmar: 1090, 1319, 1389.
 Reinhold, Linda: 1374.
 Reinhold, Osvald: 267, 1321.
 Reinmann, Alide: 1160, 1175.
 Roos, Eine: 1094, 1132, 1342, 1373.
 Räni, Jaan: 1501.
 Rätsepp, Linda: 314.
 Rätsepp, Paul: 315.
 Rättsepp, Paul: 90, 139, 206, 405, 648, 651, 707, 833, 1000, 1009, 1409, 1473, 1481, 1485, 1498, 1499.
 Rüütel, Ingrid: 56*.
 Rüütli, Renate: 1077.
 Saar, Avo: 387, 695, 814, 1002.
 Saar, Aino: 1207.
 Saar, Eduard: 709, 1312.
 Saar, Herman: 1097, 1116.
 Saar, Linda: 187, 1198, 1247, 1274, 1311.
 Saar, Marta: 1151, 1291, 1379.
 Saar, Oskar: 1375.
 Saar, Salme: 1115, 1197, 1310.
 Saarlo, Liina – vt Oras, Janika ja Liina Saarlo.
 Salu, Adele: 1100.
 Salum, Velta: 1322.
 Sangernebo, Ilmar: 1196.
 Schoch, Evald: 1380.
 Schulbach, August: 202, 330, 905, 1255.
 Semilarski, Valentiin: 1234.

Siider, Hermiine: 27, 239, 355, 472, 485, 542, 614, 712, 896, 897, 960, 1018, 1242, 1297, 1449.

Siim, August: 1261.

Silm, Osvald: 1354

Simson, Arnold: 12, 32, 42, 95, 178, 220, 491, 498, 580, 635, 645, 682, 702, 730, 749, 768, 788, 792, 808, 811, 828, 848, 863, 879, 898, 915, 927, 943, 949, 995, 1010, 1012, 1013, 1330.

Sirmais, Helgi – vt Niinemägi, Ottilie ja Helgi Sirmais.

Soom, Johannes: 1328.

Soom, Leonhard: 169.

Sori, Joosep: 379, 497, 841, 854, 855, 867, 870, 873, 874 884, 903, 918, 920, 930.

Stein, Endel: 1083, 1169.

Stein, Magda: 1085, 1170.

Strutzkin, Aino ja Selma Lätt: 371*, 1050*, 1106*, 1492*.

Sukk, Leida: 1067.

Suu, Maimu: 1095, 1347.

Sägi, Leida: 299.

Süvermann, Ludmilla: 1088, 1119.

Tamberg, Linda: 1344.

Tambärk, Aleksander: 154.

Tamm, August: 18, 25, 195, 208, 223, 322, 477, 481, 561, 566, 569, 606, 608, 636, 650, 680, 706, 708, 718, 719, 837, 954, 1007, 1243, 1486.

Tamm, Ernst: 1060, 1131, 1365.

Tamm, Eveline: 1253.

Tamm, Hugo: 1275.

Tamm, Oskar: 1082, 1134, 1392.

Tamm, Valter: 1078, 1126, 1346, 1391.

Tammepuu, Priidu: 61, 70, 126, 130, 159, 163, 191, 211, 225, 226, 241, 276, 305, 312, 325, 326, 352, 417, 429, 460, 461, 474, 487, 514, 522, 539, 565, 611, 628, 638, 662, 713, 805, 844, 858, 891, 911, 939, 962, 1023, 1144, 1167, 1191, 1215, 1219, 1220, 1239, 1240, 1300, 1335, 1336, 1421, 1427, 1452, 1476, 1489, 1524.

Tammo, Tiiu: 1056, 1109, 1194, 1445.

Tampere, Herbert: 26, 52*, 55*, 85*, 125, 188, 209, 216*, 224, 237, 238*, 246*, 247*, 248*, 250*, 281*, 295*, 296*, 308*, 323, 333*, 337, 340*, 351, 369*, 370*, 392*, 444*, 455*, 470, 505, 509*, 510*, 521, 537, 543, 559*, 560*, 609, 637, 664*, 665*, 666*, 710, 724*, 725*, 726*, 739*, 802*, 803, 882*, 889, 957, 958*, 979*, 1004*, 1016*, 1029, 1049*, 1237, 1295*, 1298, 1447, 1493*. Vt ka Tampere, Herbert ja August Pulst.

Tampere, Herbert ja August Pulst: 69*, 189*, 210*, 240*, 471*, 484*, 610*, 626*, 711*, 804*, 857*, 890*, 959*, 1017*, 1236*, 1296*, 1333*, 1420*, 1426*, 1448*, 1487*.

Tanning, Salme: 245, 274, 275, 336, 587, 961, 968, 1021, 1028, 1035, 1047, 1302, 1451, 1488.
 teadmata: 53*, 71*, 193*, 367*, 557*, 663*, 717, 964*.
 Teras, Leida: 1114.
 Thomson, Aleksander: 1, 80, 160, 184, 316, 342, 457, 776.
 Tiit, Oskar: 150, 1262.
 Tomson, Elmar: 1292.
 Tralla, Hildegard: 925.
 Treial, Oskar: 1440.
 Tubin, Aino: 103, 108, 174.
 Tubin, Hektor: 1341.
 Tubin, Joseph: 13, 116, 520, 524, 568, 584, 599, 634, 729, 733, 783, 784, 819.
 Tubin, Osvald: 990.
 Tunkar, Friida: 778.
 Turk, Ferdinand: 45, 129, 1264.
 Turk, Iida: 1081, 1128.
 Tuustik, Johan: 1358.
 Tuustik, Salme: 1257.
 Tõruvere, Lydia: 300, 831.
 Ujuk, Aksel: 1356, 1362.
 Univere, Aili: 60, 162*, 175, 176, 243, 428, 434, 439, 658, 721, 744, 745, 746, 793, 830, 888, 966, 991, 1046, 1101, 1183, 1350, 1438, 1439, 1444, 1505, 1506, 1508, 1517, 1518, 1519, 1520, 1521, 1522, 1523. Vt ka Univere, Aili ja Pertti Virtaranta.
 Univere, Aili ja Pertti Virtaranta: 983.
 Vadi, Helmi: 1284.
 Vadi, Leida: 1205.
 Vadi, Linda: 1069.
 Vahi, Elmar: 268, 1150, 1181.
 Valmet, Aino: 1497.
 Velt, Lilli: 1308.
 Vende, Hella: 168, 171, 321, 415, 504, 715, 825, 1120, 1190, 1281, 1500.
 Vene, Elmar: 152, 1209.
 Ventsel, Leida: 751, 1218.
 Veskimets, Leida: 1355.
 Viira, Alexander: 1072, 1124, 1366.
 Vilberg, Gustav: 704, 807, 878.
 Vilde, Helmi: 146, 303, 661, 832, 1068, 1165, 1263, 1316, 1381.
 Vilde, Linda: 660.
 Villemson, Aino: 1182.
 Villemson, Heino: 235, 270, 1139, 1178, 1323.
 Villemson, Marie: 286, 424, 942, 1244, 1307.

Vint, Helmi: 244.

Virtaranta, Pertti (Erkki Pertti Ilmari) – vt Univere, Aili ja Pertti Virtaranta.

Värv, Aino: 266.

Värv, Edgar: 1143, 1283.

Värv, Elmar: 1309.

Värv, Hedvig: 1271.

Weitzenberg, Juhan: 465, 499, 551*, 575, 591, 716, 756, 922, 1433, 1446, 1463, 1480.

Õunap, Hermine: 173, 386, 956.

SÕNASELETUSED

Sõnaseletustes on enamasti piirdutud nende tähendustega, mis sõnal on Kodavere lauludes. Küsimärk on seletuste juures, mis on oletatud sõnastike¹ ja laulukonteksti põhjal. Kui sõna muutevorm laulus erineb murdeomasest vormist ja lauludes põhivorme ei leidu, on sõna esitatudki vastavas grammatilises vormis. Tuleb arvestada, et kohati tuleb regi- lauludes ette sõnu, mida tavakeeles (vähemalt selles tähenduses) ei kasutata, samuti (koos laulumotiividega levinud) laene muudest piirkondadest ja sõnu, mida üleskirjutaja on valesti mõistnud.

aada – vt aud
aadik : aadiku – aedik
aaduja, *ka* aadu ~ uadu (*omast.*) – hauduja
(*ema poeetiline sünonüüm*)
aadule – hauduma
adelema – sagima, edasi-tagasi jooksmas
aeda (*omast.*) – aida
aesu (*omast.*) – haisu
aganik – ruum aganate hoidmiseks rehetoa
ja välisseina vahel
agur : agura – leidlik, agar (?)
ahad – ahtad, kitsad
ahjuperik – ahjutagune
alatedes ~ alatelen; alatin – haledust tundes;
tundsin haledust
ame : amme – hame, särk
ammasline – teatud rõivakiri

anine – haneke (venna *poeetiline sünonüüm*)
apsatelli – astusin kotsadega ~ mütsatasin
areta – areneda, välja jõuda
arm : armi – sälguline, sisselõigetega;
armetu; hall
arss : arsi ~ arssi – arst, nõid
arvikud – üksikud, harvad vaod
askemesse – prahi, pühkmete sisse (< ask
: asu)
askel – toimetus, askeldus, töö
aspel – haspel (tööriist lõnga vihti kerimiseks)
aud : aada – haud
dobro – tervitus (*vn*)
ehjäs – tubli, kõrge; terve, tugev (*vrđ sm*
ehjä)

¹ Eesti murrete sõnaraamat I–V. Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut. Tallinn 1994–2013; Väike murdesõnastik I–II. Toim. Valdek Pall. Tallinn 1982–1989, <http://www.eki.ee/dict/vms/>; Eesti keele seletav sõnaraamat. „Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu“ 2. tr. Tallinn 2009, <http://www.eki.ee/dict/ekss/>; Andrus Saareste, Eesti keele mõisteline sõnaraamat I–IV. Stockholm 1958–1963; Eesti keele mõistelise sõnaraamatu indeks. Uppsala 1979, <http://www.eki.ee/dict/saareste/>; Valdek Pall, Idamurde sõnastik. Tallinn 1994; Mari Must, Vene laensõnad eesti murretes. Tallinn 2000; VK ja ERIA sõnaseletused; Eesti Keele Instituudi murdekartoteegid.

ejarmu – *arusaamatu sõna* (? jäärmu ~
 äiermu 'õie')
 elu – *ka* hoone; talu
 era- ~ erä- – eraldi olev; isiklik; eriots-
 tarbeline
 erel : ereli – orel
 ermes : erme – hernes
 ede : ede – esi, eesolev tööloik
 haada – *vt* aud
 haak : haagi – *arv. ka* teatud laevatüüp,
 lodjataoline kaubaalus (*vrđ sm*
 haaksi, *rts* haxe)
 hermes – *vt* ermes
 hiiru – hiirekarva hall hobune
 huabelik – hoopleja
 huagamaie – puhkama (*vrđ vđj* oogata) ~
 hoogsalt, hooti liikuma
 hulvuma – *vt* ulvuma
 huur : huara – hoor
 hüljõ – *vt* ülg
 hüpitama – hüpitama
 ihn ~ ihin : ihna; ihnukene – (vasknaastudega
 kaetud) meeste nahkvöö
 ihulik – paljas, kehv
 illu – vaikne, tasane
 illukeste – hiljukesi, tasakesi
 imb : imme – neiu
 itkma – itkema, nutma
 jostoma – juhtuma, sattuma
 juht : juhi – juhiraud vankril
 jõeda ~ jõõda < jõuda 'jõua' (?)
 jõeluma – *vt* jõlama
 jõlama – jändama, tembutama; lärmama,
 lobisema
 jõvine – jõhvist
 jõõlulauba – jõululaupäev
 kaabapoosid – kaubapoisid
 kaabelda – kaubelda
 kaadu – kaudu, mööda
 kaage'ella – kaugel, *ka* kaugele
 kaage'enna – kaugel

kaal : kaala – kael
 kaal : kaali – naiste linane õlarätt
 kaalats : kaalatsi – *vt* kaelats
 kaale'eie – ahelatesse, ketti (*vrđ vđj* kahlõ,
 kahlõõd)
 kaar : kaara – kaer
 kaasik : kaasiku – *ka* (pulma)laulik, pruudi-
 poolised pulmalised
 kaast : kaasta – kraasitais villu, heie, villast
 käsitöö
 kadik : kadika – kaigas
 kadrid – *ka* muster
 kaelats : kaelatsi – kaelaehe
 kahl : kahla – nooda osa
 kahjuline – kahju läbi kannataja
 kakatele – katkestab
 kakrule – *arusaamatu sõna* (< kangrule?
vrđ ka kakrekas – kaur)
 kale : kale – kõva, kare
 kaljuma – karjuma
 kaltsud – linased püksid, *ka* säärised
 kand : kannu – känd
 kanguma – tugevamaks muutuma
 kannilavvad – puunõu lauad, kannulauad
 kapus : kapsa – kapsas
 karele < kare : kare 'sööt, murukamar' ~
 kari : kari 'suur leek'
 karvaveerenud ~ karvaviäreline – karvu ajav,
 kulunud, narmendav
 kasik – kaasik, kasemets
 kask : kaska ~ kaski – kasukas
 katal : katla – katel
 kats(u)ma – *ka* vaatama
 katt : kati – kass
 keder : kedra – ketas, ratas; kedervars
 keedud (*mitm nim*) – kiud
 keerd : keeri ~ keeru – keerdus; kaval,
 viguritega; kiire, väle
 keeros(s) – keerd, sõlm
 keerusilma – kõõrdsilm
 keesatasse – kiusatakse

keeser – keiser
 kekis ~ kekijas ~ kekin – ilus, tore, ehitud
 keo ~ kio (*omast.*) – kibu
 kepsima – kergelt, kärmelt liikuma
 kerges – putukas, ritsikas (?)
 kesv : kesva – oder
 kete (*mitm omast.*) – sõkalde (< kesi : kede
 'viljatera kest, sõkal')
 kihu : kihu – kisk, oga; < kihupea
 kihupea – *ka* tühi viljapea, kõlupea
 kiidel < kiidu-, kiidetav (?)
 kiiguts ~ kikuts – hark (*vrđ* kikk 'T-kujuline
 hark')
 kiilsilm – läikiv-, hiilgavilmne (< kiilas)
 kiiverkont – *vt* kinderkont
 kikk : kiku – õhuke leivatikk; leivakontsuke
 kile – kits (*vrđ* kide, *sm*, *vdj* kili)
 kimmel : kimli – kollakashall või hallikas-
 pruun hobune
 kinderkont – pahkluu
 kint : kindu – kints
 kio – *vt* keo
 kirjes : kirjesse – kirjak, kirju lehm
 kistavare – *ka* ühendushoob, keps veskil
 kivik : kiviku – väike kivi
 kiädisida (*mitm osast.*) – midagi märga
 (?) < kiäde ~ keede 'allikane, vesine
 koht'); keedisida 'kaelaehteid'
 (*pärit variandist* minu suusta ...)
 kiänama – käänama
 kiänap : kiänapu ~ käänapu – käänak;
 peidupaik
 klikuts – *vt* kiiguts ~ *vrđ ka* klipats 'väike
 puulabidas'
 koadik – *vt* kadik
 koagude (*mitm omast.*) – kookude (kövera
 otsaga pikk puu, käsikivi käepide?)
 koheoinas – kohioinas
 kohmus – kohmakas (inimene)
 koljand – *ka* saani, ree seljatugi
 kolka'assa (*sisseütl*) – pehmesse, kinni-
 kasvanud jõekohta

kolk : kolga, (*sisseütl*) kolku ~ kolka – nurk,
 kõrvaline koht
 kollutuma – kolletuma
 kononinä – kongusnina
 kontska (*osast.*) – *ka* jäänust, lõpuotsa
 koosutab – *ka* kosutab
 Korova < *vn* lehm
 kosa – kus
 kotik : kotiku – väike kott
 kual : kuala – ila
 kuaras – kargas (< karas)
 kuari ~ kuaru (*omast.*) – kaare, niiduee
 kuaritama – *ka* keerama (nt köit)
 kudrus : kudrusse – värviline klaashelmes,
 kaelakee osa
 kudumuna – kanamuna
 kulleline – kullaline (?)
 kulo ~ kulu – vana rohi
 kuni : kuni ~ kunn : kunni ~ kunna – kurn;
 kurnimäng
 kunt : kundi – kult
 kuolma – surema
 kuras : kurase ~ kuraste – pussnuga
 kurjas, kurjatega – kurjategija
 kuru : kuru – katuse- või ulualune; kõrvaline
 paik; lõikamata rukkiriba
 kuruslauk – küüslauk
 kusik – püsimatu, kärsitu inimene
 kuul – *vt* kual
 kuulma – *vt* kuolma
 kuuti lööma – koodiga lööma; kukerpalle
 tegema
 kõda : kõda – koda
 kõrb : kõrvi – punakaspruun (hobune)
 kõrdama – kordama; kündma
 kõre, kõrend – *ka* pikk latt, ritv
 kõre : kõre(da) – *ka* pikk, sirge
 kõrrik – suurrätt; külje pealt lahtine seelik
 kõrvanaene – kaasanaine, mõrsjapoolne
 suguvõsa esindaja; laulik
 kädis : kädis(s)e – käis
 käli : käli – mehe vennanaine; naiseõde

kämmeline – kämblakene, käsi (kämmel)
 kärajad – sõnumid, teated
 kätsed – käised ~ kätsed
 käädis – vt kädis
 käänapu – vt kiänäp
 kõrditud – volditud
 kõrts : kõrtsu – korts; seelik
 kõrtsik : kõrtsiku – seelik
 küdi : küdi – mehevend
 külimit : külimitu – külvi- ja mõõduriist
 (9–18 toopi)
 kümme ~ küämel – köömen
 küünar – küünarvarre pikkusest tuletatud
 pikkusmõõt
 küürik : küüriku – kõver, küürakas (olend)
 küüt : küüdu – vöödiline; loom jutiga seljal
 laada (*omast.*) – laua (laud); lauda (laut)
 laadumets – lauamets
 laagi ~ laagu (*omast.*) – lauguga (loom)
 laagib < laakuma 'liikuma' (?), *vrđ ka* läägib
 laal : laalu – laul
 laasta – lausuda, sõnuda
 laasuja – lausuja, sõnadega ravija
 laoteti – laotati
 lade : lademe – peksmiseks või pahma-
 miseks rehealusesse laotatud vilja-
 kiht
 ladelda < ladama 'latrama' (*vrđ sm* ladella)
 ladima – liduma, kiiresti minema
 ladin : ladina – häälitsemist imiteeriv sõna
 ladu : lau – küün, varjualune; ruum rehetoa
 otsas
 laduma – ka käima, jooksuma, hulkuma
 laegoline – põlle allserv sissekootud kirja-
 dega
 lagi – ka suulagi
 lahe (*käskiv kv*) – lase
 lakikoer – joodik
 lakki – hobuselakk
 lamajalg – maas lamava jala(se)ga
 lamatama – maha vajutama, lamandama

lao (*nim*) < lagu, häving (?)
 lapita – ka lapiti
 lati ~ latu ~ lato (*omast.*) – müts, kübar
 laus – laiali, võimas
 leekima – vt läägima
 leeni : leeni – leil
 leeva ~ leevä (*omast.*) – leiva
 lehe – vt leste
 lehese (*omast.*) – laka
 lellu lööma – müra (< lelu), triangelit
 tegema; lulli lööma
 lelotama – ka kisama, karjuma
 lemmotama – lennutama
 leste ~ lehte : lehe – ka hobuse lakk; õhuke,
 lame rinnaehe
 lieta – liguneda
 lihid – liidad ~ silud, hõõrud
 lille ~ lilli – ilus; pahas
 lillik : lillike – lillakas (taim, mari)
 linakada – linamõõt, 50 peod soetud linu
 linutama – mõrsjale pulmades linikut (abi-
 elunaise peakatet) pähe panema
 lipp : lipu – hulk, rida
 lippuma – eraldama, (välja) viskama
 lirvendämä – lobisema, häält tegema (?)
 lisna – liigne, ülearune
 liutud – punutud (? *vrđ* leduma : leutud
 'palmitsema, punuma')
 liäneb – võib-olla on (< leema) ~ võib-olla
 läheb
 loogaküüned – õnarused, sälgud looga
 otstes, mille vastu aiasid käisid
 loogeline – teatud kirjadega muster
 look : looga – ka mõrra suu
 luageline – vt loogeline
 luavima – pühkima, riisuma
 luavits : luavitsa – lavats, magamislava
 luukama – lonkama
 lõege : lõike – maatükk, siil
 lõegutama – sinna-tänna liikuma, kõigutama
 lõhn : lõhna – talad rehetoa, millele toetu-
 vad parred

lõiv : lõevu – lõoke
 lõune – lõuna(tuul); ahju kerisepealne auk
 lõveng : lõvengi – lõuend
 lähe : läste – allikas
 lätu – vt lati
 läägib – ka liigub
 läägima – soojenema
 lühima – küsima (*ka* käima) *poeetiline*
paralleel
 lüll : lüllil – võllas; vaadivits(a ühendus-
 koht); kõveraks koolutatud laud
 lüster – lühter
 maesa – maad mööda
 maiassama – maialt maitsma, himustama
 massa : massa – või (< *vn*)
 massak : massaku – kott
 matter ~ mater – matar
 medeleeväd – mesileivad
 muatelen – magades
 mukk : muki – ilus, nägus
 mulline – mullune
 munde – muude
 murratus – *vrđ* murratama 'murdtoimselt
 kuduma'
 mõhe : mõhe – mõhk, leivaküna
 mõnite – mitmeti
 mõsk(e)ma – pesema
 mäimäl – määgimas
 müttü – tomp, vormitu, kohmakas
 naarus – naerja ~ naerialune
 nadu : nadu – mehe või naise õde
 naerus – vt naarus
 nastuline – naastuline
 nenn : nenne – ema
 nihused ~ nihased – niuded
 niis : niie – nõörsilmus, millest lõimed läbi
 jooksevad (kangaspuudel)
 nilvestämä – libistama
 nipeldama – niplispitsi, üldisemalt näpu-
 tööd tegema
 nirges – nirkjas, nirgitaoline, väle

niserdus – nikastus
 nius(s)ed – vt nihused
 niäladelle – nääludele, naisevendadele
 (külla)
 nurgama – nurisema, kaebama
 nuusutuus – nuuskubaka toos
 nõkutella – nõtkutada
 nõrama – nõrisema, sadama
 nõrkuma – nõrkema
 nõtk : nõtk – hällivibu
 näljak : näljaku – näljas, vaene inimene
 näljakõrk : -kõrgi – põhjusest uhke
 närvelde – närvalt
 näädu ~ näädis – neiu
 oit : oedu – (ärakuivav) lomp; veekogu
 ojuma – ujuma; minema, jõudma jm
 oosse – ojasse
 opipäts – *sõnamäng* (< hopp!)
 orm : orma – urm, veri; aas, tärge pastla
 servas nõöri läbitõmbamiseks
 ormetatud – augustatud, tärgitud
 paade : paade – paas
 paadud – ristitud (? *vrđ* paadulaps 'ristilaps')
 paagutama – paugutama
 paalutama – pastelede paelu panema
 paeka (*käskiv kv*) – pagege
 pahus : pahussa – roos, eliting
 pakelane – takune, jämedast riidest, paklane
 pakk : paku – *ka* kangapakk, kokkupandud
 (pakitud) riie
 palang ~ palangas : palange ~ palanga –
 voodilina, palakas
 palapuol : palapoole – pallapool, linasest
 riidest vaipseelik; küljerätt
 palber : palberi – habemeajaja-arst
 paletav – põletav (?)
 paljak : paljaku – paljas, alasti; armetu
 panemevakk – pruudiandide vakk
 parik : pariku – padrik (< pari, parissik)
 parm : parmi – arm
 patak : pataka – vits, malakas

pavad – pauad, suured hõbedased pärlid;
 rinnaehted, ehterahad
 peegeline – peiukene
 peel : peele – puu purje kinnitamiseks;
 külgmine, raampuu
 peeled – ka kangaspuud
 peesima – soojenema
 penn : penni – kanaõrs
 peräkuta – pärakuti, üksteise taga
 piduti – pikuti
 pihkel – vt piiker (?)
 piiker – piik; ka kirka, puur
 piikuma – vaevatud olema, vaevaliselt
 käima; vigisema; piiluma, vahtima
 piird : piira – kangasoa raam, kangaspuude
 osa
 pilges – pilkaja
 piljand : piljandi ~ piljant : piljanti – briljant
 pilkuma – paistma
 piluline – pilutatud; neiu *poeetiline süno-
 nüüm*
 pist : piha – piht
 piäled – vt peeled
 piälik : piäliku – ka koht aidas
 piäska – pääsuke
 plakeline ~ plakiline – laiguline
 pleegi – siin pleegita
 plettima – punuma
 pohlaklane – poolakas
 poogeline – äärispaelaga varustatud
 poosi (*omast.*) – poisi
 port : portu – hoor, liiderlik inimene
 prigasi (Prigasimaa, prigasi keel) < vn käsk
 puasme (*omast.*) – pasma, lõngavihi osa
 pudeda ~ pudeta – kukkuda
 puhme – puhmana, puhmakaupa
 pulge – katki, puruks, pulkadena
 pupe (*omast.*) – nuku; tüdruku
 pupelill < puperlill 'varsakabi' (?)
 purask : purasku – peitel
 puudik : puudiku – tutt, palmik

põleb ~ põlab – põlgab
 põlgtud ~ põltud – põlatud
 põllekannemisse – põllepaeladesse
 põlmitama – põimima (ehtima)
 põnnitenna – puiklemisi töötades ~ liikudes
 põnnus : põnnuse – riidest aas, silmus
 põrmand : põrmandu – põrand
 põkk : põka – põtk, reis, koib
 põuk : põõgu ~ põõga – pesu, pestavad
 riided
 pärgepiä – pärjapea, noormehe *poeetiline
 sünonüüm*
 pätsopia ~ päätsupea ~ päätsu – valge
 koonuga, otsaesise laiguga veis,
 hobune
 püi – püü
 pürjer : pürjeri – endisaegne linnakodanik
 püstoline – püstine; erk, äge
 püüdis : püüdis(s)e – püüdmisvahend, ka
 püünis
 raadis(s)e (*omast., ka osast.*) – raudse,
 raudset
 raadutama – rautama
 raduma – rabelema, end pingutama
 ramb : ramma – nõrkus, uni
 rambas : rampa – ront, suur raske puu
 rammestama ~ rammissuma – rammes-
 tama, rammestuma
 rataspuu – rattapuu, puu vankrirataste tege-
 miseks
 ratis : ratti – väike vanematüübiline ait
 ravitsema – toitma, süüa andma
 reeko – rukkirääk
 riidamua – pinumaa, koht taluõues, kus
 seisavad riidad ja lõhutakse puid
 riitsik < ritsik, kilk
 rinnutama – rinnaga toetama, vedama
 rissikrostu – ristikrohi
 riäden : riädna – teatud mustri kangas
 ruab – kärmelt töötab ~ liigub
 ruak : ruagu – raag, roots, kuivanud oks

ruapima – kraapima
 rutus – ruttu
 rõõmama – roomama
 räbe : räbeda – hele, helkiv, läikiv
 ränd : ränna – niiske lumi, lobjakas
 rässäs – katuseräästas
 räätsik : räätsiku – metallist litter, kaunistus
 naiste vöö küljes
 rübema – lamama, püherdama, rübelema
 rüüd : rüüdi – pikk-kuub; linane või takune
 ülekuub
 saajad – pulmad; peigmehepoolsed pulma-
 lised
 saanu (*käskiv kv*) – ka saunata
 sagar : sagara – vanaaegne puust uksehing,
 hingekonks
 sage : sageda – ka tihe, paks
 salgu – salgakaupa, salguti
 sassa (*omast.*) – saia *lastekeeles*
 savitsema ~ savitsama – siblima; rehitsema
 segane – ka segatud, segu
 seljeteda – seletada, selgitada
 sibeda – kiire, usin
 siden – sees
 siib : siiva – tiib
 silitseb – silitab
 singuma – virisema, vinguma, nutuselt
 kõnelema; tõrkuma
 sirkmä : sirgib – saalima, palju käima
 sirvima – ka välja valima, vaatama, kont-
 rollima
 sivakas ~ sivaja – sihvakas, kärke
 siädätä – sobivaks tunnistada, sallida (*vrd*
 sm sietää)
 sohatama ~ sohistama – sahistama (?)
 somp : somba – pori, virts, sopp; soo; vee-
 auk; loik, lomp
 soonik : sooniku – vesine koht
 sori : sori – ojake, kraav, nire; renn
 soro : soro – kantsik, nuut
 suajad – vt saajad

suavutee, Suavu- ~ Soavumaa < saama (? *vrd*
 vdj saavva); (? Savomaa)
 suesutas ~ suisatas – suisutas, äiutas
 suga : soa – peahari, kamm; kangasuga
 koelõngade kinnilöömiseks, piird
 sugar : sugara – kepp, malakas, halg
 sulguja – suruja ~ sulgeja (?)
 sulpima – midagi sulpsutades tegema
 sulu ~ sulo – madalam, metsaga piiratud
 heinamaariba (< solu, sola)
 surnuk : surnuka – kangastistik
 suota – asjata, põhjuse, mõttetult
 surule ~ suruje – nurka (*Sohvi Sepa sele-*
 tus); prügile (? *vrd vdj* suru 'prügi,
 rämps')
 suurus : suurus(s)e – eine
 sõba : sõba – villane suurrätt; seeliku ase-
 mel ümbermähitav, küljelt lahtine
 rõivas
 sõrasilm ~ sõõrasilm – hobune, kel valge
 laik silmade kohal ~ ümber, lauguga
 hobune
 sõõrd : sõõru – maharaiutud võsastik, ale
 sõõrik : sõõriku – jätk seeliku allservas (tei-
 sest, enamasti punasest riidest, pea-
 le õmmeldud kardpaelte või klaas-
 helmestega); ehisriie; seelik
 sõõrima – keerutama
 sõõripäts : sõõripätsi – ümmargune saia-
 päts
 särjesapiline : särjesapilise – kullatud, kul-
 laga muster
 säärepael : säärepaela – mitmevärvilisest
 villasest lõngast palmitsetud kitsas
 pael tuttide või narmastega sukkade,
 sääraste ja püksisäärte sidumiseks
 süld : sülla – pikkusmõõt (väljasirutatud
 käte sõrmeotste vahekaugus, 213,3
 cm)
 süld, süülen, süüless – sülle, süles, sülest
 sülgus – julguse *poetiline paralleel*

taaka, taaku (*käskiv kv*) – vt taatama
 taal : taala – tael
 taatama – tagurdama, taganema; tagandama
 taotama – taotlema
 tallukas : talluka – sokk; jalarätt, kalts
 talv(u)ma – kurikaga pesu kolkima
 tanuv : tanuvi – tanum, külatänav
 tasuma – ka tasandama; masseerima, pat-
 sutama
 terematt – 6–8 toopi (matt) teri
 tibu : tibu – ka väike münt, vanaaegne raha
 tiigutama – siputama, liigutama; merelinnu
 häälightsus
 tii-iärik – teeäärne
 tii-ara – teeharu
 tiirak – himur, tiirane
 tiirama – lipitsema, tiirane olema
 tigu : tiu – ka teotus, laim
 tiputama – sämbuliseks, sakiliseks lõikama
 toemekida (*mitm osast.*) – toomingaid,
 toomemarju
 toim : toime – kude, koemuster
 toover ~ tuaver : toovri – toober, suur puu-
 nõu
 trull : trulli – rull
 trummal : trummali – trummilööja
 tuomikune – toomingane
 turb : turba – ahjupost
 tutjuma – vetruma
 tutsakud – puntras, pulstis
 tuusid, tuusi – tundsid, tundis, ka teadis,
 oskas
 tuusija – nõiduja
 tõdest – tõesti
 tõhurad < tõõras : tõura 'tõbras, veis, lojus'
 (?)
 tõra ~ tõre – riid, tüli, pahandus, tõrelemine
 tõrelik – tõrelda armastav, tõre
 tõru – ka tüli, riid
 tõrvatõnnikene – tõrvatünnike
 tõug : tõvvu – suvivili

tõunama – tõinama, nutma
 tõõras : tõura – tõbras, veis, lojus
 tänavuade – tänavuaastal
 tõlk ~ tülk – tõnts, tõmp
 tülkima – iiveldama, vastumeelsust tundma
 uaga aama – vt huagama
 uan : uani – suure puunõu (vaat, aam, tõrs)
 põhjas asuvat ava sulgev puukraan
 uavel – haavel
 udukätsed – peenest riidest käised
 uherdiaagud – oherdiga puuritud augud
 uhtuma – uhamas; vanutama; peksma; vih-
 tuma
 ulamiisi – ebakindlalt
 ulvuma – ulguma
 ummiaiani – oma umbaias, aiaga piiratud
 põllulapil
 ummik – umbsest puust õõnestatud nõu
 ummi(s)rõngas – metall- või vitsvõru (ukse
 ja värava sulgemiseks)
 ummis – kinni, umbes; päris, üleni
 ummisking – tugeva talla ja kontsaga
 naisteking
 unetama – unustama
 upil ~ uppi – varsti, kohe, valmisolekus
 urmane : urmase ~ urmatse – verine
 uud – hood
 vaadeluu – *arusaamatu sõna*
 vaal : vaalu ~ vual : vualu – heinakaar, heina-
 vall, põhuvall
 vaanijule – vainule
 vahendama – teritama
 vahivahtene ~ vahivasne – uhiuus
 vaigutama – vaigistama
 vaim : vaimu ~ vaemu – ka naine; nais-
 teoline mõisatöö
 vaks : vaksa – pikkusmõõt, väljasirutatud
 pöidla ja esimese või keskmise sõr-
 me vahe
 valatama – vaatama
 vali : valju – ka tugev

vants : vansa – vänts; saba (?)
 vaperdama – hoolega tegema
 varik ~ varvik – metsatukk, noor mets, võsa
 vedelik – vedel, laisavõitu
 vedetud – veetud, tõmmatud
 veevel : veeveli ~ viävel : viäveli – väävel
 veikstel(e) – veistele
 venud – vened
 verotama ~ verutama – virutama; loputama,
 kurikaga pesema
 viiloma – *arusaamatu sõna*, tulema
paralleel
 viipsima – haspeldama; edasi-tagasi liikuma
 (viipsik, viipsipuu 'kolmeharuline käsihaspel')
 viisima – viitsima
 viitlik – aega raiskav; libe; kallak
 vildak – viltune, kallak tee
 villik : villike – villane kinnas
 vingid – vingusid
 virb : virve – noor oksake, võsu; neiu ~ ven-
 na *poetiline sünonüüm ~ täiend*
 virges – virk
 virr : virri – vurrkann
 virsuma ~ virtsuma – neelud käivad; süli-
 tama, pritsima
 virtsamets ~ virtsik – võsastik (?)
 virve – vt virb
 viäred – ääred, veered
 viäringe ~ varenge
 voon : voona – tall
 voorima – vedama
 vossa (*mitm osast.*) – täisid (< vn)
 vuade ~ vuode – voodi

vuak : vuagi – vt haak
 vual : vualu – vaal, kokkuriisunud heinavall
 vualima – vaalima, pesu rullima; ehtima,
 puhastama
 vuon – vt voon
 võllas : võlla – ka kangastelgede osa
 võrges ~ võrkjas – erk, virk; suur, pikk,
 sihvakas
 võsu : võsu – ka võsa
 väherad – väheldased
 vävi : vävi – väimees, peigmees
 vääts : väätsa – väits, nuga
 võgla – *arusaamatu sõna*
 vühti ~ vüsti – lõngaviht, kaaluviht (?)
 vüüris – vt voorima
 õhik : õhike – väike õhuke ümmargune leib
 õhilik : õhiliku – ohelik
 õjuma – vt ojuma
 õlliks – õlgedeks
 õrisema – jorisema, pomisema; lobisema,
 vadistama
 õsi : õsja – osi
 õtska – otsige
 õõnap ~ õõnapu – õunapuu
 õõritama – kõõritama (?)
 õõtsimua – õitsimaa
 ägel : ägli – äke
 ärtu ~ ärtsu – pai, armas, kallid (*meelitus-
 nimi, sks Herz*)
 ätik : ätika – äädikas, *siin arv. sõnamäng*
 ülg : ülju, *siin* ülgü, üljo ~ hüljo, ülju – peig-
 mees; mees (*vrđ sm ylkä*)
 ürg : üru – peigmees; mees (*vrđ ülg*)

LÜHENDID

KÄSIKIRJALISED ALLIKAD

Eesti Kirjandusmuuseum (EKM)

Eesti Rahvaluule Arhiiv (ERA)

EKÜ – Eestimaa Kirjandusliku Ühingu rahvaluulekogu (19. saj algus – 1890)

EKS – Eesti Kirjanduse Seltsi rahvaluulekogu (1872–1924)

H – Jakob Hurda rahvaluulekogu (1860–1906)

E – Matthias Johann Eiseni rahvaluulekogu (1880–1934 ja mõned varasemad tekstid)

EÜS – Eesti Üliõpilaste Seltsi rahvaluulekogu (1875–1917)

E, StK – M. J. Eiseni stipendiaatide rahvaluulekogu (1921–1927)

ERM – Eesti Rahva Muuseumi rahvaluulekogu (1915–1925, asub Eesti Rahvaluule Arhiivis)

A – Walter Andersoni lastelaulude kogu (1921–1939)

ERA – Eesti Rahvaluule Arhiivi rahvaluulekogu (peamiselt 1927–1944)

RKM – Eesti (NSV) TA Fr. R. Kreutzwaldi nim (Riikliku) Kirjandusmuuseumi (nüüd Eesti Kirjandusmuuseumi) rahvaluule osakonna rahvaluulekogu (peamiselt 1945–1996)

EFA – Eesti folklooriarhiivi rahvaluulekogu (Eesti Rahvaluule Arhiivi kogu peamiselt alates 1996. a-st)

EFAM, Tampere – Eesti folkloristika ajaloo materjale, Herbert Tampere

EFAM, Eisen – Eesti folkloristika ajaloo materjale, Matthias Johann Eisen

EFAM, Hurt – Eesti folkloristika ajaloo materjale, Jakob Hurt

KKI – Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluulekogu (1941–1984)

RKM, Normann – Riiklik Kirjandusmuuseum, Erna Normanni (nimeline) kogu

Eesti Kultuurilooline Arhiiv (EKLA)

fond 43 – Jakob Hurt

fond 63 – Friedrich Reinhold Kreutzwald

fond 191 – Andres Alver

fond 192 – Õpetatud Eesti Selts

fond 199 – Akadeemilise Ajaloo Seltsi stipendiaatide aruanded

Eesti Keele Instituut (EKI)

EMSUKA – Eesti Keele Instituudi eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiiv

ES MT – Emakeele Setsi murdetekstid Eesti Keele Instituudi murdearhiivis

KKI KT – Keele ja Kirjanduse Instituudi korrespondentide tekstid

KKI MT – Keele ja Kirjanduse Instituudi muredetekstid

Eesti Ajalooarhiiv (EAA)

fond 308 – Liivimaa kubermangu joonestuskoda

fond 567 – Liivimaa maamõõdu revisjonikomisjon

fond 1256 – EELK Kodavere kogudus

fond 1865 – Liivimaa kubermangu revisjonilehtede kollektsioon

fond 2072 – Kaardikogu

fond 3306 – Kadrina (Pala) vallavalitsus

fond 3724 – Katastridokumentide kollektsioon

Eesti Rahva Muuseum (ERM)

ERM, TAp – Eesti Rahva Muuseumi topograafiline arhiiv (p – päevik)

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum (ETMM)

ETMM M234: 1 – August Pulst, „Mälestusi muusika alalt“, Tallinn, Merivälja 1961–1971. Viitamisel on kasutatud August Pulsti enda leheküljenumeratsiooni.

ETMM MO237: 1 – Rahvalaulikute teatelehed (1936–1938).

Rootsi Riigiarhiiv (RA)

RA, Östersjöprovinsernas jordrevisionhandlingar (Idamereprovintside maarevisjoniaktid).

Tartu Ülikool (TÜ)

TÜ EMSA – Tartu Ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiiv, T – käsikirjad

Venemaa Vanade Aktide Riiklik Arhiiv (VARKA – RGADA: Российский государственный архив древних актов)

fond 274 – Liivi- ja Eestimaa ning Soome asjade kammerkontoor (Камер-контора лифляндских, эстляндских и финляндских дел (Арендная комиссия, Камер-коллегия, Нарвская и Печерская комиссии о беглых крестьянах))

AUDIOKOGUD

Eesti Kirjandusmuuseum (EKM)

Eesti Rahvaluule Arhiiv (ERA)

RKM, Mgn – Eesti (NSV) TA Fr. R. Kreutzwaldi nim (Riikliku) Kirjandusmuuseumi (nüüd Eesti Kirjandusmuuseum) rahvaluule osakonna helilintide kogu (1953–1993)

ERA, CD – Eesti Rahvaluule Ariivi digitaalsalvestused CD-del (1997–2002)

ERA, DH – Eesti Rahvaluule Arhiivi digitaalsalvestused arvuti kõvakettal (alates 2003)
ERA, Fon – Eesti Rahvaluule Arhiivi vaharullisalvestused (1912–1948)
ERA, Pl – Eesti Rahvaluule Arhiivi reportaazplaadid (1936–1938)
KKI, RLH – Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluule helisalvestused (1949–1988)

Eesti Keele Instituut (EKI)

EMH – Eesti murrete helisalvestused

Tartu Ülikool (TÜ)

TÜ EMSA – Tartu Ülikooli eesti murrete ja sugulaskeelte arhiiv, F – helilindid

FOTOD

Eesti Kirjandusmuuseum (EKM)

Eesti Rahvaluule Arhiiv (ERA)

ERA, DF – Eesti Rahvaluule Arhiivi digifotod
ERA, Foto – Eesti Rahvaluule Arhiivi mustvalged fotod
ERA, VF – Eesti Rahvaluule Arhiivi värvifotod

Eesti Kultuurilooline Arhiiv (EKLA)

EKLA, A
EKLA, B

Eesti Rahva Muuseum (ERM)

ERM Fk – Eesti Rahva Muuseumi Fotokogu

Tartu Kunstimuuseum

TKM F – Tartu kunstimuuseumi fotokogu

Eesti Keele Instituut (EKI)

EMSUKAES P – Eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiiv, Emakeele Seltsi päevikud
EKI fotokogu

Tartu Ülikool (TÜ)

TÜ Arhiiv

VÄLJAANDED

ATU = Hans-Jörg Uther, The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson. Part I–III. FF Communications 284, 285, 286. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia, 2004.

Beiträge XVII = Poesien der Ehsten. Gesammelt von hrn. Pastor J. W. Evert zu Koddäfer – Johann Heinrich Rosenplänter, Beiträge zur genauern Kenntniss der ehstnischen Sprache. Siebzehntes Heft. Pärnu 1825, lk 119–128.

- EKL I = Anu Vissel, Eesti karjaselaulud I. Setu karjaselaulud. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, 1982.
- EKL II = Anu Vissel, Eesti karjaselaulud II. Võrumaa ja Tartumaa karjaselaulud. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, 1988.
- EKL III = Anu Vissel, Eesti karjaselaulud III. Mulgimaa karjaselaulud. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, 1990.
- EKL IV = Anu Vissel, Eesti karjaselaulud IV. Põhja- ja Lääne-Eesti karjaselaulud. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, 1992.
- ERI I = Eesti rahvalaulud Dr. Jakob Hurda ja teiste kogudest I. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts, 1926.
- ERI II = Eesti rahvalaulud Dr. Jakob Hurda ja teiste kogudest II. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts, 1932.
- ERIA = Eesti rahvalaulud. Antoloogia I. Toim. Ülo Tedre. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Raamat, 1969; Eesti rahvalaulud. Antoloogia II. Toim. Ülo Tedre. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Raamat, 1970; Eesti rahvalaulud. Antoloogia III. Toim. Ülo Tedre. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Raamat, 1971; Eesti rahvalaulud. Antoloogia IV. Toim. Ülo Tedre. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Raamat, 1974.
- ERIV I = Herbert Tampere, Eesti rahvalaule viisidega I. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Kirjandusmuuseum. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1956.
- ERIV II = Herbert Tampere, Eesti rahvalaule viisidega II. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Kirjandusmuuseum. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1960.
- ERIV III = Herbert Tampere, Eesti rahvalaule viisidega III. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Kirjandusmuuseum. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1958.
- ERIV IV = Herbert Tampere, Eesti rahvalaule viisidega IV. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Kirjandusmuuseum. Tallinn: Eesti Raamat, 1964.
- ERIV V = Herbert Tampere, Eesti rahvalaule viisidega V. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Kirjandusmuuseum. Tallinn: Valgus, 1965.
- EV IV = Eesti vanasõnad IV. Proverbia Estonica IV. Monumenta Estoniae Antiquae III. Koost. L. Briedis, A. Hussar, A. Krikmann, V. Pino, E. Rivis, I. Sarv, R. Saukas. Toim. A. Krikmann, I. Sarv. Tallinn: Eesti Raamat, 1988.
- FFC 97 = Eduard Laugaste, Die estnische Vogelstimmendeutungen. FF Communications 97. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 1931.
- RmAnt = Eesti rahvalaule ja pillilugusid I. Teaduslik antoloogia. Koostanud ja kommenteerinud H. Tampere, E. Tampere, O. Kõiva. Tartu, 1970; teine, täiendatud tr: Eesti rahvamuusika antoloogia. Tartu, 2003.
- PT = Põhja-Tartumaa regilaulud, 1. Töö- ja tavandilaulud. Kristi Salve, Ingrid Rüütel. Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: 1989.
- VK I = Vana Kannel. Alte Harfe. Täieline kogu vanu Eesti rahvalaulusid välja annud Dr. Jakob Hurt. Esimene kogu. Erste Sammlung. Tartu: Trükitud C. Mattieseni kuluga, 1886.

- VK II = Vana Kannel. Alte Harfe. Täieline kogu vanu Eesti rahvalauluzid välja annud Dr. Jakob Hurt. Tõine kogu. Zweite Sammlung. Tartus: Trükitud C. Mattieseni kuluga, 1886.
- VK III = Vana Kannel III. Kuusalu vanad rahvalaulud I. *Estonum Carmina Popularia III. Monumenta Estoniae Antiquae*. Toim. Herbert Tampere. Eesti Rahvaluule Arhiiv. Tallinn: K. O.-Ü. Kultuurkoondis, 1938.
- VK IV = Vana Kannel IV. Karksi vanad rahvalaulud I. *Estonum Carmina Popularia IV. Monumenta Estoniae Antiquae*. Toim. Herbert Tampere. ENSV Riiklik Kirjandusmuuseum. Folkloristlik osakond. Tartu: RK Teaduslik Kirjandus, 1941.
- VK V = H. Tampere, E. Tampere, Vana Kannel V. Mustjala regilaulud. *Estonum Carmina Popularia V. Monumenta Estoniae Antiquae I*. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Kirjandusmuuseum. Tallinn: Eesti Raamat, 1985.
- VK VI = E. Laugaste, Vana Kannel VI: 1. Haljala regilaulud. *Estonum Carmina Popularia VI:1. Monumenta Estoniae Antiquae I*. Tartu Riiklik Ülikool. Tallinn: Eesti Raamat, 1989; Vana Kannel VI:2. Haljala regilaulud. *Estonum Carmina Popularia VI:2. Monumenta Estoniae Antiquae I*. Tartu Riiklik Ülikool. Tallinn: Eesti Raamat, 1989.
- VK VII = Otilie Kõiva, Ingrid Rüütel, Vana Kannel VII:1. Kihnu regilaulud. *Estonum Carmina Popularia VII:1. Monumenta Estoniae Antiquae I*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv; Eesti Keele Instituut. Folkloristika osakond, 1997; Vana Kannel VII:2. Kihnu regilaulud. *Estonum Carmina Popularia VII:2. Monumenta Estoniae Antiquae I*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv. Etnomusikoloogia osakond, 2003.
- VK VIII = Vana Kannel VIII. Jõhvi ja Iisaku regilaulud. *Estonum Carmina Popularia VIII. Monumenta Estoniae Antiquae I*. Koost. Hilja Kokamägi, Ülo Tedre, Edna Tuvi. Toim. Ülo Tedre. Tartu: Eesti Keele Instituut. Folkloristika osakond; Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv, 1999.
- VK IX = Vana Kannel IX. Lüganuse regilaulud. *Carmina Popularia IX. Monumenta Estoniae Antiquae I*. Koost. Ruth Mirov, Edna Tuvi. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum. Folkloristika osakond. Etnomusikoloogia osakond, 2009.
- VK X = Vana Kannel X. Paide ja Anna regilaulud. *Carmina Popularia X. Monumenta Estoniae Antiquae I*. Koost. Otilie Kõiva, Janika Oras. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiiv, 2012.

MUID LÜHENDEID

algk – algkool
arv. – arvatavasti
as – asula, asundus
dbl – dublett
end. – endine
k – küla
khk – kihelkond
kk – käsikirjas
kl – klass
kub – kubermang
kv – kõneviis
l – linn
lit – litereerinud
lt – laulutüüp
m – mõis
mitm – mitmus
mj – muinasjutt
omast. – omastav (kääne)

osast. – osastav (kääne)
paj – pajatus
rl/ul – siirdevormiline rahvalaul
rts – rootsi
sisseütl – sisseütlev
sks – saksa
sm – soome
snd – sündinud
srn – surnud
t – talu
Ta – Tartumaa
ul – uuem (rahva)laul
v – vald
vdj – vadja
vn – vene
vrd – võrdle
vt – vaata

KOOLID

Kooli lühendi järel on kooli nimi nii, nagu see on märgitud kogujate poolt W. Andersoni rahvaluulekogus:

Alatskivi algk – Alatskivi Kõrgem Algkool (1922, 1923); Alatskivi 6-klassiline Algkool (1923, 1931)

Alliku¹ algk – Pala-Halliku Algkool (1931, Alliku 4-klassiline Algkool)

TTG – Tartu Linna Tütarlaste Gümnaasium (1922)

ENKS TG – Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Eragümnaasium (1931)

(Kokora)-Torila algk – Kokora Algkool, Kokora Kõrgem Algkool, Torila Kõrgem Algkool (1923), Torila 6-klassiline Algkool (1923, 1931)

Koosa algk – Kavastu-Koosa Algkool (1924, Koosa Algkool); Kavastu-Koosa 6-klassiline Algkool (1931, Koosa 6-klassiline Algkool)

Nõva algk – Nõva 6-klassiline Algkool (1932)

Mäeotsa algk – Mäeotsa Algkool (1926)

Pala algk – Pala 6-klassiline Algkool (1931)

Ranna algk – Ranna 6-klassiline Algkool (1931)

Varnja algk – Varnja 4-klassiline Algkool (1926)

¹ Väljaandes on kasutatud koolijuhataja Jakob Luka poolt kohapeal juurutatud ilma *h*-ta nimekuju.

SUMMARY. FOLK SONGS FROM KODAVERE PARISH

Vana Kannel (Monumenta Estoniae Antiquae I: Estonum Carmina Popularia) is a series of scholarly publications of ancient Estonian folk songs in the *regivärss* meter, or runo songs (in Estonian *regilaul*, pl. *regilaulud*). Each volume contains thematically and typologically arranged song texts and melodies from one or two parishes. The series was initiated by Jakob Hurt, a prominent figure in the Estonian national awakening, who himself was able to compile only the first two volumes in his life-time: *Vana Kannel* I (songs from the parish of Põlva, 1875-1886) and *Vana Kannel* II (songs from Kolga-Jaani, 1884-86). Other volumes of *Vana Kannel* (VK) that have been published thus far include: VK III, 1938 (Kuusalu); VK IV, 1941 (Karksi); VK V, 1985 (Mustjala); VK VI: 1 and VK VI: 2, 1989 (Haljala); VK VII: 1, and VK VII: 2 (Kihnu); VK III, 1999 (Jõhvi and Iisaku); VK IX, 2009 (Lüganuse) and VK X, 2012 (Paide and Anna).

The runo song is a language-specific verse form shared by most of the Baltic-Finnic peoples – the Estonians, Finns, Karelians, Izhorians, and the Votes. It is characterized by parallelism, initial rhyme (alliteration and assonance) and the octosyllabic (four foot) trochaic verse. It is believed that the runo verse dates back to the first millennium B.C.E. In the course of many centuries, there has been developed an array of peculiar structural devices (multilevel figures of repetition) and an extraordinarily rich poetic figurative language in *regilaul*.

Parishes, which are employed in Estonian national academic disciplines to mark the territorial belonging, are historical territorial-administrative units that originally emerged on the basis of tribal affiliations. From the 13th century on, ecclesiastical parishes were formed. In the course of centuries, the cultural differences between former tribes deepened, which is why subsequently, even as late as in the 19th century (or the first half of the 20th century), parochial affiliation and boundaries also marked the peculiarities of the spiritual and material culture of the peasantry.

Kodavere parish belongs to the broader linguistic, cultural and *regilaul* region of northern Tartu. On the one hand, Kodavere forms the core area of the eastern dialect which is influenced by the Votes and also shares common traits with Ingria and the eastern part of northern Estonia as well as the eastern part of southern Estonia, including the Seto song tradition. On the other hand, Kodavere is located on the border of northern and southern Estonian language and song region. Therefore, influences from several directions have contributed to the development of the *regilaul* tradition of Kodavere. Due to its status as a

border area and its peripheral location in Estonia, Kodavere has retained its *regilaul* tradition for a longer time than the surrounding parishes.

The earliest *regilaulud* collected from Kodavere parish were published in 1825, in the Baltic German journal “Beiträge”, while the most recent songs were written down in 2002. The bulk of the songs were collected in the 19th century by voluntary correspondents and contributors (mostly students who received a stipend from Jacob Hurt). The first remarkable collection of melodies of *regilaulud* were written down by August Liiv during his 1905 fieldwork trip; another bulk of written records and sound-recordings derives from the middle of the 20th century.

The typological identification of songs differs depending the time of their collection. In the material gathered earlier, the so-called classic song types are represented, such as lyro-epic songs, work songs and occasional songs, as well as songs about serfdom and social injustice, relationships between young people, etc. In more recent collections, the proportion of peripheral song types belonging to the song repertoire of children increases, such as calendar songs, while children’s songs and a few super types emerge (song types that are represented by scores of versions). Due to the success of Walter Anderson’s collection campaign of children songs in the 1930s, there are a plenty of children’s songs documented from Kodavere. Therefore this publication presents only selected redactions of children’s song texts; very similar variants are listed below redactions.

The first part of *Vana Kannel* XI incorporates overviews of the history of Kodavere parish, dialect peculiarities of its song language, the process of song collection, as well as singers and melodies. To assist the reader, the volume is completed with the typological indexes of the song texts, a typology of melodies, lists of the collectors and song performers as well as a glossary of archaisms and little-known dialect words.

Below follows an overview of the song types of Kodavere and their contents.

SUMMARIES OF THE SONG TEXTS

LYRIC-EPIC SONGS

Mythic songs

1. The Great Ox. I had a big ox that had broad shoulders and long horns. I slaughtered the ox and got much blood, meat and fat. I made blood sausages and a cat came to eat them. I started to chase the cat. The cat ran into the well; I brought some rope from the village and caught the cat. I hurled the cat against the wall, the mice laughed at that. A contaminated text; incorporates the song “A Cat in the Well”.

2. The Wife of Gold. A young lad called Lemming vowed to live without a wife but could not do it. He made himself a wife of silver and gold. He lay down with his wife – the side towards the gold wife was cold, while the other side towards the sheet was warm. He vowed

to live without a wife but could not do it. Then he went to Toonela (the realm of the dead) to find himself a wife. He lay down with his wife – the side towards the wife was warm, while the other side towards the sheet was cold. The song “The Sick Wife” follows.

3. The Brother’s Seeker. I sent my brothers to the wood to pick berries and flowers, the youngest one did not return. I asked my father, brother and mother for a horse, but they refused to provide me one. I made a horse of hay in order to go and seek for my brother. I returned to my family on the horse: Come and greet your son (brother)! – No, this is a Russian man and not my son (brother), father, mother and brother replied. My sister recognized her brother eventually, heated the sauna and whisk him there. Incorporates the songs “A Horse of Hay” and “The Brother’s War Song”.

4. The Great Oak. We, two orphans, sit and cry, and wipe each other’s tears. The wind comforts us and the sun fondles our heads. We throw twigs to the bushes, and a forest grows out of the twigs: birches, ashes and great oaks. Men came from Virumaa and Kuramaa with axes and saws to fell the broad ash and the great oak. The branches of the oak were used for making chairs; the middle part was used for churns, and leftovers for vodka barrels. Let us build a sauna on the branches of the ash! Of fine twigs and reeds; of eel and vendace; of red stones and money. Merchants passing by stopped wondering – Is this a town or a market or a church? This is neither a town nor a market I replied. This is a sauna for the crippled and a shelter for the orphaned. Incorporates the songs “Two Orphans” and “A Maid’s Town”.

5. Three Eagles. There were many hills in Virumaa, on these hills there were many pines full of squirrels and birds. There were three young birds in the eagle’s nest: one was a seal in the sea, the other a swan in the sky, and the third one a rooster of God. The seal shouted the swan sang and God’s rooster crowed: Come out, young men, girls and women; come and buy blue pebbles and fringes for the marriage cap! Incorporates the song “A Maid’s Town”.

6. The Ewe from a Cuckoo. Three cuckoos cuckooed on the fallow: one towards the house, the other towards the west, and the third one cuckooed good news. I tied the third cuckoo in the silk scarf and carried it home to my mother. The mother laid it to the chest to grow. It grew for a couple of months – and a little ewe emerged. I sheared the wool from the ewe, enough for six little jackets; five little fur coats and one hundred little cardigans. I hanged jackets on my father’s fence to dry, who wants to buy them? Church servants and millers came over the sea, bringing hatful of gold and a flapful of silver. The gold started to burn, the silver started to smoulder. The smoke turned into a blue cloud, there was a tear in the cloud and a sail arose from the tear. There was a blue goose in the sail with a red tail (the rainbow). On the tail, there is a fine bed on which Kalev’s wife sits and weaves golden belts. Incorporates the songs “Three Cuckoos”, “The Burning of Gold” and “Drops of Water in the Cloud”.

7. The Baptized Forest [a fragment]. Andres, a smart young man, slept with girls in our forest. The forest began to dry, the birds became silent, the flowers withered.

Wooing fantasies and family life

8. A Girl to Be Ransomed. I was ploughing the field when merchants came and asked: Peasant girl, sell us your father’s horse! I said: Oh, you mad merchants, I am not going to sell you my father’s horse! Sell the sword off your belt and the spurs off your feet! Then I shall sell you my father’s horse! That way I emerged on the board of a Russian ship, among

soldiers. Then the war began. Hang on Russian, wait sailor, for me to run home and find something to redeem me! Crying, I ran home and said to my sister: Dear sister, you have three aprons, give one away! I would rather waive my sister than my apron! I begged my brother, my mother and my father, but they would not give up a hat, a cow or a horse to redeem me. I begged a village boy – he gave a golden rod for me: I would rather waive a golden rod than my bride! Thus I was able to abandon the war. Merges with the song “Horse seekers”; the first version incorporates “Young Maids Are Leaving”.

9. The Daughter into the Water! When I was born, the village women asked: Is it a boy or a girl? If it is a boy, bring it into the house! The son will become a house builder. If it is a girl, throw it into the water! So my mother took me to the water. She sat down to suckle and swaddle the baby. She stamped her foot to the ground: this stone shall rather split than me throwing my blood into the water! Time passes, and once the daughter will milk the cows and follow the herd. In some versions, the songs “The Wakening by a Mother and a Stepmother” and “The Burning of Gold” are incorporated.

10. The Sold Maiden. My little brother came to the field to call me home: Come home, dear sister! You have suitors at home. – How much was offered for me? – A thousand roubles and a hundred cases full of rye. A plough ox for the father, a milking cow for the mother, a brooch for the sister and a war horse for the brother. – May the father’s ox sink into the furrow when ploughing, may the mother’s cow milk blood, may the sister’s brooch melt and the brother’s horse perish! Merges with the song “Suitors at Home”.

11. The Timid Suitor. I went for a walk to the woods. Unwittingly, I came across some young maids. I did not dare to approach and hug them. Crying, I returned home. My mother and father met me asking: Why are you crying? I told them that I had gone to the woods and had unwittingly come across some young maids. Oh, you young lads! Young maids are not to be caught with a gun like wolves and bears! They are taken away with liquor; they are sought for with beer and white bread. Merges with the song “A Maid Cannot Be Caught with a Gun”.

12. The Suitor at the Well. I passed through the backyard of my father-in-law. Hello, father-in-law, hello mother in-law. Are your daughters at home? – No, they went to the well to bring water. I went to the well. Water my horse, I am a poor traveller! – Why are you telling us lies? You are a suitor! Why does your horse have new shoes, why do you have a beautiful blanket in your sleigh and why are you wearing colourful gloves and cable-knitted stockings? – I have three blacksmiths at home who make new horseshoes and nail them on. I have three sisters at home who make beautiful blankets, colourful gloves and cable-knitted stockings. In some versions, the songs “The Feeding of the Wooing Horse” and “Come and Ask Permission from Me” are incorporated.

13. The Slayer of the Daughters. Dear mother, while you thought that your son was in town in the lord of the manor’s business, he went for a bride. The son returned home crying. The mother asked: Why are you crying? – Because no maid would marry me since you have too many daughters. The mother got rid of the daughters: the first was left to the branch of the road and she became a grouse; the second to the willows where she became a duck; the third became a corncrake; the fourth was taken to the peas where she became a mouse; the fifth became a star; the sixth became the moon; the seventh became a swallow. The mother set up the looms. Her daughter-in-law refused to weave and the cloth died in the smoke. The

mother went to the well to bring water and the water gave her talking: You have many daughters! The mother called her daughters: Come back little grouse, little duck, little corncrake, little mouse, little star, moon, and swallow! The daughters replied: We cannot return since you brought us to death. The water has rotted us. You have a daughter-in-law, let her do the chores! In some versions, the songs “Where Do the Songs Come From” and “The Mouths’ Quill” are incorporated.

14. The Mother Sold Her Daughters. Dear mother, you wanted to sell different garments, but ended up selling your daughters, the hens of the house! The aid was handed over to the one that does not move, the support to the one that does not feel. The songs “Three Cradles” and “The Daughters’ Slayer” are incorporated.

15. The Slayer of Her Husband. Decorated with crosses, the young maiden called Maie danced on the hill (walked on the road). She invited a young man (her husband) to sleep with her. Halfway through the night she gets evil thoughts. She asked the husband: Would you eat a heart and a liver? Maie killed her young husband. In the morning, bloody sheets and the murder were discovered. Maie escapes and turns to the forest trees (the lake) for help and refuge. The willow, the birch, the spruce and the aspen all refuse to shelter her. May your leaves tremble the way my heart is trembling! Desperate, Maie ponders of burning to death –the wedding chest should be taken to the village green and may a bonfire be made from the blue yarns and red ribbons. One version incorporates the song “The Ruining of Riga”.

Quotidian life

16. A Horse Stolen. I thresh the grain at nights and plough the field on day-time. I let my horse loose to graze and laid down to rest. A thief came from the woods and took my horse away. I went home crying. My mother and father met me and asked: Why are you crying? I said that my horse had been stolen. The father comforted me: we have one gray, one tawny and one golden-haired horse. Let us harness the gray and the tawny, so the bridge of Rõngu will crash. The songs “A Tiny Manor Serf” and “A Horse Stolen” merge.

17. The Oxen Killed. I went to work at the manor. I sat on a mouse myself, while my fish box was carried by a cat and my bread bag by a dog. (In another version: I went to work at the manor and the taskmaster measured out large pieces of land for me to plough.) I ploughed the fields. I let the oxen loose to graze in the woods. A wolf came and killed the oxen. Crying, I returned home. My mother and father asked: Why are you crying? I told them that the oxen had been killed. Do not cry! The cows will give birth to new oxen. The songs “The Lunch Bag of a Manor Serf” or “The Taskmaster and the Serf” and “The Oxen Killed” merge.

18. The Missing Geese. While important tasks were assigned to the others, I received a simple one – to tend the geese. I herded the geese to the pasture by the water and sat down to sew. A jackdaw came and scared off the geese. I returned home crying.

19. The Horse Buyers. I was ploughing and harrowing the field by the edge of the village. Noble merchants arrive with swords in their hands, garlands around their heads and spurs on their feet. Peasant’s daughter, sell us your father’s horse! – You must be mad, how can I sell you my father’s horse? Did you stop by my home? How was my family doing? – Peasant’s daughter, go and get me some water! I went to bring water; my ring fell from the finger. One version incorporates the songs “Jewellery Lost” and “A Girl to Be Ransomed”.

20. The Muddy Apron. I went to the village to sing on a swing. The village swarmed with merry boys playing gorodki (skittles) with golden pins. They cast sand on my ribbons and mist on my apron. I returned home crying.

21. The Blacksmith from Viru. I had three brothers, all of them blacksmiths. One made knives, the other axes and the third one bridles. The village folk is not singing praise to their production since the things are flawed.

Village and manor

22. The Taskmaster and the Serf. Me, the tiny one, went to work on the manor's field. I asked the taskmaster to measure me a small piece of land. In some versions the taskmaster agrees, but the serf is working slowly. In other versions the taskmaster measures the serf large pieces of land. Nevertheless, always in the end of the working day the task is unfinished. That causes a quarrel between the taskmaster and the serf. Usually the taskmaster is given the right in court and the serf gets a beating.

War songs

23. The Brother's War Song. A crow brings a message of war. The sister has to go to war, while the brother stays at home. Oh you mad war chieftains – what will a sister do in a war? The sword but flashes, and she fears her head would fall. Some time passes, another message of war arrives. This time, the brother has to go to war and the sister must stay home. [In one version:] The sister teaches her departing brother that he should not ride in the front or in the back, but in the midst of the army: the front rows will be decimated, the rear ones killed, while the middle ones return home. Dear brother, when you return, I shall heat the sauna for you! Dear brother, is a woman dear in a war? – No, the sword and the horse are dear in war; they will save a man's life in a war. Dear sister look: there is mead, beer and liquor running in the creek! The sister looked but it was her brother's blood running in the creek. [In other versions:] The brother returns from the war and arrives at his father's, mother's and brother's home, sequentially. No-one recognizes him, saying: This is a strange (Russian) warrior with strange gloves on his hands and strange patterns on them. Only the sister recognizes her brother – familiar gloves in familiar patterns. The sister heats the sauna for her brother and helps him to whisk. Dear brother, did they eat and drink in the war? Dear brother, is a woman dear in war? – No, in war the sword and the horse are dear; they will save a man's life in the war. Dear sister, in a war an ocean of men's blood is flowing.

Ecclesiastic songs

24. Mary Searching for Her Son. Mary was walking in the dark, in search of her son, and found him by the city of Jerusalem. Are you awake or sleeping? I'm neither awake nor sleeping – I saw Jesus being beaten, blood on his back, crown-of-thorns on his head. I saw how the Father came in anger, destroying all the grain, people, birds, and fish. The grain was threshed; the pious went to heaven, the evil souls were burnt.

LYRICAL SONGS

The song and the singer

Origin of the songs

25. The Village Stops to Listen. When I start singing all village gathers to listen – where has this child learnt her songs? I am taken to Virumaa, I am sent to Germany – I shall be married afar. Merges with the songs “Taken to Virumaa” or “The Mouths’ Quill”.

26. Songs Learnt at Work. When I start singing, the village gathers to listen – where has this child learnt her songs? She did not go far away, to Harjumaa or Virumaa, to learn her songs. I learnt my songs at home while weaving cloth in my mother’s room, while ploughing and harrowing the field, while walking the horse.

[The third version:] Children may not sing here nor make any noise –village can hear, and parish watch. The taskmaster told the village that the girl who sings is a lazy one, having not worked in summer or in winter. – Dear taskmaster, in the summer I worked as a maidservant, mowing hay. Looms stood in the house – I was weaving cloth. Our cattle-shed was far from the house –I sang one song on the way to the shed, another on the way home and the third one at home. Dear taskmaster, my father was a singer, my mother was a singer. Merges with the song “The Singer’s Childhood”.

27. Songs from the Burbot’s Mouth. When I start singing, the village gathers to listen – where has this child learnt her songs? I received my tunes from a burbot’s mouth, from the tip of a ruff’s tongue, from bream’s tale and from pike’s tooth. Incorporates the songs “The Village Stops to Listen” and “Where Do the Songs Come From”; in the second edition, the song “Drink to the Singer” is also incorporated.

28. The Singer’s Childhood. My mother took the cradle to the hayfield; she made the cuckoo rock the to cradle and the lark to lull it. The cuckoo cuckooed and the lark sang – all this I wrote down in a book.

29. From the Line of Singers. I am not shy to sing – my father and mother were singers as well as my brothers and sisters. I come from the chamber of a drummer and from the family of a piper.

Power of song

30. Sing as Long as You Live! Sing, my mouth! There will be time to be quiet when covered with black earth and laid in between white boards. In the first version, the songs “A Rich Man Will Not Be Buried Enshrouded in Money”, “Sleep Will Not Give Me a New Coat” and “Spring in the Field” are incorporated.

31. I Shall Sing a Sea into Land. When I start singing, I shall sing a sea into grass; I shall sing the sand of the sea into birds; the sea shores into fishes, and the sea bottom into a field. In the second version, it merges with the song “Lice Turned into Fish”.

32. The Razing of Forest Trees. Wherever I start singing, a tall ash will grow, trees will drop and forests fall. Merges with the song “A Fish River”; the second version incorporates “The Village Stops to Listen” and “Songs from a Burbot’s Mouth”.

33. I Shall Sing Children into Sheep. When I start singing, I shall sing children into sheep; I shall sing horns into ram's head; girls into grindstones, and boys into millers. Merges with "I shall Sing a Sea into Land".

34. Singing up a Horse and a Saddle. I shall sing up a gelding with a blaze, a saddle onto the gelding, a dapper boy onto the saddle, a hat for the boy, a golden garland for the hat, a weaver for the garland, a coat for the weaver, an owner for the coat, a shirt for the owner, a launderer for the shirt, a washboard for the launderer, a mallet for the washboard, a golden lake for the laundry mallet.

35. The Smoke of the Lazy People's Song. Let us go lazy people and sing! Who knows where other lazy people are – are they in the brushwood of willows or in the reed? Smoke rose from the reed and others suggested that the forest was burning. There is no fire; the smoke derives from lazy people's song.

Why should I sing

36. A Shy Singer. I would sing, but I shall be overheard, censored and laughed at. In the first version, the song "My Sweetheart Is Far Away" is incorporated; in the second version the songs "A Slothful Woman Laughs at the Girl", "Drink to the Singer" and "Songs from the Burbot's Mouth" are incorporated.

37. A Sad Singer. Whoever hears me singing says that I live a merry life. Yet I am crouched down by sorrow, distressed, and a fire burns in my heart. Merges with "The Ruining of Riga".

38. My Mouth Sings but My Heart Is Anxious. When I start singing, sorrow sweeps over me and tears start to stream from my eyes. I cried many buckets of tears – the village cattle used these for drink.

39. The Mouths' Quill. The village told me: Sing! How can I, a wretched bird, sing when I left the mouths' quill at home, and the song sheet on the table. Young men, harness the horses and bring me the mouths' quill! Then I shall sing in birds' language and shall make the sounds of geese.

40. A Singer's Toil. A singer's toil is harder than that of a thresher. I thresh grain – and forget about it. I sing one song and already thinking of the next.

41. Pay to the Singer. I shall not sing without any pay, or will I waste my breath without gold. The singer's throat is dry! Merges with the song "A Singer's Toil".

Singers' quarrel

42. Take a Sleigh for Your Breasts! What are you, voiceless one, moaning! You have no breasts, nor do you have a voice to sing! Go to the village green, place a sleigh to support your breasts and an old harrow to support your voice – then come and sing against me!

43. You Are Singing Words of Swine! What are you singing while you can not! You are singing words of swine, thoughts of old colt and manners of a wether. May a pig eat your words!

44. Mouth Still Covered with Blood. What are you ratcheting, blow-fly! You have just come from feasting atop of carrion behind the fence – your mouth is still covered with blood.

45. What Drops from Your Mouth. Two old men sang at a wedding: What are you singing for, you blue one, let me, a ruddy one, sing! Shit is smoking from your mouth, and slobber from under your teeth! There is gold dropping from my mouth and silver from under my teeth! The old men stood facing each other, stamping their feet and singing. It was a long song.

Finished

46. The Song Has Finished! The song has finished, the tune has been sung. Those, who still have songs left, come out and let's sing!

Entertainment

Swing songs

47. An Invitation to the Swing. Come and swing, village women; bring the chicken and eggs! – The chicken stayed home to lay eggs and coo to the rooster.

48. Right for the Lap of a Village Boy. Do not swing so hard, I am afraid to fall off! I did fall off the swing, breathless. Who came running to see me? My mother did, she wanted to pick me up but I was too big for her lap. My father, brother and sister came running, but I was too big for their laps as well. Eventually, a village boy came running – I was a right size for his lap; I did fit into his coat and into his arms.

49. Bringing the Swing [a fragment]. Come to the swing! When hauling lumber for its building, the oxen groaned over their horns and lads groaned over their knee bones.

Dance

50. Lazy to Work, but Quick to Dance. Liisu appeared to be a quick girl. Whenever she heard sounds of music, she went running to see what was going on. Yet when she heard the sounds of threshing, she dropped down sick.

51. An Oak Goes Dancing. Beware beams and crossbars – the floor desires to be danced on! Our oak goes dancing and our spruce goes walking. Our oak has golden shoes, copper laces and silver buckles on. Merges with the song “The Floor Wants to Be Danced On”.

52. No-one to Take Me Dancing. I have a desire to dance, but there is no-one to take me. A town boy danced with me deftly.

53. Keep Dancing, I Shall Watch! Keep dancing! I shall look whether your clothes are frayed.

54. Dancing Shoes Anointed. Oh, the shoes so smeared! My shoes are all but smeared, the shoe heels unchecked.

55. Three Pairs of Pants. My mother gave me a pair of pants; father gave me another pair, while I myself had a pair before. I then had three new pairs of pants.

56. I Shall Tie The Cows to the Alder. I shall tie the cows to the alder but shepherd-dogs to spruces.

57. A Bell of Stone Was Rung. Let us get the swing moving, let it go over the sea, to the manor folks' wedding! There we can ring a bell of stone, eat fine wheat bread and drink a barrelful of beer!

58. Country Dance. At the beginning, there are nonsense verses sung to the dance rhythm, then the song "Fish River" is incorporated. Description of the dance: The old "Country Dance" was danced in threes. One man danced in the front, moving backwards and clapping hands, while two girls followed him holding each other by their hands or by their waist. The fiddle player and other dancers sang along. Occasionally the watchers joined the singing.

59. The Child Is a Woman's Spinning Wheel. This is my spinning wheel, this is my precious roll of cloth!

60. My Daughter is Tiny. My daughter is as small as the hoof of a pig.

Game songs

61. A Boat Game. Children sang, floating in each other's lap: Rock boat, move boat! What lies behind the boat's rump? A church is behind the boat's rump.

62. Siim's Game. The song of child herders: What are you looking for, Siiman's Seelo... [The description is missing.]

63. A Game of Binding up the Finger. Who went out to cut the barley? Mari went out to cut the barley. She cut her finger. Jüri, go get some bandage wrap! [The description is missing.]

64. A Gate Game. Why are you standing there for? – We want to go through! – You cannot! The gate is broken. – We will fix it with red chalk, silk and velvet. – Where did you get the silk, you pauper? – My brother brought it from Riga. [The description is missing.]

65. A King's Game. This is a forfeit game. Players stood in a circle with one person in the middle. The player in the middle recites: King, why did you not come here yesterday when various ships were seen here? Whose duty is it to step on and give up a forfeit? A word was assigned to each player, and the one to whom the last word referred, had to give a forfeit.

66. Sheep Game. One of the players is a wolf, one is a shepherd girl and the rest are sheep. Shepherd girl walks around the sheep and sings: I tend my mother's ewe and protect my father's flock.

Riddle songs

67. A Riddle about Crop and Animals. The riddle concerns properties of a particular crop or animal; for example: What is rather rounded? The answer: A pea is rather rounded. Who is the shepherd of the forest? – The wolf is the shepherd of the forest.

68. A Riddle about Animals. Who is the aspen's mistress, and who is the fir's master? – The hare and the squirrel.

69. A Riddle about the Bee. Who walks along a straw, on the edge of a fence and along a reed? – The bee.

Songs on the road

70. I Hit the Road – It Began to Rain. I set out from home. When I arrived here, it started to snow and hail began to fall. My home and its side buildings vanished. Dear mother, bring me a dry shirt!

71. The Road of the Slaves. We walk along a road where slaves walked before us; where cattle trod; servants and stable boys have stalked.

72. Let Us Go and Listen to the Moon. Young maids, let us go to the spring of the Creator! Let us see whose shadow is the whitest and whose form is the fairest. The Creator's shadow is the whitest, the cheek of Mary is the rosiest, and the form of God is the fairest. Our husbands did not know where the women went. The women went out to feel the Moon and see the day. The moon is playing with beads and the day is revelling with nuts.

73. A Maid's Town. Let us go, maids, and build a town together! Let us build it of flowers, bird cherries and maples. Noble merchants walked by, wondering: Who built this town? –This town was built by maids! If you only could see it inside: it is decorated with silk, nuts and apples. Come in, help yourselves with silk and dye, blue pebbles and fringe for soft caps! In the second version, the songs "I Am Waiting for a Crowd to be Called" and "Three Forests" precede.

74. Wonderland. Let us go to the land where spruces are gleaming gold, aspen trees are green, alders are blue and birches grow wild.

Droning songs

75. Miracles. When do we get to the land where a ring kneads the bread dough and a wasp mows hay? Where girls build sleds and women cut trees. Where dogs plough the field but oxen do bark; where the rooster digs the ground and the pig sings on a perch; where a sheep lays eggs and a chicken gives birth to a pair of lambs; where a cow bears a pale foal and horse a white calf. Sleighs were used in the summer and carts in the winter.

76. Plenty. There are plenty of ghosts at the backside of the house, plenty of wolves too. The crofter's wife has a plenty of children, the master's son has a plenty of pants. The evil master of the manor has a plenty of beating sticks, the poor folk has a plenty of pain, and the farmer has a plenty of work.

77. Ann on the Oven. Ann is on the oven, a stone on her belly. Kadri lies on the sauna oven, a bell around her neck.

78. The Whipping of Hunger. I saw hunger being whipped on a market pole and on a tavern pillar.

79. A Drunkard's Childhood. An improvisational song with transitional forms which include motifs of home and drunkards.

Drunkard's songs

80. Sad at Home, Jolly at the Tavern. I will walk to the tavern to bring gladness to people and joy to Christians. At home I can be sad; there I have a bed where to cry and weep.

81. Hello, Tavern! Hello tavern, hello beer mug, hello vodka-cup.

82. A Drunkard's Horse. Where can a drunkard's horse to be found? It is standing by the tavern's wall, string by the tavern's rack. Its eyes are eating and mouth is watching, its feet are weaving cloth and its tail is sweeping the bottom of a grain bin. Some versions begin with the motif "A Girl's Fate Unknown".

83. Did Not Drink Away My Wife. I drank away my oxen and horses, but I did not drink away my wife. Let her stay at home tidying my bed and fluffing my pillow. Merges with the song "A Drunkard's Horse".

84. A Drunk Praising His Feet. These feet of mine are awesome! They carried me to a vodka cellar and to a beer chamber for a drink. Drink on my throat and do not worry – my feet will take me back home! Take me to Poland to be a bull and to Finland to be an ox – I would butt there like a bull and spend like a broad apron.

85. Money Left on Top of a Beer Cask. Where do I store my savings? I leave my money on top of a beer cask and along the hoops of a vodka barrel.

86. A Vodka Shot Askew. The road was askew; the innkeeper's wife poured me a glass askew and pushed the vodka glass askew.

Calendar holiday songs

St. John's Day

87. Whoever is not Coming to the St. John's Bonfire. People who gather for the St John's bonfire bring along firewood. They sing: Whoever is not coming to the St John's bonfire will have their grain full of weeds.

St. Martin's Day mummers

88. The Martinmas Song. On the eve of St Martin's Day, the Martinmas mummers go from door to door, they are village youth disguised in ugly and uncouth clothes. They go from house to house, sing, act and dance, and receive alms (various food items) in return. Martinmas songs are longer or shorter cycles consisting of several motifs. "The Greeting of Mart", "The Complaining of Mart": Let Mart's folk in! Mart has come from afar, crossing a swamp. The toes of Mart are aching with cold. "Scrounging of Alms": Make the fire! Mistress, go to the cellar, and bring fish and butter to Mart. "Mart's Gratitude": Mart bestows upon the household the luck of crop and upon the barn luck of cattle. "The Curse of Mart".

St. Catherine's Day mummers

89. St. Catherine's Day Song. The celebration of St Catherine's Day and songs sung on the eve of St Catherine's Day are similar to the customs of St Martin's Day, but the clothes of the mummers are bright-coloured and pretty. Mummers sing behind the door: Kadri has come from afar. The toes of Kadri are aching. Kadri has a horse of birch, a sled of white willow. Scrounging of Alms: Make the fire! Kadri does not want pork; a boar has been with the pig. Kadri prefers goose meat. The Curse: May your pigs perish and may your hen lay eggs in the well!

Christmas

90. Come, Christmas, Come! I wish Christmas would come, we could eat sausage then! Christmas is coming, but the key to the sausage storage is lost.

Shrovetide

91. Flax to the Sledders! On Shrove Tuesday, people go sledding and sing: The one who is sliding down the hill will have flax, the one who pushes the sled will have hards, and fluff goes to the front-man!

Ash Wednesday

92. Ash Wednesday Song. On Ash Wednesday, one must sing when moistening the grid-dle bread: Viu-viu-villi! Sohvi moistened the bread in the pot, in the bucket and in the coloured piggin.

Songs about nature, animals and birds

Weather and seasons

93. Frozen Grain. I sowed the grain in a shallow spot; frost hit and killed the grain.

94. Do Not Blow Away the Red! Do not blow, wind! I, an orphan, can yield little red (blood). Others are pretty from eating wheat bread and drinking liquor. I eat hollow stems and drink spring water; nevertheless I am pretty and ruddy. Blow, wind, the red blood into the trees!

95. Spring in the Field. Girls, do not worry! Birches are opening their tender leaves and barley grows green ears, wild turnip is spreading its leaves and cabbage heads are getting big!

Animals

96. Neighs at the Riders. I had horses of golden colour, not neighing of desire for hay or oats, but rather of desire to ride.

97. A Crow Waiting for My Horse's Death. A crow sat on a maple tree, waiting for my horse to die. I have clever stablemen building a stable in the sky.

98. A Wolf and a Goat. A goat goes to the wood. A wolf lures the goat, promising a new pair of shoes. A bird warns the goat not to believe the deceitful wolf – the goat's own skin is the shoes and its intestines are the silk laces.

99. A Goat and a Bell [a fragment]. I had a rich godfather. He gave me a goat with a wooden bell around its neck.

100. A Little Red Piglet. A little red piglet taught the big pig: Do not go rooting the tender crop of others! They will come and beat you, breaking your hips.

101. A Fish River. Trees were full of insects, branches were full of squirrels. A river was running under the roots, full of large colourful pikes.

102. Lice Turned into Fish. Fisherman, come into the boat! You can pick lice from your jacket: put large ones into your mouth, small ones throw over board. Merges with the song “A Fish River”.

Birds

103. A Stork Ploughing. I went wandering in the woods and found a stork ploughing, a magpie harrowing and a crow making a furrow. I took a birch cudgel and hit the stork – it fell down. I brought the stork home and started to milk it. I got a pail full of milk. I set the milk on the table. An orphan came and dipped her finger in the milk. I smacked the child’s finger and it started to cry. I comforted the orphan – your mother and father will come and bring you bags of gold, silver, copper and tin. Look, their heads are already visible over the yonder forest.

104. The Crow’s Offspring. A crow was cuckooing in our spruce forest and croaking on our village green. It laid five eggs and hatched five chicks. The first became a quiet father; the second one, a meek mother; the third became a dapper boy; the fourth, a guard of sheaves; the fifth became Mihkel of Felt...

105. The Uninvited Hawk. A crow gave a baptism party, summoning all the birds from Finland and Saaremaa, but did not invite the hawk. The hawk came and tore up the coats of the birds.

106. Birds’ Beer. I went to my uncle to bring fire, but his dogs charged upon me and I escaped to the uncle’s firewood stack. There I saw a hundred miracles: a small sparrow was hauling water, a lark was chopping wood, and a titmouse brewed beer. Merges with the songs “Bringing Fire from My Uncle”.

107. An Orphan Turned into a Cuckoo. My father slew me, my brother spilled my blood, and my sister picked up my bones. She tied them in a silk scarf and took them to a tree stump in the woods – there, God made me a cuckoo. The text derives from the fairy tale “An Orphan Turned into a Cuckoo” (ATU 720).

108. A Cuckoo Cuckoos to the Herder. Keep cuckooing, cuckoo! The cuckoo is not cuckooing to you, it cuckoos to the herder, and sings to the nursemaid.

109. Keep Cuckooing, Cuckoo! Keep cuckooing, cuckoo! The cuckoo cuckoos on a spruce and on an oak at the threshold of the house. Hello, brother! I am bringing you a warm summer! [Largely the singer’s improvisation].

Work songs

Work and industriousness

110. Expected Home to Do the Chores. Should I go home or not? At home the pot has to be washed, the door has to be opened and the well pole has to be swung.

111. Several Chores. Our Mikk has several chores to do: go to the church, ring the church bell, till the soil, fire the oven, go to the tavern, and sell his wares.

Herder's songs

112. Get up to Tend the Herd! Get up, village women! Leave your children in bed, and come and tend the herd! Our herd is stuck in mud in the backyard, while the village herd is already grazing in the pasture!

113. Lead the Herd Here! The herders' reciprocal song: You come to our place; I shall come to your place!

114. Graze, Herd! Graze, herd, grass of the fallow until better grass grows!

115. The Herder's Lot. Poor herders! Come fire or hail from the sky, a herder still has to suffer.

116. Other Chores Are Waiting for the Herder at Home. Herders return home and want to eat. But at home someone is expected to make a fire, to wash the pot, to open the door and swing the well pole.

117. Rain, Go Elsewhere! Rain, go to Russia! People are waiting for rain there, their grain is drying. In Russia, men are dirty, women are lazy and girls are mean. In our country, men are white, women are diligent and girls are golden.

118. Go down, Day! The herders' song in the morning: Get up, day, hurry to the south, the south is far away! Our mistress is lazy; she sits in the house without a cap on. In the evening: Go down, day, go far away to your brother's and sister's place! There you will be held gently and laid to sleep in a soft bed. [The other version:] Go down, day! Go down below the horizon, we are tired! The day has no time to go down; it combs the heads of the farm hands and herders with a golden brush and a silver comb.

119. The Evil Mistress. A herder's song. Should I go home or not? At home, there is the evil mistress – she is sitting on the floor, her apron is askew and cap is not on. She gives me food but scolds me. She writes down every piece of bread and drop of milk. One version incorporates the song “Bear's Forests”.

120. Night Herding Beds. Come and tend the herd at night! I shall make you beds of fragrant hay and flowers. Come and sleep with me!

121. Night Herding Song. I heard wolves howl. The horses' withers strike fire and their ankles sparkle.

Haymaking

122. Bad Hay. I went out to mow hay. I used four scythes for mowing and a hundred rakes for raking. I made many stacks of hay. Yet the horses and cows did not eat the hay. Just hang on, black blades of hay, until the tired horse returns from toiling at the manor, it will eat, you shall see! The songs “I Mowed with Five Scythes” and “The Feed of a Work Horse” are incorporated.

123. I Mowed With Five Scythes. There is some fine hay here, enough for five scythes to mow. From that hay I fed the oxen of my father, the cows of my mother and the hunched horses of my father.

Harvest songs

124. I Leave It for the Birds to Eat. Come to an end, field! If you do not end, I shall stop reaping the crop and leave it for birds to eat and trample upon.

125. Humpbacks Have Sown Here. If the grain has grown poorly, being hard to reap, this was sung: Humpbacks have sown here and the lame have harrowed; the furrows have been made with a twisted hand. The first version also incorporates the song “Grain Tossed by the Animals”.

126. Who Is Waiting for Us at the End. Rush (come to an end), field! If you are too frail to rush, your head will be cut off from your shoulders and your feet from under you. At the end of the field, the family is waiting. The songs “You Let Your Feet Run” and “What Is Waiting for Us at the End” merge.

127. Fields to Be Ailing. When finished reaping crop, people sang: The field wished to tire me, but it was rather me who tired the field!

128. Swish on, My Sickle! After grain had been reaped, girls threw the sickles over their shoulders and sang: Swish on, my sickle! The one, whose sickle overtakes all others, will get a (marriage) cap from the bridegroom. The one whose sickle goes into the ground will die.

Threshing

129. I Broke the Flail. I was invited to thresh the grain. The layer was thick and I broke the golden flail. Go to town and bring me a golden flail!

Songs of communal work

130. I Wanted to Join the Others at Work. I wanted to join the others at work, but my wife is a drinker and my child is restless, and the weather is bad...

131. The Song of Those Engaged in Communal Work. The song incorporating various motifs of work songs: “Get Up to Follow the Herd!”, “The Wakening by a Mother and a Stepmother”, “A Lazy Mistress in the House and No Cap On”, “The One Participating in Communal Work Is Hungry”, “A Beautiful Village”, “To the Passer-by That Did Not Greet”.

132. Wedding Held in the Field We thank the master and the mistress of the house, who arranged the wedding in the field (the celebration of the end of harvesting) and who invited me, a sorrowful one, here. They slaughtered a big ox that had never been yoked.

Men's work

133. The Cutting of Timber. I cut trees in a thick forest: timber for my father's plough, boards for my mother's coffin lid, sluice gates for my brother and a ring tree for my sister.

134. The Making of a Sleigh. Dear Jaan, make me a fine sleigh! Sleigh rides are admired by all the masters. A sleigh needs shaves, a shaft bow, and a collar.

135. A Hole in the Fence. Damn Jüri! You made a fence, but left a hole large enough for animals to escape.

136. Fish Weirs towards the Manor. I am a man from a land where roosters eat gold and hens tinsel, where geese eat silver and crows copper. I can make fish nets and set them in the river.

137. Coast Wives Are Black. Why are girls living on the coast black? Because they go fishing in early hours, and they fight the wind and the waves at sea.

138. Bridges over the Swamps. The boys of the villages of Kurista and Kaave built bridges over the swamps so that women would not wet their feet, but also the household animals would not wet their hoofs, cloves, and spurs.

139. My Brother Had a Little Knife. My brother had a little knife with a wooden handle. With this he used to strike fire steel.

Women's work

140. A Milk Pail for the Milking Maid! Store up milk for me, dear cow! Give me a lot of milk!

141. Give Me Milk! Store up milk for me, dear cow! Give me milk quickly – other chores are waiting.

142. Churn up, My Cream! Churn up, my cream, turn into butter, the fruit of God! Come from heaven, go into the churn!

143. Could Have Stayed in the Sea, Romping! Stone, you could have been romping in the sea and hopping on the coast instead of coming over to our place. Why did you come to torment us? [The ending of the first version:] Why is our bread black and sweet? A hen flew onto the wall, casting dust into the bread dough.

144. Cooking of the Porridge. Cook the porridge, Pull's wife; put in salt, Siim's wife; dust in flower, Jaak's wife!

145. A Lazy Woman Takes Her Wool to the Busy One. Let us take our wool to a busy woman and our flax to a deft one! A busy woman makes laces for the bark shoes, while a clever woman makes ribbons for the caps.

146. The Mice Will Yarn. The mice will yarn the tow, the cats will weave the cloth.

147. A Quick Spinner [a fragment]. She was swift to spin wool and brisk to tread the spinning wheel.

148. Taught to Sew. I wish all the best to that woman who taught me to sew.

149. A Quick Weaver. Boys were secretly checking the girls: Which one can spin swiftly and which one can weave cloth quickly?

150. Sleep, Go to the Village! Sleep, go to the village! Go to the young men and women – they have made the beds. They have time to yawn and stretch.

151. Sleep Will Not Give a New Coat. Sleep will not give a new coat, nap will not give a long shirt. Go out to see what chores are to be done! The sleep sends one to wander around.

152. Dishes Washed. Wash up the wooden dishes and whiten the copperware! The father-in-law along with mother-in-law wonder in the morning: Is it the moon or the sun that shines over there?

153. Song of Going Berry Picking. Let us go and pick berries, bird cherries and nuts!

154. Riding to Sõõru Hill. If I had my own horse, I would ride to Sõõru hill! I would eat currants and nuts there, and bring home bird cherries.

Injustice and anger

Rich and poor

155. The Rich Master and the Poor Man. Our master is a rich man. He has three manors and still nothing to eat. I have only three bushels of grain, but this is enough to provide me food and drink, as well as make a feast!

156. The Rich Man's Ox and the Poor Man's Crow. A rich man slaughtered an ox – sausage was offered to no one. A poor man killed a crow – we got meat, we sold the skin and made household items from the leftovers.

156. A Rich Man Will Not Be Buried in Money. Even if my father were rich, my mother wore silk, my brother donned diamonds and my sister had hundreds of coins – once they die their riches will be left behind. A rich man is not buried enshrouded in money, nor is a king buried in gold.

Village

158. Women's Brawl. Guess what I saw in my dream! Four women were fighting: Anne held a pitchfork; Kaie held a club, Maie held a mat and Liisu a skimmer.

159. Home under a Spell. The witches of Viru and Harju brought enchanted salt and scattered it around my father's home. The salt started to melt, the home perished and the buildings collapsed.

160. An Indolent Woman Laughs at the Girl. I am not laughed at by a decent woman. I am laughed at by someone who herself has been laughed at, mocked and slandered about. In some versions, merges with the song "Take a Sleigh for Your Breasts".

161. Villages of Ranna District. A list of activities connected to the village names by alliteration or an association: In Raatvere iron was hammered, in Punnikvere bulls were bellowing, in Sooküla, salt was swirled...

162. People of Ranna District. Did you see our villagers? Men were drooping on horses, girls were slouching in sleds.

163. Farms of Naelavere Village. A list of characteristics alliterating or associating with the names of the farms.

Manor and gentlefolks

164. A Dreadful Manor. It would better to be in hell than in our manor – in hell, trees are burned, while men are burned in our manor. This is a long contamination on the theme of slavery and serfdom. In the first version, the songs "A Slave Is Leaving", "Women Go to the Manor" and "A Plea to the Gentlefolk" are incorporated; in the second version, the songs, "Escape from the Manor" and "If My Shoulders Were of Apple tree Wood".

165. Taskmaster, Let Us Have Lunch! Taskmaster, let the serf girls go and have lunch! The first version is a long song about complaints of a hungry and exhausted serf, incorporating motifs from the songs “Expected at Home to Do the Chores”, “The Sun in the South – Serfs Still without Food”, “Others have Already Eaten”, “Fish in Water”, “Try Not to Become an Overseer”, “The Slave Is Cursing” and “Better Beat the Children of the House”. In the other version, the song “A Voice Sounding for the Envious” is appended.

166. Taskmaster to Hell! Dear Taskmaster, let the manor serfs go for the night! If you do not allow it, we are not going to beg you! I am sure my eyes will see you burn in hell! I shall help along with a pitchfork.

167. Where Do the Sighs of a Slave Go. Dear Taskmaster, do not beat an orphan! The orphan’s curses will fall upon you, your hands will rot and your fingers will shrink!

168. Try not to Become an Overseer! Dear brother, strive not to become an overseer! Taskmasters die a bitter death. If you beat serf children, they will curse you, your hands will rot and fingers shrink! In some versions, motifs from the songs “The Slave Is Cursing”, “You Are Singing Words of Swine”, “What Drops from Your Mouth” and “Better Beat the Children of the House” are incorporated.

169. Revenge on the Gentlefolk. If you asked me, I would turn manor lords into oxen (alternatively, into oxen’s yokes); I would turn gentlefolk into wooden ploughshares, taskmasters into horses, and overseers into ploughshares’ wedges. In some versions, the songs “The Slave is cursing” and “Try not to become an Overseer” are incorporated.

170. May the Masters Die! [a fragment]. May the masters die and taskmasters vanish!

171. Masters to Hell! The devil is busy making wheels to cart masters, taskmasters and lords to hell. In the first version, the song “The Slave Is Cursing” is appended.

172. A Plea to the Gentlefolk. Oh, my dear Lord and golden Lady, step up and see how village folk are tormented! People are harassed by headmen, parish is troubled by masters. The first version is a long, fragmentary song that incorporates several motifs of serfdom, impressments and fishing: “A Tiny Manor Serf”, “Recruited”, “A Recruit’s Bed”, “A Fish River”, “Let Us Go and Catch a Ruff” and “A Boat Ride”.

173. The Master Does Not Allow a Wife. The master did not allow me to marry nor buy a good horse. Then I married a crippled wife and bought a humpback horse. I went to plough the field, but my horse was unable plough – it was my crippled wife who ploughed.

174. A Tiny Manor Serf. Oh, me, a tiny man, labouring at the manor! I thresh grain at night and plough the field in day-time.

175. On a Mouse’s Back to Work at the Manor. I went to work at the manor; a dog carried my lunch bag and a cat my box of fish.

176. The Bread Bag of a Manor Serf. Me, a tiny man, was summoned to work at the manor. I had two ruffs and three dwarf herrings in my food bag.

177. A Servant of the Manor’s Law Officer. Before I was a serf and herded cattle, then I became a servant to the manor’s law officer (occasionally, law officer of the servants). The law officer had large geldings that required much work and care.

178. Do Not Complain to the Taskmaster! Dear mother, don’t you complain to the taskmaster! I was at the tavern, mother, it wasn’t my fault, but the fault of the damned taskmaster. A somewhat obscure contamination of drunkard’s songs and singers’ quarrels. Merges with the song “What Drops from Your Mouth”.

Servant and slave

179. Born in Vain to Be Rich People's Litter. A long song about the complaints of an orphan/serf regarding hunger and exhaustion. It incorporates motifs from the songs "Expected at Home to Do the Chores", "Feeds, but Nags" and "A Glutton".

180. Let the Slaves off for the Night! Master of the house, let the slaves off for the night! The slave cannot take any more. Give the slave his pay!

181. A Slave's Pay. Master of the house, give the slave his pay! You will surely pay me in heaven in front of Mary. You come and flatter me, but I do not need any payment in heaven! The first version incorporates motifs from the songs "Escape from an Evil Master" and "A Lazy Mistress in the House and No Cap On", and the second version, motifs from the song "The Slave Is Cursing".

182. A Slave's Care. Who wants to work as a servant or a slave, come and ask me. I know the toils of a slave well. A slave sleeps on a perch; a hired labourer rests on a pole.

183. A Slave's Bed. I was a slave in Poland as a boy. Masters of the house began to look for servants in the winter, coaxing us with talks of soft beds. I went there and wondered where those promised beds were. The mistress of the house said that the slave's bed was under the cauldron. Mistress, make me a shirt with what I can jump into the fire. What was my pay? An old patched fur coat.

184. Dairy-Master's Servant [a fragment]. A song of a herder. I was a slave, herding cattle.

185. A Servant's Revenge. The mistress cheated me: she mixed water into milk and ground chaff into bread. I cheated the mistress: I skipped half of the furrows when ploughing. At the house, I put up a fence, but left a hole. The song "A Little Red Piglet" is incorporated.

186. When Is a Slave Praised. There are very few days when a slave is praised and one's own child berated.

187. A Slave Is Leaving. I shall leave and forget! Let better people come and replace me and do what I did: I sent the cattle out to graze quickly and milked the cows at no time. The first version incorporates motifs from the songs "The Luring of a Servant" and "A Lazy Mistress in the House and No Cap On"; the second version, motifs from the song "A Boat Ride".

188. A Slave Looking for Horses at Night. Fiendish mistress made me go and look for the horses at night. I heard wolves howl in the forest. The horses' withers strike fire, their ankles sparkle, and hooves sprinkle lightning.

189. A Shoe Broth Was Boiled. The mistress cheated me. She said she would boil fish broth, but threw in a piece of cunt. Those who ate thought it was a piece of fat.

190. The Mistress Is Fat from Eating Pork. The mistress's butt is fat from eating pork.

191. The Food-Fetcher is already on His Way. I keep looking towards home to see if the food-fetcher is coming already.

192. A Slave's Power. A great eater and drinker is coming home, and the one who takes food to the village. – Mistress of the house, what will your slave carry to the village folk, a straw or beer made from straw? What is the slave's power? It's the well without a lid; it's the chaff without a keeper.

193. A Lazy Mistress in the House with No Cap On. The mistress sits on the bed in the house and has neither cap nor belt on. The other version merges with the song "Feeds, but Nags".

Jibes at other peoples

194. Ate the Pig's Food. A Russian passed through our yard, ate our pig's food and drunk our calf's drink.

A soldier

195. A Faraway Soldier. Dear brother, now you are a soldier in a faraway land. Now I shall not be able to see you or talk to you.

196. A Soldier Has No Home. Hang on, fine young men! You will to be taken to the market of Tartu – there, your hair will be cut; you will be given grey clothes and a white harness. Then you will depart, marching a long way. A soldier has no home – a spruce is your father and a birch is your dear mother.

Worry and grief

Sorrow

197. To Whom Shall I Complain? I would sing, but I shall be censored; I would be quiet, but I shall be cursed. To whom shall I complain my sorrow? No-one other than stones. Merges with the song "Could Have Stayed in the Sea, Romping".

Death

198. The Maiden's Death. Mother, mother dear! You saw that your child was doing poorly, it was not suckling well and you took it to the enchanter in a cart. When you returned home, you brought some straw into the house and placed your daughter on the straw with her head towards the day and her feet towards the lake. You yourself sat down by her side, crying. Mother, mother dear! When I die, do not take me far away in a cart. Carry me to the birch grove on your hands. The clergymen from Koosa sing too loud and too much. What would grow on my grave? The master's onions and apples. The songs "Mother's Care", "A Mother Weeps for Her Daughter", "The Maiden's Death" and "Three Cradles" are incorporated.

199. Mother Weeps the Most. I dropped down dead. I saw that my brother and brother's wife were hardly crying for me. My mother wept the most: Oh, if only this beautiful daughter of mine was still alive, if only this daughter, desired by several men, was still alive!

200. Death Abroad. My brother died far away in Kuramaa. Who will dig him a grave and sprinkle sand on it? Strangers, Germans and Russians, will dig him a grave and fill it up. They will not pity him nor take any care. In the first version, the songs “A Large Family”, “Animals for Messengers”, “No-one to Bury” and “The Ball of Words” are incorporated.

201. Mourning the Brother Taken by Water. Dear brother, if you go fishing during a holiday, wind will spring up and carry the oars to the sea, it will break the boat and carry you into the water. I wept for the garland for a day; I wept for the coat for a month; for the hat a full year, and for my dear brother the whole life.

The orphan

202. On Mother’s Grave. Let us go to mother’s grave! Get up, dear mother! – I cannot do so; trees have grown on the grave. – Brother, will you sharpen the axe and cut the trees off our mother’s grave. Get up, dear mother! – I cannot do so, my daughter, grass has grown on the grave! – Dear mother, I shall feed the clover to the cows. Get up, dear mother! – I cannot do so, my daughter; earth and sand have already dismantled my body. In some versions, motifs from the songs “Fingers Will Be Abused”, “Two Orphans”, “An Early Orphan”, “Taught to Sew”, “Mother and Loves”, “Married Early” and “Feeds, but Nags” are incorporated.

203. Made an Orphan Early. Dear mother, you made me an orphan early; you left me while I was the size of a berry. I went to the doorstep – nobody cared, nobody helped me in. In the first version, motifs from the songs “Wherever I Sit down, I Cry” and “A Lake of Tears” are incorporated; in the second version, motifs from the songs, “Retrieve Me as a Bird” and “Dressing up for Swinging”.

204. Two Orphans. The rich fare together. We are two orphans: one is clever, the other is shrewd. The clever one brought birds from the sky, the shrewd one brought fish from the sea – we distributed them between us. We walk together with golden scarves around our heads; one wipes the other’s eyes, the other fondles the other’s head.

205. The Creator Comforts Orphans. Poor people have no place on earth; they have no bed to lie down. The Creator cries from above: The poor have a place in heaven! Mary will take despised orphans under her care.

206. My Mother in My Mind. Although I sing the whole day, my mother cannot hear my voice. A malicious one on the meadow and a jealous one on the pasture can hear my voice. Other girls have young men on their minds, I have my dear mother. She is in my mind in my sleep, and I think of her while at the table.

207. My Father’s Animals in the Hands of Strangers. My mother and father orphaned me early. The animals were left to the relatives and village women. The horses screamed, the oxen growled and the geese cackled in the hands of strangers.

208. An Orphan Rising Early. The day rises early and the crow goes to the field early. I, an orphan, am even earlier.

209. My Mother and Stepmother Waiting for Me to Come Home. In some versions incorporates the motif: “The Wakening by a Mother and a Stepmother”: My mother wakes me in the morning: Get up, dear birdie, go tend the herd and milk the cows! When she hears

me come in at night, she will warm up the food of choice. Let my birdie not tire herself, let big men get tired. The stepmother wakes me: Get up, you whore, and milk the cows! When she hears me come in at night, she says that a glutton is coming home.

210. Feeds, but Nags. Should I go home or not? At home there is a mean mistress – she gives me food, but scolds me. She takes note of every piece of bread and drop of milk.

211. The Cloth of the Daughter of the House and the Orphan's Cloth. The daughter of the house began to weave cloth. She wove for several months, but produced not enough to cover a flea or make a bedspread for a gnat. The brother was left without a coat and the bridegroom without a shirt. The slave, poor but not lazy, began to weave. She wove for a couple of days, producing enough to cover a flea and make a bedspread for a gnat. The brother received five shirts and the bridegroom a fine shirt.

212. The Daughter of the House Plain, the Orphan Pretty. The daughter of the house eats butter and fish, but still has blue circles around her eyes and blotchy cheeks. The slave eats grass bindings of pallets and straws from behind the bushes, as well as drinks water – yet, her eyes are pretty and cheeks are ruddy, and she is as strong as a bull.

The widow

213. The Chamber of Wind [a fragment]. The widow's song: rain has covered the wall with moss; lightning has erected the side posts.

Home and childhood

Mother

214. Mother's Care. When can I repay my mother's care! She did not sleep for several nights, she did not eat for several days. She lulled her child to sleep in her arms, and souged enchanter's help while I was shrieking to defy her. Even now, I am not able to express her my gratitude for having bloomed on her breast and slumbered on her belly.

215. My Mother Took Us to the Field in Her Apron. When can I repay my mother's care! You raised your daughters; you carried us to the field in your apron, and placed us between sheaves where we were covered from wind and rain.

216. Eating Away My Mother's Heart. You did not get any sleep for several nights, any food for several days. You told your heart being eaten away, your hip bones were gnawed, and neck's tendons grasped. It was me who ate your heart! I was the feather in my mother's mouth, the pike in her teeth and the swallow in her hair.

217. The Mother and the Beloved [a fragment]. Mother was taken along the road, the beloved ones along the fence. [i.e. mother was carried away to the graveyard]

Growing up as a daughter

218. Cherished childhood. Oh, my cherished childhood! I went wherever I pleased! I played as a filly, I danced as a colt among other foals. [The other version:] When I lived at my father's house, he blamed a mouse for lost butter, while mother blamed the cat. Yet it was me who was that little mouse and the little cat!

219. Ate Butter – No Decline. Oh, my cherished childhood! When I lived at my father's house, I helped myself with butter, pork and dried fish, but the food did not decline. The father blamed a mouse and a cat for lost food. Now, in my husband's house, I get the blame for everything. Even though I do not help myself with anything – it still declines!

220. Mother's Favourite Daughter. I am my mother's favourite daughter. I watered the horses – they drowned; I fed the pigs – they died; I milked the cows – and spilled the milk; I fed the children – and poked their eyes.

Futile upbringing

221. A Late One. I cry for my dear childhood. My father said I was a late one, my mother called me premature. Just wait, you will see me live and grow!

222. What Good Was of Me for My Mother. What good was of me for my mother, a daughter causing only tears; her hands were rough from carrying me, her eyes were wet from changing me. She raised me to help and support people she did not know; she raised me to haul water and rock the cradle for strangers. Incorporates the song "The Place of Death Unknown".

223. Futile Upbringing. Dear mother, why did you give birth to me! You could have carried me to the sea (water, spring) – the sea would have fed and raised me. The sea would have married me and the fish would have made me a dowry. Occasionally, motifs from the songs "Created in Vain to Be Rich People's Litter" and "Black Seamen" are incorporated. The second version is a long and fragmentary orphan's song incorporating motifs from the songs "Taskmaster, Let Us Have Lunch!" and "Retrieve Me as a Bird".

Home

224. What Is Going on at Home? Heaven, please dawn until my home! What are my mother, father and siblings doing at home? My father was harnessing the horse and my sister was knitting gloves.

225. A Pretty Village. Whose is this pretty village? It is ours! There was a river running below and a hill above, and a pretty village in the middle. The first version incorporates the motifs "A Fish River" and "Branches Full of Squirrels".

Songs from the life of young people and wooing

A girl

226. I do not Care about Slander. I am a brave girl and do not hide my eyes in the scarf when I walk through the crowd of boys. Neither do I care about being laughed at by a woman who herself has been laughed at.

227. A Chaste Girl. Girls, sweet birds, when you walk along the road, hold knives in your hands. If you meet a band of boys and they start touching you and treat you bad, take the knife and strike a half of boy's head off.

228. The Man Who Weds Me Will Live. The man who marries me, will get a good and capable wife.

229. Not Numb Nor Angry. I do not know how to be numb; I do not want to live covertly nor walk around in an angry manner. The numb ones are not wanted here, the cripples will be sent away. Let the water run angrily, let the fire be numb, and let the moss live covertly!

230. The Maiden Of The House Walks Softly. Farmer's daughter walks softly; softly walks and checks whether the shoelaces are neat and ribbons all fine.

231. The Girls' Noise in the Village. The girls in our village are noisy and garrulous. Should they disappear from our village, laughter and jokes disappear as well. Incorporates the song "Partial to Men".

232. Honey in Men's Opinion. In men's opinion, Mai is neither a strawberry nor a pennywort or a globeflower [but rather a honey].

A girl's wishes

233. If That Man Was Mine! If I had that man who is riding along the road over there! Horse under him is like an oven; he sits straight as a wall, carries a belt like a rainbow and a hat as a church. I would stand the whole summer without eating and could go without tasting any grain the whole winter. I would place him on silk pillows to rest and would sew him trousers of my kerchief. In some versions, motifs from the songs "A Splendid Ride", "A Finnish Bridge" and "Come and Ask Permission from Me" are incorporated.

234. If the Husband Is Favourable. In old days, a girl sang: If I marry a man who pleases me, I will sew him well-fit clothes. If he fails to please me, I shall let him walk around in coarse cloth.

235. Why Will Mihkel Not Marry Me? Why is the man Mihkel not wooing me? Did I not work hard enough and weave cloth for so long! Did my foot not tread the spinning wheel! In one version: Within two days I weaved six inches of cloth; in ten weeks one and a half foot.

236. Our Lads and Yours. The lads of our commune go to church on St John's Day riding on a horse large as an oven, sitting like noblemen, and wearing hats high as church. They do not treat a whore to a beer or buy meat for a harlot. The lads of the other village ride to church – the horse under them is mouldy, they themselves are mildewed and their hats are faded. They buy beer for a whore and meat for a harlot. In another version, incorporated with the song "If That Man Was Mine".

237. Let Me Be a Young Horsetail. I walk by, shyly – let me still be [unwooed], let me still grow!

238. The Hair Not For The Boys To Cut. What do I have to fear when I sing – my sweetheart is far away. Girls, watch out lest your hair would be cut short!

239. Mine Is Not Here. What do I have to fear when I sing – my bridegroom is not here. The local lads will not woo us – they have no money. I shall have a splendid suitor coming from far away.

240. Better Ones Come from Far Away. Leave me be, let me grow up some more! I shall be sought for certain. I shall be wooed by a smart and handsome man – the horse under him is like an oven, and he sits on it like a shiny day, with the belt like a rainbow.

241. A Girl Wants to Marry the Manor Lord. I do not want to marry a stable boy or a coachman. I want to marry the lord of the manor himself! Then I shall sleep buried in pillows and layered between sheets.

242. A Girl Wants to Marry a Peasant. Hey, young girl, who would you like to marry? A man, a boy with fiery eyes. Would you have a miller for your husband? No, miller's stone is rumbling and dust gets into one's eyes. Would you have a weaver? No, weaver's looms are rattling. Would you have a cadet? No, he runs with his heart aflutter. Would you have a peasant for your husband? Yes, a peasant is a shrewd worker!

Instructions to young girls

243. Rather With A Rock Than A Boy. Dear daughter, rather sleep with a rock than a boy! A rock will not tear you or pluck you, while a boy cannot keep still.

244. Do Not Rush To Marry A Drunkard! Hey, young maid, do not take a drunkard for a husband! He will return from the tavern possessed, seeking for a whip and a club. I shall watch him in the shade and run away.

245. Will Throw His Socks in the Dung. Young girls, sweet birds, do not marry a drunkard! He will return home like a devil, throwing his socks into dung pile. If his wife refuses to pick them up, he will beat her with a club.

246. A Girl's Fate Unknown. Young girls, sweet birds, do you know what will come of you? Marrying a drunkard may befall to some of you. Incorporates motifs from the songs "A Maid Cannot Be Caught with a Gun" and "A Drunkard's Horse".

247. Will He Become Angry after Drinking Vodka? How will I recognize an angry lad? I shall take him to the barrels of vodka and beer. This is how I shall know, if he will be angry after drinking. If he happens to be the angry one, then I shall take him, the scumbag, to the coast. The coast won't smell of all the money (spent), it smells of the dung and scum.

248. Marrying from the Woods. Some girls find husbands from the woods: a boy from a tree top, a groom from a stump. All the trees will be sumptuous wedding guests.

249. Do not Marry a Fair Skinned Man! Young girls, sweet birds, do not eye fair skinned, upright and handsome men. A fair skinned man will spill your blood, an upright one will eat up your heart and a handsome one will claim your soul. It will be a pleasure to marry a limper – he will not be drafted into the army.

250. Marry A Dark Man! A dark man is a man like honey. He will take good care of you and put you to sleep sweetly. A fair skinned man has a bad character, is rough in his heart and tough in his manners. He will drag you out of bed and yell: "Get up, you whore, and milk the cows, tend the cattle!"

Jeers and abuse directed at girls

251. Worn-Out Girls. Dear mother, I might as well not have gone wooing. The horse might as well have lugged rocks and not girls who are worn-out and handed over from one to another. I would rather play with pieces of turf than such girls.

252. Fond of Men. Mai had a sweet tooth for men. Full of lust she went to work to the manor and returned with a baby.

253. Lover of the Manor Men. A fine and pretty girl slept with men from the manor in the loft and fell onto the back of a pig from there.

254. Outwardly, a Girl [a fragment]. She was a pretty girl from the outside, while already a woman from down below.

255. Expected to Become a Whore. It was said of me that I was a friend of servants and a caresser of young men. The devil is the friend of the servants! One expected me to be a whore; the other a harlot, the third a thief. I did not become any of these. I shall become a peasant's wife!

256. Said to be Old. A spinster's song. The village women called me old. Ask my mother, she knows when I was born, she remembers my christening. My swaddling clothes have not yet rotten, my christening robe is still beautiful.

Boys

257. To Be a Bull in Poland. If I were an ox, I would pant and puff with all my might. I would become a big ox in Finland.

258. Friends Together. Dear brother, we cannot marry one and the same woman! Let me marry one sister while you marry the other. Then sisters-in-law would be together. Then we would live together, next to our mothers- and fathers-in-law.

259. A Noble Lad. Elsa, a pretty girl, looked at the boy and asked: You have a hand, why do you not touch me; you have a mouth, why do you not kiss me? Ants replied: Before the priest has not wed us, I shall do nothing of the kind.

260. I Went to the Village, Hunchbacked. I set out and walked through many villages nearby (naming villages in Kodavere).

261. The Lad Will Rise with the Sun [a fragment]. The moon rose from Kura river, the dawn from Narva fountain, the day from beneath a bush in Pärnu. The slaves drink from a silver stream and the shepherd children in a birch wood.

Boys' wishes

262. Hungry for Girls. Just wait and see, boys, you will be begging and bending at the gates of the peasant so that he would give his daughters to be your wives!

263. I Roam Around the Village Girls. While driving the oxen along the road, I myself walked through the villages and roamed along the haylofts hands on girls' bosoms.

264. Give That Daughter to Me to Marry! To the bride's mother: Dear mother, will you give that daughter to me to marry; the one who is walking around in the yard with beautiful hair. If you do not, I will not beg you – let her stay home and become musty and mildewed. May a birch grow on her neck; may a spruce cover her eyes and a juniper stretch between her hairs.

265. A Maid Cannot Be Caught with a Gun. Look, what a band of girls is standing over there! I do not dare to approach them. If I had a gun, I would seize for it! – A girl can hardly be caught with a gun! A girl is taken away with liquor and won over with white bread.

266. Why not Come to Our Place? Why won't those girls with beads around their necks and brooches on their breasts come over to our place? Because my ankles are thick and I have neither horse nor sleigh.

Instructions to boys

267. Sister to Sing in Her Brother's Wedding. Dear brother, do not wed a wife before I grow up to be a wedding singer. Incorporates the song "An Orphan Curses Death".

268. I Shall Know a Dull One. Dear brother, take me with you when you set out to woo a woman. I shall recognize dull and lazy girls. A dull one has black eyebrows, a lazy one has wide feet and an angry one has watery eyes. Usually, "Marry a Small Woman!" is merged.

269. Marry a Small Woman! Dear brother, do not marry a tall woman – a tall one will curl up on a bench in sleep. Marry a short woman – she will milk the cows and tend the herd.

270. Do Not Marry a Widow! Dear brother, do not wed a widow! It is hard to reconcile with a widow– you have to coax her with mutton.

271. Choose a Wife at Work! Village boys, do not look for a wife in the meadow or pasture! There you will find a jealous and malignant woman. Look for one while you are mowing hay or harvesting, and see whether a girl is quick at mowing and skillful with a sickle. In some versions, motifs from the songs "Expected to Become a Whore", "Girl Wants to Marry a Peasant", "Come, Rain" and "Do Not Marry a Single Child" are incorporated.

272. Marry a Commune Orphan! Dear brother, do not marry a rich girl! Take an orphan from the commune, a poor man's daughter – she will be good and hardworking, knits pretty stockings and mittens. In some versions, motifs from the songs "Do Not Marry a Widow", "Do Not Marry a Rich Woman", "Do Not Marry a Woman from the Manor", "Daughter of the House Plain, Orphan Pretty", "Do Not Marry a Single Child" are incorporated.

273. I Know the Pattern. Dear brother, perhaps you will get a wife who cannot weave cloth. She will walk around with balls of wool in her hand, searching for a weaver. I used to be good at weaving. Herder's children would come to see how mice are roving and cats weaving.

274. Do Not Marry a Manor Woman! Do not wed a woman from the manor – you will never know what you get from there. Outwardly, she is a girl but in reality she became a woman a long time ago.

Jeers and abuse directed at boys

275. Shall Not Be Your Wife! Village boy, even though you grew up on apples and berries, I shall not be your wife. You are crippled and sick, you have go to Virumaa to whisk yourself and to Finland to stew the whisk. Your medicine was brought from faraway Sweden and Germany.

276. The Heart of a Groom Unknown. Outwardly, he is a handsome lad, but inside there are beetles and bugs!

277. Not before the Wedding. Oh, you crazy boys! You will not taste a woman before you pay a visit to a clergyman!

278. Boys Drink the Devil's Piss. Boys, those puppies, they run around pursuing devils. A devil gave them piss to drink.

279. Proud of a New Coat. Oh, you braggart boys! What are you bragging for, if you are not worth a penny. You have haughtiness in your hats and pride under your coats. There are lice in your jackets and bedbugs next to your flesh.

280. Do Not Laugh at Girls, Yourselves Unmarried! The boys of our village were mocking girls, calling them names and telling them they were good to be whores in an alder wood and harlots in an aspen grove. Liquor and beer passed through parishes and villages – they could not find brides anywhere, they could not get any wives. Now, go then and marry a whore from an alder wood and a harlot from an aspen grove! The berries are sweet in one's own village. The other version incorporates "Why Am I Not Singing" and "Sing for as Long as You Live".

281. A Girl in Demand. The girl told the boy: I despise you, you such a vagabond! Respectful suitors will come and woo me. I will be in demand among the parish clerks and burghers, as well as among stable boys and coachmen.

282. Burials of a Boy and a Girl. When a boy dies, he will be buried in a swamp, under a dry spruce. A wolf and a bear will weep by the grave. Marsh marigolds, fool's parsley and thistles will grow on his grave. If a girl dies, she will be buried in a golden churchyard. There will be satiny pennyworts and golden globeflowers growing on her grave.

Fantasies

283. The Apple Tree. An apple tree is shining yonder by the end of the plain with three apples growing on it. One is anointed with butter; the other smeared with honey and the third is adorned with gold. The first one I shall give to my father; the second one to my mother. The third apple I shall use to test my sweetheart - whether is he craving for liquor and beer.

284. A Dream. Guess, men, what did I see in my dream. I saw a silver birch, a hazel tree, a buckthorn tree and a mountain ash. It is easy to guess – the silver birch was the mother-in-law, the hazel tree was the best man, the buckthorn was the liquor drinker and the mountain ash was my groom.

285. Four Maidens. What is there in our yard? There is a sea in our yard, a church in the midst of the sea, and four maids in the middle of the church. One of them weaves canvas; another spins sheets; the third one knits a golden belt and the fourth weeps for young men (also, reading a book). Do not weep, a man can already be seen coming from beyond the woods!

286. Suitors at Home. My brother came to call for me in the field, saying I have suitors at home. In some versions, motifs from the songs "The Disdained Child", "No-one to Take Me Dancing", "An Oak Goes Dancing", "They Go to Viru to Whisk Themselves", "Young Men to the Corner!" and "Let Me Be a Young Horsetail" are incorporated.

287. The Hanging of Boys. I went to bed with boys. I had a bad dream there – I heard boys being hanged and men sink to the water. I dashed back quickly since I thought it was my own brother who was being hanged. Yet it was a stranger. I helped to tie a rope around his neck: hang old bachelors, they are teasing village girls! Incorporates motifs from the songs "The Road of Slaves" and "When Can I Go Back Home".

288. Alone at Night. Night falls, and the sun sets. All the others have someone to go to bed with: my father has my mother; my brother his young wife. With whom should I, a poor girl, lie down? I have to go to my room alone, craving for someone to cuddle with me. I turn towards the corner, crying, and then turn the other side and find a cold wall. I shall talk to a flea and have fun with a bedbug.

289. Barking at a Shirt on the Fence. Why is our Piila barking outside? Piila barks at a shirt at the fence. Where did father go to sleep? Father went to sleep next to mother. Where did brother go to sleep? The brother rolled under the lee into a carriage.

290. If My Sweetheart Only Knew. If my sweetheart only knew that I am enslaved. He would send me messages with smoke and best regards with the wind.

Wooing

291. Shoe the Horse for the Sleigh Ride. Blacksmith, will you make new shoes for my horse and pound in new nails for my stallion! May God provide us with a frost, then sleighs will be taken out and boys can go wooing!

292. Feeding of the Wooing Horse. I saw the girl growing up and started to take care of a horse, feeding it with fine hay and oats. My father did not like what I was doing; my brother despised fine harness.

293. An Orphan as a Suitor. Why is your house sooty and the floor covered in broken straw? Because a fatherless son is not able to build a house. If mother and father are not there to help, it will take long time. If the father does not water the horse, if the brother does not decorate the bridles, and if the sister does not bring the gloves, there sure will be nothing to go wooing with! The moon will be the brother's horse.

294. Marry Me! Marry me for my nice colourful herd; marry me for my own sake! Why are you so reluctant? I have apple trees growing in the yard; I have roofs made of chicken eggs, pigties made of silk and animal barns made of silver. Why are you afraid to come and live with us? Are you afraid of hard work? I shall build you a golden ladder that you can use for climbing up the apple trees or berry trees! I shall wake you up in the morning by playing music for you.

295. Pretty Maiden, Marry Me! Precious Liisa, will you accept my marriage offer when I come and woo you with my splendid grey horse, copper bridles, silver reins and golden stir-ups?

296. The Deceitful Bridegroom. Dear groom, what did you promise me when you wooed me? You promised to bring me three pairs of shoes to go to church with: of wood, of bone and of rock. Yet you have brought me a single pair and a bad one at that. Oh you, deceitful groom, you promised to put harps under my pillow and wake me with music. But you put whips under my pillow and are waking me with abuse.

297. Come and Ask Permission from Me! Dear brother, when you go wooing, come and ask permission from me! I will put bridles on pretty horses and place pretty blankets in the sleigh.

298. Will You Promise to Marry Me? I went to seek for a bride, I wanted to marry a young maiden. I found a yard with silver gates and a golden well. I sneaked in to find the bride. She was sleeping at the fireplace, the head between her knees. I asked if she promises to marry me and stay with me until the end of our lives. Incorporated with the motifs "Feeding of a Wooing Horse" and "Is There a Horse to Pull the Chest?".

299. The Suitor in a Lazy Farm. I went to woo a maid. The household was in an extreme disarray: the piggin needed to be scrubbed; the floor needed to be swept. There were three daughters in the house, I wanted the third one with fair hair, named Anne. Merges with the song “Give That Daughter to Me in Marriage”.

300. The Taskmaster’s Three Daughters. Fellows, put bridles on the horses – we will set out to woo women. I want to try my luck with the taskmaster of Koigu who has three daughters: one is called Anne, the other is Kaie and the third one is Liisa, the precious. One sat on the oven, naked; the other on a crossbar, with a bare butt; the third one laid in the bed, a shirt around her neck. Motifs from the songs “The Beaded Horse to the Front”, “The Suitor in a Lazy Farm”, “The Decorating of the Wooing Horse” and “The Brother Becomes a Blacksmith” are incorporated.

301. The Disagreeable Suitor. Who is there coming to woo me? The one whom I detest – this tobacco drinker! What treats will I offer him? Lungs of a frog and livers of a snake.

Old maid and bachelor

302. Many Old Maids [a fragment]. There are many old maids in the district.

303. An Old Maid Sits at the Fireplace. The old maid, the iron tooth, is sitting at the edge of the oven, a pipe in her mouth, a sack on her back, a bag of ashes on her scruff.

304. The Bachelor Sits at the Fireplace. The old man, the iron tooth, was sitting under the eaves, a pipe in his mouth, and a bag of ashes on his scruff.

305. Why Unmarried? Masters had fine horses, my brother had a red one. While I was trotting on my horse it lost its shoes. Therefore I could not go wooing. Merges with the song “The Bride’s Decorations Not Bought”.

306. Bachelors, Go Sleep on the Brick Wall! Bachelors, go sleep on the brick wall and take your trousers for the pillow. What are you gazing at, bachelor: eyes overgrown in mould and ears steeped in slime.

307. Wretched Bachelorhood. Life is miserable without a wife: I fed the pigs – they perished; I watered the horses – they drowned.

Wedding songs

Description of wedding customs

308. A description of weddings in Kodavere parish.

309. Wedding Customs and Songs. A combination of several wedding song types and motifs.

Songs on the road

310. The Choosing of the Wedding Horse. Dear brother, if your intention is to set out, then go outside and see if a happy wind is blowing. Go to the mother’s and father’s graves and ask candles from them. Then go to the stable and choose a horse. Put your hand on the horse and decide which one you shall ride. The red horse for the brother, and a riding gelding for the sister.

311. Saddle The Black Horses. The following was sung to the bridegroom when retrieving the bride: Bridegroom, will you quickly saddle the horse and send the receiving party (the bridegroom's guests) on the way! The bride is already growing tired waiting for you.

312. Where Meat Is Roasted. Ride, horse, to the wedding house, where wedding dishes and drinks are waiting for us!

The bridegroom's arrival at the bride's

313. The Silky Ones are Coming in. The best man arrived at the bride's home and said: The silky ones are coming in, let the witches be gone!

314. How Did You Know to Come? The following was sung to the bridegroom: How did you know to come here, over the hills and forests? To a poor bridegroom was sung: How did you, pig, know to come here, and be in the midst of well-off people?

315. Where Did You Tarry So Long? In-laws, where did you loiter so long? – The road was long and difficult: the valley was wet, the hill was rocky. The reins got stuck in an apple tree. I turned to the moon and to the sun for help but they denied. My brother came to rescue and unhitched the reins from the tree. Then the receiving party (the bridegroom's guests) was able to continue their way.

316. Make Room for the Groom! Starts with the motif: rise not from the carriage till. The bridegroom's party sang this when they arrived at the bride's home: Dear brother, do not rise from the carriage or sleigh before the father and mother of the girl have come to meet you! Stay back, wedding guests – our brother is coming in! Elevate yourselves, eaves, and lower yourself, threshold – our brother is coming in!

317. Sit Not before the Bench Is Arranged! Dear brother, do not sit down on the bench before pillows and blankets are brought to make you feel comfortable.

Claiming the bride and searching for her

318. Claiming the Bride. Bring the bride out from her room! She will be taken now. The horse neighs in the stall, the dog barks at the gate – they are coming!

319. The Girl Is Not at Home. Good day, mother- and father-in-law, are your girls at home? No, they are not. They went to the spring to bring water – on a copper cart, with a copper cask.

320. Why Are Your Eyes Glowering? Dear brother, why are you standing here staring angry? Is there not a beautiful white bride in front of you, with whole arms. If you trim her arms, she will fall ill. Merges with the song "Sick Knees".

Mutual castigation and exaltation of the bridegroom and the bride

321. Said to Search for the Horse. Oh, groom, you are a liar, you lied to our lass! You told us to go searching for the horse, but in fact you were hiding in the hay to watch for the girl secretly.

322. Who Told Her to Walk Pretty! The bride's party sang: Oh, you deceitful groom, you fooled our girl. You said that you were looking for a horse, but in truth you were eyeing at the girls. The bridegroom's party sang: Your girl is to blame rather than our groom. Who told her to walk so pretty, her fair hair decorated with beads flying behind her. Our brother saw her and wanted her for himself.

323. The Ugly Wife. Dear brother, you travelled far in search of a wife, looking for her in several communes. But you did not return with a decent wife, but rather a lousy one.

324. The Cloud-High Girl. The bridegroom's party sang: Dear in-laws, we received the word long ago that the girl had grown as high as the clouds, as large as the woods. Our brother (the bridegroom) enraged and promised to chop the head off the horse. Dear brother, leave the horse alone, we know that the girl is worthy of you!

325. The Worn-Out Bride. When the bride was pregnant, people sang: Outwardly, you are a girl, but from below you have been a woman a long time.

326. The Bridegroom's Hat from the Village. Dear brother, are your hat and clothes borrowed from the village?

327. Fine Bridegroom, Fine Hat. Why are you standing there, weakling? Are your hat and clothes borrowed from the village? Be grateful for your mother who has kept these beautiful clothes for you to wear on your wedding day.

328. We Thank You for Growing Up Virtuous! We thank the maid for having kept her virtues; we thank the maid's mother for growing up a beautiful daughter.

The bride is leaving her parents' house

329. Adorn Yourself, Maid, So We Could Get Going! The women of the bridegroom's party sang: Girl, will you make yourself ready and adorn yourself for the trip! The horses are anxious to go. Tie the belt and the apron really tight – the groom has hawk's claws, he will rip loose the knots.

330. Take Away the Angry Girls! Take away this angry girl! Take her across a wide swamp and a vast forest where no sounds of a rooster are heard. There will still be two daughters growing at home.

331. The Daughter-in-Law's Power. Starts with the motif: "Ate butter – No Decline". At your own home you ate meat and fish, but it never decline. At your husband's home you don't eat, but still it declines and you are blamed. The daughter-in-law can only take care of the fireplace without a lock, the well without a lid, and the pig stall with no key.

332. What Is Left Behind by the Bride? Dear girl, what do you remember about your home? The moon glittering on the threshold – this is your father; the sun shining on the barn's roof – this is your mother; the five keys – these are your brothers.

333. Home Will Be Empty. Women sang at the wedding: The daughter has been taken away from the chamber, its corners will be empty.

334. The One I grew Up With Is Taken Away. Farewell, stepsister! Oh, how we lived, how we lived, how we ate peas and beans.

335. Wait, the Ox of Osmi! When the groom was taken to the table at the bride's place, he wasn't allowed to eat. It was sung to him: "Wait, you, ox of Osmi, endure, you bull!"

336. Who Has Nurtured You? To the bride was sung when she was taken away from home: “It is not the wild berries that have nurtured you, it was your mother’s milk and your father’s bread.”

Instructions and exhortations to the bride

337. The Young Wife’s Instruction in Diligence. Dear maid, do not entrust the rooster in the morning. Wake up very early and bring water! Throw some beer on the doors – then they will not squeak and your mother-in-law and father-in-law may sleep.

338. Fetch water, Girl! Be diligent to fetch water, so that the whole village’s cattle can drink and all the animals have enough to swim in.

339. Do Not Hesitate to Come Along! Why are you crying when becoming a wife?

340. Troubles should not Reach the Village. Dear girl, when you move to your husband’s house, do according to the will of the husband and your father-in-law. Then you will be out of trouble and will not be beaten. The bridegroom has been to faraway places, to Pskov and Sweden, and brought back a whip that he uses to beat our girl with. – It was the Devil who went to Pskov, our brother was at home!

341. Do Not Complain about Jewellery! Dear girl, do not complain about jewellery when your husband’s brothers and sisters get married. When your mother- and father-in-law die, sweep the yard clean and carry the sweepings to the field! Then you will have a fair crop and can buy jewellery.

342. Do Not Mope inside! The father-in-law sung: If you hear that a row is breaking out, then try and act according to the wishes of your mother- and father-in-law! The young wife replied: I shall take cudgels with me and I shall break the in-laws’ jaws.

343. Fresh Fish Available on the Coast. Dear girl, you only eat fish that is as fresh as that which comes to the boat by itself.

344. The Groom Has Claws of a Hawk. Dear Anne, do not lie down with a boy! A boy has the claws of a hawk and the teeth of a wolf.

Instructions and exhortations to the bridegroom

345. Take Good Care of Our Sister! Bridegroom, take good care of our sister! Do not allow other women to ridicule and slander her! When you come and visit your mother-in-law at Christmas, you will be brought a chair to sit on, pillows to sleep in, beer to drink and your horses will have oats. But if you do not take good care of our sister, if you do not treat our beaded girl nicely – when you then come and visit us at Christmas, you will be brought stumps instead of chairs, stones to sleep on, water to drink and your horse will starve.

346. The Whip of Thread. Bridegroom, do not beat our girl! Make a whip of thread and use that to punish her.

347. Drive off the Road! Groom, young lad, a good woman’s son, drive your wife off the road, throw her to the fence – she has babies under her wing (the girl is pregnant).

The bride is brought to her husband's house

348. I Shall Break The In-Laws' Jaws. Merges with the motif: "Happy harness". Don't you blather, young lass! I am not blathering, groom, it is the harness that blather of joy. I shall take a cudgel with the sled, with this I shall break the jaws of the mother-in-law and the ribs of the groom's brother.

349. Do not step out from the Carriage! Dear girl, do not rise from the carriage till your groom's father and mother come and meet you! Then the wedding guests will set out. Merges with the song "Mishaps on the Way".

350. Is the Daughter-in-Law Agreeable? Bring in the girl, and let us see whether it was worth the trouble to bring her here. Can she make bread? Can she mow hay and reap the grain? She drags her stomach along the ground and her ass across a vegetable bed – do not count on her to do any work.

351. Was She Worth the Trouble of Bringing Her? If the effort of men and horses that brought her was worth it.

352. She Will Break The In-Laws' Jaws. Mother-in-law, search her to see if she carries a cudgel to break the mother-in-laws jaws, the ribs of the groom's brother.

353. Do You Live Well? The bridegroom's father: Wait, father- and mother-in-law, you must be looking for your daughter in the yard. If you ran towards the barn, animal shed and the gate – you would find tracks at the gate. The bride's father: I shall follow the tracks! I shall come and see if you live well. If you do, then I shall bring along white bread. If you do not, I shall bring along cudgels to defend my daughter with against her husband's relatives.

The bringing of the chest

354. Is There Any Room for the Chest? The bride's party sing when they arrive at the bridegroom's house: Do you even have any room where we can put the dowry chest down? If you do not, we will turn the horses around and drive back.

Putting on the marriage cap

355. Take on a Woman's Cares! Dear girl, leave those games of children! Put a woman's wreath on your head and woman's shoes on your feet. Woman's shoes are bitter, her toils are painful.

The putting to sleep or waking of the newlyweds

356. They go to Bed and Play. Oh, you crazy newlyweds – you went to bed to play, the straw was shuffling the whole night long and the sheets were crackling.

Distributing the bride's gifts

357. Peeking at the Dowry in Secret. The bride's women were secretly investigating if the girl had dowry – then it would be clear, if she worth the trouble of bringing her here.

358. These Few Gifts! The bridegroom's mother sings on account of the bride's dissatisfactory gifts: Dear daughter-in-law, you gave me tight stockings, made with very few colours.

359. No Bride's Gifts Offered. The bridegroom's party sing on account of the bride's dissatisfactory gifts: There are no fine shirts offered to the groom!

360. When Could That Bed-wetter Weave? When could that bed-wetter weave cloth – she was lazing around in the woods. The village goats did the spinning.

361. When Could the Poor Girl Make Her Gifts? Dear in-laws, freshly-gained family, do not carp at the girl! Our girl could not weave cloth, she had to chop wood with an axe.

362. What Could the Poor Girl Make Her Gifts of? The bride's party sang: Dear in-laws, do not be annoyed, do not nag that the clothes are bad. Where could our poor child receive her gifts from – she has no flax fields or sheep.

363. Have Not Received Such Gifts from Any Bride. I have been at several weddings – such wonderful gifts have never been given to me. Silver and golden yarns, patterned scarves.

364. Was Weaving till the Cock Crowd. The whole night long I was hemstitching the shirts of the bridegroom, the brother and the servant.

Food and drink at the wedding

365. Do Not Stash Away Anything! Have some food and have some drink, my in-laws, just do not stash away anything! I can search for things carefully. I shall search the folds of your frocks, jackets and fur coats.

366. Not to Blame. The farting person is not to blame, the blame lies with the one who placed the bench.

Dance at the wedding

367. Dance with Her Carefully! Dance with the girl gently – she has babies under her wing (the girl is pregnant).

Collecting money

368. The Song of the Love-Piggin. The piggin was passed around among the wedding guests – this was an ornate, many-coloured beer mug. The guests were offered beer, and those who took a sip were expected to slip money into the beer. The money was collected for the newlyweds or the bride. The song was: Take a drink, taste the beer! Drink from our beautiful piggin! When you drink, will you slip some silver into the beer! The piggin will go to our good men and fine women.

Guests are leaving

369. Thank You for Inviting the Sorrowful One! My gratitude goes to my kin who invited me, a sorrowful one, here. Thank you, I have eaten and drunk to my fill.

370. The Party Ends! At the end of the wedding, people sang: The party ends, precious hostess! We have run out of beer and there is no yeast left!

Songs about marriage

The married man's lot

371. The Tiny Wife. I married a tiny woman – she got lost in the hay pasture. I hope that this puny wife will cut hay, harrow and bake.

372. The Unkempt Wife. Oh, dear God, why did you leave me sleeping when wives were being dealt out to men. Others received nice wives, but I was left with an unkempt, stupid and sickly wife. On Sundays other men go to church with their wives, but I set out to wash her. Wherever there is water I soak and scrub her.

373. Beating of the Wife. The girl made advances towards me, she was hoping to receive a high pay. I had several cudgels on me and beat her with them.

374. The Sick Wife. I married a young maiden. I took her, the gentle one, to the hay pasture. She mowed a few rows of hay and fell sick in the knee. She moaned: Oh, my dear husband, will you take a horse from the stable and bring me a doctor from faraway Finland! Or I shall die. I asked the village women what was wrong with my wife. – It is your own fault! Put some barley to soak, your Ann will lie down into bed, she will ask for old wives and barley porridge (i.e., will go into labour).

375. The Slothful Wife – Will Not Spin. My wife is so lazy that she takes her wool and tow to another farm to be spun there.

376. Let the Man Who Has a Good Wife, Sing! Let the man who has married a good wife come and sing. The man who has received an old and bad one, let him leave and lament.

The married woman's lot

377. The Beggar instead of a Gent. If my parents had raised, educated and looked after me properly, I would have been wedded to a gent! But my mother and father did not care to teach me at the right time and thus I became a companion of a beggar and a cripple.

378. I Dashed to Marry a Drunkard. Never could I have dreamt that I would marry a mean man! I would have thrown the liquor tankard into the fire. I should have grown some more and gathered wisdom, but I foolishly tied my fate to a drunkard, pledged my hand to a scabby man. He comes back from the tavern, hurls his family under the bench and his children, under the table. The poor wife runs out to the field, checking whether the man is following her. If not, she can sit down and cry. She cries for her former life in her father's house.

379. Where Did the Throat Put the Fur Coat? The long song reflecting the viewpoints of the drunkard and his wife. It includes motifs from the songs "Do Not Sell Your Daughters", "Tavern Drunkard", "The Drunkard's Horse" and "Did Not Drink away My Wife".

380. Starved with a Drunkard. Oh, wretched me! I am starved and beat-up, living with a drunkard. Oh, dear mother, you might have taken me to the river – there, the river would have raised me and fish prepared my dowry.

381. If I Only Knew I was Wooed by a Mean Man. Never could I have dreamt that I would be wooed to a mean man. My mother could have drowned me in water.

382. Pleased, Plays Music; Angered, Takes the Whip [a fragment]. If a man agreed with his wife, he would take a harp from between the ceiling boards; if he was angered, he would take a whip.

383. The Lazy Fisherman. Husbands of others go fishing, but mine sits at home and stares into the porridge bowl. I must act the part of a man and go fishing myself. I catch a good haul of vendace and perch. I shall make some soup – honeyed broth, to the family; a watery brew to the husband. I serve some milk – a milk tankard, to the family; a tar tankard, to the husband. I lit the sauna – for my husband, I shall make a whisk of dry spruce; for the family, of soft birch. The husband complained, but I replied: This is how young and deranged men are given a lesson!

384. The Unkempt Husband. Parallel song to “The Unkempt Wife”.

385. When Can I Visit My Family? How can I, a poor one, reach my home: in summer, the road is rocky; in winter, it is blizzard; in spring, watery. When I arrive, long shall I stand before I am recognized and accepted by family.

386. Scars Hit on the Face. When I was born and given to my mother, I had no scars in my face, no marks on my cheeks. The land had a disease to give, the world had its own way. That brought scars on my face, marks under my hair.

387. In the Homes of the Father and of the Husband. Oh, my precious childhood! When I was growing up in my father’s house, I was clad in beautiful dresses. Now I crackle in garments of sackcloth and ugly coarse fabric. Motifs from the songs “What Good Was I for My Mother” and “Support for One Who Did Not Know Me” are incorporated.

388. The Ball of Words. Whenever I hear something bad said about me, then I spin the words into a ball and roll the ball into water. The water will carry the tidings to my brother and mother. When I hear mean words in the morning, I shall eat them up; when I hear mean words in the afternoon, I shall drink them up. When I hear mean words in the evening, I take them to bed and will tell my pillow all about them.

Childrens’ songs

Lullabies

389. Grow up to Become a Herder! Hush, hush (*suisu-suisu* – phrase used to lull a baby to sleep), sleep and rest, then you will grow bigger! Then you will grow to be a herder, one who tends cattle. It is not a roll of cloth, but a child in the crib who is going to tend cattle.

390. Swing to Kriosse! Swing, swing to Kriosse, pick a road to Piibura, pay a visit to Vainura (place names of Kodavere).

391. Mother Went to the Woods to Pick Berries. Swing, a goat’s kid! Mother went to the woods to pick berries, with a pot of pine and a mug of maple.

392. Come, Sleep! Lullaby (*äia-ämma* – a phrase used to lull a baby to sleep), let the swing rock! Sleep comes in through the door, and goes into the eye of the child!

393. Lullaby. Hushaby (*äiu-kussu* – phrase used to lull a baby to sleep), doze off, dear dove, fall asleep, sweet berry of your mother!

394. Swing, Goat Kid! Sing, sing, little lamb; swing, swing, goat kid!

395. The Child Has a Light Tongue. Sing, child, the child has a light tongue, a bee's mind, a head of a swallow and a voice of a songbird.

396. Let the Swing Rock! Rock-a-baby (*äia-ämma* – a phrase used to lull a baby to sleep), let the swing rock! Sleep comes in through the door, and goes into the eye of the child! Our baby is a sweet child!

Infant amusement songs

397. Go-Go to the Auntie! Go-go to the auntie, through the forest to the uncle, to the back of the room to the auntie's place! (The knee bouncing game, in which a child is bounced on the knee to the rhythm of the ride.)

398. Go-Go to Town! Go-go to town! Bring pastries to the child! In town, pastries are curved, buns, double-creamed!

399. Lead the Oxen to the Thatch! Lead the oxen to the thatch, take Juku to the carriage and put a bag with bread on his back!

400. The Bagpipe Song. Our Mart has a bagpipe, our Mann has a playing whistle.

401. The Dog Goes to Herd the Cattle. The dog goes out to herd the cattle, plodding (*linta-lonta!*) It comes back home, viggling (*vinta-vänta, vinta-vänta!*). The child's feet are moved to imitate the movement of the dog's feet in the respective sections of the song.

402. Make a Loaf! Make a round loaf, stroke it with some pork, and brush it with a chicken egg!

403. Tee, Tee, Titmouse! Tee, tee, titmouse! Fly over the bean garden, jump over the cabbage garden, and over the forest – whirr! (One imitates the bird's take-off holding a child's hands.)

404. Kitty Cat, Tabby Cat. Circular movements are made over the palm of a child: Kittikens-tabbikens, where does the road go!

405. Kitty, Dip the Bread! Kitty, dip the bread, little mouse, go fetch water! On which side is the road? Through here!

406. We Will Have a Swedish Dance Tomorrow. Come to our place tomorrow, we are having a Swedish dance tomorrow, the dance of two horns of a billy goat!

407. Come to Our place! You come to me, I shall come to you, your mom promised you to me, for half a cup of vodka, for half a bread loaf.

408. The Children's Dance Song. Whoop, la-la-la, we were invited to a wedding party.

409. An Infant's Dance. Sing, sing, infant's ass, as long as they look for a twig and search the birch tops. Dance, dance, ass of hurds; have fun, ass of a round roll!

Chain songs

410. The Children's Chain. Sleep, little Mats, make music, little Peet!

411. The Goat to Tend the Herd! Goat, go tend the herd, bring me hay! I shall give the hay to the cow, the cow will give me milk. I shall give the milk to the piglet, the piglet will give me meat. I shall give the meat to the granny, the granny will give me a round loaf. I shall give the loaf to the giant, the giant will give me iron. I shall give the iron to an oak, the oak will give me leaves. I shall give the leaves to a sheep, the sheep will give me wool. I shall knit stockings out of wool.

412. Wirble-warble! Wirble-warble, small lark, little swallow, smartlet – where is your nest? – In an oak tree. Where did the oak go? – An old man cut it down. Where did the old man go? – He died. Where was he buried? – In a hill of flax. Where did the hill of flax go? – It was grown in with wild angelica. Where did the wild angelica go? – The maid cut it down. Where did the maid go? – She grinds flour with a stone. Where did the stone go? – It rolled into water. Where did the water go? – The black ox drank it. Where did the black ox go? – The bear killed it. Where did the bear go? – It went to the woods. How could we get there? – On wheels of iron and a cart of copper.

413. The Wonderful Mistress. What is white outside? – The Snow. What's on the snow? – A sleigh. What's in the sleigh? – A maiden. Who's sitting on her lap? – A child. What is the child carrying? – A sword. What's on the tip of the sword? – An egg. What's in the egg? – A rooster with a golden comb, a hen with a copper neck.

414. Fetch Water! Fetch water! – How? With a straw. – It's too long. Cut in right! – How? With a knife. – The knife is not sharp. Make it sharp! – How? With a sharpener. – It has dried out. Fetch water! – How?

Other rhymes

415. The Mouse's Wedding. Woo-hoo, wedding! The mouse's daughter married the youngest son of the weasel. There were many splendid guests at the wedding: the wolf with a sword on his belt, the bear with an axe on his shoulder, the mouse with a horse of straw, the weasel with a saddle of strings. Occasionally the song "The Hawk Uninvited" is incorporated.

416. The Funeral of a Horse-Fly. Little grouse, where did you go? – I attended the funeral of a horse-fly. Who killed the horse-fly? The sheep with its tail and the horse with its shoe of iron.

417. Cat-Song. Purr-purr at the corner, the cat is sleeping on the oven...

418. Iirde-piirde. Alliterative word game.

Children's charms

419. The Pain to the Crow! To the crow, the pain; to the magpie, the malady; may our child regain its health!

Magic charms

Charms against illnesses

420. The Charm for Birth. The charm for childbirth. Make a way and hack a road, release the little head and unbind the little soul!

421. Jesus on the Road. This is read when a horse has sprained its leg. Jesus went along the road, crossing the bridge to Finland. The black bird scared the horse and it sprained its leg. Dear Jesus, come and see, come and knit the sinews together.

422. The Charm for Spraining. Tie up the sprained, weld together the twisted! Joint to a joint, bone to a bone, vessel to a vessel.

423. Bone against Bone! Tie up the parted ones, one bone with the other, one flesh with the other, one vein with the other, in the name of the Father, Son and the Holy Ghost!

424. The Charm against Epilepsy. Get away from me, Devil, make room for the Holy Ghost! May your hands, feet and waist be tied tight! In the name of the Father, the Son and the Holy Ghost!

425. The Charm against Erysipelas. Rose, vicious disease! (the Estonian word for erysipelas is ‘roos’, i.e. ‘rose’). Stop eating flesh, be gone to the wood! The second version: Be lowered, rose! I shall hack you with iron and slash you with a sharp blade! I shall sweep you into a pile of dung! The third version: Rose, be gone! Over the nine seas, over the nine forests, over the nine fields, over the nine bushes! Go back where you came from!

426. The Charm against a Stroke. The hurt to the magpie, the pain to the crow, other illnesses to the black bird! One disease to the foot, the other to the wing! One disease may come, another go, let there be no space in between them!

427. The Charm against Skin Diseases that Were Believed to Derive from Earth. First some water is taken, then fingers are dipped into salt and copper sulphite three times, and these words are uttered over water: Caught from ground, caught from wood, caught from sea! The water is mixed, and thrown over the shoulder three times. The rest of the water is used to wash the diseased spot.

428. The Charm against Diseases Caused by the Evil Eye. The spell against children’s diseases and epilepsy: I shall mow the weasel’s eyes and water the eyes of the envious one. May the pain drop and the trouble disappear. I shall heal the child. God’s cross in the front, at the back, from earth to heaven.

429. From the Fire or Wind. Come with the wind – let it go into the wind; come with fire – let it go with fire; come from the ground – let it go into the ground; come with water – let it go into water! Let us be! May the ache go across the sea!

430. The Charm against Pain. Jesus walked on the river, Peter walked on the hillside. Step in to support, hand help to the child! This was read to a child if it got hurt.

431. The Charm against a Child’s Stomach Disease. The night ailment – the baby cried and had a diarrhea. After the sunset, a child’s napkin was placed in the window, together with the pins, to be exposed to the twilight. Then the napkin and the baby were washed in the same water, and some bathwater was also put into the baby’s mouth. If this did not help, the child was held by its hand and legs and it was placed on its back and “sawn” three times on three doors. Then it was uttered: Poop and crap off under the board, may our child be left on the board!

432. A Charm to Whisk Children in Sauna. When saying those words, the child would keep still when whisking him: *Sopu-sopu*, sauna, *sopu*, the hot steam from the oven, I am whisking with a fox tale, smearing with a wolf tail.

433. A Thank for the Sauna. Was read while whisking another person. The one being whisked said the words: Thanks to the one heating the oven, thanks to the one dragging the water, thanks to the maker of the whisk.

434. Greeting of Sauna! Be greeted, sauna, the whisk and the hot steam from the oven!

435. The Charm to Whisk a Sick Child. When whisking a child, this spell was read: Little bee, little bird, fly over the forests and lands, bring help to our child!

436. The Charm of Health. Old women sang: Take strength from the whisk, beauty from the hay pasture.

Charms to influence people

437. Charm of Pussy Willows. On Palm Sunday boys walked around and swatted people with branches of pussy willows. That was supposed to bestow health: Pussy willows to you, eggs to me!

438. The Charm for Whisking a Girl Desirable. As the chick, so the health! Be lovely in the eyes of boys, as is the carcass of a dead sheep in the eyes of dogs. In this way, young maids and female children were whisked in sauna in order that they might get married early; according to one account, the lungs and heart of a calf were used as a whisk.

439. The Loaf of Hair. The round loaf of bread was made and hairs of a girl mixed into it. The girl had to throw the loaf into the oven from under her thighs while standing backwards towards the oven: Into the oven, a love loaf; through the thighs, a sweet bun of joy! If a boy was fed this bread, he was believed to fall in love with the girl.

440. The Charm to Secure a Favourable Verdict. Help me be saved! May the master's ire calm! My heart and your heart, may they meld together as in a pot of honey!

441. The Charm against the Master's Ire. Good day, mister! You will be a pig or a sheep in a shed, I shall be a rooster in the croft!

442. The Charm against the Rod. If people were beaten with a rod, then some sage read this and the physical pain disappeared: Come, demon, bring a sack over the nine lands, over the nine seas!

443. The Charm against Witchcraft. One who did not stand witchcraft uttered: May the craft go to the craft-doer, and the tricks to those affording their ass! [The second version:] When someone received praise, it was said (in order not to jinx the good): Shit on your mouth and words, tobacco lip!

444. The Witch's Eyes behind the Back! When an animal fell ill, charms against the evil eye were used in the treatment: May the envious disappear, the wrong sink, and the witch's eyes go behind the back!

Work and other substantial things

445. The Charm against Wolves. Gray king of the forest, golden king of the forest, mistress of the forest corners! Peter, holy servant, tie up your dogs!

446. Warning of Wolves. Wait, wolf, why did you scare my sheep! Pay for my little lambs, or I shall kill you!

447. Jinxing the Chances of a Good Catch. When going out fishing, a stranger came and said: The wolf to tear the jacket's folds, a fox to tear the thighs! No fish whatsoever could be caught then.

448. The Charm against Snake Bites. You, snake, who is black hued under earth, many coloured under a stone. Do not bite me unawares! I have eyes behind my back.

449. The Charm against a Bee Sting. Bird father, bird mother, the flying sisters, brave brothers and darling piglets of the bird! Let me be unmarked, let my skin stay in one piece and my blood stay untouched!

450. The Charm against Fire. God keep the fire in a narrow place, keep it in your palm. May the walls stand straight, the roof stable on them, may the money and riches stay in its place and our food untouched!

451. The Charm for Butter. Butter, stick together, cream, get whipped well, so that I could offer butter to guests and to all my family!

Carmina obscoenae

452. At Work with Bad Weather. I went to make some firewood and pull out some tree roots. I sank into the mud up to my cock, fell into a hole up to my balls.

453. Pulling out a Splinter. There is lovely hay in here, straight as a wall. I made the girls mow. They were mowing for three days. A girl went to the wood to pee, that's how she got a splinter in her butt, between her two buttocks. The men had to pull it out with their bare hands.

454. The Lads Recognized. The cunt was a little flower, the twat was a vodka glass, and it drove over a confirmation town, over the emperor's church. The men wondered, what it was. The women answered, it's a gent from Narva, and the boys said it clearly was a cunt!

455. Let Us get it on during the Fattening. Young lad, let's get it on during the fattening, in the springtime and on the autumn's coals, on the last year's eggs!

456. Make it of Tin! Dear old woman, make me a willy of tin, a little hammer out of copper!

457. A Bear has Scratched Kaie. A bear had grabbed Kaie, a wolf had bitten Anne.

458. A Spinster gets Married. In the old days the uninvited guests came and sang at the spinster's wedding: Old maid, bone of a wolf, your mouth has grown crooked! Her feet never go the right way and behind her, warm waters flow. The old shoe is carried out, the moss cunt gets married!

459. The Ox of Osmi, the Bovine Bull. Just wait, you Ox of Osmi, lay still, you Bovine bull! Look at that old man getting a wife, that old bum getting a husband!

Translated by Katrin Hakkinen and Annika Kupits

SISUKORD

Saatesõna	5
Sissejuhatuseks	11
Kodavere kihelkonna ajaloo (Ülle Tarkiainen)	13
Kodavere rahvalaulude murdelisest taustast (Ellen Niit)	41
Kodavere regilaulude kogumislugu (Liina Saarlo)	62
Kodavere kihelkonna laulikute (Liina Saarlo)	86
Kodavere regiviisid (Janika Oras, Edna Tuvi)	112

LÜROEPIILISED LAULUD

Müütilised laulud – 131

1. Suur härg (1 variant) – 131
2. Kuldnaine (1) – 132
3. Venna otsija (1) – 133
4. Suur tamm (1) – 134
5. Kolm kotkast (1) – 135
6. Käost utekene (1) – 135
7. Ristitud mets (1) – 136

Kosjafantaasiad ja pereelu – 137

8. Lunastatav neiu (2) – 137
9. Tütar vette! (7) – 139
10. Müüdnud neiu (2) – 143
11. Arg kosilane (1) – 145
12. Kaevul kosija (10) – 145
13. Tütarde tapja (8) – 151

14. Ema müis tütreid (1) – 158

15. Mehetapja (4) – 158

Argielu – 162

16. Hobune varastatud (15) – 162
17. Härjad murtud (4) – 177
18. Haned kadunud (1) – 179
19. Hobuse ostjad (2) – 179
20. Põll põrmune (1) – 181
21. Viru sepp (2) – 181

Küla ja mõis – 183

22. Kubjas ja teomees (6) – 183

Sõda – 189

23. Venna sõjalugu (5) – 189

Vaimulikud laulud – 194

24. Maarja otsib poega (1) – 194

LÜÜRILISED LAULUD

Laul ja laulik – 197

Kust laulud saadud – 197

25. Küla jääb kuulama (8) – 197
26. Laulud tööl õpitud (5) – 200
27. Laulud lutsu suust (3) – 203
28. Lauliku lapsepõlv (4) – 204
29. Lauliku soost (2) – 206

Laulu võim – 206

30. Laula, kuni elad! (4) – 206
31. Laulan mere maaks (3) – 208
32. Metsa mure (2) – 209
33. Laulan lapsed
 lammasteks (1) – 210
34. Lauldud hobu ja sadul (2) – 210

35. Laisa laulu suits (1) – 211
 Mis ma laulan – 212
 36. Arg laulik (2) – 212
 37. Kurv laulik (1) – 213
 38. Suu laulab – süda
 mureseb (1) – 213
 39. Suude sulg (1) – 213
 40. Lauliku vaev (2) – 214
 41. Laulikule palka! (2) – 215
 Laulikute söim – 215
 42. Võta regi rindadeks! (3) – 215
 43. Sa laulad sea sõnu! (1) – 216
 44. Alles suu verine (1) – 217
 45. Mida suust kukub (5) – 217
 Otsas – 219
 46. Lugu otsas! (1) – 219
Meelelahutus – 220
 Kiigelaulud – 220
 47. Kutse kiigele (2) – 220
 48. Sünnin külapoisi sülle (1) – 221
 49. Kiige toomine (1) – 222
 Tants – 222
 50. Laisk tööle – nobe
 tantsima (2) – 222
 51. Tamm läheb tantsima (2) – 223
 52. Ei ole tantsitajat (1) – 224
 53. Tantsige, ma vaatan! (1) – 224
 54. Võitnud tantsukingad (1) – 225
 55. Kolmed püksid (13) – 225
 56. Seon lehmad lepa
 külge (1) – 227
 57. Kivist kella löödi (1) – 227
 58. Maatants (1) – 227
 59. Laps naise vakk (1) – 229
 60. Minu tütar tilluke (1) – 229
 Mängulaulud – 230
 61. Laevamäng (1) – 230
 62. Siimumäng (1) – 230
 63. Sõrmemähkimise
 mäng (1) – 231
 64. Väravamäng (2) – 231
 65. Kuningamäng (2) – 232
 66. Lambamäng (3) – 233
 Mõistatuslaulud – 234
 67. Mõistatus viljast ja
 loomadest (1) – 234
 68. Mõistatus loomadest (1) – 235
 69. Mõistatus mesilasest (1) – 235
 Teekäigulaulud – 235
 70. Sain tee – hakkas
 sadama (1) – 235
 71. Orjade tee (1) – 236
 72. Lähme kuud kuulama! (1) – 236
 73. Neiu linn (3) – 237
 74. Imemaa (1) – 238
 Jorutused – 239
 75. Imed (11) – 239
 76. Palju (6) – 245
 77. Ann ahju peal (1) – 247
 78. Nälja peksmine (1) – 247
 79. Joodiku lapsepõlv (1) – 248
 Joodikulaulud – 248
 80. Kurv kodus, rõõmus
 kõrtsis (1) – 248
 81. Tere, kõrts! (1) – 249
 82. Joodiku hobune (13) – 249
 83. Ei joonud naist maha (2) – 254
 84. Joodik kiidab jalgu (2) – 255
 85. Raha jäi õllevaadi
 otsale (1) – 255
 86. Viinamõõt viltu (3) – 256
Kalendrilaulud – 258
 Jaanituli – 258
 87. Kes ei tule jaanitulele (1) – 258
 Mardisandid – 258
 88. Mardilaul (30) – 258
 Kadrisandid – 282
 89. Kadrilaul (8) – 282
 Jõulud – 285
 90. Jõudke, jõulud! (4) – 285
 Vastlad – 287
 91. Linad liulaskjale! (18) – 287
 Tuhkapäev – 293
 92. Tuhkapäeva laul (1) – 293
Laulud loodusest – 294
 Ilm ja aastaajad – 294

93. Külma võetud vili (1) – 294
 94. Ära puhu puna! (1) – 294
 95. Kevad põllul (1) – 295
Loomad – 295
 96. Hirnub selgaistujaid (6) – 295
 97. Vares ootab hobuse surma (2) – 298
 98. Hunt ja kits (5) – 298
 99. Kits ja krapp (1) – 300
 100. Pisike punane pörsas (5) – 300
 101. Kalajõgi (2) – 302
 102. Täid kaladeks (3) – 302
Linnud – 303
 103. Kurg kündmas (2) – 303
 104. Varese pojad (1) – 304
 105. Kull kutsumata (5) – 305
 106. Lindude õlu (4) – 307
 107. Vaeslaps käoks (7) – 308
 108. Kägu kukub karjasele (1) – 314
 109. Kuku, kägu! (1) – 314
Töölaulud – 315
Töö ja töökus – 315
 110. Oodatakse koju tööle (5) – 315
 111. Mitu tööd (1) – 317
Karjaselaulud – 317
 112. Tõuse karja saatma! (4) – 317
 113. Aja kari siia! (2) – 319
 114. Söö, kari! (2) – 320
 115. Karjasepõli (5) – 321
 116. Karjast ootavad kodus muud tööd (1) – 323
 117. Vihm mujale maale! (2) – 323
 118. Veere, päev! (2) – 324
 119. Kuri perenaine (2) – 325
 120. Õitsisängid (1) – 326
 121. Õitsilaul (2) – 327
Heinatöö – 328
 122. Halb hein (6) – 328
 123. Vihun viie vikatiga (1) – 333
Lõikuslaulud – 333
 124. Jätan lindude süüa (6) – 333
 125. Siin on kündnud küürseljad (2) – 335
 126. Kes meid otsas ootab? (1) – 336
 127. Põllud pödemä (1) – 336
 128. Sirise, sirbikene! (15) – 337
Rehepeksmine – 343
 129. Katki lõin koodi (1) – 343
Talgulaulud – 344
 130. Tahtsin minna talgutele (1) – 344
 131. Talgulistele laul (1) – 344
 132. Põllul pulmad (1) – 346
Meestetööd – 346
 133. Tarbepuude raiumine (1) – 346
 134. Saani tegemine (1) – 347
 135. Auk aias (1) – 347
 136. Mõrrad mõisa poole (2) – 347
 137. Ranna kaasad mustad (1) – 348
 138. Sillad soile (1) – 349
 139. Vennal väitsakene (1) – 349
Naistetööd – 349
 140. Lüpsik lüpsjale! (1) – 349
 141. Anna piima! (1) – 350
 142. Kokku, koorekene! (14) – 350
 143. Eks võinud meres mürada! (2) – 354
 144. Pudrukeetmine (2) – 355
 145. Laisk viib villad virga kätte (7) – 356
 146. Küllap hiired heietavad (2) – 358
 147. Kärme ketraja (1) – 359
 148. Õpetas õmblema (1) – 359
 149. Kärme kuduja (1) – 359
 150. Uni, mine külasse! (4) – 360
 151. Uni ei anna uuta kuube (2) – 361
 152. Pestud anumad (1) – 361
 153. Marjuleminemise laul (2) – 362
 154. Sõidaksin Sõõrumäele (6) – 363
Ebaõiglus ja viha – 365
 Rikas ja vaene – 365

155. Rikas härra ja vaene
mees (3) – 365
156. Rikka härg ja vaese
vares (2) – 366
157. Ei rikast rahasse
panda (1) – 366
- Küla – 367
158. Naiste taplus (2) – 367
159. Nõiutud kodu (2) – 368
160. Laisk naine naerab
neidu (10) – 368
161. Ranna valla külad (4) – 374
162. Ranna valla rahvas (1) – 375
163. Naelavere küla talud (1) – 375
- Mõis – 375
164. Hirmus mõis (7) – 375
165. Kubjas, lase lõunale! (2) – 382
166. Kubjas põrgu! (2) – 383
167. Kuhu läheb orja
ohkamine (2) – 384
168. Ära kipu kiltri! (3) – 385
169. Kättemaks sakstele (19) – 386
170. Saagu saksad
surema! (2) – 393
171. Saksad põrgu! (3) – 393
172. Palve sakstele (6) – 395
173. Saks ei luba naist (1) – 398
174. Tilluke teomees (5) – 398
175. Hiire seljas teole (2) – 400
176. Teolise leivakott (6) – 400
177. Sundija sulane (5) – 402
178. Ära kaeba kupjale! (1) – 403
- Sulane ja ori – 404
179. Asjatult loodud rikaste
risuks (1) – 404
180. Lase orjad õhtule! (1) – 405
181. Orja palk (2) – 405
182. Orja hool (1) – 406
183. Orja ase (1) – 407
184. Hollandi sulane (1) – 408
185. Sulase kättemaks (5) – 408
186. Millal orja
kiidetakse (1) – 413
187. Ori lahkub (2) – 414
188. Sulane öösi hobuseid
otsimas (1) – 415
189. Keedeti kingaleent (1) – 415
190. Perenaine paks sealihaga
süües (1) – 416
191. Juba sörgib
söögitooja (1) – 416
192. Orja meelevald (2) – 416
193. Laisk perenaine tanuta
tares (2) – 418
- Teiste rahvaste pilge – 419
194. Sõi sea söögi (1) – 419
- Soldat – 419
195. Kaugel soldatiks (1) – 419
196. Pole kodu soldatil (1) – 420
- Mure ja lein – 421**
- Kurbus – 421
197. Kellele kurdan? (1) – 421
- Surm – 422
198. Neiu surm (1) – 422
199. Ema itkeb teistest
enam (1) – 423
200. Surm võõrsil (3) – 423
201. Veevõetud venda
leinamas (1) – 425
- Vaeslaps – 425
202. Ema hual (6) – 425
203. Vara vaeslaps (2) – 430
204. Kaks vaeslast (1) – 431
205. Looja lohutab
vaeslapsi (3) – 431
206. Meeles memmekene (1) – 432
207. Isa loomad võõraste
käes (1) – 433
208. Varajane vaeslaps (1) – 433
209. Oma ema ja võõrasema ootavad
koju (6) – 434
210. Annab süüa –
haugutab (4) – 437
211. Peretütre ja vaeslapse
kangas (1) – 438
212. Peretütar inetu, vaeslaps
ilus (8) – 438

- Lesk – 441
213. Tuule tuba (1) – 441
- Kodu ja lapsepõlv – 443**
- Ema – 443
214. Memme vaev (1) – 443
215. Ema viis põlles põllu
peale (2) – 444
216. Sõin eide südant (1) – 444
217. Ema ja armud (1) – 445
- Tütrepõli – 445
218. Kallis kasvupõli (2) – 445
219. Võtsin võid – ei
vähenenud (2) – 446
220. Eide kiidutütar (4) – 447
- Kasvatus asjatu – 448
221. Hiljuke (1) – 448
222. Mis sai memmele
minusta? (1) – 449
223. Kasvatus asjatu (8) – 449
- Kodu – 452
224. Mis kodus tehakse? (1) – 452
225. Ilus küla (2) – 453
- Noorrahva elu ja kosjateemad – 454**
- Neiu – 454
226. Ei hooli laimust (1) – 454
227. Karske neiu (4) – 454
228. Kes mind võtab – võib
elada (1) – 456
229. Pole tuim ega vihane (1) – 456
230. Tasa käib talutütar (1) – 457
231. Neidude kära külas (1) – 457
232. Mesi meeste meelest (1) – 457
- Neiu tahtmised – 458
233. Oleks see mees
minu! (5) – 458
234. Kui mees on
meelepärane (1) – 460
235. Miks see Mihkel mind ei
võta? (8) – 461
236. Meie ja teie poisid (2) – 464
237. Las mind olla osjake (1) – 465
238. Pead ei anta poiste
piirda (1) – 466
239. Minu oma siin ei ole (1) – 466
240. Kaugelt tulevad
paremad (1) – 467
241. Neiu tahab härrale (1) – 467
242. Neiu tahab talupojale (1) – 467
- Õpetused neiudele – 469
243. Ennem kivi kui poisi
juures (4) – 469
244. Ära jookse
joodikule! (2) – 470
245. Viskab sukad
sõnnikule (7) – 471
246. Neiu saatus teadmata (4) – 473
247. Kas on viinale
vihane? (1) – 475
248. Metsast mehele (3) – 475
249. Ära mine valgele
mehele! (1) – 476
250. Mine mustale
mehele! (1) – 477
- Neidude põlge ja sõim – 477
251. Peetud neid (1) – 477
252. Maias meeste peale (1) – 478
253. Mõisameeste
armuke (1) – 478
254. Pealtnäha neiu (1) – 478
255. Oodati hooraks (1) – 479
256. Öeldi vanaks (1) – 479
- Poisid – 480
257. Pulliks Poolamaale (1) – 480
258. Ühes sõbrad (2) – 480
259. Puhast poiss (1) – 481
260. Läksin külla küürakil (1) – 481
261. Poiss tõuseb
päikesega (1) – 482
- Poiste tahtmised – 482
262. Neiunälg (5) – 482
263. Käin külatüdrukuid
mööda (1) – 484
264. Pane see tütar
minule! (13) – 484
265. Neid pole püssil
püütav (2) – 489

266. Miks meile ei tule? (1) – 489
 Õpetused poistele – 490
 267. Õde vennale
 kaasitajaks (1) – 490
 268. Tunnen tuima neiu (9) – 490
 269. Võta väike naine! (5) – 495
 270. Ära võta leske! (1) – 497
 271. Võta naine töölt! (8) – 497
 272. Võta vallast vaeslaps! (4) – 501
 273. Mina tunnen toime (1) – 503
 274. Ära võta mõisast
 naist! (1) – 503
 Poiste pilge ja sõim – 504
 275. Ei tule sinule! (1) – 504
 276. Peiu süda teadmata (1) – 504
 277. Ei enne laulatust (1) – 505
 278. Poisid joovad kuradi
 kust (1) – 505
 279. Uhkus uue kuue
 peale (1) – 506
 280. Ärge naerge neide, endal naine
 võtmata! (4) – 506
 281. Palju püütud neiu (5) – 508
 282. Poisi ja neiu matus (3) – 510
 Unelmad – 511
 283. Õunapuu (1) – 511
 284. Unenägu (1) – 512
 285. Neli neiut (2) – 512
 286. Kosilased kodus (4) – 513
 287. Poiste poimine (2) – 515
 288. Öösel üksi (13) – 516
 289. Haugub hamet aia
 peal (4) – 521
 290. Kui peiu teaks (1) – 525
 Kosjad – 526
 291. Rauta hobu, et saaks saan
 sõitma! (1) – 526
 292. Kosjahobu söötmine (1) – 526
 293. Orvust kosilane (1) – 527
 294. Tule mulle! (5) – 527
 295. Ilus neiu, tule mulle! (2) – 530
 296. Petis peiu (5) – 530
 297. Tule mult luba
 küsimä! (1) – 532
 298. Kas sa lubad mulle
 tulla? (1) – 533
 299. Kosilane laisas talus (2) – 533
 300. Kolm kupja tüdart (3) – 534
 301. Vastumeelt kosilane (1) – 536
 Vanatüdruk ja vanapoiss – 536
 302. Palju vanatüdruid (1) – 536
 303. Vanatüdruk istub
 leelõukal (1) – 537
 304. Vanapoiss istub
 leelõukal (1) – 537
 305. Miks naine võtmata? (2) – 537
 306. Vanapoissid müürile
 magama! (2) – 538
 307. Naiseta vilets elu (1) – 539
Pulmalaulud – 540
 Pulmakommete kirjeldusi – 540
 308. Pulmadest Kodavere kihel-
 konnas 70 aasta eest (1) – 540
 309. Pulmakombeid ja
 -laule (1) – 542
 Sõidulaulud – 544
 310. Pulmahobu valimine (2) – 544
 311. Mustad mundrisse (1) – 545
 312. Kus on küljed
 küpsamas (1) – 546
 Peiu saabumine mõrsjakoju – 546
 313. Siidised tulevad (2) – 546
 314. Kust teadsid tulla? (5) – 547
 315. Kus kaua viibisite? (3) – 550
 316. Tehke ruumi peiule! (1) – 551
 317. Ära enne istu, kui pink
 seatud! (1) – 552
 Mõrsja nõudmine ja otsimine – 552
 318. Mõrsja nõudmine (1) – 552
 319. Neidu pole kodus (3) – 553
 320. Miks võõriti vaatad? (1) – 554
 Peiu ja mõrsja vastastikune laimamine ja
 ülistamine – 555
 321. Ütles hobust otsima (1) – 555
 322. Kes käskis kenasti
 käia! (3) – 556
 323. Näotu naine (1) – 557

324. Neiu pilve pikkune (2) – 558
 325. Pruut pooleli peetud (1) – 559
 326. Peiul kübar külast (1) – 559
 327. Tore peig, tore kübar (1) – 559
 328. Ole terve au
 hoidmast! (1) – 560
- Mõrsja lahkumine
 vanematekodunt – 560
 329. Ehi, neiu, saaks
 minema! (4) – 560
 330. Viige vihased neid! (8) – 562
 331. Minia meelevald (1) – 565
 332. Mis mõrsjast maha
 jääb? (1) – 566
 333. Kodu jääb tühjaks (1) – 566
 334. Viiakse kasvukaaslane
 (1) – 567
 335. Oota, Osmi härg! (1) – 567
 336. Kes toitnud? (9) – 568
- Õpetused ja manitsused mõrsjale – 571
 337. Nooriku virkuse
 õpetus (1) – 571
 338. Vea vett, neiu! (1) – 572
 339. Ära tõrgu tulles! (2) – 572
 340. Kuri ei kuulu külasse (1) – 573
 341. Ära kurda ehteid! (1) – 574
 342. Ära tusatse toas! (1) – 574
 343. Rannas saab värsket
 kala (1) – 575
 344. Peiul kulli küüned (1) – 575
- Õpetused ja manitsused peiule – 575
 345. Hoia õde ilusti! (1) – 575
 346. Niidist piits (2) – 576
 347. Vii vildakille! (1) – 577
- Mõrsja tuuakse mehekoju – 578
 348. Lõhun äia-ämma
 lõuad (1) – 578
 349. Ära enne tõllast
 tõuse! (1) – 578
 350. Kas on mini
 meelepärane? (3) – 579
 351. Kas maksis toomis-
 vaeva? (2) – 580
352. Lõhub äia-ämma
 lõuad (1) – 582
 353. Kas elate hüvasti? (1) – 582
 Kirstutoomine – 583
 354. Kas on kirstumaad? (1) – 583
 Tanutamine – 583
 355. Võta naise hooled! (1) – 583
 Noorpaari magamaviimine ja
 äratamine – 584
 356. Lähvad süngi, lõövad
 mängi (1) – 584
 Veimevaka jagamine – 584
 357. Salaja veimi
 vaatamas (1) – 584
 358. Need mõned annid! (2) – 585
 359. Ei antud veimi (1) – 586
 360. Kunas kusik kudas? (1) – 586
 361. Kunas vaene veimed
 tegi? (1) – 587
 362. Millest vaene veimed
 tegi? (2) – 587
 363. Ei saanud kuski selliseid
 veimi (2) – 588
 364. Kukeni kudunud (1) – 589
 Söök ja jook pulmas – 589
 365. Ärge põue pistke! (2) – 589
 366. Ei ole süüdi (7) – 590
 Tants pulmas – 592
 367. Tantsitage tasa! (1) – 592
 Rahakorjamine – 593
 368. Lemmkibu laul (40) – 593
 Pulmaliste lahkumine – 612
 369. Aitüma kurba
 kutsumast! (1) – 612
 370. Pidul lõpeb! (1) – 612
- Laulud abielust – 613**
 Abielumehe põli – 613
 371. Tilluke naine (1) – 613
 372. Must naine (5) – 613
 373. Naise peksmine (1) – 615
 374. Põlvist pödema (5) – 616
 375. Laisk naine – ei ketra (1) – 618
 376. Tulgu laulma, kel hea
 naine! (1) – 618

Abielunaise põli – 619

- 377. Saksa asemel sandile (1) – 619
- 378. Läksin joostes
joodikule (1) – 619
- 379. Kus kõri pani kasuka? (1) – 620
- 380. Joodikul saab nälga
näha (3) – 621
- 381. Oleks teadnud, et kurjale
kositakse (1) – 623
- 382. Hea pilliga, kuri
piitsaga (1) – 623
- 383. Laisk kalamees (1) – 624
- 384. Must mees (1) – 624
- 385. Millal saan omile? (1) – 625
- 386. Armid näkku löödud (2) – 625
- 387. Isa- ja mehekodus (1) – 627
- 388. Sõnakera (1) – 627

Lastelaulud – 628

Hällilaulud – 628

- 389. Kasva karjuseks! (9) – 628
 - 390. Kiigu Kriossele! (1) – 631
 - 391. Memm läks metsast
marju tooma (8) – 632
 - 392. Tule, uni! (5) – 634
 - 393. Äiutus (4) – 635
 - 394. Kiigu, kitsetall! (1) – 636
 - 395. Lapsel kerge keeleke (1) – 637
 - 396. Lase kiik käia! (2) – 637
- Hüpitus- ja mängituslaulud – 638
- 397. Sõit-sõit sõtsele! (54) – 638
 - 398. Sõit-sõit linna! (13) – 647
 - 399. Aja härjad roogu! (1) – 650
 - 400. Till-pill torupill (2) – 650
 - 401. Koer läheb karja (51) – 651
 - 402. Tee pätsi! (38) – 658
 - 403. Tii-tii, tihane! (8) – 666
 - 404. Kiisuke-kriimuke (1) – 667
 - 405. Kassike, kasta leiba! (3) – 668
 - 406. Meil on homme rootsi
tants (2) – 669
 - 407. Tule meile! (1) – 670
 - 408. Laste tantsulaul (2) – 670
 - 409. Lapse tants (3) – 671

Ahellaulud – 671

- 410. Laste ahel (3) – 671
- 411. Kits karja! (28) – 672
- 412. Liiri-lõõri! (53) – 680
- 413. Imeline emand (7) – 702
- 414. Too vett! (15) – 704

Muud lastelaulud – 707

- 415. Hiire pulmad (9) – 707
- 416. Parmu matus (13) – 710
- 417. Kassilaul (46) – 713
- 418. Iirde-piirde (1) – 718

Lasteloitsud – 719

- 419. Varesele valu! (5) – 719

Nõiasõnad – 721

Haiguste sõnad – 721

- 420. Sündimissõnad (5) – 721
 - 421. Jeesus kirikuteel (9) – 723
 - 422. Nikastuse sõnad (2) – 726
 - 423. Luu luusse! (6) – 727
 - 424. Langetõve sõnad (2) – 730
 - 425. Roosisõnad (3) – 731
 - 426. Lendvasõnad (1) – 732
 - 427. Maast hakanud haiguse
sõnad (1) – 732
 - 428. Kurjast silmast hakanud
haiguse sõnad (1) – 732
 - 429. Kas tulest või tuulest (2) – 733
 - 430. Valusõnad (1) – 734
 - 431. Lapse kõhuhaiguse
sõnad (1) – 734
 - 432. Sopu, sopu,
saunakene! (3) – 735
 - 433. Tänu sauna eest (1) – 736
 - 434. Tere, saun! (1) – 736
 - 435. Haige lapse vihtlemise
sõnad (1) – 737
 - 436. Tervisesõnad (1) – 737
- Sõnad inimeste mõjutamiseks – 738
- 437. Urbimisesõnad (1) – 738
 - 438. Armsaks vihtlemise
sõnad (15) – 738
 - 439. Karvakakk (2) – 746
 - 440. Kohtusõnad (6) – 747

441. Saksa viha sõnad (4) – 749
 442. Vitsasõnad (2) – 750
 443. Sõnad nõiduse vastu (1) – 751
 444. Nõia silmad selja
 taha! (3) – 751
 Sõnad loodusnähtuste mõjutamiseks ja
 töö edendamiseks – 753
 445. Hundisõnad (4) – 753
 446. Hundi hoiatus (1) – 755
 447. Kalaõnne sajatamine (1) – 755
 448. Ussisõnad (13) – 756
 449. Mesilase nõelamise
 vastu (1) – 761
 450. Tulekahju sõnad (1) – 761

451. Võitegemise sõnad (1) – 762
Carmina obscoenae – 763
 452. Halva ilmaga tööl (1) – 763
 453. Pinnu kiskumine (1) – 763
 454. Poisid tundsid ära (1) – 764
 455. Anna nuuma peale (1) – 764
 456. Tee tinast! (2) – 764
 457. Karu Kaie kiskunud (2) – 765
 458. Vanatüdruk saab
 mehele (1) – 765
 459. Osmi härg, Korova
 pull (1) – 766
 FRAGMENTID (18) – 766

REGISTRID

Alfabeetiline tüübi- ja motiivinimede register	773
Tüübinimede võrdlev register	784
Viisitüübid	804
Laulikute register	810
Kogujate register	820
Sõnaseletused	829
Lühendid	838
Summary. Folk Songs from Kodavere Parish	844

ISBN 978-9949-490-95-0

